P 16/11/AR , Fold
Boran'
3/84

PUIES

Collat. Compl. P.V.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II ROMA
RB
1369
RB 1369

APPIANVS ALEXANDRINVS DE BELLIS CIVI-LIBVS ROMA-NORVM. CVM LIBRO PER-QVAM ELEGANTI. QVI ILLYRIVS, ET ALTERO QVI CELTICVS INSCRIBITVR.

BIBLIOTECA
RO

LVCIVS PAVLVS ROSELLVS PA-
TAVINVS IOANNI FRAN-
CISCO TOMACELLO
VENETO. S.P.D.

CVm te ob ſingularē modeſtiā tuam perinde ac me ipſum ſemper amauerim, & amem, quodq́ ætas a me tua poſtulare uidebatur, ad uirtutē ac liberaliū artium ſtudia frequētiſſime fuerim hortatus, optimi cuiuſq́ uitā ante oculos ueluti quoddam uirtutis ſpeculū proponēs, equidē eam de te conceperā opinionē, ut facile ad ſummū poſſes literarū ac dignitatis faſtigiū ꝑuenire, neq; meā hactenus fruſtratus es expectationem, nā & literis, & morū probitate adeo ꝑditus es, ut omnibus bonis perq̃ chariſſimus ſis, oēſq; q literarū ſtudia adamāt, tuā in primis expetāt cōſuetudinē, ac familiaritatē. Ego uero p̄ cæteris te ob ſingulares uirtutes tuas ita colo atq́ obſeruo, ut dies nocteſq́ nihil aliud cogitem, niſi quo pacto meā in te beneuolētiā poſſim oſtēdere, q̄obrē mihi ſummoꝑe gaudeo in p̄ſentia oblatā eſſe occaſionē qua huiuſmodi deſyderio meo aliqua in parte ſatisfacere poſſum. Mitto igitur ad te Ioānes Frāciſce iocūdiſſime literariū hoc xeniolū Appiani. ſ. Alexādrini libellū, bellorū ciuiliū hiſtoriā cōplectētē a me q̄ta fieri potuit diligētia recognitū, et emēdatū. Suſcipe igitur amicorū amiciſſime læta frōte amici munus, puſillum qdē ac tenue, ſed beneuolētiæ, amoris, obſeruātiæq; i te meæ nō paruū argumētū. Spero. n. hoc etiā apud poſteros neceſſitudinis noſtræ monumētū, amoriſq́ pignus futurū. Vale. & Roſellū tuū ama, ut facis. Venetiis idibus Nouē. M.D.XXV.

In ſequentes Libros Capita ex ordine ſcribuntur.

Capita Libri Primi.

Libro Primo Bellorum ciuilium hæc continentur.

EXplicatio legis Agrariæ.
Gracchorum interitus.
Tribunitiæ poteſtatis immutatio.
Seditiones inter ſenatum, & equeſtrem ordinem.
Bellum ſociale.
Contentio inter Marium & Syllam.
Syllæ monarchia.
Quæq; poſt eius obitum a Sertorio eo anno in Hiberia, a Spartaco in Italia acta ſunt.

Libro ſecundo hæc continentur.

CAtilinæ coniuratio & mors.
Cæſaris probitas in Hiberia.
Seditiones eiuſdẽ in urbe.
Clodii obitus.
Origo odii inter Cæſarem & Pompeium.
Principium ciuilis belli.
Quæ a Cæſare in Hiberia contra Pompeii duces geſta ſunt.
Belli pharſalici uictoria a Cæſare.
Quæ i Alexãdria, Syria, Apbrica, & Hiſpania gegit Cæſar
Demum ipſius interitus, & tumultus in urbe referuntur.

Libro Tertio hæc continentur.

DIſceſſus conſpiratorum ex urbe.
Aduentus Octauii Cæſaris.
Contentiones eiuſdem cum Antonio.
Trebonii mors a Dolobella.
Quẽadmodum Antonius hoſtis iudicatur.
Bellum Mutinenſe, & Antonii conflictus.

Ircii & Panſæ interitus.
Conciliatio Antonii cum Lepido.
Conſulatus occupatio ab Octauio.
Poſtremo decimi Bruti finis refertur.

Libro Quarto hæc continentur.

TRium uirum conſpiratio in ſenatum.
Tumultus, & clades urbis.
Proſcriptiones optimatum, & interitus.
Varii, & admirandi fortunæ caſus.
Quæ a partium fautoribus in Lybia geſta ſunt.
Dolobellæ mors.
Belli apparatus per Brutum, & Caſſium in Aſia.
Octauii demum, & Antonii in utroſq; uictoria.

Libro Quinto hæc continentur.

NOuus ſenatorũ apparatus in Octauium, & Antonium.
Quæ ab Antonio in Aſia, a Cæſare i Italia inpromerendis uictricibus copiis agitata ſunt.
Diſſenſio inter Octauium, & Lucium Antonium.
Peruſina fames.
Cõciliatio iterum, & affinitas, orbiſq; partitio inter Octauium, & Antonium.
Conciliatio item cum Sexto Pompeio ab utriſq;.
Diſſentio iterum, & nauale bellum inter Sextũ, & Octauiũ
Sexti fuga, & mors ſubinde deſcribitur.

Libro Sexto hæc continentur.

ILlyriorum ſitus, & eorundẽ origo populorũ peruetuſta.
Quæ ab Octauio in Illyrios, quæue ab aliis prius geſta referuntur in eo libro.

Libro Septimo hæc continentur.

BReuis explicatio Celtici belli uſq; in finem cõtinetur.

Ad diuũ Alphonſum Arragonũ, & utriuſq; Siciliæ Regẽ in Libros Ciuiliũ Bellorũ ex Appiano Alexãdrino in latinũ traductos Cãdidi Præfatio incipit fœliciſſime.

Parthorum Regem, ut ab Anneo accepimus, ſine munere ſalutare nemo poteſt. Ego uero glorioſiſſime Rex, cum tuã uirtutem, humanitatẽq; cõſidero, tum cæteras naturæ dotes, quibus inter ætatis noſtræ principes, uel in primis illuſtris es, ſublime ingenium, ſummam charitatem, ſummam continentiam, nulla ratione adduci poſſum, ut nõ pluris apud te fidem meam eſſe exiſtimem, quã ullas opes. Quippe cum te indigentibus & ueluti e naufragio emerſis q̃q; ignotis offerre uideã pias manus. Cæterum nec ſine munere ad te ueni, nec uacuis (ut aiũt) manibus tuã maieſtatẽ ſum adoraturus. Nam cũ priores Appiani libros, Libycũ, Syriũ, Parthicũ, & Mithridaticum Nicolao quinto ſummo Pontifici dum in humanis ageret e græco tranſtuliſſem. Reliquos ciuilium bellorũ cõmentarios, quæ Senatus, populuſq; Romanus inuicẽ geſſit nondũ æditos aut pfectos a me ad quẽ potius mitterẽ quã ad te inuictiſſime princeps Hiſpaniæ pariter, & Italiæ noſtræ decus, & qui non minus optimarũ artiũ ſtudiis, & literis, quam armis inclytus es, atq; memorandus? Accipies igitur nouũ opus, nec indignũ regio animo, regioq; cõſpectu tuo. Sed quod cũ priſcis illis uoluminibus ab his, qui hiſtorias ſcripſere poſteritati traditis, facile cõferri queat. Quod ſi in cõtrariũ nõnulli refragẽtur, ut æmulorũ mos eſt, quẽ uelint ex latinis in mediũ adducãt, ſiue Criſpũ, ſiue Cæſarẽ, ſiue Curtiũ, ſiue alia uulgata doctorũ nomina, eorũ, qui hiſtorias ſcripſerũt, nullos

Anneus Seneca de rege parthorum.

ex his,qui cum ciuilibus Appiani libris cõferri poſſint inue nient,ſi hiſtoriæ pulchritudinẽ,& uarietatẽ, ſi orationũ co piã,ſi bellorũ magnitudinẽ,& eorũ qui geſſere gloriã,& famam nõ eloquẽtiæ lenocinia metiri uelint, Cum tamẽ neq hi quidẽ omnino exptes ſunt. Deinde cũ Romanorũ facinora omnia,ut magnifica,& pclara celebrẽtur,qd magnificẽtius, aut pclarius ab illis actũ aſſeremus, quã cũ exteris relictis inter ſe uertere manus? Et qq illa nefanda,& horrẽda ſint, illuſtria tamẽ habebũtur ſi ducũ excellentiã, militũ pſtãtiã, præcipuã in pferẽdis rebus tollerantiã,& prudẽtiã uelimus Mutina. *recẽſere,ut in his,quæ Mutinæ,quæ Peruſii, quæ aliis in lo* Peruſiũ. *cis geſta & trãſacta memorãtur. Adde qd doctis, & Cicero nis opa quotidie uerſantibus,aut aliorũ q de Romanis ſcri pſere nihil utilius,aut neceſſariũ magis dicat qſpiã, quã hi ſtoriã p partes cõciſam,& a uariis authoribus hic inde di ſtectã, uixq quodãmodo intelligibilẽ ordine ſuo inſpicere, & quæ in Philippicis,q̃ in familiaribus epiſtolis,& ad Atti cũ a Cicerone pſcribũtur intelligere. Ego medius fidius dum hæc lego,nõ audire Romanorũ geſta,ut hactenus cõſueuerã, uerũ ĩtelligere,nec intelligere tm̃,ſed intereſſe mihi uideor.* Cõmẽtarii *Ita ſuo ordie ſingula appoſita,& deſcripta ſunt, Quod a græ* Auguſti. *co hoie tã accurate,diligẽterq fieri potuiſſe, utiq admirarer,niſi iã pſpectũ haberẽ,& cognitũ,qd luce clarius intueri datur,ex Auguſti cõmẽtariis,quos de uita ſua edidit, ut Suetonius refert,hos libros deſumptos,& exaratos extitiſſe. Sed hæc ſuo loco in Illyriorũ Bellis, quæ ab eodẽ geſta ſunt ſexto huius operis aperte deſcribẽtur. Nunc ciuiliũ bellorũ motus,qui a Romanis prodiere,referemus.*

LIBER

.P. CANDIDI DE CIVILIBVS ROMANORVM BELLIS EX APPIANO ALEXANDRINO IN LATINVM VERSIS, LIBER PRIMVS INCIPIT.

SENATVS POPVLVSQVE *Romanus mutuis ſæpenumero cōtentionibus de legū latione, uel ſi quādo debitorū abrogationes agrorumue partitiones fierent, uel in comitiis una adeſſent, diſſidebant. Nō tamē armatæ manus opus erat ciuile bellum, uerū diſſidia ac turbationes dūtaxat ex lege, moderate, quieteq; inter eos agitabantur. Quāobrem cum ſimili ex diſſenſione plebs ſe aliquando in unum contuliſſet, non ſtatim armis uſa eſt, uerum montem aſcendēs, qui ob hoc ſacer dicitur, nullo prælio cōcita magiſtratum a ſeipſa protulit, quem Tribunatum appellauit, potiſſimū ut conſulum conatibus obſiſteret, quos Senatus eligebat, ne perfectam illi in republica haberent poteſtatem. Ob id uero hæ adinuicē dignitates maiore inter ſe cōtentione, ac furore ſubrogari captæ, a Senatu populoq; Romano per partes creabātur, ita ut per auaritiā, ac largitionem alter alterius initeretur poteſtati. Marius autem Coriolanus in huiuſmodi diſſenſionibus præter ius eiectus urbe, ad Volſcos cōfugit, & patriæ ſubinde bellū intulit, quē primū dicet quiſpiā in ſeditionibus ad arma feciſſe aditum*

Cōtētiōes inter Senatum populūq; Ro. a pricipio.

Tribunitia poteſtas.

*cum profugus exiſteret, Gladius nempe in concilio hacte-
nus a nemine exertus, aut ciuili in contictione illata cædes,
priuſquã Tiberius Gracchus plebis fautor, & leges inferens
in ſeditione occiſus eſt, & cum illo multi in Capitolio de-
prehenſi, circa templũ interiere. Quibus ex rebus minimè
ſe cohibentibus diſſidiis, diuiſis inter eos aperte odiis, gla-
diis accincti ſæpenumero inter ſacra aut comitia, aut in fo-
ro, alicuius ex primoribus ſecuta nece, ſeu Tribuni per in-
terualla, ſeu ducis, ſiue cõſulis, aut alterius adhæc deſignati
cõtentiones impudentiſſimas nullo ordine paulatim ædide-*
Cõtẽtiões impudẽtiſſimas notat. *re, quas legũ, & iudiciorũ contemptus inſecutus eſt. Inuale-
ſcente itaq; in dies malo, inſurrectiones manifeſtæ ĩ republi-
cam factæ ſunt, exercitus quoq; magni ac potentes per uim
in patriam inducti fugitiuorũ. ſ. ac damnatorũ, aut ad magi-*
Dynaſtæ. Principes Monarchici *ſtratum aliquem exercitũq; ad inuicẽ certantiũ. Et iam Dy-
naſtæ in plurimis, & ſeditionũ principes, ac monarchici ade-
rant, cum quidã ſibi creditos a populo exercitus dimittere
negarent, quidam ſibi cõmiſſa ſine publica utilitate exteris
impenderent, & quis prius urbẽ ſibi uendicaret pariter in-
ter ſe contenderẽt, uerbo in aduerſantes geſturi bellũ, re au-
tem contra patriã pugnarent. Nam urbem ut hoſtilẽ inuaſe-
rant, ac cædes cõtinuæ nefariæq; cũ obuiis agitabãtur, alio-
rum proſcriptiones funeſtæ, fugæq; & onera aſſidua occur-
rebãt, plurimorũ tormẽta ex odio ĩdicta, nullũ ſceleſtũ opus
aberat, quoad unus ſedicioſorum caput anno potiſſimũ quin-
quageſimo a Gracchi Tribunatu, Cornelius Sylla malo me-*
Cornelius Sylla dictator *deri ſatagens ſe principem in plurimis profeſſus eſt, quẽ di-
ctatorẽ nominãt, & in periculoſiſſimis reipublicæ caſibus ꝑ
ſex menſes creari ſolitũ iam facere deſierant. Verũ Sylla ui
quidem ac neceſſitate, licet uerbo ad dictaturã perpetuam*

electus, cũ demũ potẽtia abũde frætus eſſet, primus ex oĩbus ut mihi uidetur inuẽtus eſt qui tyrãnidẽ deponeret, diceretq; ſe eorũ pœnas ſubire uelle, pro quibus damnaretur. Priuatus quoq; inuẽtibus cũctis per forũ ambularet, & domũ abſq; iniuria rediret, tãta inſpiciẽtibus eũ dignitatis reuerẽtia, & metus inerat aut depoſiti muneris ſtupor, aut inferẽdæ pœnæ uerecũdia, aut alia benignitatis ratio, quaſi ad utilitatẽ publicã cõduceret tyrãnis. Nõ multo deinde cum diſſenſiones in Syllã defeciſſent, eorũq; uindictæ quæ a Sylla erãt perpetrata denuo poſt illum emanarũt, donec. C. Cæſar principatũ occupauit magnã iam inde in Gallia adeptus gloriã. Senatu itaq; iubẽte ut exercitũ deponeret cauſam in Pompeiũ referens, quaſi non a ſenatu, ſed a Pompeio hoſte oppugnaretur, qui exercitum per Italiã deduceret, & ad regnum aſpiraret, pacis cõditiones protulit, ut uel uterq; eorũ exercitus teneret ad reprimẽdas mutuæ inimicitiæ ſuſpitiones, uel quos Põpeius haberet mutuo deponeret, & pari modo ſub legibus uterq; priuatus degeret. Quorũ cum neutrũ eſſet aſſecutus, e Gallia deduxit, & in Pompeiũ unaq; in patriam inuectus, abeuntẽq; ꝓſecutus, in Theſſalia demũ illuſtri pugna ſuperauit. Inde in ægyptũ poſt illum progreſſus cũ ab ægyptiis occiſum intelligeret, Romã rediit, & ægypti regibus conſtitutis tam diu immoratus eſt, donec reges ordinaret. Seditioſum admodũ, cui ob geſtarũ rerum amplitudinẽ magni cognomẽ aderat, ſic aperte bello profligauit nemine ſibi obſiſtere quoquo modo audente, ut ſecũdus poſt Syllã dictator ꝑpetuus fieret, ſeditioneſq; cõprimeret. Hunc deinde Brutus, & Caſſius, ſiue zelo principatus, ac potẽtiæ, ſiue patriæ charitate ducti in Senatu interfecere popularẽ maxime, dominãdiq; experiẽtiſſimũ. Ex quo populus eũ præ cæ

Laus Syllæ.

Principatu a cæſare occupato ſenatus quid.

In põpeiũ Pacis conditiones a cæſare prolatæ

Cæſaris ꝓbitas.

Pompeius magnus cur.

Brutus & Caſſius Cæſaris interfectores.

teris cœpit cōcupiſcere & interfectores eius undiq; cōquirere. Funus etiā medio in foro ædidit, tēploq; conſtituto iuxta pyram ueluti deo ſacra exhibuit. Seditiōes igitur denuo in maius adauctæ ad ſummū puenerūt, Cædes quoq; & fugæ, & damnatorū proſcriptiones cum ſenatorū, tum equitū ex eorū multitudine crebro ab utriſq; æditæ, ſeditioſis hoſtes ſe adinuicē præbētibus, & ob id ſuos negligētibus, ſiue amicos, ſiue fratres, adeo natiuā caritatē contentio aduerſa deuicerat, ut Romanorū imperiū ueluti poſſeſſionē propriam hi tres potiſſimū inter ſe partirētur uiri Antonius, & Lepidus, & cui Octauius proprius nomē fuit ex Cæſaris ſtirpe, & ab illo in teſtamēto poſitus, eāq; ob rem Cæſar appellatus. In hac igitur partitione rerū publicarū, non multo poſt inter ſe cōuerſi, ut ſimiliū mos eſt, Cæſar Lepidū ingenio, & experiētia longe præcellēs, cui libya ex ſorte obuenerat, dignitate ſpoliauit. Poſtea Antoniū circa Actiū bello uicit, cui a Syria ad Ioniū uſq; ſinum ademit pricipatū. Ad hæc igitur præterea tam ingētia, & admirāda, quæ omnes ſere in ſtuporē uerterāt claſſe puectus ægyptum cœpit, quæ & diuturnitate, & potētia poſt Alexandrū longe inclyta regio ad ea, quæ nunc cōtinet Romano imperio deeſſe uidebatur. Ob has res Auguſtus q̄q̄ in opere adhuc eſſet uocitatus, & primus a Romanis eo nomine quo Cæſar appellatus, Caio etiam potentiorē patriæ ſeſe exhibuit, gentibuſq; uniuerſis impio p̄fuit, nullius deinceps electionis aut creationis, aut obſequi indigus. Procedēte deinde tempore cum ad ſummū rerum perueniſſet ad omnia fælix, ac tremēdus, genus ex ſe, & hæredes, qui imperio præeſſent derelinq̄t. In hunc igitur modū uariis ex diſſenſionibus Romanorū Reſpublica ad concordiā tandem monarchiāq; peruenit. Hæc omnia quē

Amor populi erga Cæſarē.

Sacra Cæſari.

Ad omnia felix Octauius.

admodũ geſta ſunt ex ordine deſcripſi, quæ admiratione potiſſimũ digna habẽtur, in unum colligẽs, ut contentionẽ uirorum maximã, imperandi cupiditatẽ uehemẽtiſſimã, & patientiam penè intolerabilẽ intelligere uolentibus offerre, formas quoq; malorũ infinitas explicarẽ, maxime cũ mihi ægyptiam hiſtoriã res antecedẽtes, deinde in eam finientes neceſſariũ ſit ante ſcribere. Aegyptus quippe per diſſenſionem capta eſt Antonio Cleopatræ ferẽte auxilia. Diuiditur hæc autẽ ob multitudinẽ in hunc fere modũ. Quæcũq; ſupra Cornelium Syllã a Sempronio Graccho, deinde quæ ab his ad Caii Cæſaris interitũ. Reliqui ciuiliũ bellorũ libri quæcũq; Triũ uiri adinuicẽ, & in Romanos geſſere, uſq; ad ultimũ, & maximum eorum facinus a Cæſare geſtũ circa Actium cõtra Antoniũ ſimul, & Cleopatrã cõtinẽt, quod principium ægyptiæ erit hiſtoriæ. Romani Italiã p ptes bello uẽdicãtes telluris portiones inter ſe diuiſerãt, in hiſq; uel cõdiderant urbes, uel ubi cõditæ prius fuerãt, ipſi colonos ſorte deduxerãt, et has quidẽ præſidiorũ cauſa munierãt. Agros uero quos qſq; bello adeptus eſſet earũ habitatoribus colẽdos dederãt, uel precio illis attribuerãt, uel mercedis cauſa cõtulerãt. Si qua ãt tellus ingruẽtibus bellis inculta remãſiſſet, quo multitudine impleretur, neutiquã per negligẽtiã ſordeſcere paſſi, in hunc modũ proclamari iuſſerãt. Volẽtibus interim agros colere, annua uectigalia publice eſſe pendẽda, ſeminũ partẽ decimã, arborũ uero quintã eorũ quos percepiſſent fructuũ. Adhibitus etiã pecoribus uectigalis exigẽdi modus maiorũ minorũq; armentorũ, quæ uiciſſim illis precio uenundabant, quo plus uiriũ, ac roboris italo adderetur generi aptiſſimo, ut eis uidebatur, ad labores tolerãdos, & propugnatores domeſticos haberent. Quod cõtra illis obuenit. Nã diuites tel-

Hiſtoriæ principiũ origo legis Agrariæ.

Iuris indiuiſæ portionem ſibi magnā uendicantes, & a nemine ob diuturnitatē auferri poſſe confiſi, quæcūq; ipſis finitima, in quis permultæ tenuiorū portiones inerāt, partim ſuadendo, precio ad ſe aſciſcentes, partim per uim auferētes immenſa cāporū ſpacia obſederant, agricolis in his emptis, & pecoribus utentes. Liberos etiā agris ad militiā tranſire prohibebant, huiuſmodi poſſeſſionibus ingētes illis utilitates ex magna ſeruorū induſtria afferentibus, qui ob militiæ uacationem periculorū expertes in immēſum creuerāt. Ob hæc igitur potentes ditabātur maxime, & ſeruorū multitudo undiq; prouinciam impleuerat. Itali uero inopia pariter & deſidia torpebant, egeſtate, uectigalibus, & militiæ onere oppreſſi. Ex his pleriq; uacationē ocio adiunxerāt, omni tellure excluſi a potentibus, cū illi ſeruis liberorū loco ad colendos agros uterentur. Hæc populus grauiter ferre cœpit cū ex propugnatoribus Italiæ nihil utilitatis acciperet, neq; aliqua illi ſine periculo militia adeſſet ob ſeruorū multitudinem, directionē autē nullā intueretur, cū nec facile aut iuſtū uideretur talibus uiris per tantū tēporis poſſeſſam tam ingēti ſpacio adimere tellurē arboribus, domibus, cæteriſq; apparatibus propriis munitā. Tandē populi Tribunis decernētibus edictum eſt. Neminē ultra quingēta telluris iugera habere poſſe, neq; maiorū armentorū ultra centū, minorū quingenta duntaxat, capita obtinere. Et in his liberorū addiderat numerū, quem poſſiderēt, quibus hæc cuſtodire & referre iniunctū fuerat. Hæc igitur ex lege ſtatuentes iuſiurandū quoq; lege præſtitere, pœnæq; ſummā adbibuere, ſperantes eos qui ſupereſſent agros paulatim ad inopes ceſſuros eſſe. Sed nec horū legiſue aut iuſiurandi cura ulla habebatur. Nā qui præ cæteris hæc obſeruare, & cuſtodire debuerāt, agros clanculū cū domeſtic-

Seruorum induſtria utilitatem affert.

Serui loco liberorum ad colendos agros.

Lex tribunitia

Explicatio legis Agrariæ.

cis eorũ partiebãtur, multi etiã uectigalia ſpernebãt, donec Tiberius Gracchus uir illuſtris, & eloquio potens, famæ potiſſimũ cupiditate ductus, & propterea ſummo in honore habitus a cæteris Tribunis Plebis, orationẽ grauiſſimã de Italis uiris habuit, ueluti bellicoſiſſimis & neceſſitudine coniunctis populo Ro. quod a paucis quibuſdã opulentis abſumerentur, & ad inopiã puſiuanimitatẽq; truderentur, neq; harũ rerum directionẽ ullam ſperare poſſet. Deinde ſeruorũ deteſtatus multitudinẽ, qui nec militiæ utiles, nec heris fidi eſſe conſueuiſſent, quæ nuper in Sicilia a ſeruis in dominos geſta eſſent ediſſerit, ipſis ex agricultura dietim ſuccreſcẽtibus, qualeq; in Romanos geſſiſſent bellũ, non facile quidem aut breue cæterũ uer uarias periculorũ mutationes in longum tẽpus agitatũ referebat. Quibus explicatis legẽ denuo protulit. Nemini licere ultra quĩgẽta telluris iugera habere. Filiis autẽ eorum ad ueterẽ legem dimidiũ horũ attribuit. Ad reliquos uerò diuidẽdos agros tres uiros præſtãtes elegit, qui per ſingulos immutati annos eos pauperibus impenderent. Hæc lex præcipue diuitibus ingrata fuit, nequeuntibus illam ut prius euitare ob eos qui tellurẽ erant diuiſuri, nec quicq̃ ultra id quod ſorte datũ erat, uel precio indipiſci potentibus. Quippe hæc animaduertẽs Gracchus huiuſmodi uenditionẽ in primis cohibuerat. Diuites igitur per partes in unum cõgregati inter ſe querebãtur, ſi tenuioribus ueterem eorum opera, arbores, domos, ac preciũ, pleriſq; etiã uicinitatem eſſent præbituri, & ſi quid cum tellure uiciſſim cõſumptũ eſſet, paterna monumẽta cum ipſa tellure, diuiſiones quoq; a patribus acceptas illis traderet. Alii mulierũ dotes in his conſumptas, & agros filiis ex ſorte datos ſibi eripi deflebant. Fœneratores uero debita, & alia huiuſmodi protu

Bellum ſeruile

Legis tribunitiæ tenor iteratus a graccho.

Triumuiri ad diuidẽdos paupe ribus agros ſingulis annis electi.

lerant. Erat itaq; cõfuſio quædam, & fletus ac querela. Te-nuiores autem ex aduerſo lamenta proferebãt, ex opulentia in maximã cecidiſſe miſeriã, ex hac in deſperationẽ perue-niſſe, cum ad alendos filios impotentes eſſent, quotidie per exercitus, & expeditiones maximas deduci ut tellurẽ poſſi-derent. Palã itaq; lamẽtabãtur, ſi eo quod cõmune illis eſſet fraudarentur. Diuitibus præter ea ad opprobriũ obiiciebãt, qui liberorũ loco, ac ciuium militumq;, ſeruos præeligerent gentem infidam, & continue furentẽ, & ea ex cauſa militiã detrectantẽ, Hæc & huiuſmodi inter ſe querelãtiũ multitu do, & ſe inuicem adhortantium ex colonis, ac municipiis, ut quiſq; agrorũ particeps, ex trepidatione in unũ cõuene-rat, & ſeparatim ad ſuorũ partes ſe cõtulerat. Copia inſup, & multitudine cõfiſi undequaq; accelerabãt, & ſeditiones nullo ordine inchoãtes, approbationẽ legis expectabant, hi ueluti nullo modo conceſſuri id ratũ eſſe. Illi uero ut ratũ, & firmũ habituri, Cõtentio igitur maxima inter utroſq; ex huiuſmodi neceſſitate inerat, & ad conſtitutã diem ſe quiſq; præparaba-bat. Graccho quidẽ ſenatus aſſenſum præbebat, nõ tã ad ſuſti nendã abunde cauſam, quã ad hilaritatẽ, atq; confidentiã cũ euentus utilitatẽ ſuſpenſus expectaret, quaſi nihil maius, aut illuſtrius ob rei difficultatẽ in Italia geri poſſet. Nec multum contentionibus imoratus Gracchus quo ſententiam efferret, plura nec minus popularia ſuper his in longũ retulit. Nũ iu-ſtũ foret quæ cõmunia ſunt cõmuniter diuidere? An nobilior ſeruo perpetuo ſit ciuis? An utilior miles uiro imbelli? Et in publicis oneribus qui partẽ gereret acceptior? Iudiciũ quoq; ut ingloriũ nõ in longum abire paſſus. Subinde patriæ ſpes, metuſq; recenſuit. Nũ plurimũ telluris per uim ex bello deti nẽtes, reliquã terrarũ orbis ſpẽ abiicerent, & omnia in di-

Motus po pulares proprii.

Suaſiones gracchi in populo.

Vtile grac chi cõſiliũ

ſcrimẽ ponere optarẽt, potius quã per uirtutẽ reſidua acquirere? An per ſocordiã, & inuidiã ab hoſtibus eripi malent? Horũ itaq; gloriã, & utilitatẽ, eorũ autẽ periculũ, & metum anteponens iuſſit diuites hoc animo uoluentes a ſeipſis, ſi neceſſe foret egenis parcere, agroſq; in futurã ſpẽ nutrientibus filios, ultro impendere ne de modico ſimul diſſidẽtes maiora admitterẽt. Quippe laboris huius mercedẽ eos abunde relaturos, cũ inſignes agros abſq; onere eſſent habituri perpetuo manentes quigentorũ iugerũ. Filiis uero ſi cui adeſſent, dimidiũ unicuiq; horũ traderetur. Hæc & huiuſmodi plura cũ locutus eſſet Gracchus, pauperes, & quicũq; aderant, & opinione magiſquã agrorũ deſiderio utebãtur incẽdens ſcribã iuſſit legẽ recitare. At uero Marcus Octauius Tribunus alter ex poſſeſſorũ numero, ad occurrẽdũ paratus, cõtinueq; apud Romanos in probibendo aſperior, ſcribæ ſilentiũ impoſuit. In quẽ multa cõqueſtus Gracchus concionẽ in ſequentem diẽ imperat, & præſidiis abunde diſpoſitis quaſi inuitũ etiã coacturus Octauiũ nutu, ſcribæ ut ad populũ legẽ referat edicit. Verũ idẽ cũ referre cœpiſſet Octauio probibẽte cõticuit. Cõtentione igitur inter Tribunos exorta, & legiſlatione cõfuſa ex tumultu, qui potentiores aderãt Tribunis ſuadere incipiunt, ut de quibus inter ſe diſſiderẽt. Senatum mutuo conſulerãt. Itaq; Gracchus arrepta lege cũ omnibus rite ſentiẽtibus accepta eſſet, in Senatum proficiſcitur. Eo loci ut inter paucos cõtumeliis impetitus a ditioribus rurſum in forũ delatus, in ſequẽtẽ diẽ de huiuſmodi lege, & ſimul de Octauii abrogatione ſuffragia laturũ ſe eſſe pronũciat, & an Tribunũ Plebi aduerſantẽ dignitatem retinere opus ſit. Quod utrũq; executus eſt. Qua ex re nihil territus Octauius denuo aduerſari cœpit. Tũ Gracchus primũ de abrogatione eius ad popu-

Marcus Octauius Tribunus Graccho cõtrarius.

Potẽtiorũ ſuaſiones ad tribunos.

Gracchi cõminationes attẽdẽ

Aduerſatur denuo Octauius Graccho.

lũ retulit. Ac prima tribu Octauiũ dignitatẽ deponere iubẽte, cõuerſus ad eũ Gracchus, ut ſibi morem gereret orabat. Recuſante eo, reliquas tribus rogare pergit. Exiſtentibus aũt tribubus omnibus quinq;, & triginta, & iã ſeptẽ ſupra decẽ ob irã in eadẽ ſententia manentibus, octaua quidẽ, ac deciſmu ſortem laura uidebatur. At Gracchus denuo in cõſpectu populi tum uel maxime Octauii diſcrimine percepto benigne illũ admonere, hortariq;, ne ſanctiſſimũ opus, & toti Italiæ in primis utiliſſimũ prohibere uelit, nec tantã populi frequentiã, ſollicitudineq; deſpicere, quæ & ipſi moderate Tribunatũ deponenti aſſenſura ſit, & dignitatem per tum ſibi eripi haud cõtemneret. Hac cũ loqueretur Gracchus deoſq; teſtaretur inuito ſe, collegã e Tribunatu eiici, nihilq; proficeret ſortem protulit. Octauius igitur quãprimum Tribunatu euctus

Explicatio iterata legis agrariæ.

clãculũ aufugit, & Q. Mumius Tribunus in eius locũ ſubrogatur lexq; de agris ſtatim æditur, ad quos diuidendos tres in primis uiri Gracchus ipſe legiſlator & frater eiuſdem nominis, necnõ Appius Claudius Tiberii ſocer conſcina totius populi uoce declarantur metuentis, ne legis promulgatio quo quo modo impediretur ni Gracchus, omneſq; neceſſarii eius poteſtate fruerẽtur.

Gracchi uana exultatio.

Gracchus aũt ob legem precipue exultãs multitudine eũ proſequente, quaſi nõ unius ciuitatis duntaxat, aut gentis, ſed omniũ quæ in Italia erãt nationũ conditor eſſet, ac liberator, domum peruenit.

Potentum redditus ad agros, & eorum indignatio cõtra gracchum.

Potentes uero ad agros, e qbus ad iſta cõuenerãt retro ceſſere, ac uelum ptãte exuti, quæ geſta erãt grauiter ferentes inter ſe colloquebãtur nõ amplius electuros eſſe Gracchũ, cũq; priuatus extitiſſet, regnũ quoddã erigentem, & aſylũ, & ſeditionem tam immenſam Italiæ inferentem. Iam æſtas appropinquabat, & Tribunorũ iuſſa ad ea quæ agẽda erãt mittebãtur. Et diui-

tes exequẽdæ

tes exequendæ legis inſtante tempore, palam Gracchi inimicos in dignitatem eius concitabat. At is cũ rei decus adeſſe cerneret, ueritus ne in futurũ minime Tribunus ab illis crearetur, oẽs q i agris fuerãt ad electionẽ eius cõuocauit. ipſis, ut in æſtate ceſſantibus, & per modicũ temporis ſpaciũ accitis. Sequenti die ad populũ, qui in urbem uenerat cõfugit, ſeparatimq́ unũquemq́ cõueniens, ut ſe tribunitia poteſtate decorarent precabatur. Eorũ nempe cauſa ſe in diſcrimen uenijſſe referebat. Cũ comiciorũ adeſſet dies, Duæ ſtatim tribus Graccho Tribunatum decreuere. Diuitibus aũt aduerſantibus, nec ex lege fore dicentibus, ſi bis Tibunatu potiatur. Rubrio præter ca Tribuno concioni huiuſmodi præſidere formidante, atq; addubitãte plurimũ, Mumius ſe Octauii loco in Tribunatu præſidere ait, & ut ſibi concionem dimittat edicit, quod ab illo factũ eſt. Reliquis deinde Tribunis de eorũ præſidentia electionẽ faciendã eſſe decernentibus. Rubrio uero ſortitionem ad omnes circumferendã eſſe ſeditione exorta. Gracchus fauore deſtitutus, electionem in ſequentem diem differendam eſſe cenſuit. Deſperatis igitur rebus, nullo mãſuetudinis genere, quãquã Tribunus adhuc eſſet abſtinuit ac reliquũ diei per forũ proficiſcens, filiũ cunctis exhibuit, cõmendauitq; quaſi ſub hoſtibus cõfeſtim periturus. Ea ex re multorũ cõmiſeratio inſecuta eſt, ſibi ipſis præcauentibus egenis, ueluti nõ æquo iure Remp. tenerent, uerũ ditioribus inſeruire cogerẽtur. Pietas quoq́ ipſius Gracchi eos detinebat. Hæc igitur uerentes atq́ pauentes lamentatione, & fletibus circa ueſperã ad domũ uſq́ proſecuti, ut in ſequentem diem, ad comicia deſcẽderet adhortati ſunt. His ſuaſionibus elatus Gracchus nocte adhuc ſeditioſos reliquos in unũ congregãs, & ſignũ illis ſi prælio opus eſſet imponens Capitolii templũ

Gracchi fuga, & deprecatio ad popu. agricolarum.

Diuites Graccho aduerſi

Grac. deſpationem ac mãſuetudinẽ nota q paulo ante exultabat.

inuadit. Eo in loco electionem ſubiturus concionis in medio cõqueſtus eſt, ꝙ a Tribunis, ac diuitibus, ne ſortiri poſſet impediretur, deinde ſignũ protulit. Clamore igitur maximo a cõplicibus ſimul ædito, ad manus ſtatim uentũ eſt. Pars itaq; Gracchanæ cõſpirationis eũ, ueluti ſatellites quidã circũſtete rãt, pars ueſtes accincti, uirgas, lignaq; e miniſtrorum manu rapientes, frangenteſq; diuites e cõcione pepulerãt tãto tumultu uulneribus illatis, ut reliqui Tribuni timore perciti e medio profugerent, & a ſacerdotibus templũ clauderetur. Fuga præterea multorũ, ac diſcurſus nullo ordine inſecutus eſt. Nõnullorũ ꝙ alios Tribunos a Graccho dignitate ſpoliatos exiſtimarent, idq; cũ minime intuerentur per errorẽ ſibi finxerãt. Quorũdã uero ꝙ ſeipſum in futurũ Tribunũ, ſine ulla electione perſtitiſſe crederent. His itaq; ſe habentibus, Senatus in Fidei templũ ſe cõtulit. Et profecto mirũ mihi uidetur ſæpenumero in dubiis rebus, atq; formidãdis ob unius principatis auctoritatem ſaluti redditos, eo in caſu minime dictatorem elegiſſe. Verũ prioribus lõge utilius id opus inuentũ eſt, quod nec multis memoriæ tũc fuerat, neq; poſterius cõtigit. Decretis igitur his quæ inter ſe cõſuluerãt in capitolium ſtatim aſcẽderũt. Horũ e numero primus ac põtifex maximus Cornelius Scipio cognomine Naſica iter arripit, elataq; uoce. Si quis patriã ſaluã eſſe cupit, me ſequatur inqt. Quibus dictis inferiorem ueſtis partem in caput retulit, ſiue hoc geſtu plures excitaturus, ſiue ad curſum futurus aptior, ſiue belli ſignũ his qui ſequebãtur præbiturus, ſiue ut deos lateret ea facturus quæ ſubinde operatus eſt. Cũ templũ ingreſſus eſſet, ſubito in Gracchanos concito curſu defertur. Cedentibus illi omnibus ob dignitatem tãquã uiro optimo, & ſenatũ cũ adhortatione inſequentibus multis, quidã ligna e Gracchanorũ

Expellũtur diuites e cõcione p Gracchũ

Cõgregatio ſenatus cõtra Gracchũ.

Cornelius Scipio naſica, pontifex maxim

Cõcitatio i Gracchianos.

manibus eripientes, nõnulli ſedilia, & reliqua ornamenta, ex quibus concio cõſtiterat una lacerantes eos inſequi, & telis appetere cœperũt. Poſtremo præcipites e rupibus ad ima de pellunt. Eo in tumultu multi e Gracchanis, & ipſe in primis Gracchus circa templũ deprehenſus interficitur, nõ longe ab ipſis iannis in cõſpectu reſtuarũ ſtatuarũ, reliquos ſeditionis comites noctu in Tiberim necatos proiecerũt. In hũc modum Gracchus ille Gracchi bis cõſulis, & Corneliæ Scipionis eius, qui carthaginẽſibus imperiũ ademit ſororis filius, ob optimũ conſiliũ a potentioribus oppreſſus Tribunus adhuc in capito lio occiſus eſt, quod primũ in comitiis odiũ emicuit, nec prius quã ſimile inſecutũ eſt, finem cœpit. Separatim deinde ciuitas ob Gracchi necẽ ad luctũ uoluptatemq; defluxerat. Nonnulli quippe ſeipſos, Gracchũ quoq;, & pſentia, deflebant. quaſi non ulterius rempub. habituri, ſed per uim, & arma paſſuri oia. Alii quod ea quæ maxime cõcupiſcerent facile ſe aſſeq poſſe lętabãtur. Hæc aũt geſta ſunt cũ Ariſtonicus in Aſia cũ Romanis de imperio bellũ ageret. Interfecto Gracchο, & Appio claudio uiciſſim exempto rebus humanis, protinus ad diuiſionem telluris Fuluius Flaccus, & Papyrius carbo una cũ iuniore Gracchο inſurrexere. Negligentibus aũt his, q agros poſſidebãt eos, accuſatores precationis uoce citari iuſſerant, Ac ſtatim cauſarũ difficiliũ multitudo affuit. Quicunq; aliis finitima mercati eſſent, aut inter ſocios diuiſiſſent, ſecundum menſurã inquirebãtur, quemadmodũ ab illis habita, aut aliis diuiſa eſſent. Omnibus aũt, neq cõuenta neq ſortitiones proferre ualentibus, quæ inuenta fuerant, ut incerta ponebãtur. Menſuratis inſup agris, nõnulli ex plãtatis habitatiſq; locis in uacua ablegabãtur, nõnulli ex cultis ad neglecta, aut paludes, aut lacunas trudebantur, neq; ab illis quæ ſub haſta

Mors Tiberii Gracchi, nec non Gracchiãorũ iterims

Luctus ac uoluptas ex Gracchi nece.

Tribũitiæ ptãtis immutatio.

Telluris iteratæ diuiſio.

Cõfuſio legis Agrariæ.

uendita fuerãt principiũ diligenter aſſumentes, quod imenſuratũ eſſet per præconem inquirere uelle prædixerãt. Erexit aũt plurimos quod proxima ignorãtes, agris in unũ confuſis procedente tempore cũcta cõplanata eſſent. Quod ditiorũ crimen permagnũ ferebatur, nec facile inquiri poterat. Nõ alia itaq;, quã omniũ inſurrectio facta eſt, hinc inde diſcurrentium, & ad aliena diuertentiũ. Hæc igitur, & ſuper his cenſentia impulſiones nõ ferentes Itali, Corneliũ Scipionem, a quo Carthago funditus euerſa eſt rogare incipiũt, ut ipſis iniuria oppreſſis defenſorem ſe patronũq; præberet. Qui cum eiſdem in bello utilibus ac prõptiſſimis uſus eſſet, neutiq; eos deſerere æquũ duxit. Verũ Senatũ ingreſſus. Gracchi quidem legem minime contempſit, populũ in primis ueritus, ſolũ difficultatem eius referens, iuſtũ ſibi uideri dixit nõ a diuiſoribus cauſas tanquam iis, qui iudicarentur ſuſpecti, ſed ab aliis potius eſſe decernendas, quod optime illis pſuaſiſſe uiſus eſt, ueluti qui æqua diceret. Ea ex cã Turdianus cõſul, iudex ad hæc ipſa electus, cũ opus aggreſſus, difficultatẽ eius intueretur, in Illyrios ad bellũ profectus eſt, occaſionẽ huiuſmodi nactus ne iudiciũ efferre cogeretur. Hi igitur tellurẽ diuidentes nemine illis aduerſante per inertiã tempus agitabant. Et hic odii origo ſimultaſq; inter Scipionẽ plebeiosq; emanaſſe creditur, cũ prius eũ dilexiſſent, & plerũq; ditioribus eius cauſa, ad inuidiã uſq; aduerſati eſſent, deniq; bis cõſulẽ præter leges effeciſſent, pro Italis in eos depugnantẽ intuerẽtur. Quæ animaduertẽtes hi qui Scipioni aduerſabantur, palam criminari eũ cœperãt quaſi gracchi legẽ omnino ſoluturus, urbẽq; hac de cauſa in armis, & cæde eſſet poſiturus. Quibus auditis populus maiori formidine correptus eſt, donec Scipio ueſpere domum reuerſus, tabula apud ſe depoſita, qua

Gracchi lex nõ cõtẽpta a Scipione.

Turdiãus cõſul cõtra Illyrios.

Odii origi nẽ atẽde i ter Scipio nẽ, & plebeios.

Crimina i Scipionẽ.

Timor populi.

noćte ſcripturus uidebatur, quæ populo eſſent referenda, ſine uulnere in lećto mortuus inuentus eſt. Siue Corneliæ Gracchi matris inſidiis impetitus ſit, ne Tiberii Gracchi lex diſſolueretur, cōſentiēte ad hæc etiā Sēpronia eius filia, quæ Scipioni nupta ob deformitatem, ac ſtultitiā, neq; illū diligebat, neq; ab illo diligebatur. Siue ut nōnullis uidetur ſponte exceſſerit e uita, quod ea quæ pollicitus fuerat exequi nō poſſet. Vtcūq; eius mors incerta eſt. Sunt qui dicant ſeruos eius in tormētis habitos dixiſſe ab exteris quibuſdā noćtu poſt domū latitātibus oppreſſum interiiſſe. Idq; intelligētes referre nō auſos ob populū iratū adhuc, & necis eius conſciū. In hūc modū Scipio extinćtus eſt, neq; publico funere dignus habitus, cū imperiū populi Ro. in maius adauxiſſet. Sic cōfeſtim ira charitatē ſupergreſſa eſt, ac tantæ rei utilitas, quaſi nullius precii ſub Gracchi ſeditione peruiluit. Interim agrorum diuiſionē qui eos poſſidebant occaſionibus uariis in longum protrahebant. Nōnulli propugnatores omnes ad id induxerāt Quidā ex aduerſo in Romanorū rempu. pro tellure ſe deſcribi depoſcebāt, ꝙ maiori charitate agros inter ſe eſſent diuiſuri, quod Itali libenter adnūſſuri uidebātur, agris rempu. pluris facientes. Hac in re Fuluius Flaccus p̄cæteris operari uiſus, cū cōſul tellurē una partiretur. Senatus cōtra permoleſte ferre, nec ſatis pati, ſi ſibi ſubditi pari iure in urbe potirētur. In hunc modū, igitur conatus omnis diſſolutus eſt. Populus uero ſpe illa, quā de tellure conceperat exutus denuo uereri cœpit. His ita ſe habentibus gratiſſimus omniū, qui tellurē diuiſuri eſſent ad tribunatū Caius Gracchus habebatur. Gracchi illius, qui legem agrariā primus edidit frater, uerū ætate iunior, qui cū ob fratris necē diu ſilentiū apud omnes tenuiſſet, multis in Senatu aduerſantibus, Tribunatū tandē petere

Mors Africani iunioris ſuſpecta.

Ira charitatē uicit.

Dilatio diuiſonis agrorum.

Populi timor iteratus.

Ingēs populi elatio per Caium gracchū.

Lex noua.
Aſtutiā at tende
Dignitas equitum.
Iudicia largitiões redolentia a ſenatoribus eqtes trāſlata.

perrexit, quē magnifice adeptus cōfeſtim Senatoribus aduerſum ſe præſtitit. Frumētū quippe mēſtruū unicuiq; e plebe ex cōmuni pecunia partiendū cenſuit, cū nulli prius erogari cōſueſſet. Quibus ex cauſis populū in republica uehemēter extulit, aſſentiente illi Fuluio Flacco. Et cōtinuo tūc qdē ac ſubinde ad Tribunatū gerēdū cōſtituitur. Nā lex quædā ꝓmulgata fuerat, ſi Tribunus ſuffragiis egeret populū ex omnibus eū eligere. In hūc igitur modū Caius ſecūdo ad tribunatum electus eſt, utpote qui populū mercede ſibi aſciſcens, equites etiā in ſententiā ſuā deduxiſſet, qui mediā inter Senatū populareſq; obtinebāt dignitatē. Ob aliā igitur huiuſmodi ciuilitatē iudicia quæ largitiones redolere uidebantur, a Senatoribus ad eqtes trāſlata, & quæ nouiora illis aderant obiecta. quoniā Cornelius Cotta, ac Salinator, & tertius ultra hos Manius Acilius eū Aſiā bello cœpiſſet, publice muneribus acceptis eſſent accuſati, iudicūq; fraude pœnā euaſiſſent. Legati nempe qui apud eos adhuc erāt, nō ſine inuidia hinc inde

Quæ a Senatoribus nonnullis obiiciebātur.
Seditiones iter Senatū & equeſtrem ordinem.

diſcurrētes, hæc ipſa clamitabāt. Qua ex cauſa rubore concitus Senatus ad legē ſe cōuertit, populus uero id ipſum confirmauit. Eoq; modo iudicia a Senatu ad eqtes trāſlata ſunt. Ferūt cū lex promulgaretur Gracchū dixiſſe quod ſubito Senatū perpurgaret. Cūq; res experimento claruiſſet, maiorem adhuc eius uerbis auctoritatē acceſſiſſe. Cū enim Romanis, Italiſq; , atq; ipſis Senatoribus quacunq; ex cauſa ius dicere cœpiſſet, ſiue de pecuniis, ſiue de ignominia, aut de fuga, eqtes ueluti principes quoſdā ſupra illos extulit. Senatores uero quaſi obnoxios illis ſubdit. Aſſidētes quippe Tribunis equites, cū magiſtratus crearentur, quæcūq; eis libuiſſent prius captātes, & in unū cōſpirātes, nō mediocrē ſenatui incuſſerāt timorē. Parū itaq; deeſſe uidebatur ad cōuertēdā reipu. poten

tiā cū dignitatē dūtaxat Senatus obtineret, equites nō poteſtate fruerētur. Præcedentes quidē nō ſolū primores bēbantur cū cauſæ agitarētur, neq; aperte in Senatū opprobria ingerebāt. Munera pterea aſſumētes, & cōtinuis allecti præmiis, turpius adhuc, & frequētius illo abutebatur. Accuſatores ad hæc in diuites induxerāt, & acceptorū munerū cauſas, inſtantes ipſi, & urgentes ad ſe trāſtulerant, ſic ut mos pene huiuſmodi antiquaretur, & ſeditionē aliā iudicialiū legū nō priore inferiorē ppagarent. Gracchus itinera per Italiā ingentia cōſtituit, magnā operarioꝝ & artificū manū ad ſe alliciens paratā ad quæcunq; ei collibuiſſent. Colonias quoq; plures deduxit, iter quas Latinos præ cæteris Romanorum dici uoluit, ut Senatus illis ueluti cognatis haud honeſte poſſet aduerſari. Cæteris aūt quibus Romæ ſuffragia in creādis magiſtratibus afferre nō licebat, in hūc modū ferre cōceſſit, ut qui tributa perſoluiſſent, in creatione legū fierent participes. Quibus ex rebus cōterritus Senatus, cōſules adſcribere monuit, ut ex iis qui ſuffragia ferre nō poſſent, ex urbe nemo egrederetur, nec ad quadraginta ſtadia ad futurā legum creationē propius accederet. Liuiū aūt Druſum alterū Tribunū, ut Gracchi legibus obſiſteret adhortatus eſt, quod cauſas populo minime referret. Cōceſſumq;, ipſi obſiſtenti nihil aduerſari. Cui decē colonias deducere uolēti, Senatus ut populo placeret, ultro acquieuit. His ex rebus lætatus populus, Gracchi legē facile contēpſit. Itaq; populari fauore deſtitutus Gracchus, ſimul cū Fuluio Flacco, q poſt cōſulatū, Tribunitiā poteſtatē affectabat, in libyā enauigauit ex ſorte diuiſurus colonias iis, qui cōſulto delecti fuerāt, ut ex eorū perfectione a popularibus contentionibus quieſceret Senatus. Illi uero coloniā eo loci cōdidere, ubi Carthago quōdam fuerat,

Senatus legēs timor.

Aquo itinera p italiam conſtituta.

Populi lætitia.

Caii Gracchi, necnō Fuluii, de quo ſupra ex urbe p fectio in libyam.

Carthago quondam nobiliſſima ciuitas ad ouiũ ſtabula deputata a Scipione.

nihil penſi faciẽtes, ꝙ Scipio eã euertiſſet meditatus aſſiduã ibi ſtabula futura ouium. Deſcripſere aũt ex minoribus ad ſex milia ea lege ut ex hac populũ ad ſe allicerẽt. Deide Romã reuerſi ex omni Italia ſex itẽ milia dimitti poſtularũt. Quibus in libyam deductis, cũ urbem deſignarẽt, lupi metas ab utriſq; poſitas diſſipaſſe referũtur. Prædicẽtibus itaq; auguribus coloniã eã infelicẽ fore, Senatus ut legẽ ſolueret, conciliũ iuſſit cõuocari. Tum uero Gracchus, ac Fuluius furibũdis ſimiles Senatũ ementiri, nec quicq̃ ex iis, quæ de lupis fereabãtur, nũciatũ eſſe clamitabant. Qui uero ex plebeis audaciores aderãt ipſis adhærere, & gladiis accincti capitolium ingredi properãt, & eo in loco ubi de colonia erat cõſultandũ ſimul cõuenere. Populo igitur in unũ coeunte, & Fuluio de

De oſtento luporũ lege. Idẽ i fine belli punici tertii.

his loqui incipiente, Gracchus capitoliũ aſcendit, undiq; armatis circũſeptus, permoleſte ferẽs ſe aduerſis oppugnari legibus. Cõuenientiũ itaq; multitudinẽ euitans, in propinquã porticũ perambulabat, ingredientes continue obſeruãs. His ita ſe habentibus, contẽplatus eũ uir quidã popularis Attilius nomine ad eũ accurrit, & manu apprehẽſum, ſiue quid ſuſpica-

Quid i Senatum de lupis.

retur, ſiue mentẽ eius præſentiſceret, ſiue aliis rationibus ad id induceretur, deprecari cœpit, ut patriæ ignoſceret. Verũ ille cõturbatus, deſpiciẽtiq; ſimilis, toruo lumine in eũ conuerſus nihil reſpondit. Quod animaduertẽs quiſpiam ex iis, qui una aderãt, nõ ſigno ullo dato, nõ iubente aliquo ex ſolo Gracchi intuitu tẽpus adeſſe ratus, & in primis ipſi grati-

Attilius uir popularis tumultus principium.

ficari ſtudens exerto enſe Attiliũ inuadit. Vociferatiõe itaq; inſecuta, & demortui corpore in mediũ allato intuentibus cũctis, & ſimilẽ caſum ſibi præcauentibus fuga ex tẽplo facta eſt. Gracchus forũ ingreſſus, & ſe apud omnes purgare cupiens de his uerba facturus uidebatur. Nemine uero ad-

bibente aures, cũ facinus quiſq; abhorreret, una cum Flacco deſperatis rebus, & tẽpus quod armis præuenire ſatagebat amittens domũ perfugit. Et qui cũ illis conſpirauerant, in unũ abeũt. Reliqua aũt multitudo circa mediã noctẽ inſtanti piculo territa forũ inuadit. Conſulũ alter Opimius nomine, ut in trepidatione mos eſt, nõnullos cũ armis in capitoliũ feſtinare imperat. Senatũq; per præconẽ cõuocari. Ipſe omnium medius Caſtoris in tẽplo, ac Pollucis rei euẽtũ quietus expectabat. Hæc enim in hũc modũ acta erãt. Senatus Gracchũ, ac Fuluiũ, quo obiectũ crimẽ perpurgarẽt, ex eorũ domibus citari iuſſerat. Illi aſſumptis armis Auentinũ montẽ propere aſcẽderãt, rati cũ illũ occupaſſent facilius Senatũ cũ ipſis ad fœdera uenturũ eſſe. Decurrentes quoq; ſeruos in libertatẽ cõuocarãt. Nemine ex illis apparẽte, cũ his, q eos circũſteterant. Dianæ tẽplum inuadẽtes, per uim retinere conabãtur. Quintũ inſuper Flacci filiũ ad Senatũ præmittẽtes cõciliationẽ, & cõcordiã ſupplices ab eo depoſcebãt. Senatus depoſitis armis ad cõcionẽ accedere eos iubet, & quæ libuiſſent palã loqui, aut neminẽ ulterius ad eũ mittere. Ea ex cauſa cũ Quintũ denuo miſiſſent, Opimius cõſul detineri eum iuſſit. Ad eos uero q Gracchũ circũſteterãt milites ſubito emittit. Gracchus per pontẽ ligneũ ad alterã fluminis euectus partẽ, unico comitãte ſeruo in ſiluã aufugit, a quo ſubinde con fodi ſe imperauit. Flaccus in taberna quadã deliteſcens, cum eũ perſequentes locũ ignorarẽt, omneq; angiportũ, ni ipſe traderetur incẽſuros minarẽtur, traditus ſupplicẽ ſe pfiteri renuit, aliũ uero ſe iuſſit ſupplicare, ob idq; captus interficitur, Gracchi, & Fuluii capita a nõnullis Opimio allata, pro qbus ſuperbe admodũ Opimius aurũ impẽdi ſtatuit, domus eorũ a populo direptæ, cõplices carceri incluſi, Opimii mãdato ſuf

Mos Romanæ plebis fuit in nouitatibus forum inuadere.

Senatus cõuocatio p præconẽ.

Poſtulatio cõciliationis a ſenatu p Quintũ Flacci filium.

Caii Gracchi & Flacci interitus.

Tēplū cōcordiæ in foro erectum.

Spurius Borius Tribunus Plebis aliā propoſuit legem.

Populi deceptio.

Theatrū a Scipiōe diſiectum.

Origo nouarū ſeditionum.

focati ſunt Flacci filio cōceſſū ut genus mortis eligeret. Quibus peractis cōſul urbē a cæde perpurgauit. Senatus Cōcordiæ tēplū in foro ſibi erigi mādauit. In hūc igitur modū ſecūdi Gracchi ſeditio extincta eſt. Lex aūt nō multo poſt edita, ut tellurē, de qua inuicē cōtenderēt poſſidentibus uendere fas eſſet. Id enim a ſuperiore Graccho prohibitū fuerat, ac ſtatim diuites ab egenis illā mercabātur, aut ex huiuſmodi occaſione per uim auferebāt, quod tenuioribus adhuc deterius cedebat. Tādem Spurius Borius Tribunus Plebis legē tulit. Tellurē ulterius nō eſſe diuidēdā, uerū poſſidentibus omittendā eſſe. Vectigalia aūt populo Romano pro ea pendēda, pecuniāq; ex his in diſtributiones redigendā fore. Quæ res ut cōſolationē quādā ob diſtributionē populo atulit, ita ad abūdantē multitudinē nihil utilitatis afferre poterat. Semel quippe ex ſophiſmatibus huiuſmodi ſoluta Gracchana lege, cæteris quæ inueniri poterāt utiliore, ſalubrioreq; nō multo poſt uectigalia ipſa ab Tribuno alio ſublata ſunt, & confeſtim populus ob oibus excidit, ob idq; adhuc magis ſimul ciuiū, & militū ſpes, tellurisq; reditus, ac diſtributiones legiſq; ceſſauere, quinq; & decē annis a Graccho legis latore potiſſimū elapſis, & a cōtrouerſiis ad ociū delati ſunt. Ea tēpeſtate Scipio cōſul theatrū diſiecit, quod Lucius Caſſius inchoauerat. Et iam cōtentionū finis aderat, cum aliæ denuo emerſere, adeo nō utile Romanis fuit Gracchorū abuti illecebris. Quintus Cecilius Metellus, cū Cēſurā gereret, Glauciā uirū Senatoriū, & Apuleiū Saturniū, qui Tribunatū cœperat, ob uitæ turpitudinē dignitate ſummouere conatus, aduerſante collega repulſus eſt. Nō multo poſt Apuleius ut Metelli ulciſceretur iniuriā, Tribunatū petens, Glauciā prætorē obſeruare cœpit. Tribunorū electioni præſidentē. Cæterū

Nõius uir illuſtris i Apuleiũ inuectus, & Glauciã accuſans, Tribunatũ adeptus eſt. Veriti igitur Apuleius, & Glaucia, ne Tribunus effectus in eos inſurgeret, turbã quãdã ſatellitũ a cõcione abeunti cũ tumultu immiſere, & in diuerſorium fugientē interficiunt. Caſus aũt crudelitatē miſerantibus oĩbus, qui Glauciæ adhærebãt, nõdũ populo in unũ coeũte, cõfeſtim Apuleiũ Tribunũ creauere. In hũc modũ Nonii cædes ob Apuleii tribunatũ ſilẽtio ſuppreſſa, cũ eũ redarguere nemo auderet. Expulſus, & Metellus eſt ab iis qui Caiũ Mariũ ſequebãtur, ſextũ gerẽtẽ cõſulatũ cũ illi inimicus eſſe uideretur. In hũc itaq; modũ oẽs inuicẽ turbati ſunt. Quippe Apuleius legẽ tulit, Tellurẽ oẽm quæcũq; Romanorũ ditioni ſubiecta eſſet, fore diuidendã ea in prouincia, quæ Galatia appellabatur. Cimbri nẽpe celtarũ genus eã occuparãt, quam Marius recens adeptã, quaſi nõ ulterius ad Galatas ſpectaret, Romanis attribuerat. Inſtabat autẽ legis promulgationi populus ipſe, ac Senatũ præfixo quinq; dierũ termino in legẽ iurare, aut iuſiurandũ nõ præſtãtes Senatu amouere cogebat, & ulterius uiginti talentorũ pœna populo ſoluẽda eos cõdẽnare. Arbitratus eo modo de his qui ſibi aduerſabantur ulciſci poſſe, & potiſſimũ de Cecilio Metello, qui ob animi fiduciã elatus in primis iuſiurãdũ detractabat. Lex igitur ita ſe habuit. Apuleius diem approbationis ſuæ ppoſuerat, nũcios quoq; ad eos qui in agris erãt præmiſerat, qbus maxime ſub Mario exptis in bello cõfidebat. Verũ Italis ex ea lege plurimũ ſibi uendicãtibus populus ægreferebat. Seditione igitur in curia exorta, qcũq; Tribuno, ac legibus aduerſabãtur cõuitiis impetiti ad Apuleiũ ſtatim e Tribunali decurrunt. Ciuiũ deinde multitudo tanta uoce in comitiis exclamare cœpit, ut de cœlo intonaſſe uideretur, q̃ incidĩte nihil ex lege

Cõtẽtio inter Cenſorẽ, ac Tribunum.

Metellus cenſor expellitur.

Gallia & Galatia idẽ ſunt.

Populi iſtãtia pmulgationi legis.

Vtilis lex italis.

Ingẽtẽ nota ciuiũ exclamationem.

Ioue intonāte nihil Romanis ex lege ſtatuere fas ē.

Romanis ſtatuere fas fuit. Vrgētibus demum ꝑ uim his, qui Apuleiū circūſteterāt cives ueſtes accincti, & occurrentia quæq; ligna capiētes agricolas inuadūt. illi denuo ab Apuleio cōuocati, cū lignis, & ipſi ciuibus occurrūt. Eoq; modo ꝑ uim tulere legē. Mario itaq; cōſule cōfeſtim ſtatuente, Senatus iuſiurandū cœpit ingrere. Metellū quoq; robuſto animo, & ad quæcūq; libuiſſet cōſtantē intuēs ſi loq; pueniſſet. Marius in mediū ſententiā ꝓtulit, hmōi aſtutia uſus, ac ſic effari cœpit. Metellū iuſiurandū nō uti q; ſpōte ſubiiſſe, qd ipſe ꝑſtitiſſet. Aſſentiēte ad hæc Metello, & cæteris idipſm collaudantibus Marius cōcionē diſſoluit. Quinta demū die, quæ poſtrema iuxta legē ad ꝓhibēdū iuſiurandū uidebatur, horā circa decimā oēs cū feſtinatione cōuocari impat. Populū igitur ad legē incōſulte ꝓperantē, ſe admodū uereri dixit. Hāc autē ſolertiā, & ſophiſma ſolum intueri. Iurare uidelicet ſi lex eſt, legi aſſentiendū eſſe. In hunc modū q ex agris cōueniſſent diſſoluēdos fore. Sequenti die nullam eſſe legē haud difficulter oſtēdi poſſe, quæ ꝑ uim Ioue inſup tonante cōtra patrios mores lata eſſet. Hæc effatus, nullo expectato fine, ſilentibus adhuc cūctis ueluti ſubita quadā eruptiōe ab inſidiis facta, nullo tpis ſpacio intermiſſo ad cogitādū i Saturni tēplū ſe cōtulit, in quo cenſores iuſiurādū ſubire opus erat, & prior cū amicis illud ꝑſtitit. Idē & reliq fere timore ducti. Metellus aūt nō ſolū iuſiurandū tenuit, ſed ut prius inſtituerat cōſtāti aīo, & itrepido ꝓſtitit. Poſtridie Apuleius lictorē ad eū mittēs e Senatu eduxit. Accurrētibus cæteris Tribunis, Glaucia, & Apuleius ad eos, qui ex agris cōuenerāt ſe tranſtulere, faſſi neq; legē illis, neq; tellurē eſſe integrā, niſi Metellus eiiceretur. Hac ex re accuſationē fugæ illi decreuere, & cōſules ꝑ præconē annūciare iubēt Metello igni, &

Ciuiū, & agricolaꝝ tumultum attende.

Aſtuta Marii ſentētia

Duplex ſophiſma.

Tēplū Saturni.

Metelli cōſtantia.

aqua, tectoq; ab oibus interdicẽdũ eſſe. Ad approbationem uero hmõi decreti, diẽ unicã dũtaxat pſcripſere. Cõquerẽtibus maxime de his ciuibus, & Metellũ cõtinue armis circũſeptũ p̃mittẽtibus Metellus eos cõplexus, & electionẽ plurimũ cõmẽdãs, haud æquũ ſibi uideri, eius cã diſcrimen aliqđ inferri patriæ. His dictis ciuitatẽ egreſſus eſt. Decretũ uero ab Apuleio cõfirmatũ, quæ ex decreto uiciſſim Marius publicari iuſſit. His ex cauſis Metellus uir praſtãtiſſimus urbe electus, & poſt eũ Apuleius ter Tribunatu potitus eſt, & q; dẽ cũ eo fugitiuus habitus, Gracchũ antiquiorẽ parentẽ ſibi aſſerẽs, Quãobrẽ multitudo oĩs cũ eo ad electionẽ maxime operata eſt Gracchi deſiderio. Propoſitis aũt cõſulũ comitiis Marcus Antonius alterã i partẽ dubius electus eſt. Reliquã Glaucia, Menniuſq; in diuerſum traduxere. Sed cũ Menuus dignior exiſteret, ueriti illum Glaucia, & Apuleius nõnullos ad eũ cũ lignis in ipſa electiõe præmittũt, q Memiũ uulneribus aggreſſi inſpectãtibus cũctis interfecere. Hac ex re cõturbata cõcio, ſtati diſſoluta eſt, nullis legibus, aut iudicibus, aut uerecũdia eos cobibẽte. Populus ira & indignatione accenſus ſequẽti die ueluti Apuleiũ interfecturus accurrit, Ex hoc cætera multitudo ex agris deuoluta cũ Glaucia, Caioq; Saphinio Cẽſore capitoliũ inuadit. Senatu eos interfici mandante, turbatus Marius nõnullos armis inſtruxit, uerũ tardante eo alii aquarũ fiſtulas, quæ ad templũ cõfluebãt incidũt Saphinius tẽplo ignẽ immiſit ex ſiti ſe moriturũ autumans. Glaucia, & Apuleius Mariũ ſibi auxilio adeſſe arbitrati in primis ſe tradidere & poſt eos Saphinius. Marius omnibus ut eos occideret inclamantibus in Senatu cõcluſit quaſi legalius eã rẽ executurus. Hi occaſionẽ adeſſe arbitrati tranſennã a Senatu ſuſtulere, & qui circa Apuleiũ erant præcipita

Metelli probitas & exiliũ indignũ.

Ira, & indignatio populi.

Interficitur eodem tempore Cenſor. Tribunus, & prętor.

nere omnes, quoad Cenſorem. Tribunũ, prętoremq́ interfe-cerũt. Principatus cõſiliis adhuc aſſidentes ciues, Cæteraq́ multitudo ex diſſenſione confundũtur. Et Tribunus alius, qui Gracchi filius eſſe putabatur, primũ ea die Tribunatũ geſſit, cũ nulla ulterius libertatis, aut reipub. aut legũ, aut dignitatis, aut principatus eſſet utilitas. Ex quo Tribunitia poteſtas ad delictorũ pœnas, populiq; ſubſidia ueluti ſacroſácta quondã cõſtituta in hũc modũ deiecta eſt, taliaq́ perpeſſa. Interfecto a Tribunis Apuleio Senatus, populuſq́ Rom. una uoce clamare occipiũt. Metellũ eſſe reuocãdũ. Cæterũ Publius Furius Tribunus Plebis nõ libero, ſed libertino patre genitus audacter admodũ, ac cõſtanter illis reſiſtebat, ut neq́ Metelli filii p̃cibus in cõſpectu populi ſuppliciter eũ deprecantis, & ad pedes eius p̃uoluti lachrymãtiſq́ flecti potuerit. Qua ex cã puer idẽ ab hmõi p̃ſpectu prius ſubinde cognoiatus eſt. In ſequẽti anno Caius Cornelius Tribunus Furiũ ip̃m hac de cã in iudiciũ uocauit. Populus nõ expectato Furii r̃ñſo, in cõſpectu omniũ ſtatim ibidẽ deprehẽſum lacerauit. Sic aſſidue uniuſcuiuſq; odiũ in foro eminebat. Metello tãdẽ reditus cõceſſus eſt. Ferũt diẽ illi non ſuffeciſſe, dũ ad portas urbis obuios quoſq́ cõplecteretur. Ex hoc tertiũ ciuile bellũ Apuleii cũ duobus Gracchis fuiſſe cõſtat in quo tã multa in Romanos p̃petratã ſunt. His ita ſe hñtibus ſociale bellũ multarũ per Italiã gentiũ principiũ aſſumpſit. Quod ſubito exurgens ad ſummũ tandem uſq́ p̃uenit, ſeditioneſq; ex urbe ob timorẽ ſubſtulit. Verũ finiẽs lõge ampliores, turbulentioreſq́ excitauit. Seditionũ quoq́ principes potentiſſimos erexit, quiq́ nõ legũ latiõibus, plebeiſq; tumultibus inter ſe, ueꝝ exercitibus imẽſis, ſubitiſq; craſſarentur. Id aũt huic hiſtoriæ inſerere uiſum eſt, cũ ex Romana ſeditiõe principiũ aſſumẽs maiores

Bellum ſociale

adhuc tumultus, diſſenſioneſq́ cōciuerit. Ortum aũt ſumpſit in hūc fere modū. Fuluius Flaccus cōſulatū gerēs primus Italos palā excitaſſe dicitur ut in ciuitate aſſumerētur, & ex ſubditis participes fierēt dignitatū. Quā opinionē inducens idem cū in ea conſtanter diutiuſq́ pſeueraret ad Senatū in expeditionē miſſus eſt. In qua cōſumpta iā dignitate cōſulari Tribunatū eligere maluit, eū p cū Graccho iuniore adipiſci ſtuduit, hæc, & alia quędā cū eo etiam in italia meditāte. Ambobus autē interfectis, ut a nobis ſupius dictū eſt, multo magis Itali electi ſunt. Non enim in ſubditorū numero pro cōmuni portione eſſe ſuſtinebant, & Flaccū Gracchūq́ ipſis præſidētes talia pꝑeſſos haud facile pferre poterāt. Ex quo Liuius Druſus Tribunus plebis uir illuſtris rogātibus Italis legē illis de ciuilitate allaturū ſe promiſerat. Hāc enim pręcipue exoptabant, quaſi ſubinde ex ſubditis futuri duces. Is igitur hac in re populo ſubblādiēs colonias plures in Italia, & Sicilia, quę iāpridē decretę, nondū tamē conditę fuerant deducere ſuaſit. Senatum uero, & equites qui iudiciorū cauſa iāpridē inter ſe diſſidebāt, cōmuni lege cōiūgere tentauit. Cūq; iudicia haud aperte ad Senatum traducere liceret, ad utroſq́ in hūc modum deferre conatus eſt. Cū Senatores ob diſſenſiones ad tercentū fere creuiſſent numerum, totidem alios ex equeſtri ordine elegi potiſſimū illis perſuaſerat, qui omnes in futurū iudicia exponerent. Exactiones etiā munerū, ab his fieri pro crimine cōſcripſit, cū iā ex more quodā modo largitio haud multi fieret, quæ ſine rubore quæſtum faceret. Hæc igitur ad utroſq; meditatus eſt. Quæ res illi in cōtrariū ceſſit. Quippe Senatus moleſte admodū pferre uiſus, tot ſubito ſibi admiſceri uiros, & ex equitum numero ad ſummā uebi dignitatē, non abſurde arbitratus, cū Senatores

Fuluius Flaccus origo huius belli.

Qua forma Liuius Druſus Senatū cū eq̄ſtri ordine in unū copulare ſtuduit.

Attēde modum trāſferendi iudicia.

Equitē ſuſpitio.

Druſus ex lege a ſenatu pariter & equeſtri ordie odio habitus.

Italorū timor.

Druſi interitus.

effecti eſſent longe potētius primus illis ſeditionē in ſe concitaturos eſſe, cōtra equites nō mediocri ſuſpitione tenebātur, ſi ob hāc rem iudicia in futurū ab ipſis ſublata ad Senatum deferrētur. Cum enim ingentia lucra poteſtatēq; guſtaſſent, haud facile ea ſuſpitione carere poterant. Ob multitudinem præterea eorū in deſperationē, pariter ac ſuſpitionem inter ſe uenturos eſſe qui nam digniores uiderentur ad tercentum eligi numerū, ac cæteris inuidiā gigni erga meliores. Super omnia uero intra ſe querebātur, nouū in largitionibus exorſum crimen, quod a ſe perfortiter exploſum eſſet. Hūc igitur in modum equites Senatoreſq; & ſi alias inter ſe diſcordes eſſent in Druſum pariter fixere odia. Solus populus coloniarum deductione latabatur. Itali partim pro his, ob quæ Druſus hæc in primus cōmentus fuerat, partim pro coloniarum deductione uerebantur, quaſi publica Romanorū tellus quæ immenſurata adhuc erat haberetur. itaq; quidā ui, nōnulli clam qui ſibi ſtatim eriperentur inuaſere agros. Ex ea re plurimū propria tellure uexati. Tyrrheni atq; Vmbri, & ob hæc Itali metuētes, ut uidebatur, ad cōſules in urbē delati ſunt, re quidē ut Druſum interficerent, uerbo autē ut in legē cōclamarent, eoq; modo conſtitutam diem expectabāt. Id preſentiens Druſus raro in publicum progrediebatur, uerū in deambulatorio loco parū habēte lucis continue ius dicebat. Cū igitur circa ueſperā multitudinē, enutteret, ſubito ſe percuſſum eſſe cōclamauit, uixq; finito clamore in terram concidit. Repertus deinde ſutoris gladius femori eius infixus. Eoq; modo Druſus, & ipſe Tribunus occiditur. Equites itaq; calumniæ principiū aduerſus æmulos ex illius dignitate meditati. Quintū Valeriū ad tribunatū induci ſuadebant. Iudiciū eſſe in Italos quærēdū, qui in rēpublicā aperte,

aut

aut occulte auxilia prǽſtabāt ſperantes eo modo potētes oēs inuidię crimine circunuenturos eſſe, ſe uero fore indices, hiſq; eiectis facile urbis imperiū adipiſci poſſe. Recuſantibus itaq; cęteris Tribunis pferre legē, equites enſibus nudis circunſtantes eā promulere. Qua lata confeſtim Senatoꝝ pręſtantiſſimus accuſatores aſcripſere, quibus Viſtius haud obediēs ſponte profugit, ueluti ſeipſum non traditurus in manus hoſtium. Poſt illā Cotta in iudiciū uenit, Cū autē elate ad modum pro iis, quæ in republica geſſiſſet loqueretur, & equites reprehenderet, priuſq̃ decreto urbe eiiceretur, egreſſus eſt. Mumius Gręcia capta ab equitibus eū ſoluere policentibus, inſidiis petebatur. Qua ex cauſa turpiter indicio fugere cōpulſus in Delo uitam egit. Increbreſcēte itaq; dietim malo in optimos quoſq; populus triſtari cœpit, talibus, tantiſq; ſibi ereptis ingemiſcens uiris: Itali quoq; Druſi clade percepta, aliorūq; ad fugā occaſionem intuētes, haud facile ea tolerare poſſe rati, ſi illis ſubditi ea pati cogeretur, nec aliam in republica degendi formam ulterius ſperarent a Romanis deſecere, bellumq; in illos aciriter inferre ſtatuunt. Clā uero inter ſe fœdera ineūtes, obſides ad fidē mutuā hac de cauſa tradidere. Quę res per multū tēporis Romanos ob diſſenſiones, & iudicia in urbe latuit. Cū autem animaduerſa eſſet, nō nullos ad urbes demiſere huic quæ ſecreto a complicibus exquirerent. Ex his cū quidam adoleſcentem ex Aſculi urbe obſidem datū, & ad aliam delatū urbem intueretur, ſtatim Seruilio proconſuli circa ea loca prǽſidenti notū facit. Erant quippe, ut uidetur, Italia proconſules per partes prǽſidētes, quos multo deinde tēpore imitatus Hadrianus cum princeps extitiſſet. Romanis innouare ſtuduit, qui ordo poſt illū breui permanſit. Seruilius igitur ira accenſus, arrepto curſu ad

Lex alia.

Defectio Italorū a Romanis.

Seruilii interitus ab Aſculanis.

Aſculũ uenit, ciuibuſq́ in publico ſolẽnia agentibus grauiter inſultãs occiſus eſt. Cunctis itaq́ eos deſpicientibus. Fonteius poſt illũ legationis cauſa demiſſus, & ipſe interfectus eſt. Sic enim illos, qui gẽtibus pręſunt, & a Senatu ad ſubſidia mittuntur legatos ſolent appellare. Occũbentibus his neq́ cęteris Romanorũ uenia ulla adhibebatur. Sed omnibus apud ſe moram ducentibus, inſurgentes Aſculani uitam ademerunt, bona eorũ prędę expoſuerũt. Patefacta iam tãdem defectione omnium, quicunq́ Aſculanis finitimi fuere ad arma concurrunt, Marſi ſcilicet, Malini, Viſtini, Maruceni, & ultra hos Picentes, Ferentani, Hirpini, Põpeiani, Venuſini, Iapyges Lucani, & Sãnites, quę gens prius aduerſa admodũ, & grauis Romanis fuerat, & quicunq; alii a Lario flumine qui ut mihi uidetur ad Liternum defluit, & quicquid ad Ioniam ſinũ pedeſtri maritimoq́ itinere patet, hi omnes legatos ad Romanos miſere apud eos cõquerẽtes, quod omnia ad principatum illorũ meditati, haud digni eorum re publica habiti fuiſſent. Quibus Senatus acerbe reſpõdit. Si eorũ quę egiſſent illos pœniteret, legatos ad ſe mitterẽt, Sin minus mittere deſiſterent. Illi deſperatis rebus ad bellandum ſeſe pręparant, quibus exercitus ex urbibus in cõmune affuere, eqtũ unus, peditũ reliquus uſq́ ad centum miliũ numerũ. Romani ęqualem illis ex aduerſo ſtatuere, partim a ſeipſis partim a ſociis Italiæ urbibus, & adhuc in fide manẽtibus collectũ. Romanis Sextus Iulius Cæſar, & Publius Rutilius Lupus conſules præerant, ambobus tamq́ ad magnum, & finitimum egreſſis bellum cũ reliqui portas mœniaq́ tuerentur. Quemadmodũ autẽ domeſtico, & uicino maxime opere, & circa leges eorũ diſſidente, uariarumq; partium adhibentes animũ prætores, conſulibus ex optimis quibuſcũq; addidere. Rutilio uidelicet

Fõteius legatus iterimitur.

Italiæ populi q in romanos bellũ mouere.

Italorũ legati ad Romanos.

Legatorũ querela.

Magnanimus Senatus reſpõſio

Gneum Pompeiũ parẽtem Pompeii illius qui magnus cogno-
minatus eſt, ac Quintũ Cepionem, Caiũq;,
Marium, ac Valerium Meſalam. Sub Sexto Cæſare Publium
Lentulũ, ac fratrem ipſius Cæſaris, & Titũ Didium, Liciniũ
Craſſum, Corneliũ Syllam, & pręter hos Marcellũ. Tot enim
uiri ſub conſulibus inter ſe diuiſi prouinciã adminiſtrabant,
quibus omnibus conſules præerant. Alios præterea Romani
illis obſequentes, ueluti ad inſigne quoddã bellum unnicuiq;
miſerant. Italis duces ex urbibus alii aderãt cõmunes in cõ-
muni, exercitu, quibus omnibus pẽrãt Titus Affranius, Caius
Pontilius, Marius Ignatius, Quintus Põpedius. Caius Papius
Marcus Lãponius, Caius Iudacilius, Erius Aſinius, & Ve-
ctius Cato, qui exercitũ inter ſe diuidẽtes Romanoꝝ duci-
bus aduerſi ſteterant, multa inferentes dãna, multaq; patiẽ-
tes, Quoꝝ omnium, ut a principio digniora exequar huiuſ-
modi fuiſſe cõſtat. Vectius Cato Sextum Iuliũ acie propellẽs,
duobus milibus in bello cæſis ad Aſerniã deduxit urbẽ, Ro
manoꝝ fauentem partibus. Itaq; Lucius Scipio, & Lucius
Acilius ſeruorum ueſtes induti fuga abiere. Cæteri tẽpore Deſcriptio
fameq; perdomiti ſe illi dedidere. Marius Ignatius Venefra belloꝝ, q̃
no per proditionẽ recepto, duas romanoꝝ cohortes in ea de- inter Ro-
prebẽſas interemit. Preſenteius autẽ Publius Perpẽnã ad de- manos &
cem milia hominum ducentem in fugã uertit, ex quibus ad Italos ge-
quatuor milia cæſa ſunt, reliquis maiorẽ armoꝝ ademit par ſta ſunt
tem. Qua ex re Rutilius conſul Perpennã ab exercitu ſum-
mouit, eiuſq; copias Caio Mario ſubiecit. Marcus aũt Lam- Nola ex p
ponius ex his, qui cũ Licinio Craſſo aderant ad octingentos ditione ca
occidit. Reliquos ad Adrimetum urbem inſecutus eſt, Caius pta a Caio
Papius Nolã ex proditione recepit, & romanis ad duũ miliũ Papio.
numerum in ciuitate ea reſidentibus publice per præconem

Salernum romanorũ colonia. annunciari iubet, Si cũ eo militare uellent. Quoſcunq; igitur conditionem admittentes in armis habuit. Duces militiã re-cuſantes carceri incluſos fame necauit. Caſtabulos pręterea cœpit. Minternum quoq;, & Salernũ, quę Romanorũ colonia fuit, & captiuos ex ea habitos ſeruoſq; militię aſcripſit, quæ-cunq; Nuceriæ finitima incendit igne, utq; ciuitates proxi-mas timore afficeret, exercitũ ſibi dari poſtulauit. Cui pedi tum decẽ milia, equites mile attributi ſunt. Cũ his Papius ad Acherras caſtra poſuit. Sexto autẽ Caſare galataron peditum decem milia, & Numidas Mauruſioſq; deducente, equites, & ad Acherras accedente, Papius Oxintam Iugurtæ Numi darũ regis filium, qui a Romanis Venuſii cuſtodiebatur, ur-be extulit. Hũc purpura regia uelatũ ſæpenumero Numidis, qui cum Cęſare aderãt oſtendit. Multis igitur Numidarũ ad eum tanq; regẽ fugiẽtibus, reliquos Cęſar ueluti ſuſpectos in libyã demiſit. Papio ſtrenue ad eũ accedente propius, & par tem ualli diruente, equites reliquos e portis emittens Caſar ad ſex milia hoſtiũ occidit, & ſubinde ex Acherris exercitũ deduxit. Iudacilio in Iampyga exiſtenti Canuſiũ, Venuſiũq; & plæręq; aliæ ciuitates adhęſere, quaſdã etiam ſibi aduer ſantes idẽ obſidit, & qui illuſtriores in his fuerant Romanorũ interemit, populares item, ſeruoſq. militiæ aſcripſit. Rutilius conſul, & Caius Marius ſupra flumen Lyrim pontes tranſeũ-di cauſa, nõn magno inter ſe ſpacio coniũxerant, qbus Vectius Cato aduerſus ſteterant non lõge a Marii ponte. Clam itaq; noctu circa Rutilii pontẽ inſidias in ualle diſponit. Simul aũt Rutiliũ in tranſitu uidere diſſimulans, inſidias educit, pluri buſq; iter arida necatis multos flumini immerſit. Hoc in pręlio Rutilius ab hoſtibus ſagitta caput ſaucius non multo poſt interiit, & Marius ad alterũ cõſtitutus pontẽ, ex corporibus

Cæſar romanæ uictorię principiũ.

Vincitur Rutilius a Catõe per inſidias. Mors Rutilii conſulis.

fluuio immerſis, atq; natãtibus cladem arbitratus, expulſis his, qui propius obſtiterant fluuiũ ſuperat, uallumq; Catonis paucis cuſtodientibus intercipit, ut Cato eo in loco quo uictoriã adeptus fuerat pernoctare, & cõmeatu deſtitutus ſtatim copias abducere coactus ſit. Rutilii multorũq; illuſtriũ corpora Romã delata quo ſepulchro, mandarentur miſerandum præbuere ſpectaculũ, conſulis totq; alioꝝ inuentibus funera, & per plures dies luctus excitatus eſt. Ea ex cauſis Senatus defunctoꝝ corpora, quę in bello occubuiſſent, eo in loco ſepeliri uetuit, quo alioꝝ humarentur, ut ab oculis nulitum quã longiſſime abeſſent. Quod hoſtes intelligentes uiciſſim, & de ſuis ſtatuere. Rutilio ſucceſſor reliquo anni tẽpore nemo ſubſtitutus. Sextus Cęſar cũ quietem nunime ageret ſed continue ad comitia Romã cõmearet, Senatus exercitui, cui ipſe præerat Caiũ Marium, & Quintum Cepionẽ præſidere uoluit. Ob eã rem Cepioni aduerſus Quintus pompedius prætor trãſfugæ in morẽ ab exercitu receſſit, duos impuberes ſeruos ſecũ trahens, filioꝝ in morẽ purpureis ornatos ueſtibus eoſq; in poteſtatem ſibi tradidit, & ut fidẽ promereretur, maſſas quaſdã plũbeas auro, argentoq; contectas. una detulit, ſummaq; celeritate Cepionem adhortatus eſt, ut cũ copiis inſequeretur, quaſi illi duce deſtitutum relicturus exercitũ. Ductus credulitate Cepio eũ inſequitur. Pompeius loco proximus ubi inſidiæ latebant, collẽ quendã ueluti hoſtes ſpeculaturus aſcendit, ſignumq; illis extulit. Hi ex inſidiis prodeuntes Cepionẽ, pluresq; alios ibidem captos interemere, Cepionis exercitum Senatus Mario adiũxit Sextus Cęſar cũ peditibus triginta milibus, equitibus quinq; milibus per uallẽ quandã, locaq; ſcrupuloſa delatus. Mario Ignatio ſubito occurrente in uallem compulſus, ingruẽte morbo

Octaua romanorum clades.

Senatus ordo in humandis militibus.

Sexti Cęſaris ambitio.

Fraus.

Nona clades.

Vincitur Sextus Cęſar a Mario Ignatio.

Pricipium ad lectũ transire compellitur, fluminis cuiuſdam in ripa, cui
romanę ui unicus per pontem patebat aditus. Quamobrẽ maiore exer-
ctoriæ. citus ſui parte deleta, reliquorũ amiſſis armis, uix tandem in
Marſi a Theanum fuga delabitur. Reſiduos cum eo exiſtentes quoad
Sylla, & licuit inſtruxit armis, Cætera multitudine ad eũ fugiente, ſu
Caio Ca- pra Acherras, quæ adhuc a Papio obſidebatur caſtra poſuit.
rio oppſſi. Exercitibus utriſq; aſſiſtentibus, neutiq; alter alteri ob timo-
rẽ cõgrediebatur. Marſos autem Cornelius Sylla, & Caius
Marius aggreſſi continue inſequebantur, quoad uitiũ obli-
gamina incurrerent. Cũ uero Marſi uitium nodos ægre ſu-
perarent Mario ac Syllæ ulterius progredi haud uiſum eſt.
NouũMar Cæterum Cornelius Sylla ab altera uitiũ parte caſtrameta-
ſorũ bellũ tus, difficultatem hoſtibus obiectam animaduertens. Marſis
cum roma fugientibus occurrit, multoſq; interficit, ut ad numerum fe-
nis re ſex milium extincti referantur, & longe plura a Romanis
arma ſuſcepta ſint. Marſi ferarũ more ſe deceptos ægre ferẽ-
tes, iterũ cœpere arma, denuoq; cũ ipſis congredi conantur:
Sed cum illi pugnam detrectarent, belli initiũ nuſq̃ factum.
Eſt enim Marſorũ natio bellicoſiſſima ad modũ. Feruntq; hac
ipſorũ dũtaxat culpa triumphum de illis habitum, cum prius
neq; aduerſus Marſos, neq; ſine Marſis triũphus ullus ade-
Fugatur ptus ſit. Circa Falernũ montẽ Iudacilius, & Titus Affranius,
Põpeius. & Publius Ventidius cum Gneo Pompeio inuicem congreſſi
in fugã uertere, & ad urbẽ uſq; Firmũ perſecuti ſunt. Dein-
de ad alia duxere copias. Affranius Pompeio intra Firmum
incluſo caſtra appoſuit. Ille uero cæteros in armis præparans
ad bellum non prodibat. Aduentãte alio exercitu Sulpicium
a tergo Affranio immittit. Ipſe in fronte progreditur. Itaq;
dum prælũ gerit, laborantibus utriſq;, Sulpicius hoſtiũ ca-
ſtris iniecit ignem. Quod intuentes illi ad Aſculũ perfugiũt,

nullo militari ordine carpentes iter. Affranius pugnans inte= rimitur. Pompeius ad Aſculū profectus urbem obſidebat. Erat quippe Aſculum Iudacilii parētis oppidū, quo timore ductus Iudacilius, cū cohortibus octo confeſtim acceſſit. Præmiſſis ad aſculanos nunciis, iubet ut cū longe uenientem uiderint, ſubito accurant, hoſtiumq; circumſtantiū caſtra aggredian= tur, ut præliū utraq; ex parte in eos gereretur, quod ab aſcu lanis neglectum eſt. Iudacilius igitur per medios hoſtes cū quibus potuit ui delatus, eorū timiditatem infidelitatemq; re darguit, quaſi ulterius urbem tueri deſperarent. Aemulos ue ro qui cū eo prius diſſidebāt, & tunc quidem multitudinem a mādatis ſuis deterruerant, interemit omnes, deinde in tē= plo pyram erigens, ſupra eam menſam ſtatuit, & in ſummo cū amicis epulatus eſt. Perſeuerante adhuc conuiuio uenenū in= troducitur, quo ſumpto ſupra pyrā ſeſe collocans, ut ignem illi immitterent orauit. Sic Iudacilius egregie pro patria cōten dens, extinctus eſt. Sextus Cæſar cū deponendi muneris tem pus acceſſiſſet, procōſul a ſenatu electus uiginti milibus ho= ſtiū, qui in exercitu aderant occurrit, ex quibus ad octo mi= lia occidit, pluriū etiam aſſumpſit arma. Circa Aſculū caſtra= mentanti cum creatio eius in longū traheretur morbo deceſ= ſit, prętorem eius loco Caiū Bebium inſtituens. Et hæc qui= dem circa Italiam Iouiumq; geſta. Intelligentes autē hæc illi qui ab altera Romæ parte incolunt Tyrrheni, & Vmbri, & aliæ his finitimæ nationes ad defectionē una cōſenſerunt. Veritus igitur Senatus ne hoſtibus omni ex parte ingruenti= bus urbem minus tueri poſſet, mare omne a Cumis ad urbē uſq; libertis cōmuniuit, tunc primū ad militiam ob uirorum inopiā accitis, Italos uero in ſocietate permanētes adhuc, re liquorū ciuiū numero aſcripſit, ꝙ unicū ab omnibus maxime

Fugantur Itali.

Affranii interitus.

Obſidetur Aſculū a Pompeio.

Aſculāorū negligētia

Mirabile genus mortis a Iudacilio excogitatum.

expetebatur, Idem, & Tyrrhenis cōceſſeret, qui ciuilitatem cupidiſſime cōplexi ſunt. Hac igitur caritate uſus Senatus, ex benignis longe benigniores ſibi reddidit, & qui dubii adhuc erant in fide cōfirmauit. Aduerſantes præterea in bello ſpe huiuſmodi ciuilitatis nitiores habuit. Hos nuper in urbē delectos uiros, Romani ne utiq; eorū tribubus, quæ triginta quinq; numero fuere, ſtatim miſcuerunt ne priſcis illis numero ſuperiores, in creationibus aliquādo anteferrentur, uerū eas decimantes alias denuo ex illis creauere, in quibus ultimi ſuffragia ferebant, & plerumq; eorū calculus nullius fere momenti habebatur, cū quinq; & triginta in primis uocarētur, quæ ſupra dimidiū reliquas excederent, quod a principio efflagitantibus Italis eos latuit. Cū uero res cognita fuiſſet, alterius diſſenſiōis cauſam præbuit. Qui autē circa Ioniū fuere nondū tyrrhenorū pœnitentia perfecta, quindecim uirorū milia, longis itineribus, nulla intermiſſione in auxilium eis præmiſerunt. Quibus occurrens Gneus Pōpeius iam tum conſulatum adeptus, ad quinq; milia occidit, reliqui uero ad propria per regionē ſterilem hyberno tempore, ſummo labore reuerti ſatagentes, cum dimidia fere eorū pars glandibus toleraret famē, inopia conſumpti ſunt. Eadem hyeme Cornelius Cato Pompeii collega contra Marſos bellū gerens interfectus eſt. Lucius Cluentius ad Pōpeios montes Sylle caſtrametati ſumma diligentia bellū gerens uix tribus ſtadiis longius aberat. Eā ignominiam cū ægre perferret Sylla, non expectatis iis qui pabulatum mittebāntur, Cluentiū aggreditur, ac tū quidem uictus effugit. Sylla aſſumptis deinde pabulatoribus Cluentiū inuadit, auertitq;, qua ex cauſa longius caſtra ponere cōpulſus eſt. Galatis deinde ad eū confluentibus, iterum Syllæ propius acceſſit. Cum uterq; exercitus ad bellum

Origo alterius ſeditionis.

Lucii Cluentii bellū in Syllā

Syllæ uirtus.

conueniret, Galata quidã uir corpore eximio, curſu cæteros anteuectus, quempiã ex Romanis in pugnam prouocat. Huic occurrens Mauruſius ſtatura perbreuis protinus ſuperat, occiditq;. Eo aſpectu conterriti Galatæ fugam capeſſunt, diſſoluto ordine, nec acieq; ulla Cluentio ulterius ſubſtitit, uerum Nolam concito curſu turbatæ aduolant. Quos continue inſecutus Sylla, ad triginta milia interemit. Nolanis deinde per portam eum ſuſcipientibus, ne hoſtes ipſis inſurgerent, reliquos omnes circa mœnia, ad numeq; uiginti milium occidit, cum quibus, & Cluentius egregie pugnans interimitur. Sylla deinde ad alias delatus nationes, quæ Hirpinæ appellantur, cum caſtra illis appoſuiſſet, in Nolanos decurrit. Hi Lucanos exorta luce in auxilium ipſis uenturos expectabant. Tempus itaq; ad conſultãdum a Sylla petiere. Ille intellecta fraude, horam Nolanis diffinit, & oppidũ ligno uallatũ appoſitis ſcalis, poſt horam protinus aſcẽdit. Ea ex trepidatione compulſi ciues, urbem Syllę tradidere, quã ille neceſſitate potius quã beniuolentia ſibi obſequentem prædæ expoſuit. Cæteris ſe dedentibus ueniam conceſſit, donec hirpinas nationes omnes ſibi ſubdidit, & in Sannites deduxit exercitũ non his quidẽ itineribus, quę Emotilus eoq; dux diligenter obſeruabat, uerum aliam nactus itinerationem per anfractus ignotã pluri mis ex ea, hoſtibus inuectus eſt, multoſq; ex iis occidit, reliquis ſparſim fugientibus. Emotilus cũ paucis in Aſerniã ſaucius aufugit. Sylla ſublato exercitu in Buanos trãſgreditur, quæ gens cõmune deficientiũ receptaculum fuit, cum tribus arcibus inſigne eoq; eſſet opidũ, & Buani ea fiducia Syllæ aduerſarentur. Ille nonnullis præmiſſis quam primum ex omnibus arcem aſcendere poſſent, iubet occupare, deinde ex fumo rẽ notam ſibi facere. Prodeunte igitur fumo, qui a fronte

Galatarũ fuga & occiſio a Sylla.

Syllæ uictoria & Cluẽtii interitus.

Nolani Syllã decipere meditati ab eodẽ opprimuntur.

Nola prædæ expoſita.

Syllæ uictoria de Hirpinis, & Sannitibus.

Prælio triũ horarũ oppidum a Sylla captum.

conſtiterant aggreditur, ac tribus continuis horis prælio decertans urbe potitur. Et hæc quidem æſtatis temporibus feliciter a Sylla geſta. Inſtante hyeme, Romã ad conſulatũ petendum reuerſus eſt. Gneus autẽ Põpeius in marſos Mauricenos, Veſtinoſq; deduxit. Caius Coſconius alter Romanorũ prętor cum exercitu delatus Salpiã incendit, Cannaſq; ſuſcepit, & ad Canuſiũ diſpoſitis caſtris, Samnitibus illi inſurgentibus ſtrenue obſtitit, quouſq; cædes utrãq; ex parte inſignis editur, & Coſconius copiis debilitatus intra Cannas recedere compellitur. Trebatius Samnitum dux flumine utriuſq; copias excludente, Coſconiũ adhortatur, ut uel ſuperato fluuio ad ipſum pertranſiret, uel ripa fluminis excedens tranſeũdi facultatem ſibi traderet. Ille igitur loco ceſſit & Trebatio tranſeũti occurrens pugna ſuperior euaſit. Nam illo ſupra fluuiũ arripiẽte fugã ad quindecim hoſtiũ milia interemit. Reliqui cũ Trebatio ad Canuſiũ celeri fuga delati ſunt. Coſconius Larinenſiũ, Venuſinorũ, Aſculanorumq; uaſtatis agris, in podiceos peruenit, duobuſq; diebus nationẽ illam ſuperauit. Cecilius Metellus ſucceſſor illi ſubſtitutus ad bellum cũ ueniſſet, in Iapygas deſcendit, eoſq; bello deuicit. Et Põpilius alter ex ducibus qui in bello defecerãt, interim occubuit. Reliqui partes ad Ceciliũ uenere. Et hæc quidem per Italiam ſociali in bello geſta ſunt cũ in maius augeretur, quoad Italia omnis in populi Romani Rempublicam cõceſſit, Lucanis, & Samnitibus eotẽpore exceptis. Videtur quippe & hi eadem poſterius aſſecuti, & inter tribus quemadmodũ priores ſeparatim electi eſſe, ne ſi priſcis miſcerentur in creationibus longe præcellerent numero ſupiores. Per idẽ tempus optimates in urbe contẽdere cœpere, cum quidã debita cũ uſuris emerent, lege quadã ueteri iubente, ſupra fœ

Victoria Italiæ ois a Romãis

tus, fœnerari minime licere, qui id effeciſſet eãdem mulctã ab illo ſubeundã eſſe. Abborruiſſe mihi quidẽ uidentur ueteres Romani fœnoris conſuetudinẽ; quemadmodũ & Greci, nec ſecus ac cauponandi quæſtũ quendam exiſtimauiſſe grauem, intolerabilẽq; pauperibus, & inimicitias ultro procreãtem. Qua ratione cõmoti Perſę cõmodari deceptibile quod dam, mendaciiſq; refertũ eſſe exiſtimant. Conſuetudine dein de temporis fœnus approbante, hi quidẽ ſecundũ morem exigebãt. Illi uero ueluti ex bello, & ſeditionibus redditiones ex bibebãt. Erant & qui fœneratores pœna mulctandos eſſe prędicarent. Quippe Aſelius prætor, ad quẽ iſta ferebantur, cũ fœnus diſſoluere nullo modo poſſet iudicia illis uiciſſim attribuerat, quæ difficultatem ex moribus, Legeq; prodeuntẽ diffinirent. Legem itaq; ueterem innouari moleſte ferentes qui fœnus exercebant, Aſelium hunc in modum interemere. Forte ſacra Caſtori, Polluciq; in foro celebrabat. Multitudine itaq; illi in ſacris aſſidente quidã lapide prius emiſſo phialam excuſſit, & ad Veſtæ templum ſubito accurrit. Nõnulli igitur eũ præcedentes templo excluſere, demũ in diuerſoriũ fugientem interficiunt. Multi ob id perſequẽtium ad eorum uirgines eos fugere arbitrati eum ad locũ delati ſunt, quem uiris ingredi minime fas fuit. Hac ex Cauſa Aſeliũ prætorẽ, ſacra peragentem, ſacerdotemq;, & ueſte aurea, ut in ſacris mos fuit aſſidentem, horã circa ſecundã fori medio interemere, Senatus per pręconem ſtatim annunciari iubet, ſi quis Aſelii interfectorem publicaret, libero quidem argentũ, ſeruo libertatem, cõſcio ueniã polliceri. Quod nemo propterea facere eſt auſus, fœneratoribus interim reũ occulentibus. Hæc igitur cædes, ac diſſentiones adhuc inteſtinæ, ciuileſq; per partes extitere. Dehinc exercitibus magnis ſeditionũ princi-

Fœnus ab antiqs reprobatum.

Perſarũ iudicium de fœnore.

Aſeliũ mors.

Attẽde ſenatus edictũ ob Aſeliũ necem.

pes bello legibusq; adinuicem certarūt cū patria ueluti bravium in medio consiſteret. Tranſitus aūt ad hæc, & origo ſtatim poſt ſociale bellū in hunc modū prodiit. Cum mithridates ponti, & aliaꝝ gentium rex Bithyniam, & Phrygiā, & his finitimam Aſiam ingreſſus eſſet, ut a nobis ſuperiore libro perſcriptū eſt. Sylla conſul electus Aſiæ expeditionem mithridaticūq; ſortitus eſt bellum, dum Romæ adhuc eſſet, Marius uero belli opportunitatē utilitatemq; conſiderans, cū illud affectaret, Publium Sulpiciū Tribunū, qui ad hæc opē illi afferret multis publicationibus inducere tentauit. Nouos etiam ex Italia ciues, qui minus poſſiderent, ad ſuffragia per omnes tribus, ſpe quadā diſſidere pſuaſerat, nihil de neceſſitate ſua prælocutus, quibus ut ſeruis in omnibus uſus eſt obſequētibus. Ac propere Sulpicius de his rebus legē tulit, qua confirmata neceſſe erat quicquid Marius aut Sulpicius cuperet, effectum conſequi, nouis ciuibus longe priſcos numero exuperantibus. Verum qui antiquiores aderant hæc ipſa cognoſcētes acerrime nouis reſiſtebāt, lignis, lapidibusq; in eos depugnabant. Increbreſcente dietim malo, ueriti cōſules, approbatione legis potiſſimū inſtante pluriū dieꝝ uacationem inſtituere, quemadmodū feſtis diebus, ac ſolennibus mos fuit ut aliqua interim mutatio creationis, tumultuſue fieret. Veꝝ Sulpicius uacatiōe minime expectata, ſeditioſos quoſq; tectis enſibus ad foꝝ iubet accedere, & qcqd neceſſe foret exeq, nec conſulibus parcere ſi occaſio expoſtulet. Cū omnes prōpti adeſſent, uacationem ut iniquam accuſare pergit, iubetq; Corneliū Syllam, ac Quintum Pompeiū conſules uacationem ſubito diſſoluere, ut approbationē legis afferat. Elato tumultu qui illum circūſteterāt enſes exuerunt, & conſules ipſis aduerſantes interficere uelle minantur. Ob id Pōpeius latitans

Initiū cōtētionis inter Syllā, & Mariū.

Cōtētio inter ueteres ciues, & nouos.

Vacatio pluriū dierū a cōſulibus iſtituta.

Attende morē ſolēnibus diebus.

effugit Sylla ueluti cõſulturus paulatim ceſſit. Filiũ uero Põpeii Syllæ adſiſtentem, & pleraq; audacius locutum, illi ipſi Sulpici ſequaces interficiũt. Sylla in concionẽ reuerſus uacationẽ diſſoluit. Deinde ueluti Capuam ad exercitũ iturus, ex Capua in Aſiam ad mithridaticũ bellũ ſeſe præparat. Nõ enim quiſpiam quæ ab eo agittabantur intellexerat. Sublata uacatione, & Sylla ab urbe remoto, Sulpicius legem protulit, & Caio Mario cu us cauſa hæc agebat, Syllæ loco mithridaticũ bellum deſtinat. His præceptis Sylla bello quã primum decernere ſtatuit. Milites igitur in concionẽ conuocat, quemadmodũ Marius mithridatico bello inhians lucri cã milites alios ipſis antetulerit, annunciat cõtumeliam omnẽ in Sulpicium, & Marium refert, nihil aliud aperte queri auſus, non enim de bello palam fari audebat, monuit ut ad mãdata parati eſſent. Hi quæ facere audeat mente cogitantes, ac de ſe ipſis plurimũ ſolliciti, ne interim expeditione illa priuarentur, quæ animo conciperint Syllæ referant, ſuadent ut ſe fidenter Romã ducat. Quibus exhilaratus Sylla ſex militum legiones confeſtim mouet. Verum exercitus primores, quæſtore uno dũtaxat excepto, non ſuſtinẽtes hoſtiles copias patriæ inferre, Romã propere accurrũt. Legati cum Syllã ad urbem properantẽ offendiſſẽt, rogare incipiũt, qua ex cauſa cum armis exercitu in patriã deduceret. Quibus ille ut eã a tyrannis liberãret, & hæc bis, terq; aliis, atq; aliis præfatus legatis, ſimul annũciare iubet, an uelint Senatũ cum eo, ac Mariũ, Sulpiciũq; in campo martio adeſſe, & agere quæcũq; illis uidebãtur? Appropinquãte eo Pompeius collega laudatis iis quæ egiſſet, & approbatis, ad Syllã acceſſit, ad omnia paratus obſequi Marius, & Sulpicius modico interuallo apparatus indigentes, legatos alios emiſere, quaſi,

Vacatio a Syllã diſſoluta.

Legati Romanorũ ad Syllam.

Tarda, & inepta legatio. Cōſulū rñſio. Obſidio Romanæ urbis a Sylla. Bellū iter Syllā & Mariū. Timor, & imbecillitas militū Marii. Fugatur Marius ex urbe cū ſuis.

& hos Senatus deſtinaſſet rogant, ne propius ad urbē quadraginta ſtadiis caſtra locet, quouſq; de præſentibus inter eos conſultū ſit, Sylla, & Pōpeius legatione animaduerſa, id facere nelle reſpōdēt, ac ſtatim legatos abire imperāt. Sylla, ualles, & quæ propinqua ſiere mœnibus loca, militū legione occupat. Pōpeius colles alia legiōe cōmunit. Tertiā Sylla ad pōtē ligneū emittit. Quartā ante urbis muros in ſupplemētū iubet ſubſiſtere. Ipſe cū cæteris urbē ingreditur hoſtili opinioe, & opere. Qua ex cauſa, q circa illū inhabitabāt deſup tela emittere cœpe, quoad eorū domos incēdere uelle cōminatus eſt. Tūc aūt ſeſe cōtinuere. Marius, & Sulpitius ad Eſqliū forū, cū qbus armati potuere illi occurrūt. Fit ſtatim hoſtilis pugna, Tū quidē primū in urbe, neq; ſub ſeditionis imagine, ut prius, uerum nulla excuſatione cum tubis, ſigniſq;, ueluti belli lege decertarēt. Ad tantum eos flagitiū diſſenſionum peruexit incuria. Cōuerſis Syllæ militibus ipſe arrepta aquila in periculū ſeſe immittit, quaſi imperatore opus eſſet, & ut ſi quis uexillis abeſſet, uerecūdia ductus a fuga temperaret. Cæterā multitudinē in prælīū conuertit, ac primum tyrones ab exercitu omni aduocat, alios per Saburræ uiam emittit, qui celerrime hoſtes a tergo inuaderent. Qui autē circa Mariū fuere inſurgētibus debilius obſtabant, ob uiarum tranſitus circūueniri ſe ab hoſtibus uerentes. Ciues igitur e domibus eorū depugnātes aduocabāt, ſeruis etiam libertatē pollicebātur qui opē attuliſſent. Nemine prodeūte ad bellū deſperatis rebus ex urbe fugaſe proripiūt, & cum illis quicūq; illuſtriores una conſpirauerāt. Tunc uero Sylla uiam quæ ſacra dicitur ingreſſus quoſcūq; ad prædā accurentes in mediū nactus ſupplicio affecit. Præſidiis etiam in urbe diſpoſitis p partes, ipſe, & Pōpeius hinc inde peragrāo

tes noctē peruigilē egere ne quid ab iis qui timebātur, aut a uictoribus crudelius fieret in urbe. Orta luce populū ad concionē conuocantes, de reipublicæ gubernatione quæſiti ſunt, quaſi maiori ex parte popularibus quibuſdā ambitioſis addicta eſset, quantūq; ipſi ex neceſſitate feciſſent retulere. Addidere etiam nihil ulterius ad populū, niſi prius cōſultū afferri debere, quod antea conſuetū iampridē fieri deſiiſſet. Creationes etiā munerū, ac dignitatū non atribubus ſed per turmas eſſe faciendas, queādmodū a Tullio rege cōceſſum fuerat, arbitrati ob hæc duo legē uidelicet nullam ante Senatum ad multitudinē deferri poſſe, neq; creationes tenuioribus & audacibus diuitū, & bene conſulentiū loco collatas, diſſenſionū occaſiones præbituras eſſe. Multaq; alia ex Tribunorū principatu tyrannice potiſſimū effecta tollētes ad Senatum tuuc quidem ex paucitate pene contemptū, ex optimis trecentos uiros elegere, ac quæcūq; a Sulpicio ſtatuta fuerant poſt decretā a conſulibus uacationē, ut illegalia aboleuere omnia. In hunc modū igitur ſeditiones ex lite, & contentione ad homicidia, ab his ad prælia demū peruenere. Et ciuium exercitus tum primū in patriam ueluti hoſtilem illati, neq; propterea ſeditiones q̄q per exercitus interim diuiſæ ceſſauere, uerum impetus continue in urbē facti mœniūq; expugnationes, & quæcūq; alia hoſtili opere fieri aſſueta, cum nullius reuerētia eorum uiolentiæ obſiſteret, ſiue legum, ſiue ciuiū, aut patriæ ipſius. Tunc igitur Sulpicium Tribunatū gerentē adhuc, & cum eo Marium ſexies conſulem, eiuſq; filium. Publium quoq; Cethegū, Iuniū Brutum, Gneum, & Quintū Granniū, Publium quoq; Albinouanum, Marcū Lectoriū, & reliquos Mario fauentes ad duodecim numerum urbe pepulere, & ut pote qui ſeditionum

Cōuocatio populi ad cōcionē p cōſules.

Cōfuſionē nota Romanæ libertatis.

Trecenti at ſenatū ex optīs electi.

Proſcriptiones optimatum.

cauſas, prælia conſulibus ſeruis libertatē ad defectionē intu
liſſent populi Romani hoſtes ex decreto uulgauere. Licere
ex his obuium ſine pœna occidere, aut ad conſules deduce-
re, & eorum bona in publicū eſſe deferenda. Ac protinus
Occiſiones ad eorum inquiſitionē accurſum eſt. Nōnulli igitur Sulpiciū
marianorū deprehendētes interemere. Marius ipſe ſine ſeruo, & ſocio
ſolus ad Minturnas confugit, quem ciuitatis primores in ob
ſcura quadā domo quieſcentem, proclamatione publica ter-
riti, ambitione inſuper ducti quod hominē ſexies conſulem,
a quo multa, & præclara geſta eſſent in poteſtate haberēt,
cuſtodire cœperunt. Galatā etiā carnificem publicū cū gla-
dio miſere ut eum interficeret. Galatā autem ferunt cum p
tenebras quæq; ſcrutando graderetur, Marii oculis ignis in
morem ſplendore micantibus trepidare cœpiſſe. Mox cum
Marius e lecto ſurrexiſſet, & horrēda uoce intonaret, Tu
ne Caiū Mariū occidere audes? Galatā e foribus proſiluiſſe
inſanienti ſimulē acclamantēq;. Ego Caium Mariū occidere
Fama a nequeo. Ea ex cauſa ſuperſtitionis cuiuſdam timor primores
puero, & urbis inuaſit, cum illum deprehēdere prius dubitaſſent. Fa-
aquilarum mæ inſuper memoria iamprìdem uulgatæ a puero eum ſep-
oſtentū. ties futurū conſulem. Nam cum infans adhuc eſſet, ſeptē aqui
larum pullos in gremiū eius decidiſſe memorant. Vates au
tem prædixiſſe eum ſepties maximū magiſtratū obiturum.
Minturna Hæc igitur Minturnarū primores animo uoluentes Gala-
rū ſuaſiōes tam dæmonis cuiuſdā occurſu territum arbitrati Marium
ad Mariū. ſtatim ex urbe egredi, & ubicunq; ſaluus eſſe poſſet profi-
ciſci ſuadent. Ille ſe ab Sylla inquiri, & ab equitibus eius p-
ſequi ſatis ratus, iter nulla ſemita ad mare arripuit, & ad
Calibes delatus foliis corpori ſuperimpoſitis aliquantulū quie-
uit. Strepitu deinde percepto ſub ſolus latuit, qui cum magis
increbreſceret.

increbreſceret, Siculi cuiuſdam piſcatoriā ſcapham, per uim coacto eo, prope inſiluit. Inſurgēte dēmū tēpeſtate perfracto gubernaculo uela uētis quo ſors eū duceret enuſit. Delatus eſt itaq; ad inſulā in qua domeſticos ex ſuis nup allatos repperit. Cū his in Libyā tranſit. Prohibitus igitur Libyę ingreſſu ueluti hoſtis e Sextio prætore, in mari hyemē perferre cogitur paulo ſupra Libyā inter numidarꝝ montes. Eo in loco confidente Mario, pleriq; ex complicibus aduentū eius audiētes ad illū nauigarunt Cethegus ſcilicet, & Grannius. & Albinouanus, Lectorius quoq;, & alii inter quos Marii ipſius filius, qui ut optimates uiri ad numidarꝝ regē e Roma profugerant. Suſpitione deinde ne ab illo traderētur, eo ex loco ad Mariū peruenerant. Hi igitur, quemadmodū Sylla, patriæ bellū inferre meditati, cū exercitu carerent, ſi quid forte occurreret intenti morabātur. Romæ interim Sylla cū primis armis urbem occupaſſet, ad monarchiā quoq; obtinendā potens haberetur de inimicis ſuis ultus ſpōte ſe a uiolentia cobibuit, & exercitu Capuā præmiſſo ut cōſul dignitate uſus eſt. Exulū autem fautores quicūq; ſeditioſi aderāt opulentiores quoſq; ac mulieres ære abundantes cū ab armorꝝ timore reſpirarent, ad exules in urbē reducendos hortabantur, nihil ſollicitudinis, aut impenſarꝝ ad eam rem perficiendā omittentes. Conſulū eſſet corporibus inſidias ſtruebant, quaſi illis exiſtentibus ne unus qdē ex ſuis reuerti poſſet. Syllæ perfuncto dignitate conſulari exercitus ad mithridaticum bellum decernitur, ueluti ſalutis publicæ cuſtodi. Quintū autem Pompeiū alterum conſulem, populus ob timorem miſeratus. Italiæ præeſſe uoluit, cæteriſq; copiis, que a Gne. Pompeio ductabantur imperare. Id intelligēs Gneus cū moleſte ferret. Quintum ad exercitum uenientem hilare

Diſceſſus marii ab urbe Minturnarꝝ.

Marii errores & picula.

Marii cōplices animaduerte

Marianorū cōſiliū.

Laus Syllæ.

Syllæ clementia a principio.

ſuſcepit. Sequenti die ius dicente illo ad eum ueluti priuatus acceſſit quouſq; multi illũ circunſtantes per ſimulationẽ quaſi audire cuperent interficere. Reliquorũ ſecuta fuga Gneus illis occurrẽs tãq; moleſte ferret conſulem iniuſte occiſum, eoq; modo conturbatus ipſis ſubito praficitur, Põpeii nece in urbe relata de ſeipſo ſollicitus. Sylla amicos undequaq; acciri imperat eoſq; per noctẽ circũ ſe habuit. Nec multũ poſt hæc immoratus, Capuam ad exercitum, inde in Aſiam peruenit. Exulũ igitur amici Cinna poſt Syllam deſignato conſule, plurimũ illi confidẽtes, nouos denuo ciues ad ea, quæ a Mario meditata fuerant impellũt. Tribus admiſceri poſtulant, quod ultimi ſuffragia ferentes omnium inutiles fierent. Hoc aũt principiũ Marii reditus, & qui cũ illo auffugerãt uidebatur eſſe. Aduerſantibus priſcis ciuibus, Cina nouos ciues precio cõducere arbitratus, trecenta talenta illis elargiri ſtatuit. Veteribus quippe cõſul alter præſidebat Octauius, & qui circa Cinnam ſteterãt, occupato foro, contectis gladiis, tribus oẽs admiſere depoſcebant. Cætera uero multitudo, quæ ſentire melius uidebatur circa Octauiũ una cum gladiis ſteterat. Interim domi euentũ rei expectãte Octauio nunciatur plures ex tribunis, quæ facta eſſent prohibere, nouorum ciuium ingentem tumultũ excitatum eſſe, nudiſq; enſibus per angiportus in contradicẽtes Tribunos inſurgere, & ad roſtra deferri. Quibus intellectis Octauius omnifariam multitudine ſtipatus, ad ſacrã uiã accelerat, & torrentis more in forum delatus eos qui in medio ſteterant expellit, diſturbatq;. Cõterritis illis in templũ Caſtoris polluciſq; progreditur. Cinna in fugam uerſo quicunq; in unum ſteterant nullo mandãte nouis occurrentes ciuibus plures interficiũt, reliquos fugiẽtes ad portas uſq; proſequũtur. Verum Cina nouorum

Cinæ cõſulatus ſeditioſiſſimi principiũ.

Noua ſeditio.

Templũ Caſtoris & Pollucis.

ciuium multitudine confiſus, & ui ſuperare poſſe autumans cū admirabilem paucorꝫ ad reſiſtendum intueretur audatiam per urbem diſcurrere cœpit, ſeruoſq; ad libertatē conuocare. Nemine, ad eū accedēte ad finitimas urbes fuga delabitur, quas haud multo ante Romani ciuitate donauerāt Tybur ſcilicet, ac Preneſte, & quæ ad Nolā uſq; mediæ interiacent, eaſq; ad defectionē incitabat, pecunias quoq; ad bellū colligebat. Hæc agente Cinna atq; meditāte, nonnulli e ſenatu aufugere, qui ſimilia efflagitarēt Caius Melonius, Quintus Sertorius, ac Caius Marius alter. Senatus Cinnæ perfidia conſpecta, qui urbem in periculo relinqueret conſularem nactus dignitatē, ſeruos ad libertatem cōuocaret, ulterius conſulē, aut ciuem ex decreto appellari uetuit, eiuſq; loco Luciū Merulā flaminē dialem inſtituit. Dicitur huiuſmodi ſacerdos ſolus uelū pileumq; aſſidue geſtare, aliis dūtaxat inter ſacra deferrentibus. Cinna ad Capuā conuerſus, in qua alius Romanorꝫ reſidebat exercitus, primores eius, & quicunq; a Senatu exceſſerant, enixe obſeruabat. Cōſulis præterea ritu in mediū progreſſus uirga perfregit, & uelutì dignitate ſpoliatus hæc lacbrymans effari cœpit. A uobis ciues dignitatem hanc aſſumpſit, Populus quippe cōtulit, Senatus ſine uobis a me abſtulit. Et hæc in propriis perpeſſus malis, pro uobis etiā ſtomachari nō deſino. Ad quid ulterius tribus in comiciis obſeruamus? qd uobis indigemus? ubi eritis cōcionū, aut creationū, aut conſularium dignitatū deinceps domini, ſi nō ea quę dediſtis cōſeruabitis, & cum uobis uidebitur aufretis? Hæc elocutus ut eos irritaret, plura de ſe ipſo queſtus ueſtem lacerauit, & a tribunali decurrēs ſemet in mediū deiecit, plurimūq; decubuit, quoad illachrymantes milites eū erexere, & in ſolio iterꝫ relatum addu-

Cædes nouorꝫ ciuiū

denatus Secretū.

Perditi hominis aſtuties animaduerte.

ctis faſcibus, ut conſulem meliora ſperare ſuaſerunt, eoſq; ubi opus eſſet deducere. Primores igitur ab impetu ſtatim deſi-cere, ac ſe itẽ Cinnæ militari ſacramẽto addixere, quod a cæteris qui illis ſuberant ſimili iureiurando ſancitum eſt. His peractis Cinna tute iam ad ſocias urbes decurrebat, eaſq; ad bellũ incitabat, ueluti qui eaꝝ cauſa calamitate illa pre-meretur. Ab his igitur Cinæ pecuniæ collatæ, multiq; ex po-tentibus e Roma ad illũ peruenere, quibus reipublicę tran-quilitas odio fuit. Dum hæc a Cinna gerũtur Octauius, & Merula ambo cõſules ciuitatẽ foſſa, mariq; uallabãt, machi-nas etiam appoſuerãt. Ad hæc exercitus ab urbibus quę illis parebãt, & finitima Gallia in unũ cõuocabant. Gn. Vero Põ-peiũ proconſulem adhuc, & copias circa Ioniũ ducentem ma-gna celeritate, ut urbi opẽ afferret accerſierunt. Ille cũ exer-citu ad Collinã portam cõſedit. Cui occurrẽs Cinna pariter, & ipſe eo in loco caſtra ponit. Haꝝ rerum certior effectus Marius cũ his qui fugientem ſecuti fuerunt in Tyrrheniam enauigauit, quibus e Roma ſupuenientes eoꝝ ſerui ad quin-gentoꝝ impleuere numeꝝ. Marius laceratis comis uecordis in morem quo miſericordiã adipiſceretur urbes circuibat prælia, & trophæa Cimbrica, & ſex eius cõſulatus uerbis ex tollebat, ipſiſq; comitia affectantibus fidũ ſe futuꝝ pollicitus ad ſex milia Tyrrhenioꝝ in unum collegit, cum quibus ad Cinnam prouectus pergrate ad belli ſocietatẽ admiſſus eſt. Cum in unũ omnes ad Tyberis ripam conueniſſent in tres partes diſtribuere copias. Cinna quidẽ, ac Carbo cũ ſuis ex oppoſita urbis parte, Sertorius urbẽ deſuper, Marius autem mare uerſus caſtrametantur. Tyberi præterea pontẽ impoſue-re ut cõmeatum ad urbẽ uenientem interciperent. Marius ad hęc oſtia occupat, hoſtiliterq; diripit, & Cinna Ariminũ

Gneus pro cõſul a cõſulibus ac-cerſitur.

Obſidio rõanæ urbis a Cin-na Mario, ac ſertorio

præmiſſo urbe potitur ne exercitus quiſpiã ex populis urbi parentibus, aut ex Gallia Romam cõmeare poſſet. His rebus territi conſules cũ exercitu alio indigerent, & Syllam iam Aſiã ingreſſum minime auocare poſſent. Ceciliũ Metellum reſidua ſocialis belli circa Samnites diſponentem, quoquo pacto boneſtius queàt diſſoluere, & patriæ ab hoſtibus obſeſſæ auxiliũ afferre monent. Nõ conuenientibus ad ea quæ poſcebant Samnitibus, Marius intellecta re de omnibus cum illis paciſcitur. In hunc igitur modum cũ Mario ad bellum cõſpirauere. Appiũ quoq; Claudium Tribunũ militum intelligens mœnia ſeruare urbis, ac collem, qui Ianiculus appellatur, beneficii in illũ collati repetita memoria, eius ope patẽte, porta, romam ingreditur, unaq; Cinnam introducit. Cæteri & ipſi cõtinuo expulſi ſunt Octauio & Põpeio aduerſum occurrẽtibus Fulguribus autẽ plurimis e cœlo labẽtibus in exercitum Pompeii, multi ex illuſtribus, & ipſe imprimis extinctus eſt Marius cum commeatum, qui a mari, ac deſuper a flumine uehebatur occupaſſet, ad propinquas urbi ciuitates diſcurrebat. In his frumentũ iampridem a Romanis cumulatũ ſeruabatur. Inopine igitur cuſtodias aggreſſus, Antium, Aritiam, Lauinium aliaſq; ciuitates pleriſq; etiã tradentibus occupat. Sic cũ a mediterraneis cõmeatus ſuſtuliſſet iterũ Romam per uiam, quæ Appia dicitur fidenter accedit, anteq̃ alius aliunde cõmeatus ad eos deferretur, ac centum ſtadiis ab urbe diſtãtes ipſe, & Cinna, & q cũ illis militabant Carbo, & Sertorius caſtra fixerũt, Octauio Craſſoq;, ac Metello in Albano monte ex aduerſo caſtrametantibus, & rei euentũ ſubinde opperientibus. Qui licet uirtute, multitudineq; prçcellerent, unico tamen belli diſcrimine patriã ſtatim interiturã exponere uerebãtur. Cũ uero Cinna circũ

Ariminũ a Cinna capitur.

Appius claudius portã urbis ꝑdidit.

Pompeius magni Põpei pater fulgure interficitur.

Reditus Mrii. ad urbẽ.

urbem prouectus per præconem annũciari mãdaſſet, datuꝝ ſe ſeruis, qui ad eũ cõfugiſſent libertatem, propere multitudo transfugaꝝ ad eum uenit. Ob id territus Senatus, & multa, grauiaq; ac difficilia ob frumentariæ rei inopiam a populo futura ſubdubitãs, animo ſubinde cõcidit, & legatos ad Cinnam pro conciliatione ciuiũ emiſit. At ille prius eos rogare cœpit an ad ſe tanq̃ ad conſulem, aut priuatũ potius accederent? Ambigentibus ipſis, & in urbem redeũtibus, multi iam ex liberis ad Cinnã confluebant, quidã famam formidantes, nonnulli Cinnæ partes imprimis eligẽtes, reꝝ quoq; euentũ præſtolantes. Cinna igitur iã tute, ac ſapienter mœnibus applicuit, & per ſagittæ iactum ab illis diſtans exercitũ firmauit. Dubitantibus igitur, ac uerentibus his, qui circa Octauium erant pugnã capeſcere ob transfugaꝝ multitudinem, ac legationes inde emiſſas, Senatus amplius trepidatione premebatur, ac impium exiſtimans Luciũ Merulam Flaminem dialem Cinnæ loco creatũ conſulem cũ nihil deliquiſſet dignitate ſpoliare, nouis tamen dietim cladibus exhauſtus, legatos iteꝝ ad Cinnam tanq̃ ad conſulem deſtinat, nihil tamen utilius expectans, hoc ſolum Cinnam iurare depoſcit, occiſionem nullam eũ patraturꝝ. Ille uero non ut poſtulabatur iuſiurandũ præſtitit, hoc ſolũ pollicitus eſt, ſponte ſe nullius interitus futuꝝ cauſam. Octauiũ uero circũambulantẽ, & ab aliis portis urbi ſe iſerentem e medio iuſſi excedere, nequid inuito eo pateretur. Et hæc e tribunali quodã edito ueluti cõſul legatis deſup annũciat. Marius interim iuxta thronũ eius aſſidens nihil loquebatur, ueꝝ ex uultus diritate ſatis proferre uiſus q̃ ingentem machinaretur cædẽ. Senatu huiuſmodi conditiones admittente, & Mariũ Cinnãq; urbem ingredi poſcente, ſatis enim hæc omnia Marii opera

Senatus legatio ad Cinnã.

Legatoꝝ reditus ad urbẽ.

Iteratio legationis p ſenatũ ad Cinã tãq̃ ad cõſulẽ.

ſieri intelligebat, Cinnam uero duntaxat illa perſcribere, cũ ironia ſurridens Marius, hæc effatus dicitur. Non licere exulibus urbẽ ingredi. Tũ uero Tribuni fugã eius, cęterorumq́ꝫ, qui a Sylla cõſule expulſi fuerant, ex decreto diſſoluere. Ad mittẽtibus eos cũ trepidatione, et pauore omnibus. Romam ingrediuntur, & eoꝝ, qui in ſe feciſſe exiſtimabãtur diripuere omnia. Ab Octauio deinde Cinna ac Marius iuſiurandũ poſtularũt, quibus ſortilegi uateſq́ꝫ nihil ut crederet monuere, Amici porro fugã illi ſuadebãt. Is autem profeſſus nunq̃ ſe urbẽ deſerturũ, dum cõſul eſſet in medio Ianiculi perſtãs cum illuſtrioribus exercituſq́ꝫ parte proceſſit, Cũ deinde tribunal aſcendiſſet, principãtis ueſte indutus faſcibus, & ſecuribus, ut conſuli mos fuit, ſtipatus aſſedit. Accurrente ad eũ cũ equitibus nõnullis. Cenſorino, & amicis denuo illum cum exercitu ſtimulãtibus, ut fugã caperet, equũ etiam adducentibus, nec aſſurgere quidẽ ſuſtinuit, mortiſq́ꝫ intrepidus perſtitit. Tunc Cenſorinus capite eius obciſo, ad Cinnã detulit, q̃ in foro ante roſtra affixũ perpendit, primũ ipſius conſulis, deinde alioꝝ interfectoꝝ capita appenſa ſunt. Nec pręterea odio finis datus, nam cum ab Octauio incohoaſſent, cæteros, qui ab hoſtibus cæſi fuerãt ſcrutabantur, poſtremo ad hoſtes inquirendos accurrebãt. Non ſenatoꝝ aut equitum delectus habebatur, uniuerſo Senatoꝝ capita roſtria affigebãtur. Nõ deoꝝ reuerentia, aut uiroꝝ indignatio inuidiæue timor in his perpetrandis ullus aderat, neq́ꝫ ſcelera ſceleribus addentes, ad aſpectus uertebãtur nefandiſſimos. Quippe homines impie cædentes, defunctoꝝ inſup colla ſecabãt, miſerabileſq; aſpectus ad timorẽ ſtuporemq́ꝫ, ac ſpectaculum crudele proponebant. Caius qdẽ, & Lucius Iulius, Attilius Eranus fratres, Publius Lẽtulus, & Caius Nemiſtorius, Marcus p̃terea

Amicoꝝ ſuaſiones ad Octauium.

Octauii conſulis exitus.

Marianoꝝ crudelitas.

Bebius, in uia deprehenſi trucidantur. Craſſus cum filio una fugiens cū hoſtes illum inſequerentur, filium prius occidere maluit. Ipſe ab inſequentibus occiſus eſt. Marcum Antonium oratorem ad fundū quendam fugientem agricola diligenter occuluit, benigneq; ſuſcepit, ſeruū deinde induſtriū in diuerſorium ire iuſſit ut uinū emeret. Cauponi uero cur uinū diligentius poſceret inquirenti, cauſam inſurrauit auribus. Ille cum diſceſſiſſet, propere ad Mariū accelerans rem aperuit. Qua percepta Marius leticia geſtiēs accurrit, ueluti operā necis eius ſuſcepturus. Retinentibus eū amicis Tribunus militum ad id facinus electus cæteros in domū immittit, quos Antonius dicēdi peritia in ſignis ſuauiſſimis detinuit ſermonibus, multa uarie, pieq; elocutus donec Tribunus ipſe domum ingreſſus milites ad audiendū intentos admiratus. Antonium perornate diſſerentem adhuc, interemit, caputq; ad Marium detulit Cornutum uero in Calybis latentem ſerui ſumma induſtria tutati ſunt. Cadauere quippe hominis inuento pyram extruxerunt, & his qui illū quærebant aduentantibus incenſa pyra herū ſe exurere mētiti neci traditum, ſalutē præſtiterūt. Quintus Ancharius Mariū in capitolio ſacra factuꝝ obſeruabat, ſperans in ſacrificio inuentum facile ſibi conciliatuꝝ. Ille incohato ſacrificio ingredientem Anchariū eumq; appellantē ab aſtantibus iuſſit interfici. Eius, & Antonii capita aliorumq; prætorū ac conſulum in foro appenſa; Nulli ſepulchri honos habitus ex iis, qui interfecti fuere, auibus duntaxat, et canibus lacerāda Illuſtrium uiroꝝ abiecere cadauera. Plurimæ etiā ac aliæ ſeditioſoꝝ aduerſus innocentes cædes editæ, alioꝝ expulſiones factæ ſunt, publicationes præterea bonoꝝ, priuationeſq; dignitatum, ac legū reuocationes earum, quæ a Sylla conditæ fuerant Ipſius Sylle

Crudelitatē aduerſe maximum.

amici, ac neceſſarii interfecti, domus euerſa, bona in publicum relata, & ipſe hoſtis ex decreto iudicatus, uxor ac filiæ inquiſitæ fuga abiere. Omnino nihil a multitudine, & uarietate maloꝝ aberat, Ad hęc ſub aſpectu principatus, ac legũ poſt tot indiſcretas cædes accuſatores etiã in Merulam flaminem dialem inſurrexere ob conſulatus indignationẽ, quẽ nulla Cinnæ iniuria deſumpſerat. Porro in Catullum Luctacium Marii Cimbrico bello collegam & pridem ab eo ſaluti redditum, ingratum deinde ac illi acerbiſſimũ cum urbe pelleretur. Hi igitur clanculum cuſtodia adhibita aduenien te ſolenni die in iudiciũ uocantur. Quater enim oportebat ꝑ præconẽ diffinitis in locis, & inter ſe diſtãtibus accitos capere. Itaq; Merula uenas ſibimet incidit, & ex tabellis illi aſtantibus clare deprehenſum eſt cũ pileum prius abieciſſe. Non enim ſacerdotẽ fas fuit eo indutũ obire mortem. Catulus in cubiculo recens illinito, & humido, carbonibus accenſis ſponte ſuffocatus eſt. In hunc igitur modum ambo periere. Serui uero quicũq; preconis uoce moniti ad Cinnã perfugerunt, libertate donati ſunt. Hi ubi a Cinna locati fuerant, domos diſcurrentes non bona dũtaxat rapiebant, uerũ obuios quoſq; necabant, propiis heris in primis afferẽtes manus. Cinna cũ plerunq; eos monuiſſet, nihilq; proficeret, Gallatas copias nocte adhuc quieſcentibus immittit, a quibus ad unũ interfecti ſunt. In hũc modum igitur ſerui nefandiſſimi heris ſuis perfidiæ meritas ꝑſoluere pœnas, Sequenti anno conſules creati Cinna iteꝝ ac Marius octies functus cõſulatu, cui poſt fugam, & prætoris uocem, licere cuiq; eundem hoſtem iudicatũ interficere, oſtentũ illud ex ſeptem aquilaꝝ pullis eueniſſe dicitur. Cum igitur multa, & crudelia in Sylla cogitaret, primo conſulatus ſui menſe extinctus eſt.

Syllæ amicorum & neceſſariorũ clades.

Serui donati libertate.

Digna uindicta i ſeruos crudeles quamq̃ a uiro crudeli ꝑpetrata.

Et Valeriũ Flaccũ eius loco Cinna eligẽs in Aſiam emiſit, quo defuncto, Carbonẽ in cõſulatu collegam aſſumpſit. Sylla reditũ ad hoſtes meditatus uniuerſa cum Mithridate cõponere feſtinans, ut a nobis præſcriptũ eſt, annis tribus nec bis quidem integris centũ, & ſexaginta milibus hominũ bello profligatis, deuictis Græcia, & Macedonia, necnõ Ionia, & Aſia, aliiſq; nationibus quæ Mithridati parere aſſueuerant ad Romanos traductis, nauibus etiã regi adeptis, eodẽ intra paterni regni limites incluſo ex tanta regionũ copia, regredi tandem cœpit, exercitũ ingentem agẽs, atq; expertiſſimum ſibiq; obſequentẽ, necnon geſtarũ rerũ gloria elatũ, Adducebat & nauium multitudinẽ, pecuniarumq;, & apparatus copiam ad omnia accommodã, ita ut inimicis eius augeretur timor. Qua ex cauſa trepidantes Carbo, & Cinna nõnullos per uniuerſam Italiam deſtinant, qui pecunias, frumentum, & exercitus pararet, diuites cũ omni ſubſtantia aſſumerent, ex urbibus potiſſimos nouos ciues excitarent, quanto in diſcrimine rerũ uerſarentur notum illis facerent. Naues præterea ſumma celeritate in unum collectas in Siciliam deducerent, quæ maritimam tutarentur orã, Ab his nihil uirium aut apparatus cum pauore ſimul, & uelocitate omiſſum. Sylla ſumma diligentia ad Senatũ pro ſeipſo miſit, memorãs quanta circa Libiã in Iugurtam numidarũ regem dũ quæſtor adhuc eſſet, quãta cũ ad Cimbros legatus acceſſiſſet, aut cũ in Siciliam copias deduceret, aut in ſocialibus bellis, conſulq; peregiſſet. Quæ uero in Mithridatem recens effeciſſet pręcipue extollẽs, & cumulatim nationes innumeras recenſens, quas Mithridati adẽptas Romanis ſubieciſſet, nihilominus ꝙ Roma depulſos, & a Cinna ad ipſum fugientes ſuſcepiſſet omniũ inopes, ſolandæ eorũ calamitatis cauſa,

Syllę exercitus potẽtiſſimus.

ab inimicis hoſtem iudicatū, domū euerſam, amicos interfectos eſſe, uxorem, ac filios uix ad ſe fuga peruenire potuiſſe. Verū ſe ſtatim & ipſis uniuerſæq; ciuitati pro his, quæ geſta eſſent ultorē accerſurū, aliis uero ciuibus, ac nouis ciuibus ſe præfari, ac dicere, nihil habere ſe, quod eis ſuccēſeat. Quibus intellectis timor continuo omnes inuaſit. Legatos igitur ad illū emiſere, qui cōciliationē etiam cū hoſtibus poſcerent, & ſi qua fideiuſſione opus eſſet Senatū ſibi ſatiſfacturū repromitteret. Cinna aūt, & collegæ eius ne delectus ullos in eū facerent edixere. Quod ab his promiſſum eſt. Abſentibus interim legatis ulterius ſe cōſules eſſe recuſarūt, ne ob proxime futura comitia redire cogerētur. Deinde Italiā omnē peragrantes, exercitus parabāt, quos in Liburniā uelut eo in loco Syllæ occurſuri per mare demittebant. Ex his pars proſpera nauigatione in primis functa. Sequētes uero adeo tempeſtas diſiecit, ac cōtriuit, ut q littus attigēre ſubito in patriā redire properarint, quaſi non ſponte ciuiū cauſa ad bellū mitterentur. Quod reliqui intelligentes in Liburniā tranſire uelle recuſabāt. Cinna id moleſte ferēs in concionem eos ueluti reprehēſurus aduocauit. Illi ira accenſi ſibi mutuo auxilio futuri ad eū puenere. Lictorē etiā cū per iter quodādā graderetur, & uerberibus obuiū affici iuberet, miles qſpiā adepta uirga grauiter percuſſit. Cinna cōprehendi illum imperante omniū clamor inſecutus eſt, lapides etiā in eum emiſſi. Qui uero propiores aderāt exertis enſibus Cinnā inuaſere, eoq; modo cōſulatū adhuc gerēs interfectus eſt. Carbo ex Liburnia enauigātes ad eā reuocabat, & rerū geſtarū formidiē correptus ad urbē nō redibat. Tribunus eū ad collegæ creationē reuocantibus, minis præterea addentibus, eū priuatū affecturos ni accederet tandē rediit, & de creatiōe

Legatio p tractatu pacis ad Syllā.

Cinnæ, & Carbonis apparatus p Italiam cōtra Syllam.

Cinæ cōſulis mors haud immerita.

Creatio conſulis a Carbone ꝑpoſita.

Lunæ, & Cereris ædes e cœlo tactæ.

Syllæ reſponſio ad Senatum aſtuta, & ꝑacerba.

conſulis propoſuit. Die infami habita aliam præſcripſit, in qua cũ Lunæ, & Cereris ædes e cœlo tactę dicerentur, uates ad æſtiuas cõuerſiones comitia differẽda eſſe pronunciãant. Sic Carbo in cõſulatu ſolus præſidebat. Interim Sylla legatis ab Senatu ad eũ miſſis in hũc modũ reſpõdit. Se neutiquã uiris a quibus tam nefanda eſſent ꝑpetrata amicũ eſſe poſſe, minime uero urbi ſuccenſere, qui ſalutẽ illis dediſſet, ſecuritatem tamẽ ſe potius illis præſtare, uelle, qui ad ſe confugiſſent, ut exercitũ haberẽt obſequentẽ. Quod quidẽ uerbo clare intelligere datũ eſt, eũ exercitũ nolle diſſoluere, ſed tyrannidi potius intendere. Nã quicunq; dignitatẽ, aut ſubſtantiã, aut ſacerdotiũ, aut quid aliud inſigne poſſediſſent, his omnia reſtituit debere depoſcit, & qui hæc exigerẽt ad legatos mittit. Illi in Brunduſio morati Cinnã occiſum audiẽtes, ciuitatẽ difficulter adiri poſſe rati, ad Syllã infectis rebus rediere. Sylla quinq; Italoꝝ legionibus, equitũ ſex milibus ſtipatus nõnullis aliis ex Pelopõneſo, Macedoniaq; ſuſceptis, exercitũ ad quadraginta miliũ numeꝝ ſecum agens, ex Pyreo ad Patras, ex Patris uero brũduſium mille, & ſexcentis nauibus applicuit. Brũduſinis illũ ſine prelio admittentibus, immunitatẽ in poſteꝝ prębuit qua & nũc potiũtur, Ipſe ſublatis copiis propius acceſſit. At uero Cecilius Metellus, q ſubinde pius cognominatus eſt, & ad reſidua belli ſocialis derelictus fuerat a Cina quoq; & Mario prohibitus urbe, ob idq; in liguria euẽtũ rei opperiabatur, cũ a Sylla collega ad bellũ uocaretur, ſubito accurrit ad ſocietatẽ ſimul ꝓcõſularẽ gerẽs dignitatẽ. Licebat enim his q partes eligerẽt adeſſe, uel q Romã prius redire mallẽt abire poſſe. Poſt Metellũ Gneus Põpeius ad Syllã uenit, qui nõ multo poſt magnus cognominatus eſt, Pompeii illius filius, quem a fulgure extin-

ctum ſupra diximus, qui cum parum beneuolus Syllæ putaretur, ut ſuſpitionē omnem elueret ad illum acceſſit, legione ex Picenis adducta ad patris gloriā, qui in illis plurimū potuerat. Nec multo poſt deinde duas priori addidit. Fuitq́ uir ille in multis Syllæ utilis, atq́ proficus. Qua ex cauſa a Sylla adoleſcens adhuc honoribus impartitus eſt, ut ſoli ad eum accedenti aſſurgere cōſueuerit. Finito bello etiā in Libyam miſit, ut Carbonis diſſolueret ſocietatē, & Iempſalē a Numidis expulſum regno reſtitueret. Cuius rei gratia, ut de Numidis triūpharet a Sylla cōceſſum, q̄q̄ in flore adoleſcētiæ adhuc eſſet, & ex equeſtri numero ab hoc ordine in maius elatus in Iberiā contra Sertoriū miſſus. Poſterius uero in põtū cōtra Mithridatē bellū geſſit. Venit & ad Syllā Cethegus ſeditioſorꝫ omniū in illū acerbiſſimus, cū Cina, & Mario olim habitus. Cæterū cū ipſis urbe eiectus ſupplex ad Syllā ꝓfectus eſt, ſe ad oīa quæ iuberet paratū exhibēs. Ita Sylla exercitu, & amicorꝫ illuſtriū multitudine adductus, cū Metello procōſule adhuc ulterius progredi cœpit. Viſus eſt & ipſe proconſul in Mithridatē cōſtitutus nondū dignitatē exiuiſſe, q̄q̄ a Cinna hoſtis iudicatus. Quidam igitur cū inimicis graui odio in Syllā cōmoti, quidā in urbe reſidētes naturæ eius recordati, primūq́ eam irruptionē, captiuitatēq́ ante oculos habentes, & quæ in illū publice edicta forent mente repetentes, domum euerſam, ſubſtantiā in cōmune relatam, amicos interemptos, uxorē cum filiis uix fuga elabi potuiſſe extremo pauore tenebatur, nihilq́ uictoria, & excidio ſibi medium adeſſe rati, conſules in Syllam non ſine magna trepidatione concitabāt. Per Italiam quoq; præmittētes exercitus cōmeatū, ac pecunias in unum cōgregabāt nihil quod extremū eſſet, promptitudinis, ſtudiiq́ omittētes. Caius item

Magni Pōpeii laudes ab adoleſcētia.

Syllæ honores i Pōpeium.

Caſtrenſiū uirorꝫ nobilitatē attende.

Concitatione atte de cõſulũ in Syllã à quibuſdã ci uibus.

Norbanus, & Lucius Scipio tunc ambo conſules, & cũ ipſis Carbo, qui æque conſulatu fruebatur, pari odio in Syllã cõmoti timore, ac conſciẽtia eorum, quæ geſſiſſent multo aliis deteriores exercitũ ex urbe, quantũ aſſequi fas fuit, una cõgregabãt, aliũq; ex Italia aſſumentes per partes in Syllam deducebant, cohortibus ex quingentis uiris tunc, primũ ducentis uſi, poſterius uero amplioribus Beneuolentia quippe omnium ut plurimũ ad conſules inclinabat. Nam cum Syllam intuerentur hoſtilẽ in modum patriæ inferentẽ arma, conſulibus, & qui circa illos erant imaginẽ quandã patriæ exhibentibus ſcelerum ſuorũ conſcii, ueluti timoris cõmunis participes, ſeſe illis immiſcuerãt, Satis arbitrati Syllã non punitionẽ ullam, aut direptionẽ, aut pauorem dũtaxat in eos meditatum, uerum famẽ, cædes bonorũ publicationes, & in ſumma occiſionẽ multiplicem patraturũ eſſe. Quam opinionem neutiq̃ uanæ ſuſceperãt. Quippe bellum omnia cõſumpſerat, cum decem & uiginti milia hominũ ſæpenumero uno prælio concidiſſent, & circa urbẽ ad quinquaginta milia occubuiſſent. In reliquos non Syllam nihil dirum, aut crudele uel in ſingulos, uel in omnes omiſſurum arbitrabãtur, quouſq; ſeipſum monarchã totius Romanorũ ſtatuiſſet principatus, omniaq; iudicio, & uolũtati ſuæ ſubieciſſet. Et hęc profecto dæmoniũ quoddã in bello illis ſignificaſſe uiſum. Pauores nempe nulla ratione multos priuatim, ac publice per uniuerſam Italiã inuaſerant. Veterũ porro uaticinia longe formidabiliora, mente repetebant. Plurima prodigia quotidie emergebant. Nam mulã peperiſſe, & mulierẽ prægnantem uiperam pro infante edidiſſe ferunt. Terrę etiam motus cõcuſſit urbẽ, ac noua quædã in eam intulit. Et quod Romanis in his exiſtentibus omnino difficile apparuit, Capitoliũ,

Magnæ bellorum calamitates.

Capitolii icẽdiũ fortuitũ.

quod ſub regibus per quadrigẽtos,& ultra annos conditum fuit, igne correptũ, cuius cauſa uniuerſos latuit. Quę omnia interemptorum multitudinem, Italiæ uaſtitatẽ Romanæ urbis euerſionẽ, deniq; rei publicæ interitũ ſignificare uidebantur. Principium uero eo tempore bellũ uidetur aſſumpſiſſe, cum Sylla Brũduſiũ applicuit, olympiade quarta, & ſeptuageſima ſupra centeſima. Longitudo eius belli ad operũ refertur magnitudinẽ, tanq̃ ad hoſtes ueros properantiũ, quod non adeo prolixũ fuit, quantum ex operũ claritate emicuit, cum uel maxime, ad uindictã feſtinãtibus breui magna, & aſperrima pati contigit. Per trienniũ deinde in Italia propagatum eſt bellum, quoad principatũ Sylla attingit. In Iberia quidẽ, & cum Sylla dilatatũ eſt amplius. Cæterũ prælia, & arciũ expugnationes, obſidioneſq;. Bellorum quoq; uniuerſæ ſpecies in Italia repentinæ, & uno impetu, necnon p partes a ducibus geſtæ ſunt. Quæ præclara omnia cũ ſint, clariora tamen, & memoratu digna a principio appoſita huiuſmodi fuiſſe conſtat. Primũ circa Canuſiũ a procõſulibus, aduerſus Norbanũ bellum geſtum, in quo ad ſex milia hominum e Norbani exercitu deleta. Ex his uero qui circa Syllã fuerant, ſeptuaginta dũtaxat milites, multi uulnerati. Norbanus ad Capuã perfugit. Sylla & Metello circa Theanũ exiſtentibus, Lucius Scipio cum alio exercitu abiecto poſtmodum ad eos uenit pacem petiturus. Quod intelligentes hi, qui cum Sylla fuerant de cõuentione per legatos agitare cœperunt, non ut ſperabãt uoto poſiti, cum milites ad ſeditionem uenturos ob deiectionẽ eorum arbitrarẽtur. Cõtigit aũt ut una conueniret. Scipio obſidibus conuentionis inter eos acceptis iu campũ deſcendit, treſq; ab utraq; parte cõuenere. Qua ex re neq; inter eos dicta ſcire datum. Viſus eſt itaq;

Belli ppagatio per trienniũ in Italia, amplius i hiberia.

Syllæ que rela apud Scipionē.

Scipio in Norbanũ collegã,quæ relata erant referendo,Sertorium miſiſſe,qui illa annunciaret.Cum interim exercitus utrãq; ex parte ſilentiũ teneret, reſpõſioneſq; ab illis expectaret, Sertorio deinde in tranſitu Sueſſam quæ Syllæ eſſe dicebatur intercipiente, Sylla præmiſſo nuncio apud Scipionem queſtus eſt.Ille ſiue facti conſcius,ſiue quid reſponderet ignarus ueluti in re a Sertorio inſueta, atq; aliena obſides ad Syllam miſit,ac ſtatim exercitus captionis huiuſce per inducias factæ non parum admiratus, obſidum a

Ignorãtia im patoris eoꝝ q̄ ab omni exer citu itelli gũtur iexcuſabilis.

nullo petitoꝝ miſſionē,culpã omnē in cõſules referēs, clãculum ad Syllã tranſire paciſcitur,ſi propius accederet. Sic eoꝝ q̄ ab eo appropinquãte omnes ad illũ tranſiere, ut Scipionē conſulem,unaq; Luciũ filium ſolos ex omni exercitu in tabernaculo relictos,& a Sylla deprehēſos referant,Mihi quidē ne imperatore dignũ uiſum eſt,quæ ab omni exercitu in eũ cõflata fuerãt ignoraſſe. Scipionē uero & filiũ nihil de ipſis cõqueſtus Sylla,liberos abire iuſſit,& ad Norbanũ pro ineũ

Syllæ appropinqua tio ad Norbanũ.

dis fœderibus Capuã alios emiſit, ſiue quod uniuerſæ Italiæ ad cõſules una cõſpirãtis uereretur impetũ,ſiue in illũ, queãdmodum in Scipionē fraudes necteret.Nemine ne ad reſponſum quidē accedēte. Norbanus nempe ut uidetur,ne ſimili calũnia prenderetur ab exercitu,in primis uerebatur, Sylla hoſtilē in modũ propius acceſſit. Idē a Norbano diuerſis itineribus effectũ eſt. Carbo ad urbē profectus Metellũ,

Sertorii fuga i hibe riam,

cæteroſq; qui a Senatu ad Syllã cõfugerãt, hoſtes iudicari imperat. Iiſdē diebus Capitoliũ igne conflagrauit,quod opus nõnulli Carbonis fuiſſe dicebãt,alii cõſulũ,aut Sylla mittēte patratũ,ueritas tamē incerta eſt, nec ipſe de ea re a quo cõfecta fuerit,ſatis habeo quæ dicam.Sertorius iampridē Iberiæ prætor deſignatus,poſt Sueſſæ urbis detētionē in prouinciam

*uinciā aufugit, ac primis prætoribus admitti eum prohibē-
tibus, multiplices eo in loco Romanis intulit labores. Adau-
cto quotidie a conſulibus exercitu e maiori Italiæ parte,
necnō a finitima circa Eridanū Gallia, neutiq̄ Sylla ocio ua-
cabat, uerū ad quęcūq; Italiæ loca ſuos præmittebat. Mul-
tos amicitia, aut timore, necnō pecuniaꝝ ſpe in unū collige-
bat. Sic utriſq; reſiduū æſtatis in hunc modū aſſumptū eſt.
Sequēti anno cōſules creati Papyrus Carbo iterū, et Marius
illius clarioris Marii affinis, atq; cognatus, ſeptimū, & uige-
ſimū nondū egreſſus annū, Hyems deinde, & frigora in lō-
gum producta omnes ab inuicē ſeparauere. Oriēte uere cir-
ca Eſinū fluuiū per meridiē ingēs prælū coortū eſt. Metello
& Carina ex Carbonis prætoribus adinuicē pugnantibus,
Carina multis interfectis primus aufugit. Hęc aūt domeſtica
omnia in Metellū a cōſulibus illata. Metellū deinde Carbo
aſſecutus obſidere pergit. Marium uero cōſulem alteꝝ circa
Preneſte deuictū cum audiſſet ad Arimiuū caſtra ponit. Eius
poſtremā exercitus partem inuadens Pōpeius non mediocri
clade affecit. Hæc igitur apud Preneſte fere in hūc modum
geſta. Intercipiente cōmeatū Sylla, Marius propius caſtrame-
tatus paulatim ceſſit. Cū ad ſacriportū perueniſſet, copias in
prælū educit, acriterq; ab eodē pugnatur. Siniſtra acie in-
clinante, quinq; peditū cohortes duæ equitum, nō expectata
alioꝝ cōuerſione, arreptis ſignis ad Syllā cōfugerunt, ac tū
primū Mario origo cladis emerſit. Interfectis quippe pluri-
mis, reliqui Preneſte fuga cōtendere. Sylla citato curſu eum
inſequente. Preneſtini primos recepere. Appropinquante de-
inde Sylla occluſere portas urbis Mariūq; per funē ſuſtule-
re, Reliquoꝝ circa mœnia cædes ingens ædita. Multi capiti
a Sylla intercipiuntur. Ex his Sānites omnes iuſſit interfici*

Ingens p̄-lium īter Metellum & Carinā

Clades exercitus Carbonis a Gneo Pō-peio.

Marianorum defectio ad Syllam. Origo marianæ cladis.

tanquã Romanis aſſidue infenſos. Iiſdem quoq; diebus reliquus Carbonis exercitus a metello ſuperatur, quinq; cohortibus inter pugnandũ, ad Metellũ delatis. Põpeius aũt Martiũ circa Senas debellauit, urbemq; diripuit hoſtiliter. Sylla Martio intra Preneſte cõcluſo, urbẽ foſſa circundedit, muris longo interuallo additis. Lucretiũ etiam Offellã huic operi iuſſit præſidere, ueluti nõ ulterius Mariũ prælio ſuperaturus, ſed fame. Marius deſperatis rebus hoſtes proprios ſtatuit occidere, ac Bruto prætori Senatũ urbis ueluti alia ex cauſa iubet conuocare, deinde Publiũ Antiſtiũ, Papyriũ Carbonẽ alterũ Luciũ item Donutium, & Mutiũ Scæuolam Romanoꝝ Pontificem maximũ interficere. Et hi quidem ambo in Senatu interfecti, ut Marius edixerat. Nã cæde fieri occœpta, Donutius effugiens circa exitũ perfoſſus eſt, modicũ uero ante Senatum Scæuola occiſus, amborum corpora fluuio immerſa. Sic.n. ante Marius inſtituit, ne corpora humarentur. Sylla exercitum Romam per partes al iis atq; aliis itineribus emittit, & ut portas urbis intercipiant illis imperat. Sin uero repellerentur, ad hoſtia concedere admonet. Hos igitur progredientes magna trepidatione urbes receperãt, & ingredi efflagitantibus portas aperuerant. Fame quippe maceratæ, ac præſentium maloꝝ deſperatione confectæ, potentiores ferre cõſueuerant. His perceptis Sylla ulterius progreſſus exercitũ in campo martio, ante portas urbis ſtatuit, Ipſe eã ingreditur, ſeditioſis quibuſcunq; arripientibus fugam, eoꝝ ſubſtantias in cõmune detulit aut publice uenundari mandauit. Populũ præterea in contionẽ cõuocans præſentiũ rerũ ſtatũ deplorauit, iuſſitq; omnes bono animo eſſe, quaſi hæc breui ſedaturus eſſet, & republica meliorẽ in ſtatum conuerſa, quecunq; intuliſſet optime eſſet diſpoſiturus.

Direptio Senẽſis urbis a Pompeio

Marii iunioris crudele cõſilium.

Seditioſorũ fuga.

Deinde nō nullis urbi præpoſitis ex ſuoꝝ numero, Clusiū profectus eſt. Eo in loco reſidua belli inerant. Interea equites quidam Celtiberi a ducibus qui in Iberia fuerant emiſſi, ad cōſules uenire. Orta igitur equeſtri pugna iuxta Glaniū fluuiū, Sylla ad quingētos ex his occidit, ducēti uero, & ſeptuaginta ad eū transfugere. Reliquos Carbo confecit, ſiue ſubitā gentiū defectionē indignatus, ſiue ſimulē cladem & ipſe uereretur. Eadē tempeſtate circa Saturniā reſiduas hoſtiū copias Sylla deuicit, & Metellus Rauenas claſſe prouectus Vritanioꝝ regionem pabulo, frumentoq; abundantē in ditionem redegit. Neapolim porro quidā ex Syllanis nocte per proditionē ingreſſi, omnes, q̄ in ea fuerant, paucis fuga elapſis interemerūt, Triremes etiā urbis abſtulerūt, Inter Carbonē deinde ac, Syllam difficili prælio iuxta Clusiū inclināte iam ſole pugnatū eſt. Cumq; iter utroſq; æquo marte certaretur, nox pugnā diremit. In agro Spoletano Pōpeius, & Craſſus ambo Syllę pretores ad tria milia ex carbonis militibus interficiūt, & Carrinā ex aduerſo illis caſtrametantem obſidere purgunt. Carbo alterū exercitū ad Carrinā deſtinat. Quod intelligens Sylla, inſidis appoſitis ad duo militū milia, cū ad iter adhuc eſſet occidit. Carrina nocte imbribus, & tenebris obducta, ratus plures ex circumſtantibus ob id cuſtodię minus intendere fugā arripit. Carbo cū Mariō collegā fame laborare cognouiſſet, Martiū cum octo legionibus Preneſte ire iubet. Quibus Pōpeius per inſidias in anguſto occurrēs, ab itinere auertit. & multis iterfectis, reliquos in colle quodā cōcluſos obſidit, cuius cauſa Martius nullo extincto igne clanculū aufugit. Exercitus inſidiarū cauſam in illū referens ad ſeditionē peruenit. Tandem arreptis uexillis nullo ſigno dato Ariminū rediit. Reſiduæ copię patrias eoꝝ per partes

Geſta per Syllā i urbis igreſſu nota.

Equeſtris pugna.

Celtiberorū cędes a Sylla, & Carbone

Difficile p̄lium inter Carbonē, & Syllam

Carbonis alter exercitus ad Carinā.

Cædes a Sylla.

Pōpeii uirtus, & uictoria,

Exercitus ſeditio, & Ariminū reditus.

reuertũtur ſic ut ſeptem dũtaxat cohortes cũ duce morarẽtur. Hæc igitur infeliciter operatus Martius ad Carbonem peruenit. Marcũ aũt Lamponiũ ex lucania, & pontium Teleſinũ ex Samnitibus, & Capineũ Guttam ſeptuaginta milia hominũ adducentes, ut Mariũ ab obſidione liberarẽt, Sylla interarcta quædã, ꝑ quę unicus patebat auditus ab itinere excluſit. Quãobrẽ Marius deſperatis omnibus exterioribus ſubſidiis, arcẽ cãpi in medio, qui late undiq;, lõgeq́ patebat erigere cœpit, In qua machinas, & exercitũ inducẽs Lucretiũ ui ſuperare conabatur. Magna uero eius perfecta parte, cũ uaria expertus eſſet, nihilq́ proficeret, in Preneſte denuo cõcluſit exercitũ per hos dies Carbo, et Norbanus in Fauentiam agmẽ deducẽtes, inclinante iã Sole ad Metelli exercitum uenere. Dũ unica lucis ſupereſſet hora, & uineæ intenſæ præpedirent aditus, parũ prudenter, iraq; commoti, milites in aciem educunt, rati ſubito aduentu eoꝝ, Metellũ pauore territũ facile ſuperari poſſe. Victi deinde loci ac tẽporis in cõmoditate pugnãtes, & inter uitiũ nodos prępediti, magno numero interficiũtur, ſic ut decem milia cecidiſſe, referantur, ſex milia ad hoſtes aufugiſſe reliquũ exercitus in fugã uerſum ſolos mille in ordine progreſſos ad Arrigiũ ueniſſe. Alia Lucanoꝝ legio duce Albinouano, clade exercitus audita, excandeſcente eo ad Metellũ tranſiit quã cũ ab impetu cohibere non poſſet, ipſe ad Norbanũ peruenit. Non multo poſt clanculũ cũ Sylla pepigit, ac uenia adepta ſi qd operepræciũ egiſſet, Norbanũ, unaq; duces cũ illo conſpirantes conuiuiũ aduocat, Caiũ Antipeſtrũ, & Flauiũ Fimbriam fratrem eius, qui per Aſiã ſe ducem fatebatur, cæteroſq́ quicunq́ Carbonis prætores aderãt. Hi cũ in unũ conueniſſent excepto Norbano ſolus enim nõ acceſſerat Albinouanus oẽs

Aduentus Martii ad Carbonẽ.

Sylle uirtus.

Marii deſperationẽ attende.

Metelli uictoria de Carbone, & Norbano,

Albinouani crudelitas.

in tabernaculo occidit deinde ad Syllã confugit. Norbanus ad Ariminũ intellecta clade, plures ex propinquis exercitibus ad Syllã fugiſſe audiens, ſatis ratus nullũ ulterius ex amicis, ut in aduerſis mos eſt, in fide permanſurũ priuatam nauiculã inſcendit, & in Rhodũ propere euadit, quo in loco poſterius a Sylla repetitus, Rhodiis iã illi aſſentiẽtibus ſeipſum in fori medio cõfecit, Carbo duas militũ legiones Preneſte a Damaſippo deduci imperat, & Mariũ propere ab obſidione liberare. Sed nec hi per anguſtias locoꝝ, quæ a Sylla tenebantur proficiſci potuere. Galatæ quicunq; ſub Norbano ſuperiora alpiũ incolebant conferto agmine ad Metellũ tranſieret. Et Lucullus reliquũ Carbonis exercitũ circa Placentiã obſedit. Quę cũ Carbo intellexiſſet, triginta militum milia ad Cluſiũ adhuc obtinens, duas Damaſippi legiones, alioſq; cum Carrina, & Martio, Samnitibus inſuper magna manu prõptiſſime inter anguſtias locoꝝ cũ illo laborãtibus, deſperatis rebus, cum quibuſdã ex amicis æger ex Italia in Libyã euaſit, fiſus Libyã cõtra Italos facile inſtante eo ſumptura armũ. Ex his uero, qui ad Cluſiũ relicti fuerãt nõnulli cũ Põpeio in aciem progreſſi iuxta urbem, tandẽ ad uiginti hominũ milia amiſere. Qua clade tã ingẽti accepta reliqui per partes in patrias ſuas rediere. Carrina aũt, & Sartius, & Damaſippus cũ õibus copiis ſuis ad anguſta loca cõuenere, ut cũ Sãnitibus per uim iter aperirent, trãſitũq; patefacerent, Quod cũ aſſeq̃ nequirent, Romã ueluti uiris armiſq; deſtitutã uertere copias, ut una cõmeatũ interciperent, & per ſtadia centũ urbi propinqui ad Albanũ caſtrametantur. Eoꝝ aduentu cũ de urbe uereretur Sylla, equites ſumma celeritate præmittit, qui hoſtibus in itinere occurrãt. Ipſe numeroſis copiis ſubinde prouectus, ad Collinam portam circa

Norbani fuga & mors.

Galataꝝ defectio ad Metellum.

Carbonis fuga.

meridiē caſtra locat nō lōge a Veneris tēplo. Iam igitur hoſtibus ad portas caſtrametātibus ingens pugna circa ſolis occaſum fieri cœpta. In dextro cornu Sylla ſuperior euaſit, Siniſtrū ab hoſtibus diſiectū ad portas profugit urbis. Qui aūt ſeniores aderant, cum hoſtes accurrētes cernerent, portas e machinis deponunt, quæ inter illos corruentes, nōnullos militaris, quoſdā Senitatorii ordinis iterfecere. Multi timore, ac neceſſitate in hoſtes cōuertūtur, ibiq; per noctē depugnātes ſummā ædidere ſtragē. Cecidere eo in prælio ex prætoribus Teleſinus, & Albinus, eorūq; exercitus adepti ſunt. Lamponius, & Lucanus, Marcelluſq;, ac Carrina reliquiq; Carboniane ſeditionis duces qui in unū conuenerāt fugam capeſſunt. Ingens cædes hoc prælio ædita. Ad quinquaginta enim milia utraq; ex parte cecidiſſe narrantur, captiuorū ad octo milia, & plura redacta in poteſtatē. Sylla quod Sannites maiori ex parte in his erāt telis ꝑfodit omnes. Poſtridie Marius ad eū, & Carrina capti ꝑducūtur, Quibus neutiq; parcens, Romanorū more, ambos interfecit. Capita Preneſte ut mœnibus affigeret ad Lucretiū allata mādato eius. Quibus inſpectis Preneſtini, quod omnes Carbonis copias delatas audiuiſſent, Norbanū ex Italia aufugiſſe, reliquū uero Italæ, urbemq; Romā ad Syllam cōceſſiſſe, ciuitatē, Lucreto dedere, Mario aggerem per cuniculos ingreſſo, nec multo poſt interēpto manu ꝓpria Lucretius ceruicē abſcidit, caputq; ad Syllā miſit. Id fori in medio ante roſtra cum appendiſſet Sylla, inuenta conſulis irriſa hæc effatus dicitur Remigem prius eſſe oportere, q̄ ad gubernacula admouere manus. Lucretius preneſte recepta, Senatores omnes, qui cū Mario ea in urbe geſſiſſent bellū, partim interfecit, partim in uicula cōiecit, quos Sylla ſubinde adueniēs neci tradidit,

Fuga ſiniſtri cornu Syllæ ad portas urbis.

Bellum nocturnū.

Syllæ crudelitas.

Preneſtinorū deditio

Syllæ facta irriſio i Mariū eūdem.

iuſſitq; ex Preneſte ſine armis in cãpũ prodire omnes qui in urbe morã duxiſſent. Ex his quoſcũq; ſibi utiles, paucos tamen e cæteris elegit, reliquos in tres partes ab inuicẽ diſtinxit. Romanos ſcilicet Sãnites, & Preneſtinos. Cũ diuiſi forẽt. Romanis per præconem in primis annũciat, quĩ morte digna perpetraſſent, ueniã illis elargiri, reliquos cõfodi imperauit. Mulieribus eorũq; filiis libere abire permiſit, ac ciuitatẽ diripuit hoſtiliter, opibus tũc quidem refertã maximis. In hunc igitur modũ p̃neſte capitur. Norba alia ciuitas ſtrenue adhuc illi reſiſtebat. Emilio demũ Lepido nocte per proditionẽ ingreſſo urbẽ, deſperatione ducti ciues ob proditionẽ, quidã ſemet interemerũt, alii ſe adinuicem ſpõte trucidarũt, nõnulli laqueis finiere uitã, portas porro quidẽ obturarũt, alii incenderũt. Vẽtus nempe aſſidue incũbens adeo cõſumpſit omnia ut nihil ſpolioꝝ ex urbi percipi potuerit. Sic illi egregie mortẽ obiere. Ingruẽtibus hũc in modũ per Italiã bellis, igne, internecio hominũ Syllæ prætores ad urbes accedẽtes, que ſuſpectiora uidebãtur, preſidiis muniebãt. Põpeius interim in Lbyã cõtra Carbonẽ, & in Siciliã contra neceſſarios Carbonis, & amicos proficiſcitur. Sylla Romanis in concionẽ conuocatis multa de ſeipſo magnifice elocutus eſt. Alia quoq; nõ minus formidanda in deprehenſionẽ eoꝝ enarrauit. Ad hæc porro intulit. Quoniã populũ meliorem, in partem cõuerteret, cũ ſibi paruiſſet, nulli inimicoꝝ ad extremũ uſq; ſuppliciũ parciturũ, uerũ prætores, quæſtores, tribunos, & quoſcũq; alios qui cũ hoſtibus ſimul quippiã egiſſent ea ex die, qua Scipio cõſul in his, quæ pollicitus fuerat, non ſtetiſſet, ſummis pœnis affecturũ eſſe. Quo dicto Senatores quadraginta, equites mille, & ſexcentos ad mortem condẽnauit. Hic enim Romanoꝝ primus inuentus eſt,

Crudelitas Lucretii.

Norbanorũ egregia mors.

Cõuocatio Romanoꝝ ad cõcionẽ

Nota hic Syllæ crudelitatem magnã.

qui morte mulctaret deſcripſit, & præmia interfectoribus. Iudicia his qui accuſarent, & ſupplicia occulentibus inſup aſcripſit. Paulo poſt Senatores alios primis addixit, ex quibus nõnulli inopine deprehẽſi, eo in loco, quo capti fuerãt interfecti ſunt, aut in domibus, aut angiportibus, aut ſacris in locis. Quidã ſuſpenſi, & ad Syllam delati ante pedes eius proiecti ſunt. Alii trahebantur, uerberabãturq; nemine intuentium uocem in tantis calamitatibus ob pauorem emittere audente. Expulſiones etiam aliorum, & aliis bonorum collationes factæ cum ab urbe fugientes quæreret, & hinc inde cuncta flagellantes premearent, quoſcunque etiam inueniſſent neci traderent. Plurimæ inſuper Italorum cædes, exilia, & bonorum publicationes patrabantur in eos, qui aut Carbonis, aut Norbani, aut Marii, aut eorum prædorum mandatis paruiſſent, iudicia per Italiã omnem dire exercebantur. Accuſationes prætoriatuũ militiæq; multiplices fiebãt, uel in pecuniarum exactionibus, uel aliis miniſteriis, uel omnino conſilii alicuius in Syllã perpetrati. In delictorum numero hoſpitalitates, & amicitiæ, & collationes, uel dantis, uel recipientis ponebãtur, uel ſi quis prõptitudinis alicuius, aut contubernii in itinere deprehẽſus extitiſſet. Quæ omnia circa diuites aſperius etiã exigebãtur. Cum uero in ſingulos delationes defeciſſent ad ciuitates ſe Sylla cõuerterat eaſq; uiciſſim puniebat, aliarum arces demoliri iubendo, quarundã mœnia ſolo æquãdo, aut publicã mulctã illis imponendo, aut grauioribus tributis eas affligẽdo. Nõnullas etiã plurimis ex his, qui ſub ſe militauerãt in colonias diſtribuit. & ueluti arces quaſdã per Italiã habiturus, ciuiũ agros, domoſq; inter eos partitus eſt. Quæ res uſq; ad ultimũ uitæ exitum eos beniuolos ſibi reddidit, quaſi nihil proprii, aut

Crudelis ad omnia Sylla.

certi ſibi ipſis præponẽtes niſi ſaluõ, & incolumi Sylla, ita ut deficiẽte eo adhuc pugnarẽt. Hæc igitur in Italia agitabantur, Carbonẽ autẽ ex Libya in Siciliã, & ab ea in Corſicam cum illuſtribus multis fugientẽ. Põpeius quibuſdã præmiſſis intercepit. Cæterũ ducẽtibus in mandatis datum ut priuſq̃ ad conſpectũ eius acceſſiſſent, alios quidẽ interficerent. Carbonẽ uero ante pedes eius ſtãtem ter conſulẽ, catenisq; deuinctũ morti condẽnauit. Caput quoq; ad Syllã miſit. Ille cum omnia ad uotũ contra inimicos ſuos ſtatuiſſet & nullus Sertorio excepto, qui longe aberat ſupereſſet hoſtis. Metellũ ad eum oppugnandũ in Iberiã miſit. Quæcũq; uero in urbe fuerant, ea ſibi ad nutũ ſubdidit. Legis aut comitiorũ, aut ſortis delectus nullus habebatur, cunctis metu trepidãtibus, aut occulẽtibus ſe, aut omnino ſilentibus, qui quæcũq; Sylla ſtatuiſſet, ſiue Conſul, ſiue Proconſul immobilia, iuſtaq; ex decreto firmauere. Imaginẽ præterea eius ex auro equeſtrẽ ante roſtra collocarũt, inſcripſerũtq;. Cornelio Syllæ Imperatori fortunato. Si.n. illum adulatores in hoſtes fœliciter pugnantẽ appellare conſueuerãt. Quæ adulatio ſtabile tandẽ nomen obtinuit. Ego quippe nõnulla legiſſe memini, in quibus Sylla ex decreto uenuſtũ ſe appellare uoluit. Quod nomen non inconueniẽs mihi uiſum eſt, ex quo Fauſtus cognominatus dicitur, non.n. lõge a fœlici, & Fauſto uenuſti nomen uidetur differre. Legitur etiã ubi ex oraculo futura ꝑſcrutanti hæc confirmata ſunt his uerbis. Crede mihi a Venere Romana potentia creuit. Magna tibi æneæ ſtirps eſt, quę currat, & almis Annua cœlicolis, ne reddere uota recuſes. Delphos dona feras q̃primũ aſcendere pergens, per iuga candentis Tauri locus eſt, ubi cernes Charã urbem ingentẽ, colitur quæ nomine diuæ. Vim ſummã accipies

Amor militũ erga Syllam.

Metellus ad Sertoriũ oppugnãdũ in Iberiam miſſus.

Syllæ cognomen

Taurus mons.

Munera & illic depone ſecurim. Quæ utrauis Romani ciues imagini eius aſcripſerint uel cauillo in eum uel adulatione uidetur uſi. Miſit autem diadema aureũ, ac ſecurim, hæc inſcribēs: Hæc tibi diua uenus deponit munera Sylla. Vt ſomno monitus martis conſpexit in armis Pugnātē, atq; acies armatas inter agentē Rex autē, ac tyrannus exiſtens, nec electus ab ullo, uerũ potentia, & uiribus adauctus cum huiuſmodi diſſimulatione indigeret, ut electus uideretur, hæc aſtute cōmentus dicitur. Romanis quippe ex uirtute iampridē reges præſidebāt, & ſi quiſpiā eorum deceſſiſſet Senator alius, & deinde alius poſt regē per quinq; dies præſidebāt, donec populus regē aliũ approbaſſet. Hunc igitur diebus quinq; præſidentē inter regem ſolebāt nominare. Erat interim is rex. Comitia uero cōſulũ qui magiſtratũ finiuiſſet proponere ſolebat. Quod ſi forte creatio conſulis non ſuccederet, hic interim rex, & tunc quidē conſulari electione creabatur. Hũc morem igitur immitatus Sylla conſule nemine exiſtente, ex quo Carbo in Sicilia, Marius. Preneſte deceſſerāt urbe ingreſſus eſt. Senatus inter regē interim creari iubet, ac Valerium Flaccũ tunc quidē in primis creat, ratus eum comitia cōſulũ ſubinde habiturum. At uero Sylla Flacco ſeparatim per epiſtolā iniungit ut ſententiā ad populũ deferat utile Syllæ uideri in præſenti eſſe in urbe principē, quem dictatorem nominant per quadrigentos iam deſuetũ annos, quēq; elegiſſent ſuadere nō ad tempus dictũ, ſed quouſq; ciuitatē, & Italiā, principatũq; omnem ſeditionibus belliſq; fluctuātem ſtabiliſſet urbi præſidere. Quā rem ad Syllā pertinere omniũ bene intelligentiũ animi haud dubie cernebant. Sylla uero neq; ſeipſum, neq; epiſtolę ſecreta celauit ulli, ſe ſcilicet ciuitati hac in re maxime fore utilē, ſed hęc palā ānūciauit.

Sylla Delphos miſſa

Quo pacto Sylla effici ſtudeat ppetuus dictator.

Romani cũ ex lege nihil ulterius ſancire poſſent, neq́ quippiam omnino hæc ad ſe pertinere crederet, in omni rerum indigentia diſſimulationē creationis ueluti libertatis imaginem, & ſpecimen amplexi, Syllā quoad uelit principē eorũ ſtatuere. Tyrannis fere quædam dictatorũ olim fuit dignitas tēpore uel breui diffinita. Tũc aũt primũ nullo adhibito fine tyrānidem expreſſit ultimā, Tantũ ad nominis ſplendorem illi conceſſere, ut eũ expoſitione legũ eligerent dictatorem, quibus ſub ſe approbaret, cõſtitueretq́ rempublicā. In hũc modũ Romani regibus ſupra cẽteſimā olympiadē in primis uſi, cũ ab illis democratia, & annuis cõſulibus functi eſſent, aliis interiectis centũ olympiadibus, iterũ reges exꝑti ſunt, olympiade apud Græcos quinta, & ſeptuageſima, ſupra centeſimā, nullo in olympiis certamine præterquā ſtadii curſu ædito. Athletas nempe, & cætera ſpectacula Sylla Romā euocauit, ueluti ſolamina quędā belli Mithridatici, aut Itali excuſatione adhibita quaſi populũ a calore reſpirare, & refrigerari cuperet. Hic igitur ad ſpecimen quoddā patriæ reipublicæ conſules ab illis eligi permiſit. Fuereq́ tũ primũ Marcus Syllius, & Ortilius Dolobella creati conſules. Ipſe regũ in morem ſupra eos dictator reſidebat. Secures quatuor, & uiginti tāq̃ dictatori ante cũ ferebantur, ut priſcis etiā regibus mos fuit. Cuſtodes præterea corpori quā plurimos addidit, leges alias diſſoluit, alias impoſuit, neq́ aliquem prius prætorē quā quæſtorem eſſe uoluit, nec conſulem ante quā prætorem, & eandem poteſtatē eũdē uirũ attingere prius quā decenniũ peregiſſet, ex decreto uetuit. Tribunitiā uero poteſtatē adeo perfregit, ac debilitauit ut fere ad nihilũ redegerit. cũ ex lege prohiberet qui Tribunatum geſſiſſet ulterius poteſtatē habere poſſe. Quāobrē omnes qui gloria, aut

Quæ pegit Sylla ab adeptione pricipatus uſq́ ad eius finem lege.

Electio cõſulũ a Sylla Romanis ꝑmiſſa.

genere pollebant, Tribunatum in futurũ aduerſati ſunt, ne'ꝗ clare poſſunt eloqui, an Sylla ipſum, ut nũc eſt, a populo ad Senatũ trãſtulerit. Nã cũ Senatus ob diſſenſiones, bellorũq; turbines fere exhauſtus eſſet, trecentos ex optimis equeſtris ordinis elegit, uocemq; ſingulis in comitiis attribuit. Populares aũt ſeruos eoꝝ, qui nuper cæſi fuerãt, iuniores ſcilicet, ac robuſtiores uſq; ad decẽ miliũ numerũ, & pluriũ in libertatẽ, uindicauit, ciueſq; Romanos eſſe uoluit. Corneliũ quoq; ſeipſum ultro nominauit. Ad mandata porro exequẽda ex popularibus decem milibus uſus eſt. Illud idem per Italiã meditatus legionibus tribus, & uiginti, ſub ipſo militantibus multos in ciuitatibus agros, ut a me præſcriptũ eſt attribuit, partim in diuiſos adhuc, partim ꝑ uim ereptos ob mulctã.

Tribũitiæ poteſtatis debilitatio a Sylla.

Ad omnia deniq; tã formidabilis fuit, & ad iram ſubitus, ut Quintũ Lucretiũ Oſellam, cuius opera Preneſte urbẽ receperat, Mariũ conſulẽ obſederat, uictoriæ finẽ tandem adeptus fuerat, conſulatũ inire deprecantem, cũ in equeſtri ordine adhuc eſſet, priuſq; prætor, & quæſtor, extitiſſet, rogãtibus inſuper ciuibus priſcoꝝ more permittente ob captiuoꝝ multitudinem, cũ abnuendo deterrere nõ poſſet, fori in medio enſe confoderit. Deinde accitis ad cõcionem ciuibus in hũc modũ elocutus ſit. Scicis uiri, & a me audiſtis quoniam Lucretiũ minus mihi obſequentem ipſe occiderim. Rationẽ deinde addidit. Pediculi ruſticũ arantẽ forte momorderant Ille bis aratũ deponens ueſtem perpurgauit. Cum aũt denuo morderent, ne ſepius ab opere ceſſaret, ueſtẽ igni impoſuit. Sic ego utilis perſuadeo, ne tertio ignem experiantur. Sylla igitur huiuſmodi ex cauſis pauefactis omnibus principatu ad libidinẽ abuſus eſt. Triũphũ quoq; ex Mithridatico bello egit. Et quidam eius dictaturam inficiatũ regnũ per iocũ

dictitabant, quod regiũ duntaxat celaret nomen, alii ex aduerſo ad opus transferentes tyrannidẽ profeſſam appellabant. Tantũ Romanis ipſis, atq; Italis oĩbus cladis bellũ intulit, aliiſq; ſupra illos nationibus, quæ nuperrime Sylla, & Mithridate depugnãtibus latrociniis uexatæ, nuperrime queſtore carentes ob diſſenſiones tributis afflictæ, fuere, Quęcũq; enim nationes, & regna, quicũq; ſocii, aut urbes nõ ſolũ uectigales, uerũ quæ ſemet fœderibus iureiurando Romanis credidiſſent, uel ob belli ſocietatẽ, aliamq; uirtutem, ac præſtantiã ſuis legibus degẽtes immunes extitiſſent tũc omnes tributa coſerre, & illi parere cogebantur. Non nullis portus, prouinciaq; ex fœdere conceſſæ denuo ablatæ ſunt. Cũ Sylla Alexandrũ Alexandri Aegyptiorũ regis filiũ in Coo enutritũ, & a Cois Mithridati traditũ, poſtremo ab illo ad ſe fugientẽ in amiciciam recepiſſet ex decreto Alexandrinis præeſſe uoluit, nam regnũ uirili ſtirpe defecerat mulieribus quæ ex regio genere aderãt uiro ex eadem ſtirpe carentibus, ratus ex regno auri opulentiſſimo magnã pecuniarũ uim auferre poſſe. Cæterũ cũ per nouem, & decem dies illis præfuiſſet, abſurdũ exiſtimantes quod Sylla ſperauiſſet regẽ ab ipſis poſcere, in gymnaſiũ ex regia delatũ interemere. Sic magnitudine potentiæ ſuæ confiſi, Alexandrini exterarũ cladiũ experientia, cæteros minus timuere. Sequenti anno Sylla quãq; dictatura fungeretur, ſub diſſimulatione tamen ſpecimen quoddam democraticæ tenuit, politiæ, ac denuo cum Metello, qui pius cognominabatur conſulatum iniit. Hoc igitur fortaſſe exẽplo, qui nũc Romanorũ regno præſident conſules declarantes, nõ nunquã cõſulatum, & ipſi aſſumpſere nõ indecorũ exiſtimãtes cum maiore dignitate una conſulatũ gerere. Sequenti deinde anno populus quo Syllæ obſequeretur, conſulatum eun-

Triũphus ex bello Mithridatico.

Attẽde tributa a Sylla cõferri indebite coacta.

Sylla q̃uis dictator cõſulatum iniit.

dem ut gereret deprecatus eſt. Cui aduerſatus Sylla Corneliuni Iſauricum, & Claudium pulchrum conſules deſignat. Ipſe nemini cogente dictaturam præſtantiſſimam dignitatum omnium ſponte depoſuit. Et profecto mirum mihi uidetur, primarium uirum, ac ſolum tum quidem inter omnes tam illuſtrē impellente nullo reliquiſſe dignitatem, non filiis, ut Ptolæmus in Aegypto, & Ariobarzanes in Capadocia, & Seleucus in Syria, ſed his, qui tyrānidem eius pertulere. Irrationabile id.n. qui per uim tot periculis ſe obiiciens dictaturā aſſumpſiſſet eam ſpōte poſuiſſe, & pręter cunctorū opinionē nihil noui ab ullo ueritū fuiſſe, q cētum, & plura hominū milia bello cōfeciſſet, tot domeſticos hoſtes occidiſſet, Senatores nonaginta, Cōſules quinq; ſupra decē, Equeſtris nomē ordinis ad duo milia, & ſexcētos alios deinde expuliſſet, quorū nōnullis facultates ademerat, quoſdam inſepultos proiecerat, eundē neq; qui domi, neq; q foris eſſent timuiſſe, ac urbibus, quarū plæriſq; arces, mœnia diſiecerat, agros, pecunias, tributa ademerat, ſe priuatū obtuliſſe. Tātū huic uiro animi, & felicitatis affuit, ut fori medio dicere auderet. Ideo dictaturā ſe deponere, ut eorū, quæ feciſſet rationē ſubire poſſet, ſi quis exigeret. Virgas præterea & ſecures pfregerit, & cuſtodes a corpore amouerit, ſoluſq; cum amicis, uulgi in mediū progreſſus ſit inſpectāte multitudine, ac ſtupente rei nouitate. Ac tum ſemel ad domum diuertēte adoleſcēs quidā cōtumeliis affecutus eſt, nemine illum deterrente, ut ad domū uſq; cōuiciis ſe inceſſeret adhortatus dicitur. Ita, qui inter maximos uiros primus omniū ira excandeſcere ſolebat, adoleſcentē patienter tulit. Hoc ſolum domū ingrediēs ſiue ab ingenio, ſiue a diuinatione quadā futurorū dixiſſe fertur. Non ſinet adoleſcēs iſte

Syllæ ambitio.

In Syllam contumelias adoleſcentis aduerte.

In adoleſcētē patientiā ac dictum Syllę notam.

alterũ aliquãdo uirum dignitatẽ huiuſmodi habentẽ depo-
nere. Quod Romanis paulopoſt cõtigit Caio Cæſare pote-
ſtatem minime exuente. Omnino mihi Sylla uidetur cũ ue-
hemẽs ſimul, & potens extitiſſet ex priuato tyrannus fieri
cupiuiſſe ex tyranno priuatus, & ob id ad ſolitudinẽ quandã
agreſtitatẽq; declinaſſe. Profectus eſt.n. Cumas Italiæ urbẽ
ad agros proprios, quo in loco maritima ſolitudine oblecta-
tus nõnunq̃ uenationi impẽdit operã, uitam in urbe neutiq̃
priuatã agẽs, neq; debilis iterũ ad quæcũq; cõcupiſſet, cum
robuſta illi adeſſet ætas, corpuſq; a natura ualidũ. Circa Ita
liam uero centũ & uiginti milia hominũ tenuit recens ſub
eo militantiũ, quibus ingentia munera, agros plurimos cõtu-
lit. Parati quoq; in urbe Cornelii decies mille aderant, &
alter eiuſdẽ factionis ſeditioſus globus beneuolus illi, cæte-
ris tremẽdus, atq; formidabilis. Hi fiduciã eorũ, quæ egiſ-
ſent in Sylla ſtatuẽtes, ſalutẽ etiam propriã in eo collocarãt.
Cæterũ mihi uidetur Sylla bellorũ, principatus, ac ciuitatis
ſacietatẽ nactus, uacationẽ dũtaxat, & feritatem appetiſſe.
Quo deficiente Romani ſubito a tyrannide, cædeq; liberati
paulatim ad ſeditiones nouas defluxere. Nam cum conſules
Emiliũq; aduerſariũ adinuicẽ hoſtes haberẽt, & qui ſubito
inter ſe contenderẽt certũ erat malum aliud a primo ſum-
pturũ ortum. Ferũt Syllã cum in agris eſſet dæmonẽ quen-
dam per ſomniũ aſpexiſſe, ſeq; ab illo uocari exiſtimauiſſe.
Quod ſomniũ cum amicis mane retuliſſet, ſumma celeritate
teſtamentũ conſcripſiſſe, in ſequentiq; nocte obſignato eo, cũ
febris acceſſiſſet, ſexageſimo exacto anno e uita deceſſiſſe.
Fuit autem ad omnia feliciſſimus uſq; in finem, & quẽad-
modum cognominatus eſt, ſic felix habitus, tantũ proſperita-
tis, quantũ cõcupierat aſſecutus. Et ſtatim quidẽ poſt eũ ſedi-

Quid pe-git Sylla poſt depo-ſitã dicta-turam.

Origo no-uarũ ſedi-tionum.

Syllæ feli-citas uſq; in finem.

Seditio poſt mor-tẽ Syllę.

tio in urbe emicuit, cũ nõnulli corpus eius per Italiã põpæ in modũ ferendũ dicerent, deinde urbi illatũ fori in medio publice humandũ Lepidus uero, & qui circa illũ erant, aduerſarentur. Vicere demũ Catullus & cæteri Syllanæ factionis comites, corpuſq; per Italiã in urbem lectica aurea regium in morẽ illatum eſt. Tibicinũ copia, equitũq;, ac cæterorum multitudo progrediebatur. Poſt hos milites omni ex parte, & ad Pompã inſtructi armis occurrebãt, & ut quiſq; acceſſerat protinus in ordinẽ referebatur. Verũ multitudo tam ingens qualis nullo unq̃ in opere uiſa fuerat acceſſit. Præcedebãt ſigna, ſecureſq; quibus dictator cum eſſet utebatur. Hunc in modũ inſigni põpa, magno apparatu in urbem defertur. Coronæ ex auro ad duum miliũ numerũ, pluresq; ſumma cura fabricatæ. Vrbium dona, ac legionũ ſub eo militãtiũ ab amicis ſingilatim ferebãtur, aliaq; ad ſepulchri decus addita, quorum ſplẽdorẽ eloqui nemo poſſet. Corpus denique accurrente exercitu ſacerdotes, ſacræq; uirgines per uices detulere. Senatus item reliquiq; magiſtratus cum uexillis eorum ſequebãtur. Alio deinde ornatu eqtũ turba exercituſq; omnis per partes diuiſus, qui ſub ipſo fuerat. Magno demũ ſtudio unuſquiſq; ad ferendũ accurrit uexilla aurea argenties præferentes armis, quibus ad pompas nunc etiam utũtur. Turbarũ infinitus fuit numerus quarum multitudo per partes grauiorem triſtemq; emittebat ſonũ. Vox laudantiũ prima Senatus erat, deinde equitum, poſtremo exercitus, populiq; uniuerſi, ex quibus nõnulli Syllam exoptantes, quidam formidantes, tũc aũt exercitum extinctiq; corpus circũſteterant. Cũ enim ad magnitudinem geſtarũ rerũ, defunctiq; memoriam flexiſſent animũ, quæ uir ille peregiſſet obſtupebant, fatebanturque eundem omnibus hoſtibus ſuis longe feliciorem

Syllæ funeralia.

fœliciorem defunctum quoq; illis formidabiliorem extitiſſe. Verum cũ ad tribunal, ubi cõcionari mos fuit in foro delatũ eſſet, funebrem orationem in primis ædidit, qui ea tẽpeſtate fuit eloquentiſſimus. Quũ Fauſtus Syllæ filius adoleſcẽs adhuc eſſet. Lecticã ſubiere potẽtiores ex Senatu omni iidẽq; cãpo martio intulere, quo in loco reges dũtaxat humari conſueuerant. Equites uniuerſuſq; exercitus circũ pyrã exercuit. Et hic Syllæ finis. A funere deinde redeuntes cõſules uerbis ſtatim inter ſe, calũniiſq; diſſidere, quęq; ad urbem pertinebant inuicem partiri cœperunt. Lepidus quidẽ Italis ſubblandiens agros, quos illis ademiſſet Sylla reddi depoſcebat. Amboꝝ odia ueritus Senatus iureiurãdo eos aſtrixit ne armis inuicem contenderet. Lepidus Galliã ſortitus, quæ ſupra alpes ſita eſt, ad comitia minime deſcendit, utpote qui bellũ in ſequenti ãno, nullo iuriſiurãdi timore habito in Syllanos eſſet geſturus. Videbãtur enim intra magiſtratus ſui annũ fidem præſtitiſſe. Cum quę cogitaſſet minime laterent, a Senatu accerſitus eſt, nec ille quamobrem uocaretur ignarus, uniuerſo cũ exercitu profectus quaſi cũ eo urbẽ ingreſſurus, prohibitus ſubinde ad arma ꝑ pręconẽ omnes cõuocant. Ex aduerſo Catulus bellũ uiciſſim præconis uoce denunciat. Poſt modicũ prælio ante campum Martiũ inito ab utriſq; ſuperatus eſt Lepidus, nec multum illi aduerſatus in Sardiniam enauigauit, quo in loco diſtillationis morbo correptus, ceſſit e uita. Prætor eius paulatim cæteris inſultans ꝑ partes deſtinatur. Quicqd reſidui roboris ex optimis fuerat Perpenna ad Sertoriũ in Iberiã deduxit. Reſiduũ quippe Syllanoꝝ operũ, Sertorii bellũ fuit per octo, nec facile geſtũ annos, neq; inſimul Romanis non tanq̃ in Iberos, ſed adinuicem pugnantibus cõtra Sertoriũ, qui Iberię, ut præmiſſum

Regũ ſepulturę ubi.

Diſſenſio inter Lepidũ, & Catullũ conſules.

Lepidi ꝓfectio ad Senatũ cũ exercitu.

Lepidi mors.

eſt imperitabat. Nam cũ Carboni depugnaret Sylla, Serto-
rius Sueſſam urbem per inducias recepit. Fugiens deinde
ad præturam profectus eſt, exercitumq́ ab Italia deducens,
alterũq́ ex Iberis in unum cõgregans, prætoribus, qui ante
illũ fuerant prouinciam inire prohibentibus, quo Syllæ obſe-
querentur ex Iberia eos expulit, ac in Metellum, qui a Sylla
miſſus fuerat egregie bellũ geſſit. Prõptus quippe ad audenda
omnia Sertorius Senatũ ex amicis, qui una aderant uſq́ ad
trecentũ elegit numerũ, quem uere Romanorũ in alterius lu
dibrium aſſeuerabant. Sylla defuncto, ac Lepido, deinde poſt
Syllam exercitũ alterũ Italorũ agens Sertorius, quem Per-
penna Lepidi prætor ad illũ duxerat opinionem facile præ-
ſtitit, quaſi in Italiam bellũ eſſet traiecturus, niſi quod id ue-
ritus Senatus exercitũ, ducemq́ aliũ poſt primũ in Iberiam
Pompeiũ miſit, qui illi obſiſteret adoleſcentem adhuc, uerum
fama illuſtrem ob ea quæ in Lybia, & in ipſa Italia ſub Syl
la geſſerat. Is igitur ad alpes penetrandas magno animo pro
fectus, nõ per Hannibalis illud memoratũ iter, uerum haud
longe a Rhodani, atq; Eridani fontibus iter cœpit, quæ am-
bo flumina paruo inter ſe ſpacio caput exerũt. Ex his alter
per Celtas, qui ſuper alpes incolũt in Tyrrenũ mare diffun
ditur, alter uero intra alpes ſupra Ioniũ ſinũ clapſus pro Eri
dano Padi nomen aſſumit. Accedente in Iberiam Põpeio Ser
torius exercitũ omnem pabulatũ educens impedimẽta eius,
ac ſeruos euaſit, & ad Laurũ urbem ingruẽte Pompeio ur-
bem diripuit, funditusq́ diſiecit. Ex obſidione interim mulie
re deprehenſa, cũ miles digitis per obſcena adhibitis in illã
conuiciaretur, oculos ſibi eruit. Qua re percepta Sertorius
paſſionem eius miſeratus cohortem omnem ad ſimilia infa-
mem, atq́ arrogantem, quãquã ex Romanis cõſtaret inter-

Põpeii lat-us, & trãſitus illius p alpes.

Aduentus Põpeii in Iberiam.

De mulie re obſidione dep̃hẽſa lege qd

fecit. Ac tũc quidem inſurgẽte hyeme inter ſe diuiſi ſunt. Cũ aũt uer inſtaret, adinuicem cõgredi cœperũt. Metellus ſcilicet, ac Pompeius ex Pyreneis montibus, inter quos hyberna egerant. Sertorius, & Perpẽna ex Luſitania, ac ſimul iuxta urbem, quæ Surũ appellatur congreſſi, tonitru horrendo cõcutiente aera fulguribus in immenſum coruſcãtibus, qui armis experti erant nullo timore perfecere bellũ, pluſimamq; cædem ædidere, quoad Metellus Perpennam repulit, exercitumq; eius diripuit. Eo in prælio Sertorius Pompeiũ uicit Pompeius non ſine periculo fœmur telo ſaucius euaſit. Et hic finis pugnę inter utroſq; fuit. Ceruã habuit Sertorius candidam admodũ, atq; manſuetam, quã cũ forte amiſiſſet infelicitatis ſignũ arbitratus permaxime angebatur animo, nec in aciem prodibat, ceruam ab hoſtibus interceptã autumãs, qua eos illudere ſolebat. Cũ dei1de inopine apparuiſſet, Curiuſq; ad eũ contendiſſet, ſubito in hoſtes quaſi ab ea excitus defertur, præliiſq; leuibus uſus eſt. Nõ multo deinde pugnam ingentem circa ſagũtũ a meridie in noctem protulit in qua equeſtri prælio Pompeiũ ſuperauit, hoſtium ad ſex milia interfecit, media eorũ parte deleta. Metellus ex Perpennæ exercitũ ad quinq; milia neci dedit. Sertorius poſtridie ab ea pugna ingenti barbarorũ collecta manu, inopine Metelli exercitũ aggreditur cũ iam ſol ad occaſum uergeret, ueluti caſtra aduerſus eum magno animo eſſet poſiturus. Accurrente deinde Pompeio ab incepto deſtitit. His ætatis temporibus ab utriſq; geſtis ad hyberna diuertere iterum. In ſequenti anno ſexta, & ſeptuageſima ſupra centeſimam olympiade; duæ ex fœderibus nationes Romanis acceſſere, Bithynia Nicomede eam relinquente, & Cyrene Ptolemæo legi qui Appion dicebatur, teſtamento uiciſſim eam tradẽte

Alia iges pugna a Sertorio ædita.

Romanis. Econuerſo hoſtes inſurrexere Romanis præpotentes. Sertorius circa Iberiam, & mithridates ad orientem, piratis maria omnia infeſtantibus, & circa Cretem bellum aliud a cretēſibus gladiatoriis etiā prœliis per Italiā uehemēter, ſubitoq́ emergentibus. Diuiſi igitur inter tā ingentes res, alias in Iberiā duas emiſere legiones, cū quibus cęteris adiūctis Metellus iterū, ac Pōpeius ab Pyreneis montibus in Iberiam uenere. His Sertorius, ac Perpenna a Luſitanis occurrūt, & tūc quidem multi a Sertorio ad Metellū transfugere, quorum cauſa turbatus Sertorius crudeliter, barbareq́ i pleroſq; debacchatus odio haberi cœpit. Huius rei præcipua exercitus cauſa fuit, q̃ is cuſtodes a Celtiberis undiq́ aciuerat, & Romanis a corpore amotis eorum loco exteris ſe crediderat. Nō enim milites æquo animo perferre poterant, ſe infidelitatis ab eo argui, quāq̃ ſub Romanorum hoſte militarent, quinimo id eos uehementius angebat, cū infidi erga patriā ob illū haberētur, nunc ſuſpectos ab eo haberi, nec qui in fide permanſiſſent a tranſfugis dignoſci poſſe. Multa præterea Celtiberi in eos inſurgentes, cōtumelioſe ut inuidis obiectabant. Verūtamen ii Sertoriū non omnino ſimul omnes reliquere ob eius utilitatē, atq; præſtantiā. Nō enim fuit alter uiro illo bellicoſior, atq; fortunatior. Qua ex cauſa Celtiberi illū ob agendorum prōptitudinem Hannibalē ſolebāt appellare, quē audaciſſimū, & aſtutiſſimū ducem apud eos fuiſſe nouerant. In hūc igitur modū exercitus erga Sertoriū ſeſe habuit. Vrbes interim plurimas eius q una cū Metello uerſabantur, aſſidue infeſtabant, ciueſq; ad deditionem impellebant. Cū Pompeius Palantiā obſideret urbem, ac mœnia lignorum trūcis undiq́ appendiſſet, aggreſſus eū Sertorius ab obſidione repulit. Verū præueniens Pōpeius mœnia ſuccen-

Sertorianorum fuga ad Metellum.

Odium in Sertoriū.

Sertorii laus.

Sertorii uirtus.

dit igne, deinde ad Metellũ rediit. Sertorius reſtitutis quæ corruerãt mœnibus ad eos, q circa Calagyrũ caſtra habebãt delatus ad tria milia iterfecit. Hæc ſunt, quę eo ãno in Iberia dicũtur geſta. Sequenti anno imperatores Romanorũ ſumma ui magis ſolito confiſi ciuitates, quæ a Sertorio tenebantur inuadũt, & pleraſq; ex illis ſibi uendicarũt. Cæteras etiã aggredi cœperũt, dolo confiſi, & inſidiis. Nõ enim tptis uiribus inuicem cõuenerant, uerũ iterum uſq; ad inſequẽtem annũ ipſe denuo urbes maiori animo inuaſerant. Sertorius aduerſante iã fortuna bellicarũ rerũ laborem ultro depoſuerat, plurimũq; inter delitias, mulieres, cõuiuia, potuſq; uerſabatur. Qua ex re aſſidue eũ uinci cõtigit, & ob id ad ſummã delatus iracũdiã ob ſuſpitiones uarias, acerbitateſq; puniendi ad uniuerſa dubitabat adeo, ut Perpenna, qui ex Emiliana ſeditione ſpõte ad eũ magnis cũ copiis acceſſerat timore ductus decẽ dũtaxat fretus comitatu inſidias in eũ ſtrueret, ex qbus nõnulli indicio deprehenſi, ſupplicio affecti ſunt quidam fuga ſibi conſulere. Perpenna præter opinionem delitescens magis adhuc facinus accelerare ſatagebat, & Sertoriũ cuſtodes a ſe nuſq̃ dimittentem in conuiuiũ ſecũ uocat. Eo in loco cũ aſtantium turba turba uino grauis minus cuſtodiæ intenta eſſet, Sertoriũ obtrũcat. Exercitus qdem in Perpennã ſtatim inſurrexit, ira concitus, ac tumultu, beniuolentiam quoq; pro odio in ducem commutauit, ut omnes furore quodã in eos cõmoti ſint, q illũ occidiſſent. Cũ enim is cuius cauſa nõnunq̃ triſtabantur e medio ceſſiſſet ad uirtutis propriæ memoriã cũ miſericordia, pietateq; reuertebantur. Ac tunc quidem quæ præſentia illis aderant mente cogitantes, Perpennam ueluti priuatũ quendã contẽnebant. Porro Sertorii uirtutem unicã eorũ ſalutem fuiſſe rati, haud facile in

Prudẽtiſſimi imperatores.

Sertorii fortuna aduerſa.

Ira & inſurrectio exercitus in Perpẽnam.

Perpennā coīciebāt oculos. Nec ipſi dūtaxat, uerbū barbari
fere omnes, Luſitani ꝗ, quorū opera Sertorius præcipue in
Perpenna hæres a Sertorio inſtitutus. bello uſus fuerat. Cū uero teſtamēti reſeratis tabulis Perpen-
na a Sertorio hæres inſtitutus perlectus eſt, amplius cūcto-
rū odia in eū exarſere, quaſi non in ducem dūtaxat, aut prę-
torem uerū in amicū, ac benefactorē ab eo ſæuitū eſſet. Nec
a uindicta cohibuiſſent manus, niſi quod ad eos confugiens
Perpenna, nōnullos donis, alios pollicitationibus ſibi aſciſce-
bat, pleroſq; etiam metu cohibebat. Erant quos ad terrorem
alioꝝ ſibi adiūgeret. In hūc modū igitur turbæ ſe ſubiiciens
Perpenna imperator electus. adulatione in omnes utebatur. Nam eoꝝ captiuos, quos Ser
torius carceri addixerat liberari iuſſit Iberis præterea ob-
ſides reſtituit, quibus inducti, illi ut imperatori obſequeban-
tur, parabantq;. Hic enim illi poſt Sertoriū honos habitus qui
Perpennæ crudelitas tamen nō ſine odio, & inimicitia demū contigit. Nam cū ſup
pliciis oblectaretur, crudelis tandē haberi cœpit. Tres quip
pe ex illuſtribus Romanos ad eū fugientes, fratriſq; filiū in-
teremit. Iā igitur Metellus ad alteram Iberiæ partē ſeceſſe-
rat. Nō enim illi difficile admodū uiſum eſt Perpennā a Pō-
peio ſolo poſſe debellari. Per nonnullos interim dies leuibus
inter ſe prœliis Pōpeius. Perpennaq; eoꝝ uires experti ſunt.
Bellū inter Perpennā, & Pōpeiū. Decima tandē die omnibus copiis in unū conuenerūt, ueluti
de tota belli mole diſcrimen ſubituri, quo in prœlio Pōpeius
Perpennæ diſciplinā facile contempſit. Nā cū is de exercitus
ſui fide haud parū dubitaret, ab omni apparatu ſtatim exci-
Pōpeii uictoria. dit. Subito itaq; Pōpeius in eū inuectus, nec duce perferen-
te, nec repugnāte exercitu illū ſuperauit. Fuga nēpe ab omni
bus ſimul facta, Perpēna ſub ceſpite quodā latuit, domeſticos
magis, quā externos reformidās hoſtes. Intercipientes itaq;
illū quidam ex equitibus ad Pompeiū attrahebant, calumniis

ſuoꝝ agitatũ, ueluti Sertorium dominũ acclamantem quoq; multa ſe Pōpeio dicturũ fore ex his, quæ a ſeditioſis Romæ gerebãtur. Id ãt ſeu uere diceret, ſiue ut ſaluus duceretur ad eũ fingeret, priuſq; ad cõſpectũ eius acceſſiſſet Pompeii iuſſu interemptus eſt, ueriti fortaſſe ne quid inexpectatũ ederet, alteriuſq; mali principiũ gigneret in urbe, quod perſapienter Põpeius uiſus eſt egiſſe, ſummamq; illi poſtremo laudem, & gloriam attulit. Hic igitur Iberici belli finis, & Sertorii uitæ ſimul fuit, quod nec tã ſubito, aut facile Sertorio adhuc uiuente geſtũ eſſet. Eadẽ tempeſtate circa Italiam gladiator qdã ex his, qui in Caſpiis ad ſpectacula alũtur Spartacus nomine natione Thrax, qui aliquãdo cũ Romanis meruerat, & in cuſtodia, ac gladiatoriis ſpectaculis aſſeruabatur, tantũ animi aſſumpſiſſe uiſus eſt, ut ſeptuaginta uiris comitatus, pro libertate potius illos certare perſuaſerit, quã in ſpectaculis pericula ſubire. Itaq; p uim repulſis his, qui cuſtodiæ præerãt fuga abiit, ac pleriſq; ex uiatoribus lignis, enſibuſq; munitis in Veſubiũ montem aſcendit. Eo in loco multos ex fugitiuis ſeruos, quoſdã etiam ex agris liberos in unũ congregans, quæ propinquiora aderant depopulabatur loca, ſuppretores habens Enomaũ, ac Criſſum gladiatores. Itaq; cũ prædas ex æquo partiretur, magna confeſtim multitudo ad eũ confluxerat. Ad quem oppugnandũ primus Varinius Glabrus miſſus eſt. Poſt illũ Publius Valerius non legitimũ adducens exercitũ, uerũ ex celeritate, & itinere collectũ. Non enim deinceps Romani belli alterius motũ, nec a prædatoribus ſimile futurũ expectabant. Cũ ad pugnã uentum eſſet Romani ſuperantur. Spartacus Varinii equũ enſe confodit, parũq; abfuit Romanoꝝ ducẽ a gladiatore in captiuũ duci. Poſt hoc prælium longe maiores copiæ ad Spartacum

Perpennæ mors.

Iberici belli finis.

Bellum Spartacũ.

Initiũ pugnæ. undiq; aduenere. Et iã a ſeptuaginta uirorũ milia in exercitu habebat, & arma dietim fabricabat, & apparatus deligebat. Qui aũt Romæ aderãt, conſules cũ duabus legionibus emiſere. Quibus ſe obiiciens Criſſus triginta milibus ſtipatus circa Gargarũ montem ab utroq; ſuperatur, ac duabus exercitus partibus amiſſis una, & ipſe cõcidit Spartacũ per Apeninũ montem ad alpes, & deinde ad Celtas properantẽ alter conſulũ adeptus a fuga prohibuit. Altero deinde inſequente cũ ad utroſq; ſe conuerteret, per partes uictor euaſit, ac illi quidẽ cũ tumultu ab eo diſceſſere. Spartacus trecẽtos ex Romanis captiuos Criſſo immolauit, ac centũ uiginti milibus peditũ Romanorũ circũſeptus ad urbem properabat, quæ inutilia armorũ ſupererãt igne comburens, & captiuos uniuerſos neci debens, ac ſuper eos currũ iumenta conficiens quo leuius incederet. Tranſfugis plurimis ad eũ uenientibus neminem admiſit. Conſulibus iterũ circa Picenũ illi occurrentibus, alia inſignis pugna æditur, & tũc quoq; ingẽs peracta Romanorũ cædes. At ille recte ad urbẽ pergere non auſus, cũ nec æqualem ſe ciuibus in bello crederet, nec exercitũ omnem militaribus inſtructum armis duceret nulla quippe ciuitas cũ illo conſpirauerat, ſed ſerui dũtaxat, & fugitiui, & confuſa turba illũ ſequebantur uerſus Thuriũ ad mõtes ſe conuertit. Thuriũq; recepit. Aurũ porro, & argentum negotiatores inferre prohibuit, aut illud poſſidere. Aes ſolũ, ac ferrũ non mediocri precio emebant, & importantes humane pertractabãt. Qua ex re materiam abũde nacti egregia arma confecerant, & plerũq; ad prædas diſcurrebant. Romanis iterũ ad manus uenientibus uictores tunc quidem euaſere, ac multũ præde cõſecuti retro abiere. Tertius iam annus elapſus erat, & Romanis horrendum iam adhuc erat

Spartaci fuga, & deide uictoria crudeliter a Spartaco i Romanos captiuos.

Ingens Romanorum cędes.

bellum, quod a principio ueluti gladiatoriũ contempſerant. Propoſita nouorũ conſulũ electione ſtupor omnes detinebat, nec quiſq̃ ad petendũ deſcendebat, quo ad Licinius Craſſus genere, atq; opibus longe pollens inter Romanos imperium ſuſcepit, & ſex aliis legionibus ad Spartacũ contendit. Cum applicuiſſet, quæ cõſulũ duorũ fuere, copias recepit, ex quibus iacta ſorte ueluti de ſępe uictis partem decimauit. Quidam non ita exiſtimant. Sed cũ imperatori iterũ inſurrexiſſet ex omnibus uictis decimum quemq; ex ſorte deligiſſe, & ad quatuor milia interemiſſe cũ ob multitudinẽ haud multum indigeret. Vtrũ iſtorũ factũ ſit, terribilis certe ipſis ob hoſtiũ uictoriã apparuit. Nã confeſtim ad decem milia, qui cũ Spartaco una militabant euicit, & duas eorũ partes interficiẽs ad Spartacũ ꝓpius magno animo acceſſit, quẽ tandem illuſtri pugna ſuperatũ, fugientẽq; ad mare perſecutus eſt, cũ in Siciliã per naues trãſire properaret. Illũ igitur adeptus foſſa circũſepſit, & mœnibus, ualloq; continuit. Cũ per uim ad Samnites excurrere tẽptaret, Craſſus ad ſex milia circa ſolis ortũ interemit, totidẽq; alios circa occaſum, tribus ex Romano exercitu dũtaxat interfectis, ſeptem uulneratis. Tanta ſubito ob ſuppliciũ ad uictoriam inclinatio facta eſt. Spartacus equitibus ad eũ aliũde confluentibus adhuc perſtans non amplius, ad pugnã omnibus cũ copiis ꝓdibat. Multũ aũt ſibi circũſidentes inſiſtabat per partes cõtinue, ſubitoq; incũbens, faces etiã igne correptas in foſſam demittens uallũ incendebat, & laborem illis multo difficiliorem afferebat. Captiuũ præterea ex Romanis campi in medio ſuſpendit, propriis militibus aſpectũ anteponens, quem uicti eſſent paſſuri. Romani interim, qui in urbe morabãtur obſidionem intelligentes, cũ turpe ducerent gladiatoriũ bellũ in tã longũ

Iteratio pugnæ & uictoria a Romanis.

Licinii Craſſi uirtus, & uictoria de Spartaco

diſſerri, tempus, difficultate eius cognita Pompeiũ ex Iberia nuper redeuntẽ, ad curam eius rei delegere. Ob hanc electionem uerius Craſſus ne gloriã huius belli Pompeius ſibi aſciſceret ſumma feſtinatione in Spartacũ deducit, Spartacus Pompeiũ præuenire ſtudens Craſſum cum eo ad fœdus inuocat. Verũ ab illo repulſus periculũ ſubire ſtatuit. Aſſidẽtibus igitur equitibus magno conatu cum omnibus copiis uallum exuperat, ac Brunduſiũ uerſus celeri fuga ſeſe proripit, Craſſo continue ueſtigia eius inſequẽte. Cum uero relatum eſſet Lucullũ ex Mithridatica uictoria reuerſum Brunduſiũ ueniſſe, deſperatis omnibus, magnis copiis cum Craſſo congreditur. Exorta pugna longa quidẽ, ac difficili ueluti in deſperatione tot milium in unum coeuntium Spartaco fœmur telo transfigitur, quo uulnere prolapſus in genu concidit, obiectoq; clypeo inſurgentes repellebat, depugnabatq;, donec ipſe, cæteraq; multitudo in circuitu eius oppreſſa eſt. Reliquũ exercitus nullo ordine, ut in turba conciſum, ſic ut cædes ſine numero æderetur. Ex Romanis mille deſiderati, Spartacus ipſe defunctus, nuſq̃ inuentus. Multitudo ex his ingens extra præliũ in montibus ſeceſſerat, ad quos Craſſus profectus eſt. Illi in quadraginta acies diuiſi depugnabãt, donec omnes interfecti cum cæteris occubuere, ſex milibus exceptis, qui capti in crucibus ſublati ſunt per iter quo a Capua Romã uſq; protẽditur. Hæc Craſſus ſex mẽſibus operatus particeps potiſſimũ omni ex parte Pompeianæ uiſus eſt gloriæ, neq; exercitũ deponere uoluit, quia nec idem Pompeius uideretur facturus, amboq; ad conſulatũ petendũ deſcenderũt. Hic quidẽ iam prætura functus iuxta Syllæ legẽ. Põpeius uero neq; præturã, neq; quæſturã uſpiã adeptus anno ætatis quarto, et trigeſimo multa tribunis ſecundũ uete-

Spartaci fuga, & Craſſi inſecutio.

Craſſi uictoria de Spartaco, & oĩ eius exercitu. Spartaci mors.

Origo parnæ diſſenſionis iter Põpeiũ, & Craſſum.

tem morē uelle cōcedere eſt pollicitus. Cōſules itaq; electi nec exercitus urbi propinquos demiſere, occaſionē ſibi q̄ſq; uēdicātes. Pōpeius quidē ad Ibericū triūphū Metellū redeūtem operiri ſe aiebat. Craſſus Pompeiū prius diſſoluere oportere dicebat. Populuſq; igitur diſſentionē iam inde emergētem intuens, ac duos exercitus ſibi aſſidētes reformidās cōſulem in foro ſedentē orare cœpit, ut ambos inter ſe cōciliaret. Quod primū uterq; eo℞ renuit. Ariolis deinde q̄buſdā multa, ac dira cōminātibus, ni inter ſe cōuenirent, populus iterū cum gemitu utroſq; deprecatus eſt, denuo Syllæ, ac Marii erūnas afferētes. Quibus ex rebus cōmotus Craſſus prior e ſolio deſcēdit, & ad Pōpeiū profectus manū illi, ut una cōciliaretur exhibuit. Is aūt ſubito aſſurgens ad illū accurrit, ſeq; inuicē cōplexi ſunt. Laudes itaq; multiplices illis redditæ, neq; populus prius e cōcione, quā conſules exercitus deponere uelle ſcripſere. Sic cōtentio quæ in maius excreſcere cuncto℞ opinione putabatur, feliciter diſſoluta eſt annum circa ſexageſimum ciuilium bello℞, maxime a Tyberii Gracchi interitu.

Syllę lex. Populi timor, & deprecatio ad conſulē in foro.

P. Cādidi de ciuilibus Romano℞ Bellis ex Appiano Alexandrino in latinū traductis, Liber Primus explicit.

Incipit eiuſdem Secundus.

POST Syllæ monarchiā, & quæcūq; a Sertorio, ac Perpēna i Iberia geſta ſunt, alia denuo ciuilia Romanis inſurrexere bella, quoſq; Caius Cæſar, Pōpeiuſq; Magnus adinuicē armis uſi, Pōpeiuſq; a Cęſare ſugatus eſt, Cęſarē uero i Senatu nōnulli regno aſpirātē

Caius Cæſar. Pompeius magnus.

interemere. Hæc igitur quẽadmodũ acta ſint, & Põpeius, ac Cæſar denũ interierint hoc ſecũdo ciuiliũ bellorũ libro deſcribemus. Põpeius depurgato prius a piratis mari, q undiq; oia depredabãtur. Mithridatẽ ponti regẽ debellauit, regnũ quoq; eius, ac reliquas illi parẽtes nationes ad orientẽ uſq; ſibi ſubdidit. Erat aũt adoleſcẽs adhuc Cæſar, uerũ dicendi, & agendi prõptitudine longe clariſſimus, & qui uniuerſa auderet, atq; ſperaret ad ambitionẽ ſupra modũ profuſus, et ardens utpote qui ædilitatẽ, & præturem ære alieno meruiſſet, felicitate etiã quadã gratus multitudini, quæ ut plurimũ liberales colit, ac diligit. Lucius aũt Catilina gloriæ, & generis ſplẽdore præcellẽs temeritate notiſſimus adoleſcentẽ filiũ ob Aureliæ Oreſtillę amorẽ interfeciſſe dicitur, cum mulier ſuꝑſtite filio nuptias eius recuſaret. Is Syllæ familiaris olim, & amicus, ſeditione plenus, tyrannidis illius imitator fuit, ex ambitione pariter ad inopiã redactus cũ a potentibus qbuſdã uiris, mulieribuſq; obſeruaretur ad cõſulatum petendũ acceſſerat, quaſi ab illo ad tyrannidẽ parraturus aditum. Sed cum eligi ſe cito ſperauiſſet ob huiuſmodi ſuſpitionẽ repulſus eſt, & Ciceroni cõſulatus, eius loco delegatur, uiro prçcipua eloquentia, et oratoriis artibus ornato. Ob id Catilina eos improbãs, a quibus cõſul eſſet deſignatus in ignobilitatẽ Ciceronis inuectus nouũ hominẽ Ciceronem appellat. Sic.n. eos, qui a ſeipſis nulla maiorũ dignitate claruere Romani ſolẽt nominare. Hoſpitalitatẽ præterea urbis irridẽs Inquilinũ eum nominat, quo uerbo dicũtur hi q alienas ædes incolũt. Ipſe uero hac ex cauſa rẽ pu. fere omnem penitus euertit, ita vt minime ad monarchiã, aut magnum aliquod emergeret, uerũ litibus repleretur, & inuidia. Pecunias qppe a pleriſq; mulieribus undiq; conquirẽs,

Cæſaris mores & ambitio.

Catilinæ cõiuratio. & ſeditionis origo.

que uiros ipſo in tumultu occiſum iri putauerāt, cum nōnul
lis Senatori ordinis, equitibuſq; iureiurādo cōuenit. Indu-
xit, & populares quoſdā, & hoſpites, & ſeruos; Quoꝝ pri-
mores fuere Cornelius Lētulus, & Cethegus, erant.n.hi ea
tempeſtate ꝑtores in urbe. Per Italiā uero quoſdā ex Sylla-
nis demiſit, qui cōmoda ꝑ uim parta conſumpſiſſent, ſimilia
aūt exoptarēt, ex Feſulis.ſ.tyrrheſis C. Manliū, Ex Picenis,
& Apulia alios qui exercitū ſecrete compar et. Quę oia cū
occulta adhuc eſſent, et incognita, Fuluia parū pudica mu-
lier Ciceroni indicat. Huius amator Quintus Curius fuit,
uir obprobrū cōſulatu amotus, & ob id conſilioꝝ Catilinæ
particeps, leuis admodū, & ambitioſus ad mulierē oīa de-
tulerat, & ueluti potentiā ſtatim habiturus, eoꝝ, quæ in Ita
lia agitabātur mentionē fecerat. His ꝓceptis Cicero ciuitatē
ꝑ interualla ꝓſidiis munit, & ex illuſtribus plures emittit,
qui ad ſuſpectiora quæq; intēti pręſiderent. Catilina nemi-
ne eum ſuſcipe audēte, ob diligentē undiq; cautelā ſuſpitiōe
exterritus, & in celeritate ſpem apponēs pecunias Feſulas
mittit. Appoſitio inſup cum cōiuratis ordine ut Ciceronem
interficerēt, urbē per interualla nocte incenderēt, ad Ca-
ium Māliū quaſi aliū paraturus exercitū ſeſe proripit, ut ſe-
quēte urbis incendio prōptus accurreret. Eo in loco faſces,
& ſecures ueluti proconſul leuiter admodū præ ſe tulit, &
ad Manlium profectus delectus habere cœpit. Lentulo, &
coniuratis tempus patrandę rei adeſſe uiſum cum Catilina
ad Manliū ueniſſet. Lentulū igitur ipſum, ac Cethegū circa
aurorā ad Ciceronis domū enſibus ueſte contectis inſidias
ſtruere iubent. Ingreſſos deinde ob dignitatē ſermone in lō-
gum deducto, inter ambulandū, Ciceronē a cæteris ſemotū
interficere. Luciū uero Sextiū Tribunū plebis concionē ſu-

Quibus mulieribus ſecreta tua pādis attende.

binde aduocare, paláq; de Cicerone cõqueri, q aſſidue bellum quereret, urbem nulla ex cauſa in diſcrimen poneret. Poſt Sextii oratione nocte inſequẽti reliquos ex coniuratis duodecim in locis urbem incendere, prædari oia, optimos quoſq; interimere. Sic.n. Lentulo, Cethego, Statilio, & Sextio, cæteriſq; cõiurationis primoribus agendum uidebatur, tẽpuſq; ad ea operiebãtur. Legati Allobrogũ prętores apud Senatũ accuſaturi Romã uenerãt, Galliã quoq; ad bellum concitare cũ Lentulo, cæteriſq; una cõſenſerãt. Hos Lentulus ad Catilinã ire iubet, & cum his Vulturciũ Crotoniatem emittit, qui literas ſine nomine ad eum deferat. Legati ob id ipſum ambigẽtes rem Fabio Sange annũciãt. Erat aũt is Allobrogũ patronus in urbe, ut cæteris populis olim Romæ adeſſe mos fuit. Ab hoc Cicero certior factus legatos urbẽ diſcedẽtes, & cũ his Vlurciũ intercœpit, eoſq; in Senatum ſubito inducit. Hi quæ a Lẽtulo audierãt Senatui retulerunt, Inducti porro addidere Lẽtulũ ſæpenumero illis affirmaſſe, tres e Corneliorũ familia Romanis futuros principes. Ex his Cinnã, & Syllã prius extitiſſe, Sextertiũ Sybillinis libris declarari. Quibus cognitis Senatus Lentulũ dignitate ſpoliauit. Cicero unũquẽq; ſeparatim in prętorũ cuſtodia deponit. Ipſe in Senatũ reuerſus, ſententiã de omnibus exqrit, ac ſtatim in Senatu tumultus oritur, nec.n. eorũ quæ fatebantur manifeſte adhuc patebat timor. Lẽtuli præterea ac Cethegi ſerui, libertiq; magna opificũ manu in unũ cõparata prætorũ domos diuerſo itinere inuaſerat, eorũq; dominos p uim liberare conabãtur. Quare ꝑcepta Cicero e Senatue greditur, & opportunis præſidiis ubiq; appoſitis iterum in Senatũ, ut ſentẽtiã exqreret accurrit. Syllanus cõſul deſignatus primus ut ſententiã efferret a conſule rogari cœ

Fabius Sãga. Allobrogũ patronus.

Lẽtulus a Sẽatu dignitate ſpoliatus, cæteriq; cõiurati ſeparatim a Cicerone i cuſtodia deponũtur

perat. Quippe Romanis cõſul præfuturus, merito in primis dicturus uidebatur, & ut puto multa ex his, quæ decreta eſſent executioni mandaturus, & ob id maturius, liberiuſq; ſingula animaduerſurus. Conſulēte itaq; eo cõiuratos ultimo ſupplicio afficiēdos eſſe, multi aſſenſi ſunt, ad Neronē quouſq; delata ſententia Nero interim eos cuſtodiri, donec Catilinā bello ſuperaſſent, & rem diligētius, certiuſq; animaduertiſſent, æquius cenſebat eſſe. Caius aūt Cæſar cum ſuſpitionē minime purgaret, ne cõiurationis particeps uideretur eſſe, Cicerone neutiq̃ fidēte, ſi ad hunc in primis popularē, ſeditioſumq; ſententiā afferrent, hos uiros p municipia, quæ Cicero elegiſſet diſtribuēdos eſſe cenſuit, donec ſupato Catilina in iudiciū acerſerētur, neq; qd durū, aut intollerabile in primores uiros præter ius æquūq; eſſe ſtatuēdū. Eius ſentētia cū iuſta apparuiſſet, & a pleriſq; admitteretur, multi haud prudenter in eā inclinarunt. Cato ſuſpitionē, quæ in Cæſare latebat, graui luculētaq; oratione prōnūciat. Veritus itaq; Cicero, ne inſtāte nocte aliqua cõiuratorū manus in foro exurgeret, ac pro illis, pariter, & ſeipſo ſollicitus, ne qd dirū, aut fœdū mollirētur, utilius eſſe ratus, cū Senatus in curia adhuc eēt, celeriter nullo indicio rē cõficere, unūquēq; ex cõiuratis i carcerē deduci impat. Ibidēq; multitudine ineſcia ſupplicio affecit. Poſt hæc in forū delatus palā eos interiiſſe ſignificauit. Cæteri metu territi, ac ſibi ipſis p̄cauentes hinc inde dilabūtur, Eoq; modo ciuitas a trepidatione, quę cūctis eadē die potiſſimū inſtiterat, pauliſp reſpirauit. Catilinā deide ad uiginti hominū milia in unū adducētē, quorū quarta fere pars armis inſtructa fuerat, & in Galliā quo delectus nouos appararet properantē Antonius cõſul alter ſub ipſis alpiū radicibus, nullo fere negotio [illegible]ctus ſupauit. Virū

Catonis oratio de ſuſpitiōe i Cæſarē.

Ciceronis timor & ſollictudo.

Catilia uiginti hominū milia i Galliā adducens ab Antōio altero cõſule ſupatur.

temerariũ tam crudele opus mente cogitantẽ, & ad rei experimentũ multo magis temere, apparatu fere nullo prodeũtem, quãquã nec ipſe Catilina, aut q̃ſpiã ex his, qui illuſtriores affuere, fuga ſaluti ſuæ cõſuluerint, ſed in hoſtes proruẽtes, pariter in pugna cõfoſſi ſint. Catilinę itaq; ſeditio cuius cauſa parũ abfuit, uniuerſam fere urbem ad extremũ deduci exitiũ, Ciceronis conſilio in hũc modũ diſſoluta eſt. Cicero quãquã dicendi poteſtate clarus haberetur, tũ uel maxime ob inſigne facinus omniũ fere uerſabatur in ore, & ſaluator tunc quidem pereũtis patriæ uiſus eſt extitiſſe. Gratiæ itaq; immenſæ ab omnibus illi habitæ, uariæq; laudationes. Nam Cato patrẽ patriæ illũ appellauit, q decus nominis ſubinde a populo confirmatũ eſt. Ea ex cauſa a nonnullis creditũ eſt, huiuſmodi appellationẽ a Cicerone ſumpſiſſe initiũ, ac ſubinde ad imperatores, q digne habebãtur paulatim defluxiſſe. Nec enim omnibus q̃q̃ regno præſidentibus a principio ſtatim cũ cæteris appellationibus id nomen inditũ, uerũ procedente tempore, uix maximis adhuc, in teſtimoniũ uirtutis acceſſit. Cæſar deinde in Iberiam delectus prætor, cũ in his, quæ utilia uiſa fuerant, Romæ ſperneretur, magnãq; facultatũ partem ob ambitũ ære alieno deuixiſſet, huiuſmodi uerbis uſus dicitur. Bis millies, & quingẽties centena milia ſibi adeſſe oportere ut nihil haberet. Cõpoſitis igitur his, a quibus petebatur, ut melius licuit, in Iberiam delatus, neq; in ciuitatibus ius dicere, diem ue adhibere ad cauſas, aut his ſimilia agere ſuſtinuit, ueluti qui nihil operæpreciũ in huiuſmodi rebus eſſe crederet, uerũ exercitu in unũ comparato, cæteros Iberorũ populos per partes aggreſſus, regionem omnem ex tributo Romanis obnoxiam parere uoluit; magnã quoq; pecuniarũ uim per Quintũ quæſtorẽ Romam miſit.

Catiliæ ſeditio Ciceronis conſilio diſſoluta.

Cicero pater patriæ

Cæſaris probitas in Iberia.

Cuius rei cauſa cũ triũphus a Senatu decretus eſſet. Pompe apparatũ q̃ ſplendidiſſimũ in ſuburbanis Romę iubet inſtrui. Iiſdẽ forte diebus creandorũ conſulũ comitia Romæ paraban tur, neceſſeq; erat petitorem una adeſſe. Ingredienti uero nentiq; ad triũphũ licebat redire. Cæſar ad cõſulatũ potiſſimũ aſpirans, nõdũ triũphi apparatu edito ad ſenatũ deſtinat, rogat ut abſenti per amicos conſulatũ petere liceat, Eius rei licentia præter legem aliis nõnunq̃ conceſſa fuerat. Contra dicente aũt Catone, & diem ad petendũ deſtinatam uerbis deducente, Cæſar ſpreto triũpho, ad comitia deſcendit, & creationem eius dignitatis opperiri cœpit. Interea Põpeius ob Mithridaticũ bellũ ad ſummũ gloriæ, & dignitatis euectus, Senatũ rogare pergit ut multa quæ regibus, dynaſtis, ac ciuitatibus idem conceſſiſſet, Senatus ex decreto confirmare uellet. Cõtra plurimi inuidia accenſi in illũ repugnabant. Inter hos uel in primis Lucius Lucullus fuit, qui ante Pompeiũ ad id bellũ delegatus, debiliorẽ ad reſiſtendũ Põpeio Mithridatẽ reliquiſſe ſe aiebat, eius belli gloriã ſibi ſoli ſpectare prædicabat. Lucullo Craſſus pari modo adſiſtebat. Indignatus itaq; Põpeius affinitatẽ cũ Cæſare inire ſtuduit, ſeq; in petitione cõſulatus illi affuturũ iureiurãdo pollicetur. Is Craſſum Põpeio ſubinde conciliauit. Sũma igitur poteſtate inter ſe functi, cõmoditates adinuicem partiri cœperunt. Horũ igitur conſenſum uno libro rep̃hendens quidã Tricipitiũ eos nũcupauit. Senatus cũ de illis ſuſpicaretur. Luciũ Bibulũ Cæſari aduerſum cũ eo cõſulatũ adminiſtrare iubet, Ac ſubito cõttentiones inter illos, & armorũ priuatim apparatus extitere. Cæſar ad diſſimulandũ prõptiſſimus uerba in Senatu habuit, quaſi cũ Bibulo conciliari cuperet quantum eorũ diſſenſio reipublicæ moleſta ſit ediſſerit. Cũ ex animo

Cæſaris animus ad cõſulatum & ad Senatum petitiones.

locutũ omnes putarẽt, ac Bibulus nullo apparatu, aut cuſto-dia in eum uteretur. magnã uirorꝫ manũ clanculũ in unum comparat. Legem deinde tenuiorꝫ in Senatũ defert, Agros in cõmune partiri admonet, pręcipue qui circa Capuã cæ-teris cultiores, & uberiores habebãtur, patribus diuidendos eſſe, quibus triũ liberorꝫ ius adeſſet, mercedẽ popularis be-niuolẽtiæ iã inde meditatus. Quippe ad uiginti hominũ mi-lia his perceptis in unũ uenerãt, triũ liberorꝫ alimoniã ul-tro depoſcebant. Cũ multi ſententię eius aduerſarẽtur, ſimula-ta indignatione, quaſi quæ iuſta, & æqua eſſent ab illis ſper-nerẽtur, Senatu egreditur, ac per annũ integrũ Senatũ ul-terius conuocari uetuit. Cũ demũ in roſtris concionẽ habuiſ-ſet, Põpeiũ, Craſſumq; ſubinde de lege interrogat. Cui illi uiſ-ciſſim aſſenſi ſunt. Populus cõtectis armis ad legis lationem progreſſus eſt. Senatus cũ nemo illũ conuocaſſet, nõ.n. alteri ex cõſulibus id agere licebat, ad Bibuli progreſſus domũ, ni-hil Cæſaris potentiæ, & apparatui aduerſum moliri aude-bat, Bibulũ dũtaxat huiuſmodi legibus ſeſe opponere adhor-tabatur neq; deſidiæ uerũ alacritatis opinionẽ cæteris affer-re. Ab hoc perſuaſus Bibulus Cæſare adhuc cõcionante in forꝫ proſilit, Seditione igitur ac tumultu inuicẽ coortis, tãdẽ ad uulnera peruentũ eſt. Quidã itaq; exertis enſibus, faſces reliquaq; Bibuli magiſtratus inſignia dilacerant. Tribunum pręter ea, & qui illũ circũſteterãt plagis aggrediũtur. Bibu-lus nihil territus iugulum ultro nudatũ offerebat, amicoſq; Cæſaris magno clamore ad id opus hortabat. Sic iuſta, & æqua ſunt Cæſari aiebat ſuadere nõ poſsũ, ſcelus omne hoc, & odiũ moriẽs ipſe in eũ reiicio, Cęterũ eũdem reluctantẽ, amici in proximũ Iouis poſſeſſoris templũ deferũt. Cato ſub-inde ad eos miſſus iuuenili more inter medios pgreſſus eſt,

Populi fa-uor i Cę-ſarẽ.

Senatus adhorta-tiones ad Bibulũ.

Bibuli au-dacia

cōcionariꝗ inter illos cœpit, quoad Cæſaris mādato e loco
ſublatus, e Senatu educitur. Non multo poſt aliis itineribus
elapſus, ad tribunal iterū acceſſit, nec ullis minis ab incepto
deterreri potuit. In Cæſarē porro peracerbe inuectus eſt, do
nec e tribunali ſublatus effertur, & leges Cęſaris mandato
ſanciūtur, Cęſar præterea populū, quā optimas eas exiſtima-
re, iureiurādo adegit. Senatūꝗ pariter iurare depoſcit. An-
nuētibus multis, cū Cato ſilens quietuſꝗ perſiſteret, Cęſar illi,
ſi iuſiurādū recuſaſſet, mortē eſt cōminatus, ꝙ a populo pari
modo confirmatū eſt. Iurauere itaꝗ hi, ac nōnulli trepidan-
tes, Tribuniq; nō enim ulterius illi obſiſtere tutū uidebatur.
Cū cæteri legem approbaſſent, Vectius uir popularis, in me Nō nullorū
diū enſe nudato progreditur; Se a Bibulo, Ciceroneꝗ, ac Ca- timor ob
tone miſſum profitetur, quo Cęſarem, Pōpeiūꝗ interficeret, Cæſarē.
enſem ſibi a Poſtumio Bibuli lictore eſſe datum. Cauſa in
utranꝗ partē dubia, Cæſar multitudinē accelerari iubet, In
ſequentē diem Vectiū diſquiſitionē referēdā cenſet. Vectius
interim carceri incluſus, ea quæ ſecuta eſt nocte neci tradi-
tur. Cum uarie de rei euentu ſuſpicatū eſſet, Cæſar nec id ſe
feciſſe renuit, aſſerēs eos qui de ſe formidarēt, quoad popu-
lus ſibi faueret, cōſpirātibus in eū præbituros opem. Bibulus Cęſaris au
omnibus e manu eiectis, ueluti priuatus quidā reliquo cōſula dacia.
tus tēpore neutiꝗ domo pedē extulit. Cæſar ad Vectii cau-
ſam inquirendā, cū reipublicæ, potentiā ſolus obtineret, le- Leges Cæ
ges quaſdam protulit, quæ in primis populo, & multitudini ſaris ad-
gratiæ uidebātur. Alias porro addidit, quæ a Pōpeio geſta, uerte.
ut pollicitus fuerat, illi cōprobarent. Interea equites, qui me-
diam inter populū, Senatūq; tenent dignitatē, ad omnia po
tentiores ob facultates, uectigaliūq;, & onerū cæterorū mer
cedē, quę a populis pendūtur capientes, multitudine inſuper

Populi gloria ob Cæſarem, ſeruoꝝ abũdãtes, iampridẽ apud Senatũ inſtiterant, quo tributoꝝ onera aliqua ex parte leuarẽtur. Ad quæ cũ Senatus differre uideretur. Cæſar nihil Senatu indigens, uerum ſolo populo cõfiſus, tertiam tributoꝝ partẽ remittendã eſſe cenſuit. Illi ad eoꝝ dignitatẽ inſperate caritatis munus acceſſiſſe gloriãtes, Cæſarẽ ad cõuiuia inuitãt. Sic globus alius longe potẽtior Cæſari, populuſq; acceſſit, huiuſmodi ciuitate addita. Ipſe ſpectacula, & ferarũ uenatiões edidit, ultro poſſe in omnes largus, & exuberãs prioꝝ quoq; ſupgreſſus eſt munificentiã apparatu, choreis, ac munerũ liberalitate uſus. Quibus ex rebus eũdẽ ad Galliæ omnis principatũ, quæ intra Alpes ſita eſt in quinquenniũ prætorẽ ſtatuunt. exercitũq; pro dignitate legionũ quatuor illi tribuũt. Temporis igitur ſpaciũ, quo abſens futurus erat mẽte cõtẽplatus, neq; minus inuidiã, quæ quo maiora poſſidẽtur in maius adaugeſcit, Põpeio filiã cõnubio adiunxit. Scipione adhuc exiſtente, ueritus ne q̃q̃ amicus ſibi foret, magnitudini tamẽ felicitatis eius inuideret. Audaciſſimũ porro ex ſeditioſis omnibus ad magiſtratũ ſequentis anni, ac conſulẽ Aulũ Gabiniũ ſtatuit amiciſſimũ ſibi. Lucii autẽ Piſonis filiã, qui una conſulatũ geſturus uidebatur, Calfurniã duxit uxorẽ, exclamãte Catone rẽpu. nuptiaꝝ lenocinio corrũpi. Tribunos uero declarauit Vatiniũ, ad Clodiũ cognomine Pulcbrũ, quẽ turpem quandã infamiæ notã in mulieꝝ celebritate ſubiiſſe notum erat Calfurniæ Cæſaris uxoris cauſa, qua de re nihil a Cæſare in eum animaduerſum fuit, cũ populo acceptũ eſſe cognouiſſet, q̃q̃ mulierẽ a ſe ablegauerit. Reliqui ob religionem ad impietatẽ uſq; illum ꝑſecuti ſunt. Fuitq; inter accuſatores orator electus Cicero, nec Cæſar in teſtimoniũ uocatus q̃c̃q̃ protulit, uerũ Tribunũ tunc quidẽ ad Ciceronis in

Liberalitas Cæſaris,

Aſtutus Cæſar.

Inſidiæ in Ciceronẽ.

ſidias parauit, cum ille Triũuirorꝝ conſenſum ad monarchiã aſpirantũ propalã improbaret. Sic mœrore pariter ob utilitatem frui eos contigit cũ inimico benefacere ad alterius ꝑſidia coacti ſint. Videtur aũt Clodius gratias uel in primis exhibuiſſe Cæſari in obtinẽda Galliæ prouincia. Hæc igitur tam ingentia a Cæſare adhuc cõſule peracta ſint, ꝗ priori dignitate depoſita ſubito ad alterã cõuertit oculos. Interim Clodius Ciceronẽ in iudiciũ uocauit, ꝙ ante ſententiã a Senatu latã Lentulũ, Cethegũꝗ ſupplicio affeciſſet. At ille qui ad tam illuſtre facinus ſummo ingenio uiſus eſt uti, uilior tamen in iudicio apparuit, nam ſordidã indutus ueſtẽ, flens ſquallore, & ſorde obſitus, ad quoſq; obuios ꝑ angiportus ſe proſternẽs, etiã ſibi ignotos deprecari nõ erubuit, ut tam inſigne ipſius opus ob indecentiã ad riſum a miſericordia deflexerit, ad tantũ timiditatis ob unicã domeſticã lapſus eſt accuſationẽ, cuius uita in alienis caſibus ſemp̃ enituit. Quẽadmodũ & Demoſtheni fuerunt contigiſſe, cũ cauſam apud Athenienſes pro ſe eſſet oraturus, prius aufugiſſe ꝙ in iudiciũ deſcẽderet. Clodio uero Ciceronis ſuaſiones per angiportus cum cõtumelia explodẽte. Cicero deſperatis rebus ſpõte profugit, cum quo & amicorꝝ multitudo ex urbe exceſſit. Senatus quoq; eum uirũ ciuitatibus, regibus, dynaſtiſq; cõmendauit. Clodius interim domũ eius euertit. In agris autẽ, ouilia, ſtabulaq; diſiecit. Ob quæ ſubinde elatus, etiam Põpeio ſe aduerſum præſtitit, qui ſummã in urbe ea tẽpeſtate obtinebat poteſtatẽ. Põpeius Milonẽ qui cum Clodio cõſulatũ poſtulabat, uirum audaciſſimũ ad conſulatus ſpem eius loco ſtatim cõcitat, & in Clodiũ fauores illi pollicetur. Reditum quoq; Ciceroni ex decreto iubet decernere, ſperãs cum rediiſſet Cicero, non ulterius in p̃ſentẽ politiã oblocuturũ eſſe.

Nimis ambitioſus Cęſar.

Ciceronis utilitatẽ aduerte.

Ciceronis fuga ex urbe.

Senatus amorẽ erga Ciceronẽ animaduerte.

Ciceronis fuga ex urbe.

Ciceronis domus a Clodio euerſa.

cū quę paſſus eſſet mēte cogitaret. Iudicia āt, & negotia faciliús Clodio perſuaſum iri poſſe. Sic Cicero ob Pompeiū urbe eiectus ab eodem demū reſtitutus eſt, ſexto, & decimo poſt expulſionem exacto mēſe. Domus illi, ac cætera publicis impenſis inſtaurata ſunt. Admiſſus eſt igitur ſumma gloria, oībus ſplendide illū recipientibus ad portas urbis. Ferūt quippe dū uirū cōplectūtur & illi gratulantur diē ferme integram fuiſſe cōſumptā, ut Demoſtheni Athenas redeūti olim cōtigit. Cæſar interea inter Celtas, Britannos multa rei militaris opera ſtrenue executus, queādmodū a nobis in Celticis perſcriptū eſt bellis, opibus, & diuitiis abūdās ad proximam Italiæ Galliā circa Eridanū fluuiū progreſſus eſt, exercitū aſſiduis fatigatū prælijs paulatim recreans. Quo ex loco cū pecunias multis Romā præmiſiſſet, annui magiſtratus per partes obuiā illi prodeūt, & quicūq; illuſtres gentium, & exercituū aderāt, uiciſſim exierūt, ut centum, & uiginti faſces circa ipſum affuiſſe fama ſit, Senatorii ordinis ducentos, nōnullos, ut uicem meritorū redderēt, quæ ab illo ſucceſſiſſent, alios pecuniis acceptis illi obſequentes, alios quoſdam diuerſo, atq; alio modo obnoxios, ac parētes. Omnia.n. hunc in modū ſibi aſciuerat ob exercitus magnitudinē, potētiamq; pecuniārū, neq; minus ob ſtudiū eximie in quoſcūq; humanitatis. Venit & ad eū Pōpeius, Craſſuſq; eiuſdem poteſtatis participes cū eo, cōmuniq; cōſilio uiſum eſt Pōpeiū, ac Craſſum conſulatū inire denuo. Cæſarē uero nationū earū imperio, quod pridem tenuiſſet per quinquēnium adbuc præfici. Sic mutuo cōſenſu rēpubli. inter ſe partiti ſunt, Pōpeio ad cōſulatus petitionē Domicius Eneobarbus aduerſabatur & ad diē ſtatutā anī o ad petendū deſcenderant, nec ḡq nocte ingruente e Martio cāpo diſcedebant. Iā enim lites inter eos

Fortunæ mutatio uaria.

Cicero ob Pōpeiū urbe eiectus ab eodē reſtituitur.

Honores ī Cæſarem. Cæſaris humanitas.

cœptæ, donec Domicii ſeruũ lumen afferentem interemere. Inſecuta deinde omniũ fuga, Domicius uix in domo propria ſaluatus eſt. Põpeii ueſtis cruore ſordida a nonnullis ad ſuos delata. Adeo parũ uterq; a periculo abfuit. Cõſules igitur, deſignati ambo Craſſus, ac Põpeius, Cæſari, ut inſtituerant Galliæ imperium in aliud quinquẽniũ prorogant. Prouincias ipſi inter ſe, exercituſq; partiũtur. Põpeius Iberiã ſortitus, ac Libyã, amicis ad eas emiſſis Romę perſtitit. Craſſus Syriã, ac Syrię proxima, cũ ad Parthicũ anhelaret bellũ, & ad lucrũ, gloriãq; accõmoda exiſtimaret ſibi aſſumpſit. Verũ illi urbe egredienti multa quidẽ, ac dira tribuni annunciauere, & ne Parthis huius mali prorſus idignis inferret bellũ, monuere. Cui minime parenti publicas execrationes extulerũt. Quibus ſpretis Craſſus demũ in Parthia profligatus eſt cum filio eiuſdẽ nominis, uniuerſoq; exercitu. Nã ex centũ militũ milibus, uix decẽ milia in Syriã e fuga euaſiſſe referũtur. Verũ hãc Craſſi infelicitatẽ eo libro abũde diximus, qui Parthicus inſcribitur. Romani aſſidua fame diutius uexati, Põpeiũ annonæ omnis præfectũ, & prouiſorẽ elegere, eidẽq; ut piratico olim bello uiginti Senatorii ordinis uiros addidere, quos ille uiciſſim per prouincias partitus eſt. Ipſe nationes undiq; percurrens, urbem frumento, cæteriſq; ad uictũ neceſſariis impleuit. Qua ex cauſa ad ampliorẽ adbuc gloriã poteſtatemq; peruenit. Eã tẽpeſtate Iulia Cæſaris filia cũ ex Põpeio prægnãs adbuc eſſet, ceſſit e uita. Ob id timor uniuerſos ciues ſubito inuaſit, ueritos ne ex huius mulieris interitu, magnis inter ſe exercitibus cõtinuo cõcurrerent Cæſar, & Põpeius, turbata potiſſimũ, & difficulter ſe habente republica. Nã magiſtratus per ſeditionẽ, & auaritiã turpi ſtudio lapidibus, enſibuſq; inter ſe cõtẽdebant. Deculpatores, & ambis

Põpeius annonæ præfectus eligitur.

Iuliæ Põpeii uxoris mors.

Magiſtratuũ diſſenſiones.

tioſi nullo rubore ad lucra cõfluebant. Populus nõ niſi mer-
cede accepta ad ſuffragia prodibat. Ferũt octingentorũ talẽ
torũ ſummã magiſtratus nomine ex ſequeſtro fuiſſe deprehẽ-
ſum, ita, ut neq; conſulibus per ſingulos annos exercitus du-
cere, aut bellũ gerere fas eſſet, hac uel in primis Triũ virorũ
potentia prohibitis quicq̃ agere. Qui aũt his ſceleſtiores adẽ
rant, aut exercituũ loca cõmunia urbis cõmoda ad ſe tran-
ſtulerant, aut ſucceſſorũ ſuorũ creationes in utilitatẽ propriã
cõuerterẽt, Boni uero a dignitatibus omnino excludebãtur,
ex huiuſmodi inordinatione per octo fere mẽſes urbẽ ma-
giſtratibus caruiſſe notũ ſit, Põpeio uniuerſa cõſulto negligẽ-
te, ut dictatoris opportunitas aliquando occurreret. Et hæc
quidẽ multi inter ſe referebãt, unicũ præſentibus malis ad-
eſſe remediũ ſi uni dũtaxat poteſtas traderetur neceſſe aũt,
& mitem ſimul, & poteſtate præditũ eligere, his uerbis Põ-
peiũ haud indubie ſignificantes exercitus præpotentis ducẽ,
populiq; amatorem habitũ, & Senatũ ob eius dignitatẽ quo
uellet inducentẽ uitæ continentia, & ſobrietate, ad ſalutatio
nes porro facilem admodũ, uel apparentẽ, uel exiſtentem. Is
uero hanc de ſe expectationẽ uerbo q̃dẽ deteſtari uidebatur
opere aũt licet clanculũ ad eã aſpirabat, & ob id reipubli-
cæ confuſionem, indignitatẽq; deſpiciebat. Millonem quip-
pe in Clodiũ ſibi famulantẽ, & populo pergratũ ob Cicero-
nis reditũ, & conſulatũ ueluti in tẽpore ultro depoſcentem a
creatione cõtinuit iniecta mora, quoad animo grauatus Mi
lo, cũ Põpeiũ erga ſe infidũ deprehẽdiſſet. Lauiniũ in patriã
profectus eſt. Quo in loco Diomedẽ ex Ilio aduectũ in Ita-
liam, urbem primã condidiſſe ſcriptores memorant, Diſtatq;
id oppidũ Roma per ſtadia centũ, & quinquaginta. Clodio
ex propriis agris in equo reuertenti, Milo circa Bouilas oc-

Magiſtratuũ urbis uacatio p octo mẽſes.

Põpeius ad ſalutatiões facilis.

currit, & q̄q̄ inimici inter ſe forent, inuicē tamē ſibi ceſſere, & ad iter inceptū unuſquiſq; progreſſus eſt. Interim ſeruus Milonis Clodio inſurgēs, ſiue ex mādato eius, ſiue ꝙ hoſtem heri ſui interimere optaret, ceruicē enſe percuſſit. Hūc igitur ſanguine madentē equilio quidā in propinquū diuerſoriū detulit. Milo cū cæteris ſeruis ad eū ſpirantē adhuc nec dū uita functū propere accedit, diſſimulanſq; pfeſſus eſt, neq; ſe mortem eius appetiſſe, nec alteri ut inferret mādauiſſe, uerū cū pereūtē intueretur imperfecto opere diſceſſit. Quod cū Romę nūciatū eſſet, populus timore percitus in foro pnoctauit. Orta luce Clodii corpus a nōnullis in roſtra defertur, quod a Tribunis quibuſdā, & amicis eius Senatui illatū eſt, ſiue honoris cauſa id agerent, quod ex Senatorio eſſet genere, ſiue ut Senatui hæc ipſa negligenti exprobrarent. Ex his nōnulli temeritate notiores, ſedilia, thronoſq; Senatoꝝ, ut pyram illi erigerent unanimi conſenſu efferunt, ignēq; propere immittūt. Qua ex cauſa Senatus, pluresq; finitimæ circū domus incenditur. Miloni uero tantū audacię effuiſſet referūt, ut nihil minus q̄ mortē ſuā extimeſceret, de ſepulchri quoq; honore quereretur. Seruoꝝ igitur et agricolarū multitudine in unū cōparata præmiſſis ad populū pecuniis Marcū Cecilium Tribunū precio ad ſe aſciſcēs, in urbē audaciſſime reuertitur, ac cōfeſtim ipſum ingreſſum Cecilius in foꝝ, & ad eos quibus munera præmiſerat ueluti in concionē attrahit, ſimulans ſe ira percitū, nullū iudicii momentū ſe illi cōceſſurum, fiſus ſi præſentes annuiſſent, cauſam eius ut ueriſſimā abſoluere. Cæterū Milo id opus minime conſuluiſſe dicens, nō.n. cū uxore, & apparatu proceſſiſſe, reliquū temporis cū Clodio a ſe geſtū retulit uiro audaciſſimo, & audaciſſimis amicis circūſepto, q̄ Senatus domū ſupra illū ſuccēdiſſent. Loquēte

Clodii obitus.

Clodii corpus in roſtra.

Quę pegit Milo poſt Clodii obitū.

adhuc eo reliq Tribuni, populuſq́ armis præmuniti, in fogꝫ prouolant. Cecilius, & Milo ſeruoꝝ ueſtes ꝑpere induti fugam capeſſunt. Aliorũ cędes immenſa oritur nullis amicos Milonis perſcrutantibus, uerũ obuios quoſq; cędentibus, ſiue exteros, ſiue ciues, & præcipue eos, quos ueſtibus, aut annulis aureis a cæteris diſſimiles adeſſe offenderãt, ſic in reipublicę ꝑturbatione cum ira, & occiſione, tumultu ſimul incidente, cum maior pars eoꝝ ſerui eſſent, armati cum inermibus ad prædas uertebãtur, nihil operis illis deficiẽte ad agendũ. Nam ad domos delati, quæ in illis erant ſcrutabãtur, re quidẽ ad ſe cũcta uendicãtes, uerbo Milonis amicos ingrebãt. Hæc occaſio per plures dies illis affuit, & ad ignem, lapideſq́, ac omnis exequẽdę rei cauſam Milo præſtitit. Senatus timore percitus in Pompeiũ ueluti ipſis futurũ dictatorẽ coniecit oculos. Sic.n. pr a ſentia hac cõmoditate indigere uidebãtur. Catone deinde Senatũ admonẽte conſulem ſine collega eũ elegere, ut ſolus exiſtẽs dictatoris poteſtatẽ obtineret, conſulis haberet nomẽ. Ita primus, & unicus conſulatũ gerens prouinciis duabus ſibi deſumptis, exercitibus, pecuniiſq́ ſuffultus, monarchiã inſuꝑ adeptus eſt urbis. Qui ne Catone præſente uexaretur, Cyprũ ut Ptolemæo adimeret ex decreto illi cõtulit, quod a Clodio ꝑ prius ſanccitum ex lege fuerat, quod alias a piratis capto, Ptolemæus redẽptionis cauſa, ob puſillanimitatẽ duo dũtaxat talẽta miſerat. Cato igitur Cypricas res cõpoſuit, Ptolemæo pecunias mari iniiciẽte, ſeq́ una cum decretũ audiuiſſet immergẽte. Interea Põpeius pœnas delictoꝝ, & potiſſimũ ambitus, decuplatorũq́ propoſuit. Viſum eſt.n. ut ab his principiũ reipublicæ ægrotationis emanaſſet, his etiam celerẽ medelã eſſe adhibendã. Principiũ aũt legis ſumpſit a primo eius conſu

Aſtutiam nota Catonis.

*lam, uſq; in ſecundũ, Quæ lex annorũ fere uiginti cõplecte-
batur ſpaciũ, in quibus & Cæſar cõſulatũ geſſerat. Amicis igi-
tur Cæſaris id ad eius contumeliã fieri arbitrãtibus, ſi tan-
tum tẽporis antecederet, rogãtibusq;, ut præſentia potius di-
rigere uellet, q̃ præterita ingrere, maxime in homines q et
dignitate, & uirtute noti eſſent. Põpeius ad Cæſaris nomen
maxime indignatus, quaſi uiri inſontis, & imaculati feciſ-
ſent mẽtionẽ, cum ſecundũ eius cõſulatũ tẽpore antaceſſiſſet
plura ſe ſuſtuliſſe ait ad diligentem iam deprauatæ ex longo
reipublicæ directionẽ. Hiſq; prolatis legem tulit. Qua lata
ſtatim cauſarũ multipliciũ copia affuit. Et ne iudices ob ali-
cuius præſentiã deterrentur, ipſe aſtante exercitu cũcta in-
tuebatur. Ac primũ quidẽ abſentes rei delati ſunt Milo uide-
licet ob Clodii necẽ, & Gabinius præter legẽ, ſimul & re-
ligionẽ accuſatus, abſq; Senatus decreto cũ exercitu in Ae-
gyptum pertranſiſſe aduerſantibus Sibyllinis monitis. Ipſeus
præterea, & Memius, Sextuſq;, & alii q̃plures ob ambitus,
& decuplationis infamiã Scaurus deprecãte multitudine a
Põpeio præconis uoce iudiciũ ſubire cõpellitur, deinde popu-
lo denuo accuſatoribus eius aduerſante, carnifex quidã a Põ-
peii præcurſoribus præſto affuit. Quo uiſo omnes conticue-
re, Sic Scaurus capitur, & de omnibus fuga ſubinde recita-
tur, Gabinii bona ad fugã publicata. Quæ omnia cũ a Sena-
tu ſumma laude extollerẽtur, duas denuo legiones, & tẽpus
ad aliarũ gẽtiũ imperiũ Põpeio, attribuit. Memius ex decu-
platione condemnatus concedente Põpeio, ut qui aliũ accu-
ſaſſet pœna ſolueretur, Luciũ Scipionẽ Põpeii ſocerũ ad ſimi-
lem diſquiſitionẽ euocauit. Ob hoc Põpeio reorũ ueſtem in-
duẽte, plures etiã iudicũ eam aſſumpſerunt. Deteſtatus itaq;
reipublicæ conditionem Memius accuſationem dereliquit*

Odii origo Cæſaris in Põpeium.

Reorũ accuſatio ob legẽ.

Reorũ cõdẽnatio, et fuga.

Gabinii bona publicantur.

Pompeius ut quæ monarchia indigere uidebātur in melius
corrigeret. Scipionē reſiduo anni tēpore collegā ſibi aſſum-
pſit. Poſt quē alium ad conſulatū eligēs nihil minus omnia
intuebatur, & rempu. ad nutū miniſtrabat. Erat n. tunc om-
nium primarius in urbe Pōpeius. Nam Senatus beniuolētia,
ut plurimū in illum inclinabat, Zelo Cæſaris, qui ad nullā
eius utilitatē proprio utebatur conſulatu quodq; ægrotantē
quodāmodo rēpu. Pōpeius ſubito ad ſalutē euexiſſet, nulliq;
ipſorū ad conſulatū odioſus fuiſſet, aut moleſtus. Profugis de-
inde continue ad Cæſarē confluentibus, ſuadētibuſq;, ut Pō
peio mentē adhiberet, qui decuplatorū legem, uel præcipue
in illū intenderet, Cæſar bene ſperare illis pſuaſit. Pompeiū
uero laudare non deſtitit Tribunos porro adhortatus eſt, ut
legem proferrēt, qua Cæſari q̄uis abſenti ſecundū conſulatū
petere licet. Et hæc Pōpeio in conſulatu præſidēte, & nihil

Cæſaris ſimulatio. Adhortatiões eiuſdē ad Tribunos.

aduerſus eum moliēte agitabātur. Cæſar Senatū ſibi aduer
ſum ſuſpicatus uereri cepit, ne inimicorū cōſpiratione priua-
tus haberetur. Potentia igitur ſuffultus adeſſe maluit donec
conſul crearetur, a Senatuq; popoſcit ut per modicū interim
tēporis Galliæ præficeretur, uel ſaltē partē eius ſub impe-
rio teneret. Aduerſante Marcello, qui a Pōpeio conſul deſi-
gnatus fuerat ferunt Cæſarē enſis capulū manu concutientē
minitāti reſpōdiſſe. At hic mihi dabit ſi uos abnueritis. Vr
bem autē Nouicomū Cæſar ex Latiis in alpibus condidit,
eoſq;, qui per annū præfuiſſent Romanorū ciues haberi uo-
luit, quæ res Latios maxime extulit. Nouicomorum igitur
pretorē quēpiā ob id Romanū haberi ciuem ad Cæſaris op
probriū referens Marcellus, cedere faſcibus, & magiſtratu
uelle dixit, quod hæc Romani patiēter ferrent, animūq; cū
ira protulit. Has hoſpitalitates conſpirationū cōſilia eſſe aſſe-

rens, eaſq́ deferri oportere, & Cæſari in iudicio opponi. Pōpeii ſi-
Sic contumelioſe in eum inuectus Marcellus monet ſucceſ- mulationē
ſorem ante tempus in prouinciã illi ſubrogari. Quæ omnia aduerte.
Pōpeius orationis placabilitate, & beneuolētiæ ſimulatione
cōpeſcuit. Non æquũ eſſe inquiens uirũ ſplendidũ, & in mul
tis patriæ ſuę utilem cōtumeliis appetere ob tã modicũ tp̄is
adempti ſpaciũ. Deinde pſpicuũ omnibus fecit, Cęſarē digni
tatem ſtatim cũ tēpore deponere oportere. Nec multo poſt
Cæſaris hoſtes ad conſulatũ eliguntur, Emilius.ſ.Paulus, &
Calidius Marcellus, prioris Marcelli cōſanguineus, & affi-
nis. Tribunus uero Curio, & ipſe inimiciſſimus Cæſari, po-
pulo acceptus, præterea ad dicendũ paratiſſimus, ex his Cę
ſar Calidiũ nullis pollicitationibus ad ſe allicere potuit. Pau-
lum uero mille, & quingētis talentis beneuolũ ſibi reddidit,
ut neq́ pro illo qcq̃ ageret, aut cōtra moliretur. Curionem Quid æ-
autē ut pro ſe ageret, plurimo ære alieno oppreſſum, facile git neceſſi
adegit. Paulus baſilicã ualde inclytã ſuo nomine ex pecu- tas.
niis huiuſmodi publice cōſtituit. At Curio ne ſubita mutatio
ne pſpicuus omnibus fieret, difficiles quaſdã itinerũ fabrica
tiones, & apparatus ſibi deſumpſit, eiuſq́ muneris præfectũ
in qnquēniũ ſe fieri petit, ſatis ſiſus nihil hoꝝ obtineri poſſe,
uerum Pōpeii amicos ob id ſibi aduerſaturos, & hac ſe cum
Pompeio cōtradictionē facile incurſurũ eſſe. Quibus ſucce-
dentibus ut optauerat, occaſionē inimicitiæ cum illo cœpit.
Calidius ſucceſſorē Cæſari in prouinciã demitti poſtulabat.
Iam.n. tempus eius muneris ad finē ueniſſe diebat, Paulus
contra ſilentiũ tenebat. Curio ut utriſq; differre uidere-
tur, Calidii ſententiã ueluti neceſſariã admodũ collaudat.
Addit deinde Pompeiũ pariformiter prouincias, & exer-
citum deponere oportere. In hunc modum rempublicam

omni ex parte tutam, & ſinceram fore. Aduerſantibus multis, ac non æque Pompeio tempus effluxiſſe dicētibus, apertius iam Curio, ac turbatius reni promlit, & nec ſucceſſores Cęſari mittendos eſſe decreuit ſi Pōpeio minime mittātur. Cū enim inter ſe ſuſpecti forent nūquā urbem pace, quæ ſtabilis eſſet habiturā, ni ambo priuate degerent. Hæc autē diebat cū aperte intueretur Pōpeiū neutiq̄ poſiturū arma, populū porro illi infenſum eſſe noſceret ob decuplatorꝫ pœnas. Eius ſentētia cū haud indecens uiſa eſſet, populus Curionem cōmendauit, quaſi ſolus digne ciuitatis odiū ab utroq; auerteret, omneſq; acclamātes illū emiſere, ueluti magni cuiuſpiam, & difficilis certaminis athletā. Nihil enim ea tempeſtate Pompei diſſenſione periculoſius putabatur eſſe. Interea Pōpeius per Italiā ualetudine correptus ad Senatū miſit mira aſtutia Cæſaris geſto potiſſimū extollens, & propria ſubinde a principio ediſſerens. Tertiū cōſulatū, prouinciaſq; cū exercitu ſibi creditas nūq̄ petiiſſe ait. Sed cū ad reipublicā curam dignus ab illis eſſet habitus eorꝫ ſuaſionibus ea recœpiſſe, quę aūt inuitus ſucepiſſet aſſumere uolētibus ultro cōceſſurum eſſe, nec ullū in his diffinitū tempus operiri uelle. Hæc aūt ars quædā promiſſorꝫ, honeſtatē Pōpeio, Cæſare inuidiā afferebat, qui imperiū ultra conſtitutū tempus retineret. Cū uero Pōpeius pręſens aſtitiſſet, his ſimilia exorſus eſt. Imperiū ut pollicitus fuerat ultro ponere, & utpote Cæſaris amicus, & gener minime dubitare ſe ait, eūdē quoq; lęto animo ſimile facturū eſſe. Nā difficile admodū bellū aduerſus ferociſſimas gentes ab eo per lōgū tempus geſtū, cum multos a patria honores recœpiſſet, ad ſacerdotiū tandē, & quietē uelle concedere. Hæc aūt ita referebat ut ad eos, qui ſucceſſorem Cęſari eſſent pręmiſſuri. Ipſe ſub promiſſione de

Optimū lege Curionis cōſiliū

Diſſimulatione nota Pōpeii.

Audax Curio.

ponendi magiſtratus permaneret. Curio Pōpeii ſophiſmate reiecto nō polliceri opus eſt inquit, ſed deponere, nec Cęſarem armis exuere neceſſe eſt, ni prius ipſe priuatus ſis. Non enim domeſticas inimicitias utilitatem illi afferre arbitror, neq; Romano populo conducere tantū poteſtatis ſub uno dū taxat reſidere, quã aliter aduerſus alterũ craſſari queat, & uim patriæ inferre. Poſtremo pateſacta interiore animi ui, palam Pōpeiū incuſare pergit ueluti tyrãnidi aſpirantē, qui ſi minime Cæſaris metu potētiã exuere, nũq̃ eſſet poſiturus, Aequū ſibi uideri ni ambo pareãt, eos ſimul hoſtes iudicari, & exercitū in utroſq; eſſe præparãdū. Hæc & huiuſmodi referens Curio neutiq̃ a Cæſare precio, & pecunia conductus uidebatur. Pōpeius illi ſubiratus, & indignans in ſuburba turbato aīo cōceſſit. Iã igitur Senatus ad utroſq; ſuſpitione laborabat, popularē tamen multō magis Pōpeiū arbitrabatur eſſe. Cæſari uero ob cōſulatus habitã de ſeipſo ſuſpitionē ſuccenſebat, propterea minime tutū uiſum eſt poteſtatē eripi Pōpeio, ni prius Cæſar arma poſuiſſet, qui extra urbē redactus magna quędã moliri uidebatur. Verū Curio id ipſum ꝯuertere conatus eſt, ueluti neceſſe eſſet poſt Pompeiū Cęſarem omnia deponere. Cum nihil peregiſſet inipſectis adhuc rebus Senatū diſſoluit. Id enim tribuno facere licebat. Quã ex re pœnituiſſe admodū Pompeiū ferunt ꝙ tribunitiã poteſtatē a Sylla imminutã, atq; diſiectã denuo ipſe in priſtinum ſtatū redegiſſet. Diſſoluto ab inuicē Senatu, hoc ſolum ex decreto ſtatuere Cæſarē, ac Pompeiū, cum legiones militū haberent utrunq; in Syriã ex ſuis mittere cuſtodiæ cauſa ob Craſſi nuper acceptã a Parthis calamitatē. Id autē machinatus eſt Pōpeius, ut legionē ab eo eriperet, quã poſt Titurii, Cottæq; Cæſaris prętorum recens acceptã cladem

Pōpeii pœnitētiã nota ob Curionē.

Pompeii aſtutia.

Cæſari accõmodauerat. At ille unũquẽq; dragmarũ ducenta rũ, & q̃nquaginta dono proſecutus Romã ire iuſſit, aliáq; a ſeipſo ultro miſit. Quare cũ nihil e Syria diſcriminis inſtare uideretur Capuã ad hyberna conceſſit. Verũ qui ad Cæſarẽ a Põpeio miſſi fuerant alia multa, & quidẽ difficilia ad eum deferebant, nitebãturq; ut Põpeio exercitũ labore, & temporis diuturnitate confectũ, & patriã iampridẽ appetentẽ cum alpes ꝑtranſiſſet ultro traderet. Sic.n.illi ſiue ob ignorantiã, ſiue præcio corrupti ſuadebãt. Cæſari copiæ magnis inſtructæ uiribus aderant, prõptiſſime quoq; ad ferrendos labores ob militiæ aſſuetudinẽ, mercedeſq; inde habitas, quas bellum ut plurimũ uictoribus ſolet impẽdere, & a Cæſare ſimul acceperãt. Conceſſerat q̃ppe illis ut quæcũq; cõcupiſſent impune raperẽt. Sic ipſi rerũ ſuarũ cõſcii in unũ conſpirauerãt. Põpeius ex his, quæ acta fuerant maxime cõfiſus, neq; exercitũ illum, neq; apparatũ ad tam ingens facinus erigere curauit. Senatus de utroq; ſententiã exq̃rit. Calidius aſtute præfatus ſingillatim unũquẽq; interrogare pergit, an Cæſari ſucceſſorẽ dandũ cenſeant, Pompeio magiſtratum eripi. Hoc aũt plures ex ipſis abnuebãt. Cæſari uero ſucceſſorẽ dari ſuadebãt. Proponẽte deinde Curione, an ambos arma deponere oporteat, duo dũtaxat, & uiginti abnuerũt trecenti & ſeptuaginta a contentione ad utilitatẽ conuerſi ad Curionis ſententiã inclinarũt. Qua ex cauſa Calidius Senatũ diſſoluit, uoce intonãs Vincite qui Cæſarẽ dominũ appetitis. Rumore denũ licet falſo increbreſcẽte Cæſarẽ alpes tranſcendentẽ exercitũ ad urbẽ ducere, tumultus ſtatim ac timor inuaſit omnes. Calidius copias, quæ Capuæ inerant Cæſari uelut hoſti obiiciẽdas eſſe cenſet. Contradicente ueluti in re ficta Curione. Si quæ reipublicæ utilia ſunt, inq̃t

Iterata Curionis audacia.

Calidius cõmuni uoce decernere prohibeor, a meipſo ueluti cõſul utiq; decernam, hisq; relatis cũ collega urbẽ egreſſus eſt, enſemq; Põpeio offerens, Iubeo te inquit & ipſe pro patria in Cæſarẽ inſurgere, Exercitũ ad hoc, qui circa Capuã morã ducit, aut ſi quis alius in Italia nũc eſt tibi tradimus, & quæcũq; ipſe in unũ cõferre cupias, Ad quæ Põpeius ueluti a cõſulibus monitus parere dixit. Addidit deinde. Niſi quid melius uel accipiẽs, uel ad honeſtatẽ potius uerba cõpones. Curioni ulterius nulla ſupra urbẽ poteſtas aderat. Nõ enim mœnibus excedere Tribunis ex decreto licet. Querebatur igitur palã, quę geſta fuerant. Cõſulibus quoq; præconis uoce mãdare ſuadet, nemine Põpeio delectus facienti adhibere fidẽ. Cũ nihil ꝓficeret nec Cæſari quicq̃ auxilii afferre poſſet, & iã tribunatus elaberetur tẽpus ueritus ꝓ ſeipſo Curio ſumma celeritate ad Cæſarẽ contendit. Is aũt enauigato, Britãnico pelago & a Celtis, qui ſupra Rhenũ incolũt ſuperatis alpibus, quinq; millibus peditũ ſtipatus, equitibus trecentis ad Rauenas deſcenderat quæ urbs Italiæ ultima ad imperiũ eius uſq; pertinebat. Blãde admodũ ſuſcepto Curione a Cæſare cum gratias ſe illi debere ob ea, quæ egiſſet profiteretur, præſentiũ rerũ ſtatũ cœpit inquirere Curio copias omnes in unũ conferre ſuadet, uniuerſumq; exercitum ad urbẽ agere. Cæſari cõtra de conciliatione adhuc agendũ uidebatur. Iubet itaq; amicos idipſum experiri, prouincias, & exercitũ ſe deponere uelle promittit, duas ſolũ legiones, & Illyriũ cũ Gallia, quæ intra Alpes ſita eſt retinere donec cõſul eſſet deſignatus, Quod Põpeio ſufficere uiſum eſt. Verũ prohibentibus conſulibus Cæſar ad Senatũ mittere ſtatuit. Curio epiſtolã eius defert, q̃ tribus continuis diebus per trecenta, & tria milia ſtadia prouectus nouis cõſulibus anni

Iterata Curionis audacia.

Curio ad Cæſarem.

Curionis ſuaſiões ad Cæſarem.

principio Senatū ingredientibus legendā obtulit. Cōtinebat aūt epiſtola ſcriptionē ſatis grauē, & ſuperbā de his, quæ Cęſar a principio egiſſet, & proteſtationē quandā quod imperiū cū Pōpeio una deponere optaſſet. Id autem prętores eius recuſaſſent. Seq; ad patriæ ultionem, ſuiq; ipſius ſubito eſſe uenturū. Quo audito omnes clamare incipiūt, & ueluti ad belli annūciationē Luciū Domiciū ſucceſſorē illi dandū eſſe decernunt. Domicius quatuor millibus delectorū comitatus urbe egreditur. Antonio deinde ac Caſſio, qui Tribunatum cū Curione una geſſerant eius ſententiā ſæpe laudantibus, Senatus ambitioſius admodū Pōpeii exercitū ad cuſtodiam eius inuigilare iubet, Cæſaris ut hoſtilē habendū decernit. Cōſules porro Marcellus, & Lentulus Antoniū, & Caſſium Senatu excedere imperant, ne in Tribunatu aſſidentes quicq̄ acerbius ab ullo patiantur. Eam ob rē Antonius elata uoce e tribunali propere deſcendit iratus, queſtuſq; de magiſtratu, quod ſacroſanctā dignitatem cōtumelia affeciſſent. De ipſis præterea lamētari cœpit, ꝙ ſententiāq; reipublicæ utilitati conferre uideretur ædidiſſet, cū Ludibrio eiectū eſſe, cū nec cædis nec odiū in quēq̄ fuiſſet conſcius. Quibus dictis e Senatu egreditur, ueluti qui bella, occiſiones, proſcriptiones, ciuiū fugā, bonorū publicationes, & quæcūq; futura arbitrabatur ipſis annūciaret. Execrationes etiā impias extulit in eos, qui harū rerū cauſam attuliſſent, Cōfugere, & cū eo Curia, & Caſſius. Iā enim exercitus quidā Pōpeii Senatui aſſidebat. Illi igitur celeriter nocte iā multa clanculū ad Cæſarē uenere curru mercenario aduecti ſeruilibus amicti ueſtibus, quos Cæſareū habitū inductos exercitui oſtēdit, uerbis milites irritās, ꝙ uiros tā pręclaros, tāq; ingentia operatos, hoſtes iudicaſſent, ac pro ipſis uerba faciētes turpiſſime ex-

Cæſaris exercitus hoſtilis a Senatu decernitur.

Antonii Caſſii & Curiōis fuga ad Cęſarem.

puliſſent. Bellũ igitur utrãq; ex parte oritur, publiceq; decernitur. Senatus exercitũ a Celtis Cæſari uenturũ exiſtimans, ſi tẽpus prębe retur, nec ipſum tã parua manu ad tam inſigne facinus acceſſerũt eſſe, Pompeiũ centũ, & triginta millia militũ ex Theſſalis cõgregare iubet, & eos potiſſimũ, qui bello aſſueti militiam exercuiſſent. Cui ex finitimis nationibus, ut fortiſſimos quoſq; deligeret, inſuper conceſſum eſt. Pecunias uero ad id bellũ, quaſcũq; in publico haberent contulere. Ad has priuatas quoq; addidere ſi publicæ deeſſent, Vrbibus pręterea nõ ſine ira, & cõtentione priuatim onera imponũt, nihil promptitudinis, diligentiæ ne omittẽtes. Cæſar uero ad eius exercitũ ſubito emittit, in celeritate potius, & audacia cũ trepidatione, & terrore hoſtiũ, q̃ in apparatu, & potentia ſpem apponens, & quinq; milibus dũtaxat ſtipatus tã ingens bellũ aggreditur, omneſq; Italiæ cõmoditates intercipe feſtinat. Primores igitur exercitus paruis copiis, uerũ audaciſſimis uiris ſuffultos, ac pacis ueſte cõtectos Ariminũ propere deſtinat, urbemq; inopine aſſumere imperat. Hæc aũt Galliã egredientibus prima Italię ciuitas ſeſe offert. Ipſe circa ueſperã ueluti corpore defeſſo amicis diſcũbentibus adhuc e cõuiuio diſceſſit, & curru inuectus Ariminũ peruenit, equitibus ex interuallo ſubſequentibus. Subito itaq; delatus ad Rubiconem amnem, qui Italiã diffinit, parũper ſubſtitit, & ad fluuiũ proſpectans, quæcunq; euenire poſſent mala, ſi illũ tranſiſſet armatus, mẽte agitare cœpit. Deinde ad præſentes conuerſus hæc effatus dicitur. Continentia huiuſmodi trãſitus o amici malorũ initiũ mihi afferet, tranſitus uero uniuerſis mortalibus imponet. His dictis ueluti furore cõcitus tranſire pergit, hoc cõmune inqẽs. Iacta alea eſt, deinde curſu arrepto Ariminũ circa aurorã

Apparatus in Cęſarẽ.

Cæſaris exercitus a pricipio Diſſimulationem attende.

ingreſſus eſt. Nec diu moratus ad ulteriora cõtendit, arcibus præſidia imponens & quæcũq; in tranſitu obſtiterant, uel ui, uel humanitate ſibi uendicans. Fugæ igitur, & cõuerſiones oibus in locis ſumma trepidatione fieri cœpte. Curſus quoq; nullo ordine admixto fletu, cũ rem haud ſane diligenter inſpicerent, uerũ Cæſarem cum uniuerſis copiis adeſſe crederẽt. Quæ omnia intelligentes cõſules, neutiq̃ Põpeiũ belli expertem iuxta eorũ ſentẽtiã in urbe reſidere uerũ egredi, & per Italiã delectus agere, ueluti republica extremo in periculo poſita iuſſerũt. Reliqui uero Senatorii ordinis, cũ Cæſaris impetũ tam ſubitũ, ac præter cũctorũ opinionẽ abeſſe intuerentur, trepidare ãplius, & ut nullo ſuffultos apparatu pœnitere eos cõtigit, ꝙ Cæſaris petitiones, ut iniquas reieciſſẽt, tũc quidem iuſtas arbitrati, cũ timor eorũ animos a contentione ad cõſilii maturitatẽ traduxiſſet. Mõſtra præterea, ac ſigna cœleſtia mentẽ plærũq; territabant. Nã ſanguinẽ pluiſſe, deorũ ſudaſſe ſimulacra, plurima e cœlo tacta fuiſſe templa, Mulã etiã peperiſſe memorant, multaq; alia horrenda apparuiſſe, quę reipublicę interitũ, mutationemq; protenderent. Supplicationes igitur, ut in cõmuni conſternatione, decretę ſunt. Populus ad Marii, Syllęq; recordationem uehementer excitus exclamare cœpit, Cæſarem, ac Põpeiũ magiſtratũ deponere oportere, quaſi in hoc ſolo finẽ bellũ eſſet habiturũ. Cicero aũt de concordia agendũ eſſe cẽſebat, Cõtradicentibus ad omnia conſulibus, Faonius Põpeio illudens ob ea, quæ iampridem dictitabat, Age inquit tellurem pede cõcute Pompeii, ut exercitus inde educas. Tũ ille, habebitis inquit exercitus, ſi me ſecuti fueritis, nec multi faciendum exiſtimabitis Romã derelinquere, & ſi Italiã ultra Romã deſerere oporteat, Non.n. prouincias, domoſq; ꝓprias

Timorem attende.

Monſtra lege.

Supplicationes

Ciceronis cõſilium.

uirtutem hominibus, aut libertatē afferre existimo, ſed homines quocūq; in loco fuerint, ea ſecū deportare, auxiliūq; adinuicē præbētes patriā ſibi, domuſq; uendicare. Hæc effatus Pōpeius, & in urbe reſidentes increpans, cū neceſſe diceret, nec domibus parcere eos, nec apparatibus, q pro patria eſſent pugnaturi. Senatū ſimul, & urbē ingreſſus eſt, & ad exercitū Capuā iter arripit. Eum igitur abeuntē cōſules ſunt proſecuti. Cæteros difficultates ferme detinebāt, & in Senatu per noctē cōmorati ſunt. Illuceſcente die maior etiam pars ad Pōpeium uenit. Cæſar interea Lucium Domicium imperii eius ſucceſſorē a Senatu deſtinatum, cæteroſq;, qui cū illo uenerant, ad quatuor millium numerum in Corfinio obſedit. Qua ex cauſa moti illi, q urbē incolebant, Domiciū fugā præparantē ad portas urbis cōſequuntur, eumq; ad Cęſarē adducunt. Ille exercitum prōptiſſime ſibi obſequentem libēs ſuſcepit, ut reliquos ad ſimile opus excitaret. Domiciū cum omnibus pecuniis, & rebus ſuis quocunq; libuiſſet abire cōceſſit, ratus illum ob huiuſmodi clemētiā apud ſe māſurum eſſe, ad Pōpeium quoq; ire cupiētē minime prohibuit. His igitur proſpere geſtis a Cæſare, Pompeius q̄ primum ex Capua Nuceriam, ex Nuceria deinde Brundusium uenit, ut Ionio ſupato mari in Epirum ptranſiret. Eum itaq; in locum delatus belli apparatum aggreſſus eſt, gētibus omnibus, pretoribus, dynaſtis, regibus, ac ciuitatibus p literas imperat, ut q̄ maxima quiſq; celeritate poteſt ad bellum ſe conferat. Et hæc quidē magna gētium multitudine, diligētiaq; parabātur. Pōpeii exercitus in Iberia conſederat, omnibus in promptu partis quocūq; neceſſitas ire cogeret. Legiones autem, quas Pōpeius habuit cōſulibus attribuit, ut cum his Brundusio in Epirum trāſmearēt. Ipſe ad Dyrrhachiū tute profici

Lucii Domicii obſidio a Cęſare.

Clemētiā nota Cęſaris in Domiciū.

Exercitus Pompeii in Iberia.

Legiōes a Pōpeio cōſulibus attributæ.

ſcimr, quod nõnulli Epidamnũ arbitrãtur eſſe, huiuſmodi nominis opinione ducti, Rex quippe barbarorũ Epidãnus urbem ſupra mare cõdidit, quæ ab ipſo nomẽ aſſumpſiſſe creditur. Huius ex filia nepos Dytrachus ex Neptuno genitus, ut quidã ꝓhibẽt, portũ urbi adiecit, qui Dyrrhachiũ appellatur. Deinde cũ fratres aduerſus illũ bellũ gererent, Hercules ex Erythia rediens, pro telluris parte in eos depugnauit. Quãobrẽ Dyrrhachii Herculẽ ueluti telluris eorũ ex parte incolant fuiſſe autumãt Dyrrhachum non utiq; inficientes, uerũ ad Herculẽ tanq̃ ad deũ per prius inclinantes. Ferunt quoq; ea in pugna Ioniũ Dyrrhachi filium ab Hercule per errorẽ interfectũ fuiſſe, Herculẽ corpus tumulantẽ in mare proieciſſe, ut cognomen illi imponeret. Procedẽte deinde tẽpore Phryges quoſdã e Phrygia redeũtes regionẽ, & urbem occupaſſe. Deinde Taulantios. Poſt illos Illyrium genus poſt Taulantios aliã Illyriorũ gentẽ Liburnos acceſſiſſe, qui finitima quæq; citis nauibus inuaderent, & ob id a celeritate nõnullas a Romãis naues Liburnicas dici, cũ qbus primũ ad pugnã ueherẽtur, Qui a Liburnis, & a Dyrrhacho expulſi fuerãt, Corcyreos mari potẽtes in eos induxere, Liburnoſq; expulere. Eo modo Corcyrei ſe illis imiſcẽtes urbẽ coluere. Qua ex cauſa græcorũ huiuſmodi uidetur eſſe portus, Corcyrei appellatione, ut infauſtam permutantes urbẽ, quæ deſuper imminet, Epidamnũ uocauere. Sic Thucydides illam nominat, uicitq; ſubinde cõſuetum nomen, nã Dyrrhachium appellatur. Qui igitur cũ cõſulibus una acceſſerant, ad Dyrrhachiũ claſſe delati ſunt. Põpeius reſidua copiarũ ſuarũ Brũduſii in unũ cõgregãs, naues opperiebatur, cũ quibus ad cõſules eas ageret, & ut Cæſarẽ ſibi inſurgentẽ a mœnibus repelleret, urbẽ foſſa munierat. Exercitu itaq; nauibus q̃ ꝓpere

Lonius Dyrrhachi filius.

Pompeii aſtutia.

ad eũ allato, circa ueſperã claſſem ſoluit, fortioribus ad mœtelã urbis derelictis, qui denũ nocte increbreſcente, proſpero delati uento, ad illum peruenerunt. Sic Põpeius uniuerſo exercitu in unũ cõparato derelicta Italia in Epirũ tranſfretauit. Cęſar animo dubius quid prius ageret, quo ue in loco bellum ordiretur, omnẽ armorũ apparatũ quocũqꝫ ex loco ad Põpeium deferri intuens, ueritus inſuper Põpeii exercitũ in Iberia morantẽ copiis refertũ maximis, ac pro tẽpore inſtructum, ne ipſi Põpeium perſequenti a tergo inſurgeret, primũ in Iberiã tranſire ſtatuit, oẽſqꝫ copias ſuas in partes quinqꝫ diſtribuit. Nã quoſdã ex ſuis Brunduſii, alios Idronte, nõnullos Tarãti ad Italię cuſtodiã iuſſit permanere, partẽ Quinto Valerio miſit, ut Sardiniã frumẽto abũdantẽ occuparet. Aſinius etiã Pollio in Siciliã delatus ad q̃ Cato antea præmiſſus fuerat, cũ ab eo peteret, utrũ Senatus, an populi mãdato alienã prouinciã eſſet inuaſurus, Sed ab eo, q Italiã imptãte hẽret demiſſum eſſe ait. Ad quę Cato hoc ſolũ ingens ut ſubditis parceret cum eo nolle contẽdere in Corcyrã ad Pompeiũ enauigauit. Cæſar Romã delatus, populũ ueterũ calamitatũ recordatiõe turbatũ, quas ſub Sylla, & Mario olim ptuliſſet, trepidantẽqꝫ magna ſpe, pollicitationibuſq; liniuit, hoſtibus humanitatẽ præferens, ac clemẽtiã. Luciũ.n. Domicium, a ſe captũ cũ pecuniis, ac neceſſariis ſuis liberatũ rediniuum fuiſſe ait. Quibus dictis publici ærarii clauſtra pfregit, obſtantiqꝫ in aditu Metello ex tribunis plebis mortẽ eſt cõminatus. Theſauros a nemine contactos uſq; in illã diem militibus rapere cõceſſit. Hos olim execratione propoſita publice cõditos fuiſſe memorãt, ut niſi Celtico inſurgẽte bello a nullo promerẽtur. Verũ Cæſar Celtas a ſe deuictos aſſerens, urbẽ ab execratione liberã reddidiſſe ait. Lepidũ Emi

Cęſaris timor, & cõſilium.

Quę a Ceſar i Iberia contra Põpeii duces geſta ſunt.

lium urbi præficit. Tribunũ autem Marcũ Antoniũ Italiæ, exercitibuſq; circũ eam exiſtẽtibus præſidere uoluit, Curionem Catonis loco Siciliæ imperare. Quintũ Sardiniȩ, ad Illyrios Caiũ miſit Antoniũ. Licinio Craſſo Galliã, quæ intra alpes ſita eſt regendã tradidit. Claſſem quoq; duplicem ſumma celeritate fieri mandauit circa Ioniũ, ac Thyrrheniam. Claſſis præfectos iam præripere ad id conſtitutos delegauit Dolobellã, & Hortenſiũ. Eo modo Italiã inacceſſibilem Pompeio Cæſar arbitratus, in Iberiã deſcendit. Quo in loco Petreio, & Affranio Põpeii prætoribus occurrẽs inferior illis a principio uiſus eſt extitiſſe. Propius deinde ad inuicẽ pugnãtibus circa Ilerdã urbem, Cæſar inter præruptam quæq; caſtrametatus, milites pabulatũ per Sicoris fluminis pontes emittit. Diſiectis inopine a fluuio põtibus, magnã ſuorũ partẽ altera ex parte derelictã Petreii milites interficere. Cæſar cum reliquis copiis ſumma calamitate afflictus ob locorũ difficultatẽ, famẽq;, & hyemẽ, inſurgẽtibus etiam hoſtibus nihil ab obſeſſo differre uidebatur, donec ȩſtate ingruente, Affranius, ac Petreius ad interiora Iberiæ loca ſeceſſere, alium paraturi exercitũ. Quos Cæſar continuo inſecutus foſſa ꝓpeditos ulterius tranſire prohibuit, eorũ quoq; partẽ ad exercitus ſui detentionẽ prodeuntẽ circũdedit. Hi autẽ capita clypeis ſubiicientes, q deditionis ſignũ haberi ſolet, ſeipſos tradere ſignificabãt. Cæterũ Cæſar neq; ſuſcepit eos, nec ullo mortis genere affecit, uerum ad Affraniũ redire conceſſit omniſariam blanditiarum genere ad hoſtes uſus. Qua ex cauſa milites in unũ ſe immiſcẽtes loquebãtur, & iam ſermones inter eos de conuentione agitabãtur. Tandem Affranio, cæteriſq; ducibus Hiſpania excedere uiſum eſt, eamq; Cæſari derelinquere, & nullo accepto incõmodo

Cædes militũ Cæſaris.

Hoſtiũ iſſecutio a Cȩſare.

ad Pompeiũ redire. His Petreius aduerſabatur & per exercitum hinc inde diſcurrẽs, quoſcũq; Cæſaris militibus immixtos reperiſſet ferro ſequebatur. Inſurgẽtibus in eũ exercitus primoribus unũ ex ipſis enſe cõfecit. Ob id milites illius inſolentiã animaduertẽtes, Cæſaris clementiã, ac benignitatẽ mente uerſabant. Aquatione tandẽ a Cæſare intercepta, Petreius in arcto conſtitutus cum Affranio ad Colloquium cum Cæſare ꝑuenit exercitibus utrinq; ex parte ſpectãtibus. Cõuenere igitur cum illo, Hiſpania excedere, eaq; ſibi poſſidebãt tradere, ſi ultra Variũ fluuiũ tutos ꝑmiſiſſet, indeq; ad Pompeiũ liberos abire ſineret. Cum igitur ad fluuiũ acceſſiſſet, Cæſar omnes Romanos, & Italos qcũq; aderant in contionẽ cõuocauit, orationẽq; huiuſmodi ad eos habuit. Ego uos inimici, hoc.n. uerbo uſus clariorẽ animi mei ſententiã aperire poſſe reor, neq; ad exercitũ meũ cõprehẽdendũ miſſos qui ſeipſos mihi tradidere necaui, neq; alium e uobis, cum exercitũ capiẽs aquationẽ Petreio ſupra Sicorim amnẽ interciperẽ, & tamen ille ex meis derelictos occidiſſet. Si igitur ob hæc aliqua apud uos meritoꝝ ineſt caritas, precor, ut Põpeii militibus hæc ipſa referatis. Hæc effatus illæſos oẽs abire iuſſit. Quintũ Caſſiũ prætorẽ Iberiæ præfecit. Hæc igitur circa Cæſarem agitabant. Attilius interea Varus in Lybia pro Pompeio ductabat exercitum, & Iuba Mauruſioꝝ, & Numidaꝝ rex Varo obſequebatur Curio a Cæſare ex Sicilia miſſus, duabus cum legionibus in eos mouit nauibus longis duodecim, onerariis uero plurimis ſtipatus. Is cum Vticã applicuiſſet, breui quadã equeſtri pugna nõnullos ex Numidis equites in fugã uertit, & exercitu adhuc in armis cõſiſtente, imꝑatorẽ tamẽ ſe nominari uoluit. Eſt.n. hæc appellatio prætoribus nõ mediocris apud milites

Põpeianoꝝ conſiliũ.

Cæſaris oratio ad inimicos.

Curio imꝑatorẽ ſe nominari uoluit.

auctoritatis, quaſi ipſis teſtificantibus eundē imperatorio nomine haud indignū fore. Hunc quippe honorē prætores iā pridem in maximis belli operibus ſibi uendicauerāt, nūc aūt ſub quibus decē milia in bello concidiſſent, hac appellatione dignos haberi audio. Adnauigāte ex Sicilia Curione, qui in Libya cōſederant, eum ob gloriæ opinionē ad Scipionis caſtra uenturū, ac quippiā magnū facturū exiſtimātes, aquas ueneno infecerāt, neq; ſpe ſua fruſtrati ſunt. Nam cum Curio eo in loco cōſediſſet exercitus ſtatim ægrotare cœpit. Bibētibus quidē ueluti a nebula obducebatur uiſus, capita inuadente ſomno, poſt uomitus cibor̄ uarius, deinde ſpaſmus uniuerſum corpus purgebat. Hor̄ cauſa Curio cum ſuis ad Vticam caſtra poſuit, exercitū admodū debilē, & infirmū circa paludē magnā, & profundā agēs. Qnū autē Cæſarē in Iberia uictorē euaſiſſe nunciatū eſſet, animo ſublatus, loco admodum anguſto iuxta mare caſtra locat. Pugna igitur, acriter incepta unicus ex Curionis militibus cecidiſſe dicitur. Vari, ad ſexcentos interiere, pluribus uulneribus oppreſſis. Aduenićte deinde Iuba rumor falſus ſublatus eſt, circa Brusgadam fluuiū Iubam non longe diſtantē retrouerti, finitimis regnū eius inuadentibus, Saburam prætorē regis cū parua manu ab eo in ripa fluminis deſtitutū eſſe. Quo rumore, cōfiſus Curio æſtatis calore cuncta perurēte, circa tertiā diei horā, fortiſſimā exercitus ſui partem in Saburā mouit; per iter arenoſum, & aquis ſterile prouectus. Latex quippe hybernus calore ſolis aduſtus inaruerat; ſcalebāt omnia circū loca. Fluuius uero a Sabura, & rege aſſiſtente tenebatur. Lapſus itaq; ſpe Curio, ad colles ob ardorē ſolis retroceſſit, ſiti, & ſuffocatione confectus. Quē cum adeo affectū intuerentur hoſtes, fluuiū ſtatim tranſmiſere ad pugnā pparati. Curio

Pugna iter Curionem & Varū.

Curionis uictoria.

Sabura regis prętor.

uiciſſim e montibus deſcẽdit imperite admodũ, ac inſipien-ter acies infirmas agens. Demũ Numidarũ equitibus eũ cir-cũuenientibus per aliquantulũ tẽporis paulatim retroceſſit, & intra breue telluris ſpaciũ copias redegit. Repulſus de-nuo confugit ad mõtes Aſinius Pollio clade iam multorũ im-minẽte, ad Vticã cum paucis exercitũ reducit, ne qua in-terim a Varo calamitas, ob rumorẽ habitæ cladis inſurge-ret. Curio periculũ aggreſſus pugnãſq; cum omnibus, q una aderant interfectus eſt, Ita ut ad Pollionẽ nemo Vticã tan-tæ cladis nũcius redire poſſet. Hunc igitur finẽ pugna apud Bragadã fluuiũ geſta habuiſſe dicitur. Curioni caput abci-ſum ad Iubã delatũ eſt. Hac clade ad exercitũ Vticæ relata Flameas claſſis p̃fectus cũ omnibus nauibus fugã arripuit, prius q̃ aliquẽ e littore ſuſciperet. Aſinius ad diſcedẽtes ne gociatores cymba delatus, ut enauigãtes exercitũ tollerent deprecabatur, nõnulliq; per noctẽ ab ipſis intra naues rece-pti ſunt. Turmatim uero accurrẽtibus reliquis, naues ſubdu xere, multoſq; ex his, q nauibus inſederãt aurũ deferentes, auaritiæ libidine inducti, mari, obruere. Hæc igitur naui-gãtibus hunc in modũ geſta. Similia eis qui in litore cõſti-terant p noctẽ eueniſſe referũt, nã orta luce ſe oẽs Varo de-didere, quos Iuba ueluti uictoriæ ſuæ reliqas, mœnibus im-poſitos iaculis ad unũ interfecit, nihil dehortationes Vari faciens. Sic duas Romani legiones, quæ Curionẽ in Libya ſecutæ erant amiſere, eqteſq; uniuerſos, & uelites, & cæte-ros exercitus miniſtros, qui una aderãt. Iuba uero ad p̃pria reuerſus eſt, hoc p̃cipue opus ad Põpeii gloriã ratus ptinere Iiſdẽ ferme diebus Antonius circa Illyriũ ab Octauio Do-lobella Põpeii prætore ſuperatur. Et Cæſaris exercitus alius iuxta Placentiã, ſeditione ædita, quod diutius in bello tene-

Pugna Cario[n]is cum Numidis.

Curiõis pfligatio & mors.

Iubę crudelitas.

Superatur Antonius circa Illyrium.

retur. Imperatorē cœpit cōclamare. Minas porro quoq; ſingu lis olim pollicitas a Cęſare, quū Brūduſii adeſſet inſtātius pe tebat. Quibus rebus cōmotus, ex Maſſilia Placentiā magna celeritate, ſollicitudineq; ꝑuenit, & ad milites adhuc diſſi dentes profectus hunc in modū fari cœpit. Quod hoc mali eſſe dicā milites, ad quæcunq; ueſtra opa neceſſe eſt, ſtatim mihi inſurgitis. Bellū qppe non noſtri culpa, ſed hoſtiū a no bis fugientiū cauſa producitur. Vos dum in Gallia eſſetis plu rima ex imperio meo adepti, ad hoc bellū non ꝑ partes, ſed in unū coniurātes ꝑueniſtis, nunc in medio agendāꝶ rerū me reliqtis, & prætoribus ueſtris aduerſamini. Imperatorē ab illis depoſcētes, quoꝶ mandatis obſequi debetis. Teſtis igi tur in hanc diem meæ erga uos liberalitatis, ac clemētiæ. Petrei leges deinceps imitabor. Nonæ itaq; legionis, quæ ſe ditionis cauſam in primis præſtitit decimum quęq; morte mulctabo. Gemitu ab uniuerſa legione ædito prætores ge nibus affuſi ueniam ſuppliciter ab eo depoſcebāt. Cæſar poſt modicum uix tandem ab ira liberatus, hoc ſolum con ceſſiſſe uiſus, ut centū duntaxat, & uiginti ſeditionis prin cipes ab omnibus eligeret, duodecimq; ex his a cęteris ſele ctos, ſupplicio afficeret. Hos inter cum quidā ſeditione exor ta, nihil commiſiſſet, Cæſar ductorē, quod illum accuſaſſet, eius loco interfici mādauit. In hunc modū ſeditio apud Pla cētiā ſopita eſt. Cæſar Romā reuerſus, trepidāte adhuc po pulo, neq; Senatu, aut cōſule illum eligēte, ſeipſum dictatorē nominauit. Verū ſiue ut inuidiā dilueret, ſiue quod magi ſtratu minime indigeret, per undecim ſolum dies illi præ fuit. Sic.n. nōnulli aſſerunt. Cōſulē ſe in futurū deſignauit. Pō peium quoq; Iſauricū ſibi collegā aſſumpſit. Prætores uero ad prouincias prout libuit, aut miſit a ſe, aut immutauit. In

Cæſaris oratio ad milites.

Pompeius Iſauricus Cæſaris collega.

Iberiã Marcũ Lepidiũ. In Siciliã Aulum Albinum. In Sardina Sextũ Peduceum delegauit, Galliæ nuper adeptæ Decimum Brutum præſidere iuſſit. Populo etiã fame laboranti gratuitã annonã præbuit. Exules deprecantibus, Milone excepto, conceſſit. Petẽtibus autẽ debitorꝝ abſolutiones ob bellum, ſeditioneſq́ꝫ pactas, ignominiãq; exinde ſecutũ, eis qui talia egiſſent; debitorꝝ abſolutiones renuit. Cenſores rerum emptarũ inſtituit, qui debitores debitoribus pecuniarũ loco aſcriberent. Hæc circa hyberna ſolſtitia operatus copias oẽs Brũduſium emittit. Ipſe decẽbri menſe apud Romanos, urbe egreditur nõ expectato ob cõſulatum iã proximi anni mẽſis initio. Quẽ populus euntẽ proſecutus, ut cũ Põpeio cõciliari uellet deprecatus eſt. Nõ enim ambiguũ erat eum, qui uiciſſet monarchiã ſibi deſumpturũ eſſe. Interea Cæſar nullo apparatu omiſſo, ſumma celeritate iter arripit. Põpeius in paranda claſſe uniuerſum fere tẽpus conterebat, exercituſq́ꝫ, et pecunias dietim adaugebat naues porro quadragita, quæ a Cæſare ad Ionii maris nauigationẽ cuſtodiæ dimiſſæ fuerant intercipiens, eius obſeruabat ipſe currendo, & equitando copias cõtinue exercebat, ad omnẽ ultra ætatẽ laborem ſeſe efferens. Quãobrẽ beniuolẽtiã ſibi facile aſciuerat, oẽſq; ad exercitia huiuſmodi ueluti ad ſpectaculũ quoddã uẽtitabant. Cæſari peditũ legiones tũ decẽ aderant, Celtarũ equitum decẽ milia. Põpeium uero legiones quinq́ꝫ ſequebantur quas Italia egreſſus Ionio mari ſuperato ſecum uexerat, & quicũq; his eqtes pariter adiuncti fuerãt. Ex parthia quoq; legiones duæ, quæ Craſſo in bello ſuꝑfuerãt, & quædã alia eorꝝ pars, qui Aegyptũ cũ Gabinio inuaſerãt, ſumma Italorꝝ omniũ legiones undecim, Equitũ ad ſeptẽ milium numerum æquabat. His belli cõplices ex Ionia, Macedonia, Pelopõneſo

Copię Cæſaris, & Põpeii.

& Bœotia acceſſerant. Sagitarii ulterius Cretenſes fundi-tores ex Thratia, & quicũq; circa Põtum ſagittis exercẽtur, Equites nõnulli e Celtis, & ex oriẽtali Gallia q̃plurimi. Comageni ulterius ab Antiocho miſſi, Cilices, & Cappadoces, & ex minori Armenia quidã uenerãt. Pãphylii inſuper, & Piſidæ, quorũ opera nõ ad pugnam, ſed oppidorũ munitiones, foſſarũq; cuſtodiã, & alia exercitui Italo neceſſaria, Põpeius uti diſpoſuerat, ne Italorũ quẽq̃ ab exercitu cogeretur amouere. Hæc peditũ, equitumq; ſumma fuerat. Naues præterea longe legionibus pluribus ſtipatę uſq; ad ſexcẽtorũ numerũ, eum ſequebãtur. Ex his centũ Romanis refertæ, quæ cæteras anteirent. Multitudo deinde olcadũ, & ratiũ ad uaſa cõportanda. Vectores plurimi per partes in his diſtributi, quibus Marcus Bubius præerat. Cum omnia in unũ parata eſſent. Põpeius Senatores oẽs, et eq̃tes, uniuerſumq; exercitũ q̃ una aderãt cõuocari iubet, eoſq; his uerbis allocutus eſt.

Põpeii oratio.

Athenienſes quondã o uiri ciuitatem eorũ reliquiſſe dicũtur, ut in hoſtes illis inſurgẽtes pro libertate bellũ gererẽt nõ eorũ habitacula, domos ue, ſed uiros potius ciuitatẽ eſſe exiſtimãtes. Et id agentes ſtatim quidẽ ciuitatẽ receperũt, glorioſiorem q̃ quæ prius fuerat longe reddiderũt. Itidẽ & maiores noſtros ingruẽtibus Celtarũ populis urbẽ reliquiſſe, ac ſubinde ſaluã præſtitiſſe nouimus, Ex ardea quũ Camillus, & omnes egrederẽtur, qui cũ illo rite ſentiebãt, libertatẽ, quocunq; in loco ipſi forẽt, patriã arbitrati ſunt. Quæ nos uiciſſim animo uoluẽtes hũc in locũ claſſe deuecti ſumus, non ut patriã relinqueremus, ſed ut pro ea optime inſtructi inſidiantẽ illi Cæſarẽ, & Italiã per largitionẽ ſibi uendicantẽ pelleremus, quẽ uos o ciues hoſtẽ decreuiſtis, Is aũt prætores ſuos ad prouincias noſtras deſtinat, ac nõnullos urbi no-

Ardea. Camillus.

ſtræ præſides imponit,alios per Italiã quoq; emittit. Tantũ illi audaciæ ineſt,ut populi Ro. imperiũ conetur inuadere. Et hæc qdẽ pugnãs,trepiduſq; adhuc agit,utpote a diis immortalibus daturus pœnas. Quid eũ uictore a crudelitate, & uiolentia ceſſaturũ arbitramini,qui in patriã mollitur arma? Hũc nõnulli pecuniæ inhiãtes proſequuntur,quã e Gallia nobis ſubdita deprædatus eſt,ſub pari lege cum eo inſeruire cupientes. Ego uero minime deſtiti, aut deinceps pro uobis una pugnare deſiſtã,ſed me,& militẽ uobis, & ducẽ prout gratius fuerit exponã. Et ſi qua mihi belli ineſt pitia, ſi qua felicitas,qui in hanc uſq; diem inuictus perſtiti, eam mihi deos in præſenti cõceſſuros ut me ſic ultorẽ patriæ eſſe ſinant, quẽadmodũ iuſte a uobis huic imperio præfectus ſum. Fidere etenim diis immortalibus æquũ nobis eſt,ratiõe belli inſpecta,quod iuſtitiã,in ſe,honeſtatẽq; continet,pro ſalute reipu.noſtræ certãtibus. Ex quo tanta apparatus magnitudo, quẽ nobis maria,terræq; ſuppeditant nunc adeſt aderitq;, cum bellũ aggreſſi erimus. Quæcũq;.n.gens, ut ſic dixerim, ab oriente ad Euxinũ pontũ incolit,ſiue Græca,ſiue Barbara nobiſcũ militat. Reges porro qui miſſi nominiq; Roma,ſunt amiciſſimi,exercitus,tela,cõmeatũ, omnẽq; alium apparatũ ſubminiſtrãt. Item igitur ad opus alacres,& patria,& uobis ipſis,& me dignũ, Cæſaris iniuriæ memores,mandatis meis obſequẽtes. Sic ille locutus eſt. At uero exercitus omnis & quicũq; circa illum ex ſenatorio,equeſtriq; ordine ſimul aderãt,magna,& inſignis turba,Pompeiũ laudare,& quocunq; opus foret,eos ducere, una uoce clamare incipiunt. Ille hyemis tẽpore extremo, cum mare importuoſum agitaretur fluctibus, ratus interea Cæſarẽ neutiq̃ exercitũ moturum,ſed cõſulatũ potius in urbe confirmaturũ eſſe, claſſiũ

Pōpeii copię ad hiberna.

præfectis, ut mare interim tueantur edicit. Copias oēs circa
Macedoniā Theſſaliāq; futurę ſortis ignarus in hiberna di-
ſtribuit. Cæſar ut a nobis p̄miſſum eſt, brumę tēpore Brun-
duſiū acceſſit, ratus inſperato prælio facilius cōturbare ho-
ſtes. Itaq; nullo apparatu, aut cōmeatu fiſus, nondum habito
exercitu in unū coacto Brūduſii, qui p̄ſentes aderāt in cō-
cionē conuocat, eoſq; his uerbis adhortatus eſt. Neq; hyemis
intēperies o uiri, qui mecū ad inſignes res agēdas acceſſi-
ſtis, neq; alioꝝ tarditas, aut apparatus indigētia a ꝓſequēdo

Cæſaris oratio militaris.

bello deterruit. Ante omnia quidē celeritate nobis opus eſt.
ut primos e nobis, primi ipſi curſu contendētes inuicē p̄ue-
niamus. Hoc igitur cenſeo, ut ſeruos, currus, impedimēta oīa
hoc in loco relinquamus. Naues, quę hic adſunt, & nos ſo-
los ultra fretū deferre poſſunt inſcēdamus, ut hoſtes latea-
mus, obſeruātes pro hyeme, fortunā optimā, pro paucitate mi
litum audaciā nobis præponētes, pro penuria aūt inimicoꝝ
abundantiā, quę nobis in terrā deſcendētibus præſto adeſt,
& quā niſi interceperimus, nihil ulterius proprii nobis ſu-
pereſt. Eamus igitur alacres in ſeruos, apparatū, cōmeatuſq;
hoſtiū, dum hyemē ſubtectis inertes agunt. Eamus quoad in
hibernis nos degere, aut circa pōpas, conſulareſq; cerimo-
nias, uacare exiſtimant. Videāt ſubito nos. Nihil.n. in bellis
inſperato opere potētius. Promptitudo aūt prima eſt, opinio-
nem eoꝝ, quę euentura ſunt celeritate p̄ripere. Sic eos cito
ꝓſequentes, quæ apud nos hic ſunt in toto collocabimus. Ego
nihil potius hoc tēpore optare poſſem, aut dicere. In quo dū
Pōpeius me Romę ad cōſulatus curā reſidere putet q̄ & in

Cōclamatio exercitus.

conſpectu ſuo me uideat. Ipſe aſſenſum ueſtrū lętus intuens,
ſimul reſponſum audire cupio. Vniuerſo cōclamāte exercitu
ut ad mare delatos nauibus iponeret e tribunali deſcēdit,
peditum

peditũ legiões q̃nq;, equites ſexcẽtos electos agẽs in ancho-
ris cõſtitit fluctibus inundãte mari, ſolſticiũ circa hyberna,
uẽto q̃q; annitentẽ cohibente, quoad anni cõuerſionẽ in Brũ-
duſio peregit, & duabus legionibus ſubinde aduentantibus,
hyemãte adhuc pelago onerariis quibuſdã auexit. Nã longæ
naues haud multæ illi aderant, quibus Sardiniã, Siciliamq;
munierat. Demũ tẽpeſtate ꝓuectus, ad Ceraunios mõtes, na-
ues quæ reliquum exercitũ adducerent Brũduſium propere
emiſit. Ipſe Oricũ nocte peruenit ob anguſtiã, aſperitatẽmq;
uiarum copias in plures partes diuidere coactus, ut ſi quis
aduentum eius præſenſiſſet, paratior eſſet ad pugnã. Oriente
pœne ſole multitudo omnis ad eũ uenit, & qui Orici præſi-
dio aſtiterat, admonentibus illũ ciuibus conſulẽ Romanum
prohibere nõ auſus, claues Cæſari ultro detulit, apud eũ cũ
dignitate ut immorari poſſet efflagitans. Lucretius autẽ, &
Minucius alia Orici ex parte nauibus octo ſupra decẽ lõ-
gis comitantibus ut Põpeio cõmeatum tuerentur, claſſem ne
Cęſar eã inuaderet in unũ deuinxere. Ipſi Dyrrachiũ recta
perfugere. Cæſar ab Oricho Apolloniã deduxit. Quẽ cum
ciues læte ſuſcepiſſent, Tamerius urbi præpoſitus e præſidio
aufugit. Cõgregato deinde exercitu milites edocuit, quẽad-
modũ multa ob celeritatẽ ingruente etiam hyeme proſpere
egiſſent, mare tã ingens ſine nauibus ullis occupaſſent, Ori-
cũ, & Apolloniã nullo fere marte recepiſſent. Romanoꝝ res
eo modo quo dixiſſet ſe habere, Põpeio ignorante adhuc oĩa,
Itaq; ſi Dyrrachiũ inquit Põpeiani apparatus horreũ cœpe-
rimus oĩa poteſtate in noſtra erũt, quæ illi ꝑ integrã æſta-
tẽ ſummo labore cõpararũt. Hæc effatus ꝑ longũ iter Dyr-
rachium uerſus copias agit, nulla die, nocteue intermiſſa ad
itinerandũ. Quod ꝑſentiens Põpeius e Macedonia aduerſus

Oricus Cæſari deditur.

Põpeianoꝝ fuga.

Quãtũ cõfert celeritas.

eũ ſtatim monuit. Magna itaq; frequentia, ſollicitudineq; pro-
uectus, ſiluas per quas exercitũ continue ageret, ſecare cœ-
pit, ut Cæſari impermeabiles ad iter redderet. Pontes quoq;
fluminibus ammonuit, cõmeatũ omnẽ q in medio fuerat igne
corrumpẽs. Magnũ autẽ, ut erat, arbitratus uniuerſum ap-
paratum ſibi tutum reddere, cum puluere, aut ignem, aut fu-
mum a longe eoꝝ quiſq; intueretur, ab hoſtibus factũ exiſti-
mantes, adinuicẽ curſu cõtendebãt. Eo modo nec cibo curã,
nec ſomno impenderãt, ſolũ adhortationes, & impulſus, uo-
ceſq; ducentiũ, igne præuio, undiq; ſtrepebãt. Tumultus pre-
terea ex hoc ingens, ac timor quaſi ipſis in unũ cõcurren-
tibus cunctos obſederat. Nõnulli igitur ob caloris uim, quæ
attulerãt reiicientes, aut in cõuallibus occultantes relin-
quebant, timoris requiẽ apud hoſtes eo modo ſibi proponẽ-
tes. Sic utriuſq; patienter ſubſtinẽtibus Põpeius primus Dyr
rachiũ acceſſit, & oppido proximis caſtra ponit, naueſq; pre
mittens Oricum denuo recepit, & mare diligentiori cu-
ſtodia ſeruare pergit. Cæſar Pompeii copiis Alorẽ fluuiũ in
medio conſtituens caſtrametatus eſt, ita ut ad flumen deſcen-
dentes, equeſtre præliũ p partes inire cogerentur, totis aũt
uiribus neutiq̃ inter ſe concurrerent. Põpeio tyrones ad bel
Olcbades q̃ nũc Co che dicuntur. lum inſtruente. Suos itaq; a Brũduſio uenturos operiẽs Cæ
ſar, cum ineunte uere e pelago ſoluentes, & olcbadibus de
latos, Põpeii triremes haud facile euitare crederet, cõtinue
ad eoꝝ cuſtodiã intẽtas, & per mare diſcurrentes, hyeme
uero ad inſulas profectos hoſtiũ fortaſſis eaſdẽ latere poſſe,
aut magnitudine nauiũ, uentorũq; uiolentia longe ſuperare,
magna celeritate ad eos mittit, curſumq; accelerare impe-
rat. Non accedentibus illis, ipſe inſcio exercitu adnauigare
ſtatuit, utpote qui neminem facilius eos adducere ſperaret,

Diſſimulato itaq; conſilio tres e ſeruoꝝ numero ad fluuiũ
p̄mittit, qui per duo ſtadia a caſtris aberat, iubetq; ut ratem
celerẽ, gubernatorẽq; pitum ueluti quendã ex ſuis trãnuſ-
ſurus appararent. Ipſe e cœnaculo diſcedens, corporis fatiga- Temeritas Caii Cæſaris.
tione prætenſa amicos epulari ſuadet, dein priuato habitu
curru defertur, mox nauẽ ingreſſus Cæſaris nunciũ ſe eſſe
ſimulat, cætera per ſeruos facienda ediſſerit. Eo modo latẽs
nocte potiſſimũ inſtante, cum a uentis agitaretur mare, ſer- Imprudẽs hic Cæſar.
uos gubernatorẽ adhortari monet, ꝓpere curſum arripiat,
quaſi hoſtes finitimos latere cuperet. Gubernator elatis re-
mis peruim fluuiũ celer exuperat. Cũ aũt ad hoſtia, & ma-
ris aditũ peruentũ eſſet, mare ipſum ſummis concitatũ flu-
ctibus, magno impetu, ac turbine curſum intercipit. Guber-
nator ueluti inſtantibus hoſtibus per uim cogitabatur eua-
dere, uerũ cum nihil proficeret fatigatus, ac deſperãs tandẽ
clauum e manibus abiicit. Tum Cæſar ſublato uelamine ad
gubernatorẽ cõuerſus, & intonãs, alacri animo, & forti ad
uerſum fluctus eſto inquit Cæſarẽ q̄ppe, & fortunã eius te-
cum uehis. Hac uoce ſtupefacti remiges gubernatorq;, ma-
gna ui nauẽ educere contẽdũt, ita ut fluuii oſtia denuo eua-
deret. Vento deinde, & fluctibus eam extollentibus, ad lit-
tus tandẽ uicta cõpellitur. Inſtante die cum lux cuncta ap-
tiora reddere, trepidare cœpere, ueluti manifeſti futuri ho-
ſtibus. Tum Cæſar fortunã accuſans quod felicitati eius in-
uidiſſet, nautas retrouerti iubet. Nauis itaq; aſpirante uẽto
facile cõpulſa, ad fluuii oram cita regreditur. Cæſarẽ igitur
nõnulli ob audaciã admirabãtur q̄dã querelis proſecuti ſunt,
quod facinus militari potius, q̄ imperatoria laude dignum
eſſet aggreſſus. Is uero cum ulterius latere non poſſet, po-
ſtmũ eius loco adnauigare iubet. Gabinioq; ut exercitum

Poſtumiũ nota loco cæſaris ad exercitũ.

nauibus adducat imperare. Sin id abnuat, hæc ipſa Antonio præcipere, poſt Antoniũ uero Caleno. Sin id oẽs negent, epiſtola alia ad exercitũ ſcripta erat uelle ſe eos ſupra naues poſitos poſtumio obſequi, & in locũ in quẽ uẽtus duceret uela tradere nihil nauibus parcẽtes, non.n. nauibus ſed uiris Cæſari opus eſſe.

Pro ratiõe fortuna Cæſar utitur.

In hunc modũ Cæſar, pro ratione fortuna uti deliberauerat. Quæ omnia Põpeius intercipere feſtinãs, in pugnã paratã ducebat aciem. Sed cum duos ex ſuis in medio fluminis, ut alueũ eius ſcrutarentur emiſſos, unus ex Cęſaris pcurſoribus interfeciſſet, retrouerti cœpit. Id omnẽ infauſtũ ducens. Cauſam aũt palã retulit tẽporis cõmoditatem ſibi defuiſſe, Poſtumio Brunduſium adnauigante, Gabinius priuſq̃ Cęſaris mãdatũ attuliſſet, uolẽtes p Illyriũ nulla diei interpoſita quiete ſecum duxit, qui oẽs fere ab Illyriis interfecti ſunt, q̃ Cæſar per occupationes patienter tulit,

Antõii aduentus in Apolloniã

reliquos Antonius nauibus in Apolloniã deuexit tẽſis uelis incumbente uento. Quo deinde in meridiẽ ceſſante, ad uiginti Pompei naues inſpectis hoſtibus in eos deferũtur. Illi ut in aeris tranquillitate detenti, ne ab ipſis frangerẽtur, aut a maioribus exitu prohiberẽtur trepidare incipiunt.

Vẽtorũ mutabilitas.

Itaq; ad pugnam neceſſaria quæq; parabãt, fundas, ſagittaſq; exerebãt, cum uentus ſubito priore maior inſurgit. Quem elatis uelis denuo aſſumẽtes, nullo pauore inſperato curſu ſe proripiũt.

Exercitus ois ad Cæſarem.

Quæ aũt a curſu uentis ac profundo deſtitutæ ſunt, diutius afflictæ uix tandẽ ad importuoſa, petraſq; delabũtur, duas quaſdã in eas delatas retinẽtes. Reliquas Antonius in locum, q Nymphæus dicitur a curſu ſiſtit. Iam igitur Cæſari exercitus omnis in unũ aderat. Aderat uiciſſim & Põpeio, & adinuicẽ in colle quodã magnis pſidiis caſtra habebant. Multa hinc inde prælia ex ſingulis munitionibus, uel cum

uallũ foſſa munirent, uel muro circundarēt in anguſto ſimul agitabãt. Inter hæc cum circa uallũ repulſo Cæſare ductor turmæ, cui Sceua nomẽ fuit multa, & præclara facinora ędidiſſet, oculũ ſagitta ſaucius haſtã ꝑfregit. Deinde ueluti ꝗpꝑiã dicturus in mediũ proſiliit. Silentibus cũctis, Põpeii ductorẽ ſingulari uirtute cognitũ ad ſe uocat, deinde ſic affatur. Salua tibi ſimilẽ ſalua amicũ, ac curatores mihi adhibe quõ uulnere affligor. Accurrentibus ad illũ ueluti trãsfugę duobus ex exercitu Põpeii, unũ aggreſſus occidit, alterius humerũ enſe deiecit. Quæ cum egiſſet ſeipſum uallũq́ reliquit. Ob id cæteri rubore cõciti impetu ferũtur, uallũq; inſuper tutati ſunt. Minucio qui cuſtodiæ ꝑfuerant ꝗplurima tolerãte. Ferũt ꝗppe clypeo eius uiginti ſupra centũ inhæſiſſe ſagittas, corpus ſex uulneribus transfixũ patuiſſe, oculũ uiciſſim excuſſũ eſſe. Hos igitur Cæſar honoribus multis inſignẽuit. Ipſe ex Dyrrachio proditione quadã ſibi oblata, noctis tẽpore, ut ſolebat, paucis comitãtibus ad Dianæ templi portas proficiſcitur. Eadẽ hyeme Scipio Põpeii ſocer aliũ ex Syria duxit exercitũ, cui C. Caluiſius circa Macedoniã occurrẽs deuictus eſt, ac legio integra, octingẽtis dũtaxat exceptis uiciſſim Cæſar. Cæſar igitur nihil mari conari poterat, Põpeio claſſem paratã obtinẽte. Exercitus ꝗppe eius fame premebatur, ita, ut ex pabulo panes ederẽt. Transfugis igitur huiuſmodi panes ad Põpeiũ deferẽtibus ut lætitiã ex uiſu capet, nihil exhilaratus ille cum beluis ſe pugnare profeſſus eſt. Cæſar igitur neceſſitate ductus copias oẽs, ueluti Põpeiũ etiã inuitũ ad bellũ coacturus, in unũ cõtrahit, pluraq́ ex præſidiis interim uacua a ſuis contẽplatus ꝑ quietẽ tulit. Verũ ob id magis indignatus eſt, adeo ut opus longe difficillimũ, & inauditũ quodãmodo aggredi tẽtaret, Põpeii

Fames exercitus Cęſaris. Põpeii dictũ aduerte ob panes.

uidelicet exercitũ intra muri unius ſepta circũcludere, & a mari uſq; ad mare ꝑpetuis mœnibus ſepire, ratus & ſi minime id opus ualuiſſet, magnã tamen audaciæ eius allaturũ famã. Per *ſtadia quippe ducenta ſupra mille ſpaciũ eiuſmodi erat amplectendũ.* Põpeius *contra uallũ, foſſamq; anteponit, multaq; inutilia certandi ſtudio inter ſe dietim machinãtur. Inſigne interea præliũ ab utraq; parte editur, in quo ſuperior* Põpeius, *Cæſaris milites in fugã uertit, eoſq; in caſtra uſq; ꝑſequitur. Signa porro militaria plęraq; ſuſtulit, inter quæ, & aquilã ꝑcipuũ* Romanis *ſignũ pœne eripuit, niſi q̃ eam anteferẽs miles, ꝑoccupato eorũ curſu, aquilã intra uallum ad ſuos iecit. Illuſtri cõuerſione in hoſtes facta, Cæſar altera ex parte copias alias emittit, qbus tanta ob* Põpeianos *trepidatio iniecta eſt, ut* Põpeio *q̃q̃ ꝓcul apparẽte, non portis immorari, nõ ordinẽ ſeruare, ac neq; mãdatis ullis fidere auderent, ſed quocũq; uolũtas tulit indeſinẽti fuga raperentur, nulla uerecũdia, aut mãdato, aut ratione eos detinente.* Cum Cęſar *illis immineret, nec ſine infamia* Põpeiũ *a lõge reſidentẽ, & hęc ipſa intuentẽ demõſtraret, ipſi tamẽ abiectis ſignis ultro fugerent, nõnulli rubore compulſi in terrã nullo negocio procũberent, tm̃ illis pauoris iniicitur. Horũ e numero cum unus uexillo in cõtrariũ uerſo caudã ad Cæſarẽ extẽdiſſet, eius mãdato a ſcutiferis occiſus eſt. Illi uero egreſſi neutiq̃ ad caſtrorũ corã conſiſtere audebãt, adeo oĩa trepidatione, & metu referta erant ut caſtra derelinquerẽt. Quæ cũ aiaduertiſſet* Põpeius, *fortiter illatus, ut caſtris poti retur, bellũq; uno opere cõficeret a* Lauinio *prohibitus eſt, qui caſu illi obuius in fugiẽtes adhortatur. Ille igitur ſiue q̃d propoſuerat dubitaret aggredi, ſiue caſtrorũ ſolitudinẽ timeret, ne inſidiæ ſubeſſent, ſiue bellũ iam confectũ eſſe crede-*

Cæſarianorum fuga deinde cõuerſio.

Trepidationẽ attẽde copiarũ *Cæſaris.*

ret, eos, qui exierant inuadit, multoſq; ex ipſis pugnans in-
terfecit, uexilla octo ſupra uiginti duobus plíis ea die ſuſce
pit. Verū ſecundū tam pſecti operis exequi neglexit, ut Cæ Pōpeii vi-
ſarem dixiſſe ferant, bellū ea die finē habiturū fuiſſe, ſi hoſ- ctoria.
ſtes, qui uictoria uti ſciuiſſet habuiſſent Pōpeius huiuſmodi
uictoria elatus, regibus uniuerſis, ciuitatibuſq; pſcripſit. Cę
ſaris pterea exercitū fame maceratū, & belli pſentis clade
titubantē, facile ac ſe tranſiturū ſperauit, maxime ipſius pfe-
ctis ob errorē trepidātibus. Verū illi ad pœnitentiā cōuerſi
peccati cauſa aſſumpſere animos, ac Cęſare phumane in il-
los conquerēte, ueniāq; pollicēte, ſolito magis contra ſeipſos
accendūtur, ita ut inopinata mutatione cōuerſi, more pa-
trio decimā eoꝝ partē a Cæſare mulctari peterent. Renu-
ente illo, maiore adhuc lętitia ſublatis animis, agnoſcere cœ
pere, quaſi indigne ab ipſis iniuria affectus eſſet. Eos uero,
qui ſigna deſeruiſſent necādos cōclamarēt, ueluti minime in
fugā abituri, ni primi illi ſigna conuertiſſēt. Cæterū Cęſar Optimus
ne id quidē facere ſubſtinuit, pauculos quoſdā ſupplicio affe rei milita-
ciſſe contētus. Quāobrē tanta uibus ob moderationē audaꝫ ris medi-
cia innata eſt, ut ſe q̄celerrime in hoſtes deduci poſcerent, cus.
magnaq; prōptitudine eum adhortātes, errorem ſuū inſigni
aliqua uictoria emēdaturos ſe promitterēt. Ipſiq; inter ſe cō
uerſi inſpectāte Cęſare turmatim iureiurādo cōfirmarēt nō Amicorū
prius e bello redituros eſſe, quā uictores euaſiſſent. Amici ſuaſiões ad
itaq; illi ut huiuſmodi prōptitudine uteretur q̄primū ſuadeꝫ Cæſarem:
bant. Illi audientibus cūctis cōmodiore tēpore ſe eos in hoſ-
ſtes deducturū pollicetur, & ut huius prōptitudinis, & au-
daciæ remitterētur admonuit. Amicis deinde priuatim ita
locutus eſt. Id. n. uel in primis neceſſe eſſe trepidationē, quę Cęſaris cō
de uictoꝝ animis uehemētius iſederat eximere, hoſtiū etiā ſiliū.

Aduentus Caeſ. in Theſſaliā. reprimere audaciā. Ob id fassus eſt ſe illis indulgere, q̄ ad Dyrrachiū ſupati fuerāt, ubi omnis Pōpeii apparatus in unū ſteterat opus eſſe ad alia loca, q̄ ſimili inopia oppreſſa eſſēt traducere Pōpeiū. Quibus dictis Apolloniā ſubito cōtendit. Inde clanculū per noctē agmen agēs in Theſſaliā peruenit. Gomphos urbem paruā, quod eum ab ingreſſu probibuiſſet inuaſit iratus, Exercitui quoq; diripe cōceſſit. Milites igitur diutina fame macerati liberius cibo, uinoq; indulgebant, ut plurimi ex ipſis ebrietate laborarent. Inter hos Germani potiſſimū ridiculi fuiſſe referūtur, cū a uino uexarentur, adeo, ut adueniente celerius Pōpeio, facile eos deleri potuiſſe ſatis cōſtet. Verū ille ob contēptū perſequi neglexit, quoad Cæſar ſeptē cōtinue diebus ulterius profectus, ad Pharſalū tandē caſtra poſuit. In Gōphis interim rē memoria, & pietate dignā extitiſſe memorant. Cadauera quippe illuſtriū uirorū medicinali quodā in loco iacentia reperta ſunt, calicibus appoſitis, nullis affecta uulneribus, uiginti ipſorū ueluti ex ebrietate procūbētiū in terrā, uno dūtaxat in throno ſedēte, medici in morē, qui uenenū reliquis præbuerat. Pōpeius interea in Cæſarem mouere diſpoſuit. Id enim prius in animo cōceperat claſſem omnem, qua longe antepollebat Affranio tradere, ut in Cæſarē ſurgeret, & errantē, egentemq; mari probiberet. Ipſe cū omni peditatu celerrime in Italiam trāſire, beneuolam adhuc erga illū & hoſtibus carentē Galliā, inſuper Iberiāq; ſuſcipere, deinde ueluti e principatu, atq; domo in Cæſarē transferre arma. Quæ omnia cū utilia futura eſſent, agere cōtempſit, ſolū ad eos, qui in Cæſaris exercitū inſurgere illū admonebāt, fame cōſumptū, ita ut reſiduū poſt uictoriā ad Dyrrachiū iam ante habitā, facile ſuperari poſſe diceret, cōuertit animū. Turpe q̄dē eſſe aiebāt, fugiētē derelinquere

Singularē nota caſum

Initiū belli Pharſalici.

Cæſarē, & deuictis ſimiliter uictorem cedere. Quibus de-
linitus Pōpeius cū orientis nationes ad ſe reſpicientes erube
ſceret, utq; Lucio Scipioni circa Macedoniā bellū formidāti
morē gereret, potiſſimū abhortantibus militibus, pugnā ini-
re ſtatuit, acieſq; ꝑcedere imperat, nec lōge a Pharſalo iuxta
Cæſarē caſtra locat, ut nō ultra triginta ſtadia iter ſe uterq;
abeſſet. Cōmeatus Pōpeio omni ex parte abunde ferebatur. Pōpeii ca-
Sic enim illi itinera, portus, oppidaq; patebāt, ut e terra ue- ſtra ad
heretur cōtinue, per mare quocūq; uento ad illum ageretur. Pharſalum
Cæſar id ſolū cōmeatus, quod uel offendere uel difficulter iuxta Cæ-
adipiſceretur, nāciſci poterat, neq; tamen ab ullo ſuorū deſti- ſare
tutus eſt. Verū mirabili ſtudio in hoſtes deduci oēs appete-
bant, cū in bello meliores ſe his arbitrarētur eſſe, qui nuper
in armis per decē fere annos experti forent. Ad foſſarū aūt
opa, aut mœniū erectiones, aut cōmeatuū deuectiōes ob ſe-
nectutē debiliores facti, ſi ulterius defatigari opus eſſet, ſa-
tis perſpicere ſe aiebāt ex deſidia, aut fame interituros fore.
Quæ omnia cū Pōpeius intelligeret, nō mediocre diſcrimen Optimum
arbitratus cū uiris bellicis & ſeipſos cōtemnentibus conferre conſilium.
manus, & Cæſaris fortunā de uniuerſa re certare cupientis
facile obtinere poſſe, fortius, & tutius exiſtimans fame eos,
difficultatibuſq; cōterere, qui neq; a terra cōmeatum, neq;
a mari copias ullas ſuſciperent, neq; nauibus ad fugā paratis
uti poſſent, optima ratione bellū producere, & ex fame in fa
mē hoſtes paulatim carpere inſtituit. Magna aūt circa ipſum
Senatorū multitudo, magna illuſtriū equitū, reges plurimi, ac
dynaſtæ aderant, qui partim ob inexperientiam, partim ob
res apud Dyrrachium feliciter geſtas elati animis, nōnulli
quod hoſtibus ſe ſuperiores eſſe crederēt, quidā ꝙ bello feſſi
ſubitū rerū euentū potius q̄ honeſtū exitū cuperent, uno ore

Elatio ob uictoriam qđ agit. Rex regum, & Agamennõ Põpeius appellatus. Sacrificia marti, & Veneri. Iulioꝝ genus unde. Signa futuri caſus. Fulgor. Victimæ fuga. Apes.

Põpeiũ ad pugnã hortabãtur. Cæſarẽ continue eos prouocãtẽ, & acies inſtruentẽ oſtendẽtes. Põpeius contra eos admonebat id Cæſari ex inopia ſumma cõtingere. Ipſis lõge utilius eſſe quietẽ agere, qm̃ Cæſar ex neceſſitate bellũ inire cogeretur. Stimulãte deinde exercitu elato admodũ ob uictoriã ad Dyrrachiũ habitã; & ipſum a dignitate ad ambitionem declinantẽ, ſpõte retardere, ut tantis, tãq; illuſtribus imperaret uiris cõquerente, regũ etiã regẽ, & Agamennonẽ illũ appellãte, qm̃ & ipſe propter bellũ regibus præeſſet omnibus a propria ratione excuſſus eſt, Seq; illis, deo forte aliquo aduerſante, cæteriq; uniuerſa, bellũq; conceſſit. Segnior iã, ac tardus præter naturã factus ad omnia, nõ ſine ſuo, ſuadentiũq; periculo ac malo q̃q̃ inuitus pugnã inſtruit. Cæſar ea nocte legiones tres frumẽtatũ miſerat. Põpeii quippe tarditatem laudans, cũ cõſiliũ minime immutare crederet, liberius ire iuſſerat. Acies deinde præparari audiens, lætatus eſt, neceſſitate cognita, qua Põpeius ab exercitu ad pugnã cogeretur, ſtatimq; ſuos cõuocari imperat. Nocte media pfectis ſacris martẽ inuocauit, eiuſq; parentẽ Venerẽ. Ex Aenea quippe, & Iulio eius filio Iuliorum genus, ut ex nomine intueri licet, uidetur emanaſſe. Templũ igitur uictoriæ fauſti, gratis Romę dedicaturũ uouit, ſi rite geſſiſſet. Cũ aũt fulgor e cœlo labens, e Cæſaris ad Põpeii caſtra penetraſſet, ibidẽq; extinctus eſſet, qui in exercitu Põpeii aderãt, quippiã ſplendidum ab hoſtibus ad ſe futurũ prædicabãt. Cæſar aũt ſe in Põpeiũ inſurgentẽ, gloriã eius extincturũ. Ipſi deinde Põpeio eadẽ nocte, cũ uictima aufugiſſet, neutiq̃ deprehẽdi potuit. Apum præterea examẽ in aris cõſtitit. Trepidatio quoq; ante lucẽ in exercitũ incidit, ad q̃ accurrens Põpeius, & ſingula cõſtitues, nõ multo poſt profundo ſomno eſt cõſopitus. Excitatus ab

amicis ſomniũ retulit, pauloante tẽplũ ſe Romæ conſecrare uiſum Veneri uictrici, noti Cęſaris ignarus. Amici, & exercitus omnis his cõfiſi lætabãtur, & ut ad cætera imprudenter cũ impetu, & cõtentione, ſic ad bellũ quaſi iã confectum ferebantur, quorum e numero plęriq; tabernacula lauro adornarãt cõtubernii cauſa. Serui quoq; dapes opipare inſtruebant. Erant q de Cæſaris ſacerdotio inter ſe cõtẽderent, quæ omnia Pompeius ueluti rei militaris peritiſſimus abhorrere uidebatur, ac ſuper his turbatus diſſimulabat, tacebatq; ambiguitate ductus, ac timore, quaſi non ulterius imperaret, ſed ab illis potius regeretur, cũ ex neceſſitate præter ipſius uoluntatem pugnã cogeretur inire. Tantũ homini magnifico, & cuiuſq; ad id tempus proſpere ceſſiſſent omnia, timiditatis uidetur affuiſſe, uel quod utilia diiudicans illis nõ cõfideret, ſed ad aleã tot uirorum ſalutẽ eſſet poſiturus, propriã inſuper gloriã, q̃ inuictã præſtitiſſet, ſiue diuinatione quadã aſpirante pprius ex malo terreretur, cũ die illa e tãto caſurus eſſet principatu, hoc ſolũ amicis præfatus dicitur. Diẽ illã quomodocunq; uictoria potitus eſſet, magnarũ Romanis calamitatũ futurã cauſam, deinde aciem eduxit, Quãobrẽ eius mentẽ a timore cõſternatã nõnulli intuentes, nõ immerito exiſtimaſſe credũtur, Põpeiũ ſi uiciſſet, neutiq̃ monarchiã fuiſſe poſiturum. Vtriuſq; exercitus, ut mihi uidetur, dubia multorum dicta p ſcrutati, Romanorũ maxime, qui uериſimiliora de Italis uiris perſcripſere. Quibus potiſſimũ fidentes, ſociorum uelut aliena auxilia, haud multi exiſtimant, & modicũ illis incrementũ adiicere arbitrantur, ſumma huiuſmodi fere fuit. Cæſar duo ſupra uiginti milia militũ ſecũ habuit, inter quos eq̃tes circa mille annumerantur. Põpeiũ bis totidem ſecuti ſunt, in quibus ſeptẽ milia equitũ fuere. Qui aũt de his ueriſimilia loq exiſ

Mirabile ſomniũ.

Augur Põpeius.

Sũma copiarũ Cęſaris & Põpeii.

ſtimantur, ſeptuaginta milia Italorū hoc prælio in unū concurriſſe memorant. Qui minorē numerū deſcribūt, ſexaginta milia. Qui rem in maius extollūt quatrecēta milia extitiſſe aiūt. Horū ſexcuplū Pōpeio. Alii tribus ex partibus duas illi aſcribūt, tantū inter ſe diligēter perſcrutās ambigere putantur. Quoquo modo res ſe habuit uterq; maxime ſpē in Italis uidetur poſuiſſe. Sociorū qdē Cæſaris, equites Celtæ, ac Celtarum, qui ſupra alpes incolūt numerus fere alius. Græcorū ad hos auxilia acceſſerāt Dolopes, Acarnanes, Aetoli. Hæc Cæſaris exercitus ſumma fuit. Pompeio orientis nationes oēs magno numero aſtiterant, partim in equis, partim pedeſtribus ſuffultæ copiis, Egregie Lacedęmonii ſub propriis diſtributi regibus, & ex Pelopōnenſo alii Bœotii prętereа cū ipſis aderant, & Atheniēſes in caſtris. Vtriſq; igitur pconis uoce proclamātibus minime iniuriā exercitui inferre ueluti legū latores ſacros ad gloriā cōuerſi belli, quaſi pro Romanorū dignitate pugnaturi Pōpeio adhęſerāt. Ex græcis modicū quid, uerū quicūq; in circuitu maris orientē uerſus, incolunt fere oēs ad eū uenerunt, Thraces uidelicet, Helleſpontii, Bitbinii, Phryges, Iones, Lydii, Pāphylii, Piſidæ, & Paphlagōes, Cilicia, ad hæc & Syria Phœniceſq;, & Hebræorū genus, Arabes quoq; his finitimi. Cyprii inſuper, & Rhodii, & Cretēſes funditores, & inſulares alii. Cōuenerāt & reges, ac dynaſtæ auxilia ſecū afferentes. Deiotarus orientaliū Galatarū tetrarcha, Ariarates Cappadocū rex. Armenios intra Euphratē incolētes Taxiles princeps aduxerat. Armenios uero ſupra Euhpratē Megabates, Artapi regis præfectus. Alii pręterea inferiores potentia dynaſtę ad belli laborē una ſecum contulerant. Feruntur & ex Aegypto naues ſexaginta ad illū perueniſſe, Et ex Aegyptiis regibus Cleopatra, fratre puero

Attende ſpē maxi mā i Ita lis.

Pōpeii copie.

Ariarates rex Taxiles.

adhuc exiſtēte. Verū hæ quidem bello minime interfuere, Nō enim aliæ naues ad id acceſſerant, ſed Corcyræ in ocio cū cæteris degebāt. Quod a Pōpeio minus prudenter factū exiſtimatur, cū claſſem neglexiſſet, qua longe præpotēs, omnem, qui ad hoſtes ferebatur cōmeatū facile auferre potuiſſet. Is aūt terreſtribus fretus copiis, uiris ex longo labore aſſuetis, & in prælijs ferocioribus ſeſe immiſcuit. Cæterū eos ad Dyrrachiū ſeruātē infelicitas quædā ad hæc tēpora, Cæſari aptiſſimū acōmoda uidetur adduxiſſe. Ob hæc quippe Pōpeii exercitus leuiter elatus imperatorē ſuū ſupergreſſus eſt, & in bellū minus prudēter ſe conuertit. Sed hæc ita deus ſtatuit, ad imperiū, quod nūc uniuerſa obtinet trāſferre meditatus. Tūc uero uterq; eorꝝ copias in unū congregans hortari uidebatur, Ac primū pōpeius ſic exorſus eſt.

Pōpeianorꝝ leuitas, & iprudētia.

Vos quidē o cōmilitones huic labori præſidetis, magis q̄ ab aliis uobis imperetur. Nā cū Cæſarē diutius macerare in animo eſſet, Ipſi hāc pugnam inire depopoſciſtis. Vt igitur belli conſultores, paucioribus lōge plures inſurgatis, cōtemnite eos ut uictores uictos decet, cōfectos ętate, iuuenes, & plura perpeſſos, quibus integræ uires manent. Tanta ulterius potētia adeſt, tam ingentes apparatus. Ad hæc conſcientia cauſæ optima. Pro libertate enim, & patria pugnamus, iure legū freti, opinione recta, totq; præcellētibus ſtipati uiris, quorꝝ pars Senatorii ordinis eſt, pars equeſtris aduerſus hominē per latrocinia imperiū ſibi uendicantē. Igitur ut dignū eſt, cū bona ſpe, eorum fugā cū ad Dyrrachiū eſſetis, ſignorūq; numerū, quæ unica die ab illis ademiſtis, in cōſpectu ueſtro præponētes. Sic Pōpeius elocutus eſt.

Pōpeii oratio.

Cæſar cōtra ſuis militibus hæc ediſſerit. Quæ difficiliora nobis fuerant amici id euicimus. pro fame quippe, & inopia cum uiris decertauimus. Hæc dies

Cæſaris oratio.

Herculeæ coll[...]æ. cũctoꝶ affert iudiciũ. Recordemini eoꝶ quæ ad Dyrrachiũ mihi promiſiſtis, & quæ me intuente iureiurãdo cõfirmaſtis cũ adinuicẽ ſuccenſeretis non niſi uictores eſſe redituros. Hi ſunt cõmilitones aduerſum quos ab hercules acceſſimus columnis, qui nos ex Italia effugiũt, qui per decẽ belligerãtes annos, ac tot hoſtes, uictoriaſq; adeptos ex Iberiis, Celtiſq;, ac Britannis, quatrecẽtis fere natiõibus patriæ additis ſine honore, ac triũpho, doniſq; reiiciũt, Quibus nec ipſe cũ iuſta peterem qui ui ſuadere, qui meritoꝶ gratias nobis renuunt. Hoſtis quæ ſine ulla ambitione poſuerim, cũ quippiã ab illis iuſtitiæ, pietatiſq; ſperarẽ. Hoꝶ omniũ uindices in unũ mihi adeſſe, & meæ erga uos ſi quid uobis eſt ingenii, fidei, curæq; reminiſcamini, liberalitatis pterea, ac munerũ, quæ uobis contuli. Non enim difficile admodũ tyrones, inexpertoſq; uiros ab his, qui labores, ac prælia experti ſunt pugna ſuperari. Ad hæc iuueniliter ad inordinationẽ, & diffidentiã ducis conuerſos, quẽ ego ad hoc bellũ trepidãtẽ, inuitũq; deſcendere certo ſcio, fortuna iam deſuetum, ſegnitie ad omnia tardũ iã effectũ, neq; imperantẽ magis, q̃ ſuoꝶ imperio parentẽ. Et hæc pro Italis ſolum loqui me arbitremini. Socioꝶ quippe nulla ulterius a nobis cura, aut ratio habẽda eſt, neq; cũ illis pugnandũ a nobis credite. Mancipia qdẽ illi e Syria. Phrygia, & Lydia ad fugiendũ cõtinue, ſeruiendũq; parata, quos ego clare expertus ſum, & uos ſtatim intuebimini, & Põpeiũ ipſum neutiq̃ ad ordinẽ belli ppinquãtẽ. Italos itaq; dũtaxat inſequamini. Et ſi forte ſocii uice canũ uos circũcurrerint, aut tumultum concitarint, eos auertentes ueluti cognatis ueſtris parcite, ſociiſq; ueſtris ad illoꝶ terrorẽ pariter utamini. Ante omnia uero efficite ut eorum, quæ polliciti mihi eſtis, nõ immemores uos intuear, uictoriam potius quã

Optima adhortatio.

mortē eligētes diruite ad pugnā accurrentes, mœnia, foſſas ueſtras obruite, ut nihil niſi uictores abeamus. Videat nos hoſtes ipſi deſtitutos caſtris, ſciātq́ꝫ quoniā ex neceſſitate nobis iniunctū eſt in eorū tabernaculis caſtra ponere. Hæc effatus ueteranorū ad duo milia e caſtrorū cuſtodia emittit. Hi muris ingreſſi magno ſilentio foſſas æquauere terra. Videns igitur eos Pōpeius, cum nonnulli fugā ab illis meditari crederet, audacia eorū cognita, ſuſpirio palā cōqueſtus eſt, Se ad pugnā cum feris acceſſiſſe, famē patientibus, quæ dignum ferarū eſſet pharmacū. Cæterū nec ulterius cedendū uidebatur, rebus omnibus iam in enſis mucrone cōſiſtentibus. Eam ob rē ad quatuor Italorū milia ad exercitus curā derelinquēs, cæteros oēs inter Pharſalū oppidū, Enipheūq́ꝫ fluuium ad pugnā inſtruit. Quo in loco Cæſar copias ſuas pariter eduxit. Ac primū Italos uterq; eorum in tres acies diuiſos in fronte collocauit, modico interuallo inter ſe diſtātes. Supra hos equites ꝑ partes cornibus attribuit, quibus ſagittarii, & funditores admixti inerāt. In hunc modū Italorum natio ab illis diſtributa eſt qua maxime uterq; eorū cōfidebat. Sociorū uero copias ueluti ad oſtentationē quandā protulerūt. Pōpeio ſociorū copiæ aderāt multiformes uariarumq́ꝫ linguarū, ex quibus Pōpeius Macedones, Pelopōnenſes, Bœotios, atq́ꝫ Athenienſes ob ordinē, ac ſilentiū a cæteris ſelectos phalāgi Italicæ adhęrere uoluit. Reliquos quēadmodū Cæſar arbitratus eſt, extra ordinē per patrias diſtinctos, & in ſubſidiis manētes, cum ad manus uentū eſſet, hoſtes circūdare, & illos inuadētes ſimul inſequi mādauit. Cæſaris prætereā exercitū nullo ualli munimine firmatū in prędā ponere. Phalangē in medio regebat Scipio Pōpeii ſocer. In ſiniſtro cornu Domicius. In dextro Lētulus cōſtitit.

Faceta Pōpeii q̄rela cū ſuſpirio

Affranius, ac Põpeius exercitus Curæ præfuere. Cæſari duces aderãt, Sylla, Antonius, & Brutus. Cæſar ipſe ut aſſueuerat legioni decimæ p̃ſedit. Quod intuẽtes hoſtes, p̃cipuos equitũ contra illũ collocarũt, ut plures exiſtẽtes ſi potis eſſet eundẽ omni ex parte circũdarent. His præceptis Cæſar audaciores ex omnibus pedites, uſq; ad triũ miliũ numerũ in ſubſidiis locat, iubetq́ ut cum primũ hoſtes acies circũcurrentes uiderint, ſubito exiliãt, unaq́ pſiliẽtes rectis telis hoſtium facies inuadãt. Non.n. iuuenes, & inexptos, hæc ipſa intuẽtes uultus diſcrimina facile laturos eẽ. Sic uterq́ exercitũ adinuicẽ conſtituit. Singulos itaq́ circũeuntes, & quæ oportuna forent diſponentes ad audaciã adhortabatur. Ad hæc mãdata illis pponebãt. Cæſar uictricẽ Venerẽ, Põpeius Herculẽ inuictũ in auxiliũ uocabat. Cũ oĩa in bellũ parata eſſent, diutius magno ſilentio immoti cõſtitere, ueluti ambigentes adhuc, & deſides ſeq́ alterutrũ intuentes, quis prior pugnã iniret morabãtur. Multitudo.n. quæ nullius cõmiſeratione cõmota fuerat, tam uniuerſo Italorũ cõſpectu exercitu, qui belli unius diſcrimen eſſet, ſubiturus cum uirtutẽ utraq; ex parte in iudiciũ uẽturã cerneret cœpit miſereri, potiſſimũ cũ Italos Italis aduerſos intueretur. Appropiquãte deinde malo, ambitio, quę eorũ mẽtes inuſſerat, atq; excæcauerat, extincta eſt, & ad trepidationẽ demũ, timorẽq; cõuerſa. Ratio quippe cũ laboris gloriã diligẽtius expẽderet, periculũ quoq́ metiebatur. Cauſam p̃terea, qua duo inter ſe de ſupioritate contenderẽt, & ſeipſos pro ſalute p̃pria periculo ſubiicerent, ut qui uictus eſſet, ne in ultimis quidẽ locum foret habiturus. Tantã bonorũ multitudinẽ pp illos interire. Subit deĩde recordatio ueteris affinitatis, atq́ amicitiæ, q̃ multa, & præclara pro dignitate, & gloria inuicem egiſſent,

Sylla, Antonius, & Brutus Cęſaris duces

Attẽde rẽ mirã.

Crudele ſpectaculum.

egiſſent, nunc autē gladiis inter ſe armiſq; contenderent, oē
quoq; ſub illis militātes ad ſimile belloꝝ facinus adducerēt,
qui eiuſdē eſſent caritatis ciues, ſimul cognatis, amiciq; nō-
nulli fratres. Nā id quoq; nec in acie illa defuit. Nam inter
tot uiroꝝ milia, qui in unū concurrebant, multa, præter opi-
nionē & admiranda contigere, quæ quiſq; animaduertens,
acri pœnitentia eo in loco repletus eſt. Et ueluti is dies eo- Aduerte
rum, qui in terris ſunt, uel primus, uel ultimus futurus eſſet, lachry-
magno ſtupore in dubiū conuertit oēs. Vtraq; etiā ex parte mas.
lachrymas emiſiſſe ferūt, cū ut ſe amp'ius intueri poſſent,
dies illa uideretur eripere, Omniſq; Itala natio magno ſilen- Malum ſi-
tio immota perſtitit. Videns itaq; Pōpeius ſociorum copias, gnum.
huiuſmodi proſpectu terrefactas, ueritus ne pugnæ initio cō
fuſio ab illis protinus emergeret, belli ſignum ultro protulit. Pharſalicæ
Cui ex aduerſo a Cæſare cōclamatū eſt, ſtatimq; tubarū ſo- pugnæ ini-
nus, & lituum clangore erecto uniuerſos excitat, & utpote tium.
in tam profunda multitudine, præcones, & præfecti hinc in
de diſcurrētes, exercitū per partes hortabātur. At illi ardue
admodū miro ſilentio, & horrore, magnis experti in præliis
inter ſe concurrunt. Cū in proximo uentū eſſet, primum ſa-
gittis, fundiſq; bellari cœptū. Equites quoq; peditibus admix-
ti breui in ſpacio pugnā iniere. Præualentes igitur Pompeii
milites, legionē decimā circundare feſtinant. Signo a Cæſa-
re elato, qui in ſubſidiis conſtiterant ſubito accurrūt, & ad
equites delati, erectis pilis obſeſſoꝝ facies inuadunt. Illi ho-
ſtiū audaciā, plagaſq; in os illatas nō ferētes, nullo ordine fu-
gā capeſſunt. Eo loci peditatū omnē, depulſis Pōpeii equiti-
bus, Cæſaris equites inuadūt, circundātq; qui prius ab illis
circundari timuerant. Quod animaduertens Pōpeius pediti- Pōpei man-
bus edicit, ne ſe ulterius in eos uertāt, neq; a phalāge lōgius datum.

Cæſar in epiſtolis. excurrant, aut telis cominus utantur, uerũ eminus diſtãtes, iaculis e manu miſſis inſurgẽtes repellãt hoſtes, Quod man datũ cũ circuitionis diſcrimẽ imminet nõnulli utile arbitrã tur eſſe. Cæſar aũt in epiſtolis id pugnæ genus maxime cõ temnit. Plagas enim ex impetu factas potĕtius infigi, uiroſq; ab incurſu prõptiores eſſe. Immorantes uero tepeſcere admo dũ, ac refrigerari putat, Audacter quoq; ob firmitatẽ inſur gentibus, ueluti ſignũ quoddã ſeſe offerre, quod & tũc fieri contigit. Decima quippe legio aſſidente Cæſare, leuã Põpeii

Victoriæ Cæſaris auſpiciũ. aciem, quæ ab equitibus deſtituta fuerat, circũquaq; percur rit, & latere eius omni ex parte imobilis, telis, miſſilibuſq; confodit, quoad conturbatis omnibus in fugã uertit, quæ res uictoriæ auſpiciũ illi attulit. Reliqua interim multitudo uul neribus nece, uario belli opere ſtrepebat, nec tamen uel ui ua uox in tã immenſa phanlage tot inter ſe pugnantibus au diebatur, non eiulatus morientiũ, aut ferro petitorũ, uerũ fre mitus, & ſuſpiria omni ex parte reſonabant, eorũ maxime qui quo in loco cõſtitiſſent, honeſte occubuerãt. Sociorũ uero copiæ ueluti certaminis huius ſpectatores quidã, acierũ or dinem formidine, metuq; repleuerãt, non Cæſaris caſtra ob admirationẽ aggredi auſæ, paucis quibuſdã ueteranis adſer

Sociorũ Põpeii timor & fuga. uantibus, nihil aliud q̃ ſtantes trepidabant. Sed cum ſiniſtra Põpeii acies, hoſtibus cedere, & iã moueri, implicariq; cœ piſſet, ſocii oẽs in fugã uerſi, nullo ordine clamare occipiũt, Superati ſumus. Deinde tabernacula eorum, ac caſtra ueluti aliena inuadentes, diripienteſq;, quocunq; licuit uarie ſpar guntur. Iam reliqua Italorũ acies intellecta clade, paulatim q̃q̃ ſeruato ordine a potentioribus tutata, pedem retrahebat.

Stratagema. Incũbentibus poſtremo, ut in uictoria hoſtibus, & ipſa pari ter in fugã conuerſa eſt. Qua in re aſtutiſſime quidã Cæſar,

ne ad pugnã denuo rediret, nec unius prælii, ſed totius belli opus adipleret egiſſe uiſus. Præcones enim acies diſcurrere, & a Romanoꝝ cæde oẽs temperare iubet, ſolum ad ſocios afferre manus. Victis deinde ꝓpius admoti, intrepidos manere admonet. Id cũ unus ab alio intelligeret oẽs conſiſtere. Et iam Pompeianoꝝ id unicũ ſignũ erat, tuto permanere. Cæteris deinde Italoꝝ more cõſiſtentibus, ſimilemq; uocem edentibus, diſcurrentes Cæſaris milites, ſocioꝝ copias nullo præſidio munitas interficiũt, ob idq; ingentem edidere ſtragem. Põpeius militũ ſuoꝝ cõuerſione perſpecta, mẽte collapſus ab exercitu ſeceſſit, indeq; in tabernaculum delatus, ſine uoce aliq̃diu perſtitit, quẽadmodũ Telamoniũ Aiacẽ in Ilio paſſum fuiſſe memorant, inter medios hoſtes a fortuna deſtitutum. Reliquoꝝ pauci ab exercitu abire auſi, præconis uocẽ eos a Cæſare tutos pollicẽte. Accurrẽtibus deinde hoſtibus per partes diſſipati ſunt. Finiente iam die, Cæſar per exercitũ prouectus, ut manerẽt precabatur, donec Põpeii caſtra recepiſſent. Quippe ſi hoſtes per diẽ unicã uires aſſumpſiſſent, uictoriã denuo habituros eſſe, Sin caſtra, & exercitũ ſimul occupaſſent, bellũ omne iã eſſe profligatũ. Ad hæc manus ad eos ꝓtẽdebat, & curſu prior antecedebat. Quoꝝ igitur a labore corpora exhauſta fuerant accendit animos, cũ ducẽ ipſos præeuntẽ aſpexiſſent. Erexit ad hæc etiã eos ſpes, ac felicitas geſtarũ rerũ, ut caſtris potirentur, & quæcunq; in illis eſſent ſibi aſſumerẽt. Homines quidẽ in ſpe, ac proſperitate minus labores ſentiũt. Sic igitur oẽs incũbentes magna ui aduerſos pepulere. Põpeius his inſpectis, ex tã longo ſilentio hoc ſolũ dixiſſe fertur. An ad caſtra, & hi noſtra? Quibus dictis mutata ueſte conſcendit equum, quatuorq; ex amicis eum comitantibus, nullo in loco curſum intermiſſit,

Belli Pharſalici uictoria a Cæſare.

Numerus iterfectorũ in bello Pharſalico

quoad exorta luce Lariſſam tādē uenit. Cæſar in Pōpeii tabernaculo, quēadmodū ſe facturū dixerat cōſedit, & quæ illi in cœna apparata fuerant ſibi aſſumpſit. Itidem & reliquus exercitus ex hoſtium epulis recreatus eſt. Cecidere hoc in prælio ab utraq; parte, Italoꝝ quidē, nō enim ſocioꝝ copiæ ob multitudinē contēptumq; annumerantur, e Cæſaris primū exercitu turmarū ductores ad numerū triginta, armati du centi, ut alii ſcripſere mille, & ducenti. Ex Pōpeii uero partibus Senatores decē, quoꝝ e numero fuit, Lucius Domicius, olim Cęſaris in Gallia ſucceſſor deſtinatus, equeſtris ordinis ad quadraginta ex illuſtrioribus. Ex reliquo autē exercitu, qui rem in maius extollunt, quinq; ſupra uiginti millia cecidiſſe aiūt. Cæterū Aſinius Pollio qui ſub Cęſare ea in pugna militauit, ſex millia ex Pōpeii exercitu interiiſſe ſolū ſcribit. Et hic finis admirabilis illius circa Pharſalū belli fuit. Cæſar munera quidē prima, & ſecunda ex omnibus protulit, faſſus eos egregie pugnaſſe, & cū ipſo legionem decimam. Tertia Craſinus turmæ ductor habere meruit. Is cū Cæſar pugnā ingrederetur, & ab eo quid ſperaret expoſceret, elata uoce. Vincemus inquit o Cæſar, & me hodie, uel uiuū, uel mortuū recipies. Exercitus aūt iſte, me ad quaſcūq; accurrētem acies, & multa præclara, & illuſtria agentem intuebitur, teſtiſq; erit uirtutis meæ. Inter cadauera itaq; reptus muneribus donatus eſt, quæ cum illo ſepulchro illata ſunt, quod inſigne prope ſtragem, Cæſaris mādato, erectū cōſtat. Pompeius ex Lariſſa ſimili curſu ad mare uſq; delatus eſt. Eo loci paruā ingreſſus cymbā, cū adnauigantē nauē offendiſſet

Pōpeii fuga ex Lariſſa.

Mitylenas peruenit. Aſſumpta igitur Cornelia uxore triremibus quatuor comitatus, quæ a Rodiis, & Tyriis ad eum uenerāt, Corcyrā tūc quidem, & Libyā prætereuectus eſt,

quo in loco exercitũ aliũ, & nauticos habebat apparatus. Ad orientem itaq; cõuerſus, Parthos, ueluti ab illis opẽ petiturus, nulli patefacto interim conſilio adire ſtatuit, quod pœne cũ in Siciliã ueniſſet amicis retulit. At illi a Parthis abſtinẽdũ ſuadebãt, qui nuper Craſſo inſurrexiſſent, & adhuc ob eius cladẽ elatiores ſpiritus haberent, nec Corneliã ſingularis formę mulierem in eorũ poteſtate cõmittẽdã eſſe, maxime cũ e Craſſo eſſet genita. Cũ in Aegyptũ demum ire ſtatuiſſet, uel ad Iubã potius ſe cõuertere, amici repudiatis Iubæ rebus, utpote quæ nullius æſtimationis, aut gloriæ future eſſent, Aegyptũ ut adiret ſuaſere, finitimã regionẽ, & principatu ingenti præditã, felicẽ præterea, ac potentẽ nauibus, frumento, pecuniiſq;. Cuius reges q̃q̃ puerili in ætate eſſent, Põpeio tamẽ paterna caritate obſequerẽtur. His permotus Põpeius ad Aegyptũ ſe cõuertit. Cleopatra Aegypto eiecta, quæ cũ fratre regnũ ſimul obtinebat, exercitum circa Syriã in fratrem apparabat Ptolemæus ea tempeſtate prope Caſſium Aegypti, Cleopatræ inſultus morabatur. Ita caſu quodã incũbente uento, Põpeius ad Caſſiũ defertur. Inſpectis copiis, quæ plurimæ in littore conſtiterant, a curſu tempera uit, meditatus, quod re ipſa fuerat, adeſſe regẽ. Præmiſſis nũciis amiciciã, q̃ cũ patre eius habuiſſet exponit. Rex tertiũ ſupra decimũ ætatis annũ iã attigerat. Exercitũ eius Achillas quidã adſeruabat. Pecunias uero Pothinus nomine, eunuchus, qui confeſtim de Põpeii aduentu inter ſe cõſultare inci piũt. Aderat & Theodotus Samius rhetor, pueri regis pręceptor. Hi nefandũ inuicẽ negociũ animo uoluẽtes. Põpeiũ interficere conueniunt, quo Cæſari morẽ gererent. Approbato deinde conſilio, cymbã eximie ornatam ad eũ mittũt, ueluti mari iportuoſo eo in loco exiſtente, nec a maioribus nauibus

Põpeii ani mus ad Parthos.

Amicorũ cõſiliũ ad Põpeiũ.

Achillas dux.

Pothinus eunuchus

Proditio in Põpeiũ.

adiri facili Miniſtri porro regii cymbã inſcenderãt, et cũ his Sẽpronius uir Romanus, qui tũc forte regi aſſidẽs, alias cum Põpeio militauerat. Is dextrã regis nomine Põpeio obtulit. & ad amicũ filiũ tuto monet accedere. Inter hęc exercitus, ueluti Põpeio honorẽ præbiturus iuxta littus in acie cõſtiterat, & rex inter medios purpurea amictus ueſte pſidebat, Quorũ aſpectu Põpeius ſuſpitiõe motus eſt, cũ exercitus ordinẽ, cymbæ ornatũ intueretur, potiſſimũ cũ nec ad ipſum acceſſiſſet rex, nec ex ſuis digniores pręmiſiſſet, Hunc ſolum itaq; Sophoclis Iambũ protulit. Qui ad tyrãnũ proficiſcitur illius ſeruus eſt, q̃q liber ſit. Quo dicto cymbã trepide eſt ingreſſus. Cũ in alto lõge abeſſet, inter nauigãdũ magis adhuc de Sempronio cœpit ſuſpicari, ſiue quod Romanũ hominẽ ſecũ olim militantẽ noſceret, ſiue ꝙ ſolũ adeſſe cerneret, quaſi ob militaris diſciplinæ, æmulationẽ imperatorẽ ſuũ eſſet inuaſurus. Ad illũ itaq; cõuerſus, Tene inq̃t ego cognoſco o miles? Cui ſtatim ille ãnuit. Deinde cõuerſum primus pculit, cæteri uero inſecuti ſunt. Vxor itaq;, & amici eius hæc a lõge intuẽtes, eiulatu, gemituq; ad eos fœderũ uindices, manus tollere, nullaq; interiecta mora claſſem ab inimico littore auertere cõtendũt. Caput Põpeii a buſto abſciſſum, & a Pothino Cæſari, magno pro munere ſeruatũ. Verũ idẽ tã nefandi ſceleris meritas luit pœnas. Reliquũ corporis in littore ſepultũ a quodã, tumulo inſigni addito, cui ab alio inſcriptũ fuit Tẽpli pondus erat modica qui clauditur urna. Procedẽte tẽpore, cũ tumulus ſub arena eſſet abrutus, ſtatuæ etiã, quæ Põpeio a neceſſariis eius circa Caſſium, ex ære erectæ ſteterãt, in tẽpli aditu, iã uetuſtate exeſę ſeruarẽt, ętate mea ab Hadriano imperatore ſumma diligẽtia perquiſitæ, & inuente ſunt, cũ ad partes illas acceſſiſſet. Tumulus quoq; man

Sophoclis Iãbũ nota.

Põpeii magni interitus.

Quo tempore.

Appianus.

dato eius perpurgatus, ſtatuæ erectæ ſicut denuo ab oĩbus dignoſci poſſet. Et hic finis uitæ Põpeio fuit a quo tã ingẽtia prælia ex antelata ſunt cuius opera Romanorũ imperium in maius adauctũ, ob quæ magni cognomẽ habere meruit, cũ a nemine antea eſſet ſuperatus, ſed ab adoleſcentia uſq; inuictus fuiſſet, ac beatus. A tertio quippe, & uigeſimo uſq; ad octauũ, & quinquageſimũ ætatis annũ monarchiæ præfuit, ſumma potẽtia uſus, & ut opinio fert, ob Cæſaris zelũ populari fauore in principatu poſitus. Lucius igitur Scipio Põpeii ſocer cæteriq; quicũq; illuſtriores a Pharſalica pugna pfugerãt, ad Catonẽ Corcyrã uerſus abiere, q ad alterius exercitus curam, trecentarũq; triremũ cuſtodiã prætor relictus fuerat. Itaq; quicũq; ex ipſis clariores extitere Põpeii copias, claſſemq; inter ſe partiti ſunt. Caſſius in Pontũ ad Pharnacem profectus eſt, ut in Cæſarem illũ excitaret. Scipio & Cato in Libyã enauigarũt Vari fiducia, & exercitus, qui cũ illo aduerſabatur, Iuba Numidarũ rege pariter cũ illis ad bellũ cõſpirante. Pompeius aũt primogenitus Põpeii filius, Lauiniuſq; cũ eo copiarũ partẽ deducentes, in Iberiam ſunt profecti, q̃ ad ſe aſciſcẽtes, exercitũ aliũ ex Iberis. Celtiberis, ſeruiſq; in unũ cõgregarũt, ſic ut lõge maiore impetu aſſurgerent, Tãtę adhuc uires ex Põpeii apparatu ſuperfuerant, quas idẽ infelicitate quadã derelinquerat in fugã uerſus. Cũ aũt qui in Libya cõuenerãt, Catonẽ ipſis ducẽ poſtularẽt Cato cõſularium præſentia cõmotus, id munus renuit, qui dignitatis cauſa eo in loco legati aderãt, cũ ipſe in urbe prętor dũtaxat extitiſſet. Luciũ itaq; Scipionẽ imperatorẽ elegere, cũ quo magnæ adhuc copiæ cõſpirauere ad bellũ. Et hic duo potiſſimũ exercitus æſtimatione digni, ex Libya, & Iberia in Cæſarẽ una uires aſſumpſerũt, Cæſar poſt adeptã uictoriã per duos dies

Initiũ alterius belli.

Põpeius iunior.

Lucius Scipio imperator.

in Pharſalo cõmoratus eſt, ſacris intendēs, exercitũq; e ꝑlio defeſſum uiciſſim recreās. Eo in loco Theſſalos, qui cũ ipſo depugnauerāt liberos eſſe iuſſit, Athenieſibus ꝑterea ueniā petētibus facile cõceſſit, his uerbis uſus. Sępenumero uos ueſtri culpa ad interitũ redactos, maiorꝝ ueſtrorꝝ gloria ſaluti reddidit. Tertia die orientē uerſus caſtra mouit, fidē Põpeianæ proſecutus fugæ. Cum ad Helleſpontũ ꝑueniſſet, triremium inopia ſcaphis exercitũ traducere cõpellitur. Caſſius fortuna quadā triremiũ parte comitatus, adnauigati obuius fit, cum ad Pharnacē ꝓperaret. Et q̃q̃ triremiũ numero aduerſus paruas rates tuto depugnare poſſet, Cæſaris tamē felicitate cõterritus, cuius fides ꝑſpecta erat, uires formidādę eundē conſulto adnauigare ratus, a trireme in ſcaphā, porrectis ad eum manibus ultro deſiluit, ueniaq; impetrata triremes oēs illi tradidit, tm̃ potentiæ Cęſaris felicitas ſibi aſciuerat. Non. n. ego aliā cõtemplor rationē, neq; opus aliud excogitare poſſum in tanta tēporis difficultate, tantũ illi fortunæ ſucceſſiſſe, ut Caſſiũ uirum bellicoſiſſim, octoginta triremibus aduerſus nauigantē, ac illi imparato occurrētē adeo terruerit, ut nec ad manus cũ eodē accedere ſit auſus. Nā eum, qui tam turpiter ex timore ſe illi dederat, poſterius Romæ imperantē neci tradidit. Qua ex re ſatis cõſtat, lõgē ampliorem ex fortuna Cæſaris tunc illi timorē affuiſſe. In hunc modũ ꝑter opinionē ſaluatus Cæſar, ſuperato, Helleſpõto, Ioniis, & Aeoliis, cęteriſq; nationibus, Cherroneſum magnā incolentibus, quā uno nomine Aſiā minorē uocant, ꝑ legatos deprecātibus ueniā conceſſit. Audiens ꝑterea Põpeiũ in Aegyptũ ꝑtranſiſſe, Rhodũ ꝑuenit, neq; ulterius expectato exercitu, qui ad eũ ꝑ partes accedebat, Caſſii, & Rhodiorꝝ triremibus aſſũptis, eũ ꝑſentibus dũtaxat claſſē igreſſus eſt,

Caſſii defectio ad Cęſarem.

De Caſſio eodem & Cæſaris felicitate, deinde interitu memorati Caſſii

neq; ulli pate facto itinere circa ueſperā curſum mouet, reliquis gubernatoribus ut claſſis ſuæ ſignū per diē ſequerētur admonitis. Gubernatori aūt ꝓprio, cū iam a littore lōge abeſſet, Alexandriā uerſus uela iubet exponere. Sic tribus diebus pelago ꝓuectus Alexandriā ꝑuenit. Eo loci ab regiis miniſtris benigne receptus eſt, cum rex morā circa Caſſium adhuc ageret. Ac primū quidē ocioſitatē quandā ob adſiſtētium ſibi paucitatē ſimulare cœpit. Nam ad eum accedentes ꝑhumane recipiebat, & urbem circūuectus pulchritudinem eius admirari uiſus, & diſputantibus philoſophis in multitudine præſens adſtitit. Quibus ex rebus gratiā apud Alexādrinos, ueluti a negotiis oībus ſolutus, ſibi cōparauit. Adſiſtēte uero exercitu, Pōthiū quidē, & Achillā, ob ea, quę in Pompeiū ꝑpetrauerāt morte mulctauit. Theodotū demū fugientē Caſſius cum in Aſiā ueniſſet cruce ſuſpēdit. Tumultu ob hanc rem inter Alexādrinos orto, cum regiū exercitum in illū cōcitaſſent, pluribus ꝓliis circa regiā, & in maris littore certatū eſt. Quo in loco cum in mare deſiliiſſet, & in ꝓfundo aliq̄diu enataſſet. Alexādrini ueſtē ab eo adeptam, in trophei modū erexere. Poſtremo iuxta Nilū cū rege certamē iniit, in quo uictoria ſuperior euaſit. Inter hæc ꝑ noue mēſes cōmoratus, tandē Cleopatrā fratris loco Aegypti regnū iuſſit obtinere. Per Nilū quoq; quadricentis nauibus deuectus quo regionē ꝑluſtraret oculis, cum Cleopatra ſimul adiit, multaq; alia ut illi obſequeretur effecit. Verum hæc ſingula ut geſta ſunt, diligētius eo libro referūtur, qui de Aegyptiis inſcribitur a nobis. Caput Pōpeii ad ſe delatum minime intueri uoluit, uerū ſepeliri ſtatim iuſſit. Tēplum quoq; ꝑexiguū ante urbē cōdidit, quod indignationis ſacrū appellauit, & quod ætate mea Traiano īperatore Iu

Aduentus Cæſaris in Alexandriam

Pōpeii īterfectores a Cæſare morte mulctari.

dĉoꝝ gēus in Aegypto debellāte, ab Iudeis ipſis ad opportunitatē belli diſiectū eſt. Tā magna in Alexādria opatus Cęſar, ꝑ Syriā in pharnacē copias mouit. Is ꝗppe iā multa peregerat, & ꝗſdā Romanoꝝ ꝓuicias ſibi aſciuerat, & cū Domicio Cęſaris ꝑtore depugnās ſplēdide uictoriā adeptus fuerat. Qua ex re maxīe elatus Amiſum urbē in ponto ſitā, & Romanoꝝ fauētē ꝑtibus in ſeruitutē redegerat, Pueris quoq̨ eoꝝ manus abſcidi iuſſerat. Adueniēte deide Caſare, pauore, ac pœnitētia ductus, cū ꝑ ducēta ſtadia lōge abeſſet, legatos ꝑ pace ad eū miſit, q coronā deferrēt aureā, filiā q̨ꝗ eius ob inſcitiā in matrimoniū illi traderēt. Cæſar ītellectis his q̄ afferebātur cū exercitu ꝓgreſſus eſt, & ipſe in primis āteire properauit, legatos uerbis detinēs, donec ad Pharnacis caſtra ꝑueniſſet. Et hoc ſolū ingēs, an pœnas adbuc dabit hic patris iterfector? equū aſcēdit, & cōfeſtim a prīa uoce Pharnacē in fugā uertit, plures quoq; cū eqtibus, q ad mille primo ipetu ad eū uenerāt occidit. Qua ex cā illū exclamaſſe ferūt, o beate Pōpeii, ſimilibus poſt Mithridatē huius patrē, occurrēs hoſtibus, & ob id magnus habitus, & magnus appellatus. Poſt ꝑugnā deinde hæc Romā ꝑmiſit. Veni, uidi, uici. Pharnaces in Boſphori regnū quondā a Pōpeio ſibi traditum libēs abſceſſit Cæſar nulla ad ociū intermiſſa mora tot bellis ipſum circūſtrepētibus in Aſiā ꝑuenit, & ī trāſitu urbibus, quæ a tributis oppreſſę fuerāt ius adminiſtrauit, quēadmodū a nobis ī Aſiaticis rebus ꝑſcriptū eſt. Sentiēs deīde ſeditionē Romæ coortā eſſe, & Antoniū eqtū ꝑfectū, cōmeatum cū exercitu omni ex parte ꝑcludere, Romā regreditur. Quo cū ueniſſet oīs ciuilis ſeditio extincta eſt. Verū militū altera ī eū inſurrexit, q nec ipſi Pharſalico bello ꝓmiſſa capiētes, neq̨ ex lege ulterius ī bello ꝑmanētes, ad patriā re

Pharnacis crudelitas

Pharnacis legati ad Cæſarē.

dire ꝑperabāt. Nā quędā illis infinita in Pharſalo, & alia ēt
infinita. cū in Libya bellū ꝑfectū eſſe pollicitus olim fuerat.
Tūc aūt ad illos miſit unicuiq; mille dragmas ꝑſolui iubēs.
Hi uero nō polliceri eū potius q̃ exoluere ſtatim admone-
bāt, parūq; abfuit, qn priſcū Saluſtiū ad eos miſſū his de re
bus interficerēt, niſi qđ idē fuga elapſus eſt. Quibus ꝑceptis
Cæſar legionē aliā militū, q urbē ſub Antonio ſeruabāt, do-
mui ſuæ, urbiſq; egreſſibus iuſſit ꝑſidere, ueritus ne milites
ad rapinas ſe cōferrēt. Ipſe trepidātibus cūctis, & ut multū
inſultū ꝑcaueret admonētibus, lōge audatior ad eos diſſidē
tes in cāpū martiū ꝑfectus eſt, ita ut priuſq̃ loq̃retur in tri
bunali ſit cōſpectus. Illi cū tumultu iermes ad eū accurrere
& ut mos eſt, iopine adueniēte eo impatorē uenerati ſunt.
Iubēte deide illo, ut ſi qđ de muneribus loq uellēt in cōſpe-
ctu ſuo dicerēt, nihil auſi ex pauore ſiluerūt. Cū aūt mode-
ratius a militia demitti oēs cōclamarēt, ſperātes eundē ob
exercitus idigētiā ſub munerū ſpe ad reliq̃s hoſtes deductu
rū eſſe de cōmuni opiniōe nihil ueritus, dimitto uos inq̃t. Stu
pētibus ipſis, multo magis ſubſecuto ſilētio, i hūc modū fari
cœpit. Dabo uobis oīa, quę pollicitus ſum, cū de cæteris triū-
phū agā. Quo inſperato reſpōſo moti, cū id ipſum lęte audie-
rēt, uerecūdia etiā oppreſſi ſunt. Ratio quoq; cū zelo ſimul
incidit, quaſi eoꝝ impatorē hoſtiū in medio relicturi eſſēt
alii q̃ ipſoꝝ loco triūphū habituri. Lucra inſup, q̃ in Libya
lōge maiora cōſecuturas ſe ſperarēt, amiſſuri, & uiciſſim Cæ
ſaris, & inimicoꝝ eius futuri hoſtes. Qua ex re āpliora ad-
huc timore ex dubitatiōe cōticebāt, ſperātes Cęſarē qcq̃ illis
datuꝝ eſſe, ac ſimul ob neceſſitatē, quā i ꝑſenti hēret pœni
tētiā actuꝝ. At ille ex aduerſo loq deſiit. Amicis deide, ut
aliud qpiā ad eos loq̃retur ſuadētib⁹, et ne tā breui, ſuꝑboq;

Propria militū reſpōſio cū indignatione.

reſpōſo plura militibus celaret admonētibus, loqui exorſus, ciues militū loco habere ſe dixit. Quod diſſidentiū a militia, & priuatā uitam ſubeuntiū ſignum erat. Illi pœnitentia ducti, & ulterius non ferentes exclamare, ac precari, & ut ad militiā aſſumeretur expoſcere. Recuſante & id Cæſare, & a tribunali ſimul deſcendere milites multo acrius inſtare, & ut ꝑmaneret orare, & qui deliquiſſent pœna affici debere poſtulabāt. Modicū igitur quid cōmoratus, neq; diſcedēs, neq; regrediēs dubitatione ſimulare cœpit. Mox reuerſus neminē ex ipſis ſe punire uelle dixit. Angi tamē admodum, ac dolere, legionē decimā, quā in honore ſemꝑ habuiſſet, huiuſmodi tumultus præſtitiſſe cauſam. Hanc igitur ſolā ab exercitu meo inquit eximo. Dabo aūt, quæcūq; uobis pollicitus ſum cum ex Libya rediero. Dabo inſuper agros cū bella oīa cōfecta fuerint. Nō quēadmodū Sylla a cæteris eripiens, quos illi haberēt, & ſpoliatos cum his, qui accepiſſēt in unū habitare faciens, & adinuicē hoſtes eos ſtatuēs. Verum populi agros inter uos diſtribuēs, & ex meipſo neceſſaria ſimul adhibēs. Plauſu & collaudatiōe ab oībus elatis, decima legio mœrore tabeſcebat. Cæſarē ſolū erga ſe implacabilē eſſe intuens, ſeq; ab illo ſortiri depoſcebat, & partem ex ea morte mulctari. Cæſar nihil cum illa contēdere auſus, cum indigeret adhuc, cautius demū pœnitētia deductā ſibi cōciliauit. Indeq; i Libyā ad bellū ſe ꝓripuit. A Regio itaq; urbe in pelagus delatus, a Miſenia tandē Lilybæū, deuectus eſt. Ibi Catonē belli apparatū cū claſſe, & peditū parte in Vtica ſeruare intelligēs, trecētis Romanoꝝ additis, q ſe belli cōſultores fecerāt, & Senatū ſeipſos nūcupabāt. Imperatorē uero eoꝝ Luciū Scipionē conſtitutū eſſe, ꝓſtātiores ex ipſis in Adrumento morā ducere. Scipionē uerſus claſſē

Magnus uerborum artifex.

mouit. Quē cum ad Iubā pſectū offendiſſet, cōtra Scipionis exercitū aciem inſtruit, quaſi opportune hoſtes, imperatore abſente prælio inuaſurus. Labienus ex aduerſo, ac Petreius Scipionis duces illi occurrūt, & ex Cæſaris militibus plures intercipiūt. Fugientes quoq; per contēptū inſequi cœperunt, donec Labienū equus per ilia cōfoſſus humi deiecit. Verū illum clypeatorum manus ab hoſtibus eripuit. Petreius abūde eorum periculo pſpecto, & quęcūq; libuiſſet, facile obtinere potens, bellū intermiſit, eos, qui circūſteterāt his uerbis increpās. Ne Scipionē imperatorē noſtrū uictoria fraudemus. Quod opus Cesareæ fortunæ pars altera uidetur extitiſſe, hoſtibus ut apparuit uictoriā adeptis, q tam inopine pugnā diſſoluiſſent. Ipſum autē Cæſarē eo in prælio in ſuos inſurgentē a fuga cohibuiſſe aiunt, & quēdā ex ipſis aquilam ferentē, quæ pcipuū in bello ſignū fuit, ſua manu inuadētē a fuga ad primos cōpuliſſe, donec Petreius retrogreſſus eſt, & Cæſar ipſe facilius ſuos reuocauit. Et hic belli primi a Cæſare geſti in Libya finis fuit. Non multo poſt cum Scipio octo peditū legionibus inſtructus, equitibus uiginti milibus, quorum maior pars Libycorum fuit. Ad hęc ſcutatis plurimis, & Elephātis circa triginta aduentare diceretur, & cum eo Iuba rex, qui pedites alios ad triginta miliū numerum. Numidas equites ad uiginti miliū. Lanceatores quoq; multos, & elephātos ſexaginta alios ſecum duceret, Romanorum exercitus cœpit trepidare, militeſq; inter ſe tumultū concitarūt, eorum cauſa, qui iampridē experti fuerāt, & hoc ob opinionē multitudinis, ac uirtutis, maxime inſurgētium Numidarum equitum, tum ob elephātorum bellum aduerſus cōſtitutū. Boccho deinde altero Mauruſiorum rege, Cirtā, quæ Iubæ regia fuerat intercipiēte, Iuba intellecta re ad pro

Vincitur Cæſar.

Trepidationem ac tumultum attende.

pria cũ exercitu reuerſus eſt, triginta dũtaxat elephãtis Scipioni derelictis. Qua ex re Cæſaris exercitus adeo exhilaratus eſt, ut quinta legio elaphantis ſe opponi poſtularit, eaq; imprimis uictoriã adepta ſit, & ex hoc nũc etiã ipſi legioni elephãti uexillis inſcribũtur. Tãdẽ longa cũ labore in omni

Cæſaris uictoria.

eius belli parte pugna, multimoda conuerſione facta Cæſar uix tãdẽ in ueſpã uictoria potitus eſt. Et Scipionis exercitus demum ſuperatus nulla uictoriæ intermiſſione, nec in nocte

Luci Scipiõis fuga.

quidẽ facta, quo ad omnia profligata ſunt. Pauci hoſtium ut potuere in fugã abeũt. Scipio cæteris omnibus Affranio permiſſis, per mare duodecim cataphractis nauibus elapſus eſt. In hũc modũ exercitus octoginta milibus militũ ad præliũ inſtructus, & iãpridẽ expertus, & ex prima pugna in ſpem maximã elatus, hoc ſecũdo prælio penitus diſſipatus eſt. Cæſari gloria felicitate belli inſuperabilis a cũctis habita. Nihil uictis uirtuti eius tribuẽtibus, ſed propria errata. Cæſaris felicitati adſcribentibus. Viſum eſt enim id bellũ ducũ imperitia in hãc cladẽ decidiſſe, minime ſuſtinẽtibus ipſis, quouſq; ut in exteris indigeret Cæſar, neq; primã uictoriã ad finem uſq; deducẽtibus, uerũ ſtatim ſe ipſos diſſoluẽtibus, cũ iã Cæſar eſſet profligatus. His Vticę relatis circa tertiã ferme diẽ & Cæſare ſubito admonẽte copias, fuga omniũ inſecuta eſt, quorũ neminẽ retinuit Cato, ſed naues illuſtrioribus eorũ tradidit, Ipſe quietus in urbe perſtitit. Vticenſibus etiã pro illo

Cato uir optimus

in primis deprecari pollicẽtibus, ſubridens Cato, nõ cõciliatione ſibi cũ Cæſare opus eſſe reſpõdit, & idipſum Cæſarẽ optime intelligere, Publicatis inſuper his, quæ recõdita apud illum fuerant, ſingulis Vticẽſium primoribus inſcribens atq; diſpartiens circa ueſperã a balneo ad cœnã trãſiit. Diſcũbẽs porro conuiuatus eſt eo more, quo a Põpeii nece cõſueuerat,

nihil ſolitæ cõuerſationis omittens, neq; plura, aut pauciora conuiuio inſerẽs. Cũ aſtãtibus etiã de his qui enauigauerant ſermonẽ protulit, rogãs an proſpero uterẽtur uento, & quãto interuallo lõge eſſent habituri, priuſq̃ ad lucẽ acceſſiſſet. Cæſar. Poſtremo in cubiculũ delatus, cæteros oẽs filio excepto, a ſe diuiſit, quẽ ſolito arctius amplexus eſt. Poſt hæc enſem lecto aſſidere ſolitũ minime intuẽs exclamare capit. Se hoſtibus ab domeſticis inermẽ prodi. Quẽadmodũ enim inquit neceſſariis uti poſſum, ſi per noctẽ cõtra me inſurgat quiſq̃? Amicis aũt illũ adhortantibus, & ſe nihil in eum machinari profitẽtibus uerũ ut ſine enſe quieſcere uellet ſuadẽtibus, aptius hæc inquit. Non enim mihi mori cupienti, enſe opus eſt. Facillime quidẽ uel ueſte ſpiritũ licet opprimere, uel caput parieti ultro impingere, uel in collũ precipitare me ipſum ut pereã, uel retento ſpiritu obire mortẽ, Multaq; alia elocutus ut enſem pferrẽt exorauit. Quo allato, Platonis librũ, qui de anima inſcribitur, ab illis poſcẽs legere pſeuerauit Cũ a lectione deſiiſſet, qui portis pſidebãt, qeti indulgere monuit. Ipſe aũt ſe ſub pectore impreſſo enſe uulnerauit. Effluẽtibus itaq; uiſceribus, cũ ſtrepitus inſecutus eſſet, qui ad portas morabãtur ſubito accurrũt. Medici quoq; uiſcera adhuc illeſa reducere, & uulnus colligare tentabãt. Ille reaſſũpto ſpũ diſſimulare iterũ, ac ſeipſum increpãs, qđ minus alte uulnus impſiſſet, gratias illis uelutiſalutis ſuę auctoribus ultro reddere, demũ ſe qete idigere dixit. Illi arrepto enſe diſceſſere, & q̃ſi qetuiro pcluſere portas. Cato dormiẽtis ſimilitudine plata obligatiões uulneris ſilẽs ipſe manibus diripuit ambabus, & ſuturas corporis ifregit, ſtrę in minorẽ. Vulnus pterea, & uẽtrẽ unguibus, digitiſq; lacerauit, uiſcera q; diſiecit, quoad tandẽ extinctus eſt, annũ ii quinquageſimũ ætatis agens, mente

Magnanimi uiri factum.

Crudelem nota.

Catonis caſuni a ſeipſo

tem ſuā ex huiuſmodi iudicio aperuit omniū mortaliū ferè
Martia Catonis uxor a principio. ſingularis. Iuſtū, & honeſtū, & quod bonū dicitur, non moribus magis ꝗ rationis magnanimitate diffinit. Martia illi uxor, Philippi filia a principio fuit, qua maxime oblectatus eſt, filioſq; ex ea genuit, deinde Hortēſio amico habēdā tradidit, ueteri cōſuetudine, cum ille filioꝝ cupidus, nuſꝗ muli eri fœcūdæ cōueniſſet. Hanc poſterius ex eo p̄gnantē domum reduxit, quaſi illa indigeret. Talis Cato fuiſſe ſcribitur, quem Vticēſes ſplēdide intulere ſepulchro. Cæſar illum gloriæ ſuæ inuidiſſe retulit. Cicerone de ipſius laudibus librū pſcribēte, qui Cato appellabatur, Cæſar ex aduerſo anticationē in calumniā eius edidit.

Iubæ, & Petreii mors. Iuba, & Petreius pceptis his quæ geſta fuerāt, cum nec fugā, aut ſalutē ulterius ſperare poſsēt, inedia, uulneribuſq; ſe adinuicē tādē cōfecere. Cæſar Iubæ regnū Romanis ſub tributo cōtulit. Cui Criſpus Saluſtius pro p̄tore p̄fuit. Vticenſibus, Catoniſq; filio ueniā cōceſſit. Pōpeii filiā cum duobus ex ea natis Vticæ depreheſam, Pōpeio demiſit incolumē. Ex treceētis uero illis q Senatus formā p̄ſerebāt, quoſcūq; reptos neci tradidit. L. Scipio, qui eo in bello imperator fuit, hyemē in mari agens, hoſtilibus nauibus a caſu obuius, pegregie ſe geſſit, donec ſuperata eius claſſe ſeipſum interemit, ſponteq; in mare p̄cipitē dedit. Hic igitur Cæſaris in Libya belli finis fuit. Ipſe Ro-

Belli a Cæſare in Libya geſti finis. mam reuerſus quatuor interpoſitis peregit triūphos. De gallicis primū in quo plurimas, & magnas duxit nationes, & quæcūq; alia deficiētia adeptus fuerat. Ponticū cōtra Pharnacē, Libycū in libycos, qui Scipioni adhæſerāt. Inter hos Iuba, Iubæ filius infans adhuc afferebatur, Attulit, & cuiuſdā circa Nilū naumachie triumphū Aegyptiū, Galloꝝ, & Pharnacis in medio. Quę ad Romanos ꝑtinebāt, ueluti iter

cives

ciues geſta, neq; ſibi admodũ honeſta, & Romanis inſuper
turpia, infauſtaq; uidebãtur, triũpho per imagines inſcripſit,
eorũq; paſſiones pariter expreſſit. Viros quoq; ſimulitudini-
bus uariis, ſcripſitq; repreſentauit, Pompeii imagine excepta.
Huius ſolũ deferri, & oſtẽdi uetuit, cũ populum erga illũ be- Ex imagi-
neuolentia affectũ adhuc eſſe intelligeret. Populus igitur do- nibus triũ-
meſticis in malis, q̃q̃ timore oppreſſus, ſuſpirio tamen mœro- phus.
rem prodidit, potiſſimũ cũ L. Scipionẽ imperatorem ſuũ a ſe
ipſo ſub pectore traiectũ, & in mare collabentẽ, & Petreiũ
ſe inedia, ferroq; conficientẽ intueretur. Et Catonem feræ in
modũ uiſcera dilacerantem ſua, Achillæ necem, ac Pothini,
gaudio proſecuti ſunt oẽs, & in Pharnacis fuga riſum emiſe-
re. Pecuniarũ in triũphis ſummã delatam ferunt ſexaginta
quinq; talentoꝝ millium. Coronas ex auro duas, & uiginti,
ac octingentas ſupra duo millia, quæ quatuor ſupra decẽ, &
quadrigentarũ amplius uigintiq; millium librarũ pondus ex-
cellerent. Ex quibus ſtatim poſt triũphũ, quæcunq; exercitui
pollicitus fuerat ampliore adhuc pecunia exoluit. Militi dra-
chmas quinq; mille Atticas. Turmæ ductori bis totidẽ. Tri-
bunis militũ, equitibuſq; in duplo maius. Ad hęc ſingulis ex
populo minã unã Atticam. Spectacula quoq; multifariã edi-
dit, equoꝝ, & muſici, pedeſtriq; certaminis, uirorũ mille ad
totidem certantiũ, & equeſtres pugnas ducẽtoꝝ pariter, &
aliud ex peditibus, equiſq; præludiũ ſubinde immiſcẽt, Ele-
phantoꝝ uiginti bellũ utriq; locatoꝝ. Naualẽ præterea pu-
gnã remigũ quater millium, mille bellatoribus utraq; ex par
te inſidentibus. Erexit & Veneri genitrici templũ, ut prius Tẽplũ Ve-
ad Pharſalũ uouerat, bellũ initurus. Atriũ quoq; tẽplo circũ- neris.
duxit, quod Romanoꝝ foꝝ eſſe uoluit, non rerũ quidẽ uena-
lium, ſed eoꝝ, qui ad iura ſimul cõuenirẽt quẽadmodũ apud

Perſas, aut quęrētibus, aut explicātibus iura cernūtur Cleo-patra per illuſtrem deæ imaginem tēplo cōtulit, quæ a nobis eo in loco adhuc uiſitur. Cū cenſus populi deſcriberetur, uix dimidiū turbæ, quæ ante bellum fuerat inuentū eſt, in iātum

Bellū Ibe ricum, huiuſmodi cōtētio exhauſit urbem. Ipſe iam quarto functus cōſulatu in Iberia cōtra iuniorem Pompeiū pręfectus eſt. Hoc quippe reſiduū, nec ab eo contēnendū ſupererat ciuile bellū. Quicunq; etenim optimi ex Libya, perfugerant, hūc in locū cōuenere, & exercitus ex Libya, ducibuſq; in pharſalo ſuperatus, in unum ſe contulerat. Ex Iberis uero, & Celtiberis nationibus audaciſſimis, bello cōſuetis, & ex ſeruis prętereà multitudo ingens ad Pōpeiū uenerat, & iam quartū annū in his contentionibus exegerant, animoq; ad pugnandū parato cū deſperatione quoq; ferebantur, qua minime confiſus Pompeius pugnā ſubire formidabat, Verū accedente Cęſari belli diſcrimen inire ſtatuit, q̄q̄ diſſuadentibus illi ſenioribus, qui ad Pharſalū, & in Libya Cæſarem experti, tempore fameq; ueluti exteris in locis conterendū potius eſſe ſuadebant. Cæſar aūt e Roma ſeptem & uiginti diebus ad eos uenit, grauiſſimo exercitu longiſſimū emenſus iter. Timor igitur, qualis haud antea exercitū eius inuaſit ob multitudinē, & experientiam deſperationemq; hoſtium. Ob quæ Cæſar tardius milites in aciem educebat. Id animaduertens Pōpeius proprium acceſſit, ob pauorem minimi eos faciens. Quod dedecus permoleſte ferens Cæſar, copias prope Cordubā in aciē eduxit, inſigne ut prius, Venerem illis anteponens, Pōpeius contra pietatem, Incūbente Cęſare cū exercitus pauore correptus trepidaret, pauori quoq; deſidia admixta eſſet, Cęſar porrectis ad cœlū manibus, deos omnes inuocare, & ne unis eo prælio, multa & ſplendida eius geſta deturparent, cœpit

deprecari. Milites quoq; diſcurrens nominatim appellabant. Caſſide præterea adempta, uultũ eius indiſpicere cogebat. Illi uero nec hoc quidem modo a timore ceſſauere, donec Cæſar unius Clypeo arrepto, duces circunſidentes in hunc modũ affatus eſt. Erit hic mihi uitæ finis. Vobis aũt rei mi litaris dies ultima. Quibus dictis ex acie ꝓcurrẽs ſic hoſtes protulit, ut per decẽ pedũ ſpaciũ, loco cederent, ducẽtaq; ad illũ tela iacerẽtur, quorũ partem euitaret, partẽ clypeo exci peret. Ea ex cauſa cæteri accurrentes ante illũ conſtiterunt, & exercitus omnis impetu euectus per uniuerſam diẽ de pugnauit, nunc impellens, nũc repulſus. uictus uictorq; per partes, quouſq; in ueſperum tandem uictoria potitus eſt, ut Cæſarem dixiſſe ferant plærumq; pro uictoria, tunc aũt pro anima ſolum decertaſſe. Cæde ingenti edita, fugaq; a Pom peianis in Cordubã ſubinde facta, Cæſar ne fugientes hoſtes denuo ad prælium redire poſſent, militibus ut urbem uallo cingerent imponit. Illi defeſſis corporibus ob bellũ geſtum. interemptorũ arma inuicẽ deferre incipiunt, & telis in ter ram fixis ſuſtinentes, ſuper ipſa morati ſunt. Sequẽti die ciui tas ab illis capitur. Ex Põpeii ducibus Scapula erecta pyra ſe met iniecit flammis. Varri, & Labeni, ac aliorũ illuſtrium capita ad Cæſarem delata ſunt. Põpeius cladis initio cũ cen tum, & quinquaginta equitibus ad Cartheas aufugit, quo in loco claſſem obtinebat, & ueluti priuatus, naues latens, lectica ablatus eſt. Cũ autẽ & hos de ſalute deſperantes in tueretur, ueritus ne ob illis traderetur hoſtibus fuga denuo initia ſcaphã ingreſſus eſt, pede caſu a funibus implicito, dũ funem gladio ſecare nititur, pedis plantã gladio abſcidit. Eo modo ad locum quẽdam naue delatus curabatur. Cũ denuo quæreretur ab hoſtibus, per iter profundũ, dumiſq; obſitum

Magnanimus Cæſar.

Dubia uictoria.

Põpeii fuga, & obſidio in Corduba.

Põpeii miſeranda ſors.

fuga elabitur. Sentibus uulnus ſtimulantibus ſub arbore tādē feſſus conſtitit.

Pōpeii iunioris interitus.

Deprehenſus itaq; ab his, qui illū inquirebāt. non ignaue ſeſe protegens interfectus eſt. Caput ad Cęſarem delatū eius mandato ſepulturę traditū, Sic bellū uno impetu præter cunctorū opinionē confectū eſt, Reliquos ab his fugientes. Pōpeii frater adoleſcentior in unū congregabat, & ipſe Pōpeius appellatus, Sextus prænomine. Verū idem latitans, & fugiens dietim prædabatur. Cæſar Romā regreſſus, ciuilibus cōfectis bellis omnibus, formidabilem ſe uniuerſis,

Reditus Cæſaris Romā.

ac ferendū pręſtitit & qualis ante eū nemo fuerat. Ea ex cauſa honores oēs, qui ſupra homines excogitari poſſunt, nulla menſura illi præbiti. In ſacris ſcilicet, ludis, monumentis, in templis, lociſq; publicis, per tribus, uniuerſaſq; nationes, &

Honores Cęſari collati.

reges, q nomini Romano amicitia aliqua afficerentur. Figuræ multiformes eius ſtatuit inſcriptæ, quarū nōnullis coronæ ex q̄rcu additæ ueluti ſeruatori patrię, qbus olim ciuā clypeo tegētes ornabātur. Appellatus eſt, & pater patrię, & dictator in oēm uitā electus, cōſulq; ad decenniū. Corpus eius

Corona ciuica.

ſacrū, & intemeratū habitū. Ius ab aureo ſolio eburnioq; dicebat, & triūphalibus indutus ornamentis cōtinue ſacra faciebat. Vrbem per ſingulos annos, diebus in quibus acie uiciſſet, ſacratā ſtatuerūt, ſacerdteſq; ad quinquēnium, uotaq; publica pro eodem haberi ſolita, dignitates ad hęc cōſtitutę, quæ iureiurādo nihil his quæ a Cæſare confecta eſſent, aduerſari uelle cōfirmarēt. Ad honorem quoq; ſtirpis eius gnatilem mēſem Iuliū appellari placuit, Templa illi plurima ueluti deo publicis decretis ſtatuta ſunt, & cōmune ipſi, clementiæq; in unū cōdiderūt. Sic enim ut dominū illū uenerati, ut propitius ſibi foret deprecati ſunt. Fuere & qui regem dici ſuaderent, donec his perceptis ſe uera obiurgatione ab

huiuſmodi nomine cõtinere iuſſit, ueluti nefandũ. Cohortes militares, quarũ opera ſe ab hoſtibus tutatus eſſet cuſtodia diſſoluit, & popularibus dũtaxat miniſtris comitatus, in publicũ proceſſit, In hũc modũ ante roſtra agenti, atq; iudicãti, decretum bonorũ omniũ Senatus ipſe præeuntibus cõſulibus, ornatu miro, & ordine illi detulit. Cæſar hilare ſuſceptis ipſis neutiq̃ accedentibus, atq; manentibus aſſurgere ſuſtinui, Verũ ſtimulantibus ad regiæ appellationis nomen, aſſenſum re ipſa præſtitit, Cæteras dignitates, cõſulatu per decenniũ excepto, ſibi aſſumens conſules in futurũ ſe, & Antoniũ magiſtrũ equitũ eius declarauit, Lepido imperãs ut interim pro Antonio magiſtratũ gereret qui Iberiæ præpoſitus, amicorũ gratia illi præerat. Exules omnes reuocauit niſi ſi quis ad intolerabiles fuga perueniſſet. Inimicis ueniã conceſſit, & pleriſq; qui illũ oppugnauerãt, ſæpenumero magiſtratus annuos cõtulit, & ad prouinciarũ curã, aut exercituũ emiſit, Quibus ex rebus adductus populus, democratiã ſe illi conceſſurum cõfiſus eſt, quemadmodũ Sylla pari modo potentia uſus præſtitiſſet. Cæterũ in hoc q̃ maxime uidetur aberraſſe. Imaginem quippe eius, quidã ex adulatorũ numero ex uerbo ad effectũ regni repręſentans, lauro tenui per alba inſerta coronauit. Hũc Tribuni Maryllus, Ceſetiuſq; carceri incluſere, ſimulãt, & in hoc Cęſari rem gratã agere, qui ad regni mentionẽ cõtinuo ſubiraſci cõſueuerat, q̃ ille patienter perferre uiſus. Alii circa portas aliq̃do gradientem ſalutantibus ut regem, cũ populus ad uocem ingemiſceret, pcallide in hũc modũ reſpõdiſſe dicitur, ſe Cæſarem eſſe nõ regem, quaſi ad nomẽ eius aberraſſet. Cũ Maryllus eos qui principium huic rei pręſtitiſſent, ſubinde deprehẽdiſſet, & a miniſtris in iudiciũ deduci iuberet. Cæſar non ulterius ferendum ratus, de

Cuſtodiæ militaris diſſolutio a Cæſare.

Status popularis.

Percallidũ nota Cæſaris reſpõſum.

Maryllo in Senatu grauiter cõqueſtus eſt, ueluti aſtute in eũ inſidias inſtruente, ob tyrãnidis calumniã, dignũ quoq; morte eſſe cenſuit uel a magiſtratu ſaltem & Senatu ſummouendũ, ꝙ potiſſimũ illi calumniam inflixit, quaſi huiuſmodi nomẽ affectaret, qui ad experimentũ uſq; progreſſus tyrãnidẽ incluſam gereret. Siue enim occaſio eundẽ puniendi, regii nominis appellatione prætẽſa eſt, ſiue ꝙ tribunorũ poteſtatem ueteri ſacramento, atq; lege ſacrã, inuiolatamq; cenſeret, irã certe per ingentẽ extulit, qui reliquũ eius magiſtratus tempus perferre nequiuiſſet. Quod & ipſe intelligẽs, pœnitentia adductus, cũ hoc ſolũ nullo belli initio in ipſa pace intolerabile, grauecq; iudicaret, amicis dixiſſe fertur, cũ illum diligẽtius præcauere admonuiſſent. Inimicis aduerſum inquirentibus, occaſionẽ ſe abũde præſtitiſſe. Adhortãtibus denuo illis ut cuſtodiã corporis Ibericis cobortibus exhibere uellet. Nihil aſſidua cuſtodia infœlicius eſſe inquit, & in perpetuo timore cõmorantibus. Neq; propterea adipiſcendi regni experimenta ceſſauere. Nã eodem Lupercos in foro contemplante, ante roſtra i throno aureo. Antonius in cõſulatu collega eius cum nudus, unctuſq; decurreret, ut celebritatis illius ſacerdotibus mos olim fuit, ad roſtra delatus, Cæſaris capiti diadema intulit. Quã ob rem cũ a paucis plauſus redderetur, plures aũt ingemiſcerẽt, Cæſar diadema ſubito reiecit, quod Antonius iterũ illi appoſuit. Reiiciente iterũ Cæſare, & id munus abnuente populus ad eorũ cõtentionẽ ſilens perſtitit, ſuſpenſus quoq; finẽ, & euentũ morabatur. Cæſare diadema oĩno reſpuente magno clamore læticiã ꝓdidit, Cæſarẽq; ſummis laudibus oẽs extulere. Ille igitur ſiue diſperãs, ſiue fruſtra labori innixus, & experimentũ tandẽ euitans, aut calũniã, aut ciuilibus quibuſdã hoſtibus ultro cedẽs, ſiue ualetu

Diademaris reiectio a Cæſare.

dini curā adhibens, epilepſiæ ſcilicet, & caduco morbo, qui
plærūq; inter ociū illi acciderat, in gentē Parthos, Getaſq;
expeditionē meditatus eſt, Getis quidē, ut inſolentioribus, &
pugnæ cupidis, & propinquis ſibi nationibus bellum parans,
Parthis uero, ut Craſſi ulciſceretur iniuriā, quę præter fœ-
dus bello inuaſiſſent. Exercitū igitur ſex, & decē legionū pe-
ditū, equitum decem milliū, qui Ioniū tranſmitteret, præire
iuſſit. Sermo iterim alius ex Sybillinis monitis uulgatus eſt,
Non ante Parthos Romanis parituros, q̄ rex ad eorū bellum
mitteretur. Qua ex cauſa nōnulli in mediū afferre auſi, ut di
ctatorē prius ſic nūc imperatorē Cęſarem eſſe uocitandum,
& quocūq; alio nomine reges appellātur, oēſq; nationes Ro
manis ſubditas nullū aliū appellare regē. Ille id ipſum abhor-
rere ſimulās, omnino ad egreſſum ſuū properabat, cū iā inui
dia in urbe laboraret. Cæterū p quatriduū anteq̄ ad Par-
thos pfecturus eſſet ab æmulis in Senatu occiſus eſt, ſiue ob
felicitatis zelū, ac potētię cuius iā ad ſummū uidebatur pue
niſſe, ſiue ut ab illis aſſertum eſt patrię deſiderio, & caritate
ducerētur. Iā.n. abūde notum erat, & ſi Parthos nō uiciſſet,
haud ambiguū tn̄ Romanorū futurū regē. Hac igitur ratiōe
ductos arbitror in eū aſſumpſiſſe impetū, nomine dūtaxat in
ter ſe diſſidētes, ope uero dictatorē eū, & regē intuētes. Inſ-
ſurrexere aūt i eū duo potiſſimū uiri Marcus Brutus, Capio
cognomine, Bruti illius, q a Sylla iterfectus fuit filius & bel
lo apud Pharſalū geſto a Cæſare pfugerat, & Caius caſſius,
qui triremes circa Helleſpōtū in ptāte eius dederat. Hi qppe
ambo Pōpeii ptes olim ſecuti, & ab ipſo Cęſare i amicorū nu
mero habiti fuerāt. Decimus ēt Brutus, & Albinus, oēs apud
Cęſarē honoris, & fidei cā uenerati, qbuſq; res magnas idē
credidiſſet, & in ibya ad bellū pficiſcēs exercitū ſuorū curā

Epilepticus Cæſar

Exercitus cōtra Parthos.

demandaſſet. Nam celtas ſupra alpes Cecino regendos dederat. Qui uera intra alpes eſſent Bruto. Cum igitur Brutus, & Caſſius inuicẽ de prætura urbis diſſiderẽt, ſiue aliarum dignitatũ, ſiue pręturæ ipſius cauſa, aut ſimulationis potius inter ſe contenderẽt, ne in cæteris una conuenire uiderentur Cæſar uerbis eos deliniẽs ad amicos ita dixiſſe fertur. Iuſta Caſſiũ expoſcere, Bruto tamen indulgendum fore. Tanta omni in te beniuolẽtia, & honore erga illũ uſus eſt, ut a quibuſdã Cæſaris filius exiſtimatus ſit, cũ Seruiliã Catonis ſororẽ, Bruti matrẽ eo tempore, quo Brutus natus eſt ardentiſſime adamaſſet. Itaq; ad pharſalũ uictoria potitus, magna ſollicitudine ducibus impoſuiſſe dicitur, ut Brutũ quoad liceret incolumen p̃ſtarent. Verũ ille ſiue ingratus, ſiue culpæ matris inſcius, ſiue Cæſari minus fidẽs erubeſcẽs ſue, ſiue libertatẽ pluris faciens, ſcelus, patriãq; p̃ſerret, ſiue ex Bruti priſci ſtirpe genitus, qui reges expulit, & a populo cõuiciis ad id opus irritatus. Nam multa Bruti prioris ſtatuæ, & ipſius tribunali inſcripta clam reperta ſunt, in hũc fere modũ. Brute munera accipis Brute mortuus es Vtinã Brute uiueres. Quã idignã ſortitus es Brute prolẽ? Neq; ab illo profectos es genitus, pluraq; huiuſmodi iuuenẽ incenderint, ad hoc certe facinus, ueluti maiorũ auctoritate dignũ deflexit animũ. Increbreſcẽte itaq; regis fama, & concilio inter eos de hac re tum primũ affuturo, Caſſius dextra Bruto præbita. Quid in conſilio facturi ſumus inquit o Brute? an ut Cęſaris adulatores decet, ſententiã de rege proponemus? Minime huic conſilio adeſſe uelim, reſpõdit Brutus. Elatus his uerbis Caſſius, Quid ſi nos inquit, ut prætores aduocarint? quid agemus Brute optime? Patriæ inq̃t uſq; ad mortẽ opẽ afferemus. Quibus dictis cõplexus eũ Caſſius. Quis te

Beneuolẽtiam nota Cæſaris erga Brutũ.

Seruilia Bruti mater.

Brutus priſcus.

Principiũ cõſpirationis ĩ Cæſarem.

inquit non optimus ſequetur ita ſentientem? An artifices, & caupones tribunal tuũ inſcribere magis autumas, quã Romanorum quoſcp optimos, qui a cęteris prætoribus equorũ dũtaxat ſpectacula, aut ferarũ, a te autem libertatẽ, tanq̃ maiorum tuorũ inſigne opus exigunt. Hæc igitur iampridẽ meditati, tunc quidem palã inter ſe protulere, ac primũ quidẽ amicos proprios, dein Cæſaris ipſius attentare auſi, quos in utrãq; partem audaciores nouerãt. Ex ſuis potiſſimũ fratres duos Ceciliũ, & Bucolianũ, & ultra hos Rubriũ Rigam. Q. Ligariũ, Marcũ Spuriũ, Seruiliũ, Galbã, Sextiũ Naſonem, Põtium Aquilã. Hos quippe ex domeſticis aſciuerãt. Ex amicis uero Cæſaris, Decimũ, de quo p̃ſcripſimus, Caiũ Caſcã, Trebonium præterea, & Attiliũ Cimbrũ, Minuciũ, Baſillũcp. Cũ abunde ipſis prouiſum uideretur nec pluribus cõmunicandũ eſſe ulterius, inuicem cõſpirauere omnes, nullo iureiurãdo, aut ſacrificio adhibito, neq; tamen quiſq̃ ex ipſis ſe immutauit, aut fidẽ prodidit. Tempus dũtaxat, & locũ requirebant. Attulit autem uel maxime cõmoditatẽ tempus, cũ Cæſar die quarta ad exercitũ eſſet profecturus. Sed cuſtodia militũ ipſum circũſtãte, locũ in Senatu prius elegere, rati Senatores, & ſi cõſpirationẽ minime intelligerent, inſpecta re promptiſſime manus ad opus allaturos, quẽadmodũ in Romulum, cum ex rege tyrannus effectus eſſet, eueniſſe, ſatis conſtat. Sic iſti pariformiter accidere, cum in Senatu fieret non ab inſultu exiſtimare homines, ſed ab uniuerſa ciuitate perpetratũ eſſe, & ueluti cõmune facinus, nullũ periculũ a Cæſaris militibus afferri poſſe, Verũ laudem, ipſis nõ ignorantibus, quantũ negocii aggreſſi eſſent permanere. His rationibus permoti omnes, Senatum pro loco ſibi deſtinãt. De modo autem inter eos dubitatũ eſt. Nõnulli quippe Antoniũ

Cõſpiratorũ nomina

Cæſaris collegā in conſulatu, & amicū eius præpotentē, militibus quoq; quam notiſſimū cū eodē interficiendū eſſe cēſebant. Quibus aduerſatus Brutus, in Cæſarē inquit uelut in regē inſurgentes, tyrannicidarū habituros famā. In amicos uero eius, non ſecus, ac Pōpeianę ſeditionis duces, hoſtiū cēſeri loco. Ad quæ potiſſimū adhibentes animū, futurā Senatus unionē expectabant. Cæſar pridie ꝗ Senatū ingrederetur. Lepido magiſtro equitū cœnæ adhibito. Decimū Brutū Albinūq; pariter induxerat. Sermone deinde inter calices appoſito, quod mortis iocundius haberetur genus, aliis alia diuerſe ſentientibus, ipſe inmeditatū cunctis antetulerat. In hunc modū de ſeipſo uaticinatus eſt, & his quæ poſtridie paſſurus eſſet, alluſiſſe uiſus. Nocte poſtmodū defeſſo corpore cum accubuiſſet, Calfurnia eius uxor per quietē exiſtimaſſe uiſa eſt, eundē ſanguine plurimo madentē ob idq; e domo exire prohibebat. Sacrificāti etiam ut plurimū ſigna apparuere perhorrenda. Quāobrem Antoniū, qui Senatum diſſolueret emittere curabat. Aſſiſtente autem Decimo, ac illum adhortante, ne ſuſpitionis infamiā ſubire uellet, ſed præſens ille ad locū proficiſcens, Senatū ſponte emitteret, lectica in Senatū delatus eſt. Spectacula tunc quidē in Pōpeii theatro agitabantur, & Senatus in proximis ædibus cōuocabatur, ſolitus & ad ſpectacula huiuſmodi accedere. Brutus interim ſummo mane in porticu, quæ ante theatrū ſita erat, exigentibus ab eo ueluti prætor ius adminiſtrabat. Intelligētes itaq; cōiurati de Cæſaris ſacris, & Senatus intermiſſione omnino quid agerent addubitabant. Quidam igitur ad eos ſic ſe habētes profectus, unius ex cōiuratis cui Caſcā nomē fuit apprehēſa manu, Tu me inq̄t amicū latere noluiſti? Brutus aūt omnia retulit. Cū Caſca ob conſcientiā trepi

Calfurnia Cæſaris uxor.

dare cœpiſſet, ſubridēs ille, a quo inquit has pecunias, qui-
bus ædilitatem emeres tibi cōparaſti? Quo audito Caſca ti-
mere deſiit. Ipſos autem Brutū, & Caſſiū ſimul colloquētes,
quidam ex Senatoribus Publius Lena uerbis aggreſſus, Dii
uobis quæ cogitatis felicitent inqt. Verū celeritate opus eſt.
Quibus auditis conturbati ambo, ex ſtupore ſiluerūt. Cum
Cæſar in Senatū deferretur, quidā ex familiaribus cōiuratio-
ne percepta, ut quæ didicerat illi annunciaret, ad Calfurniā
acceſſit, hoc ſolum inquiens inſtante re magna, Cæſarē a Se-
natu redeuntē opperiri uelle, cum omnia, quæ in eum para-
bantur, haud abunde intellexiſſet. Et alius in Gnido hoſpes
illi notus, Artemidorus nomine, ad Senatū accurrens nup-
rime eum interfectū reperit. Ab alio etiā inſidiaꝝ libellus
in Senatum properāti traditus, qui ſubinde in defuncti ma-
nibus repertus eſt, Anteq̃ e lectica, egrederetur, Lena q̃ cū
Caſſio pauloante ſermonem habuit Cæſari obuius, quædam
inſtātius eloquebatur. Eius rei aſpectus, ac dilatio, adeo eos
conterruit, ut ſe uiciſſim intuentes, prius q̃ deprehenderetur
facinus aggredi uelle properarent. Verū cum ſermone in lō-
gum producto, Lenā potius deprecantē pro aliquo, ſuadētēq;
quā aliquid annunciantē ſuſpicarentur, perſtiterunt. Deinde
cum Cæſaris ultro genua amplectentē uiderent, iterū aſſum-
pſere animos. Mos fuit prīcipibus Senatū ingrediētibus, ſta- Portentū
tim ab ingreſſu ſacra facere. Denuo itaq; Cæſari id agenti, lege.
uictimaꝝ pria corde caruiſſe uiſa, uel ut alii referūt, caput
uiſceribus in primis defuit. Aruſpice ꝑ id ſignū mortē ꝓtēdi
referēte, ſubridens Cæſar id ipſum in Iberia cū Pōpeio depu-
gnanti eueniſſe, ſibi retulit. Reſpōdēte aruſpice nō mediocre
tūc eū adiiſſe piculū, & nūc inqt ꝓpitius nobis aderit, itea-
rūq; inmolare monuit. Cū nec eodē modo litare poſſet cō-

ſilii tarditatē erubeſcens; & ab hoſtibus ueluti amicis adhortatus, contēptis ſacrificiis ingreſſus eſt, hoc inquiēs, Neceſſe eſt, quod neceſſe eſt uenire Cæſari. Coniurati intereà Treboniū, qui Antoniū ante fores moraretur reliquere. Cæſarem uero in throno conſidentē, amicorū in morē circūſtetere oēs pugionibus inſtructi. Et primū quidē Atilius Cimber in cōſpectu poſitus, fratris ſui reditū, qui tunc exul erat ſupplex ꝑcabatur. Contradicēte Cæſare, & omnino renuēte, Cimber ueſtem eius, ueluti precaturus denuo apprehendit, exertoq; pugione collū perculit, uoce elata, Quid immoramini o amici? Caſca caput eius inuadens primus ferrū gutturi infixit, ac fere pectus ex ictu aperuit. Tunc uero Cæſar Cimbri ueſte fortius apprehenſa, correpta etiā ipſius manu a throno decurrit, & conuerſus Caſcā magna ui propulit. Sic ſe igitur habentis, ac latus in conuerſione ſimul detegētis, alius transfixit altius. Caſſius pugionē in uultū adegit. Brutus fœmur uulnerauit. Bucolianus inter ſcapulas impreſſit ictum, adeo, ut Cæſar feræ in modū ira elatus unūquēq; eorū a ſe auerteret. Poſt Bruti plagā, ueluti deſperatis rebus, ueſte ſe circūdedit, quo honeſtius caderet. Cecidit autem in cōſpectu Pōpeii ſtatuæ, Illi in cadentis dedecus, tres & uiginti impreſſere plagas. Plæriq; etiā ſe mutuo impellētes, aduerſis percuſſere ictibus. Expleto ab ipſis tam ingēti ſcelere, & loco ſacro, & in hominē pariter ſacrū, intemeratumq;, ſubito fuga per Senatū, uniuerſamq; urbē fieri cœpta. Nōnulli Senatorū in tumultu uulnerati ſunt, alii interempti, plurima etiā ciuiū, exterorūq; cędes ędita, nulla meditatione, ſed ut in tumultu ciuitatis, per inuadentiū ignorantiā ſolet fieri. Gladiatores quippe ſummo mane inſtructi armis, ad ſpectacula edenda, e theatro in Senatū per ſepta decur-

Caii Cæſaris cædes.

rere. Theatrũ quoq; ex ſtrepitu cum timore, & fuga diſſolu
tum, Venalia direpta omnia, fores occluſæ , a tectis parata
præſidia. Antonius ad proprias ædes reuerſus eſt, rebus Cæ
ſaris conſiliũ afferre meditatus. Lepidus uero ꝓfectus equi-
tum, cum in foro perſiſtens , quid actũ eſſet intelligeret, ad
inſulã, quæ intra fluuiũ ſita eſt accurrens, ibi en militũ le-
gio cõſederat, in campũ legionẽ adduxit, ut ad Antonii man
data paratã retineret. Antonio quippe adhæſerat utpote Cę
ſaris amico, & cõſuli in primis exiſtenti. Ipſis igitur inter
ſe cõuenientibus uiſum eſt, Cæſaris iniuriã quoquo modo ul
ciſci. Senatũ autem cum interfectoribus una cõuentuꝝ ma
gnopere timebãt. Quid fieret itaqꝫ intenti proſpectabãt. Cir
ca Cæſarem milites fere nulli affuerãt, non.n. cuſtodibus ul-
lis utebatur principatus officiũ dũtaxat inerat. Plęriqꝫ porro
magiſtratus, ciuiũ, & exteroꝝ multitudo, non mediocris ſer-
uoꝝ turba, qui ſe in libertatẽ uẽdicãtes, ad domos proprias
abſceſſerãt, Ex his tres ſolũ cum eo cõmorati, corpus ferri- Modica fi
culo imponentes, nullo ornatu domũ detulerũt, & eius qui- des.
dem, qui pauloante terræ, mariq; imperabat. Interfectores
Cæſaris nõnulla in Senatu dicere conati, auſcultãte nemine
ueſtes, clypeoꝝ in morẽ ſiniſtris annectẽtes, pugiones quoqꝫ
cruore illitos palã deferentes, regem ſe, ac tyrannũ occidiſſe
clamitabãt. Ex his quidã pileum in haſta ꝑferebat liberta- Libertatis
tis ſignum, uniuerſoſq; ad ciuilitatẽ patriã uocabant. Brutus ſignũ.
quæ ueteres in reges peregiſſent illis memorabat. Accur-
rere itaq; ad eos plæriqꝫ enſibus inſtructi, qui eius operis
minime participes ſe tamen affuiſſe ſimulabãt. Lentulus .ſ.
ſpinter, Faonius, & Acuinus Dolobella inſuper, & Murcus
& Pitiſcus. Hi gloriæ nullã partẽ cõſecuti, ſupplicii, & reo-
rum cauſas ſubiere. Populo ad eos minime accurrẽte addu-

Dubitatio cõſpiratorum. bitare, & uereri admodũ cœpere. Senatus nẽpe a principio ob inſcitiã tumultũq; diffugerat. Cõfiſi itaq; his ut amicis, et cognatis, & tyrannidẽ inſuper odio habentibus, populũ cõtra uerebãtur. Multos quoq; ex Cęſaris militibus in urbe cõmorantes, & qui tunc forte pſentes aderant, quoſdã quod a militaribus ſoluti opibus inter ſuffragia diſtributi eſſent. Alios quod ad expectationẽ pparati, Cęſarẽ ad exercitũ euntẽ ſecuturi forẽt. Lepidi inſup aſpectu, militũq; ſub eo exiſtẽtiũ timore ducebãtur. Antonii ad hæc cõſulis, ne Senatus loco populũ ad ſe traheret, aliqdq; cumipſo crudele moliretur. Hęc igitur animo uoluẽtes cũ gladiatoribus in capitoliũ una puenerũt. Conſultãtibus quid optimũ factu eſſet, mercedem populo cõferre uiſum. Nam qbuſdã, quæ geſta fuerãt laudare incipiẽtibus, reliquos ſecuturos ſperabãt, libertatis cauſa, & reipublicæ deſiderio pellectos, cum populũ ex Romanis quã ſinceriſſimũ eſſe exiſtimarent, quẽadmodũ Bruti illius priſci ætate fuerat, qui reges expulit, nec ſatis animaduertebant duo hæc adinuicẽ cõtraria, qui libertatis ſimul et mercedis cupidos ſibi utiles arbitrarentur eſſe, quorũ alterũ facillimũ erat, republica iampridẽ deprauata. Permixta iã quidem multitudo ex aduenis emerſit, & libertinus par illis habetur ciuis, & ſeruus herilẽ quodãmodo pfert imaginẽ, Senatoribus exceptis, qbus alia ueſtis quã quæ ſeruis cõmunis eſt. Annona inſup, quæ Romæ ſolũmodo paupibus impenditur, deſidẽ æque, & pauperẽ, induſtriũ ue Italorũ in urbem cõuocat, nec turba eorũ, q a militia ſoluti ſunt uiritim, priſco more p patrias diuiditur. Sic.n. iniuſta propulſabãtur bella. Verũ cõmuniter ad ſuffragia iniqua alienæ urbis, alienarũ domorũ pperabãt homines, & in ſacris locis, tẽpliſq; reſidebant ſub uno, ſigno uno pſide ſue ciuitatis, quæ pſentia illis

erãt ueluti erogationẽ quandã reputãtes, beneuoli ubi mer-cedẽ adeſſe noſcerẽt. Quadobrẽ nõ difficulter admodũ ex tot talibuſq; uiris multitudo ingẽs fori in medio circa Caſſiũ ſta tim coit, Qui licet mercede ducerẽtur, quæ geſta erãt neu-tiq̃ laudare audebãt, Cæſaris gloriã & alioꝶ qui ab eo fu-turi erant formidãtes. Cæterũ ut in cõmuni cõmodo pacem cõclamabãt, & plærũq; primores ad eam hortabãtur. id.n. interfectoꝶ figmentũ fuerat, ſalutẽ ſuã per hũc modũ medi-tantiũ, cũ pax nõ niſi delictoꝶ obliuione indita, ſperari poſ-ſet. His ita ſe habẽtibus, primus Cinna, qui p̃tor erat, & Cæ ſari cognatione deuictus in conſpectũ uenit, inopineq; in mediũ ꝓgreſſus, ueſtẽ militarẽ, qua erat indutus exuit, quaſi a tyranno p̃bitã deſpiceret, & Cæſarẽ tyrannũ cœpit cõcla-mare, & qui eum occidiſſent, tyranni interfectores eſſe, & quæ acta eſſẽt in maius collaudare, q̃d maioꝶ ſuoꝶ uirtutẽ forent imitati, Viros eos e capitolio ut benefactores auocã-dos, & honoribus meritis afficiẽdos eſſe. Sic Cinna locutus eſt. At uero q plebẽ ipſis ꝑmixtã, nõ adeo ſincerã eſſe cogno uiſſẽt, nõ utiq; eos uiros euocare ſatagebãt, nec aliud ãplius quã pacẽ cõclamabãt. Dolobella ẽt adoleſcẽs, et iſignis noĩe Dolobella & q ſub Cæſare in reliquũ ãni tẽpus cõſulatũ geſturus uide-batur, cũ Cæſar urbe exceſſiſſet, & cõſularẽ ueſtẽ ſibi idue-rat, & cõſulatus ſigna circũtulerat, eũ, q talia ſibi cõceſſiſſet, ſecũdus accuſabat, et his q in illũ cõſpiraſſẽt ignoſcẽdũ eſſe, ſe manu ſola inuitũ abſuiſſe p̃dicabat. Fuere q dicerẽt, eũdẽ na-talẽ urbis ea die ſtatuẽdũ cẽſuiſſe. Ad quæ mercede ducti ĩ primis exultabãt, ueluti p̃tore, & cõſule ipſoꝶ idulgẽtia in urbe cõſtitutis. Caſſiũ quoq;, et Brutũ e tẽplo depoſcebãt. Illi Dolobellę maxie cõfiſi, eũdẽ, et prudẽtẽ, et iuuenẽ, et p̃terea cõſulẽ Antonii conatibus aduerſariũ exiſtimabãt. Deſcen-

dere tandem ad eos ſoli Caſſius, & Marcus Brutus, manus adhuc ſanguine fœdatas præferẽs. Intulerant.n. in Cæſarem bi plagas adinuicem certãtes. Cum in mediũ ſtetiſſent, nihil miſerandũ, aut abiectũ uterq; eorũ locutus eſt, ſed ut in rebus honeſtis ſolet fieri, ſe mutuo laudarũt, urbẽ beatã appellantes, & plurimũ Decimo attribuentes, qui gladiatores in tempore illis pſtitiſſet. Deinde populũ adhortari pergũt, ut paria ſuis maioribus experiri uellet, Qui reges non ex ui imperantes, ut Cæſar egerat, ſed in pace ſub legibus degẽtes pepuliſſent. Ad hæc Sextũ Pompeiũ, magni filiũ, eius, qui pro democratia in Cæſarẽ mouiſſet arma, eſſe reuocandũ, cum aduerſus Cæſaris duces in Iberia adhuc perferret bellum. Tribunos plebis Ceſetiũ, & Marylũ, qui regnũ Cæſari abſtuliſſent, eligendos eſſe. Hæc Brutus, & Caſſius palã elocuti capitoliũ denuo aſcẽdũt, non.n. præſentibus ſatis fiderãt. Sed cum domeſticis eorũ, ac cognatis, quã primũ ad templũ ire licuiſſet, legatos eligere, qui pro ipſis ad Lepidũ proficiſcerentur, & Antoniũ conciliationis, & libertatis prouidẽdæ cauſa, & ut patriæ ignoſcerent, quæ niſi inter ſe omnes cõuenirent magnorũ malorũ diſcrimen eſſet aditura. Hęc q̃ppe legati exorare iuſſi, ꝙ actũ erat nequaq̃ extollentes, cum de Cæſaris amicis minime confiderent, uerũ id ipſum perferre ſuadentes, miſericordia eorũ, quæ geſta fuerant, non alicuius odio, ſed patriæ potius caritate, & amore, ac urbis pietate, iam odiis exhauſtæ aſſiduis, cum futura ſeditio reliquos bonos uideretur erepturа. Non.n. eſſe æquum, ſi qua priuatim odia inter eos extitiſſent, ea in publicã conferre perniciẽ. Quinimmo multo magis in rebus publicis ſingulares inimicitias eſſe eliminãdas. Antonius aũt, & Lepidus Cæſarẽ ulciſci, ut prius diximus, in animo habebãt, ſiue amicitię cauſa ſiue fœderũ,

Cõſpiratorũ adhortatiões ad populũ.

ſiue fœderũ, ſiue dominãdi potius cupiditate, ac ſubinde cogitantes omnia ipſis faciliora eſſe, tot, & talibus e medio ſublatis uiris. Cognatos tamẽ, & amicos eoꝝ formĩdabãt. Reliquũ porro Senatũ ad eos cõuerſum, ac Decimũ præſertim a Cæſare finitimis Celtaꝝ populis præeſſe iuſſum, qui exercitus magnos cõtineret. Quibus ex cauſis, quã tutiſſimũ uiſum eſt, futuroꝝ præſtolari euentũ, ac ſubinde meditari, quo pacto Decimi copias aſſiduis laboribus attritas ſibi aſſumeret. Hæc machinatus Antonius legatis ita reddidit. Ob priuatas inimicitias nihil attentabimus, uerũ odii cauſa, & eoꝝ, quæ Cæſari iureiurando polliciti omnes ſumus, cuſtodes fore eius corporis, aut quippiã perpeſſo adeſſe ultores, optimũ id erit iuſiurandũ, ſcelus uindicare, & cum paucioribus innocuã potius uitã agere, quã omnibus execrationibus eſſe obnoxios. Verũ hæc nos, quibus ſic uidetur, uobiſcũ in conſilio ſcrutabimur, & id utile urbi facinus credemus eſſe, quod cõmuni omniũ conſenſu erit approbatũ. Sic Antonius apte locutus eſt. Illi relata gratia diſcedũt, in ſpe firmũ ponẽtes oĩa. Senatũ certe in cũctis obſecuturũ illis eſſe cõfidebãt. Antonius interea magiſtratibus nocte urbẽ cuſtodire imperat, quẽadmodũ per diẽ ex interuallo in medio locatis. Conſpiciebãtur itaq; per uniuerſam urbẽ ignes, quoꝝ gratia nocte tota cõiuratoꝝ amici ad Senatoꝝ domos decurrebãt eoſq; ad patriæ ſalutẽ, ac ſuã hortabãtur. Ex aduerſo, eoꝝ, qui ex ſorte electi fuerãt, duces ferebãtur, palã cõminãtes, niſi illis pmiſſa etiã ultro data ſeruarentur. Et iã ciuiũ pars ſincerior fiduciã acceperat, paucitate eoꝝ, qui quicq̃ agerent inſpecta, & ad Cæſaris memoriã una ferebantur, animoq; erexerat. Eadẽ nocte Cæſaris pecunias cũ imperii codicillis in Antonii domũ detulere, ſiue Cæſaris uxore id iu-

Antonii reſpõſio aſtutiſſima.

Antonii mãdatũ.

Pecuniæ Cæſaris i Antonii domũ delatæ.

bẽte, q̃ a minus tuta in ſecuriorẽ Antonii domũ ſe cõtulerat, ſiue Antonii mãdato. His pactis decretũ nocte plectũ ẽ Antonii ſequẽti die in Telluris tẽplo, haud lõge ab ipſius domo Senatũ habiturũ. nõ. n. in cõſiliũ, q̃ Capitolio ſubiectũ ſuit, accedere audebat, gladiatoribus apud cõiuratos cõmorãtibus nec exercitũ urbi inferre, ne tumultũ cõcitaret, quẽ Lepidus ſubinde intulit. Appropinquãte die qdã ex Senatoribus in telluris Tẽplũ cõuenere, & Cinna Prętor ueſtem adhuc exutus militarẽ, q̃ pridie, ueluti a tyranno prębitã reiecerat, una uenit. Hũc quidam ex Cæſaris militibus ira cõciti, quod

Principiũ tumultus.

primus, q̃q̃ Cæſaris affinis maledicta in eũ cõgeſſiſſet, ægre perferentes, lapidibus inſecuti ſunt, & ad domũ q̃dã fugientẽ comitati, igne adhibito ſuccendere tẽtabãt, niſi quod a Lepido exercitũ ductante ſunt probibiti. Id cõfidentiæ in primis ſignũ Cæſaris rebus uidetur affuiſſe, & quod mercede ductis, cõiuratiſq; incuteret timorẽ. In Senatu uero perexigua quędã ſincerorũ manus aderat, uiolẽtorũ quoq;, & querulorũ. Plures enim uario apparatu ad coniuratos ſe contulerant, & primũ fide dignos ſeipſos exiſtimãtes, cũ illis una adeſſe, & cõmorari, & a reis ad optimos trãſire lætabãtur, Quod ab Antonio neutiq̃ probibitũ fuit, ſatis fiſo, eos minime uenturas eſſe, quẽadmodũ non uenere quidẽ. Senatus ſcrutatione præpoſita, quidã quod ab illis audacius admodũ tentatũ fuerat, laudabãt uiros eos tyranni interfectores, & meritis bonoribus donandos prædicabãt. Quidã honores dãdos abnuebãt, recuſantibus ipſis, nec ob id, quæ egiſſent feciſſe profitentibus, ſatis eſſe illos ut benefactores collaudare. Alii laudationem eã omittendã eſſe, ſolũ illis ignoſcendũ iudicabant. Nonnulli circa huiuſmodi ſubdole ſe habebãt, ſatis animaduertẽtes, ſi a Senatu a principio admiſſi eſſet, ad reliqua poſt mo

dicū, faciliorem illis affuturum aditum. Erant & qui cæteris ſinceriores, hoc opus ut nefandū adhorrerent. Quod aūt ab illuſtrium domibus ſalui præſtarentur, nequaq̃ prohibebant, querebantur tamen, ſi eos ut benefactores honoribus exco- lerent. Plærique e contrario dicebant nō conuenire, quibus ſa- lutem præſtitiſſent inuidere, ut tuti eſſe poſſent. Cū uero q̄ſ- piam dixiſſet, eorū laudem Cæſari calumniā afferre, neutiq̄ concedendū putauerunt, ut defunctus uiuis preferretur, alio conſtāter admodū dicente, ex duobus alterū eligendum eſſe, aut Cæſarē ſcilicet tyrannū profiteri, aut hos uiros ex miſe- ricordia ſaluos facere. Hoc ſolū reliqui admittentes, ſortes ad hæc tradendas poſtularūt, ut de Cæſaris iureiurando inter ſe ſcrutarentur, ſententiā q̄ ſinceriſſime ab illis ferri poſſe, ni- hil ad ſortes neceſſitate latas inuentibus, neq; ut prius de ſe ipſis ſollicitis, atque ferētibus, defuncto Cæſare, ſub quo nihil ſponte egiſſent. Pōpeio exempto rebus humanis, ac poſt Pōpe- ium infinitis aliis Antonius eos contemplatus cum inſidias aſtrueret, in ſermonū materiam haud inopē, & quæ ambi- guitatē auferret, eos incidiſſe uidens, quod animo concepe- rat, domeſtico quodā pauore, ac ſollicitudine illis aperit, & Senatorū multitudine cōſpecta, qui partim ad urbanos ma- giſtratus atq; ſacerdotia, partim ad prouinciarū, exercituum- ue præfecturas a Cæſare in futurū creati fuerāt, quaſi & ipſe in expeditionē ad quinquenniū eſſet abiturus, ſilentio per tu- bicinem indicto, cōſulari poteſtate ſic effatus eſt. Qui ſortes de Cæſare denuo emittēdas cēſent, eos ad hæc intelligere ne- ceſſe eſt, Ipſo ſcilicet imperāte, & præſide iuſte electo, oīa ab eodē facta, & p̄bita, illæſa pmanere. Sin uiolētia, & tyrā- nide craſſatū aſſerāt, corpus extra urbē inſepultū abiiciēdū eſſe eiuſque geſta oīa pro nihilo habēda. Eſt aūt, ut coniector,

Oratio aſtuti, & mali uiri.

quæcũq; per omnem terram, mariaq́ prouehũtur nobis uen-dicare, & multa eorũ nolentibus etiam nobis obtinere, quod poſt modicum oſtendã. Quod autem ad nos ſolum pertinet, quoniã de nobis ſolis id ipſum eſt, uobis ante omnia propo-nã, ut in re perfacili, difficiliorũ imaginem poſſitis cernere. Nos quippe fere omnes partim ſub Cæſare magiſtratũ geſſi-mus, partim adbuc gerimus ultra illos deſignati, partim in futurũ gerere electi ſumus. At quinquẽniũ quippe, ut ſcitis, & urbani nobis magiſtratus, & anniuerſarii ad prouinciarum, aut exercituũ curam diſtributi ſunt. An hos ſpõte eſtis omiſ-ſuri? hoc enim in poteſtate ueſtra eſt, Hæc igitur uos in pri-mis diiudicare cenſeo, deinde reliqua pſpicere. Ita Antonius ingens, non pro Cæſare, uerũ pro ſeipſis, incendiũ exuſcitans, loqui deſiit. Illi ſubito uoce elata nullas alias ſortes depoſcẽ-tes i mediũ proſiliũt, nihil prius a populo, q̃ ut ipſis rata per manerent quæ cõceſſa fuerant, expoſtulant, quibuſq́ uel æta tis imbecillitas, aut aliud quippiã in electiõe nocuiſſet indul gerent. Horũ in numero Dolobella aſcribi uidebatur, cui mi-nime licere exiſtimabãt, cũ quintũ ſupra uigeſimũ ætatis an-nũ duntaxat ageret unica ex lege conceſſum ſibi inire con-ſulatum. Subita igitur eorũ quæ pridie interagenda dixerat, immutatio ab illo facta eſt, eodẽ conuiciis multos inceſſente, qui cõiuratis honores afferre decreuiſſent, duceſq́ ſuos accu ſaſſent, quo cõdecentẽ percuſſoribus ſalutem quærerent. Alii porro Dolobellã, cęteroſq; ad ſpem magnã incitabant, gratiã ob id a populo ſperantes, ſi magiſtratus ſtatim declararet nõ ex præſidentiũ immutatione ulla, ſed ut legaliorẽ creatio nem fore oſtẽderet quæ a monarcha ipſo eſſet ædita, & quę ornamentũ quoddã ipſis in monarchia, & democratiã pari ter afferret. Dum hæc illi loquerentur, quidã ex prætoribus

Cõfiſcatio bonorũ omnium.

Principiũ omnis erroris.

ueſtes in cõtradicentiũ deceptionẽ ultro exuunt,ut demũ cũ cæteris illas aſſumentes, iuſtiore impetu efferri uiderentur, neq; creationis huiuſmodi fuiſſe.Sic procedẽtibus rebus,Antonius,Lepiduſq; e Senatu ſimul exeũt,& ſtatim non nulli a longe accurrentes eos uocitabãt,Cũ ab alto cõſpecti eſſent, & uociferãtiũ quies uix tandẽ ſubſecuta foret,quidã ex illis ſiue ſua ſponte, ſiue ab aliis inductus ne ſimilia patiãtur p̄cauere eos admonet.Quo dicto Antonius, exuta ueſte,thoracem,quo erat indutus aperuit. Aſpiciẽtes deinde uerbis irritans,neminem ſine armis,ac ne conſules inquit,tutos eſſe poſſe.Acclamãtibus utraq; ex parte plurimis,ad id facinus accurrẽdũ eſſe,multis contra ad pacẽ prouocantibus,his,qui de pace loquebantur ita reſpondit.De hac igitur ꝑſcrutemur qualis futura ſit,& facta quẽadmodũ ſeruari poſſit.Inſcrutabilis quippe eius eſt ſecuritas,quoniã neq; Cæſari ſacramẽta quidẽ profuerũt neq; execrationes.Ad illos uero,qui exire eũ ſuadebãt ſubinde cõuerſus,conſiliũ eorꝫ cõmẽdauit,quaſi ſacratiora,& magis pia præeligerent.Et ipſe inquit in aciẽ uos educerem,primus uerbis intonãs, niſi ꝙ conſul ſum,cui dictorꝫ magis q̃ iuſticiæ cura imminet.Qui enim intus ſunt ita nobis ſuadent.In hunc modũ Cæſar,quos hoſtes ex ciuibus cæperat,ob urbis utilitatẽ ſaluare ſtudẽs ab illis interfectus eſt.Hæc Antonio ſenſi machinãte, qui factis opẽ afferre ſuadebant,Lepidũ in auxiliũ ſimul prouocant.Lepido uero loqui incipiente,qui longius aberant,ut in forꝫ deſcenderet, eũ hortabantur,ut omnibus æque uox eius nota eſſet. Quãobrẽ & ipſe ſubito proceſſit,ratus plebẽ ad ſe conuertere,& ad roſtra delatus,ſuſpirare,flereq; in multorꝫ proſpectu cœpit,deinde ſic orſus eſt. Hoc in loco heri cum Cæſare una affui. Eodẽ in loco uiciſſim defuncti necẽ cogor inquirere.

Antonii fallaciæ.

De pace contra Brutum.

Simulata uerba Lepidi.

Quid igitur a me uultis? Acclamãtibus multis, ut Cæſaris necẽ ulciſceretur, cõtra mercede cõductis reclamãtibus, ut pacẽ urbi impẽderet. Hoc inqt cõſulemus, ſed qualẽ pacem dicitis, & qbus firmatã ſacramẽtis? Nos quidẽ per patrios oẽs, iureiurãdo Cæſari polliciti ſumus, deinde feſellimus, qui iuratorũ optimi eſſe dicimur, deinde ad eos q ultionẽ poſtulabãt ſe conuertẽs, Cęſar inqt a uobis adẽptus eſt, ſanctus re ipſa, & colẽdus uir. Vrbẽ ne, et cęteros lędere uerebimur? Hæc itaq; primores e nobis pſcrutẽtur, ſi pluribus uidetur. Exclamãtibus iterũ illis, ſolus pſcrutator. Sic uolo inqt, & optimũ mihi etiã adeſt iuſiurandũ, & ſoli qdẽ. Cæterũ nec mihi, nec uobis ſolis hoc uelle ſufficiet, aut ſolis cõtradicere.

Cęſaris Sacerdotiũ.

Hæc & huiuſmodi machinantẽ, qui mercede ducebantur, liberalẽ inuentes, laudare incipiũt, & ad ſacerdotiũ Cæſaris ineundũ adhortantur. Quo audito non nihil exhilaratus eſt, & hoc inqt poſterius mihi memineritis, nam indignus eſſe uideor. Magis adhuc confidentię ob ſacerdotiũ de pace, aſſumẽtibus his, qui mercede ducebãtur, & inſtãtius urgentibus. Hoc impiũ, & iniquũ eſt inqt, faciã tñ quæ uolueritis, Et his dictis in Senatũ reuerſus eſt. In quo Dolobella p omne tẽpus cõſulatus cauſa turpiſſime inſtiterat Antonius quę in populo fierẽt opperiẽs, cũ riſu eum intuebatur. Diuerſę qppe ſentiebãt, ut abunde ex aſpectu licebat intueri, nec aliquid in populo ſtrenuẽtius actũ apparebat. Cõiuratos itaq; ex neceſſitate ſaluare iſtituit, neceſſitatẽ occulẽs, quaſi in re difficili ex gratia eos pſeruaret.

Oratio fraudulẽta Antonii.

Quę igitur a Cæſare facta erãt, cõſilio firmare ſtudẽs, et cõſulta pficere, ſilẽtio ſa tubicie iterũ idicto, ſic orſus eſt. Ego qppe o uiri de ciuiũ ſucinore, cõſulẽtibus in unũ uobis nihil locutus ſum, his aũt, q de Cæſaris ſorte ex aduerſo pro illis depoſcebant, unicũ ex

opibus Cæſaris antepoſui uſq; nūc, quod nobis nō irrationabiliter tumultū attulit. Si enim magiſtratus depoſuerimus, facile confitebimur, tot, & tales uiros indigne eos aſſumpſiſſe. quæ igitur minus audiſtis, perſcrutemini nūc, & numero colligite urbes, nationes, reges, dynaſtas, & quæcūq; ut ſic dixerim, ab oriente in occidentem Cæſar nobis uirtute, ac potētia ſubegit, legibus, clemētia & benignitate firmauit. Horū nōnulla nos ſinere neceſſe eſt, his q ea ſibi uendicarūt, in oīa bellis, diſſidiiſq; adimplere uultis, q patriæ maxime ægrotāti ob facinora nup geſta, ſalutē afferre cupitis. Et hæc qdē, quę a difficillimis, & tremēdis rebus lōge abſunt omittemus. Illa uero, quæ nō ſolū nobis propinqua, uerū domeſtica p Italiā omnē ſunt referram, eoꝝ, q uictoriæ præmia ſumpſerūt, quoꝝ multitudo ingēs eſt in armis, ſub eodē ordine a Cæſare iſtituta, & multa uiciſſim in urbe armatoꝝ millia, qd eos acturos exiſtimatis, ſi q̄ accepe, aut q̄ ex ciuitatibus, ꝓuinciiſq; auferre ſatagūt, illis abſtuleritis? Hæc qdē nox præterita p imaginē nobis antepoſuit depcantibus qppe nobis ꝓ his, qui deliquerāt, illi ex aduerſo cōminātes accurrere. Corpus cæſaris attractū, ac fœdatū, inſepultū quoq; abiectū, Hęc.n. ex legibus in tyrānos fieri ſolēt circūſpicite nūc, & cogitate, q cū eo militabāt, Celtarū, Britannoꝝ, q̄ accepere ſtabilia ne ſibi fore exiſtimēt, illo, qui cōceſſerat ſic turpiſſime affecto? Quid populum ipſum facturū, quid Italos oēs creditis? Quātā in uos cōcitaturos eſſe inuidiā deorū, hominumq; ſi imperium ueſtrū ab oceano uſq; ad ignotas gentes propagatū fœdaueritis? Nō enim cauſa, & reprehēſione minus caruerits ob huiuſmodi inconſtantiā ueſtram, q̄ hi, qui conſulem in conſilio, ſacrum hominem, ſacro in loco, conuocato Senatu, in conſpectu deorū occidentes, honore dignos arbitrātur.

Indignũ uero, illũ haberi uolũt, qui etiã apud hoſtes, ob uirtutem eſt digniſſimus. Ab his igitur utfœdiſſimis, nec in nobis exiſtentibus, abſtinere uos omnino cupio, Sententiã autẽ affero, ut ea, quæ per Cæſarẽ facta, & conſulta ſunt ſtabilia permaneant. Delinquentes uero laudibus extollere neutiquã dignũ puto. Non enim ſanctũ, nõ iuſtũ, aut conſonans id quidem eſt, ſi quæ a Cæſare acta ſunt uelimus cõfirmari. At ſi ex miſericordia eos ſaluare cupitis, affiniũ, & amicorꝫ cauſa, idq; ad eorꝫ gratiã illi ipſi habituri ſunt, minime rephendo. Hæc cum increpatione, & impetu quodã grauitatis, diſſerente Antonio, decretũ ſtatim ſilentibus omnibus, & id approbãtibus perlectũ eſt. Nullas in morte Cæſaris cõtrouerſiarũ cauſas habẽdas eſſe, quæcũq; ab eo facta eſſẽt, & cõſulta, permanere. Ad utilitatẽ porro urbis, & eorꝫ qui ſalui futuri eſſent, firmitatẽ, id a neceſſaris, eorꝫ extortũ eſt, ut hoc etiã adderetur, non ob iuſtitiã, magis q̃ ob utilitatẽ, ea fore cõſeruanda, quod ab Antonio cõceſſum eſt. Dũ hæc ab illis decernuntur quicũq; ſortientiũ duces aderant, propriũ pro ipſis decretũ cum cõmuni adiiciẽdũ poſtulant, ut quæ ſorte collata & data fuerant, immota permanerẽt. Quod nec prohibuit Antonius, Senatui trepidatione iniecta. Itaq; id etiã cõceſſũ eſt. Secutũ eſt, & aliud huic ſimile, Senatoribus ad domos properãtibus. Cæſar nẽpe apud Luciũ Piſonem teſtamentum depoſuerat. Nõnulli igitur Senatũ a cõſilio redeũte inuẽtes ſuadere illi ꝑperãt, neq; teſtamentum publicãdũ, neq; corpus publice humãdũ eſſe, neqd noui tumultus in urbe fieret. Senatoribus minime aſſentiẽtibus, ipſimet publicare uelle dixerunt, ut qd cõmuni cõſenſu factũ eſſet, populo minus uiriũ afferre poſſet, tyrãnidẽ rurſus deſignãtes. Ad quæ q̃ maxime exclamãs Piſo, cõſules Senatũ adhuc p̃ſentem conuocare

Decreti publicatio.

Nota Piſonis uerba.

admonet, deinde ita fatur. Qui tyrãnũ unũ interemiſſe glo-riantur, plures nobis pro uno effecti ſunt tyranni, qui a me ſacrorꝫ principem ſepeliri probibet, & teſtamentũ efferenti minitantur, & ſubſtantiã eius, ut tyrãni inter ſe partiri cu-piũt, & ultra hęc quæ ab illo publice facta, & decreta ſunt rata eſſe ſtatuerũt. Quæ uero a ſeipſo dereliquit, minime ua-lere aſſerunt. Quis iſte? nõ Brutus certe, aut Caſſius, ſed qui illos ad hoc impulere facinus. Sepulchri igitur uos dñi eri-tis, teſtamẽti ego, Nec.n. qui fidei meæ cõmẽdauit prius falli ſinam ꝙ quiſpiã ſpiritũ mibi adimat. Tumultu, & indigna-tione inter oẽs ſubito coortis, & maxime ab his, qui ſe ali-ꝙd ex teſtamento adepturos cogitabãt, uiſum eſt teſtamentũ ipſum in mediũ afferre, & cõmuni impenſa corpus ſepelire. Et ſup his cõſilium diſſolutũ eſt. Brutus interim, & Caſſius ꝑceptis his quæ geſta fuerant, ad multitudinẽ miſere, ut ad eos in capitoliũ ueniret. Accurrẽtibus ſtatim plurimis. Bru-tus ſis exorſus eſt.

Teſtm̃ Cęſaris.

Oratio Bruti uiri optimi.

In hũc locũ nobiſcũ cõuenimus ciuet, qui beri in foro ſimul ueneramus, nõ tãꝙ ad templũ fugiẽtes, cũ nihil deliquerimus, neq; tãꝙ ad ꝑrupta quædã, cũ res pro-prias curæ ueſtræ mãdauerimus. Caterꝫ Cinæ clade, qua indigniſſime & crudeliſſime affectus eſt ad id [cõpulſi fu-mus. Senſimus quæ ab boſtibus pro iureiurãdo obiiciuntur nobis, & ob id ſecuritatẽ nullã pacis aſſerẽtibus. Quæ igi-tur ad ea rñdere uelimus, uobis referemus o ciues, cũ qui-bus, & alia, quæ ad popularẽ ſtatum pertinebãt cõſulimus. Poſtꝙ e Gallia Cęſar cõtra patriã, boſtilibus armis ꝓfectus ẽ & Põpeius in primis popularis inter uos, ea paſſus eſt, quæ oẽs norũt, & poſt eũ multitudo alia bonorꝫ ciuiũ, q in Libyã & Iberia bello cõciderũt, aut imprudẽter illum ueriti, qui tyrannidẽ iam firmã poſſideret, ꝑteritorꝫ obliuionẽ a nobis

Põpeius populaȓis.

exigēdi facile cōceſſimus, eamq́ iureiurādo cōfirmauimus. Verum cū a nobis idem ex ſacramento exegerit, non pſentia ſolū patiēter ferre, ſed in futurū quoq́ ſeruos eſſe uelle, quid egerūt, qui contra nos calumnias molliri ſtudent? Ego quippe Romanos eos, qui uere Romani ſunt, mortē ſæpius electuros reos, q̄ ultroneā iureiurādo ſubire ſeruitutē. Sin huc uſq; nihil ad ſeruitutē mollitus eſt Cæſar, nos peieraſſe cōfitemur utiq;. Sin uero neq; magiſtratus in urbe, neq; prouinciarum pfecturas, & exercitū, neq; ſacerdotia, ſortilegia ue, aut honores alios nobis cōtulit, neq́ de quo quā prius conſuluit Senatus, neq́ populus quicq̄ cōfirmauit, q in omnibus Cæſar ex mandato adeſſe uellet, neq́ malis ſatiari unq̄ potuit, ſed Syllæ ſimilis effectus eſt, q̄q̄ ille de inimicis ultus rempublicā nobis reddidit. Hic aūt ad aliam expeditionem profecturus ad quinquēniū ſuffragia nobis ſuſtulit, qualem huiuſmodi libertatem dicemus eſſe, cuius nec ſpes huc uſq́ affulxit? Quid populo pſidentes Ceſetius quidem & Maryllus? nōne ſacro muneri, intemeratoq; præfecti, cū cōtumelia repulſi ſunt? & lex una maiorum, & iuſiurandū neq́ cauſam inquirere Tribunis adhuc exiſtētibus licuit. At Cæſar eos nullo indicta cauſa expulit. Vtri igitur in ſacros deo liquere? An Cæſar ipſe ſacer, & intemeratus, cui iſta non ſpōte, ſed ui coacti facere cōceſſimus, pro quo priuſq̄ in patriā rediret armatus, tot ac tales, & bonos qdē ciues neci dedimus? Tribunorum quippe magiſtratū, num ſacrū, intemeratūq́ patres noſtri, in populari regimine, nulla neceſſitate ducti eſſe uoluerūt? Idq́ iureiurādo ppetuo fore confirmarunt? Ad quē reditus imperii, rationeſq; deferūt. Quis nobis inuitis ærariū aperuit? Quis intactos, & inuiolabiles pecuniarum theſauros rapuit, & alteri Tribuno phibenti, necē eſt

Cōfutatio iuriſiurādi.

cõminatus? Sed quale iuſiurandũ ad ſeruandã pacem iã tutum erit inquiunt. Si quidẽ nemo tyrannus ſit, nullo ſacramẽto neceſſe eſt, neq; partibus noſtris ullo tẽpore opus fuit. Si uero alius tyrannus eſſe cupit, nihil fidũ a Romanis, aut iuſiurandũ ullũ expectat. Hæc.n. in ꝑiculo adhuc conſtituti ipſi dicimus, & pro patria cõtinue dicemus. Nam cũ ſtabili adhuc dignitate frueremur apud Cęſarẽ, patriã honori noſtro ꝓpoſuimus. Calumniẽtur igitur, & in ſortitionibus irritantes uos. Iam quidã ex incolentibus & ĩincolatũ habituris hic adeſtis. Annuite mihi, & ſignificate uos adeſſe. Annuẽtibus plurimis. Eya inq̃t o uiri, ſic in aliis facite ſimul accedentes. Oportet quippe uos, quæ cõueniẽtia ſunt ꝑferentes, atq; facientes, a patria uiciſſim, a qua p̃miſſi eſtis, æqua præmia ſuſcipere. Vos populus Romanus Cæſari cõtra Britannos, Celtaſq; conceſſit. Aequũ eſt igitur uos ſtrenue agẽtes honoꝝ, & utilitatũ eſſe participes. At ille uos ſacramẽtis anteueniẽs, q̃q̃ inuitos contra patriã armauit, & in optimos ciues, in Lybiã pariter dubitantes ire cõpulit. Si.n. hęc dũtaxat efficiſſetis, forſitã & pro his lætaremini præmia ab illo petere. Sed cũ nullus liuor, nullũ tẽpus aut humana obliuio, quæ in Celtas, & Britãnos ꝑ uos facta ſunt, extinctura uideatur, pro his p̃mia expoſcere, æquũ ducimus, quę priſcis militibus a populo dari cõſueuerãt, q domeſticis, & immaculatis uiris, nunq̃ tellurẽ eripe ſuſtinuit, neq; aliis aliena diſtribuit, neq; uictoria potitus, ęquũ retributionis opus ab hoſtiũ delicta arbitratus eſt, uniuerſos agros ſibi uẽdicare. Cęteꝝ partẽ illis abſtulit, eoſq; milites iuſſit ĩcolere, ueluti deuictoꝝ cuſtodes hoſtiũ. Et plęrũq; nõ ſufficiẽtibus agris, q ſub haſta acqſiti fuerãt, ex cõmuni partẽ diuiſit, aut aliã illis ꝓcio coemit. Sic populus, a cura uacuos ĩcolatũ uos hẽre

Cõfutatio in Antoniũ, et Cęſarem.

noluit. Sylla uero, & Cæſar, qui in patriā cum armis ueluti hoſtilē irruerunt, ſupra ipſam cuſtodibus, ſatellitibuſq; indigentes, neq; uos per prouincias diuiſere ullas, neq; tellurē uobis cōpararūt, nec bonorum quæ in publicū relata fuerāt partem contulerāt, neq; honores his, quibus adēpti fuerant, ad eorum ſolamen reddiderūt, cū multa ex ærario, multa ex his, quæ in publicū uenerāt haberent. Verū Italiæ nihil delinquenti, aut quippiā inique agenti, lege belli, ac prædatoria lege, agros, domos, ſepulchra tēpla abſtulere, quæ ne alieni generis quidē hoſtibus ipſi toleremus, ſed decimā illis fructuū impoſuimus. Sic nobis quæ noſtrarum ſunt gentium partiti ſunt eorum uidelicet, qui uos ſupra Celtas, Cæſaris militiæ coniūxerunt, præmiſerūtq;, & multa ex uictoria uobis exoptarunt prouenire. Vos autem ſub ſignis militari ordine conſertos collocarūt, neq; pacē aſſequi potentes, neq; intrepide degentes, eorum cauſa, qui e propriis expulſi fuerāt. Nāq; errabundus, & quæcūq; ſibi uendicans uos in multis obſeruato tempore, cuſtodes habere meditatus eſt. Sic. n. tyranni in primis cupiunt, non autem tellurē uos aſſumere, quā aliunde præbere potuit, ſed ut in hoſtes continue inſidiātes, cuſtodes uos fidos, & ſtabiles haberet, ac uiciſſim pricipatus ab eo oppreſſi, & ſimilia uobiſcū iniuſte pferentis. Beneuolentia nempe tyrannorum ad ſatellites ex iniuriarum illatione fit, timoreq; perferendi, & hanc quidē odii immortales cohabitationem uocāt, in qua gemitus eiuſdē nationis hominū, & inſultus ad eos, qui nihil egere, ꝑpetrātur. Verū illi nūc quidem cōſulto nationi noſtræ inimicos uos pro ſua utilitate reddidere. Nos autem, quos nūc urbi præſidētes, ex miſericordia ſaluare uelle aſſerūt, eandē tellurem uobis imperpetuum firmauimus, firmamuſq;, & teſtem horū deū facimus,

Lex ꝑdatoria.

& habetis & habebitis, quæ accepiſtis, neq; uobis quiſq̃ eripiet. Non Brutus, non Caſſius, non omnes, qui pro ueſtra libertate periculũ adiuimus. Quod unicũ in hac re querela dignũ eſt. Sanemus noſ ipſos. Id.n. conciliationẽ ad omnes uobis ſimiles nationes afferet, & iocundũ erit obſequentibus, quibus honorẽ ablatæ telluris ex publico reddere intendimus, & ex primis quidem conferre uectigalibus, ut non ſolum ex ſorte uobis præbita certa teneatis, uerũ ſine inuidia incolere poſſitis. Hæc diſſerente Bruto, audientes omnes, & inter ſe una cõferentes, ut iuſtiſſima cõprobarũt, & hos uiros intrepidos, & populi præſertim amiciſſimos admirati ſumma beneuolentia cõplexi ſunt, & in ſequentẽ diem eorũ operã nauare pollicentur. Cum illuxiſſet, cõſules multitudinem ad concionẽ cõuocant, & quæ illis uideãtur intelligũt. In his Cicero uir diſertiſſimus, de diſcordiarũ obliuione laudationẽ peringentẽ retulit. Ita omnes inſultãtes Brutũ, Caſſiũq; e templo auocãt. Illi obſides interim ſibi mitti poſcũt, quibus Antonii, & Lepidi filii pmiſſi ſunt. Quãprimũ Brutus, & Caſſius in conſpectũ uenere, adeo plauſus ingens, & uociferatio exorta eſt, ut cõſulibus nõnulla dicere cupientibus, nemo aſſiſteret, ſed eos q̃primũ inter ſe conciliari, amplectiq; iuberent. Quod ab illis factũ eſt, ſtatimq; cõſulibus animus hebetari uiſus, ſiue timore, ſiue inuidia, ut uiros illos in republica diuerſa ab ipſis ſentientes conſpexere. Interea Cæſaris teſtamentũ tabulis quibuſdã affertur, quod multitudo recitari iuſſit. In eo Octauius ſororis ſuæ nepos adoptiuus filius inuentus eſt. Populo hortanti Traſtyberini præbiti, ſingulis Romanorũ ciuibus qui in urbe aderãt, quinq;, & octoginta dragmæ Atticæ collatæ. Qua ex cauſa populus ad iram ſubito cõcitus eſt, cũ tyranni calumnia ſeductus,

Finis orationis Bruti

Teſtamẽtũ Cæſaris

uiri patriæ ſuæ amiciſſimi, teſtamentũ intueretur. Miſerando porro, uel in primis id uiſum eſt, cum Decimũ Brutum ex eius percuſſoribus, inter ſecũdos hæredes ſcriptũ cognouiſſet. Conſuetudo nempe Romanorum in teſtamentis fuit, primis hæredibus ſecũdos addere, ut ſi primi hæreditatem non adiiſſent, naniſcerētur ultimi. Ob id non mediocriter cunctorum animi turbati ſunt, dirum, ac nefandũ exiſtimãtes. Decimum in Cæſarē ultro cõſpiraſſe, qui ab illo filius eſſet nominatus. Piſone deinde Cæſaris corpus in forũ deferente, turba ingens ad cuſtodiã eius cũ armis aduolat, corpuſq; magna uociferatione, & inſigni põpa in roſtris collocãt. Subito itaq; eiulatus, & ſuſpiria audiri, arma ab his, qui deferebãt cõcuti cœpere, nec multo poſt obliuionis ſecuta pœnitentia. Antonius ſic ſe habentes contēplatus, neutiq̃ occaſionē negligendã ratus, laudes Cæſaris dicere exorſus, ut conſulē conſulis, amicũ amici, cognatũ ſibi cognati decet. Erat.n. Cæſaris iam ſanguine cõiunctus, ita retulit. Non dignũ arbitror o ciues tanti uiri cõmendationē in funere eius a me potius qui unicus ſum, quã ab uniuerſa patria eſſe referendam. Quęcũq;.n. uirtuti Cæſaris, quē nos pariter amauimus, Senatus, & poſt ipſum populus uiuenti adbuc, ex decreto cõtulit, ueſtrã, & non Antonii uocem eſſe exiſtimãs referam. Et hæc uultu mœſto, grauiq; recēſuit. Voce deinde ſingula indicãs, & in his diutius inſiſtēs, maxime in quibus ex decreto eum conſecrarãt, cum diuinũ.ſ. & intemeratũ, patrem patriæ, & benefactorē, uel p̃ſidentē, & qualē neminē unq̃ appellaſſent in omnibus. Antonius uultũ, manũq; ad Cæſaris corpus inferēs, ſermonis impetu facinus aperuit. Ad ſingulos etiã oratione breui innuens, miſericordia, indignationeq; repleta. Hoc inquit decretũ patris patriæ, hoc pietatis

Romanorũ mos in teſtamẽtis

Cæſaris corpus in roſtris.

teſtimoniũ, hic ſanctus, & intemeratus, & illæſibilis uir, et ad quẽ aliquis ꝓfugeret, non aũt ab eo diffugeret quiſq̃. Veſrum ille nobis ſacer, & immaculatus interẽptus eſt, non tyranni in morem ꝑ uim honores capiens, quos nec unq̃ poſtulauit. Illiberrimi qppe nos, qui hæc indignis & minime poſſcẽtibus impendimus. Verũ uos pro nobis reſpõdete quare nõ illiberi? O fideles cives, q̃ tali honore defunctũ eſtis ꝓſecuti, & his dictis, iuſiurandũ iterũ recenſuit. Nos Cæſarẽ, & Cęſaris corpus totis uiribus cuſtodire pollicemur, ſi quis inſidiabitur. Extorrẽ eſſe ſi quis opẽ non attulerit decernimus. In hoc maxīe uocẽ, manũq; capitoliũ uerſus erigẽs. Ego Iuppiter patriæ, cæteriq; dii inqt opẽ afferre paratus ſum, quẽadmodũ iureiurãdo ſum pollicitus cũ collegiis meis, quæ cognita ſunt inferre libeat, & inferri depcor. Tumultu igitur a Senatu ſup hoc maxime, quod in eũ publice dicebatur, elato, pauliſꝑ ſe refrigerãs Antonius, & ad ſe rediẽs iterũ fari cœpit. Videntur inqt o cives, quæ geſta ſunt nõ hominũ manu, ſed dæmonũ potius opera eſſe facta, & qd adeſt, magis q̃ quod factũ eſt, decet ꝑſcrutari, cum maius periculũ nobis allatura uideãtur, quæ futura q̃ quæ ſunt pręſentia, ne ad priſtinas ſeditiones reuertamur, & quicqd generoſi in urbe reſidet conteratur denuo. Præmittamus igitur eum tanq̃ ſacrũ in beatoꝝ numerũ, ſolitũ illi hymnũ, & fletum decantantes. Hæc referens ueſtẽ a pectore quaſi lymphaticus quidã abſcidit, ſeq; ea accingens manũ dexteritate lectũ ſub tẽtorio poſuit, nunc abſcõdens, nõnunq̃ detegens, ut deum cæleſtem primũ uerſibus cecinit, & ad fidẽ ex deo geniti manus protendit, cõcita uoce bella, pugnas, uictorias, gẽteſq; quas idẽ patrię ſubegerat ediſſerẽs, Spolia ꝑterea, quæ detulerat ſumma admiratiõe recẽſens, et cõtinue exclamãs. Hic ſolus inis

Viri ſeditioſi uerba, & libertatis inimici.

Deificatur Cæſar ab Antonio.

ctus contra omnes qui cum eo congreſſi ſunt. Tu ſolus patriæ, per trecentos annos turpiter afflictæ attuliſti opem, et feras gentes, quæ ſolæ in Romã uenerant, & incendiũ urbi ſolę intulerant ad genua tibi ſubieciſti. Multa alia demũ deprecatus, uocem ex ſplendida, uertit inflebilẽ, & ut amicũ indigniſſima perpeſſum deflere cœpit, ac lamentari palãq; exoptare pro Cæſare animam propriã cõmutare poſſe. Dein uehemẽtiſſime conuerſus in lacbrimas, Cæſaris corpus nudum protulit, ueſtem pilo impoſitã oſtentans, plagis laceratam undiq;, & imperatoris ſui ſanguine fœdatã. Ad quæ populus ueluti lugubri in turba lamentatus, ex luctu in iram cõmotus eſt. Cum uero ad hos fletu, & alii uiciſſim ritu patrio, cum cantu referrentur, uoluptate ductus, opera eius de nuo, cædẽq; recenſebat, potiſſimum in his, in quibus Cæſar erumnas proprias deflere uidebatur, aut quibus ex hoſtibus beneficiis fuiſſe nominatim pręcdicabat, uel cum de percuſſoribus eius, ueluti admirãs querebatur Men. ſeruaſſe, ut eſſẽt qui me pderent? Ad ea populus quaſi in re admiranda agebatur, maxime, omnes. ſ. in cædẽ eius coniuraſſe, qui ex Põpeiana ſeditione Decimo excepto in poteſtatẽ eius uenerant, & pro ſuppliciis ad magiſtratus, nationũq; præfecturas & exercitũ elati fuerant. Decimũ pterea ab eo dignũ habitum, ut filius inſtitueretur, ac hęres. Sic furente turba, cũ ad manus ſeſe accingeret, quidã ex Cæſaris lecto imaginẽ eius extulit, cæra fabricatã, nam corpus ſupinũ in lecto reſidens haud ab ullo cerni poterat. Imago autẽ ex machina undequaq; uertebatur, & tres ſupra uiginti plagas p uniuerſum corpus, ultuq; oſtẽdebat, ferino ritu impreſſas, atq; patentes. Hanc igitur imaginẽ, ut lugubrẽ intuens uulgus, dolorẽ ulterius ferre nõ potuit, uerũ i unũ ſtatim cõiurauit, ac locum

Cæſaris imago ex cæra.

ac locum in quo Cæſar ab æmulis interẽptus fuerat, circũ-
dedit, igneq́ cõbuſſit, & percuſſores longe fugientes inſecu-
tus eſt, adeoq́ intemperanter ex ira & dolore cõmotus eſt,
ut Tribunũ Cinnã ex nominis parilitate deceptus, cũ præ-
tor, qui in Cæſarẽ orauerat Cinna diceretur, eundẽ eſſe exi- Error in
ſtimans, nõ expectato iudicio, crudeliſſime necauerit, cõtru- nomine.
cidaueritq́, ut nulla pars ſepulchro potuerit inferri, ignẽ q̃q;
ad cremãdas percuſſorũ domos comportarit. Verũ reſiſten-
tibus ſtrenue illis, uiciniſq́ rogantibus, ab incendio tempera-
tus eſt, q̃q̃ populo arma inſequentem diẽ afferre cõminanti.
Qua ex cauſa percuſſores ſe occultantes ex urbe diffugere.
Populus ad Cæſaris corpus denuo reuerſus, in Capitolium
deferre, ueluti rẽ cõmendatione dignã, & cũ diis tumulare
pariter contendit. Aduerſantibus demũ ſacerdotibus in forũ
retulit, quo in loco uetera Romanorũ regũ uiſebantur monu- Monumẽ-
menta. Et ligna, ſedeſq́, & quæcũq́ in foro parata aderant, ta regũ in
aliaq; huiuſmodi intulere omnes, ac pompã uiciſſim abun- foro.
dantes inferentẽ, nõnulli coronas a ſeipſis, & donaria multa
iniecere flãmæ, & per noctẽ circa pyram conſtitere, quo in
loco primũ ara erecta eſt, nũc templum Cæſaris ipſius reſi- Ara Cæſa-
det, quod diuinis condignum celebrauere honoribus. Etenim ris.
hæres, & filius Octauius, Cæſaris nomine aſſumpto, & per
ueſtigia illius, rẽpublicã diſponens, principatũ, qui nunc etiã
permanet, ab illo radices aſſumẽtẽ, maiorem in modũ auxit,
& ut parentẽ ſummis proſequerentur honoribus, parem diis
immortalibus haberi uoluit. A quo primo nũc etiã Romani
cuicunq́ huic imperio aſſiſtenti, niſi tyrannus, aut indignus
ſit, huiuſmodi honores cũ e uita ceſſerit, ſolẽt impartiri, qui
prius illis p̃ſidentes, ne regis q̃dẽ appellatiõe dignos cẽſuere. Idus Mar-
Sic Caius Cæſar extinctus eſt in die, quã Idus Martias ap- tias.

pellant, & q̃ uates nõ euaſurũ eũ eſſe prædixerat, q̃q̃ ille irridens circa aurorã, aduenisse idus diceret, uateſq; interitus nondũ p̃teriſſe reſpõderet. Is igitur talibus, & a tanto uate præmonitus indiciis, ſigniſq; aliis, quæ a nobis p̃miſſ. ſunt irriſis, progreſſus interiit, annũ ſextum ſupra quinquageſimũ ætatis agens, uir ad oia felix, ac beatus, & qui præclara multa geſſerat, Alexãdro fere ad oia cõſimilis. Ambo q̃ppe ãbitioſiſſimi omniũ fuere, ac bellicoſiſſimi, & ad quæcunq; cõcupita ineunda citatiſſimi ad pericula impetuoſi, corporis etiã cõtẽptores p̃prii, neq; militari diſciplina magis freti, q̃ audacia, & fortuna. Quorũ alter p̃ inaquoſa plurima ad Hamonẽ æſtatis tẽporibus profectus eſt, & Pamphilium ſinũ, enauigato mari feliciter excurrit, & pelagus fortuna cõtinente trãſmiſit, & in itinere inſtãte hyeme importuoſum mare ad Indos uſq; penetrauit, & in oppugnatione oppidi per ſcalã primus aſcendit, & in hoſtes e muro proſiluit ſolus, tribus ſupra decẽ uulneribus corpore exceptis, & inuictus ſemp̃ exñs, ſingulo ferme, aut duplici ope unũquodq; bellũ ſup̃auit, multa Europe barbara ſibi uendicans. Græcos porro manu uicit, bellicoſiſſimã gentẽ, & libertatis cupidã, nec ulli priuſq̃ Philippo, p̃ ornatũ ad belli præſidentiã, modicũ quid parere aſſuetã. Aſiã ferme totã, ut ſic dixerim, excurrit, Sic ut Alexãdri fortunã, ac potentiã, ex regionibus, quas adeptus eſt, metiri poſſimus, qui cum reliquũ orbis animo cõciperet extinctus eſt. Cæſari autẽ Ioniũ mare hyeme media patuit, & nauigationi eius tranquillũ ſe p̃ſtitit. Heſperiũ etiã oceanũ ſupra Britãnos idẽ enauigauit, & cũ nõdũ eorũ p̃mõtoria eſſet exp̃tus, cedẽtes gubernatores naues appropinquare iuſſit. Ipſe uero p̃ alios fluctus, ſolus parua rate, nocte p̃ uim p̃fectus, gubernatori, ut uela

Cõparatio iter Alexãdrũ & Cæſarẽ.

Græci bellicoſiſſimi.

Mare Ionium.

uentis traderet imponit, & ut maiorē in Cæſaris fortunā, q̃ in mari ſpem apponeret edixit. Intra hoſtes ſæpenumero proſiluit ſolus trepidātibus cæteris, & trecēties ipſe in Celtas aciem inſtruxit, donec quadrigētas nationes poteſtatem ſibi ſubdidit, ſic Romanis formidabiles, ut ſacerdotū, ſeniorumq́ lege, de immunitate belli edita aſcriptū ſit, niſi Celticum inſtaret bellum incūbente eo, ſacerdotes, ſenioreſq́ in armis eſſe oportere. Cæſar circa Alexandriā depugnās, & in ponte ſolus derelictus, & oppreſſus, undiq; ueſtem purpureā abiecit, & in mare deſiluit, & ab hoſtibus ꝑquiſitus in profundū enatauit diu latens, ſolā ex interuallo reſpirationē hauriens donec amica appropinquāte naui, manus extulit, & ſeipſum oſtentās ſaluatus eſt. Ciuilibus autē in bellis, uel pp̄ timorē, ut dicere ſolebat, uel ꝑpter dominādi libidinē illapſus ducibus in bello optimis uſus eſt. Exercitibus p̄terea multis, & magnis, nō barbarorū modo, ſed Romanorū occurrēs, qui uirtute, & felicitate p̄ſtiterāt, oēs ſuperauit unico p̄lio, aut duobus ad ſūmmū expertus hoſtes. Neq; tamē in oībus exercitu inuicto queādmodū Alexāder eſt uſus. Nam & apud Celtas fœde deuicti Cotta, et Titurius p̄tores eius magnā ſuſtinuere cladē. Et Iberia Petreius & Affranius, obſeſſorū in modū, milites eius cōcluſerūt; & in Dyrrachio, et Lybia aperte fugā meditati ſunt, Et in Iberia iterū Pompeium iuuenē extimuerūt. Cæſar quidē ipſe interitus ſemꝑ fuit & in fine cuiuſq; prælii inuictus habitus. Romanorū potētiam terra, mariq; ab occidente ad Eufratē uſq; pertinentē per uim pariter, clementiaq́ ſubegit multo quippe Sylla cōſtantior multoq; continentior. Regem enim ſeipſum nolentibus oſtendit, & ſi appellatione eius abſtinuerit. Cum bella alia animo conciperet, uiciſſim, & ipſe extinctus eſt.

Lex immunitatis ſacerdotū, & ſeniorū.

Affuit ambobus exercituũ quoq; ſimilitudo, promptiſſimi qp pe utricp affuere, ac beneuoli, & in prælijs feritate ſimillimi. Inobedientes ſæpenumero ſuis imperatoribus, & ob aſſiduos labores ad ſeditionẽ proni, quos defunctos deplorauere deſideraueréq; q̃ maxime, & deorũ honoribus dignos cẽſuere. Vterq; etiam corporis robore, & pulchritudine præcelluit. Vtricp a Ioue genus. Ille quidẽ ab Aeaco, & Hercule, hic ab Anchiſe, & Venere duxit originẽ. Cõtentioſi aduerſus irritantes ambo, ad cõciliandũ uero perfaciles, & in captiuos pariter clementes habiti, ultra clementiam benefici quocp, necp alud q̃ uincere affectantes. Hæc igitur in hunc modũ congrua, & ſi diſpari uterq; potẽtia ad principatũ acceſſerit. Ille enim ex regno iã adaucto a Philippo, atcp exercito, hic ex priuato ordine, nobilitanẽ, & illuſtri, pecuniarũ deſtitutus copia, ad gloriã emerſit. Signorũ porro, quæ pereximia illis euenere, uterq; cõtemptor, & uatibus eorũ finem prædicentibus, neuter ſuccenſuit, Signa utriſcp ſæpenumero paria, & idẽ amborũ exitus. Vtriq; etenim bis infelicia affuere pronoſtica, in quibus ambo a principio dubiũ ſubiere periculũ. Nã Alexãder inter Oxidraces, ſuper hoſtilẽ ante macedones prouectus murũ, cõfractis ſcalis in ſummo deſtitutus, ob audaciã ad hoſtes interius proſiluit, quo in loco errabũdus, pectus primũ, deinde collũ ſuperiori ex parte grauiter ſaucius, cũ iã cõcideret, macedonibus portas ex timore proſternentibus ſaluatus eſt. Cæſar uero in Iberia, cũ exercitus pauore trepidaret, in iuniorem Põpeiũ ſumpturus arma, & pugnã inire uereretur, in mediũ proſiliit, & ducẽtis ſupra clypeũ exceptis telis tã diu perſtitit, quoad ab exercitu accurrẽte, & uerecũdia, timorecp correpto tutatus eſt. Sic ipſis prima quidẽ pronoſtica periculũ attulere mortis. Secũda uero mor

Oxidraces

Nota imperatorũ audaciã.

tem cõſumarũt. Pythagoras quondã uates Apollodoꝝ; Ale xandrũ, Ephestionẽq; metuentẽ, ſacrificio rite peracto, ne me tueret admonuit, ſtatim quippe ambos e medio abituros. De functo deinde Ephestione, uerítus Appllodorus, ne quis inſidias regi ſtrueret, uaticiniũ illi prodidit. Ad quod ſubridens rex, Pythagorã interrogauit, quid id ſignũ portẽderet. Cum ille ultima ſignificare diceret, denuo arridẽs, Apollodoꝝ ex beneuolentia, uatẽ uero ex cõfidentia laudauit. Cæſari uiciſſim cũ ad ultimũ in Senatũ acceſſiſſet, ut a nobis pauloante dictũ eſt, eadẽ obuenere ſigna, ad quæ ille irridens, ſimilia ſibi in Iberia eueniſſe dixit. Reſpondente uate, & tũc quidẽ ipſum in periculo fuiſſe. Et nũc quidem inquit, propitiũ nobis aderit, Aliqdꝙ ad fiduciã adiiciẽs, denuo ſacra fecit, donec retardãtibus eũ ſacrificiis, ſubiratus Senatũ igreſſus eſt, ibiq; interficitur. Simile & Alexãdro cõtigit, cũ ex Indis in Babylonẽ cũ exercitu rediret, & iã proximus urbi eſſet Chaldæi admonuere ut ab ingreſſu ſe in præſenti continere. Illo uero Iambũ proferẽte. Quoniã optimus uates is eſt, qui bene meditatur, ſecũdo monuere Chaldæi, ne in occidentẽ ſe conuertens, cũ exercitu ingredi uellet, cæterũ ad orientem con uerſo aſpectu circũ eũdo urbẽ caperet, qbus illũ annuiſſe ferunt, & urbem circũ ire ſtatuiſſe, ſed ab interiacẽte palude prohibitũ, cũ ira contempſiſſe eos, & in occidentẽ conuerſo aſpectu introiſſe urbẽ, Egreſſum deinde, & per Euphratẽ, & Pollacota flumẽ nauigantẽ, ꝙ Euphratẽ ſuſcipiens, in paludes, ſtagnaꝗ; diffunditur, & aſſyriã tellurem fere nauigabilẽ ubiꝗ reddit, cum fluuiũ muro ſepire deſtinaſſet, ob idꝗ nauigaret, Chaldęoꝝ uerba irriſiſſe aiũt, ꝙ Babiloniã ſaluus ingreſſus eſſet, & egreſſus nauigaret. Cæterũ euenit, ut cũ in urbẽ rediſſet moreretur. Simili contemptione, & Cæſar

Notabile de Chaldęis.

Euphrates & Pallacota fluuii.

uidetur uſus. Vate quippe diē mortis illi pdicente, quod Martias Idus nō euaderet, cum dies illuxiſſet, uatem irridens Idus adeſſe dixit. Et in his ſimiliter extinctus eſt. Pari modo pnoſtica quæq; ſua cōtempſiſſe dicitur, nec tamen uatibus hæc ipſa referētibus ſuccenſuiſſe, & ambos nihilominus ſub uatū pdictione deceſſiſſe memorāt. Fuere pterea ad uirtutis diſciplinā & patrii, & Græci, & exteri ſimul ſermonis ſtudioſi ambo. Alexāder quidē inter Indos potiſſimū Brachmanas, qui doctiſſimi habētur apud eos, quēadmodū apud Perſas magis, eorū ſapiētiā pſcrutatus eſt. Cęſar uero Aegyptiorum ingenia, cum Aegyptū peragrās Cleopatrā regno pręficeret, diligenter tentare ſtuduit. Quorū cauſa plæraq; inter Romanos prudētiſſime dixerit, & anni curſum nullo ordine fluētē ob intercalares mēſes, ad lunæ quippe curſum metiri eū ſoliti, ad ſolis cōuertit motū, ut Aegyptiis mos fuit. Cōtigit etiā ābobus neminē ex cōſpirātibus in eos euaſiſſe, ſed eorū ſtirpi cōdignas impendiſſe pœnas, quēadmodū, & Alexādro, qui Philippū occidere, Quod Cæſari uiciſſim, ut cōtigit, in ſequētibus referemus libris.

Appiani Alexādrini ſophiſtæ bellorū ciuiliū. Traductio .P. Cādidi Liber Secūdus explicit, Tertius incipit.

CAIVS igitur Cæſar plurimi apud Romanos in impio dignus habitus, in hūc modū ab hoſtibus interfectus eſt, & a populo ſepultus. Quas autem percuſſores eius, & in primis clariſſimi pœnas dederint, liber iſte, & inſequēs uiciſſim explicāt, qui ciuilia Romanorū bella deinceps ab illis geſta cōplectūtur. Senatus quidē Antoniū ob Cæſaris funus ſuſpectū habebat, quod eius cauſa

populus ad tumultū cōcitatus, diſcordiarū obliuionē ex decreto ſtatutā cōtempſiſſet, & ad ꝑcuſſorē domos cum igne decurriſſet, quā ſuſpitionē idem unico opere in Rep. edito, ad beneuolentiā cōuertit. Erat Amatius quidā prioris Marii falſo filius, qui parentis cauſa populo fuerat acceptus. Is igitur ob hāc ſimulationē cum Cæſaris affinis crederetur, eius interitū ꝓmoleſtæ ferens, aram ante pyrā cōſtituerat, collectaq; in unū audaciorū manu, iis q eſſugerāt tremendum ſe ꝑſtiterat. Horū nōnulli urbe ceſſerant. Qui uero ſub Cæſare prouinciarū curā ſibi aſſumpſerāt, ad eas ſe cōtulerant. Decimus quidē Brutus ad finitimā Italiæ Celtarū gentem. Trebonius in Aſiā, q̄ circa Ioniā ſita eſt. Tullius Cimber in Bithyniā. Caſſius uero, & Marcus Brutus, qbus Senatus plurimū fauebat, & ipſi ſub Cæſare ad prouinciarū regimen in ſequenti anno electi dicebātur, ut Syriæ Caſſius, Brutus Macedoniæ præeſſet. Sed cum urbani ꝓtores adhuc eſſent ex neceſſitate ſub mādato tenebātur, ſortilegiſq; adulabātur maxime & aliis quoſcūq; ſuſpicabātur, ſuffragia ad ſe uendicantur uenūdare, lege prohibente, ne cui intra uigeſimū annū prouinciæ adminiſtratio conferri poſſet. Cum his Amatius una cōferre, & inſidiari dicebatur. Hac igitur ratione motus Antonius, ueluti cōſul in eos inuectus. Amatiūq; cœpit, interfecitq;, nullo iudicio exhibito audacter admodū. Quod opus tanq̄ arduum, iniquūq; Senatus admiratus eſt, præcepta tamen utilitate diſſimulāter tulit ſatis cōſcius ſine huiuſmodi audacia, quæ ad Brutū ꝑtinebant, & Caſſiū neutiq; in tuto collocari poſſe. Cæterū Amatii milites, & reliquus a dbos populus, Amatii deſiderio, ac eorū, quę geſta fuerāt dolore correpti, quoniā q̄ maxime Antonius ob illū Populo acceptus ferebatur, eo modo ſe ſpni cōge

Antonius Senatui ſuſpectus.

Suſpitio ad beneuolētiā cōuerſa ab Antonio.

Amatius ab Antonio occiditur.

rentes magnis clamoribus forū occupāt. Antoniū calūniis inſequūtur, magiſtratibus quoq; pſuadent, ut Amatiū loco arā colluſtrātes ſuper ipſam Cæſari ꝗprimū ſacra ſaciant. Et pulſi deinde e foro a militibus, qui ab Antonio pmiſſi fuerāt, maiori adhuc indignatione uoces emittebant, nōnulli Cæſaris imagines interēpti proferebāt. Verū cum quidā illis pdixiſſet locū in quo Cæſaris imagines fierent demōſtrare uelle, ſtatim inſequūtur, hiſq; pſpectis ignē iniecerūt, quod ab aliis ab Antonio miſſis, quidā reſiſtentes interfecti ſunt, alii deprehenſi ex ſeruoꝵ numero cruci delegātur. Qui uero ex liberis in unū aderāt ex edito quodā loco pcipites trudūtur eoq; modo tumultus in populo ſedatur. Verū inſigne odium ex magna populi beneuolentia in Antoniū ſubito exarſit. Qua ex re Senatus exhilaratus eſt, quaſi nemo ex his qui circa Brutū fuerant, amplius trepidare poſſet. Cum aūt Sextum Pompeiū magni Pompeii filiū, qui ab omnibus fere diligebatur, Antonius ex Iberia acciri ſuaderet, quo in loco aduerſus Cæſaris ptores bellū gereret. Illiq; pro paternis bonis in publicū collatis uicies, et qnquagies decē millia dragmaticaꝵ impēdi, maris quoq; pſidē inſtitui debere, quēadmodū, & parens eius olim extitiſſet, rebuſq; ingruentibus Romanoꝵ claſſe, ubicūq; eā eſſet, uti poſſe, Senatus ſingula admiratus facile cōceſſit, Antoniūq; per uniuerſam diē laudibus immenſis extulit. Non. n. qſpiā Magno popularior, aut acceptior illis fuiſſe uidebatur, ꝗobrē deſiderabatur ab omnibus. Caſſius porro, & Brutus ꝗ ex Pōpeiana factione eſſe dicebātur, & tunc quidē in honore habiti, ſalutē indubiam adipiſci putabātur, & eoꝵ quæ peregiſſent intētū obtinere popularē inſup ſtatū adoptatū duxiſſe exitū, forte eoꝵ id in tuto collocata. Ob quæ Cicero cōtinua oratione Antoniū

Odium in Antoniū. Verſutia Antonii.

Cōparatio iter Alexādrū & Cæſarē.

palā cōmēdauit. Senatus ob uulgi inſidias illū miſeratus ut cuſtodiā corpori adhiberet,& ex militibus, ꝑegriniſq; idoneos ſibi deligeret indulſit. At is ſiue ad ſalutē hæc omnia referret,ſiue fortunā ueluti aridentē cōpleri cuperet, aſſidue cuſtodias ſibi deligebat. Et iam ad ſex millia nō ex armatoꝝ numero,quos facile in neceſſitatibus , & alibi bēre putabatur,ſed ex turmaꝝ ducibus electos ſibi aſciuerat,p̄cipuos in armis, & bellicaꝝ rerū experiētia doctiſſimos, Ad hæc porro notiſſimos ex militia,q̄ ſub Cæſare geſſiſſent. Ex his,ordinū principes ſummo ornatu dietim eligebat , eoſq; magno in honore penes ſe habebat. Illuſtriū quoq; conſilioꝝ participes una deducebat . Senatus cum multitudinē eoꝝ, & electionē ſuſpectā haberet,Antonio conſuluit, ut cuſtodiam huiuſmodi,inuidiæ plurimū obnoxiā diſſolueret , & ad ſufficientē numerū ac debitū referre ꝙ illi facere eſt pollicitus,quū primū populi tumultus qeuiſſet. Sed cum ſtabilia fore decreuiſſet, quæ Cæſar cōſtituerat,ea q̄ in cōmentariis a Cæſare relata penes ſe haberet , Cæſaris item ſcribā Faberium nomine,in omnibus fidū atq; obſequentē retineret, propterea quod ex urbe proficiſcēs Cæſar,hæc omnia apud Antoniū depoſuerat, in quibus multa ad multoꝝ gratiā cōſcripta erant,quæ urbibus,Dynaſtis,& eoꝝ p̄ſidiis dono impenderat , Ad ſingulos ea depoſcentes ſcribebat Antonius, hi uero ex huiuſmodi gratia deuicti Antonio fauebant . In hūc modū plures in Senatū introduxerat,reliquis ex ſenatorio ordine obſequētibus,ne cuſtodiæ eius uiderentur inuidere. Dum hæc ab Antonio Faberioq; agitantur. Brutus & Caſſius nihil a populo aut exercitibus tutū intuentes,nō ob Amatii inſidias,ſe ab ullius ſcelere immunes arbitrati , non Antonii diſſimulationē,ac uarietatē , qui exercitū paraſſet,

ulterius ferentes, nõ populi ſtatum ullo opere firmari poſſe
cogitantes uerũ ob id ipſum Antoniũ ſuſpectũ habentes, De
cimo cõfiſi, qui tres in lateribus legiones paratas retinebat,
ad Treboniũ in Aſiã, ad Tullium uero in Bityniam clan
culum miſere, ut pecunias ſecreto cumularent, exercitũ in
ſuper pararẽt. Properabant aũt ut earum prouinciarũ quas a
Cæſare accepiſſent, compotes fierent. Indecens.n. uidebatur
nõdũ tranſacto tempore, Præturã, q̃ in urbe gererent, omit
tere, quæ ſuſpitionẽ ineũdi dominatus gentiũ afferre poſſet.
Malebantq; ob neceſſitatẽ medio tempore priuatim degere,
q̃ in urbe eſſe Prætores, cũ nec timore carerent, neq; con
uenientia his, quæ pro patria egiſſent, exequi liceret. Sic ſe
Diligeban habentibus rebus, Senatus cognita eorũ uolũtate, ut de fru
tur a Sena mento urbi inuehendo ob omnibus terrarũ partibus curã ſu
tu Brutus merent, illis imperat, quoad prouinciarũ ab illi ſumendarum
& Caſſius adueniſſet tẽpus. Id enim meditabatur, ne Brutus aut Caſſi
us ex urbe uiderentur effugere Tanta illorũ Senatui cura,
& uerecũdia inerat, cum eorũ cauſa percuſſores reliquos in
tutelã ſuam ſuſcepiſſet Bruto deinde, & Caſſio urbe egreſ
Monarchi ſis, Antonius poteſtate adauctus, & iã mõarchicus exiſtẽs,
cus præfecturas nationũ, & exercitus ſibi uendicabat, Syriamq;
Antonius. in primis habere cupiebat. Sed cũ ſe ſuſpectũ eſſe animaduer
teret, maiori tamen ſuſpitione detineri putabat, ſi prouinciã
illã poſtulaſſet. Nã Senatus Dolobellã cõſulẽ alterũ, ſecreto
cõtra ipſum ſibi aſciuerat, quẽ continue Antonio aduerſus co
gnouiſſet. Dolobellã igitur iuuenẽ, & ambitioſum intuẽs An
tonius, Syriã Caſſii loco, ac exercitũ in Parthos præparatũ
petere ſuaſit, nõ a Senatu quidẽ, quod fieri minime putabat,
ſed a populo prolata lege. Qua de re letatus ipſe legẽ ꝑtulit.
Increpãte deinde illũ Senatu quod a Cæſare decreta diſſol

uere tentaret, bellū contra Parthos ſub Cæſare ſtatū minime immutatū eſſe ait, Caſſium Syriæ adminiſtratione dignū habitū, q Cæſaris acta in primis oppugnaret, Sortes præterea plurimis impenderet, qui uigeſimū ætatis annū nōdū attigiſſent, ſe maxime erubeſcere, cum Dolobella eſſet, ſi ad Syriæ adminiſtrationē Caſſio minus haberetur dignus. Ob hæc ſenatus Tribunū quēdā Aſprinā nomine, in creatione ꝑ duobus ſignificātē, iuſſit illudere, ſperās Antoniū ad id ꝗppiā illaturū eſſe, cōſulē exiſtentē ac ſignoꝝ ſacerdotē, & iā diſcordē cum Dolobella habitū, Antonius ſortitione facta, cū Aſprina duo ſignificare retuliſſet, idq́ꝫ nefaſtū eſſe diceret, ꝗppe mos fuit alios ſubinde eligere, iratus Aſprinæ mēdatio, tribus, de Dolobella ſentētiā iuſſit efferre. In hūc modū Dolobella Syriæ præficitur, & belli contra Parthos præter deſignatur, ac exercitus uniuerſi circa Macedoniā a Cæſare collecti. Et tūc qdē Dolobellæ Antonius ſuffragari iſtituit. His in populo ꝑactis, Antonius Macedoniā a Senatu ſibi poſtulauit, arbitratus poſt Syriā Dolobellæ traditā, minime Senatū ꝑ Macedonia ſibi aduerſaturū eſſe, potiſſimū cū p̄tore eſſet deſtituta. Eā igitur licet inuitus Antonio conceſſit, admiratione ductus, quēadmodū exercitū in ea exiſtēte Dolobellæ eſſet traditurus quē tamē Dolobellā ante Antoniū habere lætabatur. In tēpore uero, q pro Caſſio & Bruto aderāt, alias ꝓuincias ſibi dari earū loco depoſcebāt. Cyrenē igitur, ac Cretā illis tradidere. Vt aliis uiſum eſt utrāq́ꝫ Caſſio, Bithyniā uero Bruto conceſſere. Quæ igitur agitabantur hmōi fuiſſe conſtat. Octauius aūt Caii Cæſaris ſororis nepos, prīceps eqtū ꝑ annū apud eū fuerat, ex quo Cæſar hūc honorē ad amicos eius deferēs plærūq́ꝫ ad annū illis cōſeruauerat. Is cū adoleſcens adhuc eſſet, in Apolloniā ſupra Ioniū, ut literis erudiretur,

Perpulchra Antonii reſpōſio.

& militiæ ſimul inſtrueretur, a Cæſare pmiſſus fuit, & ut in hoſtes profecturus ibi moraretur. Eo in loco equitũ turmæ ex Macedonia aduentantes exercitabãtur. Copiarũ insuper prætores quidã, quaſi ad Cæſaris affinem, atq; cognatum ſępe commeabant. Ob id a plurimis cognitus, exercitus quoq; beneuolentiã ſibi cõparauerat, cum omnes ad ſe uenientes ſumma charitate, liberalitateq; cõplecteretur. Sextũ igitur iã menſem in Apollonia degenti, circa ueſperã annunciatur, Cęſarẽ in Senatu ab amiciſſimis ſuis, & apud ipſum maxime potentibus interfectum eſſe. At cũ de reliquis nihil referretur, timor, atq; ignorãtia eũ inuaſere, utrũ cõmune aut Senatus, uel eorũ, qui peregerãt, id eſſet opus, & an pluribus cãm tribuiſſent, uel cuius id eſſet, & an multitudo cũ illis cõſpiraſſet. Pro qbus amici eidẽ talia ab urbe pmiſere. Laudare eos, ut pro cuſtodia ſui corporis, in Macedoniã ad exercitũ trãſiret, quo in loco cõmune id opus nõ eſſe intelligẽs, hoſtibus timorẽ incuteret, & Cæſari necẽ ulciſci poſſet. Et affuere, ex ducibus qdã, qui uenientẽ ad ſe tueri pollicerẽtur. Mater uero & Philippus eius uitricus, e Roma ſcripſere, ne ſe quippiã extolleret, ne ue cõfideret, memor eorũ, quæ Cæſar poſt deuictos hoſtes ab amiciſſimis eius ptuliſſet, priuatas cõditiones, ueluti piculorũ magis exptes, in pręſenti eligẽdas eſſe. Romã ut ad eos ppemaret ſuadere, a qbus cuſtodiretur. His adductus Octauius, ob inſcitiã eorũ, quæ poſt Cæſaris necem geſta fuerãt cõplexis exercituũ primoribus Ioniũ enauigauit, neutiq̃ ad Brunduſiũ accedens. Nã cũ exercitui, qui illic aderãt, minime cõfideret, cuncta pcaueobat, & ad aliã nõ longe a Brũduſio extra iter ſitã urbem, appulit, cui Lupinum nomen eſt. In hãc itaq; delatus morã ptrahebat, Ibidẽq; de Cęſaris nece, tumultuq; populi, ac te

Octauii maximi impatoris exordia.

Timor Octaui.

Amicorũ cõſiliũ.

Philippus Octauii uitricus.

ſtamenti publicatione, eorũue quæ decreta fuerãt, diligẽter ad eũ ſcripta deferuntur, ex qbus adhuc magis admonebatur, Cæſaris ꝑcauere hoſtes, cũ filius eius atq; hæres eſſet nominatus dehortabaturq; ab his hæreditatẽ adire. At ille Cæſaris ultionẽ, non aſſumere erubeſcẽs. Brunduſiũ acceſſit, ꝑmiſſis tñ qui diligenter explorent, ne qs ex Cæſaris percuſſoribus in inſidiis lateret. Sed cũ eo in loco exercitus ueluti Cæſaris filio obuiã prodiſſet, libenſq; ſuſcepiſſet, lætatus ſacra peregit, ac ſubito Cæſar appellatus eſt Romanorũ more qui adoptiuis filiis, adoptantiũ nomina ſolent imponere, quod ille non ſolum libens aſſumpſit, uerũ eodem tẽpore paternum nomen penitus amiſit, & pro Octauio Octauii filio Cæſaris filiũ ſe, ac Cęſarẽ dici maluit, qua appellatione uſq; in finẽ uſus eſt, ac ſubito ad ipſum omni ex parte ueluti ad Cæſaris filium, multitudo hominũ affluxit, ex quibus alii Cęſaris amicitia ducebãtur, alii quod liberti, aut ſerui Cæſaris fuiſſent nõnulli quod milites cum illis extitiſſent. Ac eorum qdã arma, & apparatus, aut pecunias in Macedoniã ferentes quidã res alias, & aliarũ prouinciarũ redditus Brũduſiũ attulerant. Ille igitur & gentiũ multitudine ad eũ cõfluentium, & Cæſaris gloria, & omniũ in eum beneuolentia confiſus Romã uerſus iter arripit, conuenienti ſtipatus turba, & quæ torrentis in morem dietim augeretur, Apte igitur in Senatũ uindicaturus, ob gentiũ multitudinẽ, & ob id inſidias magis ueritus nuprime gentibus ſibi notis, fere omnibus ſtipatus accedebat. Verũ aliarũ urbiũ non æque fauor illi aderat. Cæſaris tantũ milites, & qui per ſortes diuiſi fuerant, ex coloniis adoleſcentis beneuolentia confluxerunt. Hi Cæſarẽ deplorare, Antoniũ calũniis inſectari cœperãt, q ſe e tanto uulgi odio, minime eximeret. Si quis pirat

Multitudo ad Cæſarem.

ſe Cæſarem ulciſci uelle prædicabant. Quos Cæſar laudibus ornatos, & in præſenti quieſcere iuſſos a ſe dimiſit. Ad Terracinā deinde delato, qui locus per trecenta ſtadia diſtat à Roma, nunciatū eſt, quēadmodū Brutus, & Caſſius, ſublatis ipſis a conſulibus Macedonia, & Syria, & ad eorū ſolamen modicis quibuſdā præbitis, Cyrenē Cretāq; ſuſcepiſſent, exules quidam reſtituti forent, Pōpeius reuocatus, & ex Cæſaris codicibus nōnulli in Senatū acciti, & alia plura ſubinde geſta. Cum in urbem itaq; ueniſſet, mater denuo, & philippus, & quicūq; neceſſarii eius aderant, Senatus alienationem a Cæſare uerendā arbitrabātur, Decretū præterea, ne de Cæſaris nece queſtio haberetur. Antonii ad hæc poteſtatem, & ſuſpitionē in eum formidabant, qui neq; ad aduentū Cæſaris filii obuiā pdiſſet, neq; aliquē ad eū præmiſiſſet, quę omnia ſedate idē perferens, æquū eſſe inquit, ſe ad Antoniū prius, tanq̄ iuuenem ab ætate prouectū priuatū ad conſulem accedere debere, Senatū, quæ cōuenientia forent procurare decretū locum, habuiſſe, nemine, Cæſaris hoſtes perſequente. Sin aliquis perſequi confideret, populū auxilio affuturū, Senatū uero ut in lege, ad eos, ut iniuſticia cauſæ eius, & Antonium uiciſſim allaturos opem. Si uero ſorte eius, adoptionēq; ſpreuiſſet, primum erga Cæſarē delinquere, populum etiam propriis defraudare cōmodis. In fine demum pfeſſus eſt, non ſolum ſubire piculū pro hac re honeſtum eſſe, uerū etiā obire mortē, q̄nquidem præ omnibus electus, ad tam magna, Cæſaris loco dignus habitus, indignus uideretur eo, qui ad pericula omnia ſemp fuiſſet prōptiſſimus. Achillis demū uerbis, quibus ille ad Thetidē uſus dicitur, in matrem cōuerſus inquit. Sed prius opto mori ſi non fas eſt mihi uiuo. Vlciſci ſortem cari morientis amici. Et hæc referēs, Achilli ex oībus

Aduentus Octauii Cæſaris Romam.

Sapiens Octauius

immortalem laudē id uerbū attuliße ait ſibi uero hoc opus
potiſſimū allaturū eße. Nō enim Cæſarē amicū, ſed patrē, non
cōmilitonē, ſed imperatorē, nō lege belli procūbentem, ſed in
Senatu impie necatum. Pro quibus mater ex timore in lætiti-
tiam cōuerſa cōplexa eū dicitur, & ſolū Cæſare dignū affir-
maſſe. Cōpreſſo deinde ſermone, ad ea, quæ meditaretur fau-
ſte, feliciter ꝙ accelerare iuſſit. Arte tamē potius, & toleran-
tia, ꝙ aperta audacia uti perſuaſit. Quod ille collaudans, ita
ſe facturū eſſe reſpōdit, ac ueſpere quidē ſubito ad amicos de-
ſtinat, & ut mane in foro cū multitudine adeſſe uelint, unū-
quēq; conuocat. Eo in loco cū Caiū Antoniū Marci Antonii
fratrē, qui præturā gerebat in urbe obuiū forte habuißet ſe
Cęſaris adoptionē ſuſcepiße ait. Mos quippe Romanis fuit ado-
ptiuos teſtimoniū exhibere prętoribus, quo publice deſcriptio,
ſubito ex foro ad Antoniū cōſulē alterū euadit, Ille Pōpeianis
in hortis, a Cæſare dono quōdā ſibi traditis, tūc quidē uerſaba-
tur. Mora igitur in lōgū acta circa fores, Cæſar Antonii alie-
nationē p hæc ipſa facile dep̄hēdit. Cū ingreſſus eßet, collo-
qua inter eos primū, & blāditiæ cōuenientes affuere. Cū uero
de his, quæ opportuna fuerāt differēdū eßet. Cæſar in hunc
modū locutus eſt. Ego pater Antoni, patrē quidem te mihi eße
beneficia Cæſaris in te collata teſtātur, & tua in illū gratia
eorꝫ omniū, quę p illo operatus es, eq̄dē partē laudo, & gratias
tibi uiciſſim p his debere fateor, partē accuſo, & ſumma cō-
fidētia, i quibus me dolor adigit expromā. Cū iterficeretur Cę-
ſar minime affuiſti, percußoribus eius te ad portas deſtinātio-
bus, quoniam uel illū ſaluū pſtitißes, uel cū illo una cōcidißes, quorum
alterutrū futurū eßet, honeſte tamē nō affuiſti. Statuētibus
nonnullis eidē honores, ut in tyrannū ſeuientibus, audaciſſi-
me reſtitiſti, cuius rei gratias tibi ſcio deberi ꝙ ampliſſimas.

Matris cōſilium.

Romanorū mos.

Initiū cōtētionū inter Cæſarē, & Antoniū pero aſtuta & audax.

Cæterũ ſi uiros illos, ut te perimerẽt, conſiliũ iniiſſe intelli-ligis, non ut nos putamus ultorem Cæſaris futurũ, ſed ut ipſi aiũt tyrannidis eius ſucceſſorem, non utiq; tyranni occiſores eſſe poterũt, quin & homicidæ ſimul ſint. Quãobrem itaq; in Capitoliũ cõfugere, an ueluti ad tẽplũ, ut peccatores ſup plices? aut ut in arcẽ hoſtes? Vnde igitur ipſis actorũ oblivio, & cædis innocentia? utrũ a Senatu, aut a populo, aut ab eo, qui ſub illis interfectus eſt? Nam te inter plures inſpicere id opportuit, cũ coſul ſis. Verũ alterutra conſulente te, principatus eos abſoluit uindicãte te tã inſigne facinus, & errãtes una perdocente, ueniæ tamen obſides ex propriis ad percuſſores, in Capitoliũ miſiſti. Eſto & hæc a corruptis, p uim a te extorta eſſe. At cũ perlecto teſtamento, & cõmendatione, ut æquũ fuit, in funere a te acta, populus iã Cæſaris memoria firmatus, ignem in percuſſores detuliſſet, & uicinorũ cũ illis pepciſſet, armaq; in ſequentẽ diẽ eſſet cõminatus, cur auxiliũ nõ attuliſti? uel ut dux cũ igne aut armis accurriſti, uel percuſſoribus mulctã inſcripſiſti, ſi mulcta opus eſt ei, q per ſe deferre poteſt? & Cæſaris amicus eſt, & cõſul, & Antonius. Sed Amatius ex mãdato interfectus eſt, ob principatus poteſtatem, percuſſores quomodo effugere ſiuiſti? & ad prouinciarũ adminiſtrationes, nõnullos ſe transferre? quas iniuſte poſſident, eo, qui cõceſſerat ab illis interfecto. Syriã quidem, & Macedoniã, cõſules rite decernẽtes, tu. ſ. ac Dolobella cõſtitutis rebus ab illis abſtuliſtis, pro quibus gratias uobis agerem, ni ſtatim Cyrenem, & Cretã ex decreto illis dediſſetis, & fugitiuas ſtatuiſſetis prouincias. Continue aduerſum me ſatellites habetis, & Decimũ Celtas proximos tenentem, uidere negligitis, & hunc cũ aliis dñm ſub parte meo effectum. Sed hæc Senatũ cognouiſſe dicet quiſpiam. Tu tamen

Accuſat Antonium Octauius.

Decimus Brutus.

ex decreto

ex decreto cōfirmaſti, & in Senatu p̄ſediſti quo in loco potiſſimū congregatus eſt, ut per te cōtradiceret. Actoꝶ obliuionem illis concedere, ſalutē dare eſt, quod gratificantiū uideatur ſolū. Cæteꝶ prouincias ex decreto iterum præbere, & pręmia conferre, Cæſari iniuriā inferentiū, & ſententiā eam abolentiū dicetur eſſe. Ex quo igitur me paſſio ad hoc impulit, ultra id, quod moderatio ætatis meæ, & uerecūdia erga te poſtulare uiſa eſt dicā liberius, ut ad amicū Cęſaris & plurimū apud illum honoris poteſtatiſq; aſſecutū, & fortaſſis futurū adoptiuū, ſi te ex Herculeo Aeneadem fieri male cognouiſſet. Hæc.n. res dubitationē illi attulit plurimā de ſucceſſore cogitāti. In futuꝶ itaq; Antonii, ſi qua deoꝶ immortaliū, ſi qua tibi Cæſaris reueritia ineſt, q̄ppiā ex his quæ facta ſunt uelis immutare, potes.n. ſi uelis. Sin aūt ad reliqua, ſaltē in p̄cuſſores cū populo, amiciſq; paternis opē afferas. At ſi uiroꝶ, aut Senatus reuerētia te detinet, in his, quæ neceſſaria mihi ſunt ne te aggraues. Scis.n. q̄tū oneris domi mihi incūbat ad impēſam, quā pater populo iuſſit exponi, quæ ſollicitudo amicoꝶ adſit, ne retardās ingratus uidear, neue qui in coloniis diſtributi ſunt me opperientes, diutius in urbe cogātur p̄manere. Quæcūq; igitur in morte Cæſaris, confeſtim apud te tanq̄ in tutū redacta ſunt ob domus p̄iculū, donaria eius, & apparatū omnē nos habere ſinito, & quęcūq; alia a nobis uelis aſſumi. Ad diſtributionem uero aurum illud perinſigne, quod ad belloꝶ uſum Cæſar cumulauerat, abunde fuerit, ſi uſq; ad trecenta milia nūmum mihi impēderis. Reſidua diſtributionis eius, & ſi hoc cōfidere odioſum ſit, a te fortaſſe, aut p̄ te ex publicis mutuo ſumpſerim pecuniis, quoad reliquā ſubſtantiā uenūdare cōceſſeris. Hæc loquēte Cęſare, Antonius ex cōfidētia eius,

Antonius ex genere Herculis.

Aurū Cęſaris.

& audacia, q̃ pter opinionẽ, & ætatẽ illi adeſſe uiderat obſtupuit. Cõturbatus igitur hmõi ſermonibus nõ q̃tũ honeſtati cõgruebat, potiſſimũ ex pecuniarum repetitiõe, inſolẽtius i hũc modũ illi rñſum reddidit. Sigdẽ o puer cũ hæreditate, & cognomie impiũ tibi Cæſar reliqſſet, æquũ fortaſſe foret, te publicarum rerum rõnẽ poſcere, & me polliceri, Verum Romani principatũ nulli ex hæreditate tradidere, neq; regibus, qbus eiectis iureiurãdo ſanxerũt, neminẽ ulterius uelle ſuſcipe, quod pcipue patri tuo obiiciẽtes pcuſſores eius, ob id eũ interemiſſe aſſerũt, regnãtẽ, nõ ãt imperãtẽ ãplius. Mihi qdẽ, neq; rñſo circa publica opus eſt, ſimiliq; rõne te releuo, ne gratias p his debere mihi aſſeris. Quicqd. n. id eſt nõ tui gratia, ſed populi Romani factũ ẽ, uno ope dũtaxat excepto, qd pcipuũ & maximũ oium i tuã, & Cæſaris bñuolẽtiã effectũ dixerim. Si. n. ego mihimet intrepidus, & nulla motus iuidia, honores pcuſſoribus, & tyrãnidis decretos cõtẽpſiſſẽ, tyrãnus habitus fuiſſet Cæſar, cui neq; gloriæ qcq̃, neq; honoris, aut actorũ ſtabilitas ulla affuiſſet, nõ decreta, nõ hæredẽ, nõ ſubſtãtiã ullã eẽt cõſecutus, nõ corpus ſepulchro dignũ habitũ, ne priuato qdẽ. Leges qppe tyrãnorum corpa inſepulta iubẽt abiici memoriã oẽm aboleri, & ſi qd peculii illis adeſt, in cõe redigi. Quæ ſingula ipſe ueritus p Cæſare pugnaui, ut imortali gloria & publico potiretur funere, nõ exps piculi, atq; iuidiæ, q̃ ab hoibus prõptiſſimis, & cæde craſſãtibus mihi incubuit, & ut intellixiſſe potes in me cõſpirãtibus ad Senatũ patris tui imperiũ iã grauiter ferẽtẽ, Verũ ob hæc ſpõte me piculis obieci, & quodcũq; pati prius pelegi, q̃ iſepultũ Cæſarẽ, & infamia fœdatũ intueri, optimum uirorum q ſub illo fuere, & i multis feliciſſimũ, & p oibus honore digniſſimũ a me habitũ. His igitur pprius piculis meis, q̃ Cæſaris pñtia

Antonii reſpõſio inſolẽtiſſima

Leges in tyrannos.

tibi ſint illuſtria oia accepiſti genus, nomẽ, dignitatẽ, ſubſtã tiã, ꝑ qbus iuſtius fuiſſet, te mihi gratias agere, q̃ q̃ ad Senatus ſedationẽ derelicta ſunt, uel in retributionẽ eoꝶ, q̃ a me geſta fuerũt, uel ad alias opportunitates, ac rõnes diſtributa repꝛhẽdere, maxie cũ iunior ſis, ego ętate ꝓuectior. Et hæc ꝑ iis, q̃ dixiſti abũde ſint. Inſinuaſti pterea me principatũ appetiſſe, quẽ nũq̃ cõcupiui, q̃q̃ nõ ĩdignũ arbitreris, & dolere exiſtimas, nõ conſecutũ fuiſſe Cæſaris adoptionẽ, profeſſus genus Herculis mihi ſufficere. Pro neceſſitatibus ãt tuis, in qbus ais ex publico mutuari uelle ſatis credere te irõia uti, niſi ꝑſuaſum hẽrẽ, te adhuc ignorare, publica oia a parẽte tuo inania eẽ derelicta, ex q̃ ad impiũ acceſſit, cũ ad eũ ærarii loco deferrẽtur & ſubide in ſuba eius repta ſint, q̃primũ illa iqrere decreuimus, hoc minime ipiũ in Cæſarẽ fuerit, defunctũ iã hũanis rebus, nec atteſtãtẽ, id eẽ ipiũ, & ſi rões uiuus exegerit. Cũ aũt priuatoꝶ plurimi de unaq̃q; eius facultate tecũ decertabãt, ſatis itelliges, nõ ſine cõtrouerſia, te eã poſſidere. Pecũiaꝶ uero, q̃s ad me trãſlatas eẽ aſſeris, neq; copia ea ẽ, q̃ exiſtimas, neq; nũc qdẽ penes me ẽ, cũ oẽs i magiſtratibus, ac potẽtiis, Dolobella, & fratribus meis dũtaxat exceptis, ueluti tyrãni diſtributę ſit, & ꝑ me trãſlatę ad eoꝶ gratiã, q̃ a Cęſare decreta fuerãt, & tu reliq̃ tecũ feres, ſi rite ſapis. Indignãtibus populi loco potius ipẽdẽs. Illi populũ ad colonias remittẽt, ſi rite ſentiẽt. Populus qppe, & tu grecis ibutus diſciplinis optĩe ſcis, iſtabilis ẽ, ut i mari unda fluctuãs hęc, aduẽit, illa reuertitur. Simili rõne populus e nobis ãbitioſiores ad ſummũ eleuãs, ad ima deinũ abiicit. Hoꝶ plurimis indignatus Cæſar cũ ad cõtumeliã referri crederet, abſceſſit, patrẽ nomine ſæpe inuocans, ac confeſtim omnẽ ſubſtantiã uenũi ſubiecit, quãtã ex hæreditate fuerat adeptus, populũ

Cæſaris ſubſtātia uenui.

in auxiliū eius ex hac liberalitate cōuertere feſtinās, Antonii odio in eū iam palā perſpecto, & cognito, Senatu prȩterea publicarū pecuniarū inquiſitionem, ex decreto ſtatuente, nam plærique nouū Cæſarē uereri cœperant, ob paternā militū, & populi in eū beneuolentiā, facultatibus inſuper plurimis illis adſiſtentibus, quas in largitionibus, & populi ambitione cōferret, neutiquā eundem in priuatorum numero manſurū cogitabant, neque cū Antonio ſocietatē initurū Cæſarem nouū uirum, diuitiis, & gloria abundantē, uerum inter ſe pariter certaturos fore, quis ad Cæſaris imperiū celerius eſſet euaſurus. Quidā ex his uoluptatē capiebant, quaſi huiuſmodi uiris ſibiipſis impedimento futuris, & opibus Cæſaris, & pecuniarū inquiſitione diſſolutis, ærariū ſumma opulentia repletū iri uideretur. Nā multa ex publicis penes Cæſarē poſſe reperiri. Inſtante uero ſpectaculo, quod pro Bruto prætore Caius Antonius Antonii frater eſſet præbiturus, inter alia, quæ ad preturā abſentis Bruti, curioſe diſpoſita ſunt ab eo, apparatus abūde affuit, ac donariorum copia, Spes quoque affulſit, populū ſpectaculo placatū, Brutū reuocaturū eſſe. Verum Cæſar alia ex parte populo ſublandiens omne, quod ex uenditione cumulauerat, argentū, cōtinuo ambitioſis per partes diuidebat, ut præuenientibus impenderent. Porro per oppida deuectus publice proclamari iuſſerat, qui minimo uænūdarent, cū ob cauſas, quod dubia, & incerta adhuc eſſent, tum propter Cȩſaris ſtudiū, quo omnē populū ad beneuolētiā eius conuerterat, ac pietatem, quod indigne hæc pati uideretur. Cū aūt ad ipſius hæreditatē, ac facultates proprias quæcūque apud Octauiū patrē, aut alicubi ſibi adeſſent, & matris uniuerſa, & Philippi, ueniſſet & a Pedio, & Pinario hæreditatis partē requiſiſſet, ſingilatim omnia uēdere propoſuit, tāquam

Sollicitudo Cæſaris.

Cauſæ inter Senatū, & Cȩſarē de publico, & priuato.

Cęſaris ſubſtantiã, bisq; nõ abũde ſufficiẽtibus ob effuſiones, populus nõ iã a Caio Cæſare, ſed ab ipſo largitionẽ fieri exiſtimans, ex indulgentia cœpit miſereri, & admirari ſimilia agentẽ, & in hũc modũ cõtendentẽ. Iam enim clarũ erat, nõ multo poſt eundẽ Antonii cõtumeliã deſpecturũ eſſe, quod in Bruti ſpectaculis ſplendide æditis intueri licuit. Nã mercenariis quibuſdã acclamãtibus, Brutũ, & Caſſiũ reuocandos eſſe, cũ reſiduũ theatri ob pietatẽ aſſentiri uideretur, accurrere plurimi, qui ſpectacula cõpeſcerẽt, donec poſtulationẽ eorũ penitus extinguerẽt, Brutus uero, & Caſſius cum eorũ ſpes a Cæſare in ſpectaculis effuſas intelligerent in Syriã, & Macedoniã, ueluti ipſis ante Antoniũ, Dolobellãq; decretas, per uim proficiſci ſtatuunt. Quibus intellectis Dolobella cõfeſtim in Syriã, & ex ea in Aſiam, quaſi pecunias bis in locis coacturus accelerat. Antonius uero in futurum potẽtiã ſibi neceſſe eſſe exiſtimãs exercitũ, qui in Macedonia fuerat, uirtute præcipuũ, magnitudine copiarũ ampliſſimũ, Sex quippe legiones inerant, & alia multitudo ſagittariorũ, ac leuis armaturæ, exercitatorũq; cũ illo adiũcta, equitatus plurimus, apparatus pręterea iuxta exercitũ inſignis, & qui Dolobellã ſecuturus uidebatur, in Syriã, & ad Parthos ſeſe cõferentẽ, cũ Cæſar in Parthos eo uſurus diceretur, ad ſe q̃ primũ trãſferre ſtatuit, & ubi q̃ maxime ad Ionii tranſitũ eſſet propinquis, in Italiã traducere. Interea ſubito fama aduolat Getas cognito Cæſaris interitu Macedoniã ingreſſos depopulari. Quãobrẽ Antonius exercitũ a Senatu petiit, ueluti in Getas expeditionẽ paraturus. Nã in ipſos ante Parthos a Cæſare inſtitutus fuerat, ut in Parthos ſenſim profecturus. Senatus rumore percepto, qui ſcrutarentur emiſit. Antonius timorem, ſuſpitionemq; ob hæc emanata, diſſoluere feſtinans

Cohæredes Octauii.

Pricipium motus Bruti.

Illuſtris in Macedonia exercitus.

decreto ſanxit, ſe nulla ex cauſa profecturũ ſi dictator crearetur, neq; decreturũ ſe, aut aſſumpturũ ullo modo dictaturã, ſi illi præberetur, Si quid horũ quis ſpernentem uideret, ab obuio quoq; uelle trucidari. Ac per hũc modũ audientes maxime deliniẽs, & his qui Dolobellæ fauebant, per largitionẽ ſibi aſcitis, exercitus in Macedonia exiſtentis prætor, & imperator cõſtituitur. Qui cũ ea quæ cõcupiſſet foret adeptus, Caiũ fratrem magna celeritate ut decretũ ferret, ad exercitũ emittit. Exploratores interim rumoris præmiſſi reuertũtur, Getaſq; in Macedonia nequaq̃ ſe uidiſſe referũt. Addidere tamẽ, ſiue uere, ſiue ab Antonio perdocti, trepidare omnes ne Getarũ copiæ aduentantes Macedoniã excurrerent. Hæc dũ Romæ gerũtur, Caſſius, Brutuſq; exercitus, & pecunias quotidie parabant. Trebonius Aſiæ præfectus, ciuitates muro ſepiebat, & uenientem ad ſe Dolobellã, Pergamo, & Smyrna nõ admiſerat, ſolũ cõmeatũ ueluti cõſuli extra mœnia parauerat. Aggrediẽte eodẽ cũ ira urbes, nihilq; perficiẽte, Trebonius in Epheſo ſuſcipi mãdauit, & ad Epheſum eũtem, quoſdã ex interuallo ſubſequi iuſſit. Hi nocte ingruente Dolobellã recedentẽ inuentes, nec ulterius quicq̃ ſuſpicati, paucos ex ſuis, q illũ ſequerẽtur reliquere. Ipſi uero ad Smyrna rediere Dolobella eos q derelicti fuerãt p inſidias adeptus interfecit omnes, & nocte adhuc inſtante, Smyrnã uerſus greſſum mouet, q̃ incuſtoditã offendẽs p ſcalas occupat. Trebonius in lecto a militibus deprehẽſus, ſe ad Dolobellam deduci ſupplicat, ſpõte ſe illos eſſe ſecuturũ. Huic turmæ ductor eũ intuens, Eia tu ſequere inquit caput interim nobis derelinquẽs, non enim te, ſed caput tuũ afferre nobis iniunctũ eſt. Quo dicto caput illi ſubito abſcidit. Orta luce, Dolobella, Trebonii caput prætorio in ſolio, quo iudicare ſolitus erat,

Fictio Antonii.

iuſſit affigi. Exercitus ira commotus, & ſupplex turba omnis ob necē Cęſaris, cuius Trebonius particeps fuiſſe dicebatur, eo quod defuncto eo, Antoniū Senatus ad fores urbis tenuiſſet, in reliquum corpus eius crudeliter excanduit. Caput ſpheræ in morē inſtrato lapidi, cū riſu adinuicem diu prouolutū, donec cõtritū, effuſumq; eſt. Et hic primus ex percuſſorū numero huiuſmodi pœnas dediſſe dicitur. Antonius interea exercitum ex Macedonia in Italiā traſferre meditatus omni alia occaſione deſtitutus a Senatu petiit, ut Celtarum prouinciā intra alpes reſidentē, q̃ Decimus Brutus detinebat Macedoniæ loco, ſibi aſcriberet, & mēte repetens, Cęſarem ex Celtis prodeuntē, Põpeium ſuperaſſe, quaſi exercitū non in Italiā, ſed in Celtas poſtularet, Senatus Celtarū gentem ueluti arcē in ſe præparari metuens, conturbari cœpit, & inſidias eius tū primū intelligere, & iam Macedoniā illi tribuiſſe pœnitebat. Priuatim itaq; potentiores ad Decimum premittit, & ut prouinciā firmiter teneat hortatur, exercitū aliū ac pecunias parare ſuadet, ut uenienti Antonio poſſit obſiſtere, Adeo enim eū uerebantur, & odio habebāt Antonius cõtra Senatus loco Celtas a populo ex lege petere inſtituit, quēadmodū Cęſarem prouinciā eā in primis obtinuiſſe meminerat, & Syriā Dolobellā occupaſſe. Ad Senatus uero trepidationē, exercitū, qui in Macedonia erat, Brūduſiū Caium fratrē ꝑ Ioniū trāſferre admonet, Et his qdē quæ Antonius expeteret, facturus uidebatur. Forte ſpectacula inſtabant, quæ Critonius ædilis exhibiturus erat. Inter q̃ Cæſar aureū ſoliū, & coronā aureā patri præparauerat, quēadmodum illi in theatris omnibus apponere decreuerāt. Cõquerente itaq; Critonio neutiq̃ admiſſurū eſſe ſe, ut Cæſar ad impēſas eius caleretur, Cæſar eū ad Antonium, tanq̃ ad conſulē confeſtim

Trebonii mors de q̃ cõqueritur Pollio in epiſtolis.

attrabit Antonio uero dicēte ad Senatū eſſe deferendū, ſub-
iratus Cæſar, ego ſoliū hoc inquit, quoad decretū tuū extite
rit apponā. Ad quæ cōturbatus Antonius, ut apponeret inhi
buit, uetuitq́ ſubinde in ſpectaculis, q̃ indecētius uiſum eſt,
quæ Cæſar ipſe fecerat apponi, repetitis a patre in Venerē
genitricē, cui & templū pater in foro, & foꝝ ulterius addi
derat. Tūc igitur uehemens odiū, & aperte quidē ab omni-
bus in Antoniū exarſit, quaſi nō ſolū cū Cæſare præſente cō
tenderet, uerū in priorē ingrate contumelis inſurgeret. Ipſe
aūt Cęſar multitudine ueluti cuſtodia ſtipatus, populū, & qui
ſub patre beneficia acceperāt, uel ſub illo militauerant, cir-
cūibat, inuidioſeq́ deprecabatur, ne ſe talia ac tanta ſuſtinē-
tem ultro deſpicerent uerū Cæſari eoꝝ imperatori atq; be-
nefactori cōtra Antoniū auxiliū afferrent, tuerentur ſeipſos,
quibus nihil tutū eoꝝ quæ a Cæſare habuiſſent futurū eſſet,
niſi quæ ab illo decreta fuerant, ſtabilia firmaq; manerent,
Ad omnia præterea urbis loca editiora cōſcendens, in Anto
niū clamabat his uerbis. Cęſari propter me ne iraſcaris, neue
iniuriā inferas Antonii benefactori tuo, & in maximis tibi
affecto. Mihi q̃tumuis iniuriā infer, & facultatū eius cōpeſce
rapinā quoad ciues diſtributionē debitā ſint conſecuti, Reli-
quæ omnia tibi habeto abūde etenim mihi fuerit, q̃q̃ indigen
ti, ſi paternā aſſequar gloriā, & diſtributionē populo ſinas
impendi. Quibus ex uerbis iā in Antoniū emiſſæ uoces palā
innotu erant. Cōminante uero illo accerbiſſime, & minis in
publicū elatis, adhuc magis omnes accurrebāt. Quāobrem
militiæ primores, qui ad Antonii cuſtodiam delecti fuerant,
ac ſub Cæſare primo militauerant, ab Antonio ſummo in ho
nore habiti, ut ab iniuria abſtineret hortabātur, eoꝝ intuitu
ac ſuiipſius qui ſub Cæſare una meruiſſet totq́ ingētia cō-

Odiū aptū iter Antoniū, & Cęſarem.

Grauis q̃rela Cæſaris iunioris.

modo ab eo ſuſcepiſſet. Quę mēte repētes Antonius, cū uera fateretur, & deferentes ad eum erubeſceret, & Cæſare ad fauorē populi ob Celticas res promerēdū indigeret, tandem acquieſcere cœpit, & ea cōfiteri, quaſi præter mentem eius geſta eſſēt, uerū ob adoleſcētis animū, tā ſuperbe elati acta recenſeret, qui nihil pudoris aut reuerentiæ erga duces, & quidē antiquiores habuiſſet, cuius cauſa ſolito magis, reprehenſione in eū eſſet uſus, Cæterū eorū gratia, qui hæc depoſcerent, ab ira tēperare uelle, & ad priſtinā eius naturā, cōſuetudinemq; redire, ſi & ille ab huiuſmodi inſolentia deſiſteret. Hæc duces læto animo audientes, in unū ambos cōiūxere, & inter ſe cōqueſtos in amicitiā reduxere denuo, ac ſtatim lex de Celtis perſcripta eſt, Senatu abhorrente, & iā præmeditante ſi eū cōſuleret Antonius, prohibere uelle. Sin abſq; Senatus cōſulto ad populū deflecteret, Tribunos cōtra, ut illi prohiberent opponere. Fuere inſuper qui gētem illā omnino liberā a prætore iudicarēt adeo Celtas ſibi propinquos formidabant. Antonius cōtra palā proclamabat, ſi eā prouinciā Decimo permitterent, qui Cęſarē inter emiſſet, ſibi uero minime cōfiderent, qui prouinciā eā acquirētē, & ad genua eius proſternentē neutiq; occidiſſet, aperte iā omnia in omnes effundens, quaſi Cæſaris necē exoptaſſent. Cū comitiorū adeſſe dies, Senatus tribuū multitudinē ad cōcionem acciri cogitabat. Illi uero nocte adhuc inſtāte, circa forū tabernaculis appoſitis ſpeculatoriā cōuocant cohortē a ſigno prodeuntem. Qua ex re cōturbata popularis cōcio, Antonio ob Cęſarē fauere inſtituit, circa tabernacula aſſidentē atq; depcātem. Verebatur etenim permaxime ne Decimus prouinciæ opportuniſſimæ, & exercitui in ea exiſtenti imperaret, qui patris pcuſſor extitiſſet, & ob id ad Antonii gratiā cum eo

Vincitur rumore Antonius.

cõciliati una uenerat, nã & ipſe aliquid ab Antonio uiciſſim
ſuſcipere ſperabat. Corruptis autem ab Antonio ob pecunias
Tribunis, & ſubinde cõticētibus, lex promulgatur, & exerci
tus ad Antoniũ præſtita cõdecēti cauſa per Ioniũ accedit. De
functo deinde quodã ex Tribunis, in creatione alterius Cæ
ſar Flaminio plurimũ fauit, qua ex cauſa ratus populus eũdē
tribuniciã affectare dignitatē, ſed ob adoleſcentiam minime
petere, in comitiis Tribunũ declarare inſtituit. Verũ Senatus
incremēto eius inuidens, timore correptus eſt, ne ſi Tribu-
nus crearetur, percuſſores patris ad populũ in iudiciũ uoca-
ret. Antonius amicitiã cũ Cæſare in primis cõturbatã haud
Alia noui- multifaciens ſiue ad ſenatus gratiã, ſiue a leniendos animos
tas Anto- ob legem recens in Celtas æditã, ſiue profectionis cauſa id
nii. eſſet meditatus, ueluti conſul decretũ edidit. Nemini Cæſa-
rem præter legẽ inſurgere debere, nec ex ſeipſo potētiæ ma
gnitudine uti poſſe. Quæ cum Cæſari ingrata eſſent, & in
poplũ huiuſmodi ſcriptio indigna uideretur, multitudo ſubi-
raſci cœpit, & in ſuffragiis contentione uti ſtatuit, ita ut tre
pidaret Antonius, ad decretũ abolendum cæteris Tribunis
tanq̃ ſufficiētibus omitteret. Cæſar ex aduerſo ut aperte cir
cũuentus, plures ad colonias a patre deductas ire iubet, et
quæ patiatur nota facere, ac cuiuſq; mentē ſcrutari imperat
. Miſit & ad Antonii exercitũ nõnullos cõmeatũ deferentes,
qui cæteris ſeſe immiſcerent, & hortantibus in primis ſe cõ
Oratio pri- crederent in turba quoq; libellos clanculũ eiicerent. Hic igi
morũ exer- tur in his uerſabatur. Ordinũ interim primores ab Antonio
citus ad temporis cõmoditate perceptã, in hunc modũ fari incipiũt.
Antoniũ. Nos quidē Antoni, & quicũq; alii tecũ cum Cæſare merui
mus, & imperiũ illi ſimul cõſtituimus, & in hãc uſq; diem
ad illius obſequia uitã duximus, pari odio, & inſidiis pere-

cuſſores eius, in nos uti, & Senatũ illis obſequentẽ eſſe nõ ambigimus. Populo uero eos expellente, fiduciã aſſumpſimus cum Cæſarẽ non omnino amicis deſtitutũ aut obliuioni traditũ aut gratia carentẽ cerneremus. Securitatẽ tamẽ omnẽ in futurũ in te uno collocauimus, utpote Cæſaris amico, & poſt illum præ cũctis ad militiã edocto, & nunc nobis imperante, idoneoq; ad omnia quã maxime. Inſurgẽtibus autẽ nobis inimicis, & audacter in Syriã Macedoniãq; craſſantibus, pecunias porro, & exercitũ in nos colligẽtibus, ac Senatu Decimum contra te præparante, & te curas omnes in Cæſaris noui diſſenſione conſumente, non inepte formidamus, ne in futurũ, quale nullũ in præſenti affuit, hæc inter nos diſſenſio bellũ afferat, & facultatem inimicis contra nos quæ uoluerint agendi, facile cõcedat. Quæ omnia cum ipſe animaduertas, te præcamur, ut pro tua in Cæſarẽ gratia, & noſtri caritate, q nihil querela dignũ in te egimus, & ultra hæc utilitatis tuæ cauſa, quoad licet, & Cæſari dũtaxat abũde ſit in peuſſores depugnãti opem præſtes. Quæ res te ab omni cura uacuũ in imperio conſtituet, & nos pro te, & nobis ipſis trepidãtes, in tutũ collocabit. His a primoribus ordinũ relatis, Antonius in hũc modũ reddidit. Quãta beneuolẽtia & ſtudio erga Cæſarẽ ſemp fuerim, cũ ad oẽs eius neceſſitates i piculis p cęteris me obiecerim, clare cognouiſtis, q una militãtes his q geſta ſunt pſentes affuiſtis. Quãtũ uero, & ipſe caritatis ac pmptitudis erga me uſq; i finẽ cõſeruarit, nõ neceſſe mihi arbitror teſtari. Hęc.n. utrũq; ituẽtes eius peuſſores, me cũ illo iterficere meditati ſunt, qſi me ſupſtite, neutiq̃ q̃ aio cõcepant i tuto collocari crederẽt. Q ſi qs eos ab hac ſnia deterrere cõatus ẽ, nõ bñuolẽtia aut curã ſalutis meę id egit, ſed hõeſtate potius, ne multis inimicos

Oratio Antonii ſalla tiis referẽta oibus.

Cõtra Brutum.

ſuos inſectari uoluiſſe, non autem tyrannū occidiſſe uiderētur. Quis igitur me Cæſarē amplius negligere exiſtimat, beneſactorē meū? & hoſtes præ illo in honore habituꝝ eſſe? & necē illis ſponte indulgere, qui mihi inſidiantur, quēadmodum hic nouus Cæſar opinatur? Vnde igitur ipſis necis obliuio, & prouinciaꝝ curæ? Hæc.n.mihi pro Senatu obiicere conatur. Quēadmodū id euenerit audite. Cæſare inopine interfecto in Senatu, timor omnes inuaſerat, potiſſimū tamen me, ob Cæſaris amicitiā, & facti huius ignorantiā, non.n.coniurationē intellexerā, nec quot ad eam cōſpirarēt audieram. Populus quippe tumultū cōcitarat percuſſores cū gladiatoribus capitoliū ingreſſi ianuas occluſerant. Senatus cum illis aderat, ut nunc etiā uerſatur clarius, & honores pcuſſoribus ueluti tyrannicidis inſtituerat. Quod ſi tyrannus habitus fuiſſet Cæſar, nobis quoq; indilate fuiſſet pereūdum, ueluti tyranni amicis, Sic mihi a tumultu curæ, & timore ꝑpedito, ratio nulla aderat. Impoſſibile quippe non timere. Id animo ſcrutātes facile cernetis. Vna quidē ex parte audacia incredibili opus erat, ex altera diſſimulatione mirabili. Hoc igitur ex omnibus primū erat, reliqua deinde cōgruebant, honores.ſ.his uiris decretos abolere. Quod ex meipſo facere inſtituēs, Senatui & percuſſoribus me appoſui & fortiſſime operatus ſum, audacia frætus eximia, periculo meſolū obiiciēs, & nos Cæſaris amicos in tuto eſſe exiſtimans, ſi idem minime tyrannus haberetur. Simili itaq; pauore, & hoſtes & Senatū detinente, ne ſi tyrannus non haberetur Cæſar, homicidii cauſa & ipſi tenerentur, & ob id contendētibus cedere uiſum eſt, & obliuionē necis honoꝝ loco illis cōtribuere, ut q̃ntum neceſſe mihi eſſet, ab illis fuſ merentur. Et hæc ſunt, quāta & qualia, neq; cognomē Cæſaris

Accuſat Senatū.

Notabilis uſus.

Cæſares uſq; i ætatē noſtrā.

aboleri ſinere, quo uno maxime delectatus ſum, neq; ſubſtã tiam eius in publicũ deferri, neq; adoptionẽ qua nũc potiſſime iſte exultat diſſoluit ꝑmittere neq3 decreta eius in irritum euadere. Corpus ſepelire regie ,. & honores iampridẽ illi deditos immortalitati cõſecrari, & omnia deniq; ab illo facta, illæſa conſeruare, filiũq; eius, & nos una, amicos, prætores, militeſq; in ſalute tuta conſiſtere, & in glorioſa uita pro turpi cõmẽdari. Hæc ne uobis minima, aut parua ꝑ neceis obliuione a Senatu exegiſſe uideor? aut Senatũ ſine obliuione daturũ fuiſſe arbitramini? Quã ſincere illis tradere ꝓ bis rebus condignũ arbitror, & cum ueritate ꝑcuſſorꝶ animis ignoſcere ob Cæſaris immortalẽ gloriã, & noſtri ſalutẽ ac tutellã. Quæ tamen non ea uoluptate ſum executus, ſed ut cauſam in contrariũ euerterẽ, ex quo Senatũ in iis, quæ utilia primũ fuerãt induxi, & ut ꝑcuſſores in quiete conſiſterent adhortatus ſum, & obliuionẽ non decreto, aut ſtatuto, non. n. licuit, ſed inſigni populi ambitione diſſolui, Cæſaris corpus ſepulchri occaſione in forũ efferens, & uulnerũ eius multitudinẽ detegens. Veſtẽ præterea ſanguine madẽtem, & lacerã oſtentãs, ac uirtutẽ eius, beneuolentiãq; ad populũ, miſerãda oratione in mediũ recenſens, deflenſq3, ut occiſum deũ inſuper appellãs. Hæc oĩa mea opa, & uerba ſunt, qbus irritatus populus, aſſumpto igne, cũ obliuione ad ꝑcuſſorꝶ domos ſe conuertit, eoſq; ex urbe tandẽ expulit. Et hæc quẽadmodũ aduerſante Senatu, & grauiter ferẽte acta ſint, confeſtim ipſe oſtendit, nam me ambitus primũ accuſauit ꝑcuſſoribus prouincias habere cõceſſit, Bruto, & Caſſio Syriã. ſ. & Macedoniã, quæ magnis exercitibus repletę fuerant, & ne ante ſtatutum tẽpus accelerare uiderẽtur, occaſione frumenti in urbem conuehendi, eis detulit. Quãobrem

Incipit de tegere ſcelera ſua Antonius.

maior adhuc me pauor tenuit, cũ nullũ priuatũ exercitũ habere, & cõtra tot armatos ipſi inermes ꝑderemur. Collega ad hęc ſuſpectus mihi aderat, & diſcors, cõtinue, nã Cęſari inſidias ſtruxiſſe ferebatur, & i die necis, ut in urbe adeſſet ſtatuiſſe. Quibus ex rebus uehemẽter addubitãs, & [hoſtes exarmare feſtianãs, & ab illis arma ad nos transferre, Amatiũ occidi, Pompeiũ reuocandũ eſſe cenſui, ut his adductus Senatus, denuo ſe ad me cõuerteret. Nec ꝓpterea illi cõfiſus. Dolobellæ Syriã petere ſuaſi, non a Senatu, ſed a populo prolata lege, petẽtiq; operã, & opem p̄ſtiti, ut ꝑcuſſoribus ex amico hoſtis fieret, & Senatoribus turpe uideretur poſt Dolobellæ cõceſſionẽ pro Macedõia mihi obſiſtere, non.n. aliter ꝓuinciã eam mihi tradidiſſent, neq; ulterius exercitũ in ea exiſtentẽ cõceſſiſſent, ni prius Dolobellæ eum ꝓmiſiſſent, ueluti in Syriã, & Parthos ꝓfecturo, neq; uiciſſim Caſſio, & Bruto Macedoniã, & Syriã eripuiſſẽt, ſi nullas alias ꝓuincias ad ſecuritatẽ eoꝝ p̄buiſſent, neceſſe quidem erat pro illis alias tradere. Sed quales, pro quibus dederint cogitate exercitu uacuas, Cyrenẽ.ſ. & Cretã, quas hoſtes ueluti inutiles eis futuras cõtẽpſerũt, & in eas quas abſtulimus ꝑ uim ingredi conantur. In hunc modũ exercitus ab hoſtibus ad Dolobellã tranſlatus eſt, artibus & machinationibus, aliaꝝ ꝓuinciaꝝ traditionibus. Sic.n. nullis apparentibus armis, legibus oꝑari neceſſe fuit. His igitur geſtis, & hoſtibus exercitũ aliũ cõgregãtibus, opus mihi erat exercitu, & copiis in Macedonia exiſtẽtibus nec in hoc occaſionẽ ullã p̄uidebã. Interim fama ꝑcrebuit, Getas Macedoniã ingreſſos depopulari. Diffidẽte Senatu. & exploratores ad hæc p̄mittente, de dictatoris magiſtratu ſentẽtiã ateudi, nõ licere mihi poſcere, aut decreto cõſtituere, aut obla-

tum magiſtratũ mihi aſſumere. Qua ex re maxime allecti, exercitũ mihi cõceſſere, ac tunc qdẽ, me primũ hoſtibus parem eſſe credidi, non his manifeſtis & cognitis, ut hic Cæſar arbitratur, uerũ aliis pluribus, lõge potẽtioribus, & adhuc minime apparentibus. Quibus a me pfectis alius ex pcuſſoribus in lateribus adhuc hærebat, Decimus Brutus, prouinciã nactus opportunã, & copiis ingentibus refertã, quem ego audaciorẽ cõtemplatus, Celtas ab eo eripui, Senatus honeſtate adhibita, cum Macedoniã tradere uelle polliceret exercitu nudã, atq; deſtitutã. Cæterũ cõquerente Senatu, & inſidias iam palã metuente. Scitis.n. quot, & quãta a multis Decimo pſcripta ſint, qui cõſules etiã in me cõcitare pperabãt, ego audacius adhuc prouinciã eam, Senatus loco a populo p legẽ petere diſpoſui, exercitũ a Macedonia Brũduſiũ adducens, quaſi eo ad opportunitates uſurus, quo diis iuuãtibus utemur, ut neceſſitates aduocabũt. Sic ex magno timore nos pridem detinente, ad ſecuritatẽ ptranſiuimus, & audaciã in hoſtes maximã, quibus deficiẽtibus, deſiit etiã multorũ ad eos ſtudiũ. Cõſiderate igitur quanta illis adſit pœnitẽtia eorũ, quę decreuere, quantus labor mihi affuerit Celtas alii traditos adimere. Scitis quæ Deimo ſcribentes, & quanta, ut conſules in me cõcitarent ſuadentes, pro Celtis contra me decernere,. Verum cũ diis patriis, & pia mẽte, & a nobis recte factis, quorũ gratia uictoriam Cæſar eſt adeptus illi ſuccurremus, corporibus una aſſiſtentes, & animis afferẽtes opem. Hæc a me geſta cõmilitões adhuc ſecreta eſſe uoluerã, quẽadmodũ anteacta ſint uobis retuli, quos ego & opere & uerbo in oibus participes eſſe uolui. Aliis igitur e uobis ſi quis ignorarit dicitote, Cęſare excepto, qui ad oia erga nos eſt ingratiſſimus. Hęc referẽte Antonio.

Aſtutus uerborũ artifex.

Finis orationis Antonii.

primoribus exercitus clare innotuit, eundē omnia ex uehementi in percuſſores odio, in Senatu peregiſſe, decreuereq́ cum Cęſare iterum eum cōciliare. Perſuaſis itaq; ambobus, denuo in Capitolio una cōuenere. Nō multo poſt Antonius nōnullos ex cuſtodibus corporis ſui ad amicos attrahit ueluti miniſtros a Cæſare in eum ꝑ inſidias inſtructos ſiue calumniæ cauſa id ageret, ſiue re ipſa adductus, ſiue a Cæſare ad exercitū eius ꝑmiſſos cognouiſſet, & id facinus ad aggreſſionē corporis ſui meditatū referēs, ſubito in populo tumultum cōcitauit, ita ut indignatio ſimul ſequeretur. Pauci quippe, qbus ratio maior inerat, id opus Cæſari conferre latabantur. Antoniū quidē lędentē facile ſupare poſſe, qui per cuſtoribus tremendus eſſet. Defuncto uero eo, audacius in omnes illos inſurrecturos eſſe, qui a Senatu iuuarentur. Sic eni prudētiores exiſtimabāt. Plęriq; aūt inſpicientes, qualia ꝑ ſingulos dies Cæſar, contumeliis, & diſpēdiis affectus pateretur, non ab re calumnias huiuſmodi fieri arbitrabātur, neq; æquū porro aut tolerabile exiſtimabāt, Antoniū cōſulatu ꝑfruentē, inſidiis ab illo peti. Cæſar igitur ad ſic ſe habentes cum ira, & furore aduolās clamabat, inſidias ab Antonio ſibi inferri, ob amicitiā, quā in populo habere eum ſolum exiſtimabat. Amplius Antonii fores percurrens, eadem magnis clamoribus intonabat, deos teſtes inuocās, execrationes omnes efferens, ut ad iudiciū accederet prouocabat. Nemine uero prodeunte, ab amicis ingt tuis iudicari poſtulo. Et his dictis intra domū progreſſus eſt. Prohibitus ſubinde, iureiurādo conqueri cœpit, & q circa fores erant inſectari quod Antoniū redargui ab eo prohiberent. Diſcedēs demum in populo teſtatus eſt, ſi quid mali pateretur ab Antonio ſibi dolo infligi. Quibus cum inuidia in publicū elatis, multitudo ingemuit,

Tumultus ab Antonio erigitur.

Audax Octauius.

*tudo ingemuit, & quedã illi prioris opinionis pœnitentia
acceſſit. Erant & qui tunc ambigentes, neutrĩ fide utriq; im
penderet. Simulationẽ alii in his quæ fierent, adeſſe exiſti-
marent, & ob ea quæ in tẽplo una ſtatuiſſent, hæc inter ſe
aduerſus hoſtes machinatos eſſe crederent. Nõnulli Anto-
nium hæc ipſa meditatũ fuiſſe cogitabãt, ad occaſionẽ cu-
ſtodiæ maioris ineũdæ, quo Cæſari ſuffragia adimeret. Cũ
deinde Cæſari a quibuſdã occulte pmiſſis nunciatũ eſſet,
exercitũ, qui in Brũduſio erat, necnõ eos, qui in colonias de
ducti fuerãt, ira in Antoniũ efferri, quod Cæſaris interitũ
negligeret, ipſos in uindictã paratos eſſe, ſiqd licuiſſet, An-
tonium aũt ob hæc Brũduſiũ ueniſſe ueritus Cæſar ne cum
exercitu rediens Antonius, eum omni cuſtodia deſtitutũ ca
peret, pecuniis aſſumptis in Campaniã proceſſit ciuitatibus,
quæ ſub patre cõditæ olim fuerãt, ut militiã ſecum inirent
perſuadens, ut Celatiã primũ deinde Silium, quæ utraq; ex
parte Capuæ finitimæ aderãt, ſibi adiungeret. Sic unicuiq; Duplex ti
dragmas pollicitus quingẽtas, ad decẽ milia hominũ in unũ mor.
coegit, neq; ſufficienter armis inſtructa, neq; in legiones,
aut cohortes diſtributa, ſed ut ad corpis cuſtodiã, ſub uno
uexillo allecta. Qui uero in urbe aderant, Antoniũ cũ exer
citu redeuntẽ metuentes, cum Cæſar alio aduentare dice-
retur, in duplo formidabãt. Quidã igitur ut in Antoniũ in-
ſurrecturi, Cæſari ſe coniunxerãt, Nõnulli cõciliatores in-
ter eos iampridẽ in Capitolio factas mente repetẽtes, hæc
omnia ad ſimulationẽ quãdã referebant, & retributionem
Antonio poteſtatis eſſe, Cæſari in pcuſſores ultionis exiſtima
bant. Sic ipſis trepidãtibus Carnutius quidã Tribunus, qui
Antonio aduerſabatur, & ob id Cæſari amicus fuerat, Cæ-
ſari occurrit, Cuius pſpecta mẽte, populo clarius annũciat.*

Carnutius Tribunus Antonio aduerſus.

Cæſarem, ut Antonii hoſtē aduentare, neceſſe eſſe ipſis ambigentibus, pro Antonii tyrannide. Cæſari ſe cōiungere, cum exercitū alium in præſenti nullū habeat. Hæc effatus Cæſarem ante urbem in templo Martis commorantem, quod per quinq; & decē ſtadia haud longe aberat, ingredi iubet. Cū ingreſſus eſſet, in templo Pollucis, Caſtoriſq; conſedit. Tēplū uero circūdedere milites palā gladiis accincti, Primus Carnutius in Antoniū fari cœpit. Ille patris ſui memoriā cunctis ſubiicit, & quę ab Antonio idē patiatur ediſſerit, qua ex cauſa coactus fuerit exercitū pro eius cuſtodia in unū cōparare, cū ad omnia patriæ obſequi, & inſeruire prōptus ſit, & nūc in Antoniū paratus. Hæc loquente eo, & iam cōcionē diſſoluente, exercitus in oppoſitum pro recōciliatione Antonii, & Cæſaris præmiſſus aduentat, uel ad ſolam dūtaxat Cæſaris cuſtodiam, & in percuſſores apparatus. Quāobrem indigne ferre uiſi milites, hęc in Antonium dici, qui eorum imperator eſſet, & conſul ſimul exiſteret, At illi ad eorum domos, quaſi arma ſumpturi demitti poſtulant, Non.n. aliis q̄ propriis armis indigere, quod uere dixiſſe uidebantur. Cęſar interim magna dubitatione afficiebatur, ac in cōtrariū putabat rem euaſiſſe intuens. Sperās itaq; eos ſuaſione, potius q̄ ui ſuperare poſſe, occaſioni ſtatim ceſſit, & hos quidem ad ſumenda arma, quoſdā ſimpliciter ad propria redire iuſſit, ac mœrorem contegens reditū laudauit omnibus, nouis quoq; donis inſigniuit, & adhuc liberalius uelle facere eſt pollicitus, & ad occurrentiā, eo℞ opera in primis uti, ueluti paternis amicis, potius q̄ militibus, ſibi obnoxiis. Hęc dicens mille duntaxat, aut ter mille ex decem milibus, ut manerent a cæteris diuiſit. Diſſidentibus aūt illis ob numerū, reliqui tūc quidem abiere. Labo℞ deinde agricolationis memores, utilitatumq;

militiæ, pollicitationū ad hæc Cæſaris, & ſuaſionis, eius ad quæcūq; libuiſſet, munerū quoq; quæ accepiſſent, in futurūq; ſuſcepturos ſe ſperarent, ut populorū inexpertorū mos eſt, eos pœnitere cœpit, & ex occaſione ad honeſtatem conuerſi, ſe armis inſtruxere, & ad eū redire denuo, Ille nouis pecuniis aſſumptis Rauenā, & finitima quęq; peragrabat. Aliis inſuper alios ad militiā adiiciens, Arritiū ire iuſſit. Antonio interim ex quinq; legionibus, quæ in Macedonia fuerant, quatuor Brunduſium omnino peruenere, & hæc quidem conquerentes, quod Cęſaris necē minime ulciſci pergeret, nulla laudatione habita, ad tribunal ire ſuadēt, ueluti de ea re q̃ primum ad eos orationē habiturus eſſet. Eā taciturnitatē per moleſte ferens Antonius, nequaq̃ ira cohibere potui, uerū ingratitudinē eorū improbauit, quod a Parthis, ad quos delecti fuerant, in Italiā acciti eſſent, nec ullum teſtimonium caritatis huius reddidiſſent. Queſtus eſt inſuper, quod uiros a iuuene proteruo, quē Cæſarem appllant, ad diſſentionem eorum miſſos, ad ſe non adduxiſſent, ſed ipſe eos ſolus inueniſſet. Exercitū uero ad prouinciā ex decreto ſibi traditum, Celtarum gentem uberem, & beatā ducere, & ſingulis ibi aſſiſtētibus, dragmas cētum elargari ſtatuiſſe. Eā uocē milites, ut puſillanimē, irridere cœperunt. Cum turbaretur ille, adhuc magis tumultuari, & diſcurrere pſeuerabāt. Quāobrē exurgēs hoc ſolū iratus protulit. Sub imperio regi cōdiſcite. Dein de ſeditioſiores a Tribuno quodā depoſcens. Mos.n. Romanis in eorum exercitibus olim fuit, Sigillatim per numerum quoſq; deſcribere, lege militari ſortitus eſt, neq; decimum quenq;, ſed partem eorum interfecit, ratus hunc in modum ob paucitatem eos deterrere. At illi minime conterriti maiori adhuc odio, atq; ira ferebantur. Quæ intuentes, qui a

Viles populi.

Rauēna.

Arritiū.

Queſtus Antonii.

Irriſio in Antoniū.

Cæſare ad ſeditionem præmiſſi fuerant, libellos plurimos in Antonii exercitũ emittunt, & pro eius auaritia, crudelitate, ac Cæſaris primi memoria ad Cæſaris noui opem, dona, ac liberalitatem milites inuitãt. Eos Antonius ſumma diligentia perſcrutari nixus, ſi quis occuluiſſet pœnã cõminatus eſt. Verũ cũ neminẽ deprehenderet, maiori adhuc exæſtuabat ira, quaſi ab exercitu omni tegerẽtur. Intellectis deinde his quæ in coloniis, ac Romæ a Cæſare dietim fierent, animo cõmotus exercitũ denuo his uerbis allocutus eſt. Cõturbarer eqdẽ ob ea, quæ militari neceſſitate geſta ſunt, o uiri paucis quibuſdã pluriũ loco per legem iterfectis, ipſis clare intelligentibus, neq; crudelẽ, neq; puſillanimẽ eſſe Antoniũ, niſi quod peccatis & ſuppliciis iã abũde ſaciata, a me diſceſſit inuidia. Cẽtũ quippe dragmas, non dono uobis tradere, nec enim id Antonii fortunæ cõgruũ, ſed ueluti primę inter nos cõgreſſionis profeſſionẽ q̃dã, nõ donum exhibere uolui, ac ſic lege patria, & militari, in his, & in cæteris mihi benefidere ſupereſſe uobis. Sic Antonius elocutus eſt, nihil muneri tamen addidit, ne imperator ab exercitu uinci uideretur, illi ſiue pœnitentia, ſiue timore ducti idipſum ſuſceperũt. Ex his ordinũ primores, uel ſeditionis ira, uel alia ſuſpitione motus, permutauit. Reliquos uero, & quæcũq; alia ad opportunitates ſuas trãſtulit, & exercitũ per partes iuxta mare, Ariminũ properare iuſſit. Ipſe ex omnibus deſumpta coborte militari eorũ, qui corporibus, & obſequio præcellerent, Romam pfectus eſt, ut exinde Ariminũ uiciſſim graderetur. Ingreſſus eſt aũt ſuperbe admodũ cohortẽ ante urbem ſtatuens, & qui circa ſe fuerãt ſuccinctos ducens, & noctu circa domum ad cuſtodiã armatos cõtinens. Inſignia etiã illis tribuit, aderantq; ueluti in caſtris cuſtodiæ per uices poſitæ. Coacto in

Antonii breuis oratio.

Ariminũ.

unũ Senatu, ut de his, quę Cæſar egerat, ad eum quereretur, ab ingreſsu ſtatim intelligit, ex quatuor legionibus, eã, quę Martia appellabatur ex itinere ad Cæſarẽ iuiſſe. Ipſi porro ingreſsum cohibẽti, & addubitãti plurimũ, denuo annũciatur, legionẽ, eã, quæ quarta dicebatur, Martię in morem, ad Cęſarẽ uiciſſim tranſiuiſſe. Quibus uehementer territus, Senatũ qdẽ ingreſsus eſt, quaſi ob alia eũ conuocaſſet, ac pauca præfatus ſubito ad portas trãſiit, ut ab illis Albã profectus, deficientes quoſq; reuocaret. Reiectus deinde a muris iterũ retroceſſit, & ad reliquas legiones miſit quingẽtas dragmas unicuiq; dare pollicitus. Ipſe cũ his, qui aderant Tibur uſq; progreditur, apparatũ habẽs his qui in hoſtes tendũt cõſuetũ Iã enim bellũ clare imminebat, Decimo Celtas nequaq̃ deponente. Eo igitur in loco aſſiſtenti, Senatus fere omnis, ac plurimi equitũ cum honore acceſſere ex populo quoq; pars nõ contẽnenda, eũq; iuſiurandũ a militibus qui aderant ſuo mẽtẽ offendẽtes, & ex his, qui pridẽ cũ illo militauerãt, multos accurrentes, magnũ quippe id aderat, ſponte, & ipſi iuſiurandũ præſtitere, neutiq̃ fidẽ, & beniuolẽtiã, q̃ erga Antoniũ habuerãt omiſſuros eſſe, ita ut nõnulli trepidarent, qui pauloante in cõcione noui Cæſaris, Antoniũ calumniis inſecuti fuerant. Sic ille ſplendide admodũ Ariminũ pręmiſsus eſt, quo in loco Celticæ prouinciæ initiũ adeſſe noſcitur, Fuitq; illi exercitus, exceptis nouiter delectis legionũ triũ, nuper e Macedonia ad eũ profectarũ. Iã enim illi reſiduũ aduenerat. Cõmilitabant præterea nõnulli ex ueteranis, qui tyronibus in duplo potiores habebãtur. Sic Antonio bellicoſiſſimorũ uirorũ legiones quatuor adhæſiſſe referũtur, & q̃tũ auxiliatorũ ſubſequi cõſuetũ eſt, cuſtodum præterea corporis, & nouiter electorũ illi affuiſſe conſtat. Lepidus uero quatuor in Iberia

Martia legio.

Alba.

Tybur.

Celticæ p̃uinciæ initium.

Lepidus: legiones habẽs. Aſinius Pollio duas, & Plācus in altera Cel
Aſinius tarũ prouincia, tres, Antonii partes electuri uidebãtur. Cæſa
Polio rem aũt quæ ſimiliter legiones delectorꝫ ſequebãtur, quę ab
Plancus. Antonio ad ipſum trãſierant. Tyronũ item una, duæ ex pri-
mis cũ eo militantibus, nec hæ numero perfectæ, aut armis
instructæ osẽ, ſed ex nouiter delectis ſuppletæ fuerant. Oẽs
igitur Albæ in unũ cõgregãs ad Senatũ miſit. Ille uero ut in
re ambigua, iterũ ad Antoniũ deflexit oculos. Ac tũ qdã afs
fuere, qui Antoniũ præponerẽt ꝑmoleſte ferẽtes, quod nõ ad
Senatũ, ſed ad Cæſarem legiones diuertiſſent. Simul deinde
Cæſarẽ, eaſq; laudantes, pollicẽtur nõ multo poſt quid facto
opus eſſet, ex decreto uelle ſtatuere, cũ primũ noui magiſtra-
tus ad agẽda proceſſiſſent. Id enim clarũ erat eorꝫ ope ad-
uerſus Antoniũ uti uelle, cũq; exercitu proprio carerẽt, neq;
ſine auctoritate cõſulũ deligere liceret, omnia ad nouos ma
Perplexus giſtratus referre cupe. Cæſari exercitus, ſecures, uirgaſq; ex
ſermo. ordine paratus, ut impatori aduerſum militãti, & belli du-
ci ꝑferri ſuadebat, ipſis ſub impatore cõtinue degere aſſuetis
Ille honore collaudato, rẽ ad Senatũ deferri admonet. Cũq;
ad eũ turmatim aduolarẽt, ultro inhibuit, oratores ẽt cõpe-
ſcuit, quaſi Senatus ea ꝑ ſe eſſet cõſulturus, potiſſimũ inqt cũ
ueſtrã prõptitudinẽ, hæſitationẽ meã intellexerit. Qubus uix
tũ facile repſſis, ducibus ꝑterea, ſuſpitionis ſe inſimulari cõ-
querẽtibus, ita retulit. Senatũ nõ beneuolẽtia eius, ſed Anto-
nii timore in eũ inclinaturũ eſſe exercitus etiã inopia addu
ctũ quoad nos inqt Antoniũ cõfecerimus, & ꝑcuſſores amici
Deluditur & cognati eorꝫ, q in Senatu ſunt, uires cõparauerint. Quæ
ab utraq; ego animaduertẽs, Senatui obſeq optimũ exiſtimo, neq; ſimu
parte Se- lationẽ prius apire eorꝫ, ꝑ qbus imperiũ nobis, ſub cõtumelię
natus. aut uiolẽtię infamia qat adimere. Obſequẽtibus certe nobis,

fortaſſe id ipſum facile cōcedet, timore ductus, ne id ꝑ uim nobis uēdicemus. Talia effatus, legiões duas, q̄ ab Antonio ad Pulchrum ipſum ꝑtrāſierāt, inuicē certātes cōtēplatus eſt, ſpacio īter ſe ſpectacu- diſtātes, & oia belli opa, nullo reſpectu habito, ſola excœpta lum. nece pagētes. Quo ſpectaculo lętatus, & huic occaſiōi pli- benter ſeſe inſerēs, alias quingētas drachmas unicuiq; elar- gitus eſt, & ſi qua belli neceſſitas interim ingrueret, uicto- ribus quinq; millia eſt pollicitus. Sic Cæſar munerū liberali tate mercenarios ſibi uēdicabat. Et hæc qdē in Italia agita- bātur. In Celtis uero Decimū Antonius in Macedoniā trāſi re ſuadebat, ut populo obſequeretur, & ſibi ipſi uiciſſim par ceret. Ille ecōuerſo, literas a Senatu perornate ſibi ſcriptas ad eū emittebat, quaſi ꝑ populū ſibi cedere, nō magis honeſtum foret, q̄ Antonio ꝑ Senatū. Antonio diē ꝓfinitā ſtatuēte, qua Stratage- ut in honeſtate uti poſſet, lōgiorē ſibi Decimus diffiniri pe- ma. tit, ne celerius Senatui hoſtis fieret. Antonius facile eo ſupa to, cū in cāpo adhuc eſſet, ad ciuitates ire properat, a quibus admiſſus eſt. Veritus igitur Decimus ne ab omniū ꝓhibere- tur introitu, literas a Senatu redditas ſibi fingit, quæ illū cū exercitu Romā propere euocēt. Eo modo in Italiā conuerſus ire ꝑgit, Recipiētibus illū cūctis ueluti redeūtē, uſq; Mutinē progreſſus eſt urbē feliciſſimā, ac ſtatim portas occludi im- perat. Mutinēſiū oia ad uictū neceſſaria in mediū afferri, iu Mutinæ, mēta ad currus debita, imolari, & ſale cōdiri iubet, ne forte ac Decimi obſidio in longū traheretur, eoq; modo Antoniū opperiri per obſidio ab git. Copiæ illi aderāt haud cōtēnendæ, gladiatoꝝ manus in Antonio. gens, armatoꝝ legiones tres ex quibus una nuper militātiū, & inexercitatoꝝ fuerat, duæ fideliſſimę, quæ prius cum eo ſtipendia meruerant. Antonius cū ira in eū delatus, Mutinæ urbem muro, foſſaque præcinxit, ſic ut Decimus obſidione

Quemadmodũ Antonius hoſtis iudicatur

præmeretur. Interim Romę cõſules anniuerſarii, mẽſis initio creati Ircius, & Panſa, Senatũ ſubito ad ſacra, & in ipſo templo cõtra Antoniũ cõuocant. Cicero nempe, & amici eius eũdẽ a Senatu hoſtem iudicari, his potiſſimũ ex cauſis uehemẽtius urgebãt, quod Celtarũ prouinciã Senatu inuito ad patriæ oppugnationẽ per uim armis inuaſiſſet, & exercitũ in

Lucius Piſo.

Getas illi aſcriptũ in Italiã deduceret. Adiiciebãtur ad hæc, quod aliã cũ Cæſare diſſenſionẽ iniiſſet palã in urbe, tot primoribus exercitus ſtipatus, & domũ ueluti arcem quãdam armis ſigniſq; præmuniens, ad cætera ipſis ſuperbior, q̃ annua poteſtas ferret, uideretur, Lucius autẽ Piſo, qui Antonii peregre exiſtẽtis partes tuebatur, uir inter Romanos apprime inſignis, & quicũq; alii ob ipſum, uel propter Antonium, aut propriã ſententiã illi adhæſerãt, Antoniũ in iudiciũ uocari depoſcebãt, Nõ enim ex patriæ moribus cõgruere aiebat, hominẽ inauditũ iudicari, neq; cõdecens, eũ, qui heri cõſul extitiſſet, cũ laudẽ mereretur, in ſequentem diem cõuicio perſequi. Alii uero, & Cicero in primis aduerſus hæc uerbis nitebãtur. Senatores aũt, q̃bus hæc ſententia haud quaq̃ grata fuerat, rem uſq; in noctẽ produci depoſcebãt. Illuceſcente die ob eã cauſam in Senatũ cõuenerũt, quo in loco inſtante

Saluius tribunus.

Tribunus ad ꝓhibẽdum potẽtiſſimus.

Cicerone, eiuſq; ſequacibus Antonius hoſtis eſſet indicatus, niſi quod Saluius Tribunus rem in ſequentẽ diẽ differendã cenſuit. inter cæteros nẽpe magiſtratus, præ omnibus potentiſſimus ad prohibendũ eſt Tribunus, Quãobrẽ Ciceroniam omnes cõtumeliis uehementius in illũ inuecti ſunt, & populũ ſubinde diſcurrentes in eũ cõcitabãt, Saluiũ quoq; ad illũ prouocabãt. At his interitus quocũq; in loco præſto aderat, donec a Senatu eſt prohibitus, uerito, ne populũ in memoriã Antonii, exercitũ in diuerſum cõturbaret, cũ minime ignora

ret, uirũ illũ ante accuſationẽ plurimũ illuſtrẽ extitiſſe, nec
q́ populus Celtarũ prouinciã illi tradidiſſet, ſed pro percuſ-
ſorꝝ uenia, & ſalute ſuccenſebat, maxime quod propoſita in-
iuriarꝝ obliuione, populũ in eum cõcitaſſet. Eã ob cauſam, &
ipſe Cæſaris opera in illũ utebatur. Quę Cęſar haud ignorãs
ſe Antoniũ q̃primũ oppugnare prædicabat. Hac ratione Se-
natus Antonio ſubiratus eſt. Sortibus itaq́ꝫ propoſitis, ut pri
mum a Tribuno cõceſſum eſt, Decimũ laudibus proſequendũ
ſtatuũt, qui e Celtarꝝ prouincia Antonio minime ceſſiſſet, Cõ
ſulibus porro, Ircio, & Panſæ, Cæſarẽ una militare cũ his,
quas haberet copiis edicunt, ſtatuã illi ex auro apponendam
fore, ſententiam inter cõſulares afferre poſſet, cõſulatũ pete
re p decẽ ante annos, q̃ ex lege liceat indulgent. Legionibus
quæ ab Antonio ad eũ trãſiuiſſent, tãtundẽ a populo impen-
di debere, q̃tũ uictoribus Cæſar promiſiſſet. Et hæc ex de- Antonius
creto ſtatuentes receſſere. Cũ uero Antoniũ, re ipſa, ut appa- hoſtis indi
ruit, hoſtẽ indicatũ, ac Tribunũ in ſequentẽ diẽ nihil aduer- catus.
ſantẽ intueri datũ eſt, Antonii mater, & uxor, filiuſq́ꝫ adole
ſcẽtior adhuc, aliiq́ꝫ neceſſarii, & amici per uniuerſam no-
ctẽ potentiorꝝ domos pcurrere, illiſq́ꝫ ſupplicare, per diẽ uero
in Senatũ uenire, cũctos moleſtia afficere, & ad eorꝝ pedes
cũ fletu, & eiulatibus ſe proſternere nõ ceſſabãt, nigra ueſte
ante fores acclamantes. Quibus illi exciti ob clamorẽ, aſpe-
ctũq́ꝫ, ac rei nouitatẽ tã inopine factã flecti, mitigariq; cœpe
Huius rei cauſa pauefactus Cicero, Senatũ in hunc modum
allocutus eſt. Quæ circa Antoniũ cognoſcenda fuerat Patres Ceeronis
cõſcripti heri abũde percæpta ſunt a nobis, Quibus enim ho oratio.
ſtes eius honorauimus, hiſipſis eũdẽ hoſtẽ indicauimus. Saluiũ
uero ſolũ impedimentũ quoddã obiectũ nobis, uel inter om-
nes omnino prudentiorem iudicare neceſſe eſt, uel amicitia

cõmotũ, uel præſentiũ potius rerũ ignorantia hæc efficere. Ex quo turpiſſimũ nobis indico, ſi omnes unico homine, & hoc quidem Saluio indoctiores habeamur, aut reipublicæ beneuolentia ſupior nobis ſit, q̃ præſentiũ ignorãtia maxime laboret. Mihi quidem, cõſulibus ante ipſum, ac prætoribus. Tribuniſq; collegis eius, fides uidetur adhibẽda, cæteriſq; Senatoribus qui tot in hoc ordine, & dignitate, & numero, per ætatẽ quoq;, & experientia, longe Saluio, Antonium magis norũt. Eſt. n. in iudiciis publicis, & cauſis, id plurimũ quod iuſtũ eſt. Verũ ſi denuo cauſas intelligere neceſſe eſt, breuiter expediã, & quæ principaliora ſunt memoriæ ſubiiciã. Defuncto Cęſare pecunias publicas ſibi uẽdicauit Antonius. Macedoniæ deinde adminiſtrationẽ a nobis ſumens, in Celtas ſine cõſenſu noſtro profectus eſt, exercitũ cõtra Getas ſibi traditũ, eorũ loco in Italiã cõtra nos inuexit. Hæc utraq; in nos ad inſidias expoſtulãs, cum adipiſci non poſſet, per ſeipſum nactus eſt. Cohortẽ regiã in Brunduſio ad cuſtodiã ſuã delegauit, ita ut ipſum palam ferro accincti intra urbem circũſtarent homines, & noctu ſublatis ſignis cuſtodirent. Eduxit deinde a Brũduſio exercitũ alium ad omnia promptiorẽ in urbẽ, cum ad ea aſpiraret, quæ Cæſar cõcupiſſet, uerũ a nouo Cęſare cum exercitu alio præuentus, ac timore correptus, ad Celtarũ prouinciã ſe cõuertit, ueluti cõmodiorẽ in nos habiturus aditũ, quoniã Cęſar eo ex loco, & ipſe cõtra nos inuectus, nobis imperauit. Exercitum p̃terea ad hęc terrefaciẽs, ut ad omnẽ iniuſtitiã, & crudelitatẽ eius adhæreret, ſorte delectos morte mulctauit, cum nec ſeditionẽ excitaſſẽt, non cuſtodiã, aut ordinẽ in bello reliqſſẽt. Quibus etiã militaris lex ſic ſe habẽtibus, punitionẽ quandã ſolet diffinire. Ex his pauci maximis ſolũ in p̃iculis,

Crimunũ obiectio.

& caſibus, neceſſitateq; uiſi ſunt. Hic autem ad uocē, & riſum ciues ad mortē deduci imperat, mortē in quā non deprehenſorū, ſed electorū potius. Itaq; q potuere ab eo diſceſſerunt, quos ueluti benemeritos heſterna die donis exornauimus. Quibus aūt diſcedere non licuit, hi ſunt, qui timore ducti cum illo latrocinātur, & hoſtiū in modū prouinciā noſtram inuadūt, & exercitū noſtrū, ac ducem obſidēt, Et cui nos, ut prouincia Celtarū moraretur pſcripſiſtis, eum Antonius exire iubet. Verū igitur nos Antoniū hoſtem iudicauimus, an Antonius ipſe hoſtiliter nos aggreditur? & Tribunus noſter hæc adhuc uidetur ignorare, quoad Decimo deuicto prouincia tam ingens, & nobis finitima & ultra prouinciam Decimi exercitus, contra ſpes noſtras, Antonio acceſſerit. Tunc quidē, ut uidetur Tribunus eum hoſtē iudicabit, cum nobis potētior longe extiterit. Hæc cum peroraſſet Cicero, amici eius tumultu excito, neminē in cōtrariū dicere ſinebāt, donec Piſone aſſurgēte, reliquus Senatus, eius reuerētia cōmotus ſilentiū tenuit, unaq; Ciceronis amici ſiluere. Tūc Piſo ita fari orſus eſt. Lex qdē (patres cōſcripti) reū audire admonet. Audite itaq;, & pro eo reſpōdentē iudicate. Potētiſſimū qppe ad perorandū Ciceronē adeſſe poſtulat, qui pſente Antonio, accuſare non audet, abſente uero eo crimina nō ceſſat afferre. Ego maxima ex oibus, & quę ambigua ſunt facile tranſiliēs, breuibus ea falſa eſſe oſtēdā. Pecunias Antoniū publicas, poſt Cęſaris necē, ſibi uēdicaſſe dicit, lege furem eum, non hoſtē decernēte, & pœnā illi dāni ſtatuēte. Cum Brutus Cæſarē interemiſſet, & in populo de his palā cōqueſtus eſſet, quoniā Cæſar pecunias abſtuliſſet publicas, & ęrariū nobis inane reliqſſet, Antonius paulopoſt eas igri debere ſtatuit, nobis ſnia eius approbātibus, & pu

Elegās cōfutatio.

Piſo.

Subdola Piſonis oratio.

Lex furti.

blice idipſum proclamari facientibus, præmiũ quoq; his, qui indicaſſet, decimã omniũ pollicentibus. Itaq; ſi quis Antoninum de his accuſare pergit, in duplo eaſdẽ nobis perſoluemus. Et hæc de pecuniis abunde dicta ſint. Celtarũ autem prouinciã minime nos Antonio decreuimus, uerũ populus ex lege ſibi contulit, Cicerone aſſidente, quo more, & alia plærũq; aliis tradidit, & hanc ipſam prouinciã olim Cæſari conceſſit. Pars itaq; legis habebitur, Antoniũ prouinciã ſibi aſcriptã depoſcere, ac Decimo non parenti inferre bellũ, & exercitũ nondũ aduerſus Getas motũ, in Celtis contra eum, qui ſibi obſiſtat inferre. Verũ Cicero Decimũ nequaq̃ hoſtẽ eſſe exiſtimat, qui contra legẽ armis obluctatur. Antoniũ uero hoſtẽ eſſe putat, qui pro lege bellũ gerat. Sin legem eam damnat, eos uiciſſim, qui legem tulere condẽnet neceſſe eſt, qui tamen dehortandi fuerant non autem contumeliis inſectandi, neq; prouinciã Decimo cõmittendã eſſe, conſulere debuit, quem populus ob Cæſaris necem expuliſſet, Antonio uero non cõmittendã eſſe, cui populus eam tradidiſſet. Non.n.bene coſulentis eſt, aduerſus populũ uelle cõtendere, his maxime tẽporibus dubiis atq; periculoſis, neq; obliuioni tradere, quod ad populũ in primis ptinet, amicos, hoſteſq; diſcernere. Solus q̃ppe ex priſcis legibus populus ipſe imperator eſt, belli, paciſq; tractãdæ, quorũ nihil populus nobis edixit, aut impoſuit, præfecto aſſiſtente. Cæterũ nõnullos ex militibus occidit Antonius, cum imperator eſſet, & a nobis ex decreto conſtitutus. Nullus certe imperator huiuſmodi iudicium ſubiiſſe noſcitur. Non.n.utile nobis leges putauere, imperatorẽ militibus in iudicio eſſe obnoxium, nec inſuper æquũ fore, ſi quod in bello conſtitutũ eſt, id ab ullo negligatur, ob quæ etiam qui uicere nõnunq̃ interẽpti ſunt, nec in

eos, qui ſuppliciũ ſumpſere quiſq; inuectus eſt, nec in pſenti cognatus quiſpiã aut neceſſarius, ſed Cicero ſolũ queritur, & necem eorũ improbãs honorũ loco, qui interfectoribus impendi ſolent, Antoniũ cõmunẽ hoſtem decerni iubet. Antonii uero, quẽadmodũ exercitus nullo ordine turbatus ſit, & imperatorẽ ſuũ contempſerit, ſatis indicãt duę legiones, quæ ab eo perfugere, quas uos cum eodẽ militare decreuiſtis, nunc præter militarẽ legẽ ab eo transfugæ, non ad uos ſed ad Cęſarẽ uenere, quod Cicero ſimul cõmendauit, & ex publico mercedẽ heri dari pſuaſit, ne uos id exemplũ aliquãdo cõturbaret. Iam Ciceronẽ ad inſaniã propria perduxit inimicitia, Antoniũ etiã tyrãnidis accuſat, quod milites ſupplicio affecerit, qui cõtinue inſidias meditati ſunt, qui uero exercitũ curant, puniri non conſueuerũt, nec alium Antonio poſt Cæſarẽ pricipatũ ueluti tyrannicũ potuit obiicere. Itaq; de ſingulis hunc in modũ interrogare eum libet. Quẽ ueluti tyrannus inauditũ occidit. Antonius, qui nũc inauditis in periculo cõſtitutus eſt? quem ciuitate expulit? quẽ ex nobis condemnauit? uel adeo in ſingulos potens, non omnibus ſtruxit inſidias? Quãdo hæc o Cicero fecit Antonius? an cũ actorũ obliuionẽ cõfirmauit? uel cũ neminẽ nece proſecutus eſt? uel cum publicas pecunias inquirendas eſſe cenſuit? uel cum Pompeiũ, Põpeii illius ueſtri filiũ reuocari in patriã, & ex pualico ſubſtantiã illi ſolui pſuaſit? uel cum fictũ illũ Marium inuadens, cæteris inſidias ſtruentem interemit? & ab omnibus uobis eſt collaudatus? Hæc ſolũ propter uos nimiſme reprehendit Cicero? uel cũ de dictatoris magiſtratu aliquem referre, aut decernere prohibuit? uel aduerſum obniſtentes morte mulctãdos cenſuit? Hæc ſunt, quæ p duos mẽſes in Republica egit Antonius, cum ſolus poſt Cæſarẽ urbi

Confutatio in Ciceronem.

p̃fuiſſet, cum modo pcuſſores populus inquireret, modo nos futuroꝝ cura pureret, Quo tẽpore ſi iniquus extitiſſet Antonius, nullum cõmodius ad agendũ fuiſſet habiturus. Verũ nunq̃ in contrariũ impio uſus eſt, an nõ ſolus tunc imperio p̃fuit, cũ Dolobella in Syriã profectus eſſet? Num exercitum in urbe paratũ habuit a nobis traditũ? Num urbis cuſtodiã per noctẽ tenuit? Nũ eam cuſtodiã ob hoſtiũ egit inſidias? Nũ occaſionẽ necis Cæſaris amici eius, & benefactoris habuit, ac populo pgrati? Nũ aliam domũ inuenire potuit cũ hoſtiũ uereretur inſidias? quoꝝ neminẽ occidit, neminẽ urbe expulit, qñimo illis q̃tũ ex honeſtate licuit indulſit, & puincias eiſdẽ datas nulla motus inuidia cõceſſit. Hæc maxima patres cõſcripti, & dubiã in Antoniũ a Cicerone collata crimina perſpicite ex quo ad accuſationẽ diuinationes quoq; adiũgit, ꝙ Antonius exercitũ in urbẽ fuerit adducturus, ſed metu Cęſaris exercitus urbẽ pĩoccupãtis abſceſſerit. Quõ igitur, ſi hoc ſolũ cogitare uiri nobis inimici propriũ exiſtimandũ eſt, eũ q uenerit, & nullo ſigno dato cõtra nos caſtrametatus ſit, non putat hoſtẽ? Quõ igitur ptrãſiuit Antonius? non ad nos acceſſit? Nũqd triginta milia in armis parata ducens, ter mille extimuit, quos inermes nullo ordine circa ſe Cæſar habuit? ad Cæſaris cõciliationẽ dũtaxat aſſiſtentes. Qui cũ primũ bello decernendũ eſſe cognouere, educentẽ eum reliquerũt. Sin aũt cum triginta milibus acceſdere ueritus eſt, quẽadmodũ mille comitatus ad nos uenit? cum qbus Tybur quot ex noſtris miſimus? quot nullo adacti ſacramẽto, iuſiurãdũ illi obtulimus. Quãta Cicero præconia in laudẽ cõſulatus ab eo geſti cõſumauit? Quẽadmodum ergo Antonius ſi hæc intellexit, pignora, quæ Senatus in cõſpectu cõſtituta ſunt, nobis dereliquit? matrem.ſ.

Diuinationes.

Cõfutatio ſubdola.

& uxorē, & adoleſcētē filiū, qui nūc deflent illacbrymātq; & non ea quæ ab Antonio in republica geſta ſunt, ſed potē- tiam inimicoꝶ eius reformidant. Hæc apud uos proferēda duxi patres cōſcripti, ueluti exemplū quoddā Antonii de- fenſionis, Ciceroniſq; mutationis. Bene intelligentibus aūt, hanc ſuaſionē in primis afferā, ut neq̧ in populū, neq̧ in An- toniū qcq̄ inique moliri audeāt, neq; cōmunibus in rebus inimicitias, pīculaq̧ cōferre, ægrotāte republica, & celeri- ter iis, qui opē afferant indigente, & qui prius poteſtatē cō ſtituant in urbe, q̄ qui ab extra ſunt tumultū inferant, quo- uſq; in eam inſurgentibus abūde liceat obſiſtere, & quos li buerit iudicare, et quod a uobis iudicatū fuerit pficere poſ- ſitis. Quō igitur hæc erunt dicet qſpiā? Si Antoniū ad oc- caſionem, aut gratiā populi Celticā ſinemus habere prouin ciam, Decimū cum tribus quas habet legionibus huc euo- cabimus, & uenientē in Macedoniā mittemus, legiones re- tinentes, & duas, quæ ab Antonio receſſere, pariter nobis uendicabimus, quēadmodū dicit Cicero, & has a Cæſare in urbem accerſemus. Sic quinq̧ legionibus nobis aſſiſtentibus cui uiſum fuerit ex decreto cōfirmabimus, ad nullius homi nis ſpes inhiantes. Et hæc a me ſine inuidia, aut ambitione audientibus dicta ſunt. Pro his uero, q incōſiderate, ac teme re ob domeſticas inimicitias, aut cōtētiones in nos tumultū excitāt, iudices dēpcor, ut neq; celeres nimis ſint, neq̧ præ cipites in uiros magnos, & exercituū duces præpotētes qcq̄ agere, ne ue inuitos in bellū attrahāt, ſed Marcii Coriolani, eorūq;, quæ a Cæſare nuꝑ geſta ſunt uelint reminiſci, quē exercitū uiciſſim adducētē, et fœdera uobiſcū facta ꝑtēdētē ꝑcipitāter admodū hoſtē iudicātes re ipſa hoſtē fore coegi- ſtis. Parcite populo, q pauloāte i ꝑcuſſores Cæſaris inuectus ē

Verba ſanctiſſima.

Piſonis ſen tētia.

Cōtra Ci- ceronē.

Marcius Coriolanus.

neq; ad cõtumeliã eius ꝓuincias gẽtiũ his impẽdere uelitis, nec Decimũ laudibus extollere, q̃d populi legẽ deſpexerit, Antoniũ hoſtẽ iudicare, q̃m Celtas a populo ſuſcepit. In q̃bus bene cõſulentes neceſſe eſt pro his quæ feſellerũt adhibere animũ, cõſules uero ac Tribunos plures periclitantibus rebus publicis apponere. Sic Piſo pro Antonio elocutus eſt, cõuiciis ſimul, & pauore eos incitãs, quẽ aperte cauſam fuiſſe aſſerũt, quod Antonius hoſtis minime iudicatus ſit, non tamen ut Celticæ p̃eſſet obtinere potuit, nam id ipſum percuſſorũ cognati atq; amici timore ducti prohibuere, ne depoſito bello in pcuſſores aliquãdo inſurgeret Cæſari cõciliatus. Quãobrẽ Cæſarẽ Antoniũq; inuicem cõtendere placuit. Antoniũ quoq; Macedoniã aſſumere Celtarũ loco decreuere. Cætera alia mandata ſeu temere, ſeu cõſulto. Ciceroni reſcribenda, ac legatis tradenda cõmiſere. Ille ſententia prolata in hũc modũ ſcripſiſſe dicitur. Antoniũ cõfeſtim Mutina diſcedere, Decimo Celticã cõcedere prouĩciã, quæ intra Rubiconẽ amnẽ, qui Italiã a Celtis diffinit, ſita eſt. Data eſt dies ad hęc præfinita, in qua Senatus omnia ad ſe referret. Sic ambitioſe admodũ ac minus uere mandata Cicero uidetur cõſcripſiſſe, nõ ulla quidẽ inimicitia, quæ tanta illi cum Antonio ſuberat. Uerũ fortuna quadã ut apparet publica ad mutationẽ impellente, Ciceroniq; inſidias iam abinde præſtruente, cum iam Trebonii reliquiis allatis, cõtumeliæ in eum illatæ, certior Senatus, haud difficulter Dolobellã hoſtem indicaſſet, legati ad Antoniũ miſſi, cum ob mandatorũ alienationẽ uehementer erubeſcerẽt, nihil locuti ſunt, uerum Antonio mandata tradiderũt. Antonius ira cõcitus, multa in Senatũ, multa etiam in Ciceronẽ protulit, potiſſimũ ſe admirari dicens quod Cæſarem, qui principatũ maxime adauxerat,

Rubicõ fluuius.

In Ciceronem Fortuna.

Antonius iratus.

adduxerat, tyrannũ, ac regem putauiſſet, Ciceronẽ uero non putarent, quem Cæſar bello cœpiſſet, nec tamen occidiſset. Is aũt percuſſores amicis eius ꝓtuliſſet, & Decimũ olim Cæſari amicũ odio inſectatus eſſet, nũc aũt necis eius participem diligeret, & illi qui poſt Cæſarẽ a nullo Celtas ſuſcepiſset, ope aſſiſteret, Sibi uero qui a populo eam prouinciã cœpiſſet, inferret bellũ. Legionibus etiã quæ ab eo trãſfugiſſent, honores tribuendos eſse decreuiſſet. His aũt, qui cũ eo reſtitiſſent, minime decerneret, & militiã nõ ſolũ apud eum, ſed in urbe corrupiſſet, Percuſſoribus porro obliuionẽ cõceſſiſſet actoꝝ, quã ego inqt cõfirmaui, & ob id duos inſignes uiros Antoniũ. ſ. ac Dolobellã hoſtes iudicandos eſse cenſet, quoniã quæ nobis data & cõceſſa ſunt habemus. Hęc .n. uere cauſa eſt. Nam ſi a Celtis inquit abeã, neq; hoſtis, neq; monarchicus dicar amplius. Hæc aũt teſtor me obliuionẽ haud quaq̃ gratam ſoluturũ eſſe. Huiuſmodi plurima effatus Antonius, reſponſum decreto in hũc modũ præbuit. Senatui ueluti patriæ in omnibus ſe obſecutuꝝ eſſe, Ciceroni uero q mãdata ꝑſcripſiſſet ita retulit. Populus mihi Celtas ex lege tradidit, ego Decimũ legi nõ parẽtẽ a Celtis amouebo, & necis cauſas repetã ab omnibus, ut & Senatus hoc odiũ aliquãdo euomat, quo Ciceronis cauſa repletus eſt, qui Decimo auxiliatur. Hæc Antonius cum dixiſſet, ſubito reſcripſit, ac Senatus ſtatim eum hoſtẽ iudicauit, omnẽq; cum eo exercitũ, niſi ab illo diſceſſiſſet. Macedoniæ, & illirici nationibus, & utriuſq; exercitibus, Marcũ Brutũ ꝓſidere uoluit, donec rempublicã meliorẽ im ſtatũ cõuertiſset. Ille igitur proprio iam fultus exercitu, ab Apuleio partẽ acceꝑat, Naues ad hęc longas onerariaſq; in unũ cõduxerat, pecuniasq; uſq; ad ſex & decem milia talentoꝝ ſummã coegerat

Sagax Antonii reſpõſio in Senatum, & Ciceronẽ.

Antonius hoſtis iudicatur.

armoꝝ quoqꝫ ingentem numerũ, qui in Demetriade a Caio Cęſare iãpridem cumulata inuenerat quibus omnibus ut ad patriæ utilitatem uteretur, Senatus ex decreto cõfirmarat. Caſſio etiã Syria Senatu tradita, mandatumqꝫ ut Dolobellæ

Bellũ i Dolobellam.

inferret bellũ. Alijs quicunqꝫ prouincias, aut Ramanoꝝ exercitus ab Ionio mari uſq; in orientem continerent, edictũ, ut Bruto Caſſioq; parerent. Itaqꝫ qui circa Caſſium fuerant, ceteri impetu in bellum prodiere. Quæ ſingula Cęſar animaduertens magna trepidatione fluctuabat animo. Geſtoꝝ nempe obliuionẽ cõdecẽtiã quandã humanitatis in eos arbitrabatur, ac cognatoꝝ miſericordiã erga uiros, qui ſimili honore tenerentur, & has breues ad tempus dignitates eis traditas, ad eoꝝ ſecuritatẽ pertinere. Sic Decimo Celtas eos cõ-

Dolobella hoſtis iudicatus.

firmaſſe, ut Antonio notã tyrãnidis inurerent, Qua ſimulatione & ipſum in Antoniũ educerent, Dolobellã hoſtem iudicatũ, quod ex percuſſoribus unũ occidiſſet, Bruto, & Caſſio prouincias ad populoſiores nationes datas eſſe, Exercitus plurimos ſumma celeritate illis additos, Pecunias inſup collatas eſſe, & ducũ qui ultra Ioniũ mare incolunt, duces eos & principes effectos. Et ea omnia ad Põpeianarũ partiũ in-

Sagax Cæſar.

crementũ clare pertinere, Cæſaris partes ad nihilũ deduci. Huiuſmodi itaq; artẽ, quæ in eũ ueluti adoleſcentem fabricaretur animaduertẽs, imaginem quendã, & inſidias ipſis apponentibus, & ueluti ducẽ in Antonium declarãtibus ut re ipſa exercitũ ab illo eriperẽt, ſuſpectũ habuit. Cõſulibus nẽpe una malitantibus, nihil duce aduerſum cõtendẽte opus eſſe, Solis honores ab Antonio ereptos ex decreto uẽdicãtibus, Se aũt nulla gloria militaturũ apud eos. Poſtremo bellũ omne in infamiã eius deciſurũ eſſe, Senatũ ſua opera aduerſum Antoniũ uti uelle, qd uires eius cõtriuiſſet. Hæc intra ſe medita-

tus nulli pateſecit, uerum ſacris pro imperio ſibi tradito rite peractis, his uerbis exercitũ allocutus eſt. Hæc.n.mihi a uo-bis nõmodo nũc cõmilitones, ſed ex quo imperiũ mihi tra-didiſtis, collata ſunt. Nam & Senatus ueſtri gratia hæc ipſa cõtulit, ut intelligatis me hoꝝ cauſa ad gratias uobis reddẽ das eſſe obnoxiũ, quas ſi diis bene iuuantibus feliciter age-mus, abũde referã. Sic ille exercitũ propriũ cõfirmans eduxit agmen. Cõſulũ alter Panſa per Italiam exercitũ cogebat. Ir-cius aũt copias cũ Cęſare partitus eſt, & ut a Senatu ſecre-to illi iniunctũ fuerat, impatiendo legiones duas ab illo pe-tiit, quæ ab Antonio ad eũ tranſfugerãt, ſatis cõſcius ex om-ni exercitu has potiores eſſe in bello. Quæ uniuerſa Cæſar facillime cõceſſit. Diſtributis inuicẽ copiis in hiberna ſimul cõceſſere. Finiẽte hyeme Decimus iã fame laborabat. Ircius & Cæſar Mutinam propius caſtra mouent, ne deficientem Decimi exercitũ Antonius ſibi uendicaret. Vrbe diligenter cuſtodita ab Antonio. Panſæ milites nequaq̃ cum illo iniere bellum, imperatorem expectantes, Equitum pugnæ frequen-ter inter eos fiebant, & quanq̃ multitudine equitum ante-celleret Antonius, campi tamen difficultas, qui interlabente fluuio foſſis præpediebatur, auaritiam multitudinis eorum defraudabat. Hæc igitur circa Mutinam agitabantur. Ro-mæ uero cum conſules abeſſent Cicero ad ambitionem ge-rebat omnia. Nam conciones aſſidue aduocabat. Arma etiã opificibus ſine precio coactis præparabat, Pecunias in unũ cumulabat, & grauiora onera Antonii neceſſariis, atq; ami-cis imponebat, quæ illi calumniã euitantes prompte confe-rebant, donec Publius Ventidius qui cum Cæſare una mi-litabat Antonii amiciſſimus, Ciceronis acerbitatẽ haud ferẽ dã ratus, ad Cęſaris colonias pfectus eſt, ueluti notior apud

Mutiæ obſidio.

Cõſulibus abſentibus Romę gd.

omnes, ac duas ad Antoniũ legiões eduxit, Ciceronẽ quoq; in urbe cõprehendere tentauit. Ac tunc ſtatim tumultus ingens exortus eſt, ita ut multi uxores & filios trepidatione moti ex urbe educerent, & Cicero ex urbe una aufugeret. Quæ Ventidius intelligẽs ad Antoniũ cõuertit iter. Intercluſus deinde a Cæſare, & Ircio in Picenũ ſe cõtulit, & legionẽ aliã in unũ cõgregãs euentũ rei intentus expectabat. At uero qui circa Cæſarũ fuerant, Panſam cũ exercitu appropinquare ſentientes, Carſuleiũ ad illũ mittũt qui prætoriam Cęſaris cohortẽ, ac legionem Martiã deduceret, quo illi per anguſta trãſeũti afferret opẽ. Antonius ãguſtias locoꝝ haud multifaciens quaſi nihil amplius q̃ ab acceſſu eos eſſet prohibiturus, & pugnæ ductus deſiderio, cũ equitatu anteiret, per campũ paluſtrẽ, & foſſis præpeditũ duas ex pręſtantioribus legiones in occulto collocat uerſus iter, quod anguſtũ & manu factũ utrinq; ex parte arũdinibus circũſeptum aderat. Carſuleius cũ legione Martia, anguſtiis locoꝝ per noctẽ ſuperatis, orta luce Martialibus ſolis ac cohortibus quinq; comitatus iter manu factũ, quod hoſtibus uacuũ inſpiciebatur ingreſſus eſt, Dũq; paludem utraq; ex parte perſcrutatur, arũdinũ quippe ſtrepitus ſuſpitionẽ illi iniecerat, ſtatim clypeos, galeaſq; per arundines emicare uidet, & prætoria Antonii cohors ipſis ſubito a fronte aſtitit. Martiales omni ex parte circũuenti, nec ullo ex loco decurrere potentes, eos, qui aderant nouiter electos nullã laboris partem ſubire admonent, utpote q illos ob inexperientiã minime perturbare uellent, ac prætoriæ Antonii, prætoriã Cæſaris cohortẽ oppoſuere. Ipſi in duas diuiſi acies, utrãq; legionẽ aggreſſi ſunt. Et uni quidẽ parti Panſa præſidebat, alteri uero Carſuleius, cumq; binæ paludes imminerẽt, bina inteꝝ eos reſultabãt prælia,

& in arctis cõſtituti neutiq̃ ſe diſcernere poterant. Et circa tranſitũ prætorię cohortes bellũ aliud inter ſe gerebãt. Mẽs quippe Antonii militibus fuit ex Martialibus ueluti trãſfugis, & ipſoꝝ proditoribus uĩdictã ſumere. Martialibus aũt ob ſuſpitionem, qua iãpridem in Brũduſio corrupti fuerant, ſe de ipſis ulciſci uelle, & cũ uiciſſim, quod fortiſſimũ foret, utraq; in acie adeße noſcerent, facile eo opere bellũ diffiniri poſſe putabant, Illis porro uerecundia aderat, ſi duæ legiões ab una uincerentur. His uero cõtentio quædã honoris, ſi una dũtaxat ambas oppreſſiſſet. In hũc modũ acriter inter ſe pugnabãt, ira magis ac cõtentione mutua graßantes, quem odio imperatoꝝ, cũ id opus ꝓprium eße exiſtimarent, ob experiẽtiam uero rei militaris, neq; clamoré ædidere, quaſi nõ mutuo ſe ꝑcuterent, neq; in certamine quiſq̃ emiſit uocem, ſiue uincens, ſiue uictus. Cũq; trãſitus nullos haberent, aut excurſus, inter paludes, foßaſq; cuneatim cõſiſtebãt, neq; alter alterũ propellere potẽtes, enſibus ueluti in agone cõplexi depugnabant, nulli ictus fruſtra emiſſi, uerum uulnera, mortes ſuſpiriaq; pro uoce reſonabãt, cum ꝗ cecidißet cõfeſtim leuaretur, & alter eius loco opponeretur, nulliſq; ſuaſionibus. aut adhortationibus opus eßet, ſed quiſq; ab experiẽtia ſibi eſſet imperator. Cũ uero diu multũq; laboraßent, ut in luctationibus mos eſt, ad reſpirandũ permodicũ, ſibi mutuo auxilia prębebãt, nec ulla interiecta mora ad pugnã denuo, bellumq; redibant, Pauor ingens obiiciebatur nuper electis ad bellum aduentantibus, huiuſmodi facinora, qua tanto ordine ac ſilentio fierent intuentibus. Cũctis itaq; in hunc modum ſupra naturã humanã laborantibus, cohors, Cæſaris prętoria ad unũ cõciſa eſt. Martiales quicũq; ſub Carſuleio depugnabant, potiſſimũ ſibi aduerſos propulerũt, non turpiter, uerum

Verecundiã ac honorẽ auẽs de.

Magnanimi uiri.

Cædes p̄toriæ cohortis Cæſaris.

Vulnera- ſenſim pugna decedentes. Atqui ſub Panſa fuerant eundē pœ-
tur Pāſa. ne modum conſeruabant, ſuſtinebantq; fere ab utraq; parte
Fuga exer æqualiter, donec ſagitta per ilia confoſſus conſul. Bononiam
citus Pāſæ. delatus eſt. Tum uero, qui cū illo ſteterant, primū pedem re-
tulere, demū terga uertentes arripuere fugā. Quod intuen-
Torq̃tus tes ii, qui nuꝑ uenerant, nullo ordine in fugam abeunt, ma-
quæſtor. gnoq; clamore ad uallū ſe proripiūt, tunc quidē a Torquato
queſtore præparatū, cū perſeuerante adhuc pugna neceſſa-
riū fore exiſtimauiſſet. Ad eū igitur nuper electi magno im-
petu uertere greſſum. Itali Martialibus in unū mixti. Cæte-
Strages ab rum eadē natio ad tantā uirtutē plurimū ob exercitationē
Antonio. inter ſe differt. Martiales ob ruborē minime uallum ingreſſi
Ircii uir- ſunt, uerū in cōſpectu eius conſtiterunt, deſeſſiq; impetū ſi q̄s
tus. inſurgeret, ad extremū belli finē perferre uidebātur. Anto-
nius a Martialibus ueluti bellicoſiſſimis ſe cōtinuit. His uero
qui nuper uenerāt inſurgēs magna ſtrage eos ꝑculit. Ircius
Mutinæ ꝑcepta clade, per ſexaginta ſtadia lōge diſtās, cū re
liqua q̄ ab Antonio fugerat legione, curſu in eū ferebatur. Iā
ſol ad occaſum uergebat, & Antonii milites uictoria potiti,
cū cantu in caſtra ferebātur, ꝗbus inordinate ꝓdeuntibus. Ir-
cius inopinus affuit, integra legione & inuicta conſtipatus.
Illi igitur ex neceſſitate cōfeſtim in ordines ſeſe referunt, ac
multa & ſplendida rei militaris opera ediderūt. Cæterū q̄q̄
potentes, labore oppreſſi ꝓſternūtur, quoꝝ tamē maior pars,
Ircii manu confecta eſt, licet eos minime inſequeretur. Verū
Profliga- paluſtrium locourm metu, inſurgente nocte ſeipſos diſſolue-
tur Anto- runt. Ex his paludes magna ex parte referte ſunt, armis. ſ.
nius ab Ir cadaueribus, & ſemiſpirantibus adhuc uiris, uulneribuſq;
cio. oppreſſis. Qui uero integri ſuꝑfuere, cōtempto labore, equis
diſcurrentes, quoſcūq; ex Antonii exercitu inuenerant, nocte

tota in unũ colligentes, quoſdã eorum loco, alios cũ ipſis in equis ſtatuere, & qui a tergo inſequebantur circũcurrere, & ſibi auxiliari, ſalutiq́ꝫ propriæ adeſſe monuere. Sic Antonio feliciter pugnanti, uirtus omnis ſupueniente Ircio confracta eſt. Manſit itaq́ꝫ iuxta cãpũ in uilla quadã nullo circũſeptus uallo, quæ Celtarum forũ, ſeu uilla nũcupatur. Cecidere prima in pugna, ad dimidiã fere partem ex utraq; exercitu. Prætoria Cæſaris cohors integra cõciſa eſt. Ex Ircii militibus pauci interiere. Sequenti die Mutinã cũ copiis rediere oẽs. Erat animus Antonio poſt acceptã tam inſignem ſtragẽ, nil ulterius integris moliri uiribus, neq́ꝫ ad ſe inſurgentibus obuiã prodire, ſed ſolis equitibus cõtinue eos per diẽ aggredi, donec Decimus extrema fame fatigatus, ſe ultro traderet. Ircius uero, & Cæſar ob id maxime in pugnam prodire duebant. Inſurgentibus ipſis, cũ Antonius ſe in caſtris contineret, ad aduerſam Mutinæ partem, quæ ob aſperitatem loci minus cuſtodiebatur, ſe ambo tranſtulere, ut totis conatibus per uim ingrederẽtur urbẽ. Tum uero Antonius ſolis equitibus ad pugnã proceſſit. Repellentibus illum hoſtibus, equitũ pariter auxilio, ac reliquo accedente exercitu ad ea, quæ cõcupierant loca, ueritus Antonius ne urbe potirentur, duas legiones in prælium educit. Illi gauiſi confeſtim reuertuntur, pugnamq́ꝫ ineunt. Cæterum Antonio legionem aliã ab exercitibus aliis ciente, cum ueluti in re ſubita, & longe diſtracta moraretur. Cæſar uictoriam adeptus eſt. Ircius in Antonii exercitum ulterius progreſſus, dum ad prætoria caſtra depugnarent, tandem confoſſus in bello cecidit. Eius corpus mira celeritate præueniens Cæſar ab hoſtibus eripuit, exercitumque continuit, quoad pauco poſt Antonium repelleret. Noctem itaque in caſtris

Initur denuo pugna

Cæſaris uictoria.

Mors Ircii cõſulis.

peruigilem duxere ambo Antonius hac ſecūda pſtratus clade,cōſeſtim amicos in cōſilium conuocat.His prima ſententia utendū uidebatur,ut Mutinā obſidione premeret,nec pugnā ulterius iniret,cladē ambobus eſſe parē,Irciū interiſſe,Pāſam ex uulnere periclitari adhuc ipſos equtibus longe praecellere,Mutinā ad extremā decidiſſe famē,ac ſtatim in deditionē puēturā eſſe. Hæc ab amicis Antonio cōſulebbātur, & erāt q̄ pponebātur optia,uerū deo aliquo mēte eius cōturbante timore correptus eſt, ne Cæſar quēadmodū anteacta die urbē aggreſſus introiret,aut ipſum uallo,foſſaq; præclu deret,operarioꝝ copia abūdans,Qua in re equitatū parum utilē ſibi arbitrabatur eſſe.Deſpicient me inquit Lepidus,ac Plācus bello ſuperatū.Sin ex Mutina diſcēdā,Vētidius confeſtim ad nos ueniet,tres ex Piceno legiones ducens.Lepidus inſuper,& Plācus fortiſſime nobiſcū depugnabunt.His dictis nō utiq; in periculis timidus,ac cōtemnēdus uir ſubito ſurrexit,& ad alpes celeri curſu ſe pripuit.Decimo ab obſidione liberato,timor Cęſarem inuaſit,Cōſulibus nempe e medio ſublatis,eū uelut hoſtē formidabat, Pōtes igitur fluminis ante diē diſiecit oēs. Ille caduceatoribus ad Cæſarem præmiſſis,ſalutis ſuæ auctorē teſtatus eſt,petiitq; quoniā fluuiū in medio haberet ad colloquiū accedere una uellet.Ex quo teſtimonio ciuiū profiteretur ſe fortunæ iniquitate ad cōſpirādū in Cæſarē prolapſum eſſe,aliis ipſum inducentibus.Cęſare poſtulationibus eius cū ira reſpōdente,& gratiam,q̄ illi ſe debere Decimus aiebat,reſpuente. Nō enim inquit Decimū ſaluaturus huc acceſſi,ſed oppugnaturus Antoniū, cū quo cōciliari nō impiū mihi fuerit.Decimi uero in cōſpectū aut ad colloquiū uenire,minime ab ingenio pati poſſem.Saluet ille ſe,quoad iis q in ciuitate ſunt uidetur æquū. Cū ad Decimū

Lepidus. Plancus. Vētidius.

Caduceatores ātē de Decimi ad Cęſarē. Irata Cæſaris reſpōſio caduceatoribus Decimi.

relata eſſent, ſtabat.n.non longe a fluuio, Cęſarē uocare cœpit, & ut Senatus literas inſpicere uellet deprecari, q Celticæ adminiſtrationē ſibi cōceſſiſſet, uetuitq; abſentibus cōſulibus pertranſire amnē, & in alienā prouinciā excurrere aut in Antoniū cōferre ſigna, ſe.n.ad eum perſequendū abūde eſſe. Illū itaq; ad tantā audaciā a Senatu concitū, cum ſine mādato intercipere adhuc poſſet omiſit, & ad Panſam Bononiā uerſus iter capiens. Senatui de omnibus quæ geſta erant ex ordine pſcripſit. Idem & a Panſa factū eſt. Eas literas Cicero Romæ in populo ueluti a cōſule ſcriptas recitauit. Cæſaris uero in Senatu dūtaxat publicari iuſſit. Supplicationes ob res in Antoniū geſtas quinquaginta dierū anniuerſarias Senatus habēdas cēſuit, quot nec unq̄ bello Celtico aut aliis in prælijs decreuere Romani. Conſulū exercitus Decimo cōceſſus, q̄q̄ ſuperſtite adhuc Panſa, cæterum deſperata ſalute eius, imperatoreq; Antoniū ſolū decreuere. Vota etiā publice ſuſcepta ſunt, ſi Antoniū Decimus opprimeret, tanto in Antoniū odio, & inſolētia ferebātur omnes. Cōfirmata porro duabus legionibus præmia, quæ ab Antonio perfugerant, ſingulis uidelicet militibus, quæ pollicita olim fuerant ex publico dragmæ quinquies mille, quaſi uictoribus, conceſſumq; ſolennibus diebus corona florida uti poſſe. In decretis uero nihil de Cæſare relatū eſt, neq; nomen omnino additū. Sic ſtatim cōtemptui habitus eſt, ueluti debellato penitus Antonio. Scriptū p̄terea Lepido, & Plāco. Aſinioq; Pollioni, ut cum Antonio proximi forent, cum illo depugnarent. Hæc igitur Romæ agitabātur. Panſa interim ex uulnere morti proximus, Cæſarem ſibi aſſidentē his uerbis allocutus eſt. Ego parenti tuo non ſecus ac mihi amicus fui. Cui cum interficeretur opem minime afferre potui,

Cōfirmatio p̄miorū legionibus, quę ab Antonio pfugerant.

neq; pluribus aduerſari licuit, quibus, & tu prudentiſſime obſecutus es, & ſi exercitum haberes. Veriti itaq; illi te, ac Antoniũ ad Cæſaris ſententiã procliuẽ, contentioſumq;, amborũ diſſentione lætati ſunt, quaſi in unũ periclitantiũ uires proprias. Cum aũt te exercitus dominũ intuerentur, modicis quibuſdã honoribus, honeſtiſq; ſimulatiõe uſi, ueluti adoleſcentẽ decipere tentarunt. Demũ honore adauctũ, clarioremq; cernẽtes, cum magiſtratũ ſub exercitu tibi traditũ minime admitteres turbati ſunt, & te nobiſcũ ad prœliũ pratorem ſtatuerũt, ut duas legiones, quæ cæteris exercitatiores apud te fuerant, ipſi eriperemus, ſatis ſiſi ſi ex nobis unus uinceretur, reliquũ infirmiorẽ, ac unicũ tandẽ futurũ eſſe, Eoq; modo Cæſaris potentiã bello profligãtes, Pompeii in maius adaucturos fore. Hoc illis totius ſentẽtiæ fere caput. Ego & Ircius, quod mandatũ nobis erat adimpleuimus, quo ad reprimeremus Antoniũ ſuſpitione laborantẽ. Hunc igitur bello ſuperatũ, ut tibi reconcilies, optimũ putamus eſſe, ueluti ex Cæſaris beneuolẽtia hanc gratiã tibi reddituri, quod unicũ felicitati tuæ maxime conducere in futurũ arbitramur. Hæc quidem pauloante cõſulere haud æquũ fuit. Nunc aũt ſuperato Antonio, defuncto Ircio, & me ab humanis diſcedẽte, in tempore prolatũ eſt, non ut gratiã morienti exhibeas, ſed ut felici ſorte procreatus, ut hæc opera oſtendũt, quæ ad utilitatẽ tuam pertinent, intelligas, & meã, Irciiq; p̃electionẽ pariter, ac neceſſitatẽ non ignores. Exercitũ igitur, quẽ nobis præbuiſti, & quẽ optima occaſione licet reddere, tibi tradimus. Nuper uero electos ſi quidẽ aſſumens continere poſſes, & hos tibi traderemus ſed cum magna moleſtia Senatũ ob id uideantur affecturi, & eorũ principes cuſtodes nobis dati ſint, quæ res inuidiã in te gigneret, & ultra id q̃ ne

Oratio Pãſæ ad Octauiũ Cæſarem.

ceſſe eſſet in maius te extolleret, Torquato quæſtori prius aſſignabimus. His dictis cum eos Torquato tradidiſſet, ceſſit e uita, quos ille, ut a Senatu mandatũ fuerat, Decimo cõceſſit. Ircii, ac Panſæ funeris adornata donis Cæſar Romã ut humarentur corpora deferri iuſſit. Eadẽ tempeſtate circa Syriam, ac Macedoniã res hunc in modũ fere ſe habebant. C. Cæſar cum per Syriã proficiſceretur legionẽ in ea dereliquit iam tum in Parthos meditatus bellũ. Huius cura Cecilio Baſſo mandata fuerat. Iulius aũt Sextus adoleſcens adhuc Cæſaris affinis, atq; cognatus, legionis dignitatẽ, & nomen obtinebat, quã ut in deliciis uacantẽ hinc inde fœdiſſime ducebat. Qua de re cum Baſſus quereretur, contumeliis eum adorſus eſt, & poſtremũ omniũ illum appellans, cũ tardus pareret quoſdã eum cõpellentes duci iuſſit. Tumultu ædito, cum ad plagas uentũ eſſet, exercitus contumeliam ægre ferens. Iulium gladiis confecit. Quod facinus pœnitentia confeſtim inſecuta eſt, & timor Cæſaris. Iure igitur iurando ſanciẽtes, niſi ſi qua fides, aut uenia illis præberetur, ad mortem uſq; depugnare uelle, & ad id Baſſum inducẽtes, aliam collegere legionem, cuius auxilio bellũ gererent. Sic a quibuſdã de Baſſo relatũ eſt. Alii ferunt Libonem Põpeianæ militiæ participẽ, qui poſt cladem in Tyro priuatus degebat, quoſdã ex legione corrupiſſe, qui Sextũ interimerent, ſeq; Baſſo traderent. Vtcunq; fuerit Sextũ certe Mulcum, qui tribus cum legionibus a Cæſare ad eos mittebatur, fortiſſime oppugnarunt, quoad Mulcus Minucium Criſpum, qui Bithyniæ præerat in auxilium uocauit. Is tribus aliis comitatus legionibus, opem allaturus acceſſerat. Cũq; iam Baſſum obſideret, Caſſius celeritate uſus duas Baſſi legiones prius ſibi aſciuit, & quæ Baſſum obſidebant,

Mors Panſæ

Quæ ĩ Syria & Macedõia geſta ſunt.

Cõtumeliæ Sexti Iulii in Baſſum.

Mors Sexti Iulii.

quorũdã amicitiã traditas, ſimul intercepit, qui illi ut pro conſuli ultro paruere. Iam.n.ut p̄diximus a Senatu decretũ erat ut omnes Bruto, Caſſioq; parerẽt. Albinus ad hæc nu per a Dolobella miſſus in Aegyptũ quatuor legiones e pro uincia ducebat, quas e Põpeii clade, Craſſiq; diſperſas, Cleo patra ſub Cæſare collectas retinebat. Hũc igitur nihil ſuſpi cantem, Caſſius in Paleſtina adortus, legiones ſibi tradere coegit, quatuor legionibus aduerſus octo depugnare ueritũ. Sic Caſſius mirũ in modũ duodecim legionũ imperator cõ feſtim effectus eſt, ac Dolobellã cum duabus ex Aſſia pro greſſum, & in Laodiciã ob amicitiã receptũ, ipſe aſſiſtens obſidebat. Qua re p̄cepta Senatus ſumma lætitia elatus eſt. At uero in Macedonia Caius Antonius Marci Antonii fra ter cum Bruto diſſidẽs, bellum agitabat, legionẽ unam ex ciuibus ſecum agens, & Brutũ acie inferior obſeruabat. Bru tus cõtra, ſimulata fuga inſidias illi ſtruebat. nihilq; cõgreſ ſum hoſtiũ euitans moliebatur. Quinimo propriis militibus, ut hoſtes alloquerentur, & amplecterentur edixerat. Recu ſantibus ipſis, neq; huiuſmodi experimentũ admittẽtibus, ex inſidiis tutos permiſit abire. Ad alia deinde itinera proue ctus, ſubito in crepidine quadã emicuit, neq; tamen eos ag greſſus eſt, uerum ſumma hilaritate ſuſcepit. Illi ut ciuibus manſuetiſſimũ, & ea ſapientiæ, & charitatis opinione, quæ ferebatur p̄ditũ intuentes, uiciſſim cõplexi ſunt, & ad eum ſe cõuertere omnes. Caius etiã ſe illi tradidit, fuitq; magno in honore apud eum, donec exercitũ eius plærũq; corrum pens, cum reprehenſus non deſiſteret, tandẽ interfectus eſt. Sic Bruto ultra priorẽ exercitũ ſex legiones acceſſere, Qui in Macedoniã trãſgreſſus, duas alias legiones in unũ colle git. Italoꝝ more depugnantes. Hæc in Syria, Macedoniaq;

Caſſius duodecim legionũ imp̄ator.

Bruti mãſuetudo.

Mors. C. Antonii.

gerebantur. In Italia uero Cæſar Decimū eius loco in Antonium imperatorē electū eſſe ꝑmoleſte ferens, ac iram cōtegens, triūphū pro iis quæ geſſiſſet poſtulabat. Spretus itaq; a Senatu, quod digniora ætate ſua cōcupiſceret, timore correptus eſt, ne profligato Antonio magis adhuc ab eo cōtemneretur & colloquiū cum Antonio efflagitare cœpit, monitis Panſæ, cum uita excederet mēte repetitis. Quoſcūq; igitur ex Antonii exercitu captos apud ſe, ſiue duces, ſiue milites humane ꝑtractabat. Suis quoq; cōceſſerat, ſiqs ad Antonium mittere optaret, quaſi erga illū minime irato eſſet animo. Venditio ꝑterea Antonii beneuolo, atq; amico, quis tres legiones deducebat, cum propius caſtrametatus timorē iniecißet, nihil hoſtile molitus eſt, ſed ut ſecū cōuenire poſſet, uel ad Antoniū cum exercitu tuto redire facile ꝑmiſit, & ſimul cum eo conqueri mandauit, quod inſcitia ductus utilitatē cōmunē poſt habere. Quibus perceptis Ventidius ad Antoniū peruenit. Interea Cæſar Deciū quendā ex Antonii primoribus, circa Mutinā olim captū, in honore penes ſe habebat, Huic cū ad Antoniū, ſi uellet redire cōceſſißet. Ille uero mentē eius erga Antoniū exploraret, multa ſigna bene intelligentibus ad eum miſiße ait, ita ut ignorantibus ne pluribus quidē eßet opus. Hæc Antonio Cæſar innuit. Lepido autem, & Aſinio quid in eoꝝ cōtumeliā, percuſſorumq; elationē actū eßet, ad eoꝝ timorē adhuc clarius expoſuit, monuitq; ne ad Pōpeianæ partis gratiā, ipſi Cæſaris beneuoli, paria Antonio ſingulatim perferre uellent, quę ille ob ignorantiā, ac ſuſpitionē timore ductus ꝑtuliſſet. Laudauit itaq;, ut honeſtatis cauſa Senatui parerent. Cæterū ad propriā ſecuritatē, quoad illis fas eßet, una conſpirarēt. Exprobrarēt hęc Antonio, & ut ſub ſe militātes imitari uellet

Orizo inſequētium malorum.

Spretus a Senatu Cęſar.

Quærit Cæſar reconciliari ſe Antonio

Vētidius Antonio amicus.

admonerent, qui neq; ſe diſſoluerent, aut a militiæ labore
requieſcerent, ne hoſtibus eoꝝ fierent obnoxii, ſed in unum
cõiuncti in alienis habitare cum potẽtiã prius cuperent q̃
Diſſcteria priuatim in patriis eoꝝ degere. Hæc a Cæſare, Aſinio, Le-
Laborabãt pidoq; annũciata ſunt. Interim Decimi uetus exercitus fa-
milites De me cõfectus morbo laborabat, nam militibus uentres pro-
cimi. fluebãt, ita ut nouus impator nullo bello initi poſſet. Huic
Plancus domeſtico ſtipatus exercitu propius acceſſit. Deci-
mus aũt ad Senatũ miſit annunciãs Antoniũ errabundũ, ni
hil q̃ uenationi operã impẽdere. Præparata demũ claſſe, Põ
peiani hæc ipſa intelligentes admiratione elati ſunt. Liber-
tatem patriã nunc ab illis uendicari cõclamabãt ac ſacrifi-
Decẽ uiro cia priuatim ab oĩbus fiebãt. Creationes p̃terea decẽ uiro-
rũ creatio rum ad punitionẽ Antonii magiſtratus inſtitutæ. Ea aũt fi-
nes legũ gura quędã erat abolitionis eoꝝ, quæ Cæſar decreuiſſet. An
tur. tonius qppe nulla a ſe, aut parua quædã, uerũ uniuerſa ex
cõmentariis Cæſaris ædiderat, Quod clare intelligens Se-
natus, nõnulla eoꝝ ex occaſione diſſoluerat. Nam oĩa cõfe-
ſtim demoliri, haud facile ſperabat. Hæc igitur decem uiri
p̃ſcripſere. Siquis qppiã in cõſulatu ſuſcepiſſet Antonii, cõfe-
Põpeiano- ſtim profiteri, & annũciari debere. Cõminationes etiã pa-
rũ ſuaſiões rentibus adhibitæ Decimũ porro Põpeiani in reliquũ anni
ad Deci- tẽpus Panſæ loco, & Ircii, conſulatũ poſtulare ſuaſerũt. Iti-
mum. dem & Cæſar pro ſe petiit, non ad Senatũ, ſed ad Ciceronẽ
priuatim mittẽs, ipſumq; adhortatus eſt, ut una cum eo cõ-
ſulatũ gereret, ut is. ſ. qui ad principatũ ordinandũ, cæteris
antiquior eſſet, & exptior, ſe conſulis nomine dũtaxat cõ-
tentum eſſe; quo honeſtius arma deponeret, quoꝝ cauſa a
principio triumphũ poſtulaſſet. Quibus ex rebus, ob ambi-
tionẽ elatus Cicero, faſſus eſt, p̃ſentire ſe inducias inter duo

ces, qui foris erant machinari, cõſuluitq́ æquũ fore, ut huic uiro obſequerẽtur, qui iniuriis, affectus plurimis etiã magni exercitus eſſet imperator, eũq; pter ætatẽ in urbe cõſulẽ potius admittendũ eſſe, q̃ in armis iratũ experiri ne quid pter Senatus utilitatẽ moliri poßet, Optimũq́ ſibi uideri aliquẽ ex antiquioribus, utpote prudentẽ, quaſi illius adoleſcẽtię magiſtrũ adhiberi. Quibus ex uerbis Senatus, illius ambitione pſpecta, ridere cœpit. Percuſſorũ uero cognati, & amici ueriti ne Cæſar conſul effectus, ſuppliciũ ab illis ſumeret, dilationibus in creatione factis, uariis de cauſis ex lege rem protrahebãt. Antonius interim alpes ſupgreſſus eſt Culeõe ex Lepidi ducibus, qui cuſtodiæ pẽrat, ut ſibi cederet pſua ſor, Cum deinde ad fluuiũ acceſſißet, quo in loco Lepidus exercitum tenebat, non uallo, aut foſſa ſuos circũſepſit, quaſi amico proprius caſtrametaretur. Oratores itaq́ iter eos crebro cõmeabant, cum Antonius amicitiã erga illũ, gratiaſq́ multiformes memorię ſubiiceret, Cęſaris quoq; reliquos amicos ſingulatim poſt eũ ac concordiã uenturos edoceret. Lepido uero Senatũ formidante, qui Antoniũ ab eo oppugnari mandauißet, quanq̃ ille ſe inuitũ ad id compelli diceret, Lepidi exercitus Antonii dignitatem ueritus, & nuncios hinc inde cõmeantes crebro intuens, ſimplicitatẽ porro militum eius admiratus, clam primo cum illis admiſceri, deinde palam ueluti cum ciuibus, ac cõmilitonibus uerſari cœpit. Tribunis id ipſum prohibentibus ſpretis illorum mandatis, fluuium, quo facilius in unum conuenirent, nauibus utrinq́ additis, ponte iunxerunt. At legio, quæ decima appellabatur, olim ab Antonio regi ſolita, quæ in caſtris erant ad obſequiũ illius præparauit. Id præſentiens Laterẽſius, uir ex his, qui a Senatu aderant illuſtris, Lepido rẽ

Adhortatiões Cæſaris ad Ciceronẽ.

Dilatiões creationi conſulatus Octauii.

Timor Lepidi.

Legio decima.

omnē aperit. Verum illo minus fidei dictis eius adhibente exercitū in multas partes diuidere, & ueluti aliqua ex neceſſitate, emitteretur ſuadet ut uel ꝓditiōis eoꝝ, uel fidei experimentū caperet. Lepidus copias in tres partes diuidens, nocte milites egredi iubet, ut quæſtoꝝ, qui proximi adeſſe dicebātur cuſtodiæ aſſiſterent. Illi poſtrema uigilia egreſſi, quaſi ad iter arma capientes, quæ munitiora caſtroꝝ fuerāt inuadūt, portaſq; Antonio reſerant. Ipſe cōcito curſu, ad Lepidi tabernaculū recta ꝑuenit, cuncto Lepidi exercitu illū permittente, & pacem, miſericordiāq; a Lepido erga infelices ciues depoſcente. Lepidus ut ex lecto prodierat, diſcinctus adhuc illis occurrit, & eoꝝ petitioni obſequi uelle annuens, Antoniū cōplexus eſt, neceſſitatēq; ſuam excuſauit. Sunt qui eū procidiſſe coram Antonio exiſtimēt, omnis opis & audaciæ expertē, quod nec ab omnibus ſcriptoribus admiſſum eſt, neq; mihi ipſi probabile uidetur eſſe, nihil.n. hoſtile in Antoniū peregerat, cuius timore duceretur. Sic Antonius denuo ad ſummū potentię euectus eſt, formidabiliſq; adhuc magis hoſtibus apparuit. Exercitū quidē habuit, quē ex Mutina ſuſtulerat & cū eo equitatū ſplendidiſſimū. Tres præterea legiones cum Ventidio ad iter reperit, & Lepidus ſimul ad bellum ſocius acceſſerat; ſeptē legiones in armis paratas agens, multitudinēq; aliam, & apparatū exercitui haud imparem. In quibus omnibus Lepidi nomē præerat. Antonius uero cūcta diſponebat. His Romæ nūciatis admirabilis quædā, & ſubita animoꝝ mutatio inſecuta eſt, aliis ex ea, qua prius tenebātur audacia collapſis ad timorem, aliis a timore ad confidentiā elatis, uehemētius etiam decem uiroꝝ proſcriptiones, & mādata cum cōtumelia explodebātur, & conſulū creationes inſtantius fiebant, Senatores quid

Proditur Lepidus a ſuis.

Cōciliatio Antonii cum Lepido.

Senatoꝝ timor.

tores quid agerent incerti ne in unũ Cæſar, Antonius quæ cõſpiraret formidabat. Clam itaq; ad Brutũ, & Caſſiũ a ſe ipſis, Luciũ & Panſam ueluti ad ſpectacula in Græciã proficiſcentes miſerant, poſcẽtes, ut quoad liceret ſtatim illis auxilium afferrent, accerſerẽtq; e Libya ex tribus legionibus duas, quas Sextius agebat, & tertiã Cornificio ab eo dari poſtularet, alterius Libyæ prætori, & qui Senatui obſequebatur. Sed cum, & hos Caio Cæſari cõmilitaſſe intelligerẽt, & oĩa illius ſuſpecta haberẽt, ob rerum ambiguitatẽ ad hoc conſiliũ delati ſunt. Vt quia nouũ Cæſarẽ in primis uererẽtur, ne ſe cum Antonio cõiungeret, prætorẽ eum denuo in Antoniũ ſatis decenter cum Decimo crearũt. Verũ Cæſar aſſiduis contumeliis, eius exercitũ ira ſublatũ inuiẽs in eos concitabat, quod prius q̃ e prima quinq; mille dragmas ſibi pollicitas aſſumeret, ad ſecundã truderetur expeditionem, docuitq; ut ad Senatũ mittentes id milites expoſcerẽt. Illi uero turmarũ duces præmiſere. Quibus Senatus cum ad hæc inſtructos ueniſſe ſciret, quid intenderet, per legatos alios uelle innuere reſpõdit, miſitq; quos ipſe uiciſſim inſtruxiſſet. His mandatũ erat, ut duas legiones, quæ ab Antonio receſſerant priuatim a Cæſare cõuenirent, edocerẽtq; ne in uno dũtaxat ſpem apponerent, ſed Senatũ, qui poteſtatem immortalẽ haberet ſolus, potius ſequi uellent. Accederent itaq; ad Decimũ, quo in loco pecunias ipſis allatas inuenirent, & hęc ſimulãtes dicere, etiã dimidiũ muneris ad eos detuliſſe. Decẽ p̃terea uiros ad diſtributionẽ creauerũt, q̄bus nec undecimũ addidere Cæſarẽ. Legati legiões ſepati a Cæſare alloq nõ auſi, infecto negocio reuerſi ſunt. Tũ Cæſar ad exercitũ uerba facturus, nõ iterpoſitis aliorũ uocibus, ſed p ſe ipſe loq ſtatuit. Cõgregatis itaq; i unũ oĩbus i mediũ p̃greſſus

Lucius. Panſa. Cornificius.

Aliorũ decem uirorũ creationẽ audẽde cur

quas a Senatu contumelias, iniuriaſq; pertuliſſet, ex ordine diſſeruit. Inſultū porro in Cæſarianos omnes ab illo factum, cū ſingulatim eos opprimere ſtuderet, palā retulit, monuitq; ut ſibi ipſis præcauerent, cōcitatis in ducē, ex ſorte iudicatū hoſtem, & ab aliis ad alia cōpulſis bella, ut uel funditus interirent, uel adinuicem contenderent, nā præliū apud Mutinam cōmune omnibus, duabus ſolū legionibus attributū eſſe ut eas ad ſeditionem, rixamq; cōcitarent. Noſtis quippe inquit, ob quæ Antonius nuper debellatus eſt, qualiaq; in urbe Pōpeiani ſubinde moliti ſint cōtra nōnullos, qui munera a Cæſare ſumpſerunt. Quid igitur tutū uobis futurū creditis eorū, quæ ab illo ſuſcepiſtis, agrorū ſcilicet, pecuniarum aut ſalutis meæ, percuſſorū cognatis, atq; amicis in ſenatu dominātibus.

Aſtute Cæſar.

Ego finem qui mihi obuenerit, ultro admittā. Optimū quippe pro parēte depugnātem pati, pro uobis uero tot, talibuſq; uiris, mei & parētis gratia periclitātibus in unū, nō mediocriter timeo. Me ſiqdē ab omni ambitione uacuū eſſe ſcitis, ex quo ducē a ſignis uobis ſtatuentibus nō admiſerim. Vnū autem nūc ſolū uideo uobis, mihiq; ſalutare, ſi conſul ueſtra ope declaratus ſim. Quæ.n.a parēte meo uobis pbita fuere, firma pmanebūt. Colonias quæ adhuc debentur uobis aſſequemini, & pmia uiciſſim nāciſcemini integra. Ego pcuſſores in cām agens, alia uobiſcū diſſoluā bella. Quibus dictis exercitus prōptiſſime uocē extulit. Tunc igitur turmarū duces iterū ad Senatū mittendos ſtatuere, qui coſulatū Cæſari dandū poſtularent. Senatu ætatē eius accuſante, illi quæ edocti fuerant exponunt, Coruinū iāpridē ætate iuniorē geſſiſſe conſulatū dehinc Scipiones, primū ac ſecundū, cū uterq; adoleſcens adhuc eſſet, multa patriæ adeptos eſſe. Ad nouiora deinde progreſſi. Pompeium magnū Dolobellamq; protulere,

Poſtulationes ac replicationes attende.

Ipſi etiã Cæſari per decẽnium ante tempus conceſſum eſſe, ut conſulatum peteret. Hæc ducibus cõfidentiſſime referen‑tibus, non ſuſtinentes quidã ex Senatorũ numero turmarum duces tanta audacia inniti, obſtrepere illis cœperunt, quaſi præter militarem modũ, honeſtatẽq; loquerentur. Quæ cũ intellexiſſet, exercitus, maiore adhuc ira flagrare cœpit, ſeq; ad urbem deduci conclamauit, ueluti Cæſaris filium ſingu‑lari alia electione facturũ conſulem. Multis deinde laudi‑bus ſuperiorem Cæſare ornare pergit. Quẽ cũ Cæſar tanto impetu efferri uideret, confeſtim ab ipſa congregatione octo peditum legiones, equitatuſq; ſufficientem numerũ, & que‑cunq; alia opportuna legionibus, ad iter mouet. Superatoq; Rubicone fluuio, ex Celtica in Italiam quẽadmodũ & pa‑rẽs eius ad ciuile bellum pertranſiuit, copias omnes in duas partitus acies, ex quibus primã paulatim ſubſequi iuſſit, al‑teram quæ potior fuerat, celeri greſſu ſecum duxit, impara‑tos adhuc deprehendere feſtinans. Et iam pecuniarum pars obuiam ipſis ferebatur, quas Senatus ob militũ præmia præ‑miſerat. Veritus itaq; latores earũ Cæſar clam emittit, qui illos deterrerent. Qua ex cauſa pecunias retro ferẽtes, abie‑re fuga. Re in urbe nunciata, tumultus confeſtim, ac trepi‑datio ingens oritur, multis nullo ordine hinc inde diſcur‑rentibus & mulieres, paruuloſq;, & quæcũq; alia precio‑ſiora ad agros, & munita urbis loca deferentibus. Non enim ſatis cognitum erat, an conſulatum duntaxat appeteret. Sed cũ exercitum ira concitũ urbi inferentem, ciues audiuiſſent ad uniuerſa trepidabant. Senatus porro ultra modũ formi‑dine correptus eſt, nulla in armis præſidia parata obtinens. Mutuo igitur, ut in trepidationibus conſuetum eſt, querelas emittebant. Nõnulli exercitũ, quẽ contra Antoniũ eduxerat,

Põpeius magnus. Dolobella

Cæſaris aſtutia.

Tumul‑tus urbis.

Senatus timor.
Querelæ ciuiū.
Opiniones de Cęſare cur exercitū urbi inferret.
In Cicero nē attēde.

cōtumelioſe eidem ereptū fuiſſe querebantur. Alii ſuſpitionē in triūpho habitam, cū nihil iniquū depopoſciſſet. Quidā in uidiam in diuiſione pecuniarū ultro additam. Nōnulli, quod nec undecimū eum aſcripſiſſent. Plurimi, quod præmia nec celeriter nec pfecte tradita eſſet, exercitum arma ſumpſiſſe aiebāt. Inter omnia cōtentionē nō in tempore adhibitā dānabant. Bruto, & Caſſio procul exiſtētibus, cū Antonius, & Lepidus in lateribus adhuc hoſtes morarētur, quos cū Cęſari cōſiliari uelle animaduerterēt, denuo in maius augebatur timor. Cicero qui prius eos adhortari, & inſtituere ſolebat, nullo in loco uiſebatur. Subito omniū ad omnia mutatio facta erat. Et iā pro quingētis ſupra duo millia drachmis duabus legionibus exibēdis, quinquies mille, eaſq; ligionibus octo diſtribuēdas ſuadebāt, Cæſarē decē uirorū loco ad diuiſionem eligēdū. Abſenti quoq; ut cōſulatū petere liceret permittēdū. Legati hinc inde uolitabāt, qui hæc illi ſumma celeritate nūtiarēt. Quibus prius ab urbe digreſſis, pœnitētia Senatū inſecuta eſt, cū nec tā timide, ac pene muliebriter cōſternari, aut aliā tyrannidē ſine cæde, & ſanguine in urbem admitti oportere cōſuleret. Nō cōſueſſe etenim, qui cōſulatū deterēt p uim graſſari neq; milites ex tributo patriæ imperare uelle. Armari oporteret ex his quæ interius exiſterēt. Leges inſurgētibus opponēdas eſſe. Sperare ſe neq; illos prolatis legibus patriæ illaturos arma. Sin inferent, obſiditione tolerādū, quo ad Decimus, & Plācus acceſſiſſent. Satiuſq; eſſe uſq; ad mortē depugnare, q̃ ultroneā ſubire ſeruitutē. Vetera etiam Romanorū cōſilia, & tolerantiā pro libertate habitā, cum nihil pro illa cōmutandū cenſuiſſent, referebant. Duabus uero legionibus, ea die in portū accedentibus ex Libya, deū ipſos pro libertate adhortari arbitrabātur. Pœnitētia itaq; ducti,

Senatus cōſiliū.

Nō cōſueuiſſe cōſulatū petētes p uim graſſari, Attende.

omnia quę ſtatuiſſent, denuo reuocare pergũt. Cicerone iterum inter eos apparente, uniuerſi quoq; qui per ętatē arma ferre poterant, ad bellũ ſcribebantur, cũ quibus legiones duæ ex Libya profectę, equites inſuper mille, & legio alia q̃ Panſa reliquiſſet, huic numero adiiciuntur. Omneſq; huiuſmodi copiæ per partes diuidũtur. Nam pars collem, qui Ianiculus dicitur, in quē pecuniæ omnes collatę fuerant, inſederat, pars fluminis ripā tuebatur. Diuiſis inter eos, qui per urbē fuerāt prætoribus, alii ſcaphas, ac rates quæ in portu morabantur, reſq; in ipſis exiſtentes adſeruabant, ſi forte uicti illis indiguiſſent ad maris fugā. Et hæc magna audacia, celeritateq; peragētes. Cæſarem cōtra deterrere, aut ab exercitus fiducia ad cōſulatus petitionē uertere, aut potenter ſe ab eis tueri, & pręſentē ſortem immutare poſſe exiſtimabāt, donec pro libertate bellũ gererent. Matrem aũt Cæſaris, ac ſororem, neq; palā, neq; occulte inuenire poterāt. Tumultũ itaq; denuo erexerāt tā magnis defraudati obſidibus ueluti Cæſarianis minime ad eos inclinātibus, qui tam diligēter eas occuluiſſent. Quibuſdā e legatorum numero adhuc Cęſari aſſiſtentibus, omnia in cōtrariũ mutata eſſe nunciantur. Qua ex cauſa legati illũ relinquētes, non ſine rubore in urbē rediere Cæſar exercitu adhuc magis cōcitato ſumma celeritate eduxit agmen, ne quid mulieres mali paterentur. Ad populum quoq; tumultuantem, nōnullos ex equitibus præmittit, qui neminem trepidare ulterius moneant. Exultantibus itaq; uniuerſis, quæ ultra Quirinalem collem ſita ſunt inuadit loca, nullo ad manus accedere aut inſidentem prohibere auſo. Alia igitur admirabilis mutatio confeſtim cernitur. Illuſtribus uiris ad illum cōcurrētibus, & uiciſſim ſalutātibus. Subſequente deinde populari turba, quæ militum diſpoſitos

Martē, ac ſororē Cæſaris nota.

Legati deluſi.

Iterata Cæſaris aſtutia.

Quirinalis collis, q recte uerſus flaminiā reſpicit.

Fauor Cæſaris. ordines ueluti pacificos ambiebat, Cæſar exercitum eo in loco derelinquens, poſtridie uerſus urbem, greſſum mouet, ſufficienti cuſtodum ſtipatus manu. Interea ciues per uniuerſum iter ſeparatim aduentabant, ſalutabantq;, nullo blanditiarum aut obſequii quãuis infimo genere omiſſo. Mater uero, ac ſoror in templo Veſtæ reſidentes, cũ uirginibus ſacris, ſumma alacritate illi occurrunt. Et tres legiones, ſpretis eorum ducibus, ad illum emiſere legatos, & ſe illi tradidere. Ex prætoribus earum Cornutus ſeipſum interimit. Reliqui fidei, & ſponſionibus eius obſequentes, cũ illo conuenere. Cicero bis intellectis, per amicos Cæſaris, ut ad illum tute proficiſceretur impetrauit. Cumq́ꝫ ad conſpectum eius perueniſſet, excuſationem protulit, conſulatus quoq́ꝫ ſuaſionem, quã in Senatu ob ipſum ædidiſſet, ad cœlum extulit. Cæſar autem cauillo uſus hoc ſolum retulit eum poſtremũ ex omnibus amicis ad ſe uiſendum, ſalutandũq́ꝫ ueniſſe. Nocte deinde ſubito rumore ædito, duas ex legionibus Cæſaris. Martiam ſcilicet, & eam, quæ quarta dicebatur, in urbem tranſire uelle, quod ex inſidiis, bellũ patriæ inferre recuſarent, prætores confeſtim, ac Senatus omnis, rumori fidem præſtitit, & q̃q̃ finitimus Cæſaris eſſet exercitus, rati his fortiſſimis legionibus, reliquis copiis eius obſtare poſſe, donec alia a lude ad eos potentia acceſſiſſet, nocte adhuc inſtante Acilium Craſſum in Picenum tranſire iubent, qui exercitum pararet, ac quendam ex Tribunis Apuleium, concito curſu ad populum miſere felicia illi annunciantem. Senatus quoq; eadem nocte ad conſilium conuenit Cicerone eum ad portas cum lęticia ſumma, hilaritateq́ꝫ ſuſcipiente. Rumore demum ut inani euaneſcente, in lecticam ſublatus fuga euaſit. Cæſar hac fama compulſus, ad riſum, exercitum

martia, & q̃rta Cæſaris legiones.

propius admouit urbi, in campum, qui Narcius dicitur. Nulli tamen prætorum ſuccenſuit, neq; Craſſo qui ad tabernaculum eius uſq; percurrerat, quãq; ad id inductus eſſet. Poſtremo cum captus aſpectu miſerando, ad præſentiam eius delatus ſupplicaret, ad benignitatis famam atq; clementiæ pepercit omnibus. Verum poſterius morte mulctauit, pecunias publicas in Ianiculo repertas aut alibi in unum conferre iubens, & quas, Cicerone prius exigente, inſcriptas fuiſſe nouerat, exercitui diſtribuit duo millia & quingentas drachmas unicuiq; exhibens, reſiduum quoq; pollicitus impendere. Et hæc agens urbe abſtinuit, quoad conſules electi crearentur. Electus eſt autem & ipſe conſul, cũ Quinto Pedio, ut uoluerat, qui portionẽ Cæſarianæ hæreditatis ſibi dereliquit. Poſtremo ut conſul urbem ingreſſus eſt, ſacrificauitq;, duodecim uulturibus quot olim Romulo condenti urbem, eueniſſe referunt inter ſacrificandum apparentibus, Perfectis ſacris iterum ſe parenti in adoptionem dedit ex lege Curiacia. Eſt autem id a populo in adoptione confirmari. Curias quidem Romani, tribus, aut plebem per partes diuidentes ſolent appellare, quẽadmodum & græci fratrias dicunt. Legalior quippe a Romanis ad eos, qui parentibus carent huiuſmodi habetur mos. Licetq; ipſis æque ac legitimis filiis, adoptãtium affines ac libertos ſecum ducere. Caio aũt Cæſari, ut alia ſplendida, ſic liberti plures, & dites aderãt, qbus potiſſimũ Cæſar prima in adoptione ex teſtamẽto facta indiguiſſe uiſus. Alia itẽ lege, Dolobellã ex hoſtiũ numero xoluit, & ut cauſæ in pcuſſores Cæſaris haberi poſſẽt edixit, Et ſtatim accuſãtiões, cõſcribẽtibus Cęſaris amicis in eos fieri cœptę, qui manus intuliſſent, aut illis ſolũ ignouiſſent. Nã qbuſdã id inſcriptũ eſt. Nõnullis, quod nec pegre

Cęſar cõſul creatus iterũ parenti in adoptionẽ datur.

Adoptantiũ mos.

Acta per Octauiũ cõſulẽ lege

ceſſiſſent cum Cæſar extinctus eſt. Omnibus demum una die diffinita per præconem ad iudicium, deſtituta cauſa inuicem capti ſunt Cæſare indicia ipſa aſſeruante, neq; ullo iudicii abſolutionem obtinente, excepto uno ex illuſtriũ numero, qui nihil tum quidem perpeſſus eſt, uerum paulopoſt cũ cæteris morti traditus.

Mutatio ſtatus.

Viſus eſt, & his diebus Quintus Gallius Marci Gallii frater, qui Antonio cõuenerat urbis præturam agens, a Cæſare, Libyæ præturam poſtulaſſe, & ea adepta inſidias ſtruxiſſe Cæſari. Eius igitur præturã collegæ inuaſere. Populus domum prædæ expoſuit. Senatus uero eum morti condemnauit. Verum Cæſar ad fratrẽ ire iuſſit. Feruntq; intereundũ nuſq̃ illum apparuiſſe. Tam ingentia, itaq; operatus Cæſar ad Antonii cõciliationẽ conuertit animũ. Certior iã factus uiginti legiões in exercitu Bruti cõueniſſe, & Antonio ſup̃ his meditatus uti, ex urbe ꝓfectus ſupra Ioniũ ſenſim carpebat iter. Senatus cõſulta opperiens. Pedius nẽpe abſente Cæſare Senatoribus ne inter ſe diſſiderent, ſed cũ Antonio, Lepidoq; cõciliarẽtur, enixe ſuadebat. Illi ſatis aduertentes, nõ ſua patriæue utilitate, ſed a Cæſare in Brutũ, Caſſiũq; cõſpirationis ineundę cauſa, huiuſmodi cõciliationẽ quæri, tandẽ ex neceſſitate conuenere, ut decreta quæ in Antoniũ Lepidũq; & eorũ milites, ut hoſtes perſcripſiſſent hactenus, diſſoluerent, & ad eos pacifica alia præmitterent.

Initiũ conſpirationis Cęſarianorum.

Pro quibus Cæſar ad illos ſcribens cõgratulatus eſt. Antonio præterea ſe adiutorẽ, ſi opus foret in Decimũ ultro obtulit. Illi uero paribus blanditiis Cęſari adulabãtur, & uiciſſim collaudabant. Itaq; Antonius ad illum ſcripſit.

Subitã, uida ducum mutationẽ

Decimũ ſe omiſſurum eſſe eius gratia, Plancum autẽ ſui propria, & cũ illo ſe cõiuncturũ fore ſi placeret. Tam magna adinuicem ſibi pollicebantur. Perſequentes Decimum Antonis.

Aſinius Pollio ad eum uenit, legiones duas in armis agens, Plancumq; cũ illo reconciliare ſtuduit. Qui tribus ſtipatus legionibus ad Antoniũ ſe cõuertit, ſic ut ingentibus copiis iã præſideret Antonius. Decimo legiones decem aderant, quarum quatuor cęteris bellicoſiores, iampridem fame, morboq; tabuerant, electorũ uero inſuper ſex ſuperant, uerũ ignauę ac laborũ inexpertes. Quamobrem pugnam inire ueritus, fuga ſe ad Brutũ in Macedoniam ſtatuit conferre, iterq; non per ſuperiora alpiũ, ſed per Rauẽnas Aquileiamq; capeſſere. Cognito deinde Cæſaris aduentu ad illas partes, multo longius aliud, ac difficilius elegit iter, & per inculta barbarorũ loca, ſuperato Rheno fluuio proficiſci inſtituit, per quæ tranſeuntem, primi tyrones ad bellũ electi, calore inopiaq; deterriti, eũ relinquẽtes, ad Cęſarẽ profecti ſunt. Poſt hos legiones quatuor, quæ a principio apud illũ fuerant. Antoniũ ſunt ſecute. Cætera deinde multitudo, cuſtodibus corporis exceptis, ex equitibus Celtarũ, quibus ille uolentibus ad propria redire conceſſit, uiaticũ quoq; ex auro, quod illi ſuperfuerat impartitus eſt, & cũ trecentis ſolum, qui remanſerant ad Rhenum peruenit, cuius tranſitum cũ difficilem intueretur, cũ paucis deſtitutus, & ab iis poſtea relictus, decem ſolum permanentibus, mutata ueſte in Celtarum modũ, cũ eorum linguam pariter calleret aufugit, ueluti quiſpiam eiuſdem nationis, non per iter longius ulterius procedens, uerum Aquileiam uerſus cum facile obſequentium paucitatem euadere poſſe ſperaret. Captus demũ a latronibus, uinctuſq; rogare cœpit, cuius principis Celtarum ea gens exiſteret, cũ Camilli eſſe intellexiſſet, haud paruit Camillum faciens, ut ad eum duceretur exorauit. Ille adductus intuẽs, palam blanditiis proſecutus eſt, & q eũ deuinxiſſent cõtumelia coarguit, quod ob

inſcitiã tam illuſtrẽ iniuriis affeciſſent uirũ, Clam uero ad Antoniũ pręmiſit. At uero Antonius mutationẽ fortunæ non nihil miſeratus, captiuũ intueri minime ſuſtinuit, Camillum aũt admonuit, ut eo interfecto, caput ad ſe mitteret, quo uiſo a p̃ſentibus ſepeliri iuſſit. Hic igitur Decimi finis fuit, equitum Cæſaris p̃fecti, & qui ueteri Celticæ ſub illo impaue rat, & in ſequenti anno conſularẽ inire dignitatẽ, & alteri Celticæ præeſſe, ſub eodẽ electus fuerat, ſecũdus ex pcuſſorum numero, qui poſt Treboniũ pœnas dedit, anno cum dimidio a nece Cęſaris. Eodẽ tẽpore Minucius Baſillus & ipſe Cęſaris pcuſſor, a ſeruis propriis interfectus eſt, quorum nonnullis genitalia ademerat punitionis cauſa.

Annus cũ dimidio a nece Cæſaris ad mortẽ Decimi

Appiani Alexãdrini ſophiſtæ bellorum ciuilium Liber Tertius finit. Traductio. P. Cãdidi.

.P. Candidi de ciuilibus Romanorum bellis, ex Appiano Alexãdrino traductis in latinũ. Liber Quartus incipit.

DVO igitur Caii Cæſaris percuſſores, in eorum magiſtratibus bello ſuperati, in hũc modũ dedere pœnas. Trebonius ĩ Aſia Decimus aũt Brutus inter Celtas. Quẽ admodũ uero Caſſius, ac Brutus uiciſſim profligati ſint, qui in Cæſarẽ cõſpirationis uel præcipui fuiſſe perhibentur, tellurẽq; omnem a Syria ad Macedoniæ uſq; fines poſſidebãt, exercitũ p̃terea ingentẽ equeſtrẽ naualemq; continebãt, armatorum legiones circa uiginti ſibi fuberant, nauiũ, ad hæc, & pecuniarum multitudine pollebant, quartus iſte ciuiliũ bellorum liber explicabit. De his quidẽ Romæ publice damnatis ad mortẽ, interrogationes, inquiſitiões

Caſſius .M. Brutus.

& ſupplicia omnia ꝓponebãtur, qualia nec inter Græcos
diſſenſione, & bello laborantes, neq; inter Romanos ipſos
unq̃ agitata, memoriæ proditũ eſt, præterq̃ ſub uno Sylla, a
quo primum hoſtes neci damnati fuiſſe referuntur. Marius

Sylla primũ hoſtes neci damnauit.

quoq; eos inquirebat, quoſq; inueniſſet tormentis afficere
ſolebat. Sylla uero ſub præmioꝝ pollicitationibus maximis,
ac ſupplicijs occulentes, ſimul ab obuio quoq; occidi ſcripſe
rat. Verũ de his, quæ a Mario, & Sylla geſta ſunt ſuperius
meminimus. Quæ aũt inſequũtur in hunc modũ referũtur
acta. Cæſar quidẽ, & Antonius ab odio in amicitiã ſimul cõ
uenere circa Mutinenſem urbẽ in paruula quadã inſula La
binii fluminis & aperta. Hoꝝ cuilibet quinq; armatoꝝ le-
giones aderant, quas ad inuicẽ aduerſas ſtatuentes cum tre-
centis ſolum, ad fluminis pontes acceſſerũt. Lepidus aũt ipſe
progreſſus inſulã ꝑſcrutatus eſt, deinde chlamyde excuſſa
ut uterq; eoꝝ accederet ſignũ protulit. Tunc ipſi trecentos

Cõciliatio iter Cæſarẽ Lepidũ & Antonium.

illos cum amicis ad fluminis pontes relinquentes in mediũ
uenere loco aperto ac conſpicuo, unaq; concedere hi tres
uiri, Cæſar mediũ locũ ob conſulatũ obtinẽte. Per duos itaq;
dies a mane uſq; in ueſperã hoc in loco cõmorantes hæc in
ter ſe ſtatuiſſe feruntur. Deponere conſulatũ Cæſarẽ, & Vẽ
tidium in reſiduũ anni tempus illum gerere. Ceſſãte con-
ſulatu ad directionẽ inteſtinaꝝ rerũ ex lege decreuere Le

Triũuiratus.

pido, & Antonio Cæſariq; ut illi per quinquenniũ præeſſẽt
eo modo, quo conſules præeſſe cõſueuerant. Sic aũt dictato-
rum loco uiſi ſunt eos nominaſſe, fortaſſis ob Antonii decre
tum, qui dictatorẽ creari prohibuerant. Et hos ex nunc ci-
uitatis declarati principes ad anniuerſaria illis ad quinquẽ
nium ſtatuta tempora. Ad hęc gentiũ magiſtratus inter ſe di
uidere, ut Antonius Celticã omnẽ, ſine ulla Pyrenei montis

Diuiſio ꝓuinciaꝝ. continuatione, q̃ ueterẽ Celticã appellant obtineret, Huic nempe pͥſidere Lepidũ, & Iberiæ ultra hanc. Cæſari Libyã, Siciliã, Sardiniã, & ſi qua his in locis ineſt inſula, regẽdas cõmittere. Sic Romanoꝝ principatũ hi tres inter ſe uiri partiti ſunt, quæ ultra Ioniũ fuerant ſola poſtponẽtes ob Brutum & Caſſiũ, qui adhuc ꝓuincias illas obtinebãt. Caſſio itẽ & Bruto Antoniũ Cæſarẽq̃ inferre bellũ. Lepidũ in futuꝝ cõſulatũ gerere, & ob ingruentes neceſſitates in urbe moram agere, Iberiæ ob utroſq̃ pͥſidentẽ. Ex Lepidi exercitu tres legiones cum illo Romæ pmanere. Septẽ uero legiones Cæſarem, Antoniumq; inter ſe diuidere ut tres Cæſar haberet, quatuor Antonius cum ad bellum uterq̃ eoꝝ uiginti duceret legiones. Et iam exercitũ ſpe fulciendũ a bello ad uictoriæ præmia aliaq; munera aſſequẽda. Incollatiũ quoq̃ dationes urbium octo ſupra decem Italicaꝝ, quæ & ſubſtantia, & domoꝝ pulchritudine, pauimẽtiſq̃ præſtarent, quęq̃ ſubinde militibus ipſis diuiderentur, quẽadmodũ illis pro eaꝝ inimicitia per prius belli iure pertinebãt. Erant autem hæ, & aliæ urbes, & in primis illuſtriores, Capua, Regiũ, Venuſia, Beneuentũ, Nucerai, Ariminum, & Hipponiũ. Sic optima, & pulcherrima Italiæ quæq̃ exercitibus aſcripta ſunt. Viſum eſt illis præterea hoſtes proprios interimere, ne hæc ipſa ſtatuentibus impedimentũ quirent afferre, & bellũ exterum conficerent. Hæc igitur ab illis decreta, & conſcripta ſunt. Reliqua Cæſar exercitibus exceptis, quos ad mortẽ cõdemnaſſent, ut conſul recitauit. Quæ intelligentes milites ingenti præconio extulere, inuicẽq̃ ſeipſos ad reconciliationem complexi ſunt. His peractis multa prodigia, ſigna perhorrenda ſtatim Romæ uiſa ſunt. Canes lupoꝝ uice ululatus ædidere, indicium ſane inſuetũ. Lupi etiam per forum

Vrbes olim in Italia illuſtres & opulẽtæ.

Prodigia Romæ.

diſcurrere quod animal in urbe minime aſſueuerat. Bos uo
cem emiſit humanã, & infans recens genitus elocutus eſt.
Ex ſimulacris etiam nõnulla ſudorẽ emiſere, alia ſanguinem
hominũ immanes uoces, armorũ ſtrepitus, equorũ curſus in
ſpectante nemine audiebantur. Circa ſolem porro inſolita ap
paruere ſigna, & imbres lapidei e cælo miſſi, continua ful
mina in tẽpla, ſtatuaſq; deciderũt. Quorũ cauſa Senatus ua
tes, & aruſpices ab Etruria iuſſit acciri. Ex his ſenior, re
ges priſcos iterum reuerti, omneſq; ut prius ſubiectũ iri, ſe
excepto referens, tam diu, quoad extinctus eſt, os, uocemq;
ꝓtinaciſſime continuit. Hi igitur tres uiri a ſeipſis conſtituti Sũma cru
quos morti deſtinaſſent, una conſcripſere, ac potentioribus delitas.
prætermiſſis proprios delegere hoſtes, domeſticos eorũ uide
licet, aut amicos, ad necem mutuo ſibi ipſis, & tunc quidem
& poſterius indulgentes. Elegere, & alii alios, quidam ob
inimicitiã, alii ab offenſione ſolum aut inimicorũ cauſa, aut
amicorũ inimicitia, aut diuitiarũ excellentia commoti cum
multis pecuniis ad bellũ indigerent. Bruto nempe, & Caſ Aſiatici
ſio Aſiaticis reditibus, & tributis aſſiſtentibus. Ad hæc re belli diffi
gibus, & ſatrapis illis conferentibus. Ipſi Europæ, & in pri cultatẽ at
mis Italiæ, opibus bellis tributiſq; afflictæ, deſtituti ob ea, tende.
quæ popularibus quidem ac fœminis exemerant, onera ad
ſummũ uſq; adauxerãt, uectigalia quoq; fabrorũ, & merce
nariorũ impoſuerant. Itaq; pleroſq; ob habitationũ ſplendorũ
proſcribentes, omnes fere uel morte, uel bonorũ publicatiõe
dãnauerant. Senatori ordinis, circa trecentos, equeſtris uero
ad duo millia. In quibus, uel fratres, uel patrui proſcribẽtiũ
inerant, aut præſidentium ſub ipſis quicunq; magiſtratibus,
aut aliis ducibus aduerſi fuerant. Multitudinẽ itaq; eorũ, cũ
a primo cõgreſſu Romã acceſſiſſent proſcripturi uidebãtur.

Cum duodecim uiros, uel ut alii referunt ſeptē ſupra decem ex potentioribus neci cōdemnaſſent, inter quos, & Cicero fuiſſe dicitur, confeſtim, qui eos interficerent Romā præmi ſere, ex quibus quatuor primo impetu in conuiuiis, occurſis buſq; interempti ſunt. Sed cum in ꝑquirēdis reliquis ubiq; ſcrutaretur, domos, templaq; ſubito tumultu per noctē cuncta replebātur. Clamores ad hæc, & diſcurſus cum eiulatu ueluti capta in urbe undiq; ſtrepebāt. Nam cum cognitum eſſet, uirorꝫ captionē fieri, neminēq; ex damnatis proſcribi prius, unuſquiſq; ad inquirendū cum accurrentibus una præcedebat. Sic deſperatis rebus quidā propria nōnulli cōmunia igni ſubiicere parabāt, aliquod inſigne facinus prius agere ꝙ ab ullo pati meditantes, & fortaſſis effeciſſent, niſi quod Pedius ipſe ꝑconibus aſſumptis urbē pagrare cœpit, eoſq; in lucem ſperare monuit, quoad diligētius cuncta pcepiſſent. Orta demū luce præter triū uirorꝫ ſententiā, ſeptem & decē uiros ꝓſcribi iuſſit, & quos ciuiliū malorꝫ cauſam attuliſſe exiſtimās, ſolos ab illis dānatos fuiſſe crederet, fidēq; cæteris publice ſubinde ꝑſtitit, q̄ decreta fuerāt penitus ignorant, eadēq; nocte labore, caloreq; cōfectus mortē obiit. Ingreſſi ſunt āt hi tres uiri ꝑ tres ſepatim dies unuſquiſq;. Cæſar Antonius, & Lepidus militaribus ordinibus inſtructi, una armatorꝫ legione quēlibet eorꝫ comitante. Cū in urbe extitiſſent, confeſtim urbs ipſa armis, ſigniſq; ꝑ opportuna loca diſpoſitis oppleta uiſebatur, ac ſubito in medio ipſorꝫ concio parata aſtitit. Tribunus Publius Titius legem protulit, cōſulatū ſub ꝑſentiū triū uirorꝫ cōſtitutione in quinqēniū uacare, Antonii. ſ. Lepidi, & Cæſaris, qui pari modo, ac cōſules illū obtinerēt. Hos quiſpiā Græcorꝫ aptatores cōmode diceret, quod Lacedæmonii reipublicæ ſubiecta diſponitibus impo

Cicero dā- natus.

Tumultus urbis prio re maior.

ſuere nomen. Nullo itaq; interuallo ad approbationẽ poſito, nullaq; inſigni die ad cenſendũ ꝯſtita legẽ ꝓpoſuere, ac nocte unica ſupra ſeptẽ & decẽ, quos prius diximus centũ, & triginta uiroꝝ ꝓſcriptiones ꝑ uaria urbis loca platæ ſunt. Nec multo poſt centũ, & qnquaginta illis additæ, & continue ex prius damnatoꝝ, aut ꝓnominatoꝝ numero, ob ignorantiã aliquis tabulis adiiciebatur, qui iuſtitiæ opinione neci traderetur. Cunctoꝝ capita ad triũuiros diffinito ꝓmio deferri iuſſum. Erat aũt prẽmiũ, libero argentũ, ſeruo libertas, & argentũ, omneſq; propria ad inqſitionẽ ꝓferre cogebantur. Et qui uel ſuſcepiſſet aliquẽ, aut occuluiſſet, aut inqri ꝓhibuiſſet pari pœna tenebatur, Licebatq; unicuiq; iſtoꝝ q̃ uoluiſſet pari ꝓmio idicare. Fuit aũt ꝓſcriptionis tenor huiuſmodi. Marcus Lepidus, Marcus Antonius, Octauius Cæſar cõmunia aptare ſtatuẽtes, & in melius cõponere, ita fantur. Si non ob infidelitatẽ perditiſſimi homines deprecantes miſericordia digni habiti fuiſſent, eaq; adepta beneſactoꝝ ſuoꝝ inimici, & ſubinde inſidiatores effecti eſſent, neutiq; C. Cæſarẽ interemiſſent, quos ille iure belli captos, miſericordia ſaluos ꝯſtitit, & amicoꝝ loco ſibi ſtatuens ad ꝓuincias, honores, muneraq; cõfeſtim impulit, neq; nos inimicos his contumeliis, & ſcriptis, hoc in loco repente facere coacti eſſemus, nunc autẽ ex his, quæ in nos moliũtur, & eoꝝ cauſa quæ C. Cæſar ꝑpeſſus eſt, implacabilẽ beneuolẽtiæ intuentes eſſe maliciã, potius hoſtes noſtros ꝓuenire q̃ ab illis qcq̃ pati prææelegimus. Et ne quis id facinus iniquũ, aut crudele, aut nefandũ arbitretur, in Caiũ, & nos, qualia ꝑpeſſi ſimus conuertat oculos. Caiũ nẽpe impatorẽ, & ſacroꝝ principem, & quę formidabiliores Romanis fuerant abolentẽ gẽtes, eaſq; ditioni ſuę ſummittentẽ, & uiroꝝ primũ ſup Hero

Proſcriptionis tenor.

Laudes C. Cæſaris.

Mare innauigabile.

culeas columnas, innauigabile quondā mare ꝑtentantē, & Romanis incognitas aperientē terras, tēpli in medio, quod Senatus appellatur, in conſpectu immortaliū deoꝝ, uulneribus tribus & uiginti fœdatū confecerūt, qui bello ab illo capti, ſaluatiq; fuere, heredes quoq; ſubſtantiæ eius nōnulli aſcripti. Quos reliqui in eodē conſtituti odio ſceleratiſſimos hos uiros, ſupplicioꝝ uice ad principatus, prouinciarūq; adminiſtrationes præmiſere, quibus abutentes illi publicas diripuere pecunias, & ex ipſis exercitū in nos cōparant, aliū

Barbari.

quoq; a barbaris expoſtulāt, principatus noſtri continue inimiciſſimis, a quibus plæreq; Romanis ſubiectæ urbes, quod illis non paruiſſent flāmis traditæ ſunt, aliæ dirutæ aut funditus euerſæ, nōnullæ metu impulſæ, patriæ contra nos inferre bellū. Verum nos quoſdā iam ex illis ſupplicio affecimus, reliquos deo fauente pœnas confeſtim pendentes cōcernetis. Maximis quippe nobis cōcedentibus, & ſub manus exi-

Bellum in Brutū nota

ſtentibus prouinciis, Iberia, & Celtica, & his quæ domi ſunt ſupereſt adhuc non contemnendū, & triſte opus, cum his, qui ultra mare incolūt Caii ꝑcuſſoribus, in nos externū meditantibus bellū, ut nec tutum rebus ueſtris, neq; noſtris arbitremur, alios poſt terga relinquere hoſtes, qui in abſentia inſidientur nobis, & euentus belli in tēpore obſeruent, neq; ob hos iterum retardare in tanta celeritate, æquum magis putamus eſſe, quā eos confeſtim e medio tollere. Hoc.n.cōtra nos incipiente bello, cum hoſtes nos, & exercitus, q nobiſcū erant uiciſſim decreuiſſēt ipſi, tot ciuiū millia nobiſcū profligarunt, non deoꝝ indignationē, non hominū inuidiam multi facientes, cum tamē nos nulli multitudini ſuccēſeamus neq; hos hoſtes oēs delegerimus habendos, qui nobiſcū contenderunt, aut inſidias nobis ſtruxerūt non diuitiaꝝ cauſa aut facultatū

aut facultatũ aut dignitatis non quod alter ante nos imperator interemit, dum urbẽ huiuſmodi ciuilibus conſtitueret in rebus, cui bene ſucceſſiſſe fantur ob felicitatẽ q̃q̃ neceſſitate urgente tribus plures q̃ uni opus ſit adeſſe hoſtes. Verum ſolos ignobiliores, & prae caeteris maloꝝ cauſam praeferẽtes ulciſcemur. Et haec non minus ueſtri cauſa, q̃ noſtri. Neceſſe quippe eſt nobis, diſſidentibus, uos omnes in medio dira perpeti, neceſſe eſt & exercitui iniuria affecto, cõturbatoq;, & hoſtiliter proſcripto a cõmunibus inimicis noſtris ſolamen aliquod afferre. Sed cum potentes ſimus quocunq; libeat impetu primo capere, proſcribere eos praeeligimus potius, q̃ inopinãtes praeuenire, & hoc ueſtri cauſa ne ab armatis & ira cõcitis plus obnoxiis inferatur poenae, ſed ut numero diffinitos nomine tenẽtes, ab aliis mandato abſtineãt. Optima igitur fortuna eoꝝ qui hinc ſcriptioni minime ſubſcripti erunt. Nullus ergo aliquẽ ſuſcipiat, aut occultet, aut aliquo p̃mittat neq; pecuniis confidãt, ut uel ſaluet aliquẽ, uel adiuuet, aut cum illo ſentiat. Hũc qdẽ nulla occaſiõe, uel uenia admittẽtes in ꝓſcriptoꝝ numerũ ponemus. At q interemptoꝝ a ſe capita nobis apportari, ſi liber fuerit, quinq; ſupra uiginti mille dragmas ꝑ quolibet accipiet. Seruus ultra proprii libertatẽ corporis, decies mille dragmas Atticas, & ciuilitatẽ heri ſui cõſequetur. Eadẽ indicantibus praemia aderũt, ac nemo ex his, q accepit in cõmẽtariis noſtris ꝓſcribetur, ne manifeſtus ulli ſit. In hũc modũ triũ uiroꝝ ꝓſcriptio ãnotata eſt, q̃tũ ex latina lingua in Graecã licuit trãſferre. Primus igitur ex proſcriptoribus Lepidus fuit, Ex proſcriptis uero primus Paulus Lepidi ipſius frater, Secundus deinde ꝓſcribentiũ Antonius, & ſecũdus ex proſcriptis Lucius Antonius eius patruus. Hi etenim primi hoſtes eos iu

Magna crudelitas ſub pietatis ſpecie.

Proſcriptiones optimatũ et interitus.

dicauerant. Tertius uero, & quartus fuere, qui in altera tabula in futurũ cõſules creati fuerant Plancus, & frater Plocius, & Aſinii ſocer Quintus, qui neutiquã ſecundũ dignitatẽ cæteris magis proponebãtur, quẽ ut timorem, & deſperationem omnibus incuterent, cũ neminẽ liberari poſt exiſtimarent. Erat & inter proſcriptores Thoranius a nõnullis Cæſaris procurator habitus. Et ſimul cum his proſcriptiones ueteres cõtinebãtur. Omnes porro urbis exitus, aut portus, aut ſtagna, aut lacunæ, aut quodcũq; aliud ad fugã ſuſpitioſum inerat, aut ad latendũ per prouinciã profugis patebat, a turmarũ ducibus obſidebatur, quibus perſcrutari omnia, & diſcurrere iniũctũ fuerat. Et hęc uno ĩpetu ſimul facta ſunt. Statim igitur per prouinciã omnem, ac ciuitatem, & quiſq; quod ſperauerat adeptus fuerat, hominum captiuitates plurimæ, ſubitæq; perpetrabãtur. Varii ad hæc necis modi, capitũ abciſiones mercedis gratia cõſpiciebãtur. Fugæ turpiſſimæ, & cultus prius illuſtribus inſueti, cũ nõnulli puteos ſubirent, alii ſubterraneas ſpecus, & imunda quæq; quidã per fumi exitus, aut ſub tectis tegulis operti, miꝝ ſilẽtio laterent, non minus pcuſſoribus mulieres, puerosq; formidantes, qui nõ ſatis beneuole erga eos ſe habebãt. Erant qui libertos uererẽtur, ac ſeruos, aut fœnoꝝ debitores, aut agris ſuis finitimos ipſoꝝ deſiderio timerẽt. Inſurrectio itaq; oĩum quarta priuſq̃ ubiq; aderat. Subita, & nefanda mutatio oĩ in loco uiſebatur Senatoꝝ, aut cõſiliũ ꝑtorũue, aut tribunoꝝ, aut magiſtratus diſcurrentiũ, aut q̃ in illis erãt ad pedes ſeruoꝝ ſuoꝝ ꝓcidẽtiũ cũ clamore, & eiulatu, & ſeruos ꝓprios dominos, ſaluatoresq; appellãtiũ. Quæ res eo miſerior uidebatur, quo deiecti nulla miſericordia ab ullo leuarẽtur. Propria uniuſcuiuſq; malis referta erãt, nõ quẽadmodũ ĩ ſeditionibus

Thoranius.

Crudelitas maxima.

aut belli captiuitatibus,nõ.n.ut illis aduerſariũ,aut hoſtẽ me
tuẽtes domeſticis ſe crediderãt.Cæterũ eos ꝑcuſſoribus ma-
gis formidãtes quos in ſeditionibus,aut bellis ueriti erãt tũc
maxime timebãt,cũ repẽte ex neceſſariis hoſtes effectos cer
nerãt,uel ob ſimultatẽ,uel munerũ ꝓmiſſionẽ,uel ob repoſitũ Domeſti-
in domibus aurũ atq; argentũ.Infidus q̃ppe unuſq́ſq; in do- coꝝ pa-
meſticos effectus erat,& ꝓpriã utilitatẽ bñuolẽtiæ eoꝝ an- uor.
tetulerat,Fidi aũt,& beneuoli,nõ auxiliũ afferre,non celare
aliquẽ,aut cũ ullo cõuenire audebãt ob ſuppliciorꝝ crudelita
tẽ cũ eoꝝ mẽtibus ſeptẽ,& decẽ uiroꝝ prius interẽptoꝝ in
ſideret timor,& nullo ꝓſcribẽte. Verũ q̃buſdã repẽte inſur Nota.
gẽtibus q̃libet ſimilia ſibi expaueſcere,& inuicem cõſpirarẽt
cũ in cõſcriptionibus nõnulli uniuerſis ſtatim traditi etiam,
alii nulla de ſe cura habita,ad lucra,prædaſq; cõuerſi,alios
ad ꝑcuſſoꝝ mercedẽ uenabãtur,Ex reliqua aũt multitudine,
quidã ad occiſoꝝ domos ſpoliãdas accurrebãt,quæ utilitas
a cõſideratione præſentiũ maloꝝ eos auertebat.Alii modera
tiores benignioreſq; ex ſtupore cohorruerãt,eratq; illis ad-
mirabile animo uoluentibus,alias quidẽ ciuitates a ſeditione
diſiectas a cõcordia ſeruatas extitiſſe,hãc uero ſeditiõe prin
cipũ turbatam,cõcordia in hunc modũ corruiſſe.Nã & qui Varia
interfectoribus opẽ attuliſſent,& qui minime afferrent una mortis ge
interibant,quaſi ab illis nullã iniuriam accepiſſent.Erant qui nera.
ſe ſpontanea fame conficerent, qui laqueis finirent uitã,qui
ſe aquis immergerẽt,aut e tecto præcipites darẽt,aut igne ſe
abſumerẽt,aut iugulatoribus ſe offerrẽt.Erãt q̃ accerſiti re-
tardarẽt,alii q̃ ſe occulerẽt,idecoreq; deprecarẽtur. Quidã
qui malũ a ſe ꝓpulſarent,q̃dã qui precio accerſirẽt.Alii por
ro præter trium uirorum ſententiam aliorum inſcitia ab in-
ſultu necabãtur,& clare nõ ꝓſcriptus neci traditus inſpicie-

Fortunæ uarietates

batur, quod cadaueri caput aſſiſteret. Nã proſcriptorꝫ capita ante tribunal in foro ponebãtur, quo in loco afferentes precium accipere opus erat. Aliorꝫ quoq; ſtudiũ, & uirtus eminebat, cũ mulierꝫ, tũ filiorꝫ, fratrũ, ſeruorũq; ſeruantiũ plurima aut machinantiũ, & una morientiũ, cũ quæ optarent perficere nequiſſent. Nõnulli interfectoribus ſuis uitã adimebãt. Ex fugientibus præterea quidã naufragio peribant, omnibus conatibus ipſorꝫ aduerſante fortuna. Alii pter cunctorꝫ opinionem ad urbis magiſtratus, bellorꝫ pturas, triumphoſq; reuertebantur. Sic tẽpeſtas illa admirabilis omnibus emicuit. Et hæc qdẽ nõ priuata in urbe, aut minimo in regno, ſed potentiſſimo gentiũ cunctarꝫ, mariſq; dominatu cõmouit deus a longe, in hunc, in quo nũc eſt diſponens principatũ. Fuere & ſimilia alia in ipſa urbe ſub Sylla, & ante illum ſub Caio Mario, quorꝫ uiciſſim clariora mala in his, quæ de eorꝫ geſtis ſcripta ſunt ædidimus, ita ut inſepulta maneãt. Hæc aũt

De Augusto.

trium uirorꝫ geſta exiſtimabit quiſpiã unius potiſſimũ intuitu, cuius uirtute, ac fortuna imperiũ inſtabilem ſedem conſtitutum eſt. geſtus quoq;, ac nomen eorꝫ, qui ſub ipſo nunc ſunt derelictum fuit, longe fuiſſe clariora, cuius ſplendida opera ipſius manufacta, quæ memoriæ magis cõmendata ſunt, qm̃ poſteriora fuere, referã ſubinde. Nunc aũt nõ omnia, nõ enim relatu digna, interitus, fugæq; priuatorꝫ, & quod nõnullis a triũ uiris reditus conceſſus ſit, & eorꝫ qui rediere ignota uita, uerũ quæ admirabiliora in primis extitere, maxime ut ex eorꝫ conſideratione præſcriptis adhibeatur fides, in præſenti ediſſeram. Multa quippe ſunt, & quæ multi Ramanorꝫ pluribus in libris a ſeipſis conſcripſerunt, ex quibus modica ipſe ex quacũq; ſpecie ad uniuſcuiuſq; fidẽ, & præſentiam temporꝫ beatitudinem a principio magnitudinis eorꝫ refe

rabo. Aſſumpſit autẽ initium hæc clades in ipſo ſtatim conſcurſu in urbem ab his qui magiſtratibus adhuc præſidebant, ac primus ex Tribunis Saluius interemptus fuit. Sacroſancta quippe ex legibus hæc habetur dignitas, & quæ plurimũ inter cæteras polleat. Ita ut nõnullos ex conſulibus aliquando cuſtodiæ incluſerit. Et erat hic quidem Tribunus qui Antonium hoſtem a principio iudicari probibuerat, poſterius uero in omnibus Ciceroni ad hæc ſerat. Intellecta igitur triũ uirorũ conſpiratione & feſtinantia in urbem, domeſticis conuiuiũ exhibuit, quaſi non ulterius cũ illis ſæpenumero affuturus. Accurrentibus aũt in conuiuiũ armatis, nõnulli ex accũbentibus cũ tumultu trepidationeq́ aſſurrexere. Cæterorũ armatorũ dux quieſcere omnes iuſſit, Saluium uero ut ſedebat crinibus apprehenſum, donec cõficeret attraxit in menſa caputq́ illi abſcidit, & q una affuerãt, ut prius manere perſuaſit, ne tumultu ædito ſimilia perferrẽt. Sic illi præfecto abeunte ſtupefacti uſq́ in profundam noctem reliquo Tribuni cadaueri ſilentes aſtitere. Secundus interemptus eſt Minucius prætor cum in foro comitia haberet, Audiens etenim armatos ad ſe accurrere, ſubito proſiluit, & interfugiendũ quo in loco latitaret, mente cogitãs mutata ueſte tabernã ingreſſus eſt, clientes cũ magiſtratus inſignibus ab ſe abigens. Illi pudore, ac miſericordia cõmoti pſiſtitere, eoq́ modo licet inuiti faciliorẽ inſequentibus ad prætorem præſtitere aditũ. Annaliũ aliũ ex prætoribus, dum quæſtorẽ circũcurrentẽ, & ſorte electos adhortantẽ per puerũ aduocat, amici qui cũ eo fuerãt, & qui inſignia magiſtratus deferebant deſeruere fuga, in tabulis proſcriptum eſſe ſentientes. Ille ad clientulũ delatus, qui uilem quandã & humilẽ domũculã in ſuburbano fere ignotam poſſidebat, ſecure in ea la-

Saluius Tribunus

Minucius p̃tor.

Annalis p̃tor.

mit, quo ad filius ad clientulũ fugiſſe ratus ꝑcuſſores eum in locũ ſecũ duxit, & ob id a triumuiris parẽtis ſubſtãtiã adeptus ad ædilitatẽ quoq; ſublatus eſt. Verũ poſterius ab ebrietate redeũtẽ, milites a caſu obuii, ac propellãtes interemere, q parẽtẽ eius antea occiderãt. Thuranius uero nõ iã prætor, ſed prętoria functus dignitate, adoleſcẽtis impudici genitor, qui apud Antoniũ plurimũ poterat, turmarũ duces deprecatus eſt, ut necẽ aliquãtulũ differrẽt, donec filius eũ ab Antonio deſpoſceret. Illi riſu ædito popoſciſſe qdẽ illũ, uerũ ꝑ filia dixere. Id intelligẽs ſenex, aliud breue ab eiſdẽ exorauit ſpaciũ, donec filiã uideret. Qua cõſpecta a paternis bonis abſtinere iuſſit. Sed nec illã ab Antonio poſtulauit frater. Cõtigit aũt ut is ſubſtãtiã omnẽ in turpibus abſumeret, & furti deprẽ hẽſus ex cõdẽnatione aufugeret. At Cicero q poſt Caiũ Cæſarẽ potẽs admodũ, qtũ popularis monarchia ualuit, in urbe floruit, cũ filio & frater, ac fratris filio, omnibus deniq; neceſſariis eius, & cliẽtibus, amiciſq; proſcriptiõe dãnatus eſt. Is fugiẽs paruã ingreſſus ratẽ maris tẽpeſtate deterritus ad proprios agros, quos ob hiſtorię huius paſſionẽ uidiſſe meminì circa Capuã Italiæ urbẽ delatus eſt. Tacite igitur accedẽtibus his, qui illũ inquirebãt, qppe præ cæteris ambitioſiſſime hũc uirũ efflagitabat Antonius, & Antonii cauſa qplurimi corui aduolãtes obſtrepere cœperũt, eũdẽ e ſomno excitãtes, ueſtẽ quoq; roſtris eouſq; attraxere e qeſcẽtis corpore, quoad ſerui id ſignũ adeo miſſum arbitrati lectica ipoſitũ iterũ ad mare ꝑ profundã ſiluã occulto calle detulere. Multis ꝑ partes accurrẽtibus, interrogãtibuſq; ſicubi Cicero appareret, obuii ob beniuolẽtiã miſericordiãq; nihil niſi ablatũ fuiſſe referebãt. Verũ cerdo qdã Clodii cliẽtulus Ciceronis acerbiſſimi hoſtis, Lenæ turmarũ duci cũ paucis aſſiſtenti callem

Thuranius. Cicero uir illuſtris. Fuga ciceronis. Capua.

indicat. Quo cognito inſequitur ille & Ciceronis ſeruos lõge plures, q̃ quos ipſe deduceret auxilio adeſſe cernẽs militariter admodũ cœpit exclamare. Ea uoce qui in agris aderant poſtremi turmarũ duces aduolãt, quos ĩuictes Ciceronis ſerui, q̃plurimi accedẽtibus territi ceſſerũt. Lena uero q ꝓpriã cauſam Ciceronis patrocinio tutatus pœnam effugerat, caput e lectica primus extulit, ſimulq́ꝫ præcidit, tribus feriẽs, ſecanſq́ꝫ uulneribus ob inexperientiã. Abſcidit & dexterã, qua orationes illas luculentiſſimas in Antoniũ ueluti tyrãnũ exarauit, ad Demoſthenis in Philippũ editarũ ſimilitudinem. Quo facto nonnulli in equis quidã nauibus præuecti ſunt, ut hæc Antonio primi nũciarent. Lena ſedẽti in foro Antonio caput, manũq́ꝫ Ciceronis a lõge protulit, oſtẽd tq́ꝫ. Qua ex re exhilaratus ducẽ coronauit, adornauitq́ꝫ donis, ducẽtis.ſ. & quinquaginta millibus drachmis Atticis, quod maximũ, & pugnaciſſimũ inimicoꝝ olim eius occidiſſet. Caput manuſq́ꝫ Ciceronis in foro ante tribunal ꝑ ſpaciũ temporis pepẽdere, quo in loco & ipſe prius orare ſolitus. Ad id ſpectaculum multi audiẽtes uiſendi cauſa cõuenere. Ferũt & in die Antonium Ciceronis caput in mẽſa tenuiſſe, demũ ſatiarũ animo ab hoc nefando ſpectaculo abſtinuiſſe. In hũc modũ Cicero eloquẽtia admirabilis, præter cæteros in hanc ætatem uſq́ꝫ & qui cõſularem dignitatẽ obtinuerat in maximis patriæ ſuæ utilis extinctus ab hoſtibus cõtumeliis affectus eſt. Filius autẽ eius in Græciã ad Brutum pertrãſiuerat. At uero Quintus Ciceronis frater ſimul cũ filio depræhenſus apud ꝑcuſſores præcibus inſtare cœpit, ut ſe anteq̃ filiũ occiderẽt, Filio cõtra ſuppliciter poſcẽte, ut ſe prius neci traderẽt, ꝑcuſſores id utriuſq; ſe cõceſſuros ãnuerũt. Ita ambobus intercœptis, ſigno dato, ſeparatim uno ĩpetu necauere ambos. Gnatii etiã pater Ciceronis filius.

& filius telis cōcurrentes inuicē uno uulnere confoſſi ſunt, reliqua mēbra, capitibus adēptis inſimul cōplexa reſederūt. Blauus filiū eius, ne una gradientes cōſpicui fierēt hoſtibus ad mare fugere ſuaſit, Ipſe poſterius ex iteruallo ſequebatur. Annūciante deinde quodā ſiue temere, ſiue cōſulto filiū eius interceptum eſſe retro rediens, pcuſſores ut ſe interimerent accerſiuit. Accidit autē ut filius eius ex naufragio periret. Si inter clades fortuna plurimum poterat. Arūcius filio ſine illo recuſanti fugā arripere, uix ut ſeipm ſaluaret potuit ſuadere. Et hūc qdē mater ad portas ante miſit, deinde ut parētem occiſum ſepeliret reuocauit. Sed cū illū in mari ex einedia uitā finiſſe nouit, ſeipſam interemit. Et hæc quidē filiorum bonorum, malorūq; imagines deſcriptæ ſunt. Fratres ambo proſcripti qui Ligarii noie appellabātur inter latendum ſomno cōſopiti ſunt. Ex his alter ingrentibus ſeruis ſtatim interficitur, alter fuga elapſus, dū fratrē interēptū audit, ſe ex pōte proiecit in fluuiū. Circūſtantibus illū piſcatoribus, ueluti non ſpōte, ſed caſu decidiſſet, diutius ne ab illis caperetur obluctatus eſt; ſeq; inter fluctus ultro obruit. Captus poſtremo ab his cū in tutū peruniſſet, Non me edepol ſeruaſtis inquit, ſed una uos, cū pſcriptus ſim neci cōdénaſtis. Verum illi miſericordia moti apprehenſum tenuere, quouſq; a militibus q pontē obſeruabāt cōſpectus, & capite abciſo interēptus eſt. Quorūdā etiā fratrū caſus miſerabilis fuiſſe legitur, nam cū alter ſe pieciſſet i fluuiū, ſeruus cadauer diligētius pſcrutatus, elapſa iā qnta die rimādo cōperit, & adhuc ab aſpectu cognitum capite priuauit. Alterum in ſterqlinio demerſum ſeruus alius indicauit. Percuſſores itaq; ingredi nō auſi, haſtis, banuiſq; e fūndo extraxere, & caput ſorde fœdatum ut erat abſcidere. Alius capto fratre neſcius ſe cū illo pariter pſcriptū eſſe pro

Varii & admirādi fortunæ caſus.

Alius caſus.

pere accurrit, & me ante iſtũ interimite clamauit, Quod intelligẽs turmæ ductor, cũ & hũc pariter ꝓſcriptũ ſciret, æqua poſtulas rñdit, nã & tu ante iſtũ ꝓſcriptus es. Quibus dictis iuxta ordinẽ interfecit ambos. Et hæc fratrũ exempla digna memoratu. Ligariũ cõtegens mulier unicã ſecreti participẽ admiſerat ancillam, ꝓdita deinde ab ea uiri caput deferentẽ ꝓſequebatur exclamãs. Ego hũc ſuſcepi, par mihi & ſuſcipientibus debetur pœna. Cum nullus eſſet, qui interficere auderet, aut ſuccenſere. Ipſa ꝑ ſe ad principes nũcia ꝑuenit. Spernentibus iis ut mariti cupidã, inedia ſe denuo confecit. Et hæc qdẽ hoc in loco cõmemorata eſt, qm̃ uirũ ſaluare cupiẽs nõ potuerit, ob idq; ſeipſam interfecerit. Quęcũq; a felicitate amoris nequaq̃ cecidere in his, quæ uiros tutatæ ſunt ꝓſcribo. Ex illis uero quæ impudice inſidias ſtruxere uiris in primis Septimio nupta hẽbitur. Hæc.n. a quodã Antonii neceſſario atq; amico corrupta fuerat. Dũ igitur ex adulterio ad nuptias trãſire cupit Antoniũ per adulteriũ in uirũ deprecata eſt. Per hũc modũ Septimius in tabula ꝓſcribitur, qui re ab uxore cognita, domeſtici ignarus ꝑmali fugã p̃parabat. Illa ueluti mariti cupida fores occluſit, ac tãdiu tenuit, quo ad ꝑcuſſores aduenere. Eadẽq; die, & maritus ĩterfectus ẽ, & ipſa impias celebrauit nuptias. Salaſſus fugiẽs, cũ ſpe deceidiſſet in urbẽ nocte delatus eſt. Dũ deſinente ſæuitia res in melius cõponi exiſtimat, occlũſa domo ſolus oſtiariuss & ipſe in ea pariter cõcluſus heꝝ agnouit, & in eius cellulam recepit, cõtegere quoq; ex his, quæ habuiſſet, atq; alere pollicitus eſt. Ille uxorẽ e domo ad ſe euocare iubet. Mulier accelerarẽ ſimulans ancillas uereri aiebat, ne ꝑ noctẽ quippiã ſuſpicarẽtur, mane p̃ſto ſe affuturã. Orta luce ꝑcuſſores ſubito accerſit. Oſtiarius in domũ ꝓfectus ueluti morantẽ acce

Ligarius.

Septimii uxor.

Salaſſus.

lenire ſuadebat. Salaſſus abſente illo inſidias nō nihil ueri-
tus, tecti culmē aſcēdit, qd fieret interim opꝑiebatur. Vidēs
deinde nō oſtiariū, uerū mulierē ꝑcuſſores deducere, ſe præ
Fulnius. cipitem miſit e tecto. Fulniū ad ſeruā eius fugientē, quā pel
licem olim habuerat, & libertate donatā in uxorē ſibi aſſū
pſerat, ab eadē tot beneficiis obnoxia proditū fuiſſe aiūt, ze-
lotypia alterius, quæ & ipſa Fulnio denupſerat. Tot peſſima
rum mulierū exēpla ſeſe offerūt. Statius Sānius, q plura Sā-
nitibus in ſociali bello utilia peregerat, ob inſignia facinora
diuitias, atq; nobilitatē in Romanoꝝ Senatū admiſſus fue-
rat, cum iam octogeſimū attigiſſet annū. Cū igitur diuitiaꝝ
cauſa inter proſcriptos referretur, domū populo aperuit, &
ſeruis quæcūq; libuiſſent efferre conceſſit, alia & ipſe pro-
iecit, donec euacuata domo, & occluſa igne iniecto in ea-
dem cōbuſtus eſt. Ignis porro ꝑ urbē euagatus nōnulla alia
Capio. cōſumpſit loca. Capio in longū adopertis foribus per uim in-
grediētes ad unū interfecit, & a multis cōtumelia affectus
Vitulinus ſolus eos interficiēs extinctus eſt. Vitulinus ingentē arma-
Regiū. toꝝ manū circa Regiū in unū cōparauit ex proſcriptis. ſ. &
cū illis fugientibus, & ab octo ſupra decē urbibus, quæ exer
citibus in prædam deſtinatæ id eoꝝ præmia ad grauiſſime
ꝑferre uidebātur. Qua ſtipatus, turmaꝝ duces ad eos di-
ſcurrentes interfecit, donec maiore exercitu in eum miſſo,
cum nec ſic animo deficeret in Siciliā ad Pōpeiū, qui inſulā
eā obtinebat, & fugientes ad ſe ſuſcipiebat ꝓfectus eſt. Sub-
inde bello acriter geſto in Sicilia multis ſuꝑatis p̄liis, filiū,
Meſſana. & quoſcūq; ex ꝓſcriptis, qui ibidē cōuenerāt, Meſſanā ire
iuſſit. Ipſe cum ratē ab hoſtibus nudatā eſſe cerneret in eos
delatus hoſtili manu cōfoſſus eſt. Naſo ab liberto q olim ex
obſoletis eius fuerat, proditus, a quodā militū gladiū eripuit,

& ꝓditore ſolo interēpto, ſe ultro pcuſſoribus necandũ prae buit. Amator heri ſui ſeruus, liberatũ eum in tumulo quodã cõſtituerat. Ipſe quo ratẽ precio cõduceret ad mare deſcen derat. Reuerſus cum Herũ interfectũ offendiſſet aſpirantẽ adhuc, uehemẽter intonãs ſuſtine parũper o here inqt, & inſurgentẽ ſubito turmaꝝ ducẽ interemit, poſt quẽ ſeipſum interficiẽs, ad herũ conuerſus. Solamẽ inqt o here ſuſcepiſti. Lucius duobus fidiſſimis libertis aſſignato auro, ad mare ꝓperabat. Fugientibus illis, retro rediit, & deſperata ulterius uita, iugulatoribus ſeſe obtulit. Labienus q in Syllę proſcriptionibus multos cœpat, multoſq; interemerat, ignauus merito hẽri poterat in his ſimilia generoſe ꝑtuliſſet. Egreſſus itaq; domo in throno cõſedit, pcuſſores ad ſe uẽturos lęte opperiens. Ceſtius in agris apud benignos ſeruos cælabatur. Ducibus uero turmaꝝ continue cum armis, capitibuſq; diſcurrentibus pauoris diuturnitatẽ ferre non potuit uerũ ſeruis ꝑſuaſit ut pyrã pararent, atq; incenderẽt, ita ut inqrentibus, Ceſtiũ a ſe interfectũ & ſepulturæ traditũ affirmare poſſent. Cui cum illi paruiſſent, pyram proſiluit intrepidus. Aponius tute latebras adeptus abominata uictus turpitudine inſequentibus ſeſe necandũ obtulit. Alius in publico ſe ultro obtulerat. Iugulatoribus morã ducẽtibus, oppreſſo ſpiritu ſibi ipſi ademit uitã. Lucius Aſinii tunc conſulis ſocer per mare arrepta fuga, ſalis motũ non perferẽs, ſe ſponte immerſit undis. Siſiniũ fugientẽ, acclamãtẽq; nutiq ſe proſcriptũ eſſe, uerũ pecuniaꝝ cauſa inſidiis appeti, ad tabulã ꝑſequẽtes adduxere, & eius nomẽ inſcriptũ, ut legeret coegere quo lecto eũdẽ dedere neci. Emilius neſcius ſe ꝓſcriptũ eſſe cum armatos aliũ inſeq uideret, turmæ ductorẽ interrogauit, quis ille proſcriptus eſſet, Is Emilio inſpecto tu ipſe es Emilius.

Cillus. Decius. inqt, & ambos, ſimul interfecit. Cillus, & Decius e Senatu egredientes cum eorum nomina tabulis inſcripta cognouiſſet, nullo inſurgēte ſine ordine per portas arripuere fugam, & occurrenti turmarum duci, ex curſu ſeipſos prodidere. Icelius q ſub Bruto, & Caſſio ius aliquādo dixerat, Cęſare cū exercitu circa iudicia aſſiſtente, cæteris iudicibus occulte condemnationē eius afferentibus, ſolus palā abſolutionē protulit, & ob libertatis confidentiam clam elapſus, afferentibus

Aſtuta cuſtodia. cadauer ſeſe immiſcuit, lecticāq; detulit. Admirantibus qui cuſtodiæ portarum præerant, quod ſolito āplius uno homine ad ferendū uterentur, nilq; ſuſpicantibus de his, qui ferebant lecticā perſcrutati ſunt, ne ſub ſimulatione quiſpiā in ea celaretur. Qua ex cauſa deferentes Icelium redarguere cœperunt, quaſi minime cū illis ad id munus eſſet electus. Ob

Varus. id a perſequentibus agnitus interēptus eſt. Varus a liberto ſuo proditus ſumma celeritate ſe proripuit, & montem ex monte commutans ad Minturnenſium peruenit paludem, in qua ſe ipſum recreans tacitus latebat. Minturnenſibus ad latronū inquiſitionē, diſcurrentibus paludē, arundinis motu deprehenſus capitur, ſeq; latronē profeſſus eſt, eoq; modo dānatus ducebatur. Cum una cum cæteris ſupplicio afficiēdus eſſet, id genus mortis ut indecorum aſpernatus in hūc modum locutus dicitur. Interdico uobis o Minturnēſes me cōſulem olim factū, & a principibus, quod longe honorabilius eſt proſcriptū, ulterius torquere aut morte mulctare. Si.n. mihi fugere non licet, utilius nūc eſt ſub collegis meis obire mortē. Ad quæ diffidentibus illis, cum orationē huiuſmodi ſuſpectā haberent, accurrens turmæ ductor Varū agnouit, & capite adempto reſiduū corporis Minturnēſibus reliqt.

Largus. Largū quidā in agris deprehenderūt, non Largū, ſed alium

inquirentes, Eius itaq; fortunã miſerati, quoniã non quæſitus interceptus eßet, per ſiluã ut aufugeret illi ſuaſerũt. Inſequẽ tibus aliis ut eundẽ caperent, ad primos feſtino curſu perue nit, & uos me interficite inquit, qui caſum meũ prius mi ſerati præmia ob id debita habere promeremini, Sic moritu rus æquam humanitatis uicem illis reddidit. R ufus domũ ornatiſſimã iuxta Fuluiã Antonii uxorẽ poſſidebat, q̃ cum Fuluia ſummope ab eo emere tentaſſet neutiq̃ morẽ geſſit mulieri, tunc autem dono exhibens inter proſcriptos dela tus eſt. Itaq; capite eius ad Antoniũ relato id ad ſe ſpectare renuit, uerum ad uxorẽ deferri monuit. Illa fori pice ante domũ ei contiguã iuſſit appendi. Alius uillam perornatã ad modũ, & floridã poſſedit. Antrũ in ea profundũ, & pulcher rimũ inerat, & forte ob hæc proſcriptione dãnatus fuerat. Contigit autem, ut ſe in antro tunc forte refrigeraret, cum pcuſſores a longe uenientes conſpiratus ſeruus, in profundũ antri eum iuſſit abſcedere. Ipſe berili tunica aſſumpta ſe do minum eße ſimulauit, & trepidatione magna detineri, & fortaſſis pro hero mortẽ pertuliſſet, niſi quod cõſeruus alius dolum reſerauit. Interfecto itaq; hero populus ꝑgrauiter id ferens rem ad principes detulit, nec ante ab ira conquieuit, quã herũ indicantẽ cruci affixum qui uero cõſeruaſſet liber tate donatũ cõperit. Aterium latitantẽ ſeruus prodidit, qui ſtatim liber effectus heri ſui filiis ſubſtantiã ademit, contu meliis quoq; inſectatus eſt. Illi quacũq; gradientẽ taciti, ac flentes ſequebãtur. Eam iniuriã deteſtatus populus triũuiris rem aperuit. Hi fortunis abundantẽ proſcriptis filiis in ſer uitutem redegere ultro. Hæc circa uiros memoriæ cõſcripta fuiſſe referuntur. Attigit quoq; ob diuitiaꝝ facultates, & orphanos fortuna illius tempeſtatis, quoꝝ unus cũ ad præ

Rufus.

Vis uirtu tis.

Mortes in nocẽtũ.

ceptorē graderetur, cum pedagogo ſimul interimitur, dū ille puerū arctius cōplexus, ab ſe āmoueri minime ſuſtinuit. Atilius p̄texta depoſita togā ſumpturus amicorꝫ turba ſtipatus, ut mos fuit, ad ſacra, & ad tēpla ducebatur. Exorto rumore eum in tabulis pſcriptū eſſe, amici ſeruiq; deſeruere oēs. Solus itaq; relictus ex tam inſigni pōpa ad matrē ſeſe contulit. Ea filiū ob timorē penes ſe retinere uerita domo ex pulit. Itaqꝫ poſt matrē alterius periculū facere non auſus in montē aufugit, ex quo ob famē ad ima cōpulſus in latronē incidit, q p̄tergradiētes deprædabātur. Ab hoc p uim aſſuefactus ad prędā, cū deliciis innutritus eſſet, laborꝫ ut puer ferre non potuit. Arrepto itaqꝫ curru, rotarꝫ uelocitate ſublatus eſt, & turmarꝫ ducibus ſeipſum prodidit, eoqꝫ modo intereptus eſt. Dum hæc ita gerūtur, Lepidus de Iberis triūphum agere conſtituit, Et ſtatim edictū in hūc modū pmulgatur. Lætā fortunā annunciari oībus, qui ſacra, cōuiuiaq;, eo die peregiſſent. Qui aūt minus paruiſſent, eos in proſcriptorꝫ haberi numero. Ille igitur triūphū inter ſacra deduxit omnibus hilari geſtu, & mente infeſta proſequentibus. Proſcriptorꝫ interim dona domeſticis uenui ſubiiciebātur, paucicqꝫ admodū inuenti ſunt, qui agros illorꝫ emere auderent, quidā, quod infeliciū ærūnis pœnā addere erubeſcerēt, nec ſatis proſpere ſimilia ipſis euenire poſſe arbitrarētur, nō etiā ab his tuto, q aurū, & argentū habuiſſent illorꝫ oculis obiici quinimo proprios agros neutiq periculi expertes fore, uerū multo magis quæ ipſi poſſiderēt, diſcrimini ſubiecta eſſe exiſtimarent. Soli quidā ob audaciā minuta quędā precio coemerant. Ea ex re principibus, quæ ad belli apparatū neceſſaria forent ſufficere ſperantibus, ducenta millia deeſſe adhuc cōperta ſunt. Hæc igitur in publicū referentes illi, quadri-

Atilius infelix.

Proſcriptorum bona uenui.

gentas ſupra mille mulieres proſcripſerũt, quæ pcipua diui- tiaꝝ copia excellerent qbus iniũctũ erat, quæ haberet æſti mantibus ſimul ad belli cõferre neceſſitatẽ, quãti unãquãq; eaꝝ hi tres condẽnaſſent uiri. Adeũt, & occulentibus qpo piam eoꝝ, quæ habuiſſent, aut preciũ male afferentibus pœ na, & ſimulia indicantibus liberis, ſeruiſq; præmia. Hæ aũt per acceptiores pricipibus fœminas exorare illos ſtatuerũt. In qua re neq; ab ſorore Cæſaris, aut Antonii matre repul ſæ ſunt, a Fuluia dũtaxat Antonii uxore a foribus excluſæ contumeliã grauiter tulerũt. In forũ itaq; delatæ, & a tri- bunali ſimiliter reiectæ, aſſiſtẽte populo, & ſatellitibus ar- matis fari uelle dixerũt. Tunc Hortenſia pconis uoce ante alias pſcripta. Moderatione ueſtra indigẽtibus inqt tot, ta- libuſq; mulieribus ad uxores ueſtras cõfugimus, nullã ab his ſecutæ gratiã, a Fuluia reiectę in forũ ab eadẽ cõpellimur. Vos qppe iam nobis patres, uiros, filios, fratres accuſantes eripuiſtis, quod ab his iniuriã accepiſſe fatemini, pecunias etiã abſtuliſtis, nunc ſexũ noſtrũ ad indecentiã indignã, ac præter naturæ mulieribus modũ cogitis. Si.n.a nobis quẽ- admodũ a uiris noſtris contumelia uos affectos creditis, nos æque ut illos proſcribite. Si uero neminẽ ex uobis hoſtẽ de- creuimus, non domũ diripuimus, aut exercitũ corrupimus, aut alium induximus, neq; principatus, aut honoris titulũ ſortiri prohibuimus, qua in re ſuppliciorum participes eſſe promeruimus, quæ iniuriarum nulla attigimus partem? Quid præterea impendere tenemur, quæ neq; imperii, neq; honoris, neque exercitus, neque præturæ, aut de- nij; reipublicæ, quæ a uobis ad tantum calamitatis diſcri men oppugnata eſt utilitatem ullam capimus? An quia ut dicitis bellum inſtat? Sed a quo bella iſta prouenere?

Fœminaꝝ pſcriptiões in ære.

Oratio Hortẽſiæ p mulieri bus.

aut quẽadmodũ mulieres intulerũt, quas natura apud oẽs homines ab his curis uacuas eſſe uoluit. At matres noſtræ ſupra naturam eaꝝ ſemel aliquando id fecerũt, cum periclitante republica, & deſperata urbe, inſtantibus Carthaginenſibus, ac tum quidem ſponte contulerunt non a terraꝝ, aut locaꝝ poſſeſſionibus, non a dote aut domibus ſine quibus in libertate poſitis, ne uita ſupereſt, ſed ab ornatu ſolũ, quem domi poſſidebãt, non pœna aliqua, non accuſatoribus, aut indiciis adductę, non per neceſſitatẽ aut uim coactæ, ſed quantũ ſponte ex animo illis placuit. Quis igitur nunc ineſt uobis de pricipatu, & patria timor? Inſtet aliquãdo Celtaꝝ, aut Parthoꝝ bellum, non deteriores ad ſalutẽ matribus noſtris fuiſſe uidebimur. Ciuilia autem bella neq́ intulimus, neq́ uobiſcum adinuicẽ miſcuimus manus, neq́ in Cęſaris, Põpeiiue bellis qppiã impendimus, neq; Marius nos aut Cinna ad hoc cõpulit, non Sylla, qui patriæ tyrannidẽ induxit, Vos autẽ Rempublicã cõſtituere uelle profitemini. Hęc perorante Hortenſia, triũuiri excandeſcere cœperunt, quod ſilentibus uiris mulieres hac audacia uterentur, cõcioneſq; celebrarent, & quæ agenda eſſent, a principibus inqrere auderent, militiã quoq́ perferentibus uiris, ipſæ ne pecunias quidem in mediũ afferrent. Lictoribus itaq; impoſuere, ut ipſas a tribunali explerent, donec uoce a multitudine ædita lictores ſe paulũ continuere, & principes in ſequentẽ diem hæc differri mandauerũt. Statuta die quadringentas ſolum ex priori numero proſcribi iubent quę facultatũ ſuaꝝ redderent rationẽ. Ex uiris autem qui ditiores haberentur centũ, & amplius millia exteroꝝ ſimul & ciuium, libertorũq; proſcripſerũt, inter quos & ſacerdotes, & omne genus hominũ nemine omiſſo immiſcuere, quẽadmodũ

Cõſilii mutatio a triumuiris.

bello Celtico

bello Celtico ſimilibus pœnis,ac mandatis a Romanis ædi- tum olim memorant,ut quinquageſimã facultatũ omniũ illis mutuo ad belli conferent impenſam in tributis eiuſdẽ anni ſubinde computandũ. His igitur mandatis in hunc modum æditis Romani paruere,exercitus uero contẽpſiſſe uiſus,& in deteriorẽ quoq; partem retuliſſe,ueluti eorų principibus in huiuſmodi operibus ſolã ſibĩpſis ſecuritatẽ apponẽtibus. Itaq; ab illis domos in publicũ redactas,agros uillas,aut hę reditates,filiorų quoq; adoptiones depoſcebant. Alii diuerſa ab his agitabãt,nam aut eos,qui minime proſcripti fuerant inuadentes trucidabãt, aut domos nulla ex cauſa ademptas ſibi uendicabãt,ita,ut principes pſcriberent alterũ ex conſulibus cõmutationẽ aliquã facere in his,quæ præter mandatum facta cognouiſſent. Verũ ille armatos attingere non auſus,nec in ſe ultro eos irritaret,quoſdam e ſeruis militari more ſæuientes cruce ſuſpẽdit.Et hæc quidem in fine calamitatum, quas ſupius pſcripſimus obiecta huiuſmodi fuerunt. Quæcũq; aũt inſperato ad ſalutẽ quibuſdã obuenere. & ad dignitatẽ poſterius præbuere gradũ, periucũdũ erit recenſere,neq; minus utilitatem audientibus allatura arbitror,cum in nullo ut ſupſint ſpem uideãtur omiſſuri. Quibus igitur facultas affuit,ad Caſſiũ, & Brutũ cõtendere fuga,ut ad Cornificiũ in Libyã ſeſe contulere, populariũ partes adhpc conſouentẽ. Maior tamen pars in Siciliã puenit, inſulã Italię finitimã prõptiſſime eoſdem ſuſcipiente Põpeio. Inſignem qppe diligentiã in eos qui a fortuna cecidiſſent ea tempeſtate exhibuit Põpeius.Nam pcones ad partes uniuerſas demittens omnes ad ſe reuocabat,& ſeruiẽtibus illos ſiue liberis,ſiue ſeruis, duplicia his quæ interficientibus propoſita erant pmia pollicebatur.Itaq; lembi, & onerarię rates

Timor belli celtici.

Celerũ licentia,

Mutatio fortunæ.

Laus Sexti Põpeii.

Bonũ attẽdeciuẽ. nauigantibus undiq; occurrebant, Triremes inſuper litora quæq; colluſtrantes ſigna his qui aberraſſent præferebãt, & obuios quoſq; incolumes præſtabant. Ipſe uenientibus aſſiſtens ueſtẽ & neceſſaria quæq; cõferebat. Dignioribus uero ad præturas, aut claſſium præfecturas utebatur. Induciis poſterius factis cũ trium uiris eo modo aſſenſus eſt, ſi ad ſe fugientes in his ſuſcepiſſent, Sic ille utiliſſimus infortunatæ patriæ eius affluit. Qua ex re gloriã adeptus optimã & priuatim a parente ſuo illius non inferiorem uidetur meruiſſe.

Aiaduerte caritatis & amoris ſigna. Cęteri ad alia loca fugientes, aut ſe occultantes ad inducias uſq; partim in agris, aut in ſepulchris, quidã in urbe mœſtis cogitationibus egere uitã. Mulierũ item amores erga uiros præter opinionem cõſpecti, filiorũ in parentes beniuolentiæ, ſeruorũ in dominos ſuprã naturam caritatis ſigna emicuere, Ex qbus admiranda maxime perſcribo. Paulus Lepidi frater cũ illum percuſſores uelut imperatoris fratrẽ uererẽtur, oblata uenia enauigauit ad Brutũ deinde Miletũ ſe tranſtulit, quo ex loco poſterius nondũ confecta pace euocatus reditum promeruit. Luciũ Antonii auunculũ Antonii ipſius mater ut fratrem publice penes ſe habuit. Erubeſcentibus itaq; turmarũ ducibus eã attingere ut imperatoris matrem, demũ ui craſſantibus in forũ deſcẽdit, & Antoniũ cum cæteris ducibus ſimul cõſidẽtem ſic allocuta eſt, Meipſam accuſo imperator

Audax mulier. Luciũ penes me ſuſcepiſſe, & habere iterũ, ac habiturã eſſe, quouſq; nos ambos interfeceris. Paria etenim in his, qui ſuſcepere, ac reis ſupplicia propoſita a uobis ſunt. Is mulierem ut ſororẽ optimam, matrẽ uero minus fidelẽ arguens,

Plancus conſul. Nõ Lucium ſeruare oportuit inquit, ſed prohibere potius, qui filiũ tuũ hoſtem iudicari cenſuit. Deinde Plancũ cõſulem induxit ut reductionẽ Lucio decerneret,

Meſſala. Meſſala illuſtris ado-

leſcens ad Brutũ perfugerat. Eius prudentiã ueriti Triũuiri
in hũc modũ perſcripſere. Ex quo Meſſalam neceſſariis eius
nobis affirmantibus minime affuiſſe nouimus cũ Caius Cęſar
occiſus eſt, eundem ex proſcriptorũ numero eximi iubemus.
Verũ illi ueniam huiuſmodi deſpexit. Bruto deinde & Caſ-
ſio in Macedonia deuictis exercitus magno numero ſupereſ-
ſet adhuc, nauesq; & cũ pecunias, nec non ſpes optimas ſibi
aſciſſeret, Meſſalã inſuper copiis omnibus pręſidere cuperet
neutiq̃ ſuſcepit, uerũ aduerſanti fortunæ cedendum perſua-
ſit, & cũ Antonio pariter caſtra iungere illos monuit. Ea ex
cauſa intima familiaritate deuinctus Antonio cũ eodem una
cõuenit. Demũ Cleopatræ deliciis obnoxium ægreferens ad Cleopatra
Cæſarẽ ſe tranſtulit. Is Meſſalã abrogato Antonio cõſulẽ effe-
cit. Cũ ille iterum eſſet hoſtis iudicatus, & circa Actium ad
uerſum Antonii prætorẽ claſſem cõtinentem, ad Celtas de-
ficientes ire iuſſit, uictori quoq; triumphum agere cõceſſit.
Bibulus cũ Meſſala fœdus iniit, & cũ Antonio pariter claſ- Bibulus.
ſem tenuit. Cæſari quoq; adinuicẽ per mare copias tranſue-
xit, ac Syriæ prætor electus ſub Antonio prouincię præfuit
in eaq; deceſſit Acilius clam ab urbe aufugit. Verum ſeruo Acilius.
illũ indicante milites ſpe pecuniarũ allectos impulit ut quoſ-
dam e ſuis ad uxorẽ eius mitterent ſigna afferentes, quę illi
tradidiſſet. Ea ad ſe profectis mundũ omnem muliebrẽ ante-
ponens, ipſis inquit hęc omnia tradere, quaſi reddituris, quę
pollicerentur, ignorare tamen an redditurj eſſent. Neq; uero
amore eius defraudata eſt, nã milites Acilio nauẽ cõduxere
& in Siciliã tutũ præmiſere. Lẽtulus inſtãte uxore ut eam Lẽtulus.
fugæ ſociũ ſecũ duceret & ob id attentius illũ obſeruãte, ue-
ritus uxorẽ pariter in diſcrimẽ agere clã ꝓfugit in Siciliã,
Prætor demũ creatus ſub Põpeio nunciũ emiſit, quemadmo-

dũ ſaluus euaſiſſet, prætoriãq; obtineret dignitatem. Illa ubi loci uir eius degeret intelligẽs, ac matrẽ cuſtodiæ eius aſſidentem, latuit & ſeruis duobus comitata, magno labore, ſumma inopia ſeruilem in modũ profecta eſt, quoad in regionẽ

Meſſana. Meſſanã, ueſpera iam inclinate peruenit, nec difficulter quo in loco prætoris tabernaculũ exiſteret edocta, Lentulũ non ut prętorẽ cõmorantẽ, ſed lecto humi ſtrato inopi uilla, epulatione miſera degentem eius deſiderio cõperit. Apuleio uxor

Apuleius. cõminata eſt illum proditurã ſi ea dimiſſa ſolus aufugiſſet. Mulierem itaq; licet inuitus ſecũ duxit. Cõtigit autẽ ut in fuga nulla ſuſpitiõe iter ageret, uxore, ſeruis, & ancillis una proſequentibus. Anciũ cõiunx iniecta culcitra ſimul inuoluit,

Ancius. eoq; modo mercenariis impoſitũ ad mare permiſit, indeq; in Siciliã fuga abiit. Reginũ mulier nocte in cloacã im, mun

Reginus, diciis obſitam depoſuit, inq; per diem militibus nõ auſis ingredi ob fœtorem, ſequenti nocte in modũ eorũ qui ramalia deferre ſolent præparauit, & aſinũ ramalia ferentẽ illi tradidit. Ipſa breui interuallo in lecticula delata uirũ ſequebatur. Ex cuſtodibus aũt portarũ cũ quidã lecticula perſpecta addubitaret, ſcrutareturq;, ueritus Reginus cõtinuo accurrit, & ueluti uiator quidã militũ deprecari cœpit, ut mulieribus parceret. Ille ut ramaliũ gerulũ cõtemnens, reſpõſo cũ ira præbito cognouit. Meruerat quippe alias ſub eo cum Syriæ præeſſet, Et abeas hilare inquit imperator mi. Iuuat enim te hoc nomine etiã præſentem appellare. Scoponium mulier ab Antonio petiit pudica prius habita, uerũ infortunio huiuſmo

Scopõnius di infortuniũ exoluit. Getã filius ueluti moribundũ in aperto domus igni imponere uiſus eſt, deinde clam in agro nuper conſito reliqui, quo in loco ſenex ſeipſum permutare ſtudens mẽbranã alteri oculo appoſuit. Induciis poſtmodũ factis mẽ

branā ſuſtulit., oculūq; ex deſidia delatum cōperit.Oppium filius ex ſenectute debilē & manere deprecantem humeris extulit, donec e portis tutū ſiſteret.Poſtremo in Siciliā nunc agens, nūc deferens incolumen puexit, nemine figurā huiuſmodi, ſuſpitione, aut calumnia ulla proſequentē, quēadmodū & Aeneā ſcriptores prodidere uerendū fuiſſe hoſtibus, quod parentem detuliſſet.Populus itaq; poſterius cōmendato adoleſcente ædilem declarauit.Subſtātia uero eius in publicum relata, cū muneris impenſam ferre nequiuiſſet, artifices quæ ad magiſtratū pertinebat cōtulere gratis, & ſpectatores q̄tū nummoꝝ unicuiq; placuit in orcheſtra præbuere, ita ut ditiſſimus hac munificentia fieret.Arianū cū in carceribus teſtamēti cauſa affligeretur, filius nō proſcriptus parentem proſcriptum occuluit, & cū illo pariter fugit, & eundem ſaluti demū reddidit. Metelli quidē filius ac parēs eodem nomine appellabantur.Parens cū Antonio militans circa Actium captus, & a nullo cognitus interim fuerat.Filius ſub Cæſare ea tempeſtate militiā agebat, & præturæ ſimul præſidebat. Et hoc quidē circa Actium. In Samo uero diiudicante Cæſare captiuos omnes, cū iuuenis adeſſet, ſenex inter hos ducebatur, comis, ſordes, & ſqualore oblitus, & ob id immutatus, ut dignoſci nequiret.Verum cū inter captiuos præconis uoce citaretur, filius e ſuggeſtu accurrit, & parentem pœne agnitum cū eiulatu complexus uix fletum potuit continere. Deinde Cæſarem in hunc modū allocutus eſt.Hic hoſtis tibi fuit o Cæſar.Ego belli pro te ſocius.Et hūc quidē æquū eſt pœnas pendere, me præmia accipere. Peto igitur ut parentem mei cauſa ſeruari iubeas, me autem ob illum neci tradi. Miſericordia ob hæc exorta inter omnes Cæſar Metellum q̄q̄ ſibi inimiciſſimū ſeruari iuſſit, donis quoq; multis adoro

Oppius.

Aeneas pius.

Pietatis p̄mium.

Pia deprecatio pro parēte.

Marcus. nauit, cum ab Antonio ſæpenumero deſpiceretur. Marcum clientes ſumma clementia & benignitate toto pſcriptionis tempore intra habitationē eorꝫ tenuere. Poſtremo conceſſa uenia oībus Marcus ab eorꝫ domo tanq̄ e fuga prodiit. Ircius. Ircius cum familiaribus urbe effugiens per Italiā, pfectus eſt carceratos ſoluēs, & fugientes in unū cōgregās, oppida etiā ppauca a principio, deinde maiore numero inuaſit. Poſt hæc fortiore manu cōparata Brūduſinos ſibi ſubdidit, & exercitu in eum miſſo ad Pompeiū cum oībus copiis euaſit. Reſtio. Reſtionē ſolū effugere putantē ſeruus clam inſecutus eſt, prius qppe ſub Reſtione enutritus, & in multis clementer habitus ob neqtiā tandē notis barbaricis iniuſtus fuerat. Reſtioni itaq; in palude latitanti ſeruus præſto aſtitit, eumq; ex occurſu facile conterruit. At ille trepidāti hero ita locutus eſt. Nūqd me magis o here pſentiū ſtigmatū an priorꝫ beneficiorꝫ putas reminiſci, Et hic dictis in ſpeluncā ab actū & quieſcētem egregie curauit, Cibaria illi ut potuit hincinde congſiuit, Suſpitione etiā oborta circa ſpeluncā, cum armati appropinquarent, ſeruus re aīaduerſa inſecutus eſt, & ſenem quendā pter gradientē accurrēs interficit, caputq; abſcidit. Stupefactis militibus, & ut uiatoris interfectorē cōprehendentibus. Reſtionē inquit herū meū occidi q mihi hæc ſtigmata iuſſit. Illi capite adempto ob præmii ſpem in urbē, ut agnoſcerent ſimul detulere. Seruus interim excitato hero in Siciliā cum illo enauigauit, Appion dum in ſtabulo qeſceret armatis accurrētibus ſeruus ueſtem eius induit & pro hero in lecto eius accubās libens mortē pro illo ſubiit, hero interim ſerui in mortē illi aſſidente. Armatis Menenii domum inuadētibus ſeruus heri lecticā ingreſſus eſt, aliis cōſeruis operā nauātibus elatuſq; Menenii loco interficitur.

Attende plura exēpla fideliū ſeruorꝫ.

Appion.

Menenius

Ipſe ſubinde in Siciliā aufugit. Iuniū libertus eius Philemon domū ſortitus ſplendidā, in medio urna quadā incluſum tenuit, ex his, quas adferri repoſitiones, aut pecuniarū, librorūue cuſtodiā habere ſolent. In eaq; per noctē uſq; ad inducias aluit. Libertus alius ſepulchrū domini cuſtodiens, herā proſcriptā in eodem ſepulchro cum parente una ſaluos tenuit. Lucretius duobus fidis ſeruis comitatus errabūdus cibariorū inopia ad uxorem retroceſſit, a ſeruis ueluti æger quidam lectica delatus in urbem. Interim uni ex ſeruis perfracto crure alteri innixus ambulabat. Cum uero ad portas acceſſiſſet, quo in loco parens eius a Sylla proſcriptus olim interceptus fuerat, turmam militum accurrentem intuens pauefactus eſt loci omine, & cum ſeruo aufugiens in ſepulchro latuit. Pollinctoribus denuo ſepulchra perſcrutantibus ſeruus ſe ultro ut caperetur obtulit, quo ad Lucretius iterum ad portas profugit, Ibiq; tādiu commoratus eſt, ut rediret ſeruus, cuius ueſtem ſibi induit, indeq; ad uxorem rediit, ſub cuius cura duobus intercluſus laquearibus delitui, donec ex proſcriptorum numero eximeretur. Poſtremo cōfecta pace cōſulari dignitate potitus eſt. Sergius apud Antonium ipſum latuit quouſq; Planco qui tum cōſulatu fruebatur reditū ſuaſit decernere. Idem deinde Sergius in Cæſaris, & Antonii diſſenſione Senatu Antonium hoſtem iudicante, ſolus abſolutionem palam protulit, atq; hi hunc in modum ſeruati ſunt. Pomponius prætoris in formā ſeipſum adornauit, & ſeruos miniſtrorū more ſimiliter cōponens, ciuitatem ut prætor lictoribus ſtipatus ꝑtranſiuit, ſeruis illū circūſtantibus, occulētibuſq; ne ab ullo dignoſci poſſet, demū iuxta portas currus publicos aſcendēs, peragrata Italia, ſuſcipientibus illum cūctis, præmittētibuſq; ut prętorē a Triū

Iunius. Sergius. Pōponius.

niris miſſum ad inducias ineundas cũ Pompeio, publica etiã
Apuleius, & Aruncius. triremi ad illum pertranſiuit. Apuleius & Aruncius ductores militũ ſe eſſe ſimulantes, & ſeruos militaribus inſtruentes armis ad portas ueluti proſcriptos inſequentes properarunt. Per reliquũ uero itineris ita profecti ſunt, ut carceratos exoluerent, accurrentes ad eos in unum colligerent, quouſq; ſufficienti exercitu uterq; eorum potiretur. Iam ſignis armiſq; fulgebant, & dignitas exercitibus abunde aderat. Quiſq; uero per ſe iuxta mare ad tumulum quendam caſtra
Mira ſuſpitio. habebat. Orta luce cũ ſuſpitio inter eos incidiſſet, quaſi unus cõtra alterum copias paraſſet, aſſumptis armis pugnã ineunt Demũ reſipiſcẽtes abiectis telis inuicẽ flere, & fortunam in eos ſæuientẽ apud omnes queri lamentariq; cœperũt. Poſtremo claſſe delati, unus ad Brutũ, alter ad Põpeium peruenere. Et hic quidem cum Põpeio una rediit, alter ſub Bruto in Bithynia Prætor fuit, & Bruto in Macedonia deuicto, Bi
Vẽtidius. thynia Antonio præbita, domũ rediit, Ventidiũ libertus cũ primum proſcriptus fuit uinculis iniecit, quaſi iugulatoribus eũ præbiturus, nocte uero ſeruos in unũ adhortatus ad militum ſimilitudinem inſtruxit, & herũ turmarum ducis more onatum urbe extulit, ac per reliquã Italiam uſq; in Siciliam euexit, ſæpenumero cũ cæteris ducibus, qui illum inquirebant hoſpitatus. Aliũ in ſepulchro occuluit libertus, uerũ cum
Exẽplum ignotũ. ille ſepulchri meditationẽ, & pauorem abhorreret in quadã domuncula latere monuit. Inhabitante nõ longe uno ex ductorũ numero huius uiciſſim timorem ferre nõ potuit. Ita ex ſummo pauore ad extremã prolapſus audaciã, raſo capite ad inducias uſq; præceptorẽ ueluti diſcipulus in urbe comitatus eſt. Voluſius dum ædilitatem gereret proſcriptus eſt. Is
Voluſius. ſacerdoti cuidã Iſidis amicitia deuinctus ſtolã ab eo petiit,

& ueſtem ad pedes uſq; induens canē capiti impoſuit. Eoq;
modo ſacra peragens ad Pōpeiū peruenit. Sitiū Caleni ciuem Sittius.
eorꝫ exiſtentē, & multa illis ex ſubſtantia propria olim elar-
gitum, ſumma cuſtodiere diligentia, ferro aſſiſtentes, & ſeruis
minitants, nec nō milites abigētes ab eorꝫ mœnibus, quouſq;
deferueſcente iam nequitia ad Triumuiros emiſere legatos,
qui Sittium ob omni Italia excluſum in patria tute cōmorari
obtinuere. Sic Sittius primus uel unicus uirorꝫ oium ex pere-
grinatione in patriā profugus peruenit. Varro philoſophus, Varro ille
& hiſtoriarum pariter ſcriptor militia egregie ꝑfunctus, & doctiſſi-
prætorius uir, & fortaſſis ob hæc monarchiæ inimicus ha- mus.
bitus inter proſcriptos relatus fuerat, cōtendentibus inuicem
domeſticis eius, & amicis, quis illum prius eſſet ſuſcepturus.
Calenus tandē penes ſe retinuit, habuitq; in uilla, in q̄ Anto
nius deambulationis cauſa proficiſcebatur aliquādo, & tamē
nullus ſeruorꝫ, aut Varronis ipſius, aut Caleni intus exiſten- Virginius
tem Antonio prodidit. Virginius uir dicendi ſuauitate pre-
cipuus ſeruos edocuit quēadmodū ob modicas pecunias, nec
ſatis tute illum occidentes odiū ingens ſubituri forent, demum
extremo pauore tenerentur. Sin incolumem ſeruaſſent, eos
gloriā pietatis habituros. Ad hęc ſpes optimas, pecunias etiā
multo plures maiori ſecuritate adepturos eſſe. Quibus ꝑſuaſi
cū eodem ueluti cōſeruo arripuere fugā, & in uia a percuſ-
ſoribus agnitum ſtrenue tutati pugnando conati ſunt. Sed cū
ab ipſis tandem cōprehenſus duceretur uerbis inſinuare cœ-
pit. Sed nō ob eorꝫ inimicitiā ad necem compelli, ſed ob pe
cuniarū duntaxat ſpem. Edocuit itaq; multo iuſtiores, & co
pioſiores, eos aſſecutores fore ſi ad mare ſecum acceſſiſſent,
quo in loco uxor mea inquit nauem pecuniis ſtipatam de-
bebit. Milites hac ſpe deliniti ad mare deſcendunt. Mulier,

ut a uiro mandatũ fuit ad mare quidẽ uenerat, Cæterũ tardante Virginio, rata illũ ad Pompeiũ tranſiuiſſe, nauim abduxerat, ſeruo in littore maris derelicto, q id annũciaret. Seruus Virginiũ intuens ad herũ ſubito accurrit, & nauẽ a longe recedentẽ illi oſtendit, & quæ mulier mandauerat, cur ue ibidẽ relictus eſſet ediſſerit. Id milites clare digno ſcentes cum Virginius aliquãtiſper morari ſuaderet dũ mulierem euocaret, aut ſimul cũ eo ad ſumendas pecunias accedere, ſcaphã ingreſſi, non ſine iugi labore certatim remigantes eundẽ in Siciliã tutum deduxere. Ibi quæ pollicita fuerant adepti, neutiq̃ a ſeruitio eius deſtitere ad inducias

Rebulus. uſq;. Rebulũ nauita quidã intra nauẽ ſuſcipiens quaſi in Siciliam deducturus pecunias ab eo poſtulauit, eundẽ indicare uelle cõminatus niſi tradidiſſet. Ille Themiſtoclis in

Themiſtoclis exẽplũ morẽ cum aufugeret effecit, cõminatus, & illum pariter accuſare uelle, quod ob pecunias ſe intra nauẽ recepiſſet. Ob eam rem conterritus nauita Rebulũ ad Pompeiũ deduxit. Marcus ſub Bruto olim prætor ea ex cauſa proſcriptione damnatus fuerat, Deuicto demum Bruto interceptus ſeruũ eſſe ſimulauit, emptuſq; a Barbula quodam nomine, cum ſolertem illum intueretur, cæteris ſeruis præſidere uoluit, pecuniarum inſuper curam habere conceſſit. Aptum igitur ad omnia ſupra ſeruorum moram expertus, ac prudentem ſi ex proſcriptis aliquis fortaſſe eſſet, & id profiteretur, eum ſeruare uelle pollicitus eſt. Abnuente illo uehementius, & genus nomenq; ac priores dominos uerbis ſimulante, Romã ſecum iuſſit accedere, ratus id negaturum eſſe ſi proſcriptus extitiſſet. At ille intrepidus ſecutus eſt. Circa fores interim conſulum ex amicis Barbulę quiſpiã inſpecto Marco ſerui in morem illum proſequente clam Barbulæ inſuſurras

nit auribus. Ille per Agrippã exorato Cæſare ex proſcriptorũ numero exemit, fuitq; ſubinde Cæſaris amicus Marcus, Nec multo poſt circa Actium contra Antoniũ prætor inſtituitur, ſecutũq; eſt ut eodẽ tempore ſub Antonio præturam gereret Barbula, ſimiliſq; fortuna illi occurrerit. Barbula ſiquidẽ deuicto Antonio captus ab hoſtibus cum ſe ſeruum eſſe ſimularet, & illum præcio inſcius emiſſet Marcus, te Cæſari intimat, ut ſaluus eſſet impetrauit, ſimileq; beneficium illi reddidit. His igitur pares affuere fortunæ, utriſq; inſuper pares permanſere, nam nominis eiuſdem dignitatem in urbe obtinuere ambo. Balbino fugienti, & cum Pompeio demum redeunti, nec multo poſt gerenti conſulatum, Lepidus ſub Cæſare ex potenti ad infimum delatus gradum ex huiuſmodi cauſa aſtitit. Mecœnas Lepidi filium perſequebatur, quod in Cæſarem conſpiraſſe diceretur. Perſequebatur, & matrem ſimili ſuſpitione laborantem cum filio, Lepidum tum debilem quidem haud multifaciens. Iuuenem igitur Mecœnas Cæſari ad Actium præmiſit. Matrem uero ne mulier exiſtens duceretur fide iubere apud conſulem iuſſit ſe ad Cæſarem iuram eſſe. Nemine fideiuſſionem ſubeunte, Lepidus ad Balbini fores plærũq; morabatur, & ius diceti præſens aderat, miniſtris eum a lõge propellẽtibus, uix hæc effari potuit. Mihi quidẽ accuſatores innocentiã adeſſe perhibeñt, neq; cum uxore, aut filio una cõſpiraſſe aiunt. Te autem neutiq; proſcripſi unq; cum in proſcribentium numero aſſiſterent. Ad humanos itaq; caſus intuens, & ad me tibi aſſidentem hãc gratiam exhibe, ut uel me ſpõſore mulier ad Cæſarẽ tranſire queat, uel ego cũ illa ſimul deuinctus eam. Hæc dicente Lepido. Balbinus pietate motus mulierẽ a fideiuſſiõe abſoluit. Cicero a Cicerõe

Agrippa. | Barbula. | Balbinus. | Lepidus qui olim Triũuir. | Mœcenas | Cicero filius.

parente eius, in Græciã præmiſſus, cum fortunã huiuſmodi futurã uereretur, e Græcia ad Brutũ peruenit. Defuncto deinde Bruto ad Pompeiũ pertranſiuit, cum utroq; prætore functus officio. Hũc Cæſar quo ſe a traditione Ciceronis excuſaret, Pontificẽ ſtatim declarauit, nec multo poſt conſulem inſtituit, & Syriæ pretorẽ. Antonio apud Actiũ poſterius deuicto a Cæſare cum conſul adhuc eſſet ius populo plærũq; dixit, ſeditq; pro roſtris eo in loco, quo paritis eius caput, manuſq; pependerãt.

Appius. Appius ſeruis ſuis ſubſtantiã diſtribuit, & in Siciliã cum ipſis ut tranſiret nauẽ conſcẽdit, Illi inſurgente tempeſtate, auri, cupiditate permoti, Appiũ parua quadã rate quaſi tutiorem in ſpẽ deponũt, contigitq; ut præter cunctorum opinionẽ euaderet ille, ſerui perfracta naui ad unũ interirẽt.

Publius. Publius Bruti quæſtor, Antonii domeſticis illum adhortantibus ut Brutũ proderet id facere renuit, & ob id proſcriptus, demum reuerſus inter Cæſaris amicos eſſe meruit. Aduenienti quoq; Cæſari nõnunq̃ Bruti imagines appoſuit. Eaq; ex cauſa laudatus eſt a Cęſare. Hęc autem præter cunctorum opinionẽ, quæ nõnullis proſcriptorum ad diſcrimẽ, aut ſalutẽ eorum contigere, pluribus aliis omiſſis a me potiſſimũ relata ſunt. His igitur Romæ geſtis, quæ ultra cõfinia poſita erant ob huiuſmodi ſeditiones, bellis, turbinibuſq; agitabãtur. Bellorum autẽ uel præcipua fuere circa Libyã Cornificio aduerſus Sextiũ depugnãte, & in Syria Caſſio contra Dolobellã, In Sicilia quoq; clades plurimæ a Pompeio ciuitatibus, captiuitateſq; inferebãtur. Quæ igitur memoria minus digna uiſa ſunt omittẽtes, clariora, et ob aliorum dignitatẽ longe conſpicua in Laodicenſes, Tarſenſes, Rhodios, Pathareos, Xanthioſq; geſta, & eorum quælibet ueluti ab exordio explicabimus.

Lybiæ deſcriptio. Libyæ partẽ Romani ueterẽ

adhuc nominãt, quã olim abſtulere Carthaginenſibus. Eam uero quã Iuba rex tenuit, & poſterius ſub Cæſare illi adæmere, nouã Lybiã appellant. Eſt aũt Numidica. Sextius igitur ſub Cæſare Lybiæ præfectus, quæ noua dicitur Cornificium ex ueteri Libya iuſſit excedere, quaſi Cæſari in partitione triũuiratus uniuerſa Libya ex ſorte contigiſſet. Ille partitionẽ iudicantibus Triũuiris æditã ignorare reſpõdit, neq; prouinciã a Senatu habitã alicui præterq̃ Senatui uelle concedere. Hac ex cauſa adinuicẽ armis contendebãt. Exercitum Cornificius longe maiorẽ, & grauiorem continebat. Sextius leniorem inferiorẽq; ducebat. Ex quo mediterranea quæq; percurrẽs, quæ Cornificio parebãt ad defectionem incitabat, & Ventidiũ Cornificii præfectũ cum pluribus in eum irruentem urbe concluſus repellabãt. Excurrebat, & Lelius alter Cornificii præfectus Libyã quę Sextio ſuberat, & Cirtã urbem ipſo aſſiſtens oppugnabat, omneſq; ad Arabionẽ regem, & ad eos qui Sittiani nũcupantur præmiſſis oratoribus ad belli ſocietatẽ pellicere tentabant. Sittiani nempe a confœderatione huiuſmodi nominati ſunt. Sittius Romæ accuſationẽ propriã ferre non auſus arrepta fuga exercitũ in unũ cõparauit. Deinde ex Italia, & Iberia in Lybiam enauigauit. Lybicis porro regibus ad inuicem contendentibus bello, per partes opẽ attulit. Quibus aũt attuliſſet continue uictoria exultãtibus Sittii nomẽ adeptus eſt. Nam exercitus eius ſplẽdide armis depugnabat. Caio demũ Cæſari in Lybia perſequenti Põpeianos auxiliũ impendit, & Soborrã Iubæ p̃fectũ pilluſtrẽ occidit. Quorũ omniũ ob cauſam p̃miũ a Cæſare ſuſcepit Manaſſis regis prouinciã, non uniuerſam tamen, ſed potentiſſimã eius partẽ. Manaſſes q̃ppe Arabionis pater fuit Iubæ in

Iuba rex.

Cornificius.

Vitidius.

Cirta urbs

Sittiani.

Soborra.

Manaſſes.

bello ſocius. Huius igitur prouinciã Cæſar Sitio, & Boccho Maurusiorũ regi dono cõtulit. Eius partem Sittius his q ſub illo fuerant pariter diuiſit. Arabio ea tẽpeſtate in Iberiã ad Põpeii filios pfugit. Poſtremo C. Cæſare interfecto in Lybiam ad ſuos rediit, & Libycorũ nõnullos continue iuniori

Bocchus rex.

Põpeio pmittẽs in Iberiã, & bellatores inde ſuſcipiens Boccho prouinciã ademit. Sittiũ quoq; interfecit dolo, Ob hæc Pompeianis fauorabilis, cum eorũ partes aſſidua infelicitate corruentes deſperaret. Sittio prioris filio adhæſit, per quẽ Cæſari conciliatus eſt. Hunc & Sittiani ob paternã amicitiã cũ Cæſare comitati ſunt. His igitur cõfiſus Sextius ab obſidiõe ad pugnã pgreditur, & Vẽtidio ui ſupato fugiẽte exercitu ob indignitatẽ interficiens capiẽſq; pſequitur. His pceptis Lelius Cirtã obſidione liberauit, & ad Cornificiũ ſeſe tranſtulit. Sextius rebus geſtis elatus ad ipſum Corni-

Vtica.

ficiũ Vticã uerſus caſtra mouet, & q̃q̃ pluribus fidẽti copiis cõtra aſtitit. Cornificio Lẽliũ cum eqtibus ad inueſtigãdos hoſtes pmittẽter. Sextius Arabionẽ ut a fronte Lelio obſiſteret cum eqtibus pariter ire iubet. Ipſe potioribus ſtipatus e trãſuerſo equitibus irruit, eoſq; cõterruit, adeo ut Leliũ non inferiorẽ adhuc, ne reditu phiberetur trepidantẽ, tumulũ qui in medio patebat coegerit adire. Arabioni uero prius aſſiſtẽtes interimere, & tumulũ circũdare impat. Hęc

Inſigne pliũ.

aiaduertẽs Cornificius maioribus copiis Lelio ut opitularetur accurrit. Sextius a tergo inſtãs ad illũ ſubito defertur, Quẽ ab ſe ut repelleret Cornificius nõ ſine ingi labore depugnabat. Arabio interea inter petras reptãtibus ſuis p pcipitia ad Cornificii exercitũ clã acceſſit. Roſcius caſtrorũ curæ derelictus intercepto uallo a ſcutigerulo q̃dã exerto iugulo interfectus eſt. Cornificius pugna fatigatus p cani-

poꝝ auia ad Leliũ curſu trãſiliit, quę in exercitu geſta erãt penitus ignorãs. Decurrentẽ aũt illũ cõſpicati Arabionis eq̃tes pſequenteſq́ꝫ interficiũt. Hęc ut geſta erant a colle ſummo cõtemplatus Lelius ſibi ipſi necẽ cõſciuit. Ducibus itaq; pſtratis hunc in modũ exercitus per partes fugã arripuit. Quicũq́ꝫ cũ Cornificio ex pſcriptione dãnati fuerãt in Siciliã enauigarunt. Alii ut quiſq; potuit abiere fuga. Sextius Arabionẽ, Sittianoſq́ꝫ oẽs multis adornauit ſpoliis, ciuitates uniuerſis cõceſſa uenia Cæſaris ditiõi ſubdit. Hic igitur bello inter Sextiũ Cornificiũq́ꝫ geſto in Lybia finis datus, breui profecto ſi geſtoꝝ celeritatẽ mente reputes. Quæ uero ad Caſſiũ, Brutũq́ꝫ ptinent parua quidẽ ſi præmiſſa aiaduertas, huiuſmodi fuere. Cum C. Cæſar interfectus eſſet percuſſores eius capitoliũ ſtatim inuaſere. Decreta deinde obliuione omniũ ab eodẽ deſcenderũt. Verum populus in commendatione funeris miſericordia excitus interfectores Cęſaris hinc inde cœpit cõgrere. Hi ciues a tectis abigẽtes ad pũincias ſeparatim profecti ſunt, quas a Cæſare unuſquiſq́ꝫ ex decreto nactus fuerat. Caſſius & Brutus p̃tores adhuc in urbe morabãtur, quibus ſimiliter a Cæſare ut prouinciarũ curæ aſſiſterẽt iniunctũ fuerat, & ut Caſſius Syriæ p̃eſſet, Brutus Macedoniæ. Neq́ꝫ magiſtratus ante tẽpus aſſumere potentes, neq́ꝫ cædis odiũ in urbe pferentes, cum prætores adhuc eſſent, urbe exceſſerãt. His ad indignitatẽ obtegendam Senatus ut annonæ curã agerẽt iniunxerat, ne medio interim tẽpore aufugiſſe uiderentur. Abſentibus illis Syria qdẽ, & Macedõia Antonio, & Dolobellæ, q cõſulatui p̃erãt ex decreto delegãtur. Senatu pmoleſte id ferente, datũ eſt eaꝝ loco ut Cyrenẽ Caſſius adminiſtraret, Cretã Brutus, quas ut inferiores contemnentes illi exercitum pecuniaſq́ꝫ

Cornificius pflis gatur & iterimitur

Annonæ cura.

collegerant ut Syriã, & Macedoniã ultro inuaderent. Et hi circa huiuſmodi curas uerſabãtur. Occiſo autem Trebonio

Decimũ Brutus. a Dolobella in Aſia, Antonio Decimũ inter Celtas obſidẽte ut a nobis p̃miſſũ eſt, cõturbatus Senatus Dolobellã ſimul, & Antoniũ hoſtes iudicauit. Brutũ autem, & Caſſiũ ad priores prouincias reuerti iuſſit. Bruto inſup Illyriũ addendum cenſuit. Cæteros omnes quicũq; Romanoꝝ nationibus exercitibuſq; præeſſent, ab Ionio Syriã uſq; Caſſio, & Bruto ſubeſſe uoluit. His ex cauſis Dolobellã anteueniens Caſſius, in Syriã deducto exercitu ſigna magiſtratus in primis extulit, & duas ſupra decem legiones ex C. Cæſaris exercitu iampridẽ in caſtris cõmorãtes, exercitataſq; primo impetu aſſumpſit. Quippe unum ex ſuis Cæſar in Syria dereliquerat

Cecilius Baſſus. rat cum in Parthos p̃pararet bellũ. Apparatũ autem omnem illi tradidit Cecilius Baſſus. Nam cum dignitatem, & præturã contineret Sextus Iulius adoleſcens Cæſaris affinis, legionẽq; in deliciis inhoneſte duceret, conquerente Baſſo cõ tumeliis eundem inſectatus eſt, poſtremũ omniũ Baſſum appellans. Ob quæ cum minus appareret ille, duci a lictoribus confeſtim iuſſit. Tumultu inter eos turpiter exorto cũ Baſſus telis, enſibuſq; impeteretur, exercitus rei deformitate pſpecta Iulium occidit. Milites facti primũ pœnitentia, deinde Cęſaris timor inſecutus eſt. Iure igitur iurãdo in unũ conſpirantes, niſi uenia illis aut fides p̃beretur, ad mortem uſq; decertare uelle. Baſſũ ad hæc ipſa ſecũ cõpulere. Aliã

Sextus Murcus Minucius Criſpus. quoq; legionẽ inuicem ducẽtes ſtrenue pugnabãt, & Sextum Murcũ cũ tribus legionibus a Cæſare p̃miſſum haud ignaue repellebãt. Murco belli ſocius affuit Minutius Criſpus ex Bithynia tribus comitatus legionibus. Hi Baſſum ſex idm freti legionibus obſeſſum detinebãt. Caſſius obſidiõe

percepta

percepta Baſſi exercitũ ad ſe cõfluentẽ ſuſcepit ultro. Murci ad hæc & Minucii exercitus, militibus ſe ex beneuolentia dedentibus, & ex Senatus mandato ad oia obſequẽtibus in uicem ſibi aſciuit. Prius qppe Albinus a Dolobella miſſus in Aegyptũ quatuor legiones ex ꝓuincia deduxerat, quæ a Põpeii clade Craſſiq; ſup fuerant, Eas ſub Cæſare olim derelictas Cleopatra detinebat. Caſſius Albinũ, coꝝ, quæ agitabantur penitus ignarũ Paleſtina ſubito inuaſit, & exercitũ ſibi tradere coegit, quatuor legionibus aduerſum octo depugnare ueritũ. Sic Caſſius mirũ in modũ duodecim optimuꝝ legionũ cõfeſtim imperator effectus eſt. Nõnulli quoq; ex Parthoꝝ ſagittariis in equis pugnare ſoliti Caſſio adhæſerant, fama apud Parthos iam inde increbreſcente cũ olim Craſſo quæſtor aſtitiſſet eundẽ imperatore ſub longe prudẽtius decretare ſolitũ. Dolobella poſt Trebonii necẽ circa Ioniũ moram agitabat, Tributa quoq; a ciuitatibus exigens claſſem per Luciũ figulũ a Rhodiis, Lyciis. Pãphilis, atq; Ciliciis mercede in unum cõparabat. Cum in prõptu adeſſent omnia Syriã aggredi inſtituit. Terreſtri quidẽ itinere legiones duas idem agitabat, Claſſis uero a Figulo deuecta ſequebatur Caſſii deide copiaꝝ magnitudine ꝑcepta ad Laodiciam urbẽ ſibi amiciſſimã conuertit iter, quã cheroneſo contiguam, & quæ telluris inerant tutantẽ, & ad mare facilem præbentem aditum in primis nouerat. Quo in loco abũde cõmeatũ a mari capere, quo ue libuiſſet claſſem tuto conuertere liceret. Id intelligens Caſſius, ueritusq; ne ab eius manibus Dolobella euaderet, Iſthmũ.n. obtinebat per duo ſtadia diſtantẽ, lapides, omnẽq; materiem ex ouilibus, ſuburbiis, ualiſq; caſtroꝝ in unũ cõferẽs nauiũ cauſa in Phœniciã, Lyciã, Rhodũq; præmiſit. Spretus itaq; ab omnibus

Minucius Criſpus.

Albinus.

Caſſii laus

Lucius figulus.

p̄terq̄ Sidonii in Dolobellā claſsē mouet. Et naues q̄dē abū-
de utriq; ad pugnā aderāt, ex q̄bus quinq; cū ipſis hoibus a
Dolobella capiūtur. Caſſius ad eos, q̄ mādata neglexiſsēt de-
nuo ex ſuis mittit, & ad Cleopatrā Aegypti reginā, ad Sera-
pionē q̄.ꝑ in Cypro ꝓ Cleopatra exercitū ducēte. Tyrii igi-
tur & Aradii, et Serapiō Cleopatra inſcia naues oēs, quas ha-
bebāt Caſſio p̄mittūt, Regina famē, peſtēq;, q̄bus Aegyptus ea
Cleopatra tēpeſtate oppreſſa erat Caſſio dūtaxat obtulit. Ob familiarita-
tem uero primi Cæſaris Dolobellæ fauere inſtituit. Ex hac
igitur ſentētia quatuor legiones ꝑ Albinū ſibi miſit, Alterūq;
exercitū ad eius opem paratū tenuit, uenti nanq; incubue-
rant. Rhodii aūt, & Lycii, neq; Bruto, neq; Caſſio ciuilibus
Dolobellæ interitus. in bellis auxiliū afferre uelle. Dolobellæ naues ad trāſitū de-
diſſe, nullā tamen cū illo belli ſocietatē iniſſe fatebātur. Caſ-
ſius ex his, quæ in præſenti aderant pro tēpore ſeſe inſtruēs,
bis in Dolobellam copias mouit, Ac primū inter ſe acri odio
iniere præliū, Subinde in re nauali inferior Dolobella ap-
paruit. Caſſius elato aggere murum urbis adeo cōcuſſit ut
ruinam minaretur. Cuſtodem aūt noctis Marſum nomine cū
nullo precio corrūpere liceret turmarū duces diurnæ cuſto-
diæ præfectos, ut ſibi obſequerentur induxit. Quieſcente igi-
tur per diē Marſo reſeratis portis Caſſius per partes magna
multitudine ingreſſus eſt. Capta urbe Dolobella cuſtodi cor-
poris caput obtulit monuitq; ut abſciſſum Caſſio afferret quo
proprium ſeruaret. Ille capite deſecto ſeipſum interemit. Pari
Direptio modo Marſus uita ſe priuauit. Caſſius Dolobellę exercitū ad
Laodicæ ſe tranſtulit, Laodicēſium ſacra publicaq; omnia prædæ ex-
urbis. poſuit. Ciuium primores ſupplicio affecit, reliquos grauiori-
bus tributis ſubeſſe uoluit, urbemq; ad extremam tandem
cladem impulit. Poſt Laodiciæ captiuitatē Caſſius in Aegy-

ptum copias mouit Cleopatram magnis copiis, ad Cæſarem, Antoniumq; tranſire audiens, ratus nauigationem illi prohibere, animumq́ eius erga ſe pariter ulciſci poſſe. Nam Aegyptum eo tempore fame in primis cõſtam, audiebat nec exterorum exercitum copioſum admodum Albini militibus a principio emiſſis continere. Verum illum ſpe & impetu geſtarum rerum exultantem Brutus ſumma celeritate ad ſe redire monuit cum iam Cæſar, & Antonius Ionium claſſe trãſire dicerentur. Tanta igitur ſpe deiectus Caſſius haud ſponte in Aegyptum tranſire deſtitit. Parthorum itaq; ſagittarios præmiis affectos a ſe dimiſit. Oratores etiam ad regem eorum delegauit, qui illum ad ſocietatem maiorem ineũdã, uel etiam poſt opus inuitarent. Syriam porro ac pleraſq́ finitimas nationes ad Ioniũ uſq́ percurrit, indeq́ exercitum retro mouẽs fratris filium in Syria cum legione una dereliquit. Ipſe equites in Cappadociam præmiſit, qui Ariobarzanem nihil tale metuentem, quaſi inſidias olim ſibi præſtruxiſſet oppreſſere, pecuniamq́ eius plurimam, omnemq́ aliũ apparatum ad eum adduxere. Tarſenſibus præterea inter ſe diſſidentibus cum alii Caſſium prius uenientẽ, alii Dolobellam poſt illum accedentem corona donauiſſent, utriq; enim per quandam urbis ſignificationẽ id effecerant, contendentibusq́ ad inuicẽ ueluti in mutatione maxia calamitas utroſq́ inuaſerat. Caſſius igitur deuicto Dolobella mille & quingentorum talentorum tributum exoluere illos iuſſit. Ad quod perſoluendum cum impotentes eſſent, aſſiduæq; a militibus ad illos uenientibus fœde cogerentur, omnia publica uenundare, ſacra quoque publicis adiungere coacti ſunt, quęcunq́ ad pompas aut inſignia ſeruabãt concidentes. Quibus nec ſic ſufficientibus ad ferenda onera, magiſtratus quæ

Mors Ariobarzanis.

Contentio Tarſenſiũ

Maxima Tarſenſis urbis cala mitas.

libera apud eos fuere uenui ſubiecerāt. Primi igitur pueri, in nuptæq; puellæ, mulieres deinde, tum ſenes ætate miſerandi paruo precio ab alienabātur. Poſtremo adoleſcentuli, ex quibus plæriq; ſeipſos cōſecere, donec rebus in hūc modū collabentibus Caſſius e Syria rediens miſertus eſt, tributi quoq; reſiduū abſoluit. Tarſus igitur, & Laodicia calamitatibus his oppreſſę ſunt. Caſſius interea & Brutus ad inuicem cōſilia ineūt. Bruto exercitū eo ex loco mutare uiſum, & in Macedoniā ad longe maius opus ſe trāſferre. Hoſtibus quadraginta in bello adeſſe legiones, & earū octo cū Cedicio & Norbano idin Ioniū pertrāſiſſe aiebat. Caſſius cōtra hoſtes haud multi faciendos exiſtimabat, Ex inopia qppe ſeipſos facile oppreſſuros ob multitudinem, Rhodios, Lycioſq; aggrediendos eſſe, utpote illis beneuolos & claſſem continentes, ne inter agendū eos a tergo inuaderent. Cū inter utroſq; cōueniſſet diuiſere copias. Brutus aduerſus Lycios, Caſſius ad Rhodios profectus eſt. In ea qppe inſula eruditus Græcis litteris, atq; inutritus fuerat. Sed ubi cum fortiſſimis uiris nauali prælio eſſet certaturus proprias naues apparare ſtuduit, cōpleuitq;, & in Gnido exercuit. Rodiorų quicūq; prudentiores aderāt cū Romanis ad arma uenire formidabāt. Populus uero q̄maxime exultabat, & qui uetera etiā opera ad diſſimiles illis uiros mēte repetebāt. Naues aūt eorų uel præcipuas tres ac triginta in unū conduxere, alias quoq; ad Gnidum emiſere,

Gnidus.

Caſſium ſimul admonerent ne Rhodios cōtemnerent, quorų ciuitas cōtemptores ſuos cōtinue ultra eſſet, neq; fœdera inſuper, quę Rhodii cū Romanis iniiſſent, ne arma inuicem inferrent. Si quid de ſocietate belli queretur, uelle id a Romanorų Senatu diſcere, Quo iubente ad ſocietatē cōfeſtim uenturos eſſe. Hæc uel præcipue Rhodii aſſerebant. Ille bello pro

uerbis decertare opus eſſe inquit. Fœdera ne arma ad inuicem inferrent prohibere. Verũ Rhodios Dolobellæ cõſpirantes Caſſio inſurrexiſſe. Iubere nũc ut opem metuo afferrent Caſſio indigenti. Eos ironia uti, & ad Romanorum Senatũ uelle mittere fugitiuũ, & errantem ob tyrannos in urbe cõmorantes, qui & ipſi pœnas cõfeſtim penderent, & Rhodii una cũ illis, quos in primis uenerantur, ni ſubito imperata facerẽt, Hæc a Caſſio illis reddita. Quę audiẽtes qui ſanioribus cõſiliis adhæſerant, maiori adhuc trepidatione tenebãtur. Multitudo uero in cõſulto quodã impetu Alexãdrum efflagitabat & Manaſſem quõ Mithridates pluribus nauibus ad eos contẽdiſſet, & Demetrius olim ante Mithridatẽ. Hi igitur Alexandrũ ob hæc in Pritanem ſibi aſciuerãt. Eſt aũt hæc quem maxime imperatoria dignitas, & Manaſſem claſſis ducem inſtituerent. Emiſere tñ denuo ad Caſſiũ legationis cauſa Archelaũ quendam præceptorem olim Græcarũ literarũ ea in inſula ut eũ deprecaretur iucundũ hominem, & Caſſio longe pinguiorem. Is dextera eius apprehenſa ut notũ præcabatur his uerbis. Ne Græcam cõturbes urbẽ Græcorum amice, ne Rhodũ, libertatis uir amator, nec Doricam ſpernas dignitatem nunq̃ ex quo nati ſumus imminutã, nec optimæ obliniſcaris hiſtoriæ, q̃ Romæ Rhodiq́ꝫ didiciſti. Rhodi quidẽ quæcũq; Rhodii erga urbes regeſq́ꝫ alios, & eos maxime qui inexpugnabiles arbitrabãtur eſſe Demetrium, ac Mithridatem pro libertate peregere, pro qua tute laborare aſſeris. Romæ uero quæcũq; nobiſcum & in alios & cõtra Antiochũ magnũ egimus, quorum, apud nos colũnæ a uobis inſcriptæ adhuc extãt monumenta geſtarũ rerum. Et hæc quidem ob genus, dignitatẽq́ꝫ noſtrorum, & felicitatis in hãc uſq́ꝫ diem, liberæq; ſocietatis & electionis in uos o Romani dicta ſint. Tibi aũt o

Alexãder Mithridates. Demetrius.

antiochus magnus.

Caſſi ſingularis quædã ineſt uerecũdia in hãc urbem, & in nutricem tuã eruditricemq; ac medicinalẽ, & larem proprium quẽ incoluiſti, & præceptorum nobis locum, & in me qui te ad alia cõtumeliam afferre credidi, & pro patria bellum gerere, ne tecũ armis cogatur decertare, qui in ea enutritus eruditusq; fuiſti, neue ex duobus alterũ ex neceſſitate eueniat, aut Rhodios oẽs bello occumbere, aut Caſſiũ ab illis pugna ſuperari. Cõſulo etenim ultra quod obſecratus ſum, & tanto pro republica operi aſſiſtenti deos ꝓpitios adcupio. Vos aũt iureiurando deos inuocaſtis cũ nuper per Caiũ Cæſarem

Fœderum uiolatio. nobiſcum cõueniſtis. Fœdera quoq; ſacris addidiſtis, ac dextras inuicem complexi eſtis, quæ aſſidue in hoſtes exerãdæ ſunt, non aũt in amicos & altores. Parce non diis modo, ſed gloriæ quæ ad mortales pertinet, cũ nulla fœderũ uiolatio immanior habenda ſit, q̃ quæ delinquẽtes od omnia infidos reddit amicis, inimiciſq;. Hęc eloquutus ſenior Caſſii dextrã haud quaquã dimittebat, uerum lachrimis rigabat amplius, ſic ut Caſſius ab aſpectu eius erubeſceret, & paſſionem ex

Caſſii reſpõſio ad p̃ceptorẽ. rubore palã ederet uix ut hæc potuerit loqui. Si quidẽ Rhodiis minime cõſuluiſti ne mihi iniuriã inferrent, iniuria me affeciſti. Si uero eos edocens monenſq; nequaq̃ ſuaſiſti opem tibi affero. Aperte quippe iniuria affectus ſum primũ, quod auxiliũ belli expetẽs ab his q me erudierũt, et enutrierũt deſpicior, ac cõtemnor. Deinde quod Dolobellã quẽ neq; erudiere neq; enutriere mihi antetulerũt, et quod itolerabilius eſt. n. mihi modo ſed Bruto, uiriſq; optimis quoſcunq; ex Senatorio ordine tyrãnidem affugiſſe cernitis, & pro libertate patriæ pugnãtes. Et uos o Rhodii libertatis amatores Dolobellam patriã in ſeruitutem aſſerentem nobis anteponitis.

Concertatio. Quibus aũt beneuolos eſſe oportuit negligitis, ciuilibus uos

bellis neutiq̃ immiſcere ſimulâtes. Eſt pfecto inter ciues cõ-certatio, quã nos poteſtatẽ populi affectamus eſſe. Bellũ quod nunc geritur apertum eſt reipublicæ aduerſum monarchiã contendentis, & uos reipublicæ fauentes derelinquitis, deprecanteſq; pro ſuis legibus, amicitiamq; Romanorum præferentes, morte, publicatione bonorũ, ſiue iudicio proſcriptos, nulla miſericordia amplexamini, ſed Senatum hæc damna patientem & opem ſibi afferre nequeuntem conſulere uelle ſimulatis. Iam enim uobis clare innotuit ex his quę a Senatu decreta ſunt omnes, qui orientis plagas incolunt mihi ac Bruto auxilium impendere oportere. At uero nobis finitima acquirentibus quid auxilii impenderitis ob beneficentiam, ac mercedẽ eorũ quæ a nobis ſuſcepiſtis tu ipſe cogita, quoniam nobis libertatis ac ſalutis cura ineſt, uos autem iniuria affectis nullam affertis opem, quos æquum erat & ſi non nobis ad inuicem certantibus adeſſe, attamen imperiũ ſibi uẽdicantes pro Romanorum republica utilitateque repellere cum Dorici ſitis. Cęterum uos rationes & opera haud multifacientes, ſolũ fœdera, quæ uobiſcum egimus nobis anteponitis, & quæ cum Caio Cæſare monarchiæ principe pariter iniuimus. Sed hæc quidem Romanos Rhodioſque in eorum neceſſitatibus inuicem ſibi auxilia afferre admonent. Aſſiſtite igitur nobis in maximis Romanorum caſibus atque periculis. Caſſius eſt qui fœdera uobis anteponit, qui uos ad belli ſocietatem inuocat. Romanus uir & Romanorum prætor, ut Senatus decretum indicat. In quo omnes qui ultra Ionium mare incolunt ditioni noſtræ ſubeſſe uoluit. Hæc eadem & Brutus uobis anteponit, & Pompeius mare ad Senatus imperium conuertens. Ad hæc preces addimus, deprecanturque quicunq; e Senatu Põpeius.

nuper expulſi atq; fugientes partim ad me Brutūq; uenerūt, partim ad Pōpeiū delati ſunt. Eſt.n. ex fœdere ſancitū ut pdi xi, Romanos, & Rhodios ſibi mutuo auxilia ipēdere debere, ſi ad unū dūtaxat neceſſe ſit. Si uero nos neq; prętores, neq;

Dānati. Romanos adhuc, uerum fugitiuos & exteros, aut dānatos, ut qui nos proſcripſere profitentur exiſtimatis non ad nos am plius hæc fœdera ſed ad Romanos o Rhodii uobis extant.

Cōfutatio. Nos igitur exteri, & alieni, & fœderū expertes bellū uobiſcum inienius ſi non ad omnia nobis parueritis. Hæc Caſſius altius ediſſerēs Archelaum a ſe dimiſit. Alexander uero, & Manaſſes Rhodioꝝ duces tribus ſupra triginta comitati na uibus Gnidū uerſus in Caſſiū mouēt, quaſi illū ſubita nauiga tione territuri, & ſi parū ſpei ſibi uēdicarēt, quod in Mithri

Bellū naſuale. datē ad Gnidū deducentes belli exitu feliciter egiſſent. Remis quippe ad oſtentationē uſi prima die in Gnido deduxere morā. Poſtridie uero in Caſſianos exeruere claſſem, quod admirati illi ad eos cōuertūtur, eratq; ab utraq; parte uirtutis ac potētiæ inſigne opus. Rhodii leuibus ratibus ſubito ad hoſtes accurrebāt recurrebātq;, cōuerſionibuſq; utebantur, Romani grauioribus fræti nauibus, cū ſe illis miſcuiſſent, ma gno ipetu eaſdē purgebāt, quaſi pedeſtri pugna decertantes. Caſſio deinde multitudine nauiū hoſtiles obſidēte, Rhodii.n. ulterius adnauigare, & renauigare facile poterant. Sed cū a fronte ſolū impetu ferrētur, reuerterenturq;, experiētia omnis anguſtia loci incluſa deperibat. Nā impetus ab acutis earum proris ad grauiores Romanorum naues infirmus reddebatur. Romanis ex leuioribus ſtabiles quædam affuere, donec tres

Rhodioꝝ claſſis profligatur. Rhodiæ cū ipſis hominibus intercæptæ ſunt duæ colliſæ, ac uinculis iniectæ, aliæ ſemifractæ Rhodū uerſus fuga cōtendere. Romanoꝝ omnes Gnidū redierunt. Ex his plures pu

gna laceratas reſtituere denuo. Et hic quidē naualis belli inter Rhodios Romanoſq; in Gnido finis, Quod Caſſius cum ageretur e monte cōtēplatus eſt. Reparata claſſe ad Loryma enauigauit Rhodiorum in Perea oppidū, peditatūq; omnem ſub Fanio & Lentulo maioribus nauibus. Rhodū præmittit, Ipſe octoginta ſtipatus nauibus horribili apparatu curſum dirigit & ad Rhodū peditatu, claſſeq; depoſita tacitus p̄ſtitit, quaſi hoſtibus ſeipſos dedituris. At illi alacres ad pugnam conuertuntur, duabuſq; amiſſis nauibus ſe ſubito occlu..., demumq; ad mœnia delati uniuerſa cooperuere armis, & eos, qui cū Fanio in litore cōſtiterant cōtinue infeſtātes Caſſio uiciſſim depugnabāt, qui naues ad murorum pugnā imparatas, ad mœnia mari proxima ducebat. Quod animaduertēs Caſſius turres fabricatas adducebat, quas ſubito erigi mādauit. Sic Rhodus duobus exercitibus obſeſſa ad mari pariter terraq; excludebatur, Ciuibus autē tanq̄ ſubito & inopino opere nihil moliētibus haud dubiū erat ciuitatem ipſam, uel ui, uel fame ad hoſtium manus confeſtim peruenturam. Quæ prudentiores eorum intelligentes nōnunq̄ cum Fanio, Lentuloq; loquebantur. His ita ſe habentibus, Caſſius nemine aduertente, media in urbe cū electiore exercitu cōſpectus eſt, ui nulla, aut ſcalarū opera quouis modo pateſcente ad ingreſſum. Credidere plurimi, ac uiſum eſt id fautorum ope reſeratis portis cōtigiſſe pietate urbis ne fame deperiret. Sic Rhodus capitur, & Caſſius ſtatim pro tribunali uiſus eſt, haſta appoſita, ueluti urbe per uim capta. Quietem tamen militibus impoſuit præconis uoce, & his qui uel ui, uel præda deſæuiſſent, mortem eſt cōminatus. Rhodiorum ad quinquaginta nominatim ipſe acciri imperat, quos ad ſe deductos morte mulctauit, reliquos ad quinq; ſupra uiginti non inuentos fuga cōdēnauit.

Loryma.

Fanius.

Proditio occulta.

Rhodus a Caſſio capta.

Spoliatur Rhodu.. Res omnes aurũ & argentũ in ſacris, publiciſq; coactũ ſibi aſciuit, Iuſſit & priuatos quæcũq; poſſiderent ad præſcriptam diem in mediũ afferre. Occulentibus autem mortem indicantibus decimã ſeruis libertatẽ præconis uoce nũciauit. Multi itaq; a principio cum mandatũ non in finem mã. ſurum credidiſſent, occuluere ſua, ſed cum prẽmia indicantibus dari conſpexiſſent, ob timorẽ, dilatione habita, prodidere omnia. Nõnulli itaq; e terra effodientes, alii e puteis haurientes ſuſ·idã e ſepulchris longe primis plura protulerunt. Huiuſmodi igitur Rhodiorũ fuere clades, ad quorũ curam Lucius Varus derelictus eſt. Caſſius ob captionis celeritatem, nec minus pecuniarũ multitudine lætatus cæteris Aſiæ nationibus decẽ annorũ tributa impoſuit, eaq; confeſtim iuſſit afferre, quod ab illis ſerio pfectũ eſt. Interea nũciatur Cleopatrã magnis cum copiis, ingentiq; apparatu & claſſe ad Cæſarẽ per mare, & Antoniũ ire ſtatuiſſe. Eorum nempe partes ob primũ Cæſarẽ cũctis anteponens, amplius ob Caſſii timorẽ properabat. Murcũ itaq; pcipua armatorũ legione ſociatũ ſagittariis nõnullis additis, ſexagita cataphractis nauibus in Pelopõneſum ire iubet, & circa Tenarũ moram agere, Indeq; ex Pelopõneſo uniuerſa pcurrentẽ prædam antecapere. Quæ uero in Lycios geſta ſunt a Bruto, parua quidẽ. Sed quẽ a principio licet reminiſci, huiuſmodi fuere. Cum exercitũ ab Apuleio, quem ipſe ut prædiximus habebat, ac pecuniarũ ſex ſupra decẽ milia talenta quæcũq; ex tributis Aſiæ in unũ cumularat accepiſſet, in Boectiam trãſmiſit. Decreto deinde a Senatu habito ut pecuniis his ad pſentia uteretur, Macedoniæq; præeſſet. Illyrium quoq; ultra Macedoniã teneret ab exercitu qui in Illyrio fuerat legiones tres ſibi uendicauit, Vatinio qui tunc Illyrio pſerat

Lucius Varus.

Bruti hiſtoria.

Senatus decretũ.

eas exhibente. In Macedonia quoq; unam ab Caio Antonii fratre recepit. Quatuor itaq; ad has aggregās octo legionum imperator tādē effectus eſt. Quarū maior pars ſub Cęſare meruerat. Habuit & equitū multitudinē, leuis armaturæ inſuper & ſagittariorū Macedonūq;, quos Italū in morē adornauit. Exercitū nempe ac pecunias in unū colligenti felicitas huiuſmodi ex Thracia obtigit. Polemocratia reguli cuiuſdā uxor uiro ab hoſtibus eius interfecto, pro filio adhuc infante uerita ad Brutū cum eo acceſſit, & uiri theſauros cum filio in poteſtate eius tradidit. Ille infantē Cyzicenis alendū miſit, donec ad parentis regnū trāſferretur. In theſauris autem infinitam uim auri argentiq; repperit, quam ad nummorū fabricam cudi iuſſit. Cum igitur Caſſius ad eum acceſſiſſet, uiſumq; eſſet Lyciis ac Xanthiis inferre bellum, Xanthios præ Lyciis aggredi inſtituit. At hi cognito Bruti aduentu ſuburbia eorū euertere ne in ipſis morā duceret, ne ue lignorū materia uti poſſet. Vrbē porro foſſa ſepientes ab ea depugnabāt. Eius profunditas quinquaginta pedum ſummam anteceſſit. Latitudo profunditatem adęquabat, ſic ut ad eam perſiſtentes telis ſagittiſq; in hoſtes uterentur, ueluti fluuio, quodā impermeabili in medio diuiſi. Brutus foſſam ui ſuperare contendens artificum operimenta adiecerat. Exercitum quoq; per diem noctemq; partiebatur, & materiam a longe ueluti in agone uoce curſuq; transferebat, nihil laboris ſollicitudinis ue interponens, donec opus iam ſperatum quod prohibentibus hoſtibus minime fieri poſſe uidebatur, aut multis menſibus in longum duci, paucis diebus abſoluit, Xanthiiſq; intra urbem redactis obſidere eos pgit, ac nōnullos a machinis, alios impedimentū afferētes ad portas repulit, oēſq; cōtinue immutauit.

Bruti felicitas.

Bruti bellum cōtra Xāthios.

At illi recentes deſeſſis opponentes, q̄q̄ uulneribus affecti
Xāthiorꝫ ꝓbitas. ꝓſiſtebant, donec propugnacula integra manſere. Cum au-
tem & illa corruiſſent, turreſq; diſiectæ forent, Brutus quæ
futura erant meditatus, portis aſſiſtentes ordines retrodu-
cere imperat. Quod Xanthii negligentia, & incuria effe-
ctum arbitrati nocte facibus accenſis ad machinas accur-
runt. Verū ſtatim ex occurſu obuiātibus Romanis ad por
tas repellūtur, & cuſtodibus eas occludentibus ueritis ne
hoſtes cum illis miſcerentur, cædes ingens Xanthiorꝫ q̄ ex-
cluſi fuerant ad portas æditur. Non multo poſt, & reliqui q̄
circa meridiē egreſſi ſunt, ordinibuſq; quoq; denuo cedenti-
bus, machinas omnes uno impetu incendūt. Quibus reſera-
tis portis, ob ꝑriorꝫ cladē ad duo millia ex Romanis ſimul
immiſcentur, aliis ob ingreſſū impellentibus, portæ ipſę ſta-
Cataractę tim delabuntur, ſiue Xanthiis eas demittentibus, ſiue ma-
chinis fortuito delapſis, adeo ut craſſantibus Romanis qui-
dam interirent nōnulli intra urbem, cum portas ulterius re
ſerare nequiſſent, diſiectis retinaculis manerent, Qui ꝑ an-
giportuū anguſtias delati, a Xanthiis, qui ſuperius immine-
bant ui adacti ad forū finitimū effugiunt. Eo in loco ſagittis
Sarpido-nium. impetiti acriter, cum iidem arcubus teliſq; carerēt, ad Sar
pidoniū ne omni ex parte clauderentur ſubito procurrunt.
Romani qui ab extra ſteterant, pro his, q̄ interius erant cō-
turbati, ac uerentes, Bruto eos circūcurrente ad omnē ſe ob
tulere experientiā. Sed cum portas ferro conſtipatas impel-
lere neqrēt, neq; ſcalis aut turribus igne abſumptis ulterius
uti quidā ſcalas ex tempore habendas dictitabāt, alii ligno
rum apices muris appellentes, uelutiper ſcalas aſcendebāt.
Nōnulli funibus clauos annectentes, ſuperius ad murū iacie
bant, cūq; aliqs affixus contineret, per funes nitebātur. Inā-

des Xãthiis finitimi ob innatam cum illis inimicitiã Bruto
adhærentes,ex p̃ruptis, arduiſq; locis lapides ad ima de-
uoluebant. Quos intuentes Romani ob laſſitudinem imita-
bantur, multiq; ex illis ſaucii interibãt. Fuere q̃ murũ trãſ-
gredientes portam reſerarent, quæ denſiſſimis lignis, & in
tranſuerſum poſitis obſepta fuerat. Hi cęteros audaciores eri
gentes ſupra ligna uiciſſim aſſumebãt. Tandẽ plures nume
ro effecti, portã cædere aggrediuntur, & interius minime
munitã ferro, quidã ab extra, aliis intro nitentibus effrin-
gunt Xanthiis magno clamore in Romanos qui ad Sarpi-
doniũ confugerant ruentibus ueriti pro illis Romani qui ad
portas depugnabãt, interius exteriuſq; ſumma ui [illegible]iiciũt,
& ueluti inſania quadã ducti eas reſerant, turmatimq; in-
grediuntur paulo ante ſolis occaſum, magna uoce concla-
mantes, ut iis qui interius ſteterant aduentantiũ ſignum da
rent. Capta urbe, Xanthii ad domos proprias accurrũt. Ca- Capitur
riores ſuos iugulos ultro exhibentes necant, Vlulatu in im- Xanthioꝝ
menſum orto Brutus prædã fieri arbitratus per præconẽ urbs.
milites reuocari imperat. Cum uero quod actũ erat cogno-
uiſſet, animũ eoꝝ miſeratus libertati deditũ, inducias ꝑ nũ-
cios emittit. Illi repulſis qui detulerãt uniuerſis ſuoꝝ in-
teremptis, adhibito ad pyras igne, quas propria in domo
unuſquiſq; p̃parauerat, ſeipſos inſuper iugulantes iniecere flã
mis. Brutus ſacra omnia illæſa p̃ſeruare ſtuduit. Solos Xan- Deſpera-
thioꝝ ſeruos cœpit. Viroꝝ inſuꝑ mulieres quaſdã liberas, tio Xãthio
eaſq; degeneres ad centũ fere & quinquaginta numerũ in- rum.
uenit. Sic Xanthii libertatis cauſa ter a ſeipſis cõſumpti ſunt.
Obſeſſi nempe ab Arpalo Medio, Cyri magni p̃fecto, ne ſer-
uituti ſe ſubiicerent, ſibi ultro intulere necem & Xanthio-
rum urbs ab Arpalo neglecta, ſepulchrũ illis p̃ſtitit. Similẽ

ab Alexandro Philippi filio cladē pertulere, cum tam ingē tium terrarū dominū pati renuiſſent. Brutus ab Xāthiis ad Patareas deſcēdit, urbē Xanthiorū nanalibus adſimilē, exercituq; appoſito ut mandatis eius obſequeretur, in Xanthiorum ſortem pferre mallent, ciues monuit. Acceſſere ad eos Xanthii pprias erūnas deplorātes, ſuadenteſq; ut in melius cōſulerent rebus ſuis. Pataræis nihil ad Xanthios reſpondētibus, reliquū lucis ad cōſultandū illis præbitū Brutus exercitum inde ſuſtulit. Orta luce iterum copias urbi admonuit. Ciues e mœnibus magno clamore ad oia ſe paratos obtulere, portaſq; aperuere. Brutus ingreſſus neminē occidit, aut urbe expulit, aurū ſolū, & argentū quodcūq; in urbe coactū repperit in unum congregās, priuatos etiā quod haberent afferre monuit, his pœnis, & præmiis appoſitis, quæ Rhodiis a Caſſio iniunctæ fuerāt. Itaq; id omne collatū eſt. Seruus herum ſuum quod aurū cælauiſſet accuſauit, & pmiſſo Tribuno aurū illi oſtendit. Adductis ad Brutū oībus, herus tacitus pſtitis. Mater ut filiū ſeruaret clamans ſequebatur, ſe aurū celaſſe dictitans. Seruus a nemine rogatus ut mentientē arguebat, & filiū occuluiſſe inſtantius aiebat. Ea pp indignatus Brutus, iuuenē ex ſilentio, matrē ex paſſione miſeratus illæſos dimiſit, aurū quod attulerāt ſecū deferentes. Seruum uero ultra preceptum heris inſultantem, cruce ſuſpendit. Lentulus ea tempeſtate Adriacū præmiſſus, eſt aūt id Smyrnæorū nauale inclytū, portus cathenas effregit. Vrbem præterea ingreſſus Smyrneis mandata ſuſcipiētibus, pecuniis aſſumptis ad Brutū rediit. Lyciorū interim legati ad Brutū uenere, belli ſocietatem, & quæcunq; cōferre poſſent pollicētes. Tributis igitur Lyciis appoſitis, Xāthiorū liberos eorū urbi attribuit. Naues Lyciorū cū reliqua claſſe Abydū

Brutus pataræas obtinet.

Exēplū æquitatis Bruti

Smyrnæi Bruto ſe dedere.

Lycii ſe dedūt.

enauigare iuſſit, nã & ipſe peditatum omnem eum in locũ deducebat, Caſſiũ ex Ionia uenturũ moraturus, ut ambo ad Sextũ tranſfretarẽt. Interim Murcus in Peloponẽſum claſſe delatus ut Cleopatrã nauigantẽ obſeruaret, cum illã circa Libyã ui tempeſtatis expulſam, claſſem amiſiſſe nouit, nauiumq; naufragia in Lacedæmoniã uſq; delata conſpexit, Reginã ualetudine correptã uix ad propria redire potuiſſe, ne fruſtra tanto exercitu eo in loco moram duceret, Brunduſiũ uerſus claſſem mouit, & in inſulã portui finitimã delatus reliquũ hoſtilis exercitus, aut cõmeatũ in Macedoniã deferri prohibebat. Hũc Antonius longis nauibus quas habebat, haud fere multis, turribuſq; ratibus aduectis oppugnabat, cum exercitũ per partes magnis nauibus emittens, uentũ e terra, ne a Murco interciperentur, uehementiorẽ expectaret. Aſſiduo itaq; labore fatigatus Cæſarẽ q circa Siciliam maritima claſſe cũ Sexto depugnabat, in auxiliũ uocauit. Sic. n. ſeries eaq; rerũ ſeſe habuit. Põpeius qui Sextus dicebatur, magni Pompeii filiorũ ætate iunior, cum primũ a C. Cæſare in Iberia neglectus pſtitiſſet, quaſi nihil magnũ ob adoleſcentiã inexperientiãq; facturus ad oceanũ delatus cum paucis piraticã exercens interceptus eſt, nemine illum ut Pompeiũ dignoſcente. Procedente mox tempore pluribus ad eum accedentibus ingentẽ comparauit manũ, ſeq; Pompeium profeſſus eſt, Ac confeſtim quicũq; ſub patre eius, aut fratre militantes uicti ceſſerant, ad illum ueluti proprium ducem confluxerunt, Arabio quoq; ex Lybia paternis ſpoliatus bonis, ut a nobis præſcriptum eſt, ad eum uenit. Ita maioribus copiis adauctus, opera piraticis longe clariora adorſus eſt. Nam Pompeii nomine per Iberiã omnem populis maxime florente, longe lateq; uulgato, præſides ſub

Antonius.

Cæſaris imperio eam continentes ad manus cum eo uenire formidabāt. Quibus intellectis Cęſar Carrinā amplioribus cum copiis in Iberiam miſit, qui Pompeium debellaret. Ad iis leuior admodū in cōſpectū eius ſtati uenit. Et ſubinde aduolās Carrinā afflixit. Vrbes etiā plęraſq; cū paruas tum magnas ditioni ſuæ ſubdidit. Ea ex cauſa C. Cæſar Aſiniū Pollionē ut Pompeii reprimeret inſultus, ſucceſſorem Carrinæ dedit, qui forte cum illo tum bellum agitabat cum idem Cæſar extinctus eſt, & Senatus Pompeiū ultro reuocauit. Verū ille in Marſiliā delatus, quę Romę fierent intentus expectabat. Electus ſubinde maris imperator ut parens eius ante fuerat, neutiq; ad urbem redire uoluit, naues autem omnes, quæ in portu aſſeruabātur aſſumēs, adiūctis iis, quas prius poſſidebat, ex Iberia mouit. Secuta demū Triumuirorū dominatione, in Siciliā enauigauit, & Bithynicū p̄torem inſulā eam ſibi dare renuentē, arctius obſedit, donec ex proſcriptiōe damnati, & e Roma fugientes, Ircius, & Fanius, eam inſulā Pompeio dari ſuaſerunt. In hunc modum igitur Pompeius Siciliā ſibi uendicauit, qui nauibus abundās, & inſulā Italiæ nactus adiacentem, exercitū porro ingentē obtinēs, qualē prius nunq̄ habuiſſet ex his, qui e Roma fugerant, liberis, ſeruiſq; coactum, & quē Italię urbes quæ uictoribus ab belli p̄mia addictæ fuerant ad illum p̄mittebāt, ad ſummū potentię peruenit. Hi etenim Triūuirorū dominatū, ac uictoriā deteſtabantur animo, & quæcunq; aduerſus eos licuiſſet, clanculum moliebātur. Nā ex urbibus eorū fugientes, quaſi nō ulterius in patria māſuri, ad Pompeiū properabāt Italiæ propinquū, & præ cæteris ea tempeſtate Romanis acceptiſſimum. Accedebāt, & ad eū uiri nautici ex Lybia, & Iberia maritimis

Aſinius Pollio orator.

Bithynicus.

maritimis in rebus expertiſſimi,ſic ut ducibus,nauibus,pe deſtribuſq; copiis necnō pecuniis abūdaret Pompeius. Quæ intelligens Cæſar Saluidenū magna claſſe in Siciliā miſit, facillimū opus exiſtimās,Pōpeiū mari prohibere. Ipſe ex Italia ut Saluideno auxiliaretur,ad Rhegiū peruenit. Pompeius Saluideno ingēti claſſe propius acceſſit. Nauali deinde prælio ad maris fauces circa inſulā exorto Pōpeii naues,cū leuitate,tum nautarū celeritate,& experiētia anteibāt. Romanorū uero magnitudine,& grauitate laborabāt. Cum autem fluctus iuxta pontū moueri ſolitus uehementius inſurgeret; & mare ab utraq; parte ob fluxū ſcinderetur, Pōpeii naues ob undarū aſſuetudinē minus trepidabāt. Quæ uero a Saluideno ducebātur,neq; conſtāter permanentes ob inſuetudinem,neq; remos faciliter cōuertere potentes, neq; gubernaculis ad manus aptus annitentes,turbabātur. His ex cauſis Saluidenus ſole in ueſperā uergente, naues proprias reuocare in primis cogitur. Pōpeius quoq; ex pugna ſe diſſoluit, pari numero ab utraq; parte confractis nauibus. Reliquas ex labore fluctuantes, ſemilacerasq; Saluidenus reparare ſtuduit,cum ad portū qui Balearico mari imminet ſuos reduxiſſet. Interea ſupraueniēs Cæſar Rhegynis, & Hipponēſibus magna ſpe ab uictorū præmiis abſoluere uelle pollicitus eſt,nam mari imminētes in primis uerebatur, deide uocante ipſum Antonio celerrime ad eum Brunduſiū acceſſit; cum in ſiniſtra Pompeius Siciliā haberet,cui bellū decreuerat,inferre. Murcus accedēte Cæſare ne in medio eius Antoniiq; clauderetur.paululū a Brūduſio ſeceſſit,maiores naues in tranſitu obſeruās,quæ exercitū a Brūduſio in Macedoniā deferrent. Hæ etenim ſub triremiū cura mittebantur. Vēto deinde plurimo ad notū incumbēte, depoſito timore

Saluidēus

Præliū inter Pōpeiū & Saluidenum.

arripuere curſum,nulla ulterius cuſtodia indigẽtes,Quam-
obrem cõturbatus Murcus denuo redeũtes inaneſq; opperie-
batur. Verũ ille tum quidem ac poſtea reliquũ tollentes exer-
citus,rotundis uelis,pleniſq; ferebãtur,quo ad uniuerſæ co-
piæ Cęſarq;,& Antonius una tranſiere. Murcus igitur a dę-
monio quodam læſiſe arbitratus,alias ex Italia profecturas,
quæ apparatus,cõmeatum ue deferrent,intẽtus expectabat,
uel ut ſupraueniẽtem exercitũ quoad fas eſſet conturbaret,

Domicius Neronis imperatoris auus.

Domicius quoq; Eneobarbus ex his qui ſub Caſſio militiam
agebant ad eũ uenit,tanq̃ ad utiliſſimum delatus opus,aliis
quinquaginta ſtipatus nauibus,legionẽ alterã,& ſagittarios
ſimul agens,ratusq; iis copiis,quas Cæſar deducebat nullum
aliũde cõmeatũ afferri poſſe,omnem ex Italia delatũ inter-
cludere parabat. In hũc modũ nauibus longis centũ,& tri-
ginta,plurimiſq; actuariis exercitu ingenti adnauigãtes,ma-
ria infeſtabant. Interea Cedicius,& Norbanus,quos a Cæ-
ſare & Antonio octo cũ legionibus in Macedoniã præmiſ-
ſos fuiſſe diximus , ex Macedonia ad Thraciæ montes pro-
perantes,per mille,& quingenta ſtadia præceſſerant,donec

Vrbs Philippi i plurali.

urbem Philippos prætergreſſi,anguſta Torpidorũ,ac Sapeo-
rum,quæ ad Raſcupolis regnũ pertinent intercæperãt quæ
unica ex Aſia in Europã tranſeũtibus notiſſimũ prçſtant iter,
& Caſſianis ex Abydo ad ſextũ tranſmittentibus impedimẽ-
tũ afferebant. Raſcupolis quidẽ,& Raſcus,Thracii reges fra-
tres extitere,unicæ regionis principes. Verũ hi de belli ſo-

Raſcupolis, & Raſcus fratres.

cietate inter ſe diſſidebãt. Nam Raſcus Antonii, Raſcupolis
Caſſii partes ſequebantur,& eorũ quiſq; ter mille equites ſe-
cum agens,egregie pugnabat. Scrutantibus itaq; de itinerũ
progreſſibus, qui circa caſſiũ fuerant,Raſcupolis in hũc mo-
dum retulit. Iter quod p Henũ,& Maroniã deferret,breue,

& cõſuetum eſſe, turpiſq; refertũ, ac per illud ad Sapeorũ anguſta perueniri poſſe. Hoſtibus uero ea loca detinentibus nullum ad ea patere aditũ. Circuitum in triplo longiorem, difficilemq; ſupereſſe, hoſtes neutiq̃ in occurſum uenturos cõmeatus inopia, ſed in Thraciam Macedoniæ loco profecturos eſſe. Quibus perſuaſi p Henum, & Maroniã arripuere iter, per quod in Lyſimachiam, & Cardiam, quæ Thracii Cherroneſi Iſthmũ, ueluti Ianuæ binæ ſuſcipiũt pateſcit aditus. Sequenti die ad nigrũ ſinum peruenere. Ibi copias ſuas recẽſentes armatorũ nouem ſupra decem legiones ſecum militare intelligũt Bruti octo. Caſſii nouẽ, reliquas minime integras, ſed quæ duas adimplerẽt, Ita, ut octoginta millia hominum adeſſe cenſerentur. Equitũ numerus utriq; par. Bruto Celtarum, & Luſitanorũ equitum quatuor millia aderant. Thracũ uero, Illiriorum, Parthenorũ, ac Theſſalorũ duo millia Caſſiũ, Iberorũ, & Celtarum equitum duo millia comitabantur, Sagittariorũ equitum. Arabũ, Mœdorumq;, ac Parthorũ quatuor millia Belli ſocii una ſequebantur, Galatharum tetrarchæ, qui Aſiam incolunt, peditatum alium plurimum agentes, equitum circiter quinq; millia. Tã ingentes copias Brutus & Caſſius ad nigrum ſinum recenſentes, ad gerendum bellum proceſſerunt, reliquis ad neceſſitates alias diſtributis. Luſtrauere pręterea exercitum ſolito more, & ad ea quę polliciti fuerant quibuſdam promiſſa dona tribuere, cũ pecuniæ magnitudine confiderent. Diſponentes itaq; milites huiuſmodi muneribus atque donis, & præſertim eos, qui ſub Caio Cæſare olim militauerant, ne quis ad conſpectum aut appellationem uoui Cæſaris quicquam moliretur. Inſuper eius gratia uiſum eſt exercitum affari. Tribunal ingens appoſitum fuit, in quod Senatores una cum prætoris

Equites. Belli ſocii. Luſtratio exercitus.

bus palā cōſcenderūt. Romanorū copiæ cū cæteris belli ſociis infra perſtitere, & multitudo utraq; ex parte ſeſe intuens læ-tata eſt, cum potentior quodāmodo ſibi ipſi uiſa ſit. Audacia quoq;, & ſpes maxima accreuit omnibus tot in exercitu inſ-tientibus, quæ res militibus erga duces fiduciā adauxit. Pa-riunt quippe beneuolentiā cōmunes ſpes, quaſi deo aliquo in-ter multos conſpirante. Præcones igitur, ac tubicines ſilentiū indixere omnibus. Quo facto Caſſius, nā ætate Brutū ante-ibat, paulū extra ordinem progreſſus in hunc modū locutus eſt. Hoc certamen o cōmilitones, quod uobis cōmune in pri-mis adeſt, ad fidem pariter inducit, & omnia quæ nos pol-liciti fuimus ut exequeremur impulit, quæ res maiorem in-ſuper fidem adiicit, ut in futurum uobis promiſſa tribuamus. Spes aūt in uirtute ueſtra militantibus ſitæ ſunt, & in nobis, quos in hoc ſolio aſpicitis tot taleſq; ex Senatorio ordine p̄ſtantes uiros. Adeſt & magnitudo apparatus nō ignota uobis frumēti, armorū, pecuniarū, nauiū, adhæc ſociorū belli auxi-lia ex regibus & nationibus, ut neceſſe ſit eos adhortari ad promptitudinem & cōcordiam, quos apparatus, & cōmunia belli opera cōiungūt. Quibus aūt ex rebus calumniam infe-rant hi tres uiri, inimici nobis, diligentiſſime intellexiſtis, & ob id prōptiſſime nobiſcū induiſtis arma. Verūtamen neceſ-ſarium uidetur in præſenti cauſam referare, qua potiſſimū ab ipſis ad bellū prouocamur, optimum nobis, & iuſtiſſimā occa-ſionem afferentem. Nos Cæſarē in bellis uobiſcū militantes, & prætoria fugientes dignitate, ad imperium eueximus, & amici illi cōtinue aſtitimus, ita ut nō uideamur ob inimici-tiam ullā inſidias illi præſtruxiſſe. In his uero quæ ad pacē pertinent, nō deteſtandus nobis amicis uiſus eſt, quoniā & in his honorē ab illo cōſecuti fuimus, ſed legibus & reipublicæ

Cōmunes ſpes quid agunt.

Caſſii oratio ad exercitū ſingularis.

ornamento ac dignitati, qbus nullus ordo, aut poteſtas optima, popularíſue ulterius merat, Quæ omnia a patribus noſtris tūc quidem cōſtituta ſunt, cū reges expellentes iureiurando cōfirmarūt, nullos ſe ulterius reges habituros eſſe. Quorum ſacramento inhærētes filii, & maledictionē a ſeipſis abigentes, neutiq̄ in ciuitate uirū unum ſuſtinuere & ſi amicus & utilis ipſis eſſet, qui publicas pecunias, qui exercitū, qui magiſtratuū creationes a Populo principatus gentium a Senatu ad ſe tranſferret, & ſe legiſlatorem pro legibus, dominum pro Populo, imperatorē Senatus uice in omnibus ꝓfiteretur. Ea igitur, quæ fortaſſe minus diligenter a uobis intellecta ſunt, cū uirtutē eius dūtaxat in bello cognoueritis, ex ueſtri ſola parte a nobis intelligite. Vos enim Populus, in gerēdis bellis prætoribus ueſtris ut dominis aſſidue paretis, eandemq́ cōditionem uiciſſim a nobis in pace exigitis. Cōſulente etenim in primis Senatu ne errore ullo teneamini, uos ipſi iudicantes, aut ſortes proferentes per turmas, tribuſue, Cōſules, Tribunos, Prætoreſq; declaratis, & in his qui creantur ut pluri mum iudiciū ueſtrū adhibetis, nōnullos punientes, quoſdam honore dignos deputantes, queadmodū in ſuppliciis aut honoribus digne uobis pręfuere. Hac retributiōe o ciues principatum ueſtrū ad ſummū felicitatis gradū adauxiſtis. Sic.n. dignos extollentes, pares gratias ab illis ſuſcepiſtis. Hac pręterea freti poteſtate Scipionē Cōſulem olim affeciſtis cū in Libya uirtutis teſtimoniū illi redderetis, & ſimiliter Tribunos per ſingulos ut uoluiſtis annos, unūquēq; creauiſtis. Diſſidentibus deinde uobis, ultra quod neceſſe fuit, quę minime mihi referre opus eſt, ſed ex quo Cæſar tyrānidē aſſumpſit, nō magiſtratū ullum, nō Prætorem, nō Cōſulem, non Tribunū ulterius ex decreto declaraſtis. Nemini teſtimoniū attuliſtis,

Scipio minor.

non.n.retributionem q̃ exhiberetis habuiſtis, & ut a princi-paliori exordiar, nemo uobis gratiam debuit, non magiſtra-tus, non imperii, non punitionis aut meriti, quinimmo quod miſerrimũ omniũ deputo, non ipſis Tribunis ueſtris contume-lia affectis opem licuit afferre, ut aliquã uobis perpetuã ſta-tueritis dignitatem, ſacramq; & inuiolabilem ſeruaretis. Sed alios ſacroſanctum magiſtratum ueſtrum contemnentes, & uerendam eius ueſtem in ludibrium auferentes indamnatos & illæſos ex unius mandato, abiiſſe conſpexiſtis, quoniã pro uobis excãdeſcere uiſi ſunt in eos, qui regem illum appellare decreuiſſent. Quã rem ueſtri cauſa pergrauiter Senatus tu-lit. Ad uos quippe nõ ad Senatum tribunitia poteſtas perti-net, cũ nihil de eo uiro palam nobis conqueri liceret, neq; in iudiciũ attrahere ob exercituum eius magnitudinem atq; po-tentiam, Qui cũ ad ciuitatem prius pertinerent, ſibi ipſi uẽ-dicarat. Eam ob rẽ reliquũ tyrannidis modum ulciſci cogitãs in corpus eius cõiurauit, mẽtemq; illam ab optimis proceſſiſ-ſe teſtatus eſt, opus uero paucorꝫ extitiſſe. Quo facto Senatus idem confeſtim communem eius uoluntatem declarauit, & aperte quidem qm̃ præmia tyrannicidis exhibenda decre-uit. Cõtinente uero illum Antonio, conturbationis ſimulatio-ne præſtita, & uobis neutiq̃ dignum arbitrantibus ob præ-mia ciuitati magis, q̃ ob patriæ amorem auxilium afferre, ab illis abſtinuiſtis ne Cæſari iniuriam inferre uideremini, non aũt tyrannidem delere uoluiſſe. Obliuionẽ igitur omniũ habendam Senatus cenſuit, & apertius inſuper necis cauſam a nullo proſequendam. Nõ multo poſt Antonio multitudinem in nos concitante, Senatus adminiſtrationẽ nationũ potẽtiſſi-marum ac principatuũ nobis tribuit, omniq; telluri quæ ab Ionio & Syriam pertinet imperare uoluit. Vtrũ ne ut ſcele-

Attẽde Senatũ cõiuraſſe in Cæſarem.

ratos puniens? an ut tyrannicidas inſigni purpura faſcibuſq; ac litoribus adornens? Quo more uiciſſim adoleſcentē Pompeium qui nihil in his cooperatus fuerat, Pompeii illius magni filium, qui primus pro republica arma induit, quod paululum circa Iberiam in tyrannidem latens peregiſſet, non ſolum ab exilio reuocare ſtuduit, uerum paternorum bonorum prçcium illi ex publicis pecuniis reddendū cenſuit. Maris prætera imperatorem ſtatuit, ut & ipſe magiſtratui alicui præſideret popularis exiſtēs. Quod opus igitur clarius, aut quod certius ſignū a Senatu queritis? Hæc enim omnia ex eius ſententia facta ſunt niſi uerbo ſolū id uobis confiteri quod & dicit & facit, & dicens ſimul inſignia dona largietur; cū dicere & reddere fas illi fuerit, Nunc autem quemadmodum ciues noſtri ſeſe habeant intelligitis. Nulla indicta cauſa proſcribuntur & quę illis adſunt in publicum feruntur. Ipſi in domibus, angiportis, templiſq; trucidantur, a militibus ſeruis inimiçis longe repulſi, nec per ſe turrim locis oībus, legibus etiam fugientes abire permittentibus. In foro præterea in quo nec hoſtis quidem caput illatum eſt unquā, ſed arma dumtaxat & nauium roſtra conferri ſolent, nunc conſulum, prætorum, tribunorum, ædilium & equeſtris ordinis uirorum capita abſciſſa uiſuntur, & huiuſmodi facinora agentibus præmia conſtituta ſunt. Hæc igitur inſurrectio quædam, & quanta prius unquam uiolentia erga omnes, captiuitates publicæ, diuerſa odia, cum mulierum tum filiorum, libertorum, ſeruorumque. Ad tantum enim cladis & ad has mutationes conuerſa ciuitas. Et his quidem facinoroſis hi tres uiri duces adſunt. Ipſi ante alios fratres patruos mutuo inter ſe proſcribentes. Dicite cum urbs ab agreſtibus barbaris capta eſt, quę his ſimilia

Pompeius adoleſcēs.

peracta ſunt? Nullis capita abſcidere Celtę. Nō defunctos cō-
Celtæ. tumelia perſecuti ſunt. Non adhuc bellum gerentibus latere
aut fugere prohibuerūt, Neq; nos urbē ullam q̄ manu cœpi-
mus hunc in modum pertractauimus, neq; aliis ut id face-
rent perſuaſimus, qualia nūc non priuata ciuitas, ſed aliarum
longe illuſtrior atq; prior ab his ſuſtinet, qui rempublicā cō
Roma. ſtituere uelle profitentur. Quid ſimile Tarquinus fecit, quem
ob unius mulieris contumeliam ex amore prodeuntē, regem
adhuc urbe eiecerūt, nec ob unicum duntaxat facinus, ul-
Tarqnius. terius regnare Romæ uoluerunt. Et hæc agētes o ciues hi
tres uiri ſceleratos nos appellant, & Cæſaris necem ulciſci
uelle prædicant, proſcribuntq; qui minime affuere cū inte-
rēptus eſt. Ex quibus plæriq; adſunt ex his quos cernitis ob
diuitias, aut nobilitatem, aut popularis ſtatus uoluntatem ab
Pōpeius ipſis proſcriptos eſſe, Eo modo quo Pompeius longe in Iberia
tunc exiſtens cū hæc a nobis cōfecta ſunt, nobiſcum reus eſt,
q̄m ipſius pater popularis fuit, Eamq; ob cauſam quod a Se-
natu reuocatus & maris imperator creatus eſt hi tres eum
proſcripſere uiri. An mulieres ad Cæſaris necē conſpirarunt,
quas ad tributorū onera proſcribuntur? Quid populus quem
ad centum millium numerū ſub pœnis, & indiciis ob noxium
cenſum afferre imperāt, & uectigalibus exemptū ad onera
cōpellunt? Quæ tamē ſic agentes, nec dū his, qui ſub ipſis mi-
litant promiſſa adimpleuere munera. Nos aūt a quibus nihil
impiū patratū eſt, quæ polliciti eramus uobis exhibuimus, &
parata alia ad retributionē ſeruamus āpliorē. Sic nobis deus
Deus. tanq̄ iuſta operātibus p̄ſtat auxiliū. Ab eo eni quæ ad hoies
ptinent cognoſcere debetis ad ciues ueſtros flectētes oculos,
quos plerūq; uobis p̄ſidētes aſpexiſtis prætores, cōſules & ad
ſummū dignitatis elatos gradū laudatos uiros nūc ad uos ut

ad pios & populi fautores fugientes cernitis, partes ueſtras extollētes, & oia nobis ꝓſpera exoptātes. Multo quippe iuſtiora a nobis præmia eos cōſeruantibus ꝓmiſſa ſunt, q̄ ab illis bis q occidiſſent pollicentur. Nūqd aiaduertūt Caiū Cæſarē, quod principatū ſolus ſibi uēdicaret noſtris manibus interfectum eſſe? Et eos q id ſibi præſtitiſſent, a nobis nullius precii habēdos fore? nec in ipſis ſed populi in medio rēpublicā eſſe poſituros, quēadmodū patriis ex legibus cōſcripta eſt? Cū nec abſimili opiniōe atq; ſentētia bellū inter utroſq; aſſumptū ſit, ſed ob poteſtatē atq; tyrānidē ab illis quā in ꝓſcriptionibus palam oſtenderūt a nobis minime qui ob patriæ dūtaxat libertatem depugnamus, ita ut ſub legibus ut æquū eſt priuatim degat. Quēadmodū igitur hi uiri, & ante hos imortales dii de rebus noſtris iudicent uidetis. Maxima; ſemper in bellis æqui iuſtiq; ſpes proponitur. Neq; quod ſub Cæſare militaueritis aliquando, in animo nobis ſit, Non.n. illius quouis modo milites, ſed patriæ fuiſtis. Neq; ſtipēdia aut munera nobis præbita Cæſaris propria fuere, ſed reipublicæ. Sicuti neq; in præſenti exercitus iſte Caſſii eſt habēdus, neq; Bruti magiſq̄ Romanoꝝ ciuiū. Nos aūt uobiſcū cōmilitones Romanoꝝ prætores ſumus. Quæ ſi bellum cōtra nos agentes intelligerent, liceret omnibus nullo periculo deponere arma, & exercitus omnes urbi cōdonare, & quæ utilia illi forent præeligere, quæ ut eligant adhortamur. Sed ex quo admittere recuſant non etiā per proſcriptiones, & omnia alia quæ faciūt admittēt. Eamus itaq; cōmilitones certa ſpe confiſi audacia minime ſeruili pro Senatus libertate, populiq; Romanorum depugnātes. Acclamantibus omnibus eamus, & ſtatim duci deprecantibus, promptitudine eoꝝ exhilaratus Caſſius iterū per præconem ſilentiū indixit, & ſubinde in hunc modum

Tyrānis. Nota. Intermiſſio oratiōs.

fari cœpit. Dii omnes iuſtorꝝ duces prælioꝝ pro fide nobis cõmilitones, ac prõptitudine gratias cõdignas reddãt. Quæ uero ad prouidẽtiã imperatorꝝ humanã pertinẽt, quod plura ac meliora quã hoſtibus noſtris nobis adſint his uerbis diſcite. Legiones armatorꝝ pares numero illis ducimus; Plures ad neceſſaria multis in locis dereliqmus. Equitatu & claſſe longe ſupamus, tum ſociis belli, regibus, nationibuſq; ad Mœdos uſq;, & Parthos. Ipſi nobis dũtaxat a fronte imminent. Nos illis a tergo quo pariter inſtamus. Pompeiũ nobiſcũ conſpirantẽ in Sicilia habemus, Murcũ in Ionio. Adeſt & Norbanus magno exercitu & cõmeatu duabus ſeptus legionibus quẽ ſagittarii aſſidue claſſe infeſtantes pſequũtur. Quæcũq; alia maris terræq; ab inimicis poſt nos pura relinquentes. Pecuniæ nobis ſuppetũt, quas nõnulli belloꝝ neruos ſolẽt appellare. Ipſis uero nullæ adſunt, neq; pollicita ſuis militibus adimplere potuerũt. Non proſcriptorꝝ bona ad opinionẽ eorum ſucceſsere, nemine ex eorꝝ numero qui boni habentur, pſcriptorꝝ prædia inuidiæ ſubiecta cõparente, Neq; aliũde qd capiant ulterius mouere. Italia ſeditionibus, tributis, proſcriptionibuſq; uexata. Nobis uero in tanta rerũ ſollicitudine & præſentia abunde ſuppetũt adeo ut alia confeſtim uobis tradituri ſimus, & multa ſuper his, quæ a nationibus a tergo exiſtentibus collata peruehũtur, cõmeatus, itineriſq; ſeminaria, magnis ſuffectura exercitibus, quorum illis ſumma eſt inopia, niſi ſi quę ex ſola Macedonia montana natione, aut ex Theſſalia prouincia arctiſſima difficillime ſuſcipiũt, quæ terra magno labore illis cõuectare opus eſt. Siquid ex Lybia, aut Lucania, aut Apulia afferre cupiunt, omnibus in locis a Pompeio, Murco, Domitioq; intercludũtur nobis nobis per ſingulos dies, minimoq; labore, non a mari modo

Reſumptio oratiõis a Caſſio.

Pecũiæ bel loꝝ nerui.

inſuliſq; omnibus, ſed mediterraneis quoq; ex locis a Thracia uſq; ad fluuiũ Euphratẽ copiæ offeruntur & hæc nullo prohibente, cum nullus nobis a tergo inſtet hoſtis ut in nobis ſit & bellũ accelerare, & per ociũ hoſtes inopia ſimul ſameq; conterere. Tot & tanta uobis adſunt cõmilitones ultra ſollicitudinẽ humanã pparata. Reliqua autem illis a uobis, diiſq; immortalibus conuenienter accident. Nos omnia quæ uobis in primis polliciti fuimus exhibẽtes, & fidẽ neſtram munerũ multitudine digne cõpenſantes, maius inſup certamen quod ex deoꝝ ſententia futurũ eſt, ampliore proſequemur gratia, ac nunc quidẽ his qui ad id promptiſſime acceſſerint. Huius igitur cõcionis cauſa ſtatim ab ipſo Tribunali militi mille quingentas dragmas Italas, turme duci qui cuplum, Tribuno amplius ad eundẽ tribuemus modũ. Hæc effatus & uerbo & opere muneribuſq; eos inſtruens cõcionẽ dimiſit. Ipſi pſiſtentes Caſſiũ ac Brutũ ſummis extulere laudibus, ac pro illis quæ æqua forent facturos ſe obtulerunt. Hi uero munera illis confeſtim pſoluerunt, & alia porro ad occaſiones multas illuſtrioribus impenderũt, & q ſuſcepiſſẽt cõtinue armatos per partes emittebãt, nec multo poſt ipſi inſecuti ſunt. Binas aquilas ad eos aduolãtes in argenteis uexillis conſediſſe fama eſt, ſe inuicẽ roſtris, unguibuſq; lacerãtes, uel ut aliis placet ſe mutuo obſeruantes ac manẽtes, quæ publicis alimoniis a Prætoribus educatæ ſunt, eaq; die quæ pugnã anteceſſit uolãtes abierũt. Per biduum itaq; nigrum ſinum tranſeuntes ad Henum peruenerunt, ſupra quæ illum quæcũq; alia uſq; ad Serrium mortem maritima omnia ſibi uẽdicarũt. Serrio pelagus uerſus inclinãte ipſi p mediterranea arripuere iter. Tulliũ ad hæc Cimbrũ cum nautis, & armatoꝝ legione una ac ſagittariis qbuſdã

Finis orationis Caſſii

Oſtentũ.

litus maris adnauigare iubent quod iampridē inhoſpitū fue rat quēquā tellure opima. Thracibus minime mari utentia bus aut ad maritima deſcēdētibus, aliorų Gręcorų metu, & Heraclidarų eas pelagi oras detinentiū. Floruere qppe mer catorų cōmerciis, & agricultura olim ea loca, oblectātibus

Philippus Amintæ. ſe in his Thracibus ob montiū uarietatem donec Philippus Amintæ filius Græcos alios & in primis Heraclidas in bel lum mouit, ita ut his tēporibus pręter ſacellū unicum nihil ꝑtereuntibus intueri datū ſit. Hoc itaq; deſolatū litus Tul lius undequaq; ꝑcurrens, ut a Bruto imperatū fuerat regio nes accōmodas metiebatur, diuidebatq; exercitibus naui buſq; per partes aduentabat, ut Norbanus anguſta illa, ue luti cuſtodiæ inutilia deſereret. Quæ res ad uotum contin git. Norbanus quippe nauiū dubitatione ꝑmotus ad Sapeo

Cedicius. rum anguſta tumultuari cœpit, & Cediciū ex Turpiliis ma gna trepidatione in auxilium uocauit, cui ille ſubito affuit. Turpilliorų igitur derelictis anguſtiis, Brutus agmen præ cedere imperat. Simulatione deprehenſa, Norbanus & Ce dicius Sapeorų loco ſumma ui ꝑmuniunt, adeo ut militibus

Stratagēma. Bruti neutiq̃ per ea pateret aditus. Deſperatio igitur eorų mentibus denuo incidit, ne circuitū quē prius euitaſſent, a principio cogerentur ingredi & obſeſſa circūquaq; peragra re, deficiente tempore ad id cōmodo. Sic igitur ſe habētes,

Raſcupolis cōſiliū. Raſcupolis his uerbis allocutus eſt. Compēdiariū adeſſe iter iuxta ipſum Sapeorų montē dierū trium, hominibus quidem in præſenti inuium ob rupiū aſperitatē, & inaquoſa loca ſil uis referta undiq;. Cæterū ſi aquā deferre uelint, & per ſe mitas anguſtas progredi, quæ tranſitū tamen præbeāt ex ar borum condenſitate, ne ab auibus quidem præſentiri poſſe, quarta die ad Arpeſſū fluuiū facile uenturos, qui in Hermū

deſlui, ex quo per diem unam ad Philippos delati, inopine Arpeſſus
hoſtes præuenirent, quos debellare ad ultimũ liceret, cum fluuius.
nullus illis aliunde pateret reditus. Quibus edocti milites, Hermus.
q̃q̃ itineris difficultate deterriti, nihilominus ſpe adhibita
tam ingentẽ exercitũ deprehendi poſſe, partem ex ſuis cum
Lucio Bibulo præmittũt, qui una cum Raſcũpoli iter cape-
rent. Hi igitur ſummo labore cum eodẽ tamen ſollicitudine
& impetu uſi, pceſſere, freti potiſſimũ quod ex iis quos præ
miſerant nõnulli rediiſſẽt. flumen ſe a proſpectu uidiſſe refe-
rentes. Quarta die, itineris aſperitate defeſſi, ac ſiti laborã
tes deficiente aqua, quã trium dierum itinerationẽ accele-
rantes deferebãt, quod ea loca inaquoſa dicerẽtur, trepidare
& ne per inſidias circũducerentur expaueſcere cœperunt,
nõ quod his qui redierãt, fluuiũ uidiſſe dicẽtibus, minus cre
derent, uerum per diuerſa itinera ſe duci exiſtimantes ex-
candeſcere, & exclamare, & Raſcupolim ad eos accurren-
tem, & adhortantẽ intuentes criminari, repellere a ſe nite-
bantur. Bibulo ſuppliciter orante ut reſiduũ itineris æquani L. Bibulus
miter perferre uellent, fluuius circa ueſperã a primis conſpe
ctus eſt, & ſtatim acclamatio maxima, ut æquũ erat, cũ læ-
titia auditur, quæ ab his qui ſequebantur excepta ad poſtre
mos peruenit. Brutus igitur, & Caſſius intellecta re præru
pta quæq; reliquos agentes deferũtur. Ea uociferatio minime
hoſtes latuit, adeo ut eos p̃uenire nequiuerint. Nam Raſcu-
polis frater Raſcus ex clamore quid erat ſuſpicatus, hoſtium Raſcus.
adeſſe aduentũ ingenti admiratione correptus eſt tam im-
menſum exercitũ per inaquoſa iter tenere potuiſſe, quæ ne
feris ex ſiluarũ opacitate peruia exiſtimaret, ac ſubito Nor-
banum, cæteroſq; certiores facit. Illi ex Sapeorũ locis nocte Amphipo
fugiẽtes Amphipolim uenere. Sic Thraces ambo fratres præ- lis urbs.

fidia exercitibus ſuis p̄ſtitere, unus ꝑ ignota deducens loca
alter ne id etiā ignorans actū. Milites interim Bruti admi
rabili audacia in Philippos deſcendere. Eo loci Tullius uio
ciſſim delatus eſt, & uniuerſus conſedit exercitus. Philippi
ciuitas eſt quę Datos olim dicebatur, Crenida ante Dati no
mē appellata. Fontes quippe plurimi circa collē, uberibus ſca
turiunt aquis. Eum locū Philippus ut accōmodū metatus ſu
per Thraces uallo ſepſit, & a ſe Philippos nūcupauit. Con
dita eſt. n. ciuitas in p̄rupto quodā colle, cuius magnitudo
collis latitudinē cōplexa eſt, habetq; a ſeptētrione ſaltus &
nemora, ad quę Raſcupolis Bruti exercitū cōſidere monuit.
A meridie palus adiacet, & mare ultra illam. Ab oriente
Sapeorū, & Torpilorū uiſuntur anguſtia. Ex occidente cam
pus ampliſſimus ad Murcinū uſq; & Drabiſcū & Strymo
nis fluuiū per trecēta & qnquaginta ſtadia ꝑtenditur, gra
mine uberrimus, & amœnus, In quo puellā ꝑ uim cōpreſ
ſam florē induiſſe fama eſt & fluuius ſubinde Zigacus. In
eo die licet exiſtētis iugū, currūq; confractū eſſe memorāt,
& ob id fluuio nomen editū. Eſt aūt campus ad imū procliuis
Collis Dionyſius. ita ut aptiſſimus ſit his q a ſuperiori a Philippis aduerſus eos
qui ab Amphipoli progrediūtur. Philipporū præterea collis
Templa aurea. non longe alius, quē Dionyſiū nominat, in quo aurea templa
eo nomine conſecrata ſunt. A Philippis per decē ſtadia pro
greſſo, alii bini colles ſeſe offerunt, ab illis ꝑ octo ſupra de
cem ſtadia diſtantes. Ipſi ab inuicē per octo ſegregati ſta
dia. Horū in altero qui ad meridiē uergit Caſſius caſtrame
tatus eſt, Brutus altera ex parte in colle q ad Arcton per
tinet cōſedit, & Norbanū ulterius cedentē minime inſecuti
ſunt. Iam. n. Antonius aduentare dicebatur, Cæſare ob ua
Epidānus. letudinē in Epidāno cōmorante. Erat itaq; campus ad præ

liandum paccōmodus, colles admetanda caſtra opportuni. His uero in circuitu una ex parte paludes ſtagnaq; iacebāt uſq; ad Strymonis fluuiū, ex alia anguſta loca & impmeabilia. Inter utroſq; colles octo ſtadiorum planicies inerat, per uia & in Aſiā & Europā quaſi per portas quaſdā itinera emittebat. Hanc illi ad uallo ad uallū muniere muro portas quaſdā in medio linquētes, ita ut bini exercitus, unius dūtaxat imaginē præferrent. Decurrebat & iuxta fluuius, quē Gangā nōnulli, quidā Gāgitim uocant, & mare a tergo aderat, a quo apparatus omnes ingreſſus & ingreſſus uidebantur habituri. Thaſum quippe ut horreum belli per centum ſtadia diſtantē conſtituerāt. Ingreſſum autem triremibus Neapolim, quæ per octoginta ſtadia aberat. Loco itaq; con fiſi exercitus munierāt. Interea Antonius ſumma celeritate exercitū agebat, ratus Amphipolim ad belli cōmoditatē protinus inuadere. Vrbē deinde a Norbano munitā intelligēs exhilaratus eſt, omnēq; apparatū cum una legione, quā Pinarius ducebat in ea dereliqt. Ipſe audacter admodū progreſſus in campo cōſtitit, ac per octo ſtadia ab hoſtilibus caſtris caſtra poſuit. Tūc uero exercituū exilitatē, ac copiā inſpicere palā licuit. Bruti.n. & Caſſii milites roſido in loco, Antonii imo in campo metabātur. Illi ex mōtibus prodibāt, Antonii ex paludibus. Illi ex fluuio aquationē aſſumebant, Antonii ex puteis, quos repente effoderāt. Cōmeatū prætærea paucorum ſtadiorum ſpacio ex Thaſo illi afferebant. Antoniani p quinquaginta ſupra trecēta ſtadia, ab Amphipoli adducebant. Creditū eſt etiā Antoniū neceſſitate compulſum id egiſſe. Cumq; nullū irriguū locū obtineret, reſiduū uero campi, utpote decliue, plærunq; ſtagnante fluuio latioribus inundaret aquis, fontes laticū dulces, & perennes effoſſis

Strymon fluuius.

Ganga fluuius.

Thaſus urbs.

Neapolis.

Audacia ex inopia. puteis inueniſſe. Huiuſmodi igitur audacia, quæ ex inopia proceſſerat, cũ ſic illis proximus ex itinere, magno animo fre-tus acceſſiſſet, hoſtes uehemẽtiſſime cõterruit. Caſtella itaq; plurima, & ea ſumma celeritate, foſſis, muris, ualliſq; munie-bant. Vallabant, & hoſtes quæ reſidua campoꝝ ſupfuerant. Caſſius Antonii impetũ furenti ad ſimilẽ intuens, qcquid ſu-perat campi, & ab exercitu in paludẽ ob anguſtiã loci aut multifecerat, uiciſſim præmuniuit, ita ut nihil omni ex parte munimine careret, niſi quæ a Bruti latere prærupta inerãt. Caſſii, ex parte palus, & mare paludẽ ultra cõtinebat. Cæ-terũ qcquid ſpacii medio interfuit, id omne foſſis, uallis, mu-ris, portiſq; firmauere. Sic ambo exercitus caſtris ſe inuicem tutati ſunt. Interea equitũ, uelitũq; leuibus qbuſdam interiſe præliis uires experiebãtur. At cum omnia quæ animo con-ceperant pfecta uiderentur, Cæſarq; applicuiſſet, nondũ ta-men in bellum firmus, lectica.n.in exercitũ, delatus uenerat ſubito qui ex parte eius ſteterãt explicauere aciem, contra Bruti milites editori in loco ſe pugnæ præparãrũt, nec pro-pterea ad ima deſcendere, minime prœliũ inire decernentes ſola, cõmeatuũ inopia hoſtes expugnare rati. Erat peditũ nu-merus utriſq; nouẽ ſupra decem legionũ. Verũ qui a Bruti

Copiarum numerus. parte ſteterãt aliquãdo inferiores numero fuere, Qui a Cæ-ſaris parte, ſuperiores. Equitũ Thracum Cæſari & Antonio tria ſupra decem millia. Bruto & Caſſio uiginti millia ade-rant, ita ut uiroꝝ multitudine, imperatoꝝ audacia ac uirtu-te, armoꝝ inſup apparatu ſplẽdidiſſimũ utraq; ex parte ſpe-

Inſignẽ nota appara tum. ctaculũ ederent. Per plures igitur dies cum prœliũ inire di-ſtuliſſent, nihil inſigne peractum eſt, ob eos, qui circa Brutũ erãt, dum hoſtes cõmeatibus prohibere meditãtur, Ipſi Aſiã ꝓpinquã admodũ, & neceſſaria exhibẽtẽ cõtinerit, uniuerſa

e mari quibus indigerent ſuſcepturi, Hoſtibus contra nihil uel domeſticũ ſupereſſet. Non.n.ab Aegypto per negotiatores quippiã aſſumere licebat ob ſterilitatẽ, famẽq; regionis neq; ex Iberia aut Libya aut Pompeium, neq; ex Italia ob Murcũ & Domiciũ, neq; Macedonia, & Theſſalia in longum illis ſuffecturæ uidebãtur, quæ ſolæ ea tẽpeſtate commeatũ exercitibus eorũ ſuppeditabãt. Quę omnia intelligẽtes Bruti milites, tempus in longũ differre ſatagebãt. Antonius hæc ipſa ueritus per uim, eos ad prælium prouocare inſtituit, & paludẽ, ſi qua poſſet, perviã clanculũ efficere, ut a tergo hoſtibus adhuc inſciis profectus, cõmeatũ q a Taſo ferebatur interciperet. Subito itaq; ſuis ad præliũ inſtructis utraq; ex parte uniuerſis elatis ſignis, ut oẽs in aciem eduxiſſe uideretur, partẽ eorũ die noctuq; ſemitam quandã peranguſtã in palude iubet ſubſternere, arũdines ſenſim incidentes, & tellurẽ, lapideſq; utrinq; iniicientes ne agger ſolueretur. Profunda uero utroq; ex latere lignis in crucem actis cõfirmauit, iũxitq; pontibus miro ſilentio ne quis præſentiſceret. Aſpectũ quippe operis, arundinũ opacitas circa ſemitã celabat hoſtibus decem dierũ ſpacio perfectis omnibus inſidias recto tramite p̃ noctẽ propere emittit, & quæ deſtituta erant ſpacia in medio apprehẽdit, ad caſtella plura cõmuniuit, Caſſius operis machinationẽ & fraudẽ admiratus, & quæ ab Antonio caſtella erecta fuerãt excludere feſtinans, paludẽ omnẽ quæ ſupererat muro uallauit, a caſtris uſq; ad mare omnia ſubſternens, ac pontes inſtruens & uallum conſtratis in locis & ualidis imponẽs, & quæ ab Antonio facta erant ſemitã eripiens, ne in ea exiſtentes excurrere ullo in loco poſſent, aut ipſe ſuis auxilium afferre. His circa meridiẽ ab Antonio perceptis, nulla interpoſita mora, cum

Aegyptus

Antonii in re militari aſtus.

Caſſii opa i Antoniũ.

ira & impetu exercitum, quem ex aduerſa parte inſtructum tenuit, propere cõuertens ad Caſſii munimenta, quæ paludis & exercitus in medio erecta fuerant educit, ferramẽta, ſcalaſq; in unũ afferens, quaſi effracto uallo in caſtro eius irrupturus. Cõcurſu itaq; facto cũ audacia e latere ex aduerſoq; campi in medio inter utrunſq; exercitum, Bruti milites ad cõtumeliã id referentes tam audacter diſcurrentibus eos hoſtibus in armis exiſtentes, præfecti cuiuſdam mãdato exiti feruntur, & quoſcunq; ex tranſuerſo inſurgẽtes impetu cæſdũt. Inchoato iã belli opere, & exercitu Cæſaris a frõte ipſis cõſtituto, in eũ decurrunt, ac cõuerſum fugientemq; inſequi nituntur, donec per ipſum erupere oẽs, qui Cæſari cũ Antonio cõmunis fuit, abſente tamen Cæſare ob inſomniũ & diem illum obſeruãte diligentius, ut ab eodẽ in cõmẽtariis ſuis pſcriptum eſt. Antonius pugnã iam effuſam intuens, lætitia correptus eſt, quaſi neceſſitate duceretur, nã cõmeatus uerebatur inopiã. Cõuertere igitur milites in campo noluit ne phalangem diſſoluendo cõturbaret. Vt igitur inſigne quippiam acturus, magno impetu aciem mouit, & curſu pariter aſcenſum capit. Repulſus deinde nõ ſine iugi labore perſtitit, donec per uim Caſſianæ phalangi ſeſe immiſcuit, ordinem ſibi appoſitum cõſeruanti adhuc, & quod actũ fuerat, ueluti irrationabile quoddã admiranti. Qua repulſa ingenti animo ad ualli murũ ſe proripuit, qui campi in medio paludiſq; conſtiterat, uallum ſumma ui dilacerãs, & foſſam tellure obruens, ædificium quoq; ſuffodiens mira celeritate, & qui pro portis ſteterant, fœda ſtrage undiq; proſternens, & quæcũq; a muro proiiciebãtur operiens intrepidus, donec per portas tandẽ ingreſſus eſt. Alii per ualli ſciſſuras intrauerũt, qui deſcẽdẽtibus inſurrexere Caſſianis. Et hæc tanta celeritate effecta

Antonii audacia.

Vincitur Cæſaris exercitus a Bruto.

Virtute Antonii uincitur Caſſius

ſunt,ut his qui ad paludem perſiſtebāt,operis cauſa in auxi-
liū accelerātibus,ipſi occurrerēt,iam murum ualli detinen-
tes. Auertentes itaq; illos uehementi impetu,& ad paludem
uſq; propellentes,ad Caſſii caſtra demum redierūt,quicunq;
ſoli cū Antonio intra murū progreſſi fuerant,reliqua alia mul-
titudine utrinq; ex parte ab extra depugnante. Caſtra inte-
rim quaſi deſtituta pauci tuebātur. Qua ex cauſa Antonius fa-
cillime illis potitus eſt. Et iā Caſſiani milites exteriori quoq;
ex parte uicti ceſſerāt,cū caſtra ab hoſtibus intercepta cō-
ſpicati in fugā nullo ordine palātes abeūt, Sic ut ab utriſq;
prœliū cōfectum uideretur. Brutus quippe ſiniſtram hoſtium
aciē,occupatis eorum caſtris loco mouerat. Antonius alia ex *Victoria*
parte deuicto Caſſio,admirabili audacia hoſtiū caſtra p̄daba- *mirabilis*
tur, Eratq; cædes utrinq; uaria. Ob amplitudinē uero cāpi, *utraq; ex*
& pulueris in immēſum elati nebulam,uix ſe inuicē intueri *parte.*
poterāt donec ſe mutuo interrogātes reliquos ad ſigna reuo-
cabāt. At illi gerulonibus potius q̄ militibus ad ſimules redi-
bāt. Neq; tūc q̄dē una lætari, aut ſe mutuo intueri licebat,
cū alii quæcūq; attuliſſent,ab aliis temere aggreſſi p̄iicerēt,
quæ res magnā turbationē utriſq; attulit. Eo in p̄lio ad octo
milia Caſſianoꝝ lixis & ſeruis additis cecidiſſe exiſtimātur.
Ex cęſaris parte bis totidē interiiſſe. Caſſius caſtris exutus,cū *Quantum*
nec ulterius ad exercitū redire poſſet, Philippoꝝ collē pro- *obeſt pul-*
pere aſcendit,eminus quæ geſta erāt inſpecturus. Cæterū ob *uis.*
puluerem undiq; elatū,minus diligenter uniuerſa proſpecta-
bat. Caſtra duntaxat ab hoſtibus capta eſſe decernebat. Pin-
darum itaq; ſcutiferum eius enſem exerere,& necem acce- *Pindarus.*
lerare imperat, Cunctante Pindaro, ſuperueniens quidam,
Brutum altera ex parte uictoria potitū hoſtiū caſtra depræ-
dari nunciat. Quo audito Caſſius,hoc ſolū reſpōdit. Viciſſe

nos illi uictoriam dicito omnem. Deinde ad pindarũ cõuerſus quid cũctaris inquit? cor me a turpitudine iſta nõ eximis? Pindarus igitur herum ſuum iugulum ultro præbentem neci tradidit. Sic plerīq; Caſſium interiiſſe autumant. Alii referunt accedentibus ad eum, ut uictoriã annunciarent Bruti militibus, hoſtes ſuſpicatum. Tiriniũ qui ueritatẽ ſcrutaretur præmiſiſſe, quem ut Caſſii beneuolũ circumſidentibus cum lęticia militibus, & ob id magna uoce cõclamantibus, inter hoſtium manus incidiſſe exiſtimantem, hæc dixiſſe. Suſtinuimus raptũ ab hoſtibus intueri amicum, & ad tabernaculum quoddam cũ Pindaro ſeceſſiſſe, nec ulterius Pindarũ ab ullo fuiſſe cõſpectum. Quamobrem nonnulli credidere neutiq̃ iubente illo, a Pindaro interfectũ eſſe. In hunc modum Caſſium deceſſiſſe memorant, eomet die qui natalis illi fuerat, in quo prælium incidit. Titinius ob eius tarditatem, Caſſiũ ſe interemiſſe autumans, ſe quoq; pariter occidit. Brutus cognita Caſſii nece multis lachrymis ut optimũ Romanorũ lamentatus eſt, quaſi neminem illi parem ob uirtutem ulterius futurum, agendi promptitudine, ac celeritate, & ſimul beatũ teſtatus eſt, a curis, cogitationibusq; liberatũ, quæ ipſum ad tã ingentis operis finem excitarent. Deinde amicis corpus exhibens clam ab omnibus ſepeliri iuſſit, ne intuentes milites ad fletum concitaret. Ipſe cibi, ſomniq; expers uniuerſam noctem in confirmãdis Caſſii copiis abſumpſit. Orta luce hoſtibus ſe ad bellũ præparantibus, ne numero debilitati uiderẽtur eſſe Brutus eorũ percepto aſtu. Induamus & nos arma inquit, ut pari ſimulatione nõ inferiores illis eſſe uideamur. Eductis in aciem militibus, hoſtes retroceſſere. Quibus illudens Brutus, Hi inquit ut defeſſos nos, prouocantes, minime experiri auſi ſunt. Eamet die qua in Philippis inter utroſq;

Titinii fidelis obitus

Laus Caſſii.

Claſſis Cæſaris, & Antonii ſu pata fuit.

certatum fuerat, ingens clades in Ionio pariter accepta eſt. Domicius Caluinus onerariis nauibus duas Cæteri legiões, quæ Martiæ ob audaciam earũ cognominabantur afferebat. Prætoriã inſuper cohortem, duũ millium uiroꝝ equitum turmas quatuor, aliamq; multitudinẽ collectam ad bellum, quã triremes eoꝝ paucæ ſequebãtur. His centum & triginta nauibus longis occurrentes Murcus & Domicius eas ſtrenue aggrediũtur. Ex onerariis itaq; nauibus paucæ ſublato uelo fugam primæ arripiũt. Reliquæ inclinante cõfeſtim uento, in tranquillo maris diſtitutæ capiunt, felicitate quadã deoꝝ immortalium traditæ hoſtibus. Vnamquãq; etenim earum inuadentes immergere tentabant, neq; triremes illas ſubſequentes, & ob paruitatem undiq; cõcluſæ aliquid opis afferre poterant. Erat igitur periclitantium hinc inde uarium & ingens præliũ, cum naues celeri ſtudio rudentibus in unum cõferre properarent teliſq; ad inuicem inſtruerẽt, ne hoſtes arripere eas poſſent. Quam connexionem Murcus incidere feſtinans, ſagittas igne accenſas rudentibus iniecit, a quibus celerrime connexio omnis diſſoluta eſt naueſq; fuga elapſæ ignem mutuo euitare conabãtur. Illi cõfeſtim ad triremes cõuertuntur, ad inſequendũ, aggrediendũue parati. Quibus indignati milites & præſertim martiales quod ui ſuperiores ob impotentiã agendi, tã fœde necarentur, quidã ſe iniecere flãmis, alii triremes hoſtiũ ingreſſi, necem intulere aliis, aut ab illis paſſi ſunt, Naues ſemiuſtæ ꝑ longũ euaſere, uiros deferentes, quoſdam ab igne, alios fame, ſitiq; cõſumptos. Quidã uela aut aſſeres tenẽtes, ad petras, deſertaq; litora truduntur. Fuere ex iis, q̃ miꝝ imodũ ſeruati euaderẽt, alii ad qnq; ſuplati dies, fame enecti, pice, aut uela, funeſue ingẽtes duxere uitam, donec a fluctibus ad terram pellerentur. Fuere

Domicius Caluinus.

Naualе prœliũ.

multi q ſe hoſtibus ultro traderēt,clade macerati.Tradidere & ſeptē ſupra decē hoſtibus triremes,quarū uiros Murcus ad ſe trāſtulit.Prætor eorū Caluinus naui propria prouectus,quinto die Brūdiſiū acceſſit,cū extinctus crederetur.Sic una die,eadē & in Philippis & in Ionio clades ſimul incidit,ſiue naufragiū,ſiue nauale præliū uelimus appellare.Is.n.cōcurſus operū,poſterius cognitus, timorē ingentē attulit.Brutus in cōcionē uocato exercitu, in hūc modum locutus dicitur. Nullū eſt præter heſternū præliū o cōmilitones in quo non potiores hoſtibus ueſtris extiteritis.Pugnā quippe prōptiſſime incepiſtis, etiam nullo ſigno dato,& quartā legionē,cuius apud hoſtes celebre nomen eſt,in qua eorū cornu maxime cōſiderat,& qui cū illo in ordine conſtiterant,ad caſtra uſque diſſipaſtis. Quinimo caſtra ipſa quæ primum inuaſiſtis,diripuiſtiſque,ſic ut longe iniectā nobis cladem, quæ in ſiniſtro cornu accepta eſt uiceritis & cū pliū uno impetu pficere poſſetis,pdā maluiſtis iuadere,quā hoſtes neci deuictos tradere.Plurimi qdē e uobis illos ptereuntes ad eorū res uertere curſum.Et in hoc duo illi diripuere ſimul,quā noſtri uidelicet exercitus fuere,& alterius.Nā eorū oīa ī poteſtate habuimus,Ita ut calamitatis huius acceptio, in duplo nobis cōſtet.Quātū uero & acie illis pſtiterimus, quantūue in cæteris ſupiores ſimus,facile a captiuis cognoſcere poteritis,de frumēti inopia,& cōtentione ob idipſum ac uexatione ingenti,modicaq; ipſius ſuſcipiēdi ſpe,iam palā facta.Nō.n. ex Sicilia aut Sardinia aut Libya aut Iberia frumentū illis licet cōuectare ob Pompeiū Murcūq;, & Aenobarbū ducētis & ſexaginta nauibus intercludētes illis maria.Iā Macedoniā omnē exhauſere, & ex ſola Thracia modicū qd accipiūt,& qtū illis pœne ſufficit.Cū eos ad pu

Aduerte famem, Caluinus prætor.

Cōuocatio exercitus in cōcionē a Bruto.

Inopia frumēti quātū obſit.

quã accelerãtes cõſpexeritis, tũc a fame ſtimulatos, mortẽ
in manibus deferre cogitetis. Nos cõtra ut fames ꝑ nobis in
eos militet, oĩno ſtudeamus, ut infirmioribus, & fame ene-
ctis cũ opus fuerit occurrere poſſimus. Neq; ꝓmptitudine Salubre
ꝓpter tẽpus efferamur, neq; tarditatẽ qſpiã expictiã putet eẽ cõſiliũ.
aut celeritatẽ, ad mare q a tergo eſt deflectẽs oculos, quod
nobis tã ingẽtes ſubminiſtrat copias, cõmeatus affert, p̄lii hu-
ius uictoriã ſine ꝑiculo exhibet, Quã expectetis, neq; diſ-
fidatis, ſi inſurrexerint atq; ꝓuocarint, deteriores nobis fa-
cti, quẽadmodũ heſternũ p̄liũ clare edocuit. Sed aliũ timo-
rem medicãtes prõptitudinẽ quã nos continere nequeo, effun-
datis omnẽ, cum ipſe iuſſero. Victoriæ p̄mia integra, cũ per-
fectis rebus noſtris, de nobis dii iudiciũ dederint, nobis tri-
buam. Nũc heſternæ uirtutis gratia mille dragmas unicuiq;
militi, ducibus ueſtris æque p̄mia debita ꝑſoluã. Sic Brutus
locutus eſt. Nec multo poſt munera legionibus ſingulis im-
pendit. Sunt qui putẽt Lacedæmonẽ & Theſſalonicã urbes
inclytas a Bruto in prædã militibus ꝓmiſſas eſſe. Cæterũ
Cæſar & Antonius Brutũ tunc pugnã detrectantẽ intuen-
tes, exercitũ in unũ congregarũt, quẽ Antonius his uerbis
allocutus eſt. Heſternũ opus o milites, ſatis animaduerti ab Oratio
hoſtibus uerbo quidẽ fuiſſe diuiſum, quaſi quoſdam e nobis Antonii.
inſecuturi eſſent, exercitũq; direpturi, re autem ut uniuer-
ſum noſtrum eſſe oſtenderẽt. Polliceor nobis neq; craſtina
eos die, neq; inſequente prælium ſponte eſſe inituros. Cer-
tiſſima heſternæ cladis eorum fides eſt; atq; trepidationis
quando quidem ueluti in gymnicis contentionibus infe-
riores loco cedunt. Non in tantum eorum caſtra protende-
runt, ut Thracum ſolitudinem ædificantes inhabitare cu-
piant, ſed ea inſurgentibus nobis ob timorem cinxere muro,

intra tabernacula deſides ob heſternæ cladis metũ cõmorã tes, & quod antiquior eoꝝ impator, atq; expertior deſperãtis rebus ſeipſum interemit. Maximũ ꝑterea calamitatis eoꝝ iudiciũ eſt, quod prouocãtibus nobis, neq; in pugnã prodeũt, neq; a montibus in aciẽ deſcendunt, manuũ loco in præruptis fiduciam ſuam apponentes. Quãobrem fidenti animo eſtote o milites, & quẽadmodũ heſterna die a uobis factũ ẽ, ſic illos denuo licet inuitos, in pugnã cogite, turpe exiſtimãtes dubitãtibus cedere, aut a formidãtibus cohibere manũ, & cũ uiri ſitis eorum mœnibus eſſe infirmiores. Non enim huc acceſſimus tanq̃ in campis acturi uitã. Nec etiã cõmorantibus quicq̃ nobis abunde erit. Verum a prudentibus celeriter bella cõficienda ſunt, ut diutius in pace uiuatur. Tẽpus igitur, & opera noſtra meditemur. Heſternũ opus ſine querela omittamus. Solũ uirtutẽ ueſtrã, cum ab imperatoribus ueſtris exigetur, palã edite. Neq; heſternæ direptionis aut prædæ memineritis, aut pro re minima mœſtitiã capiatis animo. Non pro his quæ poſſidemus diuites eſse poſſumus, uerũ ſi prouincias imperio ſubiiciamus noſtro, non ideo eorum cauſa quæ erepta ſunt cõturbari, nos neceſſe eſt, quæ apud hoſtes noſtros integra adhuc & ſalua ꝑmanent, cum etiam quæ ſua ſunt, nobis quoq; uictoribus ultra hæc ſint ꝑbituri, potiſſimũ ſi ea acceleremus inuadere, & ad præliũ una properemus. Quæ abũde adhuc fuerant heſterna die illis eripuimus, & fortaſſe utiliora rebus noſtris. Nam quæcũq; ex Aſia per uim abſtulere, rapuereq;, in unũ cõgeſſerunt. Vos tanq̃ a patria profecti, quæ cariora fuerant domi reliquiſtis, quæ neceſſaria ſolum erant afferentes. Siquid precioſum illis inerat, ueſtoꝝ potius imperatoꝝ fuiſſe exiſtimandũ eſt, quę oĩa pro ueſtra uictoria uobis tradere pa

Optia ad hortatio.

Magnum munus.

rati ſumus, & ulterius huius damni cauſa, uictoriæ pręmia uirtuti ueſtræ impẽdere, unicuiq; militi dragmas qnquies mille, duci turmę qncuplũ. Tribuno in duplo amplius. Hæc effatus poſtridie copias iterũ in bellũ mouit. Non deſcendẽtibus Bruti militibus, animo grauatus, educere pſeuerauit. Brutus interea aciem paratã tenuit, ne per uim cogeretur decertare. Itinera per quæ neceſſaria afferebãtur, cõmuniuit. Erat collis non longe a Caſſii exercitu, quem hoſtes haud facile ſuperare peterãt ob propinqtatẽ eoꝝ, qui ſagittas emittebant a Caſſio olim diligenter cuſtoditus, nequis, eum locũ inopine inuaderet. Hũc a Bruto deſtitutũ Cæſaris, milites nocte profecti, quatuor legionibus propere inſcẽdunt, crates, culcitraſq; quã plures in obiectũ his qui ſagittatis utebãtur afferentes. Quo munito, alias decẽ legiones per quinq; ſtadia diſtãtes, uerſus mare ſtatuere. Porro ultra quatuor illas primas, duas addidere, ueluti omnia uſq; ad mare in poteſtate eoꝝ ſuſcepturi, et ulterius mare ipſum per paludes, uel alium modũ adituri, quo cõmeatus hoſtibus adimerent. Aduerſus hæc Brutus cõtraria opera commentus eſt. Nam alia caſtra eoꝝ caſtris oppoſuit, ad quæ Cęſaris milites aduerſa & ipſi opera machinati ſunt. Iam fames haud occulte pualere cępat, cuius magnitudo timorq; p ſingulos augebatur dies. Non. n. ex Theſſalia quæ exercitibus abũde eſſent ferebãtur, neq; a mari ſpes ulla aderat, hoſtilibus nauibus circũquaq; maria oĩa obtinẽtibus. Nũciata inſup clades, nuper in Ionio habita apud utroſq;, adhuc magis auxerat timorẽ, aduẽtãte hyeme, cũ in locis maxime paluſtribus caſtra haberẽt. Quibus ex rebus pmoti hoſtes, armatoꝝ legionẽ in Achaiã miſere, quæ opportuna ppararet, ſummaq; celeritate illis mitteret. Ergo ulterius tã ingẽti

Interceptio loci. Fames. Achaia.

diſcrimine in incũbente, cũ neq; famẽ tolerare neq; aliis ma‑
chinationibus ſe amplius tueri, aut in reſiduo cãpi iuxta ho‑
ſtilem murũ caſtra munire poſſent, magno clamore prodeun‑
tes Brutũ, ſalibus, cõniciiſq; inceſſebant, & utrũ obſeſſi in

Deſꝑatio.

more, an inſania potius ducente, pugnã detractaret, ignorare
dictitabant. Quæ omnia cũ a principio a Bruto eſſent co‑
gnita, tũc amplius certior effectus, purgẽtis eos famis, & ui
ctoriæ in Ionio adeptæ, & deſꝑeratiõis ex inopia eorũ pro‑
deuntis, obſidionem & quæcũq; alia ſe perpeti malle aiebat,
quã ad manus cũ his accedere, qui fame torquerentur, ſeq;
deſꝑeratis rebus ſuis, morti obiicerẽt, nec ullam niſi in mani‑
bus ſpẽ apponerẽt. Cæterũ Bruti milites ob inſcitiã, haud pa‑
ria imperatori ſuo ſentiebãt. Egre itaq; ferẽtes intra uallum,
mulierũ in more nullo opere trepidantes cõtineri, palã que‑
rebantur. Excandeſcebãt & eorũ duces, qui q̃q̃ Bruti conſi‑
lium extollerẽt, hoſtes tamẽ ab exercitu uꝫ prompto paratoq;

Natura Bruti.

facillime deleri poſſe exiſtimabãt. His cauſam præbebat Bru‑
ti facilitas eiuſq; clementia erga oẽs, quæ nulla in Caſſio

Natura Caſſii.

aderãt, auſtero a natura, & ad oĩa ambitione maxime æſtuã‑
ti. Quãobrem illi ex mãdato parebant milites, nequaq̃ illius
officiis ſe immiſcentes, neq; cauſas inquirere audẽtes, aut q̃cq̃
cõſulentes, quod ipſe ſtatuiſſet, quorũ nihil Brutus faciebat,
ſed una milites ad cõſilia accerſere ob humanitatẽ æquũ pu‑
tabat eſſe. Tandẽ exercitu ꝑ cohortes ac deinde ꝑ concur‑

Querimonia exercitus.

ſus apertius cõquerente atq; dicẽte. Quid tandẽ impator no‑
ſter meditatur? In quo nuꝑ uictoriã adepti deliquimus? ho‑
ſtes ꝑſequẽtes, aut aduerſos nobis occidentes, aut exercitum
eorũ diripiẽtes. Brutus ſpõte audire negligebat, neq; in con‑
cionẽ deducere curabat, ne indecentius a multitudine, ad ea
quæ irrationabilia erãt, cogi uideretur, potiſſimũ a merce‑

nariis militibus, quibus leuiū ſeruoꝝ in morē a natura inſitū eſt, ad alios cōtinue dños, ſalutis ſuæ ſpē apponere, aut ad æmulos & repugnātes libētius ſe cōferre. Inſtantibuſq; deinde ꝑtinacius ducibus, & exercituū primoribus, ſuadētibuſq; ut militū prōptitudine uti uellet, fortaſſis eos ſplendidū qppiā acturos eſſe, ſi qd ſiniſtri inter pugnandū accidiſſet, denuo eos ad mœnia retrouerti poſſe, & caſtra in oppoſitū obiicere hoſtibus, indignatus Brutus maxime erga duces, quod minus caute exercitui cōſuleret, ipſo uictoriā ſine diſcrimine & ꝑiculo ullo pollicēte eoꝝ temeritati proprioq; diſcrimini aſſenſus eſt, hoc ſolū inquiens. Pōpeii Magni in morē ad bellū cogimur, militum imperio magis q̄ ductu noſtro pugnaturi. Quod Brutū in primis dixiſſe crediderim, ut id quod uehemētius timebat, diligētius occuleret, ne exercitus ſub Cæſare aſſuetus, & impatiēs ad illū ꝑtrāſiret. Quēadmodū ipſe & Caſſius a principio ueriti, oēm indignationis cām, quæ cū eo oriri poſſet euitarant. His igitur ex cauſis inductus Brutus, q̄q̄ inuitus, milites tamē in aciē eduxit, diſpoſuitq; ante ualli mœnia, & ne longe a tumulo ſecederent eos monuit, ut facilē cū opus eſſet redeundi haberēt aditū, & in hoſtes cōmodius inſurgerēt. Erat utraq; ex ꝑte apparatus ingēs, & cupiditas maxima ineūdi ꝑlii. Illis qdē ob inediæ timorē, his uero ob iuſti reuerentiā, cū imperatorē educēntē pr̄ nimi eos egiſſent, ne deteriores eoꝝ pollicitationibus uiderentur eſſe, neue infirmioribus debiliores, temeritatiſq; pœnis potius ob noxii, quā ueri iudicii laude digni cenſerentur. Quæ oīa cōmemorās illis Brutus inſigni ꝑuectus equo, ſingulas ꝑcurrebat acies ſeuero intuēs uultu, & ut tēpus poſtulabat breuibus his alloq̄batur uerbis. Vos pugnā elegiſtis o milites, uos aliter cēſentē, & uictoriā i māibus hntē, ad bellū cōpuliſtis.

Bis militū temeritate corruit romana respublica.

Belli apparatus.

Non igitur ſpe ueſtra me aut uoſiipſos defraudetis. Collem propugnatorẽ a fronte retinetis. Quæcũq; a tergo imminẽt ueſtra ſunt. Hoſtes noſtri dubio in loco reſidẽt, ueſtri in medio, famiſq; deſtituti. Hæc referens hinc inde uertebat curſum, uir ætatis ſuæ præſtãtiſſimus, quem omnes ordines ut bene ſperaret hortabantur, Ac ſummis laudibus, magno clamore præmittebant. Interea parte ex altera Cæſar & Antonius proprias diſcurrentes acies, dextras ad aſtantes protendebant, & aſperius adhuc ſuos incitabãt, famẽ non ulterius celantes, cuius recordatio audaciã in tempore eſſet allatura. Inuenimus o milites aiebant hoſtes noſtros, quos extra murũ munimentaq; inuenire concupiuimus. Nullus itaq; inſurgens turpiter cedat, aut alterius cõminatione ſit inferior. Neq; famẽ mortem quidem difficilẽ & inexcogitatã, refertamq; doloribus, potius q̃ hoſtiũ corpora & caſtra appetat, quæ temeritate, ferro & deſperatione exhibuere nobis. Præſentia celeritate in primis indigent, ita ut nihil in ſequentẽ diem differendũ, uerum hodie de tota belli mole decernendum ſit ad uictoriã uſq;, aut inſignem mortẽ. Victoribus una die, uno opere cõmeatus, pecunias, naues, exercitus, & uictoriæ ipſius præmia licet adipiſci. Hæc tantũ nobis cordi ſint, ut cum primũ in illos impetu feremur, feſtinationis & celeritatis eorũ recordemur, & eos præcipites a caſtrorũ portis excludẽtes a præruptis locis ad camporũ ima cõpellamus, ne prælia denuo excitent, neue per inertiã in nos quicq̃ ulterius moliri queant, qui ob debilitatẽ, nullam in pugnãdo ſpem, ſed ab armis abſtinendo poſuerũt. Sic Cæſar & Antonius ſuos ad bellum adhortati ſunt, ac propere omnibus uerecũdia affuit ne indigni imperatoribus ſuis uiderentur, & ut famẽ in immenſum iam adauctã, ob cladẽ

Adhortationes Cæſaris et Antonii ad ſuos.

Famis timor.

mari acceptā, euitarent, animo prius eligentes ſpe optima in prælio ſi opus eſſet mortem pati, q̃ ab inexcogitata famis nece turpiter abſumi. Sic ſe habentibus omnibus, & ad proximum ſibi quoq; uertente oculos, animus adhuc augebatur magis, audaciaq; indeſinenti replebātur, nihil tunc quidem æſtimantes quod inuicē ciues eſſent, neq; id memoria omnino retinētes, cęterum ut hoſtes genere, ac natura mutuo ſe truci intuebantur uultu, In tantum repentinus eorū furor ſolitam quoq; naturæ uim extinxerat. Hoc ſolū utriq; mēte uolutabāt diem illam, hoc prælio, uniuerſa Romanorū facta iudicio ſuppoſiturā eſſe. Iam die in apparatu circa nonā ferme conſumpto horā, aquilæ duæ campi in medio aduolantes, mutuis inter ſe occurrere odiis. Qua ex re ſilentium uniuerſos tenuit. Fugiente deinde præpete qui a Bruti parte ſteterat, clamor in immēſum tollitur, uexillaq; ab utraq; parte erecta ſunt. Impetus porro ingens, & admirabilis, ſagittarū, lapidū, telorūq; cū ſtrepitu auditur. Nihil. n. illis lege opus erat, qui nulla alia fere arte, quā in gerendis præliis uſi eſſent. Itaq; nudis enſibus ſe inuicē cōplexi, corpora ferro petebant, petebāturq;, ſeq; uiciſſim ex ordine pellebant. Illi quidem ob ſalutē magis, q̃ ob uictoriā acriter pugnātes, Hi ob uictoriā & imperatoris ſolamen proprii, quem inuitum in bellū egerant. Ergo cædes horrida, & ſuſpiria ubiq; reſonabant. Corpora quoq; ab his omni ex parte efferebātur, cū alios ex aduerſo obiicerent, qui pene illos ordines ſeruarēt. Imperatores ipſos diſcurrētes, circūſpiciente undequaq; ad impetum cogebāt. Laborantes quoq; nomine inuocabant, & ut amplius labori aſſiſterent hortabātur. Recentes etiam de feſſis opponebāt, ut animus his qui a fronte aderant cōtinue augeretur. Tandē Cęſaris milites, ſiue famis metu, ſiue Cę-

Oſtentū.

Belli principium.

Cæſaris felicitas. ſaris felicitate ducti, non enim Bruti acies adhuc ceſſerat, phalangem hoſtiũ ueluti machinam grauem cõuertentes, cõmouere incipiunt, q̃q̃ illi pedibus adhuc inſtiterent, retro pulli, rurſuſq; cũ audacia ſe conuerterent. Sed poſtq̃ oppreſſi ordines, paſſim diſſoluti ſunt, celerius uertere greſſum, & ſecunda poſt eos, tertiaq; cõſtituta acies loco ceſſit. Ipſi inuicem pmixti, nullo ordine, a ſeipſis, & ab hoſtibus aſſidue incũbentibus fœde cõculcantur, donec aperte arripuere fugã. Cæſariani milites intellecta q̃primũ fuga, fortiſſime incumbentes, caſtrorum portas non ſine periculo inuadunt deſuperq; & a fronte eos deturbantes multos ob ingreſſum pepulerũt. Qua ex cauſa cõfuſi hoſtes nõnulli uerſus mare, quidam ad montes, per Zygaci fluẽta amnis ſe proripiunt. Conuerſione fieri cœpta, Imperatores reliquũ operis inter ſe partiti ſunt, Cæſar in caſtris fugientes occupabat, caſtraq; tuebatur. Antonius omni in loco aderat, omnibuſq; fugientibus uel conſiſtentibus adhuc accurrebat, cæteriſq; exercitibus eorum illatus patenti impetu uniuerſa per uim ſimul cõpellebat, duces ueritus ne a manibus elapſi, nouas denuo copias ad bellum cõpararent. Porro equites ed itinera ac pugnæ exitus mittebat, qui fugientes exciperẽt. Alii igitur a monte in montem prætervecti, Raſco duce, qui ab itinerum peritiã ad id munus electus fuerat, caſtra crepidineſq; ſcrutãtes, quoſcũq; a fuga uenabantur alii intra munimenta deprehenſos continebant. Quidam Brutũ inſequebantur. Quos a curſu minime ceſſantes intuens Lucilius parũ ſubſtitit, & quaſi Brutus ipſe eſſet, ad Antoniũ non ad Cęſarẽ duci p̃cabatur. Qua ex cauſa adhuc magis Brutũ eum eſſe crediderunt, utpote implacabilem euitantem hoſtẽ. Cũ ad illum duceretur, Antonius percepta re cõpoſito proceſſit ordine, fortunã uiri ſimul ac dignitatem

Vincitur Bruti exercitus.

Antonii diligentia in bello.

uirtuteq; ſecũ cogitans, quo pacto eum eſſet ſuſcepturus uerſabat animo. Verum cũ appropinquaſſet Lucillius & in conſpectũ audaciſſime ueniſſet, Brutus inquit a nullo captus ẽ, nec unq̃ a malitia capietur uirtus. Ego his illudẽs tibi adſum. Eo ſermone equites rubore ſuffuſos intuẽs Antonius, ut paucos ſolaretur, nõ deteriorem prædam o uenatores cœpiſtis, inquit, uerum meliorẽ quã putatis attuliſtis, inquantũ hoſte potior eſt amicus. Hoc dicto Lucillium cuidam ex neceſſariis ſeruandũ tradidit, quo poſterius ut fido uſus eſt. Brutus interea non exigua multitudine ſtipatus, ad montes procurrit, quaſi ea nocte reuocaturus exercitum, aut mare uerſus iter aſſumpturus. Sed poſtq̃ omnia præſidiis diligentius cuſtodiri cõperit, pernox cũ reliquis in armis cõſtitit. Fama eſt illum ad aſtra proſpectantem hæc dixiſſe. Teq; Ioue haud latuit, qui bo℞ eſt cauſa malo℞, Antonium annotantem, qui cũ Bruto & Caſſio conſpirare poſſet miniſter fuiſſet Octauii. Quod carmen deinceps in periculis propriis dum acto℞ ſuo℞ pœnituiſſet retuliſſe ferũt Antoniũ. Eamet nocte Antonius ut Brutũ a fuga cohiberet armatus, pſtitit, uallũ cadaueribus & ſpoliis Bruto circũponẽs. Nã Cæſar ad mediã fere noctem ob ualetudinem labore fatigatus exercitũ Norbano cuſtodiendũ dederat. Procedente nocte, Brutus animaduerſis hoſtiũ inſidiis cũ non amplius quã quatuor legionibus uti poſſet, diligentiq; cuſtodia undequaq; circũſeptus eſſet, primores exercitus, facti pœnitentia confuſos & erubeſcentes adhortatus eſt, ut ſi qua liceret cuſtodias aggredi & propria recuperare niterẽtur, quæ a ſuis in caſtris derelictis ſeruabantur. Illi aũt ſponte id opus attentantes, longe æquanimiores ac prius iam effecti, fortuna eos deſerẽte, Bruto reſpõdere. Scire ſe impatori ſuo indigne cõſuluiſſe bellum, & cũ

Bruti uerba.

Fortuna.

plærūq; fortunā experti eſſent, nullā ulterius ſpem in rebus ſuis eſſe poſituros. Quibus auditis Brutus ad amicos conuerſus, in nullo deinceps inquit ſic ſe habentibus rebus patriæ utiles eſſe poſſumus, ac unū ex domeſticis Stratonē nomine

Strato.

ſibi cariſſimū acciri, necēq; accelerare iuſſit. Illo uero ut diligentius conſuleret Bruto ſuadente, alium quendā ex ſeruis poſtulauit. Tum Strato non egebis inquit o Brute amico potius q̄ ſeruo ad nouiſſima mandata tua quo dicto latus illi enſe aperuit, neq; auertente ſe Bruto neq; impellēte. In hūc modū Caſſius & Brutus uiri nobiliſſimi, ac clariſſimi obiere mortē.

Mors Bruti uiri magnanimi.

Virtuti ſi unū eximas ſemꝑ dediti. Nam. C. Cęſar Pompeianas proſecutos partes ex hoſtibus amicos ſibi fecerat, ex amicis deinde filioꝝ loco habuerat, quos ſenatus cōtinuo amore proſecutus eſt, ac poſt cladē miſertus. Hoꝝ dūtaxat duoꝝ cauſa, cæteris obliuionē necis dederat, abeuntibus quoq; prouincias decreuerat, ne profugi uiderentur eſſe non tamen C. Cæſaris contemnēs necem, aut iis quæ geſta erant delectatus, cum unum ob uirtutem, fortunāq; admiraretur. Nam defunctū publico decorauit funere. Opera etiā eius immortalia ex decreto haberi ſtatuit. Prouicias & magiſtratus ex ſcriptis eius diutiſſime obſeruari uoluit, nihil melius iis, quæ Cæſar decreuiſſet ineniri poſſe ratus. Verū eiuſdem ad utroſq; ſtudiū ac ſuaꝝ rerū timor eum ad ſuſpitionē calumniæ impulit. Tanto apud omnes honore proſecuti ſunt, & cæteris exulibus etiam optimis digniores habiti, Pompeio proximi, neq; conciliationis immeritā habitæ cauſam uenia non indigni uiſi ſunt. Cum autem a longe diſceſſiſſent deſperata uenia, & agendoꝝ neceſſitas incumberet, duobus nec bis integris annis, armoꝝ uiginti legiones, totidēq; equitū millia in unū coegerūt. Naues longas ſupra

ducentas

ducentas, apparatũ quoq; cõgruẽtem tantis copiis, porro infinitam pecuniarũ uim a uolentibus pariter & inuitis abſtulerũt populos urbeſq; expugnarũt, & aduerſantes plurimos ad deditionem cõpulerunt, a Macedonia ad Euphratẽ uſq; imperium eorũ propagantes. Quoſcũq; prꝫterea uiciſſent, in ſocietate belli allectos, fidiſſimos ſibi reddiderũt. Vſi ſunt regum, dynnaſtarũ, Parthorũq; in bellis ope q̃q̃ inimicorũ latino nomini. Et hęc minoribus in rebus. Cũ uero ad maiora ſe uertiſſent, minime eoſdem perpeſſi ſunt ne gentem barbarã, aduerſamq; Romano populo in eum aſſueſceret. Verũ quod omniũ admirabiliſſimũ eſt, exercitũ ut plurimum ex Cæſaris collectum copiis, felicitatis eius beneuolentiã cupidũ Cæſaris percuſſores ipſi in cõtrariam uertere partem & in Cæſaris filiũ incidentes, fideliorem q̃ ipſi in cõtrariam uertere partem, & in Cæſaris filiũ incitantes, fideliorem q̃ ipſi & Antonio eius collegæ & propugnatori experti ſunt. Nõ enim quiſpiam ex his Brutum aut Caſſium uictos dereliquit, qui Antoniũ ad Brunduſiũ & ante experientiam belli reliquere occaſionem laborũ prętendentes. Sub Põpeio prętera, & deinceps non pro ſeipſis, ſed ob popularis ſtatus nomen, inſigne quidem illis, q̃q̃ continue inutile pugnarunt. Sed dum nihil patriæ ſe prodeſſe arbitrantur, uiciſſim ſe ambo cõtempſerũt. In actionibus rerũ gerendarum, curiſq; Caſſius pertinacem ſe & incõmutabilem præſtitit, quẽadmodũ athletæ ad angoniſtem ſolent. Nam ad bella continue uertebat animum. Brutus quocunq; in loco ad conueniendum, audiendumq; facillimus, utpote q philoſophiæ ingenue dediſſet operã. Ab huiuſmodi itaq; uiris, contrarium in omnibus, nec ſimplex quidem facinus in Cęſarem emerſit, nec modico profecta in re. Nam in amicum pręter æquum iuſtumq; deliquere. In bene

Caſſii & bruti laudes.

factorē quoq; qui eos ex prælio q̃q̃ ingratos conſeruauerat. In imperatorē prętereа nefande cōſpirātes in Senatu potiſſimum ſacrum uirum, & ſacra amictum ueſte trucidantes, principem qualem utiliorem nemine patriæ imperioq; fuiſſe ſatis conſtat, ut a Dæmone ipſos coarguente plerumq; indicatū eſt. Nam Caſſio exercitum perpugnanti lictor diadema inuerſum attulit. Et uictoriæ eiuſdem inſigne aureū, in terram corruit. Alites exercitui inſidentes ſæpenumero mœſtum clangorem edidere. Apum inſuper examina cōtinue uolitantia uiſa ſunt. Ferunt brutū cum in Samo ſupra mare natalem ſuū celebraret, nec lęte admodū his in rebus ſe haberet, hūc uerſum, nulla ratione adductū, ꝓtuliſſe. Sed me ſors miſera &, latonæ perdidit infans. Ex Aſia quoq; in Europam tranſmiſſuro cū exercitu, nocte deficiente pene lumine horrendam uigilanti aſtitiſſe imaginem, q̃ cum impauide rogaret illi, quiſnam hominū aut deoꝝ eſſet, hoc ſolum reſpōdiſſe. Tuus o Brute dæmon malus, in Philippis me uidebis, eāq; nouiſſima in pugna, quæ in Philippis acta eſt, iterū illi apparuiſſe. Exercitui e caſtris exeūti æthiopem obuium factū memorant, quem iniquum omen aduerſati interemere milites. Diuinū & illud habebitur, Caſſium in ambguo adhuc pręlio ſpem omnem abieciſſe. Brutum a tarditatis optimo conſilio a ſuis per uim cōpulſum, inter manus ſe inieciſſe hominū fame pereūtium, cum ipſe cōmeatu abunde potiretur, claſſe etiam longe ſuperaret, idq; a domeſticis potius, q̃ ab hoſtibus ſuis ꝑtuliſſe. Et cū uterq; bella plura peregiſſet nihil in pręliis paſſos eſſe, uerū ambos necis propriæ fuiſſe authores, quēadmodum & Cæſaris fuere prius. Has igitur Caſſius, Brutuſq; dedere pœnas. Antonius Bruti cadauere in uesto purpurea ueſte cōtegi, adoleriq; flāmis, reliquias uero ad Seruiliam eius

Sacer uir

Dæmon.

Patrocli uerba morientis apud Homerū,

Aetiops.

matrem mitti iuſſit. Bruti milites cũ primũ eũ interiiſſe uulgatum eſt, legatos ad Cæſarem miſere, & Antoniũ, a quibus ſubinde ueniam adepti, inter copias eorum relati ſunt. Qui quatuor ſupra decem milium adimpleuere numerũ. Munitiones uniuerſas, quæ multæ ab his aſſeruabantur, ſimul tradiderunt. Cæſaris & Antonii exercitibus caſtra omnia diripere conceſſum. Ex illuſtribus autem uiris qui circa Brutũ extitere, nõnulli in bello perierũt, quidam imperatoribus ſe ſponte tradidere. Alii ex induſtria ad mortem uſq; produxere pugnã. Inter hos Lucius Caſſius Caſſii prioris ex fratre nepos, & Vticenſis Catonis filius Cato nomine, qui cum plærunq; inter hoſtes irruiſſet, cedentibus tandẽ ſuis galeam exuit, ut uel notus fieret, uel egregie occumberet, uel utrunq; potius aſſequeretur. Labeo ſapientiæ nomine illuſtris, Labeonis eius parens, cuius ob legũ experientiam celebre nomẽ eſt, locum in tabernaculo ad corporis ſui modulum effodit, & quę cõiugi, filiiſq; indicaret, ſeruis ſuis ex ordine diſſeruit. Epiſtolas etiã familiaribus afferendas dedit. Vnũ præterea ex his fideliorem dextra apprehenſum ad ſe cõuertens, ut Romanis in liberãdis ſeruis mos fuit, gladium ſibi tradidit, iugulumq; ultro obtulit. Sic illi tabernaculum ſepulchrum præſtitit. Raſcus Thrax multos ex mõtibus in exercitum adduxerat, quorum cauſa cum gratiam expeteret. Raſcupolim germanũ ſuũ uenia donari petiit, qđ ab Impatoribus facile cõceſſum eſt. Ex quo ſatis liquet non a principio inter ſe fuiſſe hoſtes, uerum ob exercituum duorum magnitudinem, atque ambiguitatem, qui per regionem eorum tranſituri eſſent, in euentu dubios, fortunam inter ſe partitos eſſe, ut uictus a uictore cõſeruari poſſet. Portia Bruti conſors, Catonis iunioris ſoror, intellecta amborum nece, cum a domeſticis diligentius

Seruilia Bruti mater.

Romanorũ mos i liberãdis ſeruis.

Raſcus Thrax.

Portia Bruti conſors.

cuſtodiretur, prunas ab igne accenſas rapuit, carboneſq; abſorbuit. Ex cæteris illuſtriores, qui Thaſum ſe cõtulerãt, quidam enauigarũt alii ſe cum reſiduo exercitu Meſſalæ Corniſicio, & Lucio Bibulo collegis tradidere, ut quæ pro ſe ipſis deliberaſſent pari modo de oibus conſulerent. Nõnulli Antonio ſe dedentes, eodẽ Thaſum uerſus nauigãte, qcquid pecuniarũ, armorũ, cõmeatus, ac apparatus prope infiniti in oppido aderat, illi pbuere. Sic Cæſari, & Antonio ob ſingularem quandã audaciã, duobus pedeſtribus pliis tam inſignis uictoria parta eſt, qualẽ neminẽ ante eos cõſecutũ fuiſſe conſtat. Non. n. huiuſmodi exercitus, tanq̃ ingens Romanorũ manus utraq; ex parte ante eos bello dimicauit, non ciuili more inſtructa, ſed ex optimis collecta uiris, neq; bellorum inexptis adhuc, uerũ iampridẽ inter ſe mutuis pbatis armis, neq; alienigenas barbaraſue nationes ſolitis euertere, ſed q eiuſdẽ linguæ homines eius belli artibus inſtructos, eiuſdẽ pterea exercitationis ac tollerãtiæ inter ſe inexpugnabiles ſupare didiciſſent. Nec ulli pfecto unq̃ tanto impetu, & audacia in bello uſi ſunt, ciues ſimul exiſtẽtes, tum domeſtici ſub eiſdẽ aſſueti ducibus. Argumentũ huius rei abũde erit defunctorũ multitudo, cum æquata pugna nõ inferior apud uictores cõſpiceretur numerus. Cæſaris & Antonii milites imperatorũ ſuaſionibus rite perfuncti ſunt, una die, & uno ope extremã famis neciſq; formidinẽ, abundãti cõmeatu ſtabiliq; ſalute, & illuſtri uictoria cõmutantes. Cõtingit nempe illis quod a prudentioribus ea in pugna Romano populo uaticinatũ eſt, ut eius reſpublica eo ex prælio iudicium eſſet ſubitura, & ad democratiã tranſiret denuo. Neq; uero laboribus eum in modũ ãplius uexata eſt, unico dũtaxat non multo poſt excepto ope cõtentione. ſ. inter Cæ

Lucius Bibulus.

Inſignis uictoria.

Crudelis pugna.

ſarem,& Antoniũ nouiſſime Romanis orta. Quæ aũt ſub Põpeio,& Caſſii Brutiq́ꝫ beneuolis,hinc inde ꝑfugis poſt Brutum geſta ſunt,reliq̃as tam imměſi apparatus obtinentibus, neutiq̃ p̃miſſis audacia ſe æquarũt,neq; uirorꝫ,ciuitatũ ue, aut imperatorꝫ ad prouincias impetu ſimilia extiterũt. Non .n. illuſtriũ illis q̃ppiã non ſenatus adhuc,neq; gloria ipſa,ut Caſſio,Brutoq; ulterius acceſſit.

Appiani Alexãdrini ſophiſtæ ciuiliũ bellorꝫ Liber Quartus finit. Incipit eiuſdẽ Quintus,& Vltimus.

Traductio.P.Candidi.

POST Caſſii, Brutiq́ꝫ necẽ Cæſar in Italiã profectus eſt, Antonius uero in Aſiã quo in loco Cleopatra Aegypti regina ad eum uenit, ac ꝓtinus uiſa eundẽ ad amoris ſui cupiditatẽ impulit. Qui tamẽ amor utroſq́ꝫ ſimul,& Aegyptũ inſuꝑ extremis tandẽ calamitatibus inuoluit. Eã ob rẽ Aegyptus ipſa huius libri pars quædã erit,uerũ modica, nec ſatis digna ſcriptione noſtra, & ꝓpterea ciuilibus,quæ plura ſunt,incerta bellis. Quippe alia poſt Brutũ, & Caſſiũ ciuilia denuo inſurrexere bella, nullo duce,ut in aliis præſidente omnibus,uerũ per partes geſta,donec Sextus Pompeius,magni Põpeii filiorꝫ ætate iunior. Bruti ſeditionis reſiduus auctor interiit,Lepiduſq́ꝫ a principatus ſui parte collapſus eſt, ac omnis Romanorꝫ uis, atq; poteſtas ad duos tandem Antoniũ.ſ.& Cæſarẽ peruenit. Quæ ſingula in hũc fere modũ geſta referũtur. Caſſius cognomine Parmenſis,ſub priore Caſſio, & Bruto relictus in Aſia quo naues,& exercitũ,& pecunias colligeret,de

Cleopatra

Aegyptus.

Sextus Pompeius.

Caſſius Parmẽſis.

functo Caſſio, nulla ſpe adempta Bruti rebus Rhodiorum triginta naues, quas repleri poſſe exiſtimabat, elegit. Reliquas ſacra dũtaxat excepta, ne quid noui mollirentur, igne cremauit, & cum eiſdẽ propriiſq; comitatus inde diſceſſit. Clodius ad Rhodios nauibus tribus ſupra decẽ miſſus a Bruto Rhodios nouis rebus elatos intuens, Iam.n. Brutus deceſſerat, pſidia armatorum triũ milliũ ex urbe ſuſtulit, & ad naualia cum reliqs ſeſe tranſtulit. Nam & Torulus aliis pluribus ſtipatus nauibus, pecuniiſq;, quas e Rhodo ad parandã eam, claſſem ſuſtulit eo aduenerat. Et qcũq; circa Aſiæ oras morabãtur, ueluti ad potẽtiã quãdã p partes ad huiuſmodi miniſteriũ acceſſerãt, ac quibus potuerãt armatis remigibuſq; ex ſeruis, aut captiuis additis, ad inſulas inſulareſq; adnauigãtes replerãt claſſem. Venere inſup ad eos Cicero Ciceronis filius, & alii quicũq; illuſtres e Thaſo pfugerãt, ac confeſtim multitudo & cõcurſus imperatorum exercituũ, nauiumq; non contẽnendus in unũ affuit. Aſſumẽtes pterea a Lepido alias copias, quas Bruto ad Cretam attribuerat, ad Murcũ & Domiciũ magna pditos claſſe delati, Ioniũ pcurrebant æquor. Eorum pars cum Murco in Siciliã ſe tranſtulerat, & potentiã non mediocrẽ Põpeio addiderat. Alii cũ Domicio ipſo pſiſtentes factionẽ quandã ſeperatim per ſe fecerant, Hæ igitur quæ e Caſſii Brutiq; apparatu reliquæ ſupfuerant, tum primũ firmauere uires. Cęſar, & Antonius poſt uictoriã in Philippis habitã, ſacrificia diis imortalibus adoleuere ſplendida. Deinde laudatis exercitibus, atq; adornatis uictoria pręmiis, Cæſar in Italiã ut militibus agros, domoſq; deligeret pfectus eſt, Hoc.n. onus ob ualetudinẽ, ſibi aſſumpſerat. Antonius ad nationes, quæ ultra mare incolunt, deflexit iter, pecunias in unũ coacturus. Quas enim

Ciceronis filius.

Sacrificia

prius polliciti fuerant, a primis collectas nationibus, exercitibus impẽderãt, & quaſcũq; Lepidus habuerat, ulterius addiderant. Galliã porro quæ intra Alpes ſita eſt, ex decreto prioris Cæſaris, nouo poſcẽte Cæſare, immunẽ dereliquerant. Et quoniã Lepidus cum Põpeio conſpiraſſe ferebatur, ex decreto ſtatuerant, ſi calũniã accuſatio ſuperet. Cæſarẽ alia pro his quæ habuiſſet, conferre Lepido. Dimiſerunt q̃ppe ab exercitu ea tẽpeſtate multitudinẽ, ingentẽ eorũ, qui militiã integre exercuerãt, octo millibus dũtaxat exceptis, quos iterum militare deprecãtes ipſi inter ſeſe diuidentes, ad prætorias cohortes addiderãt. Reſiduus illis exercitus cum his qui a Bruto receſſerãt, legionem undecim peditũ quatuor ſupra decem millia equitũ fuiſſe dicitur. Ex quibus Antonius peregre proficiſcẽs, equitũ decem millia, legiones ſex ſecũ duxit. Equitum dũtaxat quatuor millia legiones quinq; Cæſari attributæ ſunt, & quos ex Antonii copiis cũ Caleno in Italia relictis ſibi aſſumpſerat. Cæſar igitur in Italiã ut prædiximus profectus eſt. Antonius Ephesum delatus, Ioui magnificẽtiſſime perſolutis uotis ſuperſtites e Bruti Caſſiiq; calamitatibus in templo ſupplices uenia donauit, Petronio, Quintoq; exceptis. Petronius quidẽ in Cæſaris necem conſpiraſſe dicebatur. Quintus in Laodicia urbe Dolobellam Caſſio ultro prodidiſſe. Græcos inſuper cæteraſq; nationes, quæ circa Pergamum Aſiam incolunt, fœderum cauſa per oratorem conuocauit, quos ſubinde his uerbis allocutus eſt. Vos quidem o Græci, cum Attalus uobis imperaret, ex teſtamento reipublicæ noſtræ dereliquit, ac confeſtim Attalo ipſo potiores uobis fuimus. Nam quæ idem tributa pendebatis, ultro condonauimus, quouſq; inſurgentibus in nos ambitioſis quibuſdam uiris, cum pecuniis egeremus

Gallia.

Quæ ab Antonio i Aſia i promerendis uictricibus copiis agitata ſũt

non pro facultatibus, & opibus impoſuimus uobis onera, ſine piculo tributa uendicare cupientes. Verũ unũquẽq; fructuũ ſuorũ portionẽ, ut cum æmulis noſtris cõmuniter illis potiremur, afferre iuſſimus, qui tamen hæc præter Senatus autoritatẽ, & cum iniuria extorquentes, multo plura a nobis exegerũt. C. Cæſar tertiã pecuniarũ partẽ, quas illis cõtuliſtis, ex tributo dereliqt. Cõtumelias etiã ſedauit omnes. Nam ab agricolis pecunias uobis exigere cõceſſit, quẽ tamẽ clementia huiuſmodi utentẽ optimi noſtrorũ ciuiũ tyrannũ appellarũt. His uos pecunias multas contuliſtis, quẽq; benefactoris ueſtri pcuſſoribus, et nobis hoſtibus, necem eius uiri, ut par erat, uindicãtibus. Iuſtã itaq; fortunã, non ut uoluiſtis, ſed ut dignũ fuit, bello diſcernẽtes, ut aduerſariorũ noſtrorũ propugnatoribus & beneuolis oportet uti. Mulctã igitur nobis inferre neceſſe eſt. Cæterũ cum intellexerimus, non libenter quidẽ uos, ſed neceſſitate potius, ad id coactos eſſe, a maioribus pœnis abſtinendũ duximus. Pecuniarũ, tellurisq; indigemus, tum urbiũ ad exhibenda quæ militibus uictoriæ promiſſa ſunt, præmia. Octo & uiginti armatorũ legiones nobis adſunt, quæ cum reliquis ad bellũ conſtitutis, centũ & ſeptuaginta milliũ, equitibus exceptis, adimpleuere numerum. Adeſt & alterius exercitus electa multitudo. Ex huiuſmodi uirorũ copia neceſſitatẽ noſtrã diſcernere poteſtis. His agros & urbes diſtributurus in Italiã cõceſſit Cæſar, uel ſi unico uerbo rem explicare opus eſt, cõſtitutus Italiam. Vos ne tellure, urbibus, domibus, templis quoq;, ac ſepulchris depellamus, pecunia mulctabimus, nec omni profecto quã habetis, nõ.n. poſſibile id uobis, ſed ut partem licet tenuem, cõferatis. Quod optime intelligẽtibus pergratũ eſſe credimus. Nam quæ hoſtibus noſtris duorũ ſpacio annorũ,

Ingentes copiæ.

Perfidus uir, & ſimulator.

decem tributa perſoluentes contuliſtis, eadem quoq; nobis aſſumere perabunde fuerit, uerum unicũ intra annũ, ſic.n. neceſſitas, & conſcientia ueſtræ cogit caritatis, tantũ dũtaxat imponemus, quoniã nulli peccato par pœna impenditur. In hunc modũ Antonius elocutus eſt, octo ſupra uiginti legionibus relaturus gratiã quas tres ſupra quadraginta olim extitiſſe, cum Mutinæ inuicem cõciliati ſunt, Et hæc quæ illis promiſerũt, fuiſſe intelligo. Cęterũ aſſidue bellorum clades ad tam infimũ eas adduxere numerũ. Hæc referente Antonio audientes Græci cum fletu humi ſe ſternentes, neceſſitatem a Bruto, Caſſioq; inditã neq; æquã erratibus eorũ, ſed miſericordia potius, dignã attulerũt. Daturos ſe ſponte benefactoribus ſuis, ſi haberent, uerũ ab hoſtibus ſpoliatos eſſe, quibus.n. pecunias ſolũ cõferre, ſed apparatus omnes pro pecuniis abiicere, coacti forẽt, illi autem incudendis nũmis abſumpſiſſent. Tandẽ rogãtes ac deprecantes, ut nouem annorum tributa duobus annis cõferre poſſent, exorarũt, quæ nõ ſolũ regibus, dynaſtis liberiſq; ciuitatibus, uerũ iuſta uniuſcuiuſq; poteſtatẽ iniuncta ſunt. Eodẽ nationes peragrante, Lucius Caſſii frater, & quicũq; alii ex timore delituerãt. intellecta uenia, quæ cæteris in Epheſo cõceſſa fuerat, ultro ſupplicatũ acceſſere. Quos omnes præter eos, qui in Cæſarẽ olim cõſpirauerãt, his.n. implacabilis ſemper fuit, uenia donauit. Vrbes quoq; maximas oppreſſas calamitatibus conſolatus eſt. Lycios tributis immunes eſſe iuſſit, Xanthios eorum urbem reſtituere adhortatus eſt, Rhodiis Andrũ, Tenũ, Naxum, & Gnidũ tradidit, Quas non multo poſt quaſi ex forte legalius illis impãtes abſtulere, Laodicenſes, Tarſenſẽſq; liberos, ac tributorum immunes eſſe uoluit, ex Tarſenſibus precio uenũdatos edito liberauit, Atheniẽſibus ad eũ acce

Cõſcientia optima.

Græcorum reſpõſio cũ fletu.

Athenienſes. dentibus ultra Tenũ, Eginam quoq; tradidit, Icũ prӕterea, ac Ceum, Sciatum, Peparethum, Epipariũq;, Phrybiam inſuper, Maſiam, Galathas, qui Aſiam incolũt, Cappadociam, Cilitiam, Syriam inferiorẽ, & Paleſtinam, Turionãq;, & quaſcunq; alias Syriorũ nationes, grauioribus tributorũ oneribus
Tributa duplicia. afflixit, quę ſeperatim regibus, & populis impoſuit, ut Ariarathi in Cappadocia, ac Syſeno. Cui etiam ad obtinendum regnum adiutor affuit matris eius pulchritudine ductus ac Feſtiuitate. In Syria tyrãnos ex urbibus pepulit. In Cilicia
Cleopatra autem accedente ad eum Cleopatra, quod Cӕſaris laborum nullam attigiſſet partem, conqueſtus eſt. Verum ea nõ tam ſe a crimine purgante q̃ actorũ exhibente rationem, quod quatuor legiones per Dolobellam emiſiſſet, exercitumq; alium paratum tenuiſſet a tẽpeſtate prӕpedita, Dolobella celerrime bello ſuperato minitante inſuper Caſſio ni una militaret. Ipſis prӕterea in Ionio pugnantibus cum exercitu, & apparatu magno, adnauigaſſet, nullo Caſſii timore habito, aut Murci, qui claſſe maria omnia obſideret, quoad tempeſtate correpta naues oẽs amiſiſſet, ipſa graui ualitudine fere ad interitũ oppreſſa eſſet. Quibus ex rebus gratiӕ ſibi potius habundӕ forent q̃ poſterius deuictis inferẽda arma. Antonius ultra aſpectũ prudẽtia eius ſtupefactus, iuuenili quodã amore ſubito exarſit quẽq̃ quadrageſimum ętatis attigiſſet annũ, uerũ pronior ad huiuſmodi libidines ſemper habitus. Ferũt quippe eiuſdem uirgunculӕ adhuc pulchritudine correptũ, ardentius eã concupiſſe, cum Gabinio in Alexandriam proficiſcenti ad bellũ, ipſe prӕfectus equitũ adoleſcentior comes acceſſiſſet. Statim igitur, quӕ Antonio ad omnia diligentia & cura affuit, uno impetu extincta eſt. Quicquid Cleopatra imperaſſet, nec difficulter q̃dem tam de iuſtis, quẽ de ſacris

exequebatur, poſteaquã ſororem eius Arſinoë ſupplicẽ Militi in Leucophryenis Dianæ templo præmittens interenit, & Serapionem in Cypro pro ea depugnantem cum Caſſio, & pro Tyriis ad ſe ſupplicem profectum. Tyrios Cleopatræ tradere coegit. Et alterum item deprecantem Aradios illi prodere. Hunc ignotum quendam Ptolemęo Cleopatræ fratre non apparente nauali pugna, quæ in Nilo contra Cæſarem geſta eſt, Aradii habuiſſe dicuntur, qui ſe Ptolemæum profiteretur eſſe. Ac etiam in Epheſo Dianæ flaminem, quẽ Megabyſſum exiſtimant, quod aliquando Arſinoem ueluti reginã ſuſcipi imperaſſet, Epheſiis Cleopatram deprecantibus facile conceſſit. Adeo Antonius ad omnia propere immutatus eſt, quæ paſſio principium ac finem omnium ſubinde calamitatum illi attulit. Enauigante etenim in patriam Cleopatra. Antonius equites ad Palmyram urbem non longe ab Euphrate fluuio ſitam modica quædam ciuilibus imponens, ut eam diriperent emiſit, quoniam Romanis & Parthis finitima ad utroſque accommoda futura eſſet. Negotiatores in ea habitantes ex Perſia Indorum res, & Arabum ſolent connectare. Igitur ueluti Romanorum partes diſpoſiturus in urbe, re ipſa ut militibus in prædam traderet adire illam iubet. Palmyrenei intellecta fraude, neceſſariis in contrariam fluminis partem euectis præparatis etiam arcubus in aduerſa ripa, ad quorum uſum promptiſſimi habentur, ſi quis uim afferre uellet urbem diſtiterant, quam uacuam offendentes equites, nullo cum ipſis inito prælio, ac ne præda quidem abacta diſceſſere. Quæ res non multo poſt Antonio Parthicum uidetur intuliſſe bellum, multis ex Syria tyrannis in eam fugientibus. Nam Syria ad Antiochum uſq; Euſebium, & Antiochũ eiuſdem filium ab his qui a Seleuco Nicatore originẽ

Megabyſſus. i. magnus lintheo amictus.

Palmyra urbs.

Seleucus Nicator,

duxere regebatur, ut a nobis in libro quē de Syriis edidimus perſcriptū eſt. Pōpeio deinde Syriam Romanis uendicante, & Scaurū prætorem in ea ſtatuente, Senatus poſt Scaurū Prętores alios inſtituit, & Gabiniū q Alexandrinos bello aggreſſus eſt impoſuit. Gabinii diſceſſu Craſſus ei pūinciæ præfuit, qui habito cū Parthis prælio uita exceſſit. Hūc Bibulus Prætor inſecutus eſt. Nouiſſime poſt Cæſaris necem ſeditiones in ea a tyrānis emerſerūt, qbus Parthoꝝ imperiū ſecutis a Craſſi clade, Parthi Syriā occuparūt tyrānis potiſſimū fauentes, quos in Parthie ne fugientes Antonius urbe expulit, plurimis tributa grauiora inferens ac Palmyreneis, illata iniuria, prouinciā tumultu excitā, minime confirmare aggreſſus, militibus per urbes in biberna diſtributis, in Aegyptū poſt Cleopatram profectus eſt. Illa uenientē apparatu ſplēdido ſuſcepit. Eo loci Antonius depoſitis imperii ſignis, atq; apparatibus, priuato habitu, uictuq; tranſegit hyemē, ſiue quod alieno in principatu, & regia urbe morā duceret, ſiue quod hyemē, ueluti in ſpectaculis qbuſdā ageret. Exutus nempe curis omnibus, & imperii obſequiis, ſtolā quadratā Græcoꝝ more, ꝓ patria & domeſtica induit. Calciamēta candida qualia Atheniēſiū ſacerdotes, & Alexādrinoꝝ, quos Phecaſios uocāt deferre cō ſueuerūt, ſibi aſſumpſit. Deābulabatq; uel ad tēpla, aut gymnaſia, aut ad philologoꝝ cōuerſationes, aut Gręcoꝝ conuēticula ſub Cleopatra, cū qua præcipue in aduentu hæc peregit. In his itaq; obuerſabatur Antonius, Cæſarē interea Romam redeūtem grauior ualetudo afflixit, ita ut nō ſine periculo Brunduſium delatus, ex rumore interiiſſe crederetur. Conualeſcēs deinde urbē ingreſſus eſt, & Antonii præfectis literas, quas attulerat exhibuit. Hi Calenū duas Cęſari legiones cōcedere iuſſerūt. In Libya præterea ad Sextiū miſere,

Syrię prętores.

Quę i Italia a Cæſare i ꝓmerendis uictricibus copiis geſta ſunt.

ut Libya excederet, eãq; prouinciã ex mãdato illi traderet. Quæ omnia ab ipſis pfecta ſunt. Cæſar Lepido cũ nihil indignũ egiſſe cõperiſſet. Libyã prior nationum loco aſcripſit ac reliqua quæ ex pſcriptione in publicũ ablata fuerant, coemere curauit. Cum uero milites per colonias diſtribuere, agroſq; illis aſſignare niteretur, magna ſollicitudine & cura tenebatur. Nã urbes, quæ a principio illis pollicitæ fuerant, ad belli præmia poſcebãt. Quæ res totã fere Italiã, uel illorũ libidini ſubiicere, uel ad alia loca ex neceſſitate eos mittere cogebat. Agrorũ pterea precia expetebãt, nullis aſſiſtentibus pecuniis. Quæ palã facta cũ iuuenes pariter, ac ſenes intelligerent. Romã cõtinue p partes aduentabãt. Mulieres porro cũ pueris in foro, tẽpliſq; paſſim illachrymabant, nihil impiũ egiſſe dictitantes. Seq; cũ Itali forent, ab agris, dominibuſq; ueluti belli iure captos, indigne deturbari. Sup quæ audientes Romani angebantur animo, atq; deflebãt, potiſſimum cũ nulla utilitate urbis, ſed eorũ cauſa, ac reipu. mutatione, bellũ geri animaduerterent, præmiaq; ob inde illis dari. Colonias etiã cõcitari, ne popularis ſtatus ulterius locũ eſſet habiturus cohabitãtibus una cũ ducibus, mercenariiſq; exercitibus, qui ad omnia, quæ illi cõcupiſſent, parati aſſiſterent. At uero Cæſar neceſſitatẽ exponebat urbibus, quæ neutiq̃ ſufficere adhuc illis uidebãtur, Neq; ſe cohibãt milites uerũ finitimos non ſine iniuria aggreſſi, longe plura quã illis pollicita eſſent, rapiebãt, quæ potiora etiã forent auferentes, Neq; increpante eo qui munera exibebat. Ad multa quippe Cæſari ſilentiũ indixerãt, potiſſimũ cũ imperatores ad tuendũ principatũ illis indigentes ultro ſpernerent. Iam. n. annorũ quinq; tempus illi effluxerat, & neceſſitas ſecuritatẽ utrorũq; expoſtare uidebatur. Nam & imperatoribus ad tuendũ principatũ

Militũ proterua.

exercitu opus erat, & exercitui, ut quæ abſtulerat retinere poſſet, ſtabili opus erat imperio, & cū ſeipſos ad id agēdū impotentes cernerēt, ex neceſſitate interim coacti depugnabāt. Multa pꝛter hæc indigētibus e ſacris mutuo ſumpta, tribuerat Cæſar. Qua ex cauſa ad illū ꝗprimū uertebāt oculos, & plurimoꝝ gratia illi acceſſerat, ut pote qui agros, urbes, pecunias, habitacula quoq; eſſet pbiturus, & omniū nō ſine iuidia q hæc adepti forēt celebraretur uoce, & cōtumelias exercitus gratia pferret. Quæ ſingula mēte repetētes Lucius Antonius Antonii frater, tum forte cōſulatū gerēs, & Antonii uxor Fuluia, & ex abſentia Antonio fauens Lucius Manius, ne uniuerſa Cæſaris opa agi uiderētur, ne ue ſolus gratiā aſſumeret ſibi Antonius bn̄uolētia & caritate fraudaretur, habitatiōes militū abſente Antonio differri ſuaſere. Cū difficile id eſſet ob inſtātē militū ſollicitudinē atq; curā q Antonii legiōes p habitacula diſponerēt, decernēdos eſſe eoſ ꝑ ab ſe exigēdos poſtularunt, quas decreto Antonii ſolū Cæſari cōceſſas dicerēt. Queſti iſup neq; dāte Antonio cōceſſas eſſe. Ipſi Fuluiā, Antoniiq; liberos inuidioſe admodū in exercitū ducētes, ne Antonii gloriæ, benignitatiſue obliuiſceretur, aut bn̄ficioꝝ, quę ab illo ſuſcepiſſēt, pcabātur. Creuerat iam.n. & apud milites & apud alios Antonii gloria belli in Philippis acti, ob Cęſaris ualetudinē, cū id opus Antonii tm̄modo arbitrarētur eſſe. Cæſar eoꝝ quæ in illū tentarentur minime ignarus, Antonii tn̄ gratia facile cōceſſit. Sic habitatiōes, q Antonii legionibus impenderēt, eoꝝ arbitrio pmiſſi ſunt. Illi militibus ſubinde cōtulerūt, & ut Cæſare indulgētiores erga ſuos uiderentur eſſe, multos adhuc amplius iniuria affecere. Nam & plæraq; urbes non longe ab iis quæ diſtributæ fuerāt incolebātur, quæ plura a mili

Cōtentiōis origo iter Octauiū, & Luciū Antonii.

Opus Antonii.

tibus indigna ſuſtinētes, ad Cæſarē clamabāt, habitationes huiuſmodi ꝓſcriptionibus lōge iniquores eſſe, illas qdē in hoſtes, has ad nihil delinquentes inſtrui. Hæc Cæſar minime ignorabat, uerū difficillima illi erāt. Nam argentū quod cultoribus in telluris ꝑmiū daretur, nequaq̄ aderat, neq̄ꝫ uictoriæ ꝑmia incūbētibus adhuc hoſtibus ſuſcipe ab ullo poterat, Pōpeio maria obſidēte, & famē indicēte urbi. Aenobarbo ꝑterea & Murco exercitū & claſſem aliā in unū cōparātibus, deſpectiores ſe quoq; apud illos futuros intelligebāt, ni ꝑmia priora ſuſcepiſſent, plurimū illis cōſpectū ad quinquēnale impiū, & exercitus bn̄uolētia lōge āplius opus ee, & ob id cōtumeliaꝝ ac cōtēptus nullā ratione habēdā existimabat. Nempe in theatro ꝑſente illo, miles quidā ſeſſione indignus ad equitū ꝓceſſit ordines, quā ex re populus turbatus eſt. Cęſare illū aſſurgere imperāte, milites ira cōciti, ac illum circūſtātes, excedentē theatro iterū reuocāt, eos q minime inſpexerāt, ad rixā cōcitare rati. Nam redeuntē e carcere duci prodiderūt, abnuentē deinde illū & ut res geſta fuerat palā enarrantē, arguere & ueluti cōmunia prodentē increpare incipiūt. Hæc aūt in theatro facta ſunt, uocati deinde ad diſtributionē milites Martiū in campū ex feſtinatione etiam noctu peruenerūt. Cæſare tardius ad eos accedente, ira ſublati ſunt. Cum Nonius turmaꝝ dux, ſumma fiducia eos argueret, & honeſtatē ab ipſis ad imperatorem deferret, ualetudinē porro non ſuperbiā eius excuſaret, ut adulatorē ſalibus primū inſectati ſunt. Increbreſcente in maius ira, conuiciis aggreſſi, e campo pepulerunt, ac fugientem inſecuti, cum forte ad Tybrim declinaſſet, ꝑcipitauere in fluuiū, exceptū quoq; eo loci abiecere, quo Cæſari iter futurum erat, ad campum accedenti. Amici itaq̄ꝫ

Difficultas.

Nonius.

Audaciā attēde Cæſaris cū optima rōne.

Rō militū arrogātiæ.

ut a congreſſu illoꝝ abſtineret, iraq; uehementiorē euitaret monuerūt. At is ultro ad illos uenit, ratus ſe furorē militū incenſurū magis, ſi cōſpectū eoꝝ euitaſſet. Deinde corpus proiectum intuens, cū paulū e uia declinaſſet, ueluti paucoꝝ facinus id eſſe queſtus, ut in futurū ſibi ipſi mitiores forēt, adhortatus eſt. Nullaq; interiecta mora, agros partiri cœpit, & ut digniores dona expoſcerent cōceſſit, ac indignis quibuſdā p̄ter mentē eius cōtulit, quoad multitudo grauitatē eius admirata, poſt pœnitētiā gauiſa eſt, quaſi ſibi ipſi culpā inferēs, eoſq; qui Nonio attuliſſent manus, ſi agnoſceret, ut punire p̄ſuaſit. Ille eos ſe cognoſcere pfeſſus, ſibi ſoli notū præter cæteros, punire uelle dixit, neq; ullam apud eos eſſe culpā. Sic milites uenia ſimul & honore doniſq; adornati, cōfeſtim ex mutatione p̄conis eū extulere plurimis. Huiuſce uero indignitatis, & arrogātiæ erga impatores maxime duæ ueriſimiliter coniecturæ afferri queūt. Et fortaſſis cauſa erit, quod Prætores ut plurimū creandoꝝ muneꝝ, ut in ciuilibus bellis, exptes erant, nec exercitus eoꝝ ullis patriis moribus ad comitia accerſebātur, neq; utilitate patriæ potius, aut reipublicæ cōmuni bono, quā ducentiū eos auſpiciis in unū conſpirauerūt, neq; neceſſitate legū, ſed pollicitationibus allecti propriis, neq; ad cōmunes ſed ad p̄prios dūtaxat ferebantur hoſtes, neq; in exteros ſed in ciues & collegas pugnaturi. Hæc enim oīa militarē illis ademerant timorē. Non. n. militare ſe magis exiſtimabāt, quā ex eoꝝ uoluntate, & gratia afferre opē. Impatores quoq; ducētibus ipſis ad p̄pria ex neceſſitate tranſiſſe credebāt. Cauſam etiam attuliſſe dixerim, ut quod olim apud Romanos tranſfugam haberi, uenia indignū fuit, tūc munerū quæ offerebātur gratia dignū habebatur. Quod & exercitus ex multitudine agebāt, & illuſtrium præterea nōnulli.

nõnulli. Nõ trãſfugas ſe arbitrãtes, cũ ad ſibi ſimilia trãſiſſẽt. Nã ſimilia tũc erãt oĩa. Nec alia ipſis ad cõmunẽ cũ Romanis inimicitiã diſſimilitudo inerat, Et eadẽ imperatorũ ſimulatio, quaſi oẽs ad utilitatẽ patriæ auxiliũ afferrent. Quæ res proniores ad mutationẽ eoſdem reddidit, ueluti qui omni in loco patriæ ſe opẽ allaturos crederẽt, Hæc prætores eorũ intelligẽtes, nõ legũ cauſa potius q̃ munerũ & utilitatũ imperatores ſuos ꝑpeſſi ſunt. Sic omnia ad ſeditionẽ denuo collapſa, quę exercitus ad indignitatẽ cõtra ſeditionis duces impulit. Interea fames urbẽ purgebat. Nihil. n. e mari ob Põpeiũ, aut ex Italia bellorũ cauſa diſtributis ad culturã agris ferebatur, quicq̃d aũt ex his fieret, ab exercitibus conſumebatur. Multi adhuc ꝑ noctẽ latrociniis uniuerſam infeſtabã turbẽ, Et quod deterius erat, nullo timore in oẽs graſſabãtur. Eius rei culpa potiſſimũ ad milites referebatur. Iã multitudo pręcluſis officinis duces ſibi erexerat, utpote quæ nullis artibus, aut magiſtratibus neceſſe ſibi duceret in deſolata & exhauſta urbe. Lucio igitur Antonio populari admodũ triũuiratus munus deteſtãte, aſſerẽteq́ nullo unq̃ tẽpore ceſſaturũ eſſe, offenſiones multæ in Cæſarẽ ꝓdibãt, amplioresq́; in dies rixæ pullulabant. Cultores oẽs, q e ꝓpriis expulſi agris potitis cuiuſlibet ſupplices effecti erant, ad ſe uenĩẽtes ſolus admittebat, auxiliũq́; pollicebatur, ipſis ad quæcũq́ libuiſſet, pari modo opem ſuã offerẽtibus. Qua ex cauſa Antonii exercitus de ipſo grauiſſime cõqueſtus eſt. Sic Cęſar Fuluiã quę Antonio cõtraria eſſẽt opari faſſus, intẽpeſtiuũ illi ꝑparare dicebat bellũ, donec Manius maligne admodũ Fuluiã tãdẽ in deterius cõuertit. Is nẽpe q̃ſcẽte Italia Cleopatrã Antoniũ detẽturũ ꝓdicabat. Inſurgẽte uero bello q̃ citiſſime ad ſe rediturum eſſe. Fuluia muliebri paſſione ducta, Luciũ ad cõtentionẽ ſpõte impulit.

Simulatio imperatorum.

Lucii Antonii ſeditio.

Homo uarius.

Egrediēte itaq; Cæſare ad reſidua militibus ꝓbēda loca, An-
Brutii. tonii filios, q eū ſequerētur cum Lucio emiſit, ut nō amplius
apud milites authoritatis Cęſari q̄ filiis ineſſet. Eqtibus igi-
tur Cæſaris ad Brutioꝝ maritima, quæ Pōpeius olim diri-
puerat egreſſis, ratus Lucius, ſiue ſpōte a ſeipſo cōmētus eq-
tes in Antonii filios emitti, ad Antonii colonias celeri curſu
ſe ꝓripuit, multiſq; ad tutelā ſui i unū cōparatis, Cæſarē apud
milites arguere conatus eſt, ueluti Antonio iſenſum. Cęſar cō
tra oia ſibi cū Antonio cōmunia, & pacifica eſſe docuit, Lu-
ciū alia ratiōe inter eos lites ſerere ut triūuiratū oppugna-
ret p quē colonias ſibi aſcriptas tuto demū eſſēt habituri. Eqtes
in Brutios ad mādata eius exequēda ꝓceſſiſſe. Hæc ꝓfe-
cti exercituū, duceſq; audiētes cū eodē in Theano collocuti,
his uerbis cōuenere. Cōſules q̄ patriæ neceſſaria ſolū forēt ꝓ
uidere. Neminē ex Triūuiris illos ꝓhibere. Nulli ex iis qui in
Philippis militaſſēt agros ipartire poſſe, Pecūiaſq; in publicū
redactas, & cōdēnatiōes eoꝝ q uenales adhuc eſſent nō at-
tingere. Antonii exercitū p Italiā æque partiendū eſſe, neq;
aliū ex Italia amplius eligēdū. Cæſari i Pōpeii militāti duas
Antonii legiōes tribuēdas fore. Alpes patere iis, q a Cæſare
in Iberiā ꝓficiſcerētur, neq; Aſiniū Pollionē ꝓhibere ulterius
Luciū his cōtentū, cuſtodiā corpori āmouere, intrepideq; in
urbe uitā agere. Hæc p exercitus primores adinuicē decre-
Saluidēus ta. Ex qbus duo poſtrema illa ſolū cōfecta ſunt. Et Saluidenus
licet inuito eo alpes trāſgreſſus eſt. Cū cętera neutiq̄ fierēt
uel in lōgū ducerētur. Lucius Preneſte ꝓfectus eſt Cæſarē ſe
uereri inquiens pricipatus cā circūſeptū armis, cū ipſe nullo
cuſtode in publicū ꝓdiret. Seceſſit & Fuluia Lepidū ſibi exē
plo eſſe referēs, ut filii caueret. Hæc .n. in primis Cęſari obii-
ciebātur, quæ ab utriſq; Antonio pariter conſcripta ſunt, Et

amici cũ epiſtolis ad eũ miſſi,q ſingula edocerēt. Quæ ſi mi nime ꝑgrēs inueniret,aptius reſcriberet. Subito itaq; exer citũ ꝑ ſ ̄cti iureiurãdo ſanciẽtes. Se qđ iuſtũ eſſet inter Im peratores iudicaturos eſſe,& diſſentiẽtes ad idē inducturos, eos,q cũ Lucio erãt uiciſſim poſtularũt. Nõ aſſẽtiẽtibus illis, Cęſar inuidioſe admodũ ad exercituũ duces. Romanorũq; op timos de his cõqueſtus eſt. Illi ad Luciũ arrepto curſu,ut ur bis. Italiæq; miſereretur ob ciuiliũ bellorũ metus depẽcati ſũt, aliquẽ q̃q; eligeret,q medius īter eos,& imꝑatores eorũ iu dicaret. Erubeſcente Lucio,nõ ob ea ſolũ,q̃ dicebãtur,ſed ob eos etiã q referrent. Manius audacter admodũ Antoniũ nil aliud,q̃ in exteris pecunias accumulare dixit. Cęſarē exer citus,& opportuna q̃q; Italię muneribus,& obſeqis ſibi aſci ſcere. Celtarũ ꝑuiciã Antonio añ cõceſſam decepto eo liber tati reſtitutã eẽ. Italiã fere oẽm octo ſupra decẽ urbiũ loco, militibus attribui, & q̃tuor ultra trigīta legiõibus,ꝑro octo ſupra decẽ urbiũ loco,militibus attribui,& q̃tuor ultra trigi ta legiõibus, ꝑ octo ac uiginti,q una militaſſent impẽdi. Nõ agros mõ,ſed pecunias e tẽplis ab eo eripi,quaſiſſet, in Põpe iũ eſſet ꝓfecturus,ad qđ ipotẽs oĩno eſſet urbe iãpridẽ fame laborãte. Diuidere ꝓmia militibus,ut in Antoniũ eos irrita ret,cũ quæ in publicũ relata forẽt,nõ uenũdare magiſq̃ elar giri uideretur. Neceſſe eſſe ſi re ipſa pacẽ cupiat,eorũq; con ſtituta forent ſubire rationẽ. In futurũ uero quæ cõmuni utili tati cõſulentibus uiſa ſint,ea ſolũ facere. Sic Manius ſingulari audacia,nec Cæſarẽ alicuius operis fore dñm, nec Antonio pactionem ullã affirmandã eſſe cenſuit, utrũq; cũ iniuncta pegiſſet. Imꝑatorẽ bñdũ eſſe,& eorũ q̃ publice uenũdarẽtur, ad inuicem retinere poteſtatẽ. Omnino itaq; Cæſar ſe ab his oppugnari intuẽs,nõ nihil uerebatur,& ſe uterq; eorũ ꝑpara

Probitatẽ atẽde ꝓfe ctorum.

Manii au dacia.

bat. Duę legiões olim Cęſari paternę aderāt i Ancona urbe cōſtitutę, quæ cū Antonio militabāt. Hæ utriuſq; apparatum ſentiētes, ob cōmunionē beneuolētiā, ac familiaritatē uerecūdia ductæ, legatos inuicē miſere Romā, q ambos cōciliarēt. Cæſare illis referēte, nō cū Antonio pugnare ſe, ſed a Lucio oppugnari, exercituū primores allocuti ad Luciū oratores deſtināt, q eū cū Cæſare in iudiciū uocarent. Iā. n. quæ facturi eſſēt, ſi id recuſarēt clare licebat intueri. Lucio cōditionē admittēte, locus cauſę diffinitus eſt, urbs. ſ. Gabiorų, inter Romā Prænesteq; media, & ſeſſio uiciſſim iudicibus aſcripta. Tribunalia inſup duo in medio erecta, ueluti indicio facturis uerba. Primus Cæſar adueniens, eqtes ad locū p quē Lucius trāſiturus erat emiſit, iſidias ſi quę forte adeſſēt, ſcrutaturos. Illi eqtibus qbuſdā Lucii pcurſoribus, ac uiciſſim exploratoris ea loca, obuiā facti nōnullos interemere. Qua ex cauſa Lucius aggreſſionē, ut aiebat ueritus retroceſſit. Reuocātibus deinde illū exercituū pfectis & tuto aſſuturū illū pollicētibus neutiq aſſēſus eſt. Sic cōciliatiões nullo pfecto opere ſoluūtur bellūq ab utroq meditari cœptū, accerbioribus etiā epiſtolis inter ſe cōtēdere aggreſſi ſunt. Lucio ſex legionū exercitus aderat, quas ipſe ad cōſulatū accedēs cōgregarat. Huic Antonii undecim aliæ acceſſerāt, qbus Calēus pſidebat, & hę p Italiā diſtributæ oēm. Cæſaris legiões quatuor Capuę fuere, & Pretorię quædā circa ipm, ſex quoq; alias Saluidenus ex Iberia adduxerat, & Lucio pecuniæ a natiōibus, quę minime ab Antonio expugnatæ fuerant. Cæſari uero quas ab oibus acceperat, atq expugnarat, Sardis exceptis, & quas mutuo ex ſacris retributiōis gratiā pollicitus aſſumpſerat Romę a capitolio, ab Antonio Libanubio a Nemis ac Tybure, qbus in locis theſauri nūc uel maxie ſacrarų pecuniarų aſſeruātur

Gabiorum urbs nunc Gallicanū.

Ambigua ſuſpicio.

Calenus.

Saluidēus.

copioſiſſimi, Nā quæ Italiā extra idē poſſidebat, ea temporũ turbatiōibus diſcidiiſq; agitabantur. Nēpe Pōpeius ob ꝓſcriptiōes & exercituū incolatus, Lucii præterea diſſēſionē ad ſūmū gloriæ potētiæq; ꝑuenerat. Quicūq;.n. ꝓ ſeipſis ſolliciti, aut q ꝓpria abſtuliſſet, aut rēpublicā penitus auerterēt, ad illū ferebātur. Alia porro iuuentus lucri cauſa ad militiā feſtinās, & ſub q potiſſimū militaret haud multifaciēs, cū ubiq; Romanis miſceretur ad Pōpeiū pcipue inclinabat, ueluti iuſtiores eligētē partes, & q ad ingētē opū abūdātiā ob pdas mari abactas ꝑueniſſet. Naues plurimas haberet, maximum quoq; rerū apparatū. Nā Murcus duas agēs legiones ſagittarios porro qngētos, pecunias multas. Ad hæc naues octoginta, ad illū uenerāt, aliūq; exercitū ex Cephalenia accerſierat, Sic ut a nōnullis creditū ſit Pōpeiū ſi ſe audacter his rebus intulliſſet, Italiæ tūc fame, diſſēſiōibuſq; laborātis, & ad ipſum inclinātis, maxime fuiſſe potitūꝝ. Cateꝝ Pōpeio ob inſcitiā, nō Italiā aggredi, ſed opē potius afferre uiſum, donec res eius inferiores tādē effectæ ſunt. Quippe Sextius equitū Antonii pfectus in Libya, iā antea exercitū iubente, Lucio, Fagioni Cæſaris pfecto dederat, & ſubinde q repeterēt ad eū miſerat. Quo recuſante cū eodē gerebat bellū nōnullos ex militātibus, aliāq; Libycoꝝ multitudinē, & a regibus q̃ multos in unū cōgregās, Fagio pugna ſupatis, utroq; amiſſo cornu exercitibus ſe inuicē ſuſcipiētibus, ex ꝓditiōe id eueniſſe ratus, ſeipſum interemit, ac cōfeſtim Sextius utrāq; Libyam aſſecutus eſt, Lucius Bocchū Mauruſioꝝ regē ut cū Carrina bellū gereret, q Iberiā Cæſari tradiderat adhortatus eſt. Aenobarbus octoginta nauibus, duabus pterea legiōibus, ac ſagittarioꝝ, funditorūq;, nec nō uelitū, & gladiatoꝝ ingenti manu Ioniū deprædabatur æquor, Et quæcūq; Triūuirū ſue

Murcus.

Cephalēia

Inſcitia Pōpeii.

Sextius.

Fagio.

bie a impio depopulabatur. Ad Brũduſium quoq; delatus Cæſaris triremes ꝑlio aggreſſus partẽ itercæpat, partẽ igne cõburẽs, Brũduſinis, intra mœnia cõcluſis, regionẽ deuaſtabat oẽm. His ex cauſis cõmotus Cæſar, militũ legionẽ Brũduſiũ ire iuſſit, & Saluidenũ in Iberiã euntẽ magna celeritate ad ſe reuocauit, unaq; Cæſar & Lucius q exercitus p Italiã colligerẽt cõtinue mittebãt. Exteroꝶ quoq; icitatiões maiores minoreſue ab utroq; fiebãt, inſidiæ ẽt plærunq; interueniebãt. Veꝶ Italoꝶ bñuolẽtia ut plurimũ ad Luciũ inclinabat, quaſi pro ipſis in ſortẽ diſtributis depugnãtẽ. Neq; ſolũ urbes exercitibus deſcriptæ, uerũ uniuerſa Italia timore ducta, ne ſimilia illis pateretur, aſſurrexerat. Et q pecũias ex eoꝶ ſacris ob Cæſarẽ abſtulerãt, ex urbibus expellẽtes populi, interficienteſue, mœnia i poteſtate ſibi aſſũpſerãt, & ad Luciũ una cõfluebãt. Itidẽ & ad Cæſarẽ, q p colonias ab eo diſtributi fuerãt accedebãt, ueluti ad domeſticũ iã iter ſe diuiſi bellũ.

Cæſaris oratio ad Senatũ, & equeſtrem ordinem.

Quibus ex rebus Cæſar Senatũ, equeſtrẽq; ordinẽ in unũ cõuocãs, his uerbis allocutus eſt. Deſpicior eqdem ſatis ſcio ab his q circa Luciũ ſunt, quaſi ob debilitatẽ, timiditatẽue eos minime ultus fieri ꝑpter q̃ nũc ordines ueſtros alloquẽtem me uituperãt. Mihi qdem ualidior in dies exercitus fit, atq; audacior, qcũq; cõtumelia mecũ affectus a Lucio, ſortiõe ſua ſpoliatur, omniſq; alius qcũq; adeſt, ualidiora ẽt & cætera exurgũt, una dũtaxat ſentẽtia excepta. Nõ.n. mihi iocũdũ ciuilibus cõcertare bellis niſi ad ea neceſſitate ipellar maxima, neq; i reliqs ad inuicem abuti ciuibus, potiſſimũ ciuili bello, qd a uobis nõ ex Macedonia aut Thracia audiẽdũ ſit, ſed in ipſa Italia agẽdũ, q̃ ultra tot uiroꝶ cladẽ atq; interitũ tot ingentes calamitates, ueluti ſtadiũ quoddã effecta nobis, paſſura uideatur. Hæc quippe ego addubito, & adhuc teſtor

neq; iniuria me affeciſſe Antoniũ, neq; ob illa affectũ eē, ſolũ nos ut Luciũ, meoſq; ſequaces arguatis pſuadeo, meq; illi ut cõſilietis uehemẽter cupio. Qui ſi mihi nõ obtẽperarint, mi-nuſue crediderint, faciã ut uniuerſi intelligãt, cõſilii rectitudinẽ uſq; nũc affuiſſe mihi, nõ timiditatẽ. Vos aũt ut apud Antoniũ teſtes mihi, ſitis deprecor, & ob Lucii ſuſpicionem una cõſurgatis. Hæc a Cæſare palã dicta. Quorum cauſa hi denuo Preneſte pfecti ſunt. Quibus Lucius hoc ſolũ reſulit, Cur ad hoſt; aſſumptionẽ operum uterq; eoꝝ delatus eſſet, diſſimulare Cæſarẽ, q nup legionẽ, ut a reditu phibere Antoniũ, Brũduſiũ emiſerit. Manius etiã Antonii epiſtolã ptulit, ſiue cõfictã a ſe, ſiue uere editã, hac ſentẽtia pugnaturũ, ſe ſi quis dignitatem eius deſtruat. Rogãtibus iis q e Senatu aderant, quis dignitatem eius impugnaret, & ob id eos in iudicium uocãtibus Manius plura alia ſophiſtice admodũ his inſeruit, quoad illi infecto negotio abiere, nec ad iudiciũ cum Cæſare ulterius uenere, ſiue a ſeipſo unuſquiſq; renũciaret, ſiue alia ex cauſa, ſiue rubore duceretur. Sic bellũ continuo apertũ eſt. Ad quod Cæſar pficiſcens Lepidũ duabus cũ legionibus cuſtodiæ urbis dereliquit. Ea tempeſtatẽ multi illuſtriũ, tũ uel maxime triũuiratũ deteſtari uiſi ſunt, Nã ad Luciũ trãſiere omnes. Belli aũt principia huiuſmodi fuere. Duæ Lucii legiones apud Albam diſſidentes, eiectis ducibus ad defectionem inclinarunt. Feſtinantibus ad has Cæſare, & Lucio, præueniens Lucius iterũ pecuniaꝝ oblationibus, pollicitationibuſq; leniuit. Firmio deide exercitũ aliũ ad Luciũ ducẽte, Cæſar Firmiũ aggreſſus, accurrẽtis ad collẽ exercitus poſtrema inuaſit. Cũ nocte ad Sentiã urbẽ acceſſiſſet, quę earũdẽ partiũ dicebatur eſſe, Cæſar inſidias uerĩtus, minime nocte inſecutus eſt. Orta luce Sentiã ſimul & Firmii

Preneſte.

Supba Lucii reſponſio.

Manius.

Belli principia Alba

Firmius.

Sentia urbs.

exercitū obſedit. Lucius Romā properās, tres acies p̄miſit,
quæ in urbē accurrētes neutiq̃ ꝑ noctē cōſpectæ ſunt. Ipſe
Nonius. magno exercitu equitū, gladiorūq; ꝓceſſit. Nonio cuſtode ꝑ
portas illū admittēte, & exercitū q ſub eo fuerat exhibente,
Lepidus ad Cæſarē aufugit. Lucius Romanos affatus, Cęſa-
rem, ac Lepidū nefandi magiſtratus pœnas cōtinuo daturos
eſſe dixit. Fratrē eius eundē magiſtratū ultro ponere, & cō
ſulatū q legalior habetur, ꝓ eo accipe, & legitimā, patriāq;
dignitatē ꝓ tyrānica uelle aſſumere. Ob quæ exultātibus cū
ctis, & triūuiratus dignitatē diſſolui exiſtimātibus, ipſe im-
Lucius im pator a populo appellatus, in Cæſarē ꝓgreditur, exercitūq;
pator ap- aliū ex coloniis ab Antonio cōditis i unū cōgregās, urbes in
pellatus. poteſtatē redegit. Hæ aūt Antonii partes ſequebātur, Barba
Barbatius tius Antonii quæſtor, non nihil Antonio infenſus, & ob id
reuerſus in patriā, interrogātibus dicere ſolebat, Antoniū
iis qui in Cęſarē ꝓ cōmuni eoꝝ poteſtatē depugnarēt ſuba-
iraſci. Qua ex re fere oēs niſi ſi qs circūuentus eſſet, Barba-
tio aſſentiētes, a Lucio ad Cæſarē trāſibāt. Lucius aūt Sal-
uideno cū ingētibus copiis a Celtis ad Cæſarē ꝓficiſcēti oc-
Saluidēus. currit. Saluidenū Aſinius Pollio, Vētidiuſq; ſequebātur An-
Agrippa. tonii p̄tores q ꝓgredi ulterius ipſum uetuere. Agrippa Cę-
Subriū. ſari amiciſſimus ne Saluidenus intercluderetur extimeſcēs
Subriū intercepit, locū Lucio accōmodiſſimū, ratus Luciū
omiſſo Saluidēo in ipſum motuꝝ copias, & Lucio a tergo
inſtāte. Saluideno auxiliū afferre poſſe. Nec eū fefellit opio,
nam Lucius ſpe defraudatus, uerſus Aſiniū Ventidiūq; pro-
ceſſit. Inſurgētibus utroq; ex latere Saluideno & Agrippa,
opperiētibuſq; ut illū inter āguſta deprehēderēt, cū inſidiæ
apparuiſſent, Lucius utroſq; aggredi nō auſus, Peruſiā ſe cō
tulit, urbē mœnibus copiiſq; munitā, iuxtaq; eā caſtrametā-

tus eſt, Ventidii copias opperiẽs, ac ſimul ipſum, Peruſiãq;
urbẽ Agrippa, Saluidenus, & Cæſar ſupueniẽs, tribus exer
citibus, circũdedere. Porro exercitũ aliũ Cæſar omni ex par
te magna celeritate cõparauit, quaſi in hoc belli moles uni
uerſa cõſiſteret, ſi quis Luciũ oppreſſiſſet. Pręmiſit & alios,
q ad Ventidiũ uenıẽtibus ſe obiiciẽtes, neq; hi p ſeipſos ac-
celerare nõ auſi, ſubſtitere, pliũ neutiq̃ expectãtes Antonii
mentẽ adhuc clare diſcernẽtes, cũ ad exercitus imperiũ iu-
xta dignitatẽ neuter eorũ aſſiſteret. Lucius neq; in pugnã
pgredi auſus pluribus ac lõge melioribus bellicoſioribuſq;
incũbẽtibus, cũ ipſe exercitũ maiori ex parte nouis collectũ
copiis haberet, neq; ad iter ſe apponere tot undiq; illũ cir
cũſtãtibus Maniũ ad Ventidiũ Aſiniũq; pmiſit, ut obſeſſo
celerẽ afferrẽt opẽ Tiſſiniũ etiã cũ eqtibus quatuor millibus
ad diripienda Cæſaris oppida ire iubet ut inde diſcederet.
Ipſe Peruſiã ingreſſus eſt, ueluti munitiſſima in urbe trãſa
cturus hyemẽ, ſi neceſſitas impelleret, donec Vẽtidii copiæ
acceſſiſſent. At ſtatim Cæſar uniuerſo exercitu ſumma cele-
ritate Peruſiã uallo, foſſaq; pcinxit, ſex & qnquagita ſtadia
cõplexus ob mõtuoſitatẽ urbis brachia lõge uſq; ad Tyberi
ptendẽs, ne quis urbẽ ingrederetur. Ex aduerſo Lucius aliis
foſſis ualliſq; i illũ nitebatur, mõtis ſemitã undiq; cõmuniẽs.
Et Fuluia Vẽtidiũ & Aſiniũ, Ateiũ quoq; et Calenũ ex Cel
tis accelerabat, ut Lucio auxiliũ afferrẽt. Aliũ iſup exercitũ
i unũ cõgregãs Plãcũ ad Luciũ pmiſerat. Plãcus Romã pfi-
ciſcente Cæſare, legionẽ i itinere dephẽſam ad internitionẽ
fere amiſit. Aſinio Vẽtidio ſegniter admodũ cũctantibus,
nõdũ ſatis pſpecta Antonii uoluntate, cũ a Fuluia & Manio
ſubinde exciti ad Luciũ accelerãtes, obſtãtes quoſq; repelle
rent, Cæſar Agrippa comite, relicta urbi cuſtodia, illis oc-

Tres Cæ-
ſaris exer
citus attẽde

Inſignis et
puulgata
Peruſinæ
urbis obſi-
dio.

currit. Hi neq; inſimul congreſſi, neq; ea qua decuit cele-
ritate retrouerſi Rauenā unus, alius Ariminū fuga petiere.
Poletiū, ex quo priſci Rauennæ domini. Plācus ad Poletiū iter arripit, Cæſar unicuiq; eorꝝ ſeparatim
appoſito exercitu, ne in unū cōueniret, Peruſiā denuo reuer
ſus, foſſas magna celeritate muniuit, ꝓfunditatē etiā in du-
plo adauxit, latitudinē quæ triginta pedes utrinq; ex parte
excederet, adiūxit, murū excelſum erigēs, & turres ligneas
ſexagita pedū i circuitu ad qngētas ſupra mille cōſtituēs, pin
nis ſeptas dēſiſſimis omneq; aliū apparatū a frōte obiiciēs, ut
nō minus obſeſſos quā exterius irruere tentātes repelleret.
Hæc aūt multis exꝑimētis uariiſq; ꝓliis inter utroſq; cōfe-
cta ſunt, cū Cæſaris milites iaculādi arte ꝓcellerent, Lucii
gladiatorꝝ in morē ad cōgrediēdū cominus eſſent potiores,
Peruſina fames, de q̄ Lucanus. multoſq; cōplexi trucidarent. Poſtq̄ uero hæc oia a Cæſare
cōfecta ſunt, fames Luciū inuaſit, Ea clades dietim augeba
tur, quod nihil ab urbe cōuectari poſſet. Id Cæſar intelligēs
cuſtodias diligētius agere cœpit, Anni ſolēnibus in ſequētē
diē futuris, Lucius feſtū obſeruās quod hoſtes ea die neglig ē
tius cuſtodias acturos putaret, ad portas nocte ꝓcurrit ue-
luti ꝓludio quodā aliū in eos ducturus exercitū, nā magnæ
copiæ nōnunq̄ illi aderāt. Proxima aūt legiōe ad ꝑſidia exi-
ſtēte, Cæſare īſup cū ꝑtoris cohortibus celeri curſu afferēte
opē, q̄primū Lucius pugnās repellitur. Hiſdē diebus militi-
bus frumentū Romę ꝓſeruātibus, multitudo uictoria, belloq;
ſublata, apte tumultuari cœpit, & ad domos ciuiū delata, ut
frumētū ſcrutaretur, omne qđ ſubinde inuentū eſt diripuit.
Ventidii milites Lucio fame oppreſſo uerecundia ducti, ut
Cæſaris exercitū urbi aſſiſtentē ui repellerēt, Peruſiā uerſus
iter capiūt. Agrippa, & Saluideno longe amplioribus copiis
aduerſum prodeūtibus, ueriti ne in medio amborꝝ claude-

ventur,ad Fulciniũ locũ declinarũt,q̃ p̃ ſexaginta ſupra cen
tum ſtadia a Peruſia diſtat.Eo i loco Agrippa eos obſeruãte
ignes plures excitarũt,p̃ quę Lucio ſigna aduẽtus eoꝝ pro
derẽt.Vẽtidius & Aſinius iter pugnã faciendũ cõſulebãt.
Plãcus Cæſaris & Agrippę in medio exñtes,q̃ faciẽda eſſet Plãci ſnia.
pſtolari adhuc ãplius illis ſuadebat.Vicit tandẽ Plãci ſnia.
Qui Peruſiæ aderãt cõſpectis ignibus exhilarati ſunt.Tar
dãtibus ipſis uiciſſim ab hoſtibus ĩpeditos eẽ, demũ ceſſãte
igne,ab eiſdẽ ꝓfligatos eẽ crediderũt.Lucius icũbẽte fame,
noctu iterũ a pria cuſtodia ad aurorã uſq; munimẽta omni
ex pte oppugnare cœpit.Veꝝ repulſus Peruſiã iterũ redi
re cogitur,ibi reliq̃ cibaria i unũ cõportata, ſeruis dari ꝓhi
buit,cuſtodiri iſup eos diligẽtius iuſſit,ne qs aufugeret, &
extremæ difficultatis cognitio ad hoſtes pueniret.Dep̃hẽſa Difficilis ꝓ
eſt igitur ſeruoꝝ multitudo igẽs,q̃ et in ipſa urbe cõciderũt uincia.
& uſq; ad ꝓpriũ uallũ pabulũ ſi qd̃ repiſſẽt,& ramalia ede
tes repti ſunt.Hos fame uitã explorãtes Lu.ingẽtibus foſſis
obrui mãdauit,ne igni ipoſita cadauera iudiciũ apirẽt hoſti
bus aut putreſcẽtiũ uapor fetorẽ cęteris et morbos gigneret.
Cũ uero neq; famis neq; mortis finis ullus uideretur eſſe,tur
bati milites ob inſtãtẽ cladẽ Luciũ adeũt,rogãtq; ut hoſtiũ
munimẽta de uno aggredi uelit,ſpare ſe p uim ea oino erũ Lucii ad
pturos eẽ.Lu.prõptitudine eoꝝ cõmodata.Nõ digne iqt iãpri hortatio.
dẽ cũ humõi neceſſitas adeſſet,bello decertauimus,nũc aũt
ſi uoſmetipſos dedere neceſſe eſt, aut ſi id mortẽ deterius
uidetur,ferro dimicare placet,uſq; ad mortẽ cẽſeo pugnãdũ
Conditione ab oibus prõptiſſime accepta, ne qua occaſio ut
in nocte euenire poſſet,ad aurorã ſe duci, poſtularũt,quos
Lucius ante diẽ mouit.Inſtrumẽta ad euertẽdos muros fer
rea,ſcalas pluriſariã ad uniuerſus fabricatas ſecũ ferẽs. Ad

uehebat & machinas quaſdã ferreis hamis ad ſuperandas foſſas pacc̃omodas. Turres fixiles, quæ aſſeres muro appellarẽt, oĩs generis iacula, lapideſq;, tum crates, quas ſudibus iniicerẽt. Aduolãtes itaq; uehemẽti impetu foſſas ſtatim repleuere, lignaq; in trãſuerſum ducta ſuparũt. Deinde muris ppiores facti, nõnulli uallũ fodere, alii ſcalas afferre pperabãt, quidã turres admouẽtes, nullo mortis habito reſpectu ſaxis, ſagittis, fundiſq; nitebãtur. Et hæc quidẽ p partes haud minima geſta ſunt. Sed cũ hoſtibus multis in locis diſtributis, oĩa apud illos infirmiora cõſpexiſſẽt, aſſeribus muros quatiẽtes nõ ſine piculo ſumma ui depugnabãt. Quippe aſſeribus ipſis inſiſtẽtes, ſagittis ex trãſuerſo, teliſq; omni ex parte petebãtur. Tandẽ uiolẽtia ſumma uſi, licet pauci murũ cõſcẽdere, quos alii cõfeſtim inſecuti ſunt. Et fortaſſe aliqd, nõ ſine labore tñ, ac deſpatione pfeciſſẽt, niſi qd optimi ex Cæſaris exercitu, q in ſubſidiis cõſtiterẽt, machinaꝝ huiuſmodi inopiã apud eos intuẽtes, milites labore uacuos defeſſis obiecere. Tũ uero pcipites e muris deturbãtes, machinaſq; cõterẽtes, nõ ſine cõtẽtu ex alto ad ima pepulere qbus in terrã pcidẽtibus arma ſimul, corporaq; pterebãtur. Deficiẽte illis ad clamãdũ uoce, non ſine prõptitudine tñ pſiſtebãt. Cũ aũt eoꝝ q ſupra murũ expirauerãt corpa armis ſpoliata intuerẽtur facinoris magnitudine cõmoti, cõtumeliã ferre non poterãt, uerũ aſpectu illoꝝ cõturbati parũp qd agerẽt incerti morabãtur, ut in gymnicis certaminibus ii q a labore aliquãtulũ reſpirãt, facere cõſueuerũt. Sic ſe habẽtes miſeratus Lucius tuba reuocari impat. Ob hoc exultantibus Cæſaris militibus, & ut in uictoria mos eſt arma quatiẽtibus, Luciani dolore exciti, ſcalas denuo aſſumũt. Cũq; turribus carerẽt, ad muros deſpatiõe magna deferũtur. Hos igitur

Deſperatio militũ.

in hoſtes nihil peragẽtes, non. n. poterãt, circũcurrens Lu-
cius ne fruſtra pugnare uellẽt ꝓbabatur. Eoq; modo ſuſpirã-
tes inuitoſq; a ꝓ̃lio adduxit. Sic murorũ oppugnatio tãto im
petu cœpta, ac furore in hũc modũ deſiit. Cæſar ne hoſtes ſi
mili audacia ad muros denuo redirẽt, exercitũ oẽm, q geſtis
rebus interfuerat, ſup mœnia cõſtituit, docuitq; p murũ aliũ
alio cõtinue deferri ad tubæ ſomnũ, q̃q̃ nemine cogente, ut
ſuis pugnãdi peritiã adiiceret, hoſtibus uero timor augere-
tur. Triſtitia ob hæc Lucii militibus, ut in talibus fieri cõ-
ſueuit aduecta ẽ, ac cuſtodes derelicta urbis cura, uniuerſa
negligebãt, ita ut ex ſimili icuria plæriq; dietim ad hoſtes
ꝑtrãſirẽt, neq; abiectiores tm̃, ſed ex primoribus nõnulli id
agerẽt. Verſus eſt itaq; ad cõciliationẽ Lucius tãtæ multi-
tudinis, quę i dies depibat miſericordia cõmotus, iterũq; ab
inimicis qbuſdã Cæſaris, q p ſeipſis uerebãtur, ꝑſuaſus ab in
cepto deſtitit. Poſtea uero q̃ Cæſarẽ, trãſfugas ad ſe ueniẽ-
tes benignius ſuſcipe, multorũq; impetũ ad cõciliationẽ in-
clinare uidit, dubitare cœpit, ne illis aduerſando & ipſe tra
deretur, ex piẽtia quadã ad id facta, nec incerta ſpe. Exer-
citũ igitur in unũ cõuocauit, quẽ hiſce uerbis allocutus eſt.
Mẽs mihi fuit o cõmilitones patriã uobis reſtituere ac rẽpu. Lucii ora-
tyrãnidẽ triũuirorũ & pricipatũ intuẽti, ſed nec occaſio aſ- tio ad ex-
fuit, Caſſio Brutoq; defunctis, Lepido inſup magiſtratus ſui ercitũ.
ꝑte ſpoliato, Antonio longe a nobis pecunias dũtaxat in unũ
colligente, cũ hic ſolus ad uolũtatẽ eius cũcta miſtraret, Ro- Solus erat
manorũ reſpu. ut figura q̃dã & irriſio effecta eſſet. Eã pp ad Cæſar,
libertatẽ priſtinã popularẽ ſtatũ imutare cupiẽs, cũ p̃mia mi
litibus petita traderentur, monarchiã diſſoluere arbitratus
ſum. Cũq; nihil ꝑfeciſſem, in cõſulatu meo neceſſitate id q̃dã
efficere tentaui. At hic nõ mediocri me apud milites calũnia

affecit q̃ſi ſortiões ipſe ꝓhibuiſſẽ, agricolarũ ductus pietate. Hoc ꝑfecto diutius me latuit. Sed neq; cũ itellexiſſẽ qcq̃ in animũ induxit meũ. Incolas q ſortiões uobis p̃hituri eſſent, ad me inclinãtes intuẽs. Verũ nõnullos hęc calũnia ad ãbitũ induxit, & ad illũ ueluti in nos pugnaturi, ut exiſtimãt de lati ſunt, cũ tp̃e a ſeipſis militare formidãtes. Hęc ego uobis teſtor, q potiora elegiſtis, et ultra poſſe tã igẽtia mala ꝑpeſſi eſtis. Victi qppe ſumus nõ ab hoſtibus, ſed a fame, qm̃ a ꝑfe- ctis noſtris dereliqmur. Mihi qdẽ boneſte ceſſerit ꝑ patria ad extremã pugnaſſe fortunã, & boneſtã laudẽ uſq; in finẽ a cõſciẽtia mea ſuſcepiſſe. Sed nec ꝑ uos deficiã, quos glo- rię meę fautores ſemꝑ habui. Mittã ad eũ in cuius manu po- teſtas eſt, rogaboq; ut pro ſalute ueſtra, me ſolũ arbitratu ſuo enecet, uobis mei cauſa ueniã impẽdat, ciuibus & militibus quõdã ſuis, & q nihil uſq; nũc inique ꝑegiſtis nec niſi bone- ſta ex cã induiſtis arma, nec bello magis q̃ fame ſuꝑati eſtis. Sic ille locutus eſt, nullaq; interpoſita mora tres ex potiori- bus, q ꝑ cæteris uerba facerẽt, ire monuit. Multitudo iure- iurãdo aſſenſũ p̃ſtitit, cũ quidã ipſorũ gratia, alii impatoris mẽte ducerẽtur, ut q optimus, & democraticus illis uidere- tur, & extrema tãdẽ neceſſitate eſt ſuꝑatus. Tres illi ad Cæ- ſarẽ ꝑfecti exercitus utriuſq; gẽus, et eiuſdẽ natiõis edidere uiros, & q una aliq̃n militaſſẽt. Affinitatis etiã illuſtriũ, & parẽtũ uirtutis meminere, q̃ neq; ad iplacabilẽ ſeditionẽ eos impuliſſẽt, & quæcũq; alia his ſimilia ad ſedãdũ eũ retule- rũt. Cæſar partẽ eorũ inſolẽtẽ intuẽs, partẽ ꝑ ſortionibus ul- tro depugnãtẽ, arte uſus in hũc modũ reddidit. His q ſub An- tonio militiã egiſſẽt, ſpõte ueniã elargiri uelle ueluti q gra- tiã illi redderet, alios ut uolũtati ſuæ ſe ſubiicerẽt edicere. Hæc in cõſpectu omniũ ab illo dicta. Vnũ deinde ex tribus

De Cęſare loquitur.

Breuis, & artificioſa Cęſaris reſpõſio.

Furniũ priuatim ad ſe euocãs, maiore caritatis ſpe erga Luciũ, cæteroſq; ꝓpriis exceptis hoſtibus incendit. Qui igitur Cæſari aduerſabãtur, ſeparatim Furniũ cũ eodẽ locutũ eſſe, eoq; cauſa ſuſpicati redeũtẽ cõuiciis iſectati ſunt, Luciũq; ut uel ꝑ ipſis cũ cæteris iniret fœdus, uel ad necẽ uſq; depugnaret, exorarũt. Nõ.n. priuatim ipſis inimicũ Cæſarẽ, ſed cõmunẽ ꝑ patria hoſtẽ extitiſſe. Lucius cõmẽdatis ipſis collegaq; miſericordia & caritate ductus, alios ad id munus eligere uelle ait, & neminẽ ſe potiorẽ eſſe inqẽs, nullo p̃cone comitatus, iter arripit. Præcurrẽtibus nõnullis, q Cæſari Luciũ aduenire nũciarẽt. Cæſar obuiã illi ꝓdiit. Cõſpicui itaq; ad inuicẽ apparuere, amicis comitati, ꝓclari quoq; eodẽ ueſtis ornamẽto, militarẽ in modũ pariter amicti. Lucius ſepoſitis amicis, cũ duobus lectoribus ꝓgreſſus eſt, ſimul mentẽ eius ab aſpectu indicãs, quẽ Cæſar ꝓficiſcẽs ad exẽplũ imitatus eſt, quaſi beneuolẽtia quadã erga illũ teneretur. Luciũ deinde ad uallũ properãtẽ intuens, ut palã omnibus ſe ad eũ cõuerſum faceret ꝓueniens e uallo progreſſus eſt, ita ut Lucio cõſulendi de ſe, ac indicandi libertas eſſet, In hunc modum ſe a nutu, ueſteq; indicantes, adinuicẽ cõgreſſi ſunt. Cũ aũt ſupra foſſam cõſtitiſſent, ſalute inuicem accepta, redditaq;, Lucius prior hæc loq orſus eſt. Siquidẽ exterus eſſem o Cæſar, turpe mihi exiſtimarẽ in hunc modũ a te bello ſupatũ eſſe, turpiorẽ adhuc deditionẽ a me factã ducerẽ cuius dedecus, atq; erubeſcẽtiã facile a me ipſo potuiſſẽ euitare. Ex quo uero cũ ciue cõtẽdere, ac collega pro patria cõtigit, neutiq̃ indecoꝝ mihi arbitror, huiuſmodi occaſione tali uiro in bello cõceſſiſſe. Hęc q̃ppe refero, q minime quęcũq; uelis pati recuſo, ob hoc.n. in hũc tã ingẽtẽ, nullo fœdere a te habito, ꝓfectus ſum exercitũ, ſed ut aliis, ueniã, et tuis cõgruẽtẽ re

Lucii audacia.

Cõgreſſus Cæſaris et Lucii.

Lucii oratio ad Cæſarem.

bus iuſte expectē. Oportet aūt hæc me indicātē orationem, pro illis & me ęque diuidere, ut har rer cauſam a me pceſſiſſe intelligas, & in me uno irā tuā eſſe colligēdā. Neq; fiducia cōmotū qcq̄ reprehēdere uelle exiſtimes. Intēpeſtiuū id q dem, ſed ut ueritati potius innitar, quæ nemini me excepto nota eſt. Ego bellū cōtra te ſuſcepi, Cęſar, nō ut te ſuperato pricipatu mihi aſſumerē, ſed ut optimā rēpublicā triūuiror potētia patriæ noſtræ adēptā, in melius reſtituerē, qđ nec ipſe arguis. Nā cū in unū cōueniſſetis, foſſi id imperiū per iniquū eſſe ut neceſſariū & tēpori accōmodū eſſe iudicaſtis, Caſſio, & Bruto pſiſtētibus adhuc, cū illis cōciliari minime poſſetis. At uero defunctis illis q diſſēſionis huiuſce capita fuere, alioruq; reliqs ſi quæ extiterāt penitus extinctis, nō bellātiū illa reſpublica, ſed nos formidātiū uiſa eſt. Igitur qnquēnii finiēte principatu magiſtratus ad patrios mores reuocādos duxi, nō fratrē patriæ anteponēs quē redeuntē ad id cōpellere ultro credidi, idq; ut fieret in cōſulatu meo ꝓperaui. Quod ſi ipſe occepiſſes ſolus eius rei gloriā aſſecutus eſſes. Ex quo igitur ut pareres minime tibi ſuadere potui, Romā pficiſcēs p uim ad id inducere putaui, ciuis exiſtens, & notus, & conſul. Hæ igitur ſuſcipiēdi a me belli cauſæ extitere. Hę inq̄ ſolæ nō frater, nō Manius, nō Fuluia, nō ſortiōes eor q in Philippis depugnarūt, Nō deniq agricolar miſericordia, qbus ꝓpria auferebātur. Ex q̄ fratris mei legiōibus, q bitacula tribuerent, impendi, q plura ab agricolis demētes militibus aſcriberēt. Sed tu hac me infamia apud eos aſpſiſti, belli cām a ſortiones, a te trāsferēs. Quæ rō potiſſimū eos inuoluēs in me cōuertit. Nō.n. ſub me militare āplius, aut ut iniq agentē opē pſeq cōfiſi ſunt. Diſſimulare etenim bello utentē te oportuit ut uictoriā aſſequereris, & ſi hoſtis patriæ eſſes me hoſtē iudicare,

in his,

in his,quæ illi cōferre uidebātur ob fa͂mē cōſulētē.Hæc ipſe tibi refero,me tuis cōcredēs manibus,qcqd de me deliberes ut dixi clare effundēs qualia de te prius ſenſi,& adhuc ſentiens ſolus ad te ꝓficiſci uolui. Hæc pro me dixiſſe ſat erit. Pro neceſſariis aūt meis,amiciſq; & uniuerſo exercitu, niſi ſi qd de me ſuſpicari maius, quæ utiliſſima tibi ſunt apte cōſulā. Nihil inique eos ob mutuā inter nos cōtentionē egiſſe aio,neq; hominē quēpiā fortuna utētē in re dubia ꝓhibere eos,q in caſibus & opportunitatibus pp te ꝑicula ſubire uelint,cum ex lege tua intelligāt difficulter ſaluari poſſe niſi uincerit. Sin hoſtile cōſiliū ut ſuſpicioſum,& infidū reſpuis hoc te adhortari audeā, ne amicos meos ob delictū fortunāue punire ꝑgas,ſed in me unū uniuerſa ingeras, cūctoꝝ cauſam ex quo illos ab ſentētia mea penitus abſolui,ne forte exiſtimes audiētibus illis,pro meipſo ſtudioſe uerba facere. Hæc cū dixiſſet Lucius,& ſubinde ſiluiſſet,Caſar in hūc modū illi reddidit. Sine fœdere ad me uenientē te intuēs o Luci,e caſtris ꝓpriis q̄ celerrime obuiā ꝓfectus ſum, cū exterius adhuc eſſes,ut tui cōpos ꝑ te conſulere,& ea dicere & facere poſſes,quæ utilia tibi eſſe arbitrareris. Poſtq̄ uero delinquētiū in morē,& peccata ſua cōfitētiū, teipſum poteſtati meæ ſubiicis, nihil ulterius habeo qđ redarguā ex his q̄ in me diſſimulāter admodū mentitus es. A principio qdē me lædere inſtituēs,nūc uel maxime lædis. Fœdera etenim mihi iponēs, a uictore & iniuria pariter affecto cōſecutus es,cū te,amicoſq; tuos,& exercitū ſine fœdere mihi credidiſti.Irā ademiſti omnē,poteſtatē quoq; eripuiſti mihi,q̄ ex neceſſitate fœdus tibi ipartiēs attribui,q̄s æquus expugnaſſe fuit,& uos q̄ obueniſſēt patiētes ferre. Veꝝ quæ me dignā ſunt ꝓponere inſtitui,ꝑ deos per meipſum,& te Luci,hac ſpe

Cæſaris reſpōſio.

qua erga me fidēter uſus acceſſiſti, neutiq̄ te falli ſinā. Hæc
Pricipe di inter ſe locuti ſunt, uelut e cōmētariis qbuſdā referētes elata
gna oratio uoce, qād licuit, quæ dicturi fuerāt ex aio prius meditati,
ſeq; inuicē cēſentes, Cæſar Luciū laude & admuratiōe pſecu
tus eſt, qđ nihil ut in aduerſis imprudēter ignaueq; dixiſſet.
Lucius Cæſaris modeſtiā, breuitatēq; loquendi uel maxime
laudauit. Reliq eoꝝ quę dixiſſent ex utriuſq; affectu facile
tulere ſententiā. Lucius deinde ad Tribunos militū miſit, ut
exercitus ſignum a Cæſare expoſceret. Illi militū numerū ad
eū detulerūt, quę cōſuetudo nūc ēt a noſtris obſeruatur. Moſq;
eſt Tribunū ſignū expetētē diurnaliū librū afferre regi, exer
citus numerū pſentis cōtinentē. Illi igitur ſignū aſſumētes, cu
ſtodias quoq; ad manus hēre. Cæſare quæ ſua eſſent, utroſq;
ea nocte cuſtodire imperāte, cū illuxiſſet, ſacrificia init. Lu
cius exercitū ad illū miſit, arma deferentē, & ueluti in ag
mine ad iter apparatū. Milites Cæſare ut impatorē a lōge ſa
lutarūt. Legiōes q̄q; p ptes ſtatuētes, eo in loco, q̄ idē iuſſit,
firmauere ſigna q ſortiōes depoſcebant. ſ. ac tyrones ſepatim
ab illis diſtributi. Cæſar rite pactis ſacris lauro redemitus,
Victoriæ ſignū. qđ uictoriæ ſignū erat, tribunal aſcēdit, oībuſq; ut arma po
neret eo in loco q̄ cōſtiterāt edixit. Cū depoſuiſſent q ſortio
Receptio exercitus ab impatore. nes expectabāt, proprius accedere monuit. Quibus cognitis
ingratitudinē eoꝝ improbauit, miniſq; cōterruit. Hoc.n. fa
ctūrū eſſe illū iā antea cognouerāt. Cæſaris igitur milites, ſiue
cōſulto moniti, ut in rebus plerūq; ſolitis, ſiue paſſiōe duce
rentur ut ad uiros domeſticos atq; neceſſarios, deſtitutis or
dinibus, qbus pſidebāt. Lucius ppius mouere gradū, ac uelu
ti cōmilitonibus ſuis circūfuſi, arctiuſq; cōplexi fletū edide
re, Cæſarēq; pro illis pcari cœpe. Nec prius a clamore tēpa
tū eſt, ipſis inter ſe cōplexis, & cōmunicātibus dolorē, tyro

nibus q̃q; idẽ factitãtibus,ita ut nihil inter eos diuiſum,aut diuidi poſſe uideretur. Quo Cæſar a ſnĩa ꝓpria excuſus eſt, ut uix clamorẽ cohibens,his ꝓprios milites quieuerit affari. Vos o cõmilitones ſic cõtinue mihi aduerſamini quaſi nihil a me feliciter poſſitis cõſeq. Ego nuꝑ militãtes,ex neceſſitate cũ Lucio militare exiſtimo. Eos igitur plerũq; nobiſcũ aſſuetos,& nũc a nobis cõſeruatos,alioq; in aĩo ſtatuerã,qd a nobis paſſi,aut qua gratia indigni habiti,aut qd ab aliis maius expectãtes,in me,uoſq;,ac ſeipſos arma mouerint. Hæc.n. in qbus defatigor ad ſortionẽ ꝑtinẽt,quaꝝ pars ad iſtos ſpectat. Quod ſi annuitis & id intelligã nõ ſuadẽtiũ,ſed inceſſanter deꝑcantiũ eſſe ſignum,q̃cũq; cupieritis ultro indulgeã. Diſcedẽt quippe a reoꝝ numero impune illi,qui in futurũ pariter nobiſcũ ſentient. Vtriſq; pollicẽtibus,gratię uotaq; in Cęſarẽ reddita,ac nõnullis eoꝝ quoſdã attribuit ut ſuſciperent. Multitudinẽ uero tabernaculũ eo loco in quo prius cõſederat collocare iubet,donec urbes ad hyemandum opportunas & aduerſantes in urbibus illis traderet. Ipſe pro tribunali ſedens Luciũ e Peruſia cũ Romanoꝝ legione ad ſe uenire iuſſit. Venere igitur plurimi e Senatoꝝ numero, plurimi etiã ex equeſtri ordine,aſpectu mæſto & miſerando,ut in ſubita mutatione perſiſtentes. Et cũ Peruſiã egreſſi eſſent,cuſtodia urbi appoſita eſt. Accedẽtibus illis. Cæſar Luciũ penes ſe cõſtituit,alii alios ex Cæſaris amicis. Alios duces turmaꝝ ſuſcipere,ꝓmonitos oẽs in honore,& inſigni cuſtodia futuros eẽ. Peruſinos aũt e muris deprecãtes,ſine Senatu exire monuit, uenientibus quoq; indulſit. Senatores cuſtodibus attribui mãdauit,q nõ multopoſt interfecti ſunt. Lucio Emilio excepto. Is Romæ cũ iudiciũ de C. Cæſaris nece haberetur,abſolutionẽ protulit,& ut oẽs idẽ facerent,quaſi ſolutos omni odio

Cæſaris reprehenſio ad ſuos.

Indulgentia reatuũ ꝑteritoꝝ.

ſuaſit. Peruſiam Cæſar militibus prædæ ſubiicere ſtatuerat. Verũ Ceſtius qdã inſolentior, qui ꝑlio geſto in Macedonia Macedonicũ ſe olim appellauerat, domũ ꝓpriã incendens, ſe, ſuaq́ꝫ iniecit igni. Hũc uenti inſurgentes ꝑ urbem effudere. Sicq́ꝫ uniuerſa ciuitas cõſumpta eſt. Vulcani dũtaxat templũ ſupfuit. Hũc finẽ Peruſia habuit uetuſtatis gloriam, & digni tatis in ſe cõtinens, ꝗ ab Tyrrhenis iãpride in Italia cõditã, inter duodeci primas urbes fuiſſe memorant, & ob id Iunonem Tyrrhenioꝝ more, in ea coli ſolitam. Qui reliquas urbis ex ſorte delegerũt. Vulcanũ deũ patriũ, Iunionis loco ſtatuere. Poſtridie Cæſar inducias cõceſſit oĩbus. Exercitus neutiq̃ a tumultu cõquieuit, donec nõnulli ex illis necarentur, & erant hi potiſſimũ Cæſaris hoſtes, Canutius.ſ. & Caius, tũ Flauius, Clodiuſq; Bithynicus, alii q̃q;. Et hic finis Lucii obſidiõis in Peruſia fuit, bellũq́ꝫ hoc modo diſſolutũ eſt, quod omniũ grauius, ac diuturnius in Italiã futuꝝ timebatur. Nam Aſinius ſtatim, & Plancus, Vetidius inſup, & Craſſus, Ateiuſq;, & quicũq́ꝫ eiuſdẽ factiõis extitere, exercitũ haud cõtẽnẽdũ ducẽtes, tres.n.ſupra decẽ legiões, eqtes qngẽtos ſupra mille pugnaces habebant, rati potiſſimam huius belli partẽ ex Lucio pẽdere, ad mare alius alio itinere ꝓfecti ſunt, qdam Brũduſiũ, alii Rauẽnas, nõnulli Tarantũ. Fuere q ad Murcũ ꝓficiſcerẽtur, Aenobarbũ, alii q ad Antoniũ ſe trãſferẽt. Subſequentibus cõtinue Cæſaris amicis, & iducias illis efferentibus, & recurſantes clade aliqua circa pedites maxime afficiẽtibus. Ex his ſolus Agrippa, duas Plancũ legiões, q̃ in cameriis relictæ fuerant ſibi tradere ſuaſit. Effugit & Fuluia cum tantibus filiis ĩ Dicearchiã, Ex Dicearchia uero Brũduſiũ acceſſit, equitũ tribus millibus illã ſubſequentibus, q a ꝑtoribus ueluti ductores ad eã miſſi fuerãt. Eo ex loco nauibus quinq;

Peruſia igne abſumpta.

Peruſiæ origo.

Flauius.

Rauennæ.

lōgis comitata, quę a Macedonia aduenerāt, aliis quoq; prius exiſtētibus iter cœpit, cū qua & Plancus una profectus eſt, exercitus reſidua ob timorē delinquēs, quę Ventidiū Impa torē ſibi delegere. Aſinius, & Aenobarbus amicitiā, cū Anto nio inire decreuerūt, miſereq; ambo ad Antoniū, tranſitū, cō meatūq; ut in Italiā celerrime ueniret pollicētes. Inter hæc Cęſar aliū Antonii exercitū, quē Fuſius Calēus magnis copiis circū alpes deducebāt, Antoniū iam inſenſum ſibi exiſtimās, aſſumere tentabat, ratus ſi in amicitia idē pmanſiſſet, exer citū ſibi cōſeruare, ſin hoſtis fieret, magnā uim adiicere ſuis rebus. Id cū facturus eſſet, nec indecoꝝ uideretur, Calenus morte pꝛuentus eſt. Sic Cæſar ad utrūq; occaſionē nactus, ac illuc pficiſcens, exercitū aſſumpſit. Celticā inſup prouinciam, Iberiāq; ſuſcepit, quæ olim ab Antonio parere cōſueuerant, Fuſio Caleni filio ex nouitate pauefacto & uniuerſa ſine ar mis ullis exhibēte. Sic Cæſar uno opere legiōes undecim pro uinciaſq; ingētes cōſecutus Prætores earū magiſtratibus ab ſoluit, ppriūſq; appoſitis ad urbē ſe cōuertit. Antonius hye me pſiſtēte adhuc legatos, q ad eū ſortionē cauſa pfecti erāt, penes ſe detinuit quæ mēte cōceperat occultius adhuc cohi bens. Ex Alexādria deinde Tyrū pfectus, ex Tyro Cyprum, Ex Cypro uero Rhodū, & Aſiam ēnauigans, quæ in Peruſia facta erant, intelligit. Fratrē igitur, Fuluiāq; cauſatus, & in primis Maniū, Fuluiā Athenis morātē repperit ex Brūduſio profectā. Iuliā porro matrē ad Pōpeiū fugientē, qui clariores circa illū extitere ex Sicilia triremibus ad eū pmiſerūt. Lu cius aūt Libo Pōpeii ſocer & Saturninus & alii quoq; Anto nii magnificentiæ utilitate ducebātur, ut cū Pōpeio ſocietatē iniret, unaq; cū illo in Cęſarem inſurgeret, enixe ſuadebant. At ille gratias Pōpeio q̄ maximas habere, recepta matre pro

Fuſius Calenus

Iulia Antonii mater.

feſſus eſt,eaſq; in tẽpore reddituꝝ fore.Se quidẽ cum Cæſare pugnãdũ eſſet,Põpeio,ut ſocio,in bello uſurũ.Sin in his quæ pollicitus erat ꝑmanſiſſet Cęſar daturꝝ operã,ut Pompeium illi conciliaret.Sic ille reſpõdit. Cæſar uero e Celtis in urbẽ proficiſcẽs ab his,qui ex Athenis uenerãt, Antonii reſponſum ſatis intellexerat. Cæterũ rei effectũ haud clare intuebatur. Itaq; qui ſortiones ſuſcepiſſent in Antoniũ irritare pergit, ueluti Põpeio agroꝝ cultores reducere tentãte,quos ipſi poſſiderent.Multi quippe ex illis ad Pompeiũ ſe contulerãt. Et q̃q̃ ea perſuaſio facile eoꝝ animis hæreret, tamen ſortiones ſibi aſſumpſerãt,prompte in Antoniũ capiebant arma.Tanta illi uictoria in Philippis habita inter omnes gloriã attulerat.Cæſar Antonio, Põpeioq; & Aenobarbo armatoꝝ multitudine longe ſuperiorẽ ſeſe exiſtimãs,habebat.n.ea tempeſtate legionũ quadraginta haud inferiores copias,tamen cum claſſem nullã obtineret, & tempus ad eam ꝑparandã minime ſufficeret,Illi quingẽtas naues poſſiderent,ne Italiã circũnauigãtes fame opprimerent,non inepte uerebatur.Hæc igitur animo contẽplãs,uirginibus q̃plu-
Mecœnas ribus in cõnubiũ oblatis,ad Mecœnatẽ miſit, ut ex iis Scriboniam,quæ Libonis Põpeii ſoceri ſoror erat cõnubio ſibi ad iungeret,ut ſi conciliatione opus eſſet occaſionẽ ad id promptam & paratã obtineret.Id intelligẽs Libo ad neceſſarios & ipſe miſit,& ut ſpõſionẽ eam cum Cæſare inerent ꝑſuaſit.Cæſar Antonii familiares,& exercitus, quos ſuſpectos habuit,occaſione aſſumpta alios alio demittere curauit. Et primũ quidem Lepidũ in Libyã, ex decreto ſibi traditã præmiſit,ſex Antonii legiones ſuſpectiores deducentẽ. Lucium deinde ad ſe euocãs ad fratris beniuolentiã adhortatus eſt,ut ſi qua Antonii ſententia ſubeſſet, animo eius pro-

priũs illi crimen obiectaret. Exprobrauit autem illi ingra- Fallacia.
titudinẽ, ꝗ tanto in honore apud ipſum habitus, nihil de An
tonii mente retuliſſet; qui palã cum Põpeio conueniſſe dice
retur. Hæc ego tibi fidens ediſſerã inquit. Defuncto Caleno
exercitũ, prouinciaſq; ſub illo poſitas, ne principatus ſui par
te fraudaretur, per amicos proprios Antonio diſponere cu-
raui, nunc inſidiis eius apparentibus, omnia illa mihi ſubii-
cere inſtitui, teq; ad fratrẽ ſi abire cupis, adhibita uenia fa
cile concedo. Sic illũ affatus eſt, ſiue ut Luciũ tentaret, ſiue
ut quæ ab eo dicta eſſent, ad Antoniũ deferri cuperet. Lu
cius ut a principio iterũ locutus eſt. Ego Fuluiã monarchiã Lucii re-
eſſe intelligens, fratris mei exercitibus ad omniũ ueſtrũ di- ſpõſio.
rectionẽ uſus ſum. Quod ſi nunc ad monarchiæ euerſionẽ
accedit frater clam palãq; illũ proficiſcar pro patria contra
te geſturus bellũ, quenq̃ erga me beneficũ expertus ſim. Sin
idem dicit, & cum collegis ad id decernere intendit, tecũ
pariter in illum aſſumã arma, quouſq; te monarchiã cõſti-
tuere nolle intelligã. Hoc.n. pro patria ſemꝑ anteponẽ, gratia
ſimul, genereq; reiectis. Sic Lucius retulit. Quẽ Cæſar ut
prius admiratione proſecutus neutiq̃ ſe inuitũ & reluctãtẽ
ad fratrẽ miſſurũ eſſe ait. Cæterũ tanti uiri fidei Iberiã om
nem, exercitũq; in ea exiſtentẽ, Speduceo, & Lucio ꝑturã Speduceus
gerentibus, uelle cõmittere. Sic Cæſar Luciũ cũ honore pa-
riter, ac dignitate a ſe dimiſit, ac his, qui ſub eo militabant,
haud apte cuſtoditũ. Fuluiã interea morbo laborãtẽ Anto-
nius in Sicione dereliq̃t. Ipſe e Corcyra in Ioniũ claſſe ꝑue- Sicion.
nit, haud ingẽti uectus exercitu, nauibus ſolũ ducẽtis, quas Corcyra.
in Aſia ꝑfecerat enauigãs. Sentiẽs deĩde Aenobarbũ magno
exercitu, & ingẽti claſſe ad ſe ꝓꝑare, cũ nõnullis haud ſatis
tutũ ex induciarũ ꝓmiſſione uidetur. Fuerat.n. ex his Aeno-

barbus, qui in cauſa pro Caii Cæſaris nece habita, in damnatorũ numerũ relati ulterius inter pſcriptos habebãtur, & in Philippis cõtra Cæſarem & Antoniũ arma ſumpſerant, nihil omnibus nauigare pſeuerauit, & nauibus quinq; pſtantioribus euectus, ut fidẽ illi pbere uideretur, reliquã claſſem ex interuallo ſubſeq iuſſit. Aenobarbo deinde uniuerſo exercitu, & claſſe, celeri remigio ad eũ nauigãte, Plancus Antonio pximus, formidine correptus eſt. Et ut curſum cõtineret, aliquoſq ad Aenobarbũ pclitandæ rei cauſa, ut ad uirũ ambiguũ emitteret admonuit. Antonius fœdere recepto, mortem prius ſubire uelle inquiẽs, q̃ formidine plata ſalutẽ adipiſci, nauigare pgit. Iã in cõſpectũ uenerãt, & rates pcedẽtes ex ſignorũ uexillis apparebãt, & ad curſum ut ſe inuicẽ adirẽt hortabantur, cum lictor Antonio ante prorã aſſidens, ut mos fuit, ſiue quod ambiguũ illũ uirũ ignoraret, qui tanto exercitu proprioq ad eos nauigaret, ſiue a generoſitate animi id expromeret, ut inferioribus dignitate uiris, ſignũ e naui deponere imperauit, Quod ab illis factũ eſt, nauemq; ad Antonii latera nauis appulere. Ibi ſe inuicẽ dignoſcentes cõplexi ſunt Domicii exercitus Antoniũ impatorẽ appellauit. Quo facto, uix tũc quidẽ Plancus fiduciã aſſumpſit. Antonius Aenobarbo intra nauem propriã recepto in Paloentam adnauigauit, quo in loco peditatus eius ſeruabatur, Aenobarbus tabernaculũ egreſſus Antonio loco ceſſit. Inde ad Brũduſiũ uenere ambo, q locus a cohortibus Cęſaris cuſtodiebatur. Brũduſini Aenobarbo ut hoſti ueteri, Antonio ut hoſtẽ adducẽti clauſere portas. Antonius animo turbatus, & id lenocinio quodã fieri exiſtimans, ſe aũt Cæſaris mandato phiberi aditu urbis, Iſthmũ muro pariter, foſſaq ualauit. Eſt aũt ea urbs inſulę in modũ telluri addita, ſtagno lunę in formã circunncluſa, ita ut

Plancus oi in loco timidus.

Audax lictor.

Paloẽta.

præciſo colle, & muro cõmunito, neutiq; ex cõtinenti ad illã ire liceat. Portũ igitur Antonius magnitudine ampliſſima, inſulaſq; in eo exiſtẽtes, crebris cuſtodiis omni ex parte circũ ſepſit, & ad maritima Italiæ pmittens, ad opportunitatẽ incitabat omnes. Iuſſit & Põpeium Italiæ inferre claſſem, & quæcũq; poſſet bello inuadere. Ille Menodorũ magna claſſe, quatuor legionũ inſtructũ apparatu in id bellũ miſit, qui Sardiniã Cæſari parentẽ, duaſq; in ea legiones ſibi aſſumpſit, ob Antonii cõſpirationẽ cũ Põpeio, metu territas. Italiæ itaq; Sigiuntã in Auſonia Antoniani ſibi uẽdicarũt Thurios & Cõſentiã Põpeius obſedit, regionẽ quoq; eqtibus attribuit. Cæſar ſubita aggreſſione oĩbus in locis cõfeſtim facta, Agrippã, qui Auſoniis bello laborãtibus afferret opẽ in primis miſit. Agrippa ex itinere, q tellurẽ ex ſorte cõſecuti erãt, ex interuallo ſeq iubet, quaſi in Põpeiũ ſumpturos arma. Illi ex Antonii ſentẽtia hæc fieri intelligẽtes, clanculũ ad ppria uertere gradũ, quæ res Cæſarẽ maxime conterruit, Brũduſiũ itaq; proficiſcẽs alio comitãte, exercitu his ipſis a caſu obuiat admonetq;, & qui ab ſe in coloniis diſtributi fuerant uerecũdia correptos iterũ reuocat, inter ſe ſecrete uolutãtes Antonium Cæſarẽq; inuicẽ cõciliare uelle, ut ſi nõ obſequeretur Antonius, ipſi Cæſari ope adſiſterẽt. Cæſar in Canuſio p nõnullos dies morbo cõflictatus eſt. Omnino igitur ſecũdũ multitudinem Antonio ſuperior, Brũduſiũ adhuc circũuallantes repeᵱrit, nec aliud q̃ prope aſſidẽs caſtrametabatur, & quæ fierẽt intẽtus obſeruabat. Cæterũ Antonius munitiora quæq; facile adeptus, ut pote q multo plura tute expugnare poſſet, exercitũ ex Macedonia ſumma celeritate ad ſe euocat, Interim circa ueſperã naues lõgas rotundaſq; clãculũ populari multitudine repellere ſtatuit, quæ deinde p diẽ ex interuallo naui

Portus Brũduſii.

Menodorus.

Sigiunta Auſoniæ.

Cõſentia.

Terror Cæſaris.

Canuſiũ.

Stratagema Antonii.

gātes atq; armatæ curſu caperet, ueluti e Macedonia tunc primū redeūtes, ut intuēte Cæſare, machinas abello deſtinàrus ipſe inuaderet, qbus Brūduſinos aggredi ſpabat, turbato Cæſare, quod nihil illis pręſidii afferre poſſet. Circa ueſperū utriſq; nūciatur Sigiūtā ab Agrippa occupatā fuiſſe. Pōpeianos a Thuriis reiectos, circa Cōſentiā adhuc hēre caſtra pro
Seruilius. qbus Antoni.us cōturbatus eſt. Cū uero Seruiliū ducētis ſupra mille eqtibus ſtipatū ad Cęſarē trāſiſſe nūciatū eſt, Antonius nulla interpoſita mora, ab ipſa ſtati cœna, cū amicis, quos paratos repit, & eqtibus fere quadrigētis audaciſſime proue
Tria urbs ctus, mille & qngētis circa Triā urbē qeſcētibus, celeriter iuebitur, eoſq; nullo marte ſibi aſciſcit, Eadēq; die Brūduſiū iteꝝ redit, Sic Antoniū ut inuictū, belli opiniōe in Philippis acti, uerebātur oēs. Qua gloria inſup elatæ ptoriæ cohortes, quæ cū illo militabāt, ad Cæſaris caſtra p partes pficiſci auſæ ſunt & cū eo caſtrametātes, conuiciis inceſſere, qđ ad oppugnādū Antoniū una cōueniſſet, q eos in Philippis ſaluos pſtitiſſet. Reclamātibus illis quod in ipſos pugnaturi potius ueniſſent, ſermones inter aſtātes cohorti, cōuitiaq; ad inuicē obiecta. Antoniani, excluſionē Brūduſii, ac Caleni copiaꝝ ſurreptionē referebāt. Cæſaris milites cōtra Brunduſii excluſionē, obſidionēq; exprobrabāt. Auſoniæ pterea excurſionē, qđq; cū Aenobarbo pcuſſore C. Cæſaris, ac Pōpeio cōmuni hoſte iniiſſent fœdus. Poſtremo Cęſaris milites q̄ mēte cōtinebāt cæteris apiūt, quod Cæſarē uꝫ ſecuti eſſent, neutiq̄ imemores Antonii uirtutis, ſed cōciliationē iter utroſq; meditati, in Antoniū ſi abnueret ſumpturi arma, & hæc ēt
Nuncius mortis Fuluiæ. Antonii uallo appropinquātes referebāt. Dū hæc inter eos agitātur, ſubinde Fuluiā deceſſiſſe nūciatū eſt, quæ ex Antonii q̄relis ualetudine correpta, ob eiuſdē irā morbū ſpōte

produxiſſe ferebatur. Aegrotantē quippe reliquerat, neq; cū re linqueret, adierat. Viſum eſt itaq; utriſq; eius mortē in rebus, haud quaq̄ cōtēnendis p maxime cōferre, muliere ambitioſiſſima e medio ſublata, quæ Cleopatræ zelo tā ingēs exuſcitaſſet bellū. Eius obitū Antonius pfacile pferſſus eſt, utpote qui mortis ſuæ cām a ſe pdiiſſe ſciret. Erat Lucius Cocceius Cæſari & Antonio pariter amicus, & q ſupiore æſtate cū Cecina in Phœniceā a Cæſare legatus, Antoniū adierat. Is redeunte Cecina, cū Antonio morā trahēs cōmoditate tpis ad hæc ſumpta, ſe ad Cæſarē iturū, quaſi illū inuiſurus ſimulauit. Annuēte Antonio idē tentādi gratia, an aliqd ad Cæſarē nunciari uelit interrogat, litteras eius cauſa, ſe delaturū eſſe ſpōdet. Cui Antonius qd ad inuicē ſcribemus, inquit, hoſtes exiſtentes, niſi ut calūnias mutuo loquamur? Has.n.p Cecinā iāpridē ſcripſi, quaꝝ ſi cupis antigrapha ultro accipe. Quo dicto ridere cœpit. Ad hæc Cocceius non ſinā, inqt, Cæſarē hoſtē dici, q talē erga Luciū cæteroſq; Antonii amicos ſe pſtiterit. Tū ille q e Brunduſio inqt me excluſerit, nationeſq; mihi ſubditas, & exercitū tā ingentē ſub Caleno eripuerit, hic amicis beniuolus ſolū tibi apparet. At is nō amicos meos ſaluos eſſe, ſed pro bñficio inimicitiā reddere uelle uidetur. Cocceius de qbus qreretur intelligēs, nihil ulterius acerbitate eius irritare auſus, ab eo ad Cæſarē tranſiit. Qui cū illū aſpexiſſet, cur non celerius ad eum rediiſſet admiratus eſt. Non equidē, inquit, fratrem tuū, ut inimicus mihi eſſes conſeruaui. Tum ille, quid hoc inquit, Amicos inimicos uocas? & exercitus illis eripis & puincias? Ad hæc conuerſus Cæſar, Non defuncto Caleno inqt, neceſſe fuit adoleſcenti filio, abſente Antonio, tā ingentes cōcredere copias, qbus Lucius irritatus deſēuiret. Aſinius & Aenobarbus propinqui in nos

Lucius Cocceius, de q̊ Oratius meminit.

Cecina.

Optimum uerbū ad cōcordiā.

uiciſſim uterentur, ex quo Planci legionē ſumma celeritate ne ad Pōpeiū tranſiret interceperā, nā eqtes eoꝝ in Siciliā delati ſunt. Ad hæc Cocceius aliter ingt hæc uerbo referūtur, qbus nec fidē adhibuit Antonius, quoſcꝫ a Brūduſio ut hoſtis excluſus eſt. Tū Cæſar nihil huiuſmodi ſe mandaſſe, aut aduentū eius cognouiſſe ait, necꝫ cū hoſtibus eū uetuꝝ crediaiſſe, uerū Brūduſinos ac pfectū eo loco derelictū, ob Aenobarbi excurſiones a ſeipſis Antoniū phibuiſſe aditu, cū Pōpeio cōmuni hoſte conſpirantē, & Aenobarbū parentis ſui percuſſorē adducentē, decreto, ac iudicio, pſcriptionecꝫ dānatū, & poſt bellū i Philippis habituū, Brūduſii etiā urbē obſidentē Ioniū porro omne in circuitu depdantē qui inſuper naues eius ſuccēdiſſet, Italiāq; uniuerſam excurſioni, pdæcꝫ ſubiiceret. Tū Cocceius cōueniſtis, ingt, cū qbus uelletis fœdera pariter inire, neq; cū pcuſſore aliquo fœdus iniit Antonius, nihil minus q̄ tu, parentē tuū in honore ducēs. Aenobarbus porro in pcuſſoꝝ numero nequaq̄ fuit, necꝫ decretum ullū in eum ex ira illatū eſt. Nō.n. cōſilii eius particeps fuiſſe dicitur, necꝫ ſic amico Bruto nō ignouiſſe exiſtimamus. Nec pfecto uel modicū pueniremur ſuccēſentes oibus. Necꝫ cū Pōpeio una depugnare pollicitus eſt Antonius, ſed cū a te oppugnaretur, ſociū ſibi aſſumere, aut illū tibi cōciliare, nihil intollerabile hucuſcꝫ pagētē, Tu āt & boꝝ cauſam tibi aſſumis. Sigdē p Italiā bellū minime paſſurus eſt Antonius, neq; etiā cū his legationes initurus. Hęc qppe de Antonio cōfido. His auditis Cęſar quid Italiā ingt nominas? Me quidē cū ipſa Manius & Fuluia, Luciuſq; bello pſecuti ſunt. Necꝫ Pōpeius primū, uerū nūc Antonio cōfiſus maritima inuaſit. Ad hæc Cocceius, Non Antonio confiſus, ſed ab Antonio pmiſſus. Nō.n. hoc tibi celabo ingt ut reliquā Ita-

Excuſatio Cæſaris.

Prudentis rñſum ad ſuſpitionē.

liam, claſsē nullā cōtinentē, ingēti claſſe ꝑcurrat, ni uos in unū cōueneritis. Cæſar huiuſmodi dicēdi artē haud incurioſe audire uiſus, cū paulū ſe cōtinuiſſet, in hūc modū retulit. Sed nec gloriabitur Pōpeius nequā male nūc ex Thuriis expulſus. Cocceius ſermonū ambiguitatē utrinq; ex parte intuēs, Fulniæ mortē cœpit recēſere, modū quoq; eius retulit, qđ ꝙ ob Antonii irā grauius cōtraxiſſet morbū, & ex mœſtitia in lōgū lāguiſſet, cū Antonius ne ægrā iuiſere curaſſet, & ob id mulierē interiiſſe nō ābigeret. Ea igitur e medio ſublata nihil inter uos inqt neceſſe arbitror, ꝗ ut eorū quæ ſubdubitatis uera fateamini. In hunc modū Cæſarē leniius Cocceius, ea die apud illū hoſpitatus eſt, & ueluti iuniore maiori natu nō nihil ad Antoniū mittere ſuaſit. Ille belligerēti adhuc quicꝗ ſcribere uelle renuit, nō.n. illum ad ſe ſcripſiſſe. De matre uero eius palā ſe queri pſeſſus eſt, quod cū illi generis affinitate iūgeretur, ꝑ cæteriſq; ab ſe coleretur, diligereturq;, ex Italia fugiſſet, quaſi apud neminē filio excepto diuertere liceret. Hæc quidē Cæſar ſtudioſe machinatus eſt, & ad Iuliā præmittere curauit. Cocceio egredienti exercitū, multi ex præfectis & ordinū primoribus exercitus mentē ꝓdidere Cocceius cū alia multa tum hæc etiā Antonio referre ſtuduit, ut ſi Cæſari ſe minime cōiūgeret, milites in eū pugnaturos eſſe ſciret, Cōſuluitq; ut Pōpeiū ab his quæ populabatur auertēs, in Siciliā ꝓmitteret. Aenobarbū ēt aliquo legaret, dū inter utroſq; fœdus iniretur. Matre itaq; illū adhortāte, nā a Iuliis genus deducebat, rubore motus uereri ſe dixit, ne ſuccedētibus minime fœderibus, iterū cū Pōpeio ſocietatē inire cogeretur. Nō deſperāte matre ea fore ſecutura, Cocceio inſup inſtātius urgēte, & ápliorē ſpē adhuc illi pollicēte, Antonius tandē aſſēſus eſt, Pōpeioq; Sici

Verba Cæſari grata.

Inclinatio Cæſaris ad cōcordiā.

Julioꝝ familia.

liā redire ꝑſuaſit, quaſi eoꝝ quæ ꝓmiſiſſet cōcilia inıturus. Aenobarbū in Bithyniā q ꝓuinciæ illi p̄eſſet delegauit. Hæc exercitibus Cæſaris cū innotuiſſent oratores ad utrūq; inter ſeſe decreuere, q ca'ūnias cōpeſceret, quaſi nō inter illos iudiciū laturi eſſet, ſed inuicē cōciliaturi ābos, Cocceiū a ſeipſis ueluti cōmunē utriſq; amicū eligētes. Ex Antonii uero parte Pollionē nominarūt ex Cæſaris amicis Mecœnatē q Cæſaris & Antonio p̄teritoꝝ obliuionē primū nūciarēt, deīde in futurū bñuolētiā utriq; īdiceret, Nuꝑrime aūt defuncto Marcello q Octauiā Cæſaris ſororē matrimonio ſibi adiunxerat, ex fœdere æquū ſtatuere Cæſarē Antonio eādē uxorē tradere, Quod celeriter effectū eſt, ſeq; inuicē īꝑatores cōplexi ſunt, ac cōfeſtim clamores ab uniuerſo exercitu, laudationes ad utrūq;, nulla intermiſſiōe ꝑ uniuerſam diē, noctēq; patuerūt. Sic Cæſar, & Antonius Romanoꝝ prīcipatū denuo inter ſe partiti ſunt. Termīos uero impii Codropolim Illyrioꝝ quę Ionii finiū in medio potiſſimū ſita eſt, inter ſe ſtatuerūt. Antonio deīde ab oriēte ad Euphratē uſq; fluuiū, deſuꝑ populos, inſulaſq; ſubeſſe. Cæſari quæ ad occidentē ꝓtinerēt, uſq; ad oceanū parere uoluerūt. Lepidū Libyæ p̄eſſe ab Cęſare cōceſſum. Cæſari Pōpeio inferre bellū, ni una cōueniret iniūctū eſt. Antonio parthos adoriri, ob cladē p̄ter fœdera Craſſo illatā. Aenobarbo eaſdē cū Cæſare, quæ cū Antonio fuiſſet manere ſpōſiōes. Exercitū ex Italia utrūq; poſſe deligere. Hæc nouiſſima inter Cæſarē, & Antoniū fœdera fuiſſe referūtur, ac cōfeſtim unuſqſq; ad ea quæ celeritate indigebāt amicos p̄miſere. Ventidiū in Aſiā Antonius, q Partbos, Labienūq; ꝑ ociū Siriā ad Ioniū uſq; ꝑcurrentes cōtineret. Quæ uero Labienus, Partbiq; a Ventidio paſſi ſunt, eo libro quē de Partbis ſcripſimus priuatim referūtur. Helenū autem

C. 200

Cæſaris ꝑtorē magno impetu Sardos inuadentē, Menodorus
Pōpeii ꝑtor iterū e Sardis expulit. Qua ex re maxime cō
turbatus Cæſar Antonii ſuaſiones, & Pōpeiū ſibi cōciliare cu
peret cōtēpſit ultro. Romā deinde reuerſi ambo, nuptias ſo
lēni more celebrarūt. Et Maniū quidē Antonius, utpote qui — Manii
Fuluiā ad bellū irritaſſet, ad Cleopatræ calūniā, neci tradi — mors.
dit, tantorū malorū cauſam afferentē. Saluidenū inſup perfi
diæ apud Cæſarē accuſauit, quod defectionē priuatim cogi
taſſet, cū exercitus eius circa Rhodanū deduceret ſibiq; ad
Brūduſiū caſtra habēti, ꝑ nūcios idipſum intimare curauiſ
ſet. Hæc igitur ab Antonio pacta nō omniū tñ iudicio cōpro — Antonii
bata ſunt, ob naturā eius ſubitā, nimiſq; ꝓcliuē ad būuolētiā. — natura.
Saluidenū igitur Cæſar ſumma celeritate, quaſi eo ſolo opus
eſſet, ad ſe reuocauit, extēploq; ad exercitū remiſſum, cum
denuo reuerteretur, cōniciis prius impetitū confodi iuſſit. — Saluidemi
Exercitū quoq; ſub eo exiſtentē ueluti ſuſpectū Antonio tra — mors.
didit. Inter hæc fames aſperius inuaſit urbē, nullis ab oriē
te negociatoribus, ob Pōpeii timorē, Siciliæq; adiacētis, ma
ria adnauigātibus, neq; ab occidēte ob Sardiniā, & Corſi — Vrbis fa
cam, quas idē obtinebat, neq; ex ſuꝑioribus Lybiæ, ratibus — mes.
eius utrinq; ex parte maria infeſtātibus. Quãobrē uniuerſa
calūniis referta erāt, cauſæq; uel ꝑcipue ad cōtētiōis duces
referebātur, quos ſubinde icrepabāt, & ad cōciliationē cū Pō
peio immodā incitabāt. Cæſare nec ſiqdē cōciliationē admit
tente, Antonius ut bellū in eū acceleraret ob famē hortaba
tur. Obſtāte pecuniarū inopia, deſcriptio i publicū plata eſt,
Eos uidelicet q ſeruos poſſiderēt, qnq; & uiginti dragmarū
ꝑcio dimidiū ꝑ quolibet ad onera cōferre oportere, qđ alias
bello in Caſſiū & Brutū geſto factū uidebatur. Cōferre in
ſuper & ſortē q ex teſtamētis fructū ſuſcepiſſent. Hanc des

ſcriptionẽ furibũdo impetu turbatus populus ſtatim lacerauit, queſtus eos, q aeraria publica olim exhauſiſſent, puincias pdæ ſubieciſſẽt. Italiã ipſam tributis, uectigalibus, & bonoꝝ publicatione oppreſſiſſent, nõ in bellis ex acqſitis imperare poſſe, ſed in pprios hoſtes ob domeſticas ſolũ craſſari dignitates, quoꝝ cauſa pſcriptiões, & occiſiones, fameſq; ex omni doloꝝ genere emerſiſſent, Et adhuc reſidua inter ſe partiri cuperẽt. Inſtãtes itaq; clamabãt, & eos qui minime una inſurgerẽt, reiiciebãt a ſe, eorũq; domos diripe, ac igni ſubiicere uelle minabãtur. Dum igitur multitudo oĩs tumultu fluctuat, Cæſar cũ qbuſdã ex amicoꝝ numero, & ſcutiferis

Tumultus popularis.

paucis comitatus, in mediũ uenit, Eos alloqui, & querelã huiuſmodi ab his inquirere affectatus. Illi q̃primũ in cõſpectũ uenientẽ fœde repulere, & nec ſe ſuſtinẽtẽ aut offerẽtẽ amplius, uulneribus qbuſdã impetitũ irriſere. Quæ ad Antoniũ relata eſſent, ut illi opẽ afferret properabat. Per ſacrã igitur uiã deſcẽdentẽ non utiq; expulere ciues ueluti ad Põpeii cõ-

Via ſacra.

ciliationẽ inclinantẽ. Verũ reuerti ſuaſerũt, qbus cũ minime pareret, repulerũt. At ille armatos q̃plures extra murũ cõfidẽter ad ſe aduocat, Nõ pmittẽtibus illis milites inter ſe diuiſi p trãſuerſa itineꝝ foriq; uertũtur, obuios quoſq; cædẽtes. Sed nec facilis illis euadẽti exitus, cũ a multitudine oppreſſi locũ fugæ haud quaq̃ inuenirẽt. Cædes igitur imenſa oritur, plagæ undiq; & ab tectis ululatus, uoceſq; ſtrepebãt. Ita ut Antonio uix ſubterfugiendi pateret iter, Qui tñ

Periculũ nouitatis maximũ.

Cæſarẽ ab inſtãti tunc qdẽ piculo abſoluit, & intra domus penetralia tutũ reddidit. Fugiente multitudine, ne reliquos aſpectus rei cõturbaret, iacẽtia paſſim cadauera in Tybrim iacebãt, ac ſubinde alioꝝ inſurgebat fletus, corpa a fluuio delata cõtemplãtiũ circũſidẽtibus ea militibus, maleficiſq;.

Quæ.n.

Quę.n.honeſta erãt ut domeſtica facilius ferre poterãt. Verũ hęc tãdẽ nõ ſine impatorũ odio, ac timore conſopita ſunt. Interim fames dietim augebatur, & populus nil pterq̃ quieſcẽs ſuſpiria emittebat. Antonius Libonis neceſſarius, ut eundẽ ex Sicilia accerſeret, ueluti magnũ qppiã acturũ, ex generi cõſenſu ſuadebat. Liboni qppe ſe ſecuritatẽ abũde pſtiturũ. Quod ab illis ſũma celeritate effectũ eſt. Põpeius q̃q Liboni aſſeſſum pſtitit. Progreſſus igitur Libo ad inſulã quã Enariã uocãt, in anchoris cõſtitit. Id intelligẽs populus, iterũ in unũ cõuenit, multiſq; fletibus Cęſarẽ depcatus eſt, ut Libom ad eũ pro pace uenienti fidẽ ſecuritatẽq; pmitteret. Itaq; Cæſar q̃q inuitus tãdẽ annuit. Populus inſup Mutiã Pompeii matrẽ ignẽ cõminatus ni filiũ cõciliaret, una miſit. Libo igitur bo ſtibus ad id inclinãtibus, duces ut ad ſe uenirẽt adhortatus ẽ, quaſi inuicẽ cõceſſuros q̃ illis uiderentur. Impellente itaq; p nim populo, Cæſar & Antonius Baias uſq; pgreſſi ſunt. Pompeio interea ut pacẽ iniret alii oẽs ſine ulla dubitatiõe, ſuadebãt. Menodorus ſolus e Sardis pmittens, ut uel bellũ pſequeretur uel pacẽ ulterius differret, quaſi fame pro ipſo depugnante, & fœderibus cũ placitũ eſſet in melius illi longe ſucceſſuris, hortabatur. Quibus cũ Murcus aduerſaretur Põpeius eundẽ tacite cuſtodiri iuſſit, quaſi impiũ ſibi aſciſcere q̃rentẽ. Iã.n.antea cũ ob dignitatẽ, atq; interiorẽ eius mentẽ grauiter pferret, tũ uel maxime ob hæc ipſa aſpnari uidebatur, nec ulla in re colloquiũ cũ illo inibat. Murcus ob hęc cõturbatus Syracuſas cõceſſit. Ibi nõnullos ex cuſtodibus ſe ſub ſequentes cõtẽplatus apte de illo cõqueſtus eſt. Põpeius ductore turmę, ac Tribuno eius prius interfectis, q Murcũ etiã occiderẽt inſtruxit, ferũtq; illũ a ſuis qbuſdã interfectũ eẽ, quos Põpeius ad tegẽdũ ſcęlus crucibus affigi iuſſit. Non la-

Libõis aduentus.

Murcus.

Siracuſæ.

uit tñ id odiũ in Bithynicum ſecũdo exercens, ergo hominẽ bello inclytũ, & qui a principio ob beniuolẽtiã partes eius ſecutus fuerat, In Iberia benefactorẽ quõdã ſuũ, & ad illũ ſpõte pfectũ in Siciliã. Murcus igitur in hũc modũ piit. Cæſaris deinde Põpeiũ ad cõciliationẽ impellẽtibus, & Menodorũ ut regni cupidũ palã arguẽtibus. q nõ heri ſui beneuolẽtia potius q̃ ut exercitũ, puinciãq; adipiſceretur his obſtaret, aſſẽtiens Põpeius, multis nauibus ac ſex remibus inclytis Enariã enauigauit, Indeq; Dicearchiã circa ueſperã, inſigni pompa & apparatu, inſpectãtibus hoſtibus curſum tenuit. Orta luce, modico interuallo, ignis pertranſuerſum intra mare fixis, aſſeres appoſuere, p quas inferius additis ſtramẽtis, Cæſar, & Antonius ad ea quæ telluri pꝓiora erãt applicuere. Põpeius aũt, & Libo ad id uſq; quod adnauigari poterat, modico ſub eũte ſalo, ne ad inuicẽ clamãtes audirẽtur, firmauere ratẽ. Cũ Põpeius ſe ad pricipatus cõmunionẽ Lepidi loco admitti poſceret, Illi reditũ in patriã dũtaxat polliceri dicerẽt, nullo cõfecto negotio ob inuicem digreſſi ſunt. Legationes deinde amicorũ crebræ hinc inde uolitabãt, uariis petitionibus ab utriſq; emergentibus. Petebat Põpeius ut proſcriptis, & Caii Cæſaris pcuſſoribus, q ſecũ una conueniſſent, fuga ſine dolo peteret, cæteris reditus i urbe pberetur. Subſtãtię inſuper q̃ pdidiſſent, reſtitutio illis fieret. Accelerãtes itaq; ad cõciliationẽ partim a populo coacti, uix hoc quartũ tandẽ annuere, ut a poſſidẽtibus emerẽt. Et hæc pſcriptis ſubinde annũciarũt, ſperãtes hæc ipſis abũde ſuffectura. At illi iã Põpeium ab Murci odiũ nõ nihil formidãtes, oĩa hæc ultro ſuſcepere, & ad Põpeiũ pfecti, ut fœdera iniret, ſuadebãt. Ob hæc Põpeiũ ueſtẽ diſcidiſſe aiũt, quaſi ab illis pderetur, quorũ cauſa Menodorũ pugnare, & ut ptoriũ uirũ, ſolumq; beneuolũ crebro

Margin notes: Menodorus. — Dicearchia. — Matrũ auctoritatẽ nota.

clamare cœpit. Demũ matre Mucia, ac Iulia Antonii ma-tre cõpellẽtibus iterum hi tres uiri in circunclusum undiq; & ueterẽ conuenere aggerẽ, & custodiariis nauibus appo-ſitis in hęc cõſpirauere fœdera. Bellũ inter eos terra mariq; diſſoluere. Negociatores omni in loco libere cõmeare poſſe. Põpeium cuſtodias quaſcũq; in Italia habito ſubito educere. Seruos ad ſe fugiẽtes nõ admittere, neq; nauibus Italiæ orã ulterius percurrere, Sardiniæ, Siciliæ, Corſicæq; imperare, aliiſq; quas tũc cõtineret inſulis, cæteris Antonio Cæſareq; præſidentibus. Romanis prætérea ex longo cumulati, ut illis mitteretur curã ſuſcipere frumenti. Peloponneſum ultra hæc ſibi aſſumere. Abſentem per amicũ quẽ eligeret cõſulatũ ad-miniſtrare, & põtificem inter ſacerdotes nominari poſſe. Hęc Põpeio conceſſa. Illuſtrioribus præter hæc reditus in urbem datus, niſi ſi quis ob necẽ Caii Cæſaris, decreto, aut iudicio dãnatus exularet. Subſtantiã cæteris q ex timore profugiſ-ſent reddẽdã cenſuere, & quę exiſtentia illis ui ſublata eſſẽ, nauigantibus exceptis in integrũ reſtitui debere. Proſcriptis, & his qui cũ Põpeio militaſſent, quartam partẽ aſcribendam fore. Seruos liberos eſſe. Liberis cũ a militia ceſſaſſent, eaſ-dem, quæ Cæſaris & Antonii militibus cõceſſa fuerant, prę-mia eſſe tribuenda. His itaq; inter ſe cõuenere, eaq; conſcri-pta & ſignis propriis munita ſacris uirginibus cuſtodienda miſere Romã. Poſt hæc ſortito adinuicẽ ordine inter ſe ho-ſpitati ſunt, primus in ſex remi Põpeius quæ ad aggerem pro xima cõſtiterat cæteros ad cœnam inuitauit. Deinde Anto-nius ac Cæſar, tabernaculo ſuper aggerẽ appoſito & ueluti ad occationẽ oẽs in litore cõuiuium egerunt, & fortaſſe ad ſecuritatẽ nulla ſuſpicione addita, quamq̃ nec ſi quidẽ negli-genter ſe habuere, uerũ naues ad eos acceſſerũt, cuſtodeſq;

Veſtales.

Suſpitio.

circũquaqꝫ p̄ſtitere. Et bięſibus pariter accincti clanculum
Menodori cõſiliũ. ad cœnã aſſiderũt. Ferũt Menodorꝝ illis in naui cõſidẽtibus,
ad Põpeiũ nũciũ miſiſſe, qui ad hos uiros animũ cõuertere, &
parẽtis fratriſqꝫ ſupplicia pariter ulciſci, Imperiũqꝫ paternũ
ex tã ſubita occaſione uendicare illũ admoneret. Se etenim
ita nauibus ꝓuiſurũ eſſe, ut nemo poſſet euadere. Cui Põpe-
ium, quæ genere eius, & neceſſitate digna eſſent, his uerbis
reſpõdiſſe aiũt, Menodoro ſine me hoc facere ꝑfecto licet, cui
peierare fas eſt. Põpeio uero non utiq;. Deſpõdere p̄terea hoc
cõuiuio Põpeii filiã, Libonis neptẽ, Marcello Antonii primo-
Partitio cõſulatuũ. genito, Cæſaris cõſobrino. Poſtridie cõſules in quadriẽnium
Antoniũ, ac Libonẽ primos creauere, cõtra cõſtituẽte Anto-
nio quẽ prius ipſe eligeret. Poſt eos Cęſarẽ & Põpeiũ, deinde
Aenobarbũ & Soſſiũ. Poſtremo iterũ Antoniũ, & Cæſarem
tertio tũc futurũ cõſulẽ, ſperantẽ eũdem rempub. populo ſub-
inde reſtituturũ fore. Hiſq; peractis ab inuicẽ diuiſi ſunt Pom
Lætitia publica. peius nempe in Siciliã enauigauit, Cæſar & Antonius Ro-
mã rediere. Quę intelligẽtes Romani, uniuerſaqꝫ Italia, lau
des paſſim cõcinebãt, quaſi ex gẽtili bello ad pacẽ aſpiran-
tes, filiorꝝ direptione, cuſtodiarum contumelia, ſeruorꝝ fuga,
agrorꝝ populatione, deniqꝫ agriculturæ uocatione, ac famis
ad extremũ ipſos opprimẽtis clade liberati. Sic ꝓficiſcentibus
ipſis, ueluti ſaluatoribus publicis ubiq; ſacrificia fiebant. Et
in urbẽ uenientibus ſummo ſplẽdore, & apparatu obuiã pro
gredi ſtatuerant, niſi quod põpã euitantes illi clam noctu Ro
mam ingreſſi ſunt. Soli animo ægebãtur, qui agros ſub Põpeio
diſtributos aliis, ipſi ex ſorte datos ſibi aſſumpſerãt. Nã eã-
dem tellurẽ ſimul uẽdicãtes ut implacabiles hoſtes affuturos,
ſeq; cũ licuiſſet inuaſuros formidabãt. At qui circa Põpeium
morã duxerãt, maiori ex parte Dicearchiã profecti, illumqꝫ

cōplectētes, ac gratulātes Romā nauigarūt. Quo facto reliqua multitudo omnis exultabat, uoces uariæ cum lætitia & gaudio reſonabāt undiq;, tot præclaris uiris, tam inſperate ſaluti redditis. Poſt hæc Cęſar ad Celtas tumultu cōcitos ꝓfectus eſt. Antonius ad Parthoꝝ bellum intercœpit, ac ſenatu quæcūq; feciſſet, aut acturus eſſet ex decreto cōprobāte, iterum duces ſuos ad uarias orbis partes delegauit, & quęcūq; alia animo cōceperat effecit. Inſtituit & reges, quos ipſe cōprobaſſet, tributis ex ordine deſcriptis, Pōti Dariū, Pharnacē Mithridatis filiū, Idumæoꝝ, & Samareoꝝ Herodē. Piſidoꝝ Amintā partis Ciciliæ Polemonem, alioſq; aliis nationibus præeſſe uoluit. Exercitū uero quē ſecū in hibernis habere decreuerat, ex abūdāti ornare, & exercere cōſtituens, partim ad Parthienos miſit gentē Illiriā, Epidāni quondam incolā, cuius opera Brutus in bello promptiſſime uſus fuerat, partim in Dardanos aliā Illirioꝝ gentē, cōtinue Macedonibus bello infenſam, reliquū in Epiro quæcūq; in circuitu patet manere iuſſit. Ipſe hyemē Athenis peracturus, Furniū in Libyā ire monuit, legiones quattuor quę a Sextio tenebātur in Parthos deductuꝝ, neutiq̄ ſatis fiſus Lepidū eas Sextio adeptuꝝ eſſe. His hūc in modū cūſtitutis, hyemem Athenis cum Octauia uxore egit, quēadmodū in Alexādria cum Cleopatra prius egerat. Quę enim ab exercitibus miſſa fuerāt ſolū detulere. Ipſe ſimplicitate quadā priuati cultus, principātis loco uſus eſt. Nā ueſte quadrangula, calciamēto Attico utebatur. Ante fores ſolitudo & qes, & egreſſus eius pari modo ſeruabātur, nullis p̄cedētibus ſignis duobus ſolū amicis comitatus, ſubſequētibus totidē ſeruis ad p̄ceptoꝝ cōtubernia, aut recitationes ferebatur. Cōuiuiū Græcoꝝ more inſtruebat. Cū Grecis quoq; hyemē una trāſigebat. Feſtiuitates & ſolēnia cū cantu

Celtæ.

Darius rex, & alii ab Antonio inſtituti.

uiciſſim celebrãs, aſſiſtente Octauia cui plurimũ obſequebatur, utpote ad muliebres laſciuias ꝓcliuis & ſubitus. Finiẽte hyeme, quaſi alius effectus eſſet, iterum immutata ueſte aſpectũ quoq; uariabat, nã ſignoꝶ raptim multitudo, ducũ, armatorũq; fores eius obſidebat, uniuerſa ſtrepitu pauoreq; reſonabãt. Legatiões a pricipio ſilere iuſſæ, tũc primũ admittebãtur, diſcernebãtur & cauſæ, naues attrahebãtur, & omnis alius apparatus ſimul mouebatur, & Antonius ad oĩa p̃ſens uẽtitabat. Cęſari interim a Põpeio fœdera prius inita diſſolui uiſa ſunt, aliis ut exiſtimãt ex cauſis. Quas ãt Cæſar palã referebat huiuſmodi fuere. Pelopõneſum Põpeio Antonius tradiderat, poſcẽs ut quæ ſibi Pelopõneſii deberẽt, ipſe traderet, uel ſe ſuſcipiente ꝓuiciã, redditionẽ ipſe aſſumeret, aut actio eoꝶ in integrũ maneret. At ille ꝓuinciã ſup his minime ſuſſcepiſſe aiebat, ratus cũ debitoribus una aſcriptã eſſe, Turbatus itaq; uel eoꝶ cã, ut Cæſar aſſerebat, uel qđ mẽte minus fideret, aut eoꝶ zelo q exercitus maiores cõtinerẽt excãdeſceret, aut a Menodoro irritatus, q inducias potius q̃ firma fœdera iniiſſe illum diceret, naues denuo alias, remigeſq; in unũ cõparabat, & ad exercitũ oratiõe hita, oĩno ſe apparare ob hęc neceſſe eſſe p̃dicabat. Deprędatores igitur clã denuo maria oĩa infeſtabãt, parũq; aberat. Romanos a prima famis clade purgeri, Sicut palã cõclamarẽt, nõ ob maloꝶ liberationẽ, ſ3 ob q̃rti tyrãni ſuſceptionẽ, fœdera iter eos inita eẽ. Cęſar nõnullas a piratis naues aſſecutas nautas ſupplicio affecit, Qui cũ ſe a Põpeio miſſos dicerẽt, rẽ populo ut acta erat, notã fecit, & ad Põpeiũ ipm miſit. Ille ꝑ his uerba reddidit, deinde Pelopõneſi gratia cõtra poſtulauit. Quicũq; igitur ex illuſtribus cũ illo aderãt libertis aſſidue parẽtẽ inuẽtes, q̊ſdã ex his iteremere, ſiue a ſeipſis meditati, ſiue Cęſaris gratia,

Attende diſſẽſionis initiũ iter Sextũ, & Octauiũ.

Põpeius belli cauſa.

ut i Menodorū irritaret,q̃ſi dūm in ſuū adhortātes. Quidā ēt Menodori potētiæ aduerſi libēter id agebāt. Et Pōpeius ad cōtētionē cū Menodoro cōtinue agebatur. Hiſdē diebus Philadelphus Cæſaris libertus ad Menodorū frumenti cōnectandi cā nauigauit, q Menodoro fidiſſimus, etiā de pugna eius ad Cæſarē agitare cœpit, pollicitus Sardiniā, Corſicāq; cū tribus legionibus illi tradere, amicorū q̃q; multitudinē aliā adiicere. Quod opus ſiue Philadelphi, ſiue Menodori cāpceſſiſſet, ob calūnias ad Pōpeiū antea delatus, Cæſar cōfeſſim nō admiſit, meditatus pacē re & ope q̃primū ſoluere. Itaq; Antoniū ex Athenis Brunduſiū ad definitā diē euocauit, cū eodē de bello cōſilia initurus. Naues lōgas ex Rauenis, & exercitū ex Celtis apparatūq; aliū Brūduſiū, & Dicearchiā ſumma celeritate accedere mandauit, omni ex parte ſi Antonio placeret Siciliā. Pōpeiūq; inuaſurus. Et ille qdē ad definitā diē cū modicis applicuit. Nō inuento āt Cæſare inde diſceſſit, uel qđ belli ſentētiā cōtra fœdera aſſumpti minime pbaret, uel qđ apparatū Cæſaris ut ingentē cōtēplatus formidaret. Non.n. ſuſpitio ineūdi principatus ex animo eius penitus exceſſerat, uel ſignis terrefactus id egiſſet. Nā ex cuſtodibus ad tabernaculū eius excubantibus, unus a feris laceratus inuentus eſt, facie adēpta, quaſi ad indiciū auferendū, cū neq; uocē emittere, nec a q̃q̃ cū eo qeſcētiū audiri potuiſſet. Et lupū circa aurorā e tabernaculo eius fugientē Brundiſini ſe uidiſſe dicerent. Ad Cæſarē tamen ſcripſit, neq; inter eos cōpoſita fuerāt diſſolueret. Menodoro quoq; ne abiret, ut ſeruo eius fugitiuo cōminatus eſt. Fuerat enim Pompeii magni ſuus, cuius ſubſtantiā Antonius, ut hoſtibus ex lege uenundatam ad haſtam emerat. Cæſar tamen nōnullos in Sardiniā & Corſicā miſit, ſumpturos, quæ Menodorus illi tradi-

Suſpitio. Oſtētū.

Pōpeio fauebat Antonius.

diſset. Id.n, Italiæ maritima oia cuſtodiis multis occuparat,
ne Pōpeius iterū illa inuaderet. Adhęc triremes alias Romę,
alias Rauēnis cōmorari iuſſit, & exercitū plurimū ex Illi-
rio accerſiuit. Menodorū ad ſe pfectū, liberū cōfeſtim ex li-
berto declarauit, & his quas adduxiſſet nauibus pēſſe uo-
luit, ſub Caluiſio ptore claſsē deducētē. Hęc cōſtituēs Cęſar,
& apparatū ampliorē in unū colligēs, bellū differebat, qſtus
Antoniū neutiq abſentē opperiri uoluiſſe. Apparatū aūt oēm
cū in unū cōtuliſſet, Cornificiū ex Rauēnis celeritatē Taren
tū adducere impāe. Eo claſſem deducēte ingēs tēpeſtas ſubi
to exoritur, & ex omni claſſe nauis, quæ Cęſari parata ade
rat, mari obruitur. Quæ res futurā calamitatē ſignificare ui-
debatur. Inualeſcēte dietim ſuſpitiōe quaſi pter fœdus id bel
lū iniretur Cæſar q ſuſpitionē i populo dilueret, ad urbē mi-
ſit. Ipſe ēt excitū edocuit, Pompeiū qd mare latrociniis inua
deret, fœdera iter eos iacta diſsoluiſſe. Idq; piratas ſibi re-
tuliſſe. Menodorū pterea interiorē eius mentē pdidiſſe refere
bat. Idq intelligere Antoniū. Ob eāq; cām Pelopōneſum, ut
ad inuadendā Siciliā, pneceſſariā ſibi retinuiſſe puīciā. Ipſe
ex Tarāto. Caluiſius āt ex Sabinis, & Menodorus ex Tyr-
rhenia cōfeſtim deduxere, peditatū qq oēm Rhegiū accele
rare iubet. Vniuerſā deniq ſūma diligētia, ſollicitudineq pa
rabat. Inter hæc Pōpeius Menodorū ad Cęſarē trāsfugiſſe eo
iā adnauigāte audiēs, ut utriq ad claſsē paratior adeſſet, in
Meſſana Cæſarē opꝑiri ſtatuit. Caluiſio inſup & Menodoro
inimiciſſimū ſed pcipue Menodoro ex libertis eius Menecra-
tē uniuerſæ claſſis pſidē inſtituit. Menecrates circa ueſperā
inclināte iā ſole i cōſpectu hoſtiū ex alto apparuit. Illi in ſi
nū ſupra cumas fuga deferūtur, ibiq; p noctem qeti pſtiterēt.
Menecrates Enariā uerſus iter arripit. At illi orientē luce,

ſinũ circa littus, ſũmiſſiori claſſe enauigare pgunt, ne hoſtes eũ ad locũ ſe cõferret, ac repẽte Menecrates ueꝝ in cõſpe ctu illis affuit magnaq; ui ac celeritate ad illos ppius acceſ ſit. Nihil igitur opꝑpciũ in hoſtes lõge a pelago diuiſos ſe co nari poſſe exiſtimẽs, ad p̃rupta eos cõpulit. Illi igitur trude bãtur ſimul, & ex nauiũ roſtris in eos decertabãt. Erat hoſti bus redeũdi, inuadendiq; ad libitũ facultas, & aliaꝝ nauiũ cõmutatio p uices. Ipſi uero ex petris dũtaxat, & p̃ruptis in ſurgebãt. Cũq; naues cõuertere nõ poſſent, quaſi e terra ad eos q in mari erãt depugnabãt, neq; declinare hoſtes, neq; inſeq potẽtes. Inter hæc Menodorus ac Menecrates ſe mu tuo intuẽtes, oĩ alio poſtpoſito labore, cũ ira, & acclamatiõe q̃prõptiſſime ĩter ſe naues cõcitãt in eo uictoriã, & belli ca put cõſiſtere arbitrati, qui alteꝝ p̃lio primus ſupaſſet. Naues igitur magno impetu ab utriſq; cõcitæ ſe inuicẽ concuſſere ambę, & hæc qdẽ nauis, q̃ Menodoꝝ uehebat, roſtrũ pculit atq; cõfregit. Altera uero Menecratis gubernaculum prorſus euertit. Deinde manicis ĩter ſe cõplexi ferreis, neutiq̃ nauali opa indigebãt, utraq; ad bellũ firma pſiſtẽte. Viri igitur ue luti e terra nihil laboris, aut uirtutis omiſere, tela, crebra, ſa gittas, lapideſq; emittẽtes. Cataractas, ad hæc piecere, e na uibus p uim inſcẽſuri. Menodori itaq; naue emnẽte altius, cataractæ ad imũpnę, faciliorẽ audacibus ad inſcẽdendũ p̃be bãt aditũ, & q̃ piiciebãtur, utpote ex alto, uehemẽtiore fe rebãtur impetu. Occũbẽtibus plurimis, cũ reliq uulneribus affecti minus acriter pugnarẽt, Menodoro brachium ſagitta traiectũ eſt, telũq; ſubinde euulſum. At uero Menecrates cũ iaculo ad Iberoꝝ forma, in multis hamis ferreis inſerto, fœ more ſaucius, ſubito telum educere nõ poſſet, & ob id bello inutilis exiſteret, reliqs ad pugnã hortaturus cõſtitit. Poſtrea

Bellũ na uale inter Sextũ & Octauiũ.

Superatur nio itercepta naue, ſeipſum mari iniecit. Nauis à Menodoro
Menecrates. niculis iniecta ad terrā delata eſt, cū & ille nihil agere ul
terius aut conari poſſet. Sic in lęuo claſſis cornu, hūc in mo
dū pugnatū eſt. Ex dextro aūt Caluiſius ad ſiniſtrū ſpōte ad
nauigās, nōnullas Menecratis naues fregit, fugiēteſq; in Pe-
Democha lopōneſum iſecutus eſt. Demochares Menecratis cōlibertus,
res. ac ſub eo tunc q̄dē ꝓcurā gerās reliquas Caluiſii naues ag-
greſſus, partē in fugā uertit, partē ad petras cōpulit uiriſq;
ab his expulſis naues incēdit, donec Caluiſius ab inſecutiōe
ſe cōuertēs, fugientes retinuit, ignē quæ a cæteris inbibuit,
ac nocte iſurgēte, oēs eo loco quo pridie morati ſunt. Sic na
uale bellū inter utroſq; finitū eſt, in quo Pōpeii claſſis lōge
ſupare uiſa. Demochares aūt Menecratis necē non ſecus ac
belli cladē egre ꝑferēs, duo q̄ppe hi maritimis in rebus Pō-
peio ꝑutiles in primis habebātur, Menecrates, & Menodo-
rus omiſſis oibus ex acie in Siciliā trāſiuit, ueluti Menecra
tis corpe cū unica dūtaxat naui, nō āt uniuerſa Pōpeii claſſe
i diſcrimie ꝑiculoq; deſtituta. Caluiſius quoad Demochares
adnauigaret opperiēs, eodē loco, quo iſederat moratus eſt,
haud q̄q̄ ꝓlio decertare auſus, nauibus, q̄ potiores fuerāt, in
bello amiſſis, reliq̄s uero ad ieūdā pugnā ꝓrſus iutilibus. Sed
dū i Siciliā curſum mouere itelligit, paratis nauibus & ipſe
Aduentus litus enauigare cœpit, ut ſinū derelinqueret. Interea Cæſar
Cæſaris. multis nauibus, ingētiq; exercitu ex Tarāto Rhegiū appli-
cuit ut Pōpeiū circa Meſſanā quadragita fere naues cōtinētē
inopine iuaderet. Id. n. amici eius uel in primis ſuadebāt, ut
ex tpe tāto ſtipatus apparatu modica adhuc claſſe circūſe-
pto priuſq̄ reliq̄ aduenirent, ſubitus occurreret. Quibus ille
Conſiliū. Caluiſiū oppiri ſtatuēs neutiq̄ aſſēſus eſt, ꝓfatus nō utile cō
ſiliū id eē, q̄d ꝑiculis obiiceret. Eoq; modo auxilia ſuorū in-

tentus expectabat. Demochare in Meſſanā delato. Pōpeius Apollophanē, & hūc qdē libertū eius Menodori & Menecratis loco una cū Demochare claſſi pēſſe uoluit. Cęſar eorū que circa Cumas geſta erāt, certior factus, Pōtū adnauigare pgit, ut Caluiſio obuiā pdiret, q p portū, ut plurimū ad illū aduētabat, & iā ad Stylida delatus. Siciliā uerſus, moturus uidebatur. Pompeius ex Meſſana decurrēs, poſtrema claſſis aggreſſus eſt, antecedētes quoq; naues inſecutus, mox oibus inuectus, in pugnā puocabat. Illi q̄q̄ ab eo uexarētur, minime tñ ſe ad pugnā conuertere, non pmittēte Cęſar, ſiue quod in arcto bellū detractaret, ſiue ut a principio inſtituerat uēturos oppiri, nec ſine Caluiſio bellū inire cupet. Tandē ex eius ſententia oēs ad litus cōceſſere, ibiq; in anchoris firmauere rates, ac ſimul a prora irruentes repellebāt. Demochare duas ad quancūq; earū, naues opponēte tumultu concitæ aliæ ad petras deferūtur. Ibiq; per inertiā ut apud Cumas prius euenit, undis aſſurgentibus impleri collidiq; cœperūt hoſtibus nūc ab inſultu, nōnunq̄ ab regreſſu eas eludentibus, repellētibuſq;. Nec longe piculū aberat, cū Cæſar naui egreſſus ad petras ex alto ſe pripuit, & a pelago enatātes ad ſeſe recepit. Ad mōtes quoq; ſupius ire monuit. Cornificius uero, & qcūq; alii ptores aderāt ſe mutuo adhortātes, nullo mādāte, naues, āchoris exoluūt, & i hoſtes, celeri curſu ferūtur, utilius arbitrati aliquid potius agētes ppeti, q̄ per inertiā nullo plio ab illis opprimi. Sigulari itaq; audacia fretus Cornificius, ptoris nauē p impetu inuadit intercipitq;. Qua ex cauſa Demochares i aliā ſubito deſiluit. Labore igitur & cæde hūc i modū ſuccreſcētibus, Caluiſius & Menodorus a longe nauigātes cōſpecti ſunt. Nō tñ a Cæſaris nūlitibus e terra aut mari uideri poterāt. Cæterū Pōpeii naues

Periculum claſſis Cæſaris.

liberiore pelago enectę,eos aſpexere,Quibus uiſis retroce
dere cœpũt.Iã.n.nox imminebat,nec deſeſſos recẽtibus op-
ponere audebãt.Hoꝝ aductis reliqs ex priori inutilitate cõ
Fortunati milites. moditatẽ attulit.Increbreſcẽte quippe nocte nauibus egreſſi
ad mõtes cõfugerũt,ignibuſq; paſſim incẽſis, cæteris naui-
gãtiũ aduẽtus ſigna ꝑdiderũt.Eodẽ igitur,ſine cibo & obſe
quio ullo omniũ indigi ꝑ noctẽ traxere morã,quos Cæſar ſi
mili modo affectus,& hinc inde diſcurrẽs ſolabatur,& ut
ad lucẽ uſq; ꝑferrẽt ſuadebat. Laborãte itaq; inter milites
Cæſare,atq; ſuſtinẽte,cũ Caluiſius nõdũ adeſſe cernerẽtur,
neq; ex nauibus qcq̃ utile ſpari poſſet,illo ad tẽpeſtatẽ eni
tẽte atq; occupato,fortunæ benignitate quadã tertia deci-
ma legio ad mõtes ꝓpius acceſſit,extẽploq; milites intelle-
cta clade ꝑ aſpera quęq; ex ignibus iter arbitrati,cœpe cur
ſum. Eo loci imperatorẽ cæteroſq; cũ illo fugiẽtes cõſpirati,
labore fameq; confectos alii alios ſuſcipientes conſeruarunt.
Ad hæc primores ordinũ Cæſarẽ ad eoꝝ tabernacula du-
cẽtes,cũ nemo ex ſeruis ut in nocte,tumultuq; turbatis,atq;
Felicitas Cæſaris diuiſis ſupeſſet,cõſolati ſunt.Dũ igitur uaria ad loca q ſe ſal
uum eſſe dicerẽt emittit,Caluiſius cũ nauibus adeſſe nũcia
tur.Sic duplici & inſꝑato fortunę euẽtu recreatus paulũ cõ
quieuit.Orta q̃primũ luce ad maria uiſum dirigit, ac naues
igne ſuccẽſas flagrãteſq; intuetur,nõnullas ſemiauſtas & ad
huc ignẽ ſuſtinẽtes,quaſdã derelictas.Velis ad hæc guber-
naculis,uaſiſq; paſſim repletũ mare.Ex is uero q̃ itegre mã-
ſiſſẽt,nõnullas maiore ex parte laborãtes. Caluiſiũ itaq; in
aciẽ cõſtituẽs,rates,q̃ celeriores aderãt, in trãſuerſum obie
cit hoſtibus,qeſcẽtibus illis,ſiue ob Caluiſii aduẽtũ, ſiue qđ
inſurgẽtes aggredi pararẽt. Sic utriſq; claſſe cõtinẽtibus a
circa meridiẽ notus creber paulati ſurgẽs,inter anguſta ac

mari ꝑuia undas ingẽtes extulit. Põpeius intra Meſſanæ portus claſſẽ cõtinebat. Cęſaris naues iter ꝑrupta litoꝝ, & importuoſa quæq; ꝑ cõpulſæ mutuo, ac petras trudebãtur, põderibus minus integre illas cõtinẽtibus. Menodorus tẽpeſtate ꝗprimũ orta, utilius fore arbitratus ad interiora pelagi ſeſe cõtulit, ibiq; in anchoris claſſẽ ſiſtit, leuiores ob ꝓfunditatẽ ſuſtinẽs undaꝝ motus, remigiũ ꝑterea erexit, ne ab ĩpetu ferretur, quẽ aliq uiciſſim imitati ſunt. Reliq̃ aũt multitudo dũ uẽtoꝝ motũ, ut in uere ſito inclinatũꝝ putat, naues anchoris utraq; ex pte, a pelago pariter, terraq; firmauit, rateſq; inter ſe fluctuãtes, cõtis ad inuicẽ ꝓpellere cœpit. Vehemẽtiore deĩde inſurgẽte uẽto, oĩa ĩ unũ cõfuſa ſunt, naueſq; ab ãchoris excuſſę, paſſim cõterũtur, & ad terrã delatę ad litus collidũtur. Clamor itaq; cõfuſus oritur ab his q trepidabãt, ſimulq; querebãtur, & ſe inuicẽ inter tumultũ inuocabãt. Nõ.n. uoces diſcerni poterãt, furẽte uẽto, nec gubernator ac remige qcq̃ differebat, aut ꝑitia artis aut ĩpio, ſed cõfuſio inter oẽs par erat, ſiuę intra naues, ſiue cũ quis ab illis excidiſſet, undis, æſtu, ligniſq; ꝓpellẽtibus, mare aũt uelis, remis, uiris, cadaueribus inundabat. Si uero quis effugiẽs ad litus enataret, uel ad terrã illidebatur, uel ad petras impellẽte unda trudebatur. At cũ mare ſcinderetur, qđ circa litus plærũq; euenit, inſuetos nouitas rei cõturbabat, & rates tum uel maxiẽ circũlatæ in unũ ferebãtur cõferebãturq;. Vẽtus quoq; ut in nocte difficilior erat ad ferẽdũ, cũ nõ in luce ulterius ſed in tenebris obruerẽtur undis. Fletus igitur ꝑ uniuerſam noctẽ reſonabãt. Neceſſarioꝝ porro inuocationes ꝑ litus diſcurrẽtiũ, & q in mari erãt nominatim appellãtiũ opplerãt aures. Vlulatus ad hæc & gemitus, cũ quos inuocarent, ueluti defunctos, nullis exhibitis uocibus lugerent.

Menodori conſiliũ.

Periclitãtiũ mira deſperatio.

Cōtra eoꝶ, quos per pelagus unda inuoluerat, & in litore exn̄tes ad opem cōclamabāt, audiebatur fletus. Admirabilis quædā maloꝶ facies utriſq; inerat. Nō.n.mare dūtaxat his q in ipſum deſilierāt, aut naues incēderāt, terrorē afferebat, neq; fluctibus lōge ꝑiculoſior iminebat tellus, ne incūbēs illis unda inter ſaxa, petraſq; collideret. Nouis itaq; modis inter æſtus uexabātur, telluri ꝓximi, nec illā ingredi, nec ab illa in pelagus demū regredi, aut in medio cōſiſtere potētes. Nēpe anguſtiæ locoꝶ, & natura inacceſſi litoris, & incūbens unda, uētuſq; ab aſtātibus aſpirās mōtibus, & in ꝓcellas uarie cōfractus, ꝓfundi quoq; maris ſeparatio in utrāq; partē ꝓuoluta & exęſtuās, neq; manēdi illis, neq; fugiēdi ꝑbebat aditū. Tenebræ ad hæc intēſæ, nocte potiſſimū obſcura turbarāt oīa, ut ſe minime intuentes morerētur, qdā cōturbati & clamātes, alii taciti caſum ſuſtinētes. Erant q ſe inuicē cōficerēt, quaſi omni ſalute deſperata. Inſtāte huiuſmodi clade, omni aiaduerſiōe lōge maiore atq; grauiore ita ut fortuitoꝶ quoq; ſpē ex animis adimeret, ſubito illuceſcere, & uētus paulati diſſolui uiſus, & hebeſcere, & cū ſole penitus extigui & ſubide uēto undaq; ceſſāte, uix in lōgū tn̄ fluitātia qeuere æquora, ut tā ingētis tēpeſtatis motus incolæ eaꝶ partiū, haud unq̄ ſe meminiſſe dicerēt. Hęc igitur cōſuetudine & opiniōe āplior, maiorē Cæſaris nauiū uirorūq; cōtriuit patrē, cū etiā bello quod ſupiore die geſtū fuit plures amiſiſſet. His ergo duobus fortuitis inuicē cōflictatus caſibus, ad Hipponiū eadē nocte p mōtes ſumma celeritate prexit, tātæ rei cladē haud intueri ſuſtinēs, cui nihil ꝑſidii ferre poterat. Ad amicos etiā, ac ꝑtores nūſit, ut oēs parati aſſiſterēt, ne qua aliūde, ut in aduerſis, ſubita calamitas inſurgeret. Miſit & pedites ad uniuerſa Italiæ litora,

ne ob recentē caſum aliqd e terra moliretur Pōpeius. At ille nihil tale meditatus, nō ad pſentis claſſis reliqas, abeūtiſue, inſtāte adhuc tēpeſtate qcq̄ molitus eſt. Sed ſcaphas ex his quæ poterāt adhuc annectētes, & uēto ad Hipponiō ultro nauigātes aggredi neglexit, ſiue quod cladē illā abūde ſibi ſufficere putaret, ſiue ad cōſequēdā uictoriā eſſet inexptus, ſiue ut a nobis aliūde ſcriptū eſt, ad aggrediēdū mollis foret & ignauus, ac ſolū inſurgētes repellere cōtentus. Cæſari ne dimidiū qdē claſſis ea ex tēpeſtate ſupfuiſſe creditū eſt, & id quod difficultate ſumma, ac labore. Derelictis igitur nōnullis ad eius curā turbatus aio, Cāpaniā uerſus iter arripit. Nō.n. alias naues cōtinebat, multaꝝ īdigus, neq; ad fabricādū tēpus aderat incūbēte fame, populo quoq; p ineūda pace plurimū inſtāte, bellūq; ueluti aduerſus fœdera ſuſceptū improbāte. Pecuniaꝝ quoq; diſtinebatur inopia Romanis nihil cōferētibus, neq; tributa quæ meditatus erat, ſuſtinētibus; prōptis tn̄ ad ea quæ utilia erāt, exequēda. Mecœnatē ad Antoniū deſtinat, ut de qbus nuprime inter ſe q̄ſtio erat rationē redderet, eūq; i ſocietatē ſimul aduocaret. Cui ſi minus paruiſſet ille, armatos onerariis nauibus i Siciliā pmittere ſtatuerat, & omiſſo pelago, p terrā inceptare bellū. Dū his curis āgerentur Cæſar, Antoniū cū eo ad belli ſocietatē cōueniſſe itelligit, uictoriā quoq; e Celtis q Aqtani dicūtur ab Agrippa p illuſtrē in bello habitā. Protinus itaq; amici eius ac ciuitatū nōnullæ, naues illi pollicitæ ſunt, ſimulq; pſtiterūt. Depoſita igitur ſollicitudine omni, apparatū priore longe ſplēdidiorē raptim cōgregauit. Incipiēte uere, Antonius ex Athēis trecētaꝝ nauiū claſſe comitatus, Tarātū puenit, Cæſari auxiliū allaturus, ut pmiſerat. At ille cōuerſa mēte nauibus iā fabricatis ſuos iuuit. Vocatus denuo quaſi ſufficiētibus

Sollicitudo Cæſaris

Pōpeii Sexti molities

Aquitani Celtæ.

bis quæ Antonio aderãt, & uiciſſim apparatis, alias occupationes protulit, ut iã clarũ eſſet, illũ cũ Antonio in cõtentione uenturũ, aut ſocietatẽ eius, ob neceſſariorũ copiã, haud multifactũ eſſe. Antonius q̃q̃ animo turbatus tamẽ ꝑſtitit, ac iterũ in ſocietatẽ eundẽ uocare ꝑſeuerauit. Nam ꝓbitione nautica deſeſſus cum exercitu Italo, in Parthos indigeret, naues cũ Cæſare ꝑmutare cõſtituerat, cum ex fœdere ſancitum eſſet utrũq; ex Italia copias poſſe diligere. Sed cũ difficile ipſis uideretur, tum uel maxime Cæſari cui Italia ex ſorte obuenerat, Octauia quæ ꝓ illis poſceret ad Cæſarẽ ꝑuenit. Cæſar ſuos ꝑiculis obieciſſe circa Põtũ aiebat. Illa Mecœnatẽ hoc excluſiſſe reſpõdebat. Ille Calliã libertũ ab Antonio ad Lepidũ miſſũ eſſe, ut Lepidũ in eũ cõcitaret. Illa ſcire ſe Calliã, nuptiarũ cauſa, ad Lepidũ iuiſſe. Velle quippe Antoniũ anteq̃ Parthicũ iniret bellũ, filiam eius Lepidi filio in uxorẽ dare, quẽadmodũ ꝓfiteretur. Sic.n. Octauia. Antonius uero Calliã ut Cæſarẽ torqueret ad Lepidũ præmiſerat. Hæc igitur minime admiſit, ut aũt una in colloquiũ ueniret illi annuit, & inter Metapontũ & Tarantũ cõuenere ambo, quo loco fluuius eiuſdẽ nominis medius interfluit. Cõgredietibus ad fluuiũ illis fortuna quadã Antonius ex ripa ad occurrẽtes naues ꝓperãs, ſcaphã ſolus inſiluit, & ad Cæſarem quaſi amico ſe cõcredẽs ꝑtranſibat. Quẽ cum intueretur Cæſar imitatus eſt. Sic fluuii in medio ambo cõuenere, alterius in ripa uterq; deſcẽdere uelle cõtẽdẽtes. Vicit tandem Cæſar, & ueluti ad Octauiã Tarantũ ꝓfecturus in Antonii ripa penes eũ ſimul cõſtitit. Taranti quoq; ad eius diuerſoriũ nullo munitus cuſtode, ꝑtrãſiuit, & noctu iuxta illum armatis nullis circũſeptus, conqeuit. Similia & ab Antonio poſtridie geſta ſunt. Sic illis cõtinua ad ſuſpitiones ob

principatus ambitũ, & ad fidẽ ſubinde in neceſſitates mu-tatio inerat. Claſsẽ igitur in Põpeiũ pparandã Cæſar in no-uum tẽpus diſtulit, Antonio in Parthos expeditionẽ ulterius differre nequeũte. Tradidereq; ad inuicẽ, Cæſari qdẽ An-tonius naues uiginti ſupra centũ, quas ppere Tarantũ miſ-ſas illi dedit. Cæſar Antonio bis mille Italos armatos, quos miſsurũ ſe ſpopõderat exhibuit. Octauia inſup fratrẽ donis pſecuta eſt, & decẽ onerarias naues ex fortioribus, amplio ribuſq; phaſelis triremicis immixtis ab Antonio petitas, illi tradidit. Cæſar Octauiæ mille ad cuſtodiã probatos uiros, quos Antonius eligeret elargitus eſt. Finiẽte uero principa tus tẽpore, quod ex decreto tribus cõceſsũ fuerat, eundẽ de nuo in qnquẽniũ ſibi deſumpſere, nihil ulterius populo indi gentes, Eoq; modo ab inuicẽ diſgreſſi ſunt. Antonius in Sy-riã pfectus eſt, Octauia penes fratrẽ, cũ filia, quã ab ea ſub ſtuliſset, derelictis. Interea Menodorus, ſiue ex innata pdu ctione duceretur, ſiue quod Antonii minas extimeſceret, q eũ tanq̃ fugitiuũ bello adeptũ abducere uelle dictitabat ſiue quod ſe minus ac ſperauerat, i honore haberi cerneret, ſiue quod ab aliis Põpeii collibertis, aſſiduis impeteretur cõuiciis q eum infidelitatis erga herũ arguebãt, & ad reditũ, poſt Menecratis necẽ hortabãtur. Fide data, acceptaq;, ad Pom peiũ ſeptẽ ſublatis nauibus fugã arripit, Caluiſio claſſis p̃fe cto nequaq̃ aduertẽte. Qua ex cauſa Cæſar Caluiſiũ a p̃fe-ctura claſſis amouit. Agrippãq; eius loco præeſſe uoluit. Cũ parata adeſſent oĩa, Cæſar claſſis exercitũ hoc modo ppur-gauit. Altaria primũ maris in litore ſita alluũtur undis, mul titudo oĩs circũquaq; magno ſilẽtio p naues aſſidet. Sacerdo tes in mari cõſidẽtes ſacra faciunt terq; p exercitũ ſcaphis circũuecti, purgamina ſacra deferũt, ducibus una adnauis

gātibus & purgamina extollētibus, ut ab exercitu infelicia quæq; depellāt. Diuidētes deinde ea, partē in mari ꝓiciūt, partē altaribus impoſitā flāmis adolēt, ac ꝓtinus multitudo ōis ea benedicit. Sic Romani claſſē ſolēt ꝑpurgare. Cæſar igitur ea die ex Dicearchia diſcedere ſtatuerat, eodēq; tēpore Lepidū ex Lybia, Tauꝝ ex Taranto, Siciliā uerſus mouere iuſſerat, ut illū tādē ex aurora ſimul & occidēte, meridiene ſequerentur. Sic Cæſaris motus ea die oībus ꝑfinitus fuerat, decima ſolſticiali. ſ. quā nōnulli Romanoꝝ nouā lunā menſis appellant, in quo primo Cæſari exhibetur honos, cui Iulio pro quintili nomen eſt inditū. Hanc igitur diem Cæſar elegerat, religione fortaſſe motus, ob parentē eius, aſſiduis uictoriis bello illuſtrē. Pompeius in Libeo Pliniū lepido oppoſuit, legionem armatoꝝ, aliāq; multitudinē leuiter armatā continentē. Ad hæc ab oriente in occidente uſq;, Siciliæ maritima omnia, & i primis Liparā, & Coſſyrā inſulas cuſtodiis, ꝑſidiiſq; munierat, ne Coſſyra lepido, Lipara aūt Cæſari ſtationes quaſdā ad inuadendā Siciliā offerrent. Præcipuū uero totius claſſis in Meſſana collocauit, promptū quocūq; in loco neceſſitas exigeret. Sic utriq; apparatus ſuos tenuere. Noua luna ſole iam radiis cōtingente terrā. Lepidus ex Libya mille onerariis nauibus, octuaginta lōgis comitatus curſum mouet, legiones duodecim, equites Mumidas quinquies mille, aliūq; apparatū ingentem ſecū agens Taurus ex Taranto ex Antonii nauibus numero centū ac triginta, duas ſupra cētū, dūtaxat aduehebat, reliquaꝝ. n. remiges ex tēpeſtate amiſerat. Cæſar ex Dicearchia diſcedēs, ſacris, libaminibuſq; peractis, a prætoria naue in pelagus placidis uentis & imobili neptuno, mariq; nulla fluctuante unda, ut aduerſus parētis hoſtes ꝑperanti, propitii adeſſe uellent, uota obtulit. Inde nō-

Nota decimā ſolſticialem.

nullis maris profunditatē ante ſe pſcrutantibus, æquora per⸗meare cœpit. Appius multitudine nauiū ſtipatus, poſt eum claſſis cuſtos ſequebatur. Tertia a diceſſu, die notus, incumbēs, q̃plurimas Lepidi naues onerarias euertit. Impetu tñ ab eodē in Siciliā facto, Piniū, in Libyo obſedit, plęraſq; ex urbibus ſibi aſciuit, q̃ſdā ui cœpit. Taurus incipiente uento Tarantū denuo reuerſus eſt. Appio circa Athenęū ſiū rupes de⸗ducēte claſſem, q̄dā e nauibus ad petras delatę colliduntur, nōnullę inter abrupta ab impetu pellūtur, alię nō ſine uitio piectę ſunt, Cęſar oriēte tēpeſtate in Eleatē ſinū inhoſpitūq; pfugit, ſex remi dūtaxat unica amiſſa, q̄ circa rupes cōfracta eſt. Libyco deinde ſuſcipiente notū, ſinus in ueſperā pateſcēs cōmoueri cœpit, ita ut ex eo egredi nō āplius liceret, aduerſante loco uento, neq; remitates cōtinere, aut anchorę ulte⸗rius cohibere poſſēt, ſed adinuicē īter petras colliſę truderētur. Atra incūbebat nox, eoq; piculum difficilius adbuc illis uidebatur. Increbreſcēte clade. Cęſar cadauera humari, ſaucios curari iubet. Ipſe e mari enatātes ulterius aſſūpſit, aliosq; adornauit armis, exercitū q̄q; oēm q ſuperat paulatim recreauit. Sex e nauiū numero q̄ grauiores fuerāt tēpeſtate cōtritę ſūt. Leniorū ſex ſupra uiginti amiſſę. Liburnicę maiore adbuc numero diſiectæ referūtur. Et cū ad reparādā claſſē triginta dierū ſpacio uideretur indigere, optimū factum uiſum eſt, bellū in futurā ęſtatē denuo differre. Cęterū inſtāte populo ob urgētē famē, naues magna celeritate litori appulſas reparare pgit porro earū onera, q̄ corruptæ fuerāt, tauri nauibus inanibus deuehenda trāſtulit. Vt igitur maiore in calamitate Mecœnatē Romā ire monuit, ut eos q ob magni Pōpeii beniuolentiā elati fuerant, diligentia cōprimeret. Non enim p̄clari uiri memoria ab eorū animis penitus exceſſe⸗

Vētus Libycus.

Cæſaris diligentia.

rat. Ipſe q tellurẽ ſortiti fuerãt, p Italiã diſcurrẽs, hortabatur, & ex timore eoꝝ quæ geſta fuerãt, pterritos ad ſpẽ erigebat. Eadẽ celeritate Tarãtũ pficiſcẽs, claſſẽ quæ ſub Tauro erat cõtẽplatus ad Hipponiũ rediit peditatũq; ibi exiſtentẽ conſolatus, nauiũ quoq; fabricationẽ accelerare monuit. Et iã pxima aderat in Siciliã ſecũda pfectura claſſis, cũ Põpeius huiuſmodi opportunitate neglecta, tot naufragiis inſurgere haud æquũ duxit, ſed mari dũtaxat, ac Neptuno cõtẽtus pegiſſe ſacra, ſe filium eius uocitari paſſus eſt, ratus nõ ſine dei auxilio, æſtatis tẽpore, his hoſtes naufragio obrutos. Ferunt ob hæc gloriabundũ, ſolitã ab impatoribus deferri clamydẽ, neptuni in morẽ, ex purpureo in ceruleũ mutaſſe colorẽ. Sperãs igitur Cæſarẽ claſſẽ iã tãdẽ ſoluturũ eſſe, cũ denuo naues pparare, eadẽq; æſtate uenturũ audiuiſſet, animo collapſus eſt, ut q cũ inuicto homine & indeſinẽti apparatu, bellum ſe gerere aiaduerteret. Ergo ppere Menodoꝝ, ſeptẽ, quas adduxerat, ſtipatũ nauibus q claſſis ſubductionẽ Cæſaris inuiſeret, & ſi qd poſſet uiciſſim moliretur, ire iubet. At is iãpridẽ animo turbatus, cũ claſſis pfecturã nõdũ ſibi reditã doleret, ac ſatis conſcius cũ his ſolũ quas abduxerat, ob ſuſpitionẽ ab illo demitti nauibus, fugã denuo inire ſtatuit. Verũ prius intra ſe meditatus, quẽadmodũ ad oĩa ſibi fidos redderet, q illũ ſequebãtur, aurũ omne, quod ſecũ habuit inter eos partitus eſt, & triũ dierũ remigio delatus, p mille, & quingẽta ſtadia cõtinue pgreſſus eſt, primiſq; q Cæſaris claſſẽ obſeruabãt, fulguris in morẽ, ſubitus inſiliẽs, ptinuſq; regrediẽs, poſt duas aut tres ex cuſtodiariis nauibus e medio ereptas, ex onerariis inſup, quæ frumẽtũ cõuehebãt illi inſurgentes, aut enauigãtes, quaſdã p uim ſubmerſit, alias uinculis inieſcit, aut igne cremauit, Ita ut oĩa tumultu ob Menodoꝝ re

Vanus Põpeius.

pleta eſſēt, Cęſare abſente, & Agrippa ad cōuectādā materiē pfecto. Ludibūdus igitur ad arenā litori finitimā, atq; paluſtrē, nauē p cōtēptū ultro impulit, ſeq; a fimo detineri ſimulans immotus pſtitit, donec hoſtes e mōtibus caſum cōſpicati, ad eū ueluti ad pdā paratā decurrere, qbus appropiquātibus iterū cōuerſa naui cū riſu abiit. Cæſaris exercitū mœror ſimul & admiratio ſecuta eſt. Cū abunde id egiſſet, & utrū hoſtis an amicus foret pdidiſſe, tādē capto Rebillo conſulari uiro, eūdē libertati reddidit, qd acturus eſſet corde meditatus. Erat illi cū Mindio Marcello quodā ex Cęſaris neceſſariis ante fugā priorē amicitia. His igitur qui circa ſe fuerant, Mindiū trāſfugere uelle affirmat, deinde hoſtibus pprior factus, Mindiū ad ſe conferēdi gratia ad inſulā quēpiā uenire rogat. Cū acceſſiſſet, nemine alio audiēte, ſe ad Pōpeium ob iniurias a Caluiſio illatas, cū claſſi pēeſſet, trāſfugiſſe ait. Cæterū pturā ſuſcipiēte Agrippa, ad Cæſarē a quo nil mali ptuliſſet, redire uelle, ſi fides pſtaretur. Hæc Mindius abſente Agrippa ad Meſſalam detulit. Inqd.n. redeūtē inſigni aliquo facinore emēdaturū, quæ prius cōmiſiſſet, donec aūt fides pſberetur, quēpiā ex Cæſaris exercitu inuaſurū, ad ſuſpitionē euitandā, idq; executus eſt. Meſſalā cū ueluti in re turpi nō nihil dubitaret, tādē aſſēſum pſtitit, ſiue qđ has belli neceſſitates eſſe crederet, ſiue ex Cæſaris mente gcq̄ pſentiret, ſiue intra ſe idipſum cogitaret, Sicq; Menodorus ad eū fugit. Aduenięte demū Cæſare, in cōſpectu eius ſupplex pcidit & ut fugæ cauſam minime reddenti, ueniā impartiri uellet, deprecatus eſt. Cęſar ſalutē illi ob inducias cōcedere reſpōdit, & ptinus clāculū cuſtodiri iuſſit. Triremium aūt ductores ab ullo trāſferēs, quocūq; libuiſſe abire pmiſit. Parato exercitu Cæſar claſſem cōfeſtim monit, & ad Hipponiū enauigās,

Mindius Marcellus

Meſſala orator eximius.

Meſſalā cū duabus peditū legionibus, quas ducebat in Siciliā, ſupra Lepidi exercitū trāſire impat, & ad ſinum qui ad Tauromeniū deducit, caſtra ponere. Tres ꝑterea legiões ad Stilida miſit ac ſupeꝝ mare obſeruaturus q̄ fierēt Tauꝝ ad Scylaceū ꝓmōtoriū, qđ ultra Tauromeniū adiacet, ex Tarāto adnauigare iubet, qđ ille ad pugnā, remigiūꝗ paratus ꝓtinus effecit, & cū eo peditatus oīs ꝑtrāſiuit, eqtibus tellurē, Liburnicis uero maria ſcrutātibus. Sic ſe habētibus rebus, Cæſar ex Hipponio decurrēs, circa Scylaceū ſeſe obtulit, & ſuſceptis ordinibus, ad Hipponiū iteꝝ rediit. Pōpeius ut a nobis ꝑſcriptū eſt, oēs ad iſulā ingreſſus cuſtodiri iuſſit, naues uero in Meſſana cōgregauit, ut q̄cūq; opus eſſet auxilia diſmitteret. Sic uterq; in hoc apparatu cōſtitit. Lepido iteri ex Lybia onerariæ naues reſiduū exercitus quatuor legiões adducebāt. Quibus ex Pompeii parte Papias ab alto occurrit, eaſq; ut amicos admittētes penitus euertit. Credidere qppe, naues a Lepido ꝑmiſſas ad eos aduētare, & illæ qdē a Lepido tarde ferebātur. Sic ut iteꝝ ad eas accedētes, ut priores alias hoſtiles arbitrati declinarēt, donec ex ipſis aliæ cōbuſtæ ſunt, alię captæ, q̄dā diſperſę, nōnullę in Libyam retro nauigarūt. Ex exercitu duæ legiões i mari ſubmerſę, ex qbus nōnulli enatarūt, & hos qdē Tiſinenus Pōpeii ꝑtor, ad terrā ꝓdeūtes iteremit, alii ad lepidū demū redierūt qdā ſtatim, alii poſterius. Papias ad Pōpeiū reuerſus ē. Cæſar ad Strōgylā, unā ex qnq; Aeoli inſulis, uniuerſa claſſe, ꝑſcrutato prius pelago ex Hipponio ꝑuenit. Exercitū uero igētem in aduerſa Siciliæ ripa cōtēplatus i Peloride Mylis, & Tyndariæ, Pōpeiū ibidē abeſſe credidit, eoq; loco Agrippā bellū gerere ꝑcepit. Ipſe ad hipponiū denuo rediit, & ad Tauri exercitū cū tribus legiōibus Meſſala comite ꝑcurrit, quaſi Tauromeniū

Strongyla inſula.

inuaſurus abſente Pōpeio, q̄ iſultū illi duabus ex partibus p̄=
bere uidebatur. Agrippa ex Strōgyla ad Hierā enauigauit.
& Pōpeii cuſtodiis minime eū ſuſtinētibus Hierā intercepit, Hiera.
& ſequēti die Mylas inuaſurus uidebatur, Democbare Pōpeii
prætore quadraginta dūtaxat naues cōtinēte. Pōpeius aiad=
uerſo Agrippæ impetu, naues quinq; ſupra quadraginta ul=
tra primas a Meſſana Democbari p̄mittit, Apollophane eius
liberto deducente. Ipſe cū octoginta aliis ſequebatur nauibus.
Agrippa nocte incūbēte ex Hiera dimidiū claſſis abducit, ue
luti cū Papia ſolo cōgreſſurus. Viſis deinde Apolophanis na=
uibus, ac octoginta aliis aliūde ꝓdeūtibus, ꝓtinus Cæſari in
dicat Pōpeiū cū magna claſſe in altū aduētare. Ipſe grauiores
ꝑ mediū educit, reliquas naues ab Hiera celeri feſtinatiōe ad
uocat. Erat apparatus utriq; lōge ſplēdidus, & turres e naui=
bus a puppe, prioraq; eminebāt. Quā primū igitur adhorta=
tiōes ut æquū erat, inter illos factæ, ſignaq; e nauibus elata
ſunt, ſe inicē aggrediūtur, hi q̄dē a frōte, alii i circuitu, magno
clamore & nauiū ip̄etu, nariorq; ſtupore omniū. Erant Pōpeio
naues ꝑbreues agileſq; leuitate ad inuadēdū adnauigādūq;.
Cęſari uero maiores ac grauiores & ob id ad tarditatē ꝓnę,
maiore tñ robore ad iferēdos ipetus & ad uulnerādū haud
euitari faciles, ex uiris Pōpeiani ad pelagus amplius exerciti
illi firmiores ad bellādū. Hi nō aggreſſiōibus ſed circūuētioni
bus ſolis lōge ſuꝑantes, maiorꝶ gubernacula, & trāſtra ꝑfrin
gebāt, aut remos icidebāt, aut oīno naues retrahebāt, & de
nuo icurſiōibus nō minora iferebāt dāna. Cæſaris naues ex i
curſibus illas utpote breuiores ꝑfrigebāt, aut cōcutiebāt, aut
oio lacerabāt, & cū in unū cōgrederētur, ueluti hūiliores ab
alto facile iſiliētes, coruos aut manus ferreas ad eas iaciebāt.
At illi cū opprimerentur, i mare ꝓtinus deſiliētes, a Pōpeii naui

Corui machinæ ſunt ad detinẽdas rates.

bus ad auxilia paratis, circũcurrẽtibuſq; leuabãtur. Agrippa ad Papię nauem potiſſimũ delatus, & ad tigna quæ extra prã, nauis, eminebãt magno ĩpetu inuectus nauẽ ꝑfregit, & ad infima uſq; diſiecit, eoſq; q̃ i turribus cõſtiterãt excuſſi. Nauis mare ꝑ rimas ꝓtinus admiſit. Ex remigibus igitur thalamiæ primũ oẽs deſtituti ſunt, alii ꝑ foros elapſi, Põtũ enatarũt. Papias ab occurrẽte naui ſuſceptus, in hoſtes iterũ ſe conuertit, quẽ Põpeius e regiõe cõtẽplatus, naues ꝓprias aſcẽſoribus uacuas, cũ hoſtilibus iãpridẽ cõgreſſas parũ utiles exiſtimaret claſſẽq; ab Hiera ad Agrippã aduẽtãtẽ intueretur, ſigno dato ſuas cũ ordine redire impat. Quod ille inſurgentes & ſe ſubide paulatim cõuertẽtes effecere. Verũ Agrippa incũbẽte acrius, fugã ꝓtinus arripiũt, nõ ad littorũ oras deducẽtes, ſed q̃cũq; fluuiorũ uada, q̃ in mari decurrẽtes egerãt, ultro ſubeũtes. Quãobrẽ Agrippa ꝓhibẽtibus illũ gubernatoribus tã exiguo pelago maiores naues cõcredere, in anchoris ĩtra mare cõſtitit, hoſtes ſi opus eẽt ẽt ꝑ noctẽ aggreſſurus. Amicis deĩde illũ admonẽtibus ne inani audacia fruſtra duceretur, neue exercitũ uigilia laboreq; cõfectũ ulterius cõtereret, neq; q̃eto, & trãq̃llo mari, ultra ac fas eſſet fidẽ adhiberet, ueſpa iã inſtãte claſſẽ retrouertit, & Põpeiãi triginta nauibus amiſſis, quinq; ſolũ ab hoſtibus adẽptis, ad portũ deduxere, claſſẽ cũ neceſſaria plura ꝑdidiſſent, & ab aliis adẽpta uiciſſim ſuſtuliſſent, q̃s Põpeius laudibus ꝓſecutus eſt, q̃d aduerſus tã ingẽtes naues depugnãtes, terreſtre potiusq̃ maritimũ ꝑtuliſſent bellũ. Eos porro ueluti uictores, donis adornatos exhortatus eſt, ut intra põtũ, utpote leuiores ob fluxũ, morã ducerẽt, ꝓfatus nõnihil ſe ad nauiũ altitudinẽ uelle adiicere. Et hic finis naualis pugnę circa Hylas inter Agrippã & Papiã fuit. Cęſarẽ aũt Põpeius, ut re ipſa effectũ eſt, ad Tauri

Vicitur Põpeii claſſis

exercitū acceſſiſſe, & Tauromeniū aggredi uelle intelligēs,
ꝓpe Meſſana poſt cœnā adnauigat, ꝑte ſuoꝝ itra Mylas de
relicta, ut Agrippa illū denuo adeſſe crederet. Agrippa re-
focillato exercitu, q̄tū neceſſitas poſtulabat ad Tyndarida ſe
dedentē eſt ꝓfectus, ac ſtati ingreſſus repugnātibus ſtrenue
iis q cuſtodię ꝑerāt, repellitur. Adhęſere tn̄ ei alię ciuitates,
cuſtodiaſq; admiſere. Ipſe circa ueſperā reuerſus ē. Iā Cæſar
ex Leucopetra ad Scylaceū adnauigarat. Sentiēs deinde dili
gētius Pōpeiū ex Meſſana ob Agrippā, ad Mylas ꝓueniſſe, ex
Leucopetra ſupra pōtū ad Tauromeniū ꝑ noctē accedere ſta Leucopetra.
tuerat, ueꝝ claſſē adeſſe intelligēs, imutato ꝓpoſito nō ꝑ no
ctē clā adnauigare, cęteꝝ ꝑ lucē alacri exercitu trāſire po
tius deliberauit. Oino q̄ppe Pōpeiū Agrippā oppiri exiſtima
bat. Perſcrutato igitur ꝑ diē mari e montibus, cū hoſtibus ua
cuū eſſe dep̄hendiſſet, claſſē mouit, exercitū q̄tū naues cape
poterāt, ſecū agens, Meſſala ad reliq exercitus curā dereli
cto, donec naues ad eū rediiſſent. Ad Tauromeniū itaq; de-
latus, copias ueluti ingreſſurus emiſit. Nō ſuſcipientibus ip̄m
cuſtodibus, ultra Onobalā fluuiū, & Veneris tēplū claſſē im Onobala fluuius.
pulit, & ad Archigetē curſum dirigit, deū quaſi uallū eo lo Templum
co poſiturus, & Tauromeniū abinde expugnaturus. Archige Veneris.
tes q̄dē ex Apollinis hētur ſimulacris, q̄d primū illi ſacrū ſta
tuere, in Siciliā ſedes trāſferentes. Eo in loco naui egrediēs
Cęſar, lapſus eſt, ſimulq; in terrā cōcidit, & ob id retroceſ-
ſit. Ipſi igitur adhuc cōſtituenti exercitū, Pōpeius magnis co-
piis occurrit. Res imeditata, & ſumma admiratione uiſa eſt.
Iā.n. ultra Agrippā, Cęſarē debellare crediderat. Aderat Pō
peio eq̄tatus e claſſe ſublatus, & pedites alio ex loco protinus
emicuere, adeo ut oēs trepidarēt, in medio triū hoſtiliū de-
ſtituti copiaꝝ, trepidaret & Cęſar, neſcius q̄ pacto Meſſalā

acceerſeret.Eqtes itaq; Pōpeii primū trepidationē īulere, Cæſare adhuc metāte caſtra, Ad hos pedites claſſiſq; ſupueniūt Et forte qd magnū a Pōpeio pfectū eēt niſi qđ belli iexptus, nec trepidatiōis ſatis cōſcius q̄ Cæſaris caſtra inuaſerat, du biuſq; ne i ueſpā pugnare cogeretur, a plio abſtinuit. Et eo rū qdē pars in Coccineū mōtē aſcēdit, Pedites ppius ab ho ſtibus haud ſatis fiſi caſtra ponere, ad Phœnicē urbē diuerterūt. Ibiq; p noctē qeuerūt, Interī Cæſaris milites, uallū pfe cere, uerū labore & uigilia adeo affecti ſūt, ut ad pugnā inutiles eē uiderētur. Legiōes tres Cæſari aderāt, Eqtes qngēti nullis tñ eqs aſſiſtentibus, Leuioris armaturæ mille, ex ſociis ſorte electis bis mille nūero, exceptis q ex ordie deſcripti fue rāt, maritia ad hęc potētia. Peditatū igitur oēm Cornificio attribuēs, aduerſum eos q terrā igreſſi fuerāt, bellū iuſſit ca peſcere, & qđ neceſſe fuerat cōfeſti exeq. Ipſe priuſq̄ illuceſceret, ne ob hoſtibus circūueniretur, mare nauibus igreſſus eſt. Dextrū cornu Titinio, Siniſtrū Carcino attribuit. Liburnica igitur puectus, ac oēs circūnauigās ad pugnā hortaba tur. Poſt adhortatiōes uero, ut in piculo ptoria ſigna deponi ipat. Inſurgēte itaq; Pōpeio bis iter ſe cōgreſſi ſunt, pliūq; in noctē finitū eſt, Captis & icēſis Cęſaris nauibus, nōnullę breuiora uelorū erigētes, ſpretis monitis, Italiā uerſus cœpe curſum, q̄s paulopoſt iſecutæ Pōpeii naues, poſtremas, earū auertētes q̄ſdā abduxerūt, nōnullas incēderūt. Si q ex ipſis e pelago enatātes in terrā emerſiſſēt, a Pōpei eqtibus aut capti ſunt, aut interēpti. Alii ad Cornifici caſtra fugiētes, ab eodē ad accurrētes iſur gēte, pimūtur. Sęuiter armatis ſolū abire cōceſſū. Nō.n. utile uiſū eſt phalāgē diffidētē cōmouere, aſſiſtētibus ex aduerſo peditibus, & ut i uictoria ſeſe extollētibus. Cæſarē inter miniſtros ad multā interi noctē cōſidentē

Mōs Coccineus.

Superatus Cęſaris claſſis.

Neceſſitas hoſtes amicos reddidit.

atꝗ cõſulẽtẽ, utrũ ad Cornificiũ ꝑ mediũ tã ĩgẽtis naufra-
gii, an ad Meſſalã potius aufugeret, fortuna q̃dã ad Abalã
portũ, uno armigero dũtaxat, comitatũ attulit, nullis aſſiſtẽti-
bus amicis, aut ſcutiferis, miniſtriſue. Quidẽ itaq; e mõtibus
caſum ſuſpicati, & ad rei fidẽ occurrẽtes ĩpm aio corporeq́
torpẽtẽ offenderet. Quẽ ex cymba in cymbã trãsferẽtes ut
lateret, ad Maſſalã, tandẽ.n. longe caſtra hñtẽ detulere. Ipſe
q̃q̃ miniſterii oĩs indignus, ad Cornificiũ Liburnicã ꝓpere
emittit. Itẽ ad mõtes finitimos q̃ſdã deſtinat, q ſe ſaluũ eẽ nũ-
ciarent, uniuerſoſq; ad Cornificiũ ꝑcidia afferre admonet,
quẽ et ipſe ꝑ epiſtolas certiorẽ facit, auxilia ad eũ aduẽtare.

Sollicitudo et iduſtria Cęſaris.

Poſt hęc curato corꝑe cũ paulũ qeuiſſet ad Stylidã nocte ꝓ-
ceſſit, & ad Carrinã q tres legiões ſub Meſſala cõtinebat ꝑ
nuncios imꝑat, ut Liparã adnauigaret quẽ ad locũ & ipſe
erat ꝓfecturus. Ad Agrippã quoq́ ꝑſcripſit ut ꝑiclitãti Cor-
nificio Laroniũ cũ exercitu celerrime ire iubeat. Mecœnatẽ
porro Romã ut ꝓficiſceretur, admonuit eoꝝ cauſa, q res no-
uas moliebãtur. Ex qbus.n. nulli titubãtes ſupplicio affecti ſũt
Meßalã inſuꝑ Dicearchiã p̃miſit, & legionẽ, quę prima no-
minatur, ad Hipponiũ adducere imꝑat. Hic eſt Meſſala ille
quẽ tres uiri in Roma morte ꝓſcripſerũt, & pecunias q illũ
interfeciſsẽt libertatẽq́ polliciti ſunt. Verũ is ad Brutũ fu-
giens & Caſſiũ defunctis illis exercitũ ꝑ inducias Antonio
tradidit, Quod nũc ad Romanæ uirtutis æmulationẽ cõme-
morare libuit, quod eũ ꝓſcribentẽ, in tanta clade ſolũ natus
in poteſtate, ut imꝑatorẽ tñ iuuit, ſalutiq; reſtituit, Cornifi-
cius cũ a caſtris hoſtes facillime repellere poſſet, ex iopia coa-
ctus ſuos ĩ aciẽ eduxit, hoſteſq; ad bellũ ꝓuocauit. Põpeio pu-
gnã capeſcere cũ iis, q ĩ armis dũtaxat ſpẽ hẽrẽt, detractan-
te, fame coactus ulterius progreditur, & ꝑ mediũ eoꝝ qui e

nauibus ꝓfugerāt ipſe claſſis exps iter capit. Aggreſſus de-inde ab eqtibus, acriter per media campoꝝ aſperis uero in locis, ab his, q leuiter armati inſequebātur. Numades hi qdē erant, ac Libyci, ut plurimū ſauciato exercitu ab impetu re-pellitur. Quarta uix demū die ad tellurem inaquoſam, quā ignis riuū nomināt, ꝑuentū eſt, hæc ad mare uſq; oppoſitos excludit agros, curſus etiā aquaꝝ extiguit oēs, ac ꝑ eā fini timi nocte ſolū ꝓficiſcūtur, ſuffocationē exalantē, & puluerē cinere ꝑmixtū. Cornificii igitur milites neq; noctu per ea loca proficiſci audebāt, luna nullo emicante lumine, obuiaꝝ difficultates & inſidias, neq; ꝑ diē facile carpebāt iter ſuf-focatione oppreſſi & āguſtia, pedes quoq; illis ueluti in æſta te caloreq; adurebātur, potiſſimū qui nudi incedebāt, & cū morā ducere neqrēt, urgēte ſiti, neminē inſurgentē repelle bāt hoſtē, ſed indefeſſi uulneribus obiiciebātur undiq;. Cum ad exitus aduſtæ telluris ꝑueniſſēt, alii apparuere hoſtes, quos nudos debileſq; intuētes, cōtēpſere primo, mox ad col la ꝓſiliētes incredibili audacia, quod uires ſuppeterēt, op-primebat. Veꝝ eos detinētes, ſalutis ꝓpriæ obliti, a calore laboreq; cōficiebātur. Auocāte eos Cornificio, & fontē iam ꝓpinquū oſtendēte, tandē plures ab ipſis repellētes interfi-ciēteſq; ceſſere. Cæteꝝ alii fontē occuparāt hoſtes, & oīno Cornificio mœſtitia extrema inerat. cū ſic ſe habētibus La ronius a longe apparuit, tribus cū legionibus præmiſſus ab Agrippa, nō tñ adhuc an amicus aduētaret, clare intuebā-tur milites, uerū ſpe ducti, ac huiuſmodi fore ſuſpicari ad eū deſerēbatur. Poſtea uero q̄ hoſtes, fontē deſerētes, ne in medio eoꝝ clauderētur aīaduertūt, clamorē ob lætitiā ingentē ex tulere, Reclamāte ad eos Laronio, curſu ad fontē deferūtur, quos duces cōfertim haurire ꝓhibebāt. Qui uero minus pa

Atēde bel li nouā for mam.

ruiſſet, hauriretq́ auide extiguebatur. Sic ex inſperato Cornificius, exercitus ſui pte delata, ad Agrippã ac Mylas ſaluus puenit. Et pauloãte Agrippa Tyndaridã acceperat, locũ cõmeatu refertũ, & ex mari accõmodũ ad gerẽda bella, ad quẽ Cæſar eqtes, peditesq; deduxit. Aderãt qppe illi in Sicilia copiæ oẽs, armatorũ una ultra uigiti legiões eqtes ad uigiti milliũ numerũ, Leuis armaturæ ultra qnq́ millia, Et adhuc Mylas. Ex Mylis uero nauicularias. Peloridã, & maritima oia, Põpeii præſidia obtinebãt, Quæ timore potiſſimũ Agrippæ, ignes cõtinue adurebãt, quaſi nauigãtes incẽſuri. utraq; etiã ãguſta locorũ, circa Tauromeniũ, & Mylas, a Põpeio tenebãtur. Exitus inſup mõtiũ mœnibus occluſerat, & Cæſarẽ a Tyndarida ulterius euntẽ, ne cõgredi poſſet infeſtabat. Rumore exorto Agrippã nauigare, ad Peloridã relictis circa Mylas anguſtiis locorũ, ſeſe pripit, eaq́ Cæſar ptinus inuadit, & cũ his Mylarũ & Artemiſii exigua oppida in qbus ſolis, boues fuiſse memorãt, & Vliſſis ſomniũ. Fama deĩde ex Agrippa ut inani euaneſcẽte, Põpeius anguſta illa intercepta audiẽs Tiſineũ cũ exercitu aduocat. Tiſineo Cæſar occurrere decreuerat, cæterũ itinere delapſus circa Myconiũ montẽ ſine tẽtorio ullo pnox cõſtitit. Imbre deĩde uehemẽtiſſime coborto, ut autũnali in tpe, nõnulli ex armigeris ſcutũ Celticũ nocte perpetua ſupra illũ tenuere. Horridi porro Aetnę fetores, & igẽtes mugitus, fulguraq́ circa exercitũ late ſplẽdẽtia, illos terruere, adeo ut Germãi p̃ timore e ſtratis exciti, auditionẽ earũ rerũ, quæ de Aetnæ fluxu referũtur non inanẽ inter tot admirãda arbitraretur eſſe. Poſt hæc Palæſtinorũ agros depopulatus eſt, & Lepidus frumentatũ pfectus illi obuiat, ãboq; circa Meſſanã locauere caſtra. Pluribus igitur pliis p uniuerſam Siciliã leuiter ĩter eos ge-

Myconius mons.

Aetna mõs horrificus.

ſtis, nullo inſigni pacto ope, Cæſar Taurū q̄ Pōpeii cōmeatus intercipet, & urbes neceſſaria illi ſubminiſtrātes inuaderet, emittit. In qua re maxie exagitatus Pōpeius, maiore p̄lio de oībus decertare inſtituit, & peditatū ueritus Cæſaris cū claſſe lōge ſuparet, ad Cæſarē deſtinat, & ut ſecū maritimo p̄lio de uniuerſa re decernere uelit, expoſtulat. Cæſar a maritimis abhorrēs p̄liis ne fortuna interueniēte cōcideret, cū ab illo dēuo ꝓuocaretur, id mari aſſuetus, ac turpe duces bellū detrectare, cōditionē accipit. Statuta eſt illis dies ī qua trecētæ naues utriq; adeſſēt, oīfariā teloꝝ genera ferētes, ad hęc turres & machīas, quas ipſi excogitaſſēt. Agrippa ultra hæc quędā inſtrumēta machinatus eſt, quę arpagę appellātur, haꝝ forma hmōi fuit. Lignū qnq; cubitū ferro circūplexū, fibulas ab utroq; capite fixas cōtinet, quaꝝ uni fax ferro curuata inhæret, alteri funes plurimi cōnexi inſidēt, falces machinis attrahētes, cū hoſtilis nauis ex īpetu capta ē. Cū dies p̄lia deſtinata illuxiſſet, ꝓtinus remigū cōtētio, elatiorq; tollitur. Teloꝝ deide parti ex machinis, parti e māibus excuſſoꝝ īnebatur multitudo. Ad hæc lapides ignēq; ferētes machinæ, ſagittæq; uolitabāt. Poſtremo naues magno īpetu in unū delatæ, ſimul cōnectūtur. Hæ qdē e latere, aliæ e tignis ꝓrā ſupātibus, nōnullæ roſtris cōcurrētes, q̄ ex loco uehemētiores plagæ, cōcuſſiōes, & inſultus ꝑmaxie ꝓdibāt, nauesq; ob id debiliores reddebātur. Quædā ēt pariter ferebātur remis iſultātes, iaculātesq; et miniſteriis delapſos ſuſcipiētes manū deniq; ui, nautaꝝ fortitudie, gubernatoꝝ arte & clamore, necnō ducū adhortatiōibus & machinis ſtrepebāt oīa. Optimū itaq; inter cætera appuit falcis inſtrumētū, q̄d plærūq; nauibus ob leuitatē a longe iniici, immiſſūq; ꝑcōmode funibus attrahi ad ſe poſſet. Nō.n.facile inciſionē

Dies ad bellū ſtatuta.

Arpagaꝝ inſtrumenta inuenta ab Agrippa.

Optimum falcis inſtrumētū.

admitttebat, ferro circũplexũ, & lõgitudo eius inacceſſibilẽ ad ſecũdos fines p̃bebat aditũ, quod nec antea p̃ceptũ fuerat, ut falces quę pillis ãnectũtur. In hoc igitur ut in re imeditata ſtupebãt hoſtes, & repulſa naui, puppẽ inuadere certabãt. Quod cũ fieret æqua amboꝝ cõſpiciebatur uis. Cũ uero inſtrumentũ acceſſiſſet, ꝓpriũ tũ q̃dẽ id erat opus. Appropinquãtibus inuicẽ nauibus omni ex parte certabatur, ſeq́ꝫ mutuo inuadebãt, nec facile hoſtes inter ſe dignoſci q̃bãt paribus adſiſtẽtibus copiis, & eiſdẽ ut plurimũ graſſãtibus armis, & eadẽ uoce Itala utẽtibus. Depugnantiũ q̃q; cõcurſus ad utroſq; ferebatur, & ex hoc inſidiæ pluriæ uariæq́ꝫ ꝑdibãt, & diffidẽtia ad eos q loquebatur. Inſcitia deniq; maxima eos detinebat, potiſſimũ in mari, cędibus armis, naufragiiſq́ꝫ redũdãte. Nullã q̃ppe exꝑientiã belli omiſerãt, excepto igne, hũc.n. primi iſurgẽtes ob cõgreſſũ euitarãt. Inter hęc pedeſtres copię utriuſq; exercitus, cũ timore pariter ac ſollicitudine e terra ad mare ꝓſpectabãt, eo in bello, ꝓpriæ ſalutis ſpem ſitã arbitrãtes. Nihil tñ diſcernere poterãt, q̃q̃ ad maria flectẽtes oculos, ſexcẽtis nauibus magno ordine a lõge cõſiſtẽtibus. Acclamatiões ſolũ eiulatuſq́ꝫ, qui modo ab his, modo ab illis reddebãtur, audiebãt, turreſq́ꝫ inter ſe cõgrediẽtes aſpectabãt. Agrippa plures ex Põpeii nauibus defeciſſe intelligẽs, aſſiſtẽtes q̃ſi uictoria adepta adhortatus ad pugnã, ac fortiter icũbẽs nullo labore omiſſo ſtrenue ꝓgreſſus eſt, q̃ad ui ingẽti conati, milites, & turres ꝓſternẽtes naues in fugã adigũt. Ex his ſeptẽ ſupra decẽ celeri curſu reliquas ãtecedẽtes ad Põtũ deferũtur. Aliæ itercludẽte Agrippa, parti ab inſequẽtibus ex ipetu repulſę ſunt, parti inſurgẽtes cõfractę, aut igne abſumptę. Quæcũq; uero in mari pugnã ſuſtinebãt, q̃ geſta erãt intuẽtes, ſeipſas dedere hoſtibus.

Difficile bellũ.

Agrippæ uictoria.

Sic Cæſaris exercitus magno clamore uictoriæ hymnū in
mari ꝑdidit.Eius pedites uiciſſim e terra extulere uocē.Pō-
Pompeii peii aūt fletū edidere.Pōpeius ipſe ex claſſe ſe ꝓripiēs Meſſa
fuga. nā ſubito cōfugit,nulla peditū ob cōſternationē ſuſcepta cura
Qua ex cauſa,& illos Cæſar Tiſineo ꝑ inducias tradēte ſu
ſcepit,deīde eqtes ducibus eos exhibētibus pariter accepit.
Tres ex Cæſaris nauibus mari immerſæ. Pōpeii octo ſupra
uiginti.Reliquæ aūt cōbuſtę ſunt,aut redactæ in poteſta-
tem,aut ad terrā cōpulſę ꝑierūt ſeptē,& decē dūtaxat fu-
ga elapſis. Pōpeius ex itinere cognita peditatus defectiōe ad
hoſtes,ueſtē imutauit,& ex impatoria priuatim ſibi induit.
Ad Meſſanā quoq; ꝑmiſit, ut quæcūq; licuiſſet claſſi ꝓpere
inferrēt.Quippe oīa iāpridē parata habuerat.Pliniū ex Li-
lybæo cū octo quas ducebat legionibus ad ſe ſumma celeri-
tate aduocat,quaſi cū illis fugā arrepturus.Et quidē Plinius
ad illū ꝓperabat.Tranſfugiētibus deīde reliqs Pōpeii amicis
ꝑſidiis exercitibuſq;, ac hoſtibus adnauigātibus Pōtū nō ex
pectato,Plinio,qq̄ in urbe egregie ſepta mœnibus, ex Meſ-
ſana ꝓfugit,& ſeptē ſupra decē,quas ꝑmiſimus comitatus na
uibus,ad Antoniū iter dirigit, utpote q illi matrē iam ātea
ſeruaſſet incolumē.Plinius non inuēto eo, Meſſanā ingreſ-
ſus,urbē in poteſtatē redegit. Interea Cæſar intra exercitū
q claſſi inerat deducta mora, Agrippā Meſſanę copias ad-
monere Agrippa cū Lepido pariter ad urbē caſtra poſuere.
Plinio ob inducias legatos emittēte, Agrippa ut Cæſarē op-
periri uellet,ad aurorā uſq; ſuadebat.Verū Lepidus indu-
ciis oblatis,Pliniū exercitu ſibi aſcito,cū reliqs copiis,ad diri
piendā urbē conſpirauit,& hi ſoli ꝓ ſalute eius ꝑcabātur,lu
crū icredibile in Meſſanā dephendētes,ꝑ noctē integrā cū
Lepido diripuere urbē,et cū eodē una poſuere caſtra Lepi-
dus duarū

dus duaꝝ ſupra uiginti legionũ, illis additis, effectus ĩpator, eq tes multos excitauit, ita ut Siciliã facile adepturus uideretur, occaſiõe habita qđ primus ei inſulæ intuliſſet bellũ, pluresq́ ci uitates in ditionẽ redegiſſet. Nã ad eas pſidia ſubito demiſit, ne a Cæſare pficiſcẽtes ingredi poſſet, anguſta locoꝝ adeptus oĩa, Cæſar ſequẽti die ibidẽ pfectus, p amicos de Lepido con qſtus eſt, q ſe belli ſociũ ĩ Sicilia uenire diceret, non utiq; eã inſulã ſibi uẽdicãtẽ. Lepidus e prĩo magiſtratu ſe expulſum eẽ referebat, Solũ Cęſarẽ eũ obtinere. Velle aũt Siciliã, Libyãq; dimittere eius loco. Ob hęc cõturbatus Cęſar, & ipſe cum ira pariter acceſſit, Lepidũ ingratitudinis ultro accuſans. Sic iter ſe cõminãti ſubinde diſceſſere, ac cõſtſti cuſtodiæ diuiſæ ſunt, nauesq́ ex anchoris ſolutæ ſeceſſerũt. Increbuerat qppe ru mor, Lepidũ ignẽ claſſi iferre uelle. Quibus ex cauſis milites cõtriſtati ſunt, ueriti denuo aliud ciuile inire bellũ, nec unq̃ ab hmõi diſſẽſionibus uacare poſſe. Nõ tñ eodẽ in honore Le pidũ quo Cæſarẽ habebãt, nõ iꝑſimet q cũ Lepido una milita bãt. Nã Cæſaris uirtutẽ admirabãtur maxĩe, negligentiã uero Lepido aſcribebãt ac de rapinis eius cõquerẽtes, ſe eaꝝ cauſa haud ipares uictis eſſe fatebãtur. Quibus pceptis Cæſar, quæ utilia uiſa ſunt, clãculũ ad ſingulos præmiſit, eos adhortatus, Ob quæ plurimi inter eos corrupti referũtur, & pcipue hi q cũ Põpeio militauerãt, timore ducti, inducias neutiq̃ ipſis p mãſuras, ni Cęſari coirẽt. His inſcio adhuc Lepido hũc in mo dum geſtis, Cæſar eqtibus multis circũſeptus ad exercitũ ue ni:, qbus ante ualli ĩ deſtitutis, cũ paucis igreſſus Lepidi caſtra, pſens ad ſingulos teſtatus eſt, ſe inuitũ ac renitẽtẽ ad bellũ co gi. Salutãtibus illũ, q aderãt, ueluti impatorẽ, primi Põpeiani ad eũ accurrũt, qcũq; a Cęſare p aliis corrupti fuerãt, ueniãq́ ab illo poſtularũt. Cæſare admirari ſe dicẽte ueniã petere eos q nudũ cõuenictia ſibiipſis effeciſſet, cognita eius mẽte ptimus

Diſſen ſio iter Cæſarẽ & Le pidũ.

ſigna arripuere, eaq; ad Cæſarē ferētes, tabernacula euertere cœperūt. Percepto tumultu Lepidus e tabernaculo ad arma cō currit. Acclamatiōes igitur ubiq; editæ, unuſq; ex Cęſaris ſcu tiferis occiditur. Cæſari uulnus in thoracem inditū, nec telū haud corpus attigit. Ipſe curſu ad eqtes defertur. Lepidi ꝑte rea caſtellū quoddā in curſu aggreſſus, nō prius ab ira deſtitit, quā adeptū cū eqtibus euertit, deinde aliud eripuit. Ex Lepi di ducibus hi qdē ſtatim, alii nocte a Lepido digreſſi ad Cæ ſarē uenerūt, qdā nullo expimento edito, aliqui ꝑ ſimulationē ab eqtibus eius modicū qd agitati. Fuere q aggreſſiones quaſ dā opperirētur, inſurgenteſq; repellerēt. Nā Lepidus auxilia quocūq; emittebat. Præſidiis deinde ipm deſerētibus, reliquū Lepidi exercitus, & ſi quis beneuolus ſuperat adhuc mentē imutarūt, & primi Pompeiani iter qcūq; cū illo aderant, per partes aufugere. Lepido ad ꝓhibendū inſtruente alios, qui ad obuiandū arma ſumpſerant, ſigna eorū abſtulerunt, & cū reliquis ad Cęſarē uenerunt. Lepidus abeuntibus illis minabatur, ſimulq; trepidabat, ſigna quoq; manu detinens, neutiq̄ ꝑmit tere uelle clamitabat, donec deferentiū quiſpiā illa, uel defun ctum permiſſurū eſſe ait. Tum uero timore ductus dereliquit. Poſtremi equites ab eo diſcedentes quendā ad Cæſarē miſere, ſcituri an Lepidum non ulterius illis imperantem occiderent, quod ille renuit. Sic Lepidus præter cunctorū fidē ex tā ſubli mi fortuna, tantiſq; copiis ſolus breui decidit, mutatoq; ad Cæ ſarē habitu ꝑcurrit, cæteris ueluti ad ſpectaculū quoddā inſe quentibus. Cæſar aduenienti aſſurrexit, & ad genua ꝓcūbere uolentē ꝓhibuit, nec eo habitu quo uenerat indutū Romā miſit, priuatum impatoris loco. Sic ille qui imperiū ſæpenumero obtinuerat ex triūuiris quōdā unus, princeps enūcians, & illu ſtres morte ꝓſcribens uiros, priuato habitu, nōnullis eorū quos proſcripſerat aſſiſtens in gloriā egit uitā. Pompeiū uero Cæſar

Deſeritur Lepidus a ſuis.

neutiq̃ inſecutus eſt, nec aliis ut inſequerentur iniunxit, ſiue quod in Antonii principatũ, ueluti alienũ, manũ afferre dubitaret, ſiue euẽtũ rei, & quæ moliretur Antonius opꝑiri mallet uel potius diſſẽſionis occaſionẽ q̃reret, ſi minus ęqua eſſet executus. Nõ.n. ſine ſuſpitiõe iãpridẽ uixerãt, principatus æmuli, & depulſis aliis inter ſe poſtremo ſumpturi arma, Siue ut Cæſar poſterius retulit, minime parẽtis eius ꝑcuſſor extitiſſet, Copias aũt oẽs in unũ cõgregauit. Fuereq; illi armatoꝝ legiones qnq; ſupra quadraginta, eqtũ millia uigintiqnq;, leuis armaturę ultra eqtes in ſexcuplo. Naues longæ ſexcentæ onerariũ multitudo ingens, quaꝝ ut inexptus dominis eaꝝ demitti iuſſit. Exercitũ uictoriæ p̃miis ornauit, nõnulla pollicens quædã ree præſentans. Coronas, & honores oibus exhibuit. Veniã quoq; Pompeii ducibus impẽdit. Ipſi igitur florenti tã ingenti gloria geſtaꝝ reꝝ, fortuna inuidiſſe uiſa eſt. Nam exercitus eius potiſſimũ familiaris, & domeſticus ad ſeditionem elatus eſt, a militia diſſolui poſtulans, & pręmia iis, qui in Philippis depugnaſſent, paria ſibi præberi exigens, Cæſar ad ꝑlium haud ſimile huic fuiſſe aiebat, pollicituſq; eſt ſeipſis cõdigna traditurum, cũ his qui ſub Antonio meruerant, cũ idem acceſſiſſet. De diſciplina quoq; militari cum patriarũ legum iuriſiurandi conſuetudine, ſuppliciorumq; comminatione uerba fecit. Non auſcultantibus illis, a comminatione deſtitit, ne quis ex ſuſceptis nuper exercitibus tumultum concitaret. Verum in tempore cum Antonio exercitum ſe ſoluturum eſſe ait, nec ad ciuilia denuo bella deducturum ſumma felicitate, utilitateq; pacata. Cũ uero Illyriorum gens, aliæq; nationes barbaræ, uix adepta pace arma ſuſtuliſſent, occationem paratam habere, qua illo ex bello dites redderet. At illi ulterius militare uelle ni munera, honoreſq; ſuſcepiſſent, palam recuſarũt. Cæſar tum quidem honores minime proponere uelle ait, cum

Copiæ Cęſaris

Seditio militaris.

plures tribuiſſet. Legionibus coronas alias, turmarum ducibus, tribuniſq; purpureā ueſtē, Senatoriā inter patres dignitatem tribuiſſe. Hæc & alia his ſimilia ꝓponēte adhuc eo, Hoſſilius qdā ex tribunoꝝ numero, coronas, purpurāq; pueroꝝ deliniamēta eſſe ait, Exercitui agris, & pecuniis opus eē, nō ludicris.
Periculū Cæſaris. Ac multitudine ſubinde acclamāte, eum uera ꝓfiteri. Cæſar e tribunali cōturbato diſceſſit aīo. Aderāt & circa Tribunos ea collaudātes, & qui minime inſurrexiſſēt criminātes, Quibus Cæſar ſe ſolū iuſtis hoc modo ſufficere poſſe inqt. Et his dictis inſequēti die nō cōparuit, nec quo loci ſe cōtuliſſet ſciri poterat. Exercitus igitur depoſito timore, non iā ſigillatim, ueꝝ per partes cōſurgēs, atq; conclamās, a militia diſſolui poſtulabat. Quāobrē Cæſar uariis modis duces eoꝝ ſedare conatus eſt, Et iis q in Philippis & Mutinæ meruerāt, ueluti antiqoribus, miſſionēq; depoſcētibus ultro cōceſſit, & ad uiginti millia numero, ſacramēto liberauit, ad inſulas eos p̄mittēs, ne cæteros ad diſſētionem, tumultumue cōcitarēt, His ipſis q Mutinæ fuerant hoc ſolū ingens, ſe illis quæ ꝓmiſerat, q̄q̄ in hūc modū diſſolutis a militia p̄ſtituꝝ fore. Ad aliā deīde multitudinē cōuerſus, abeūtes ex ſacramēto corripuit, qđ p̄ter impatoris ſuā mente, ab armis diſceſſiſſēt. Præſentes inſup laudibus ꝓſecutus eſt, q̄ ociſſime a militia abſoluere pollicitus, qđ nihil pœnituiſſet eos, diuites p̄terea effectuꝝ cū diſſolueret, actū qdē qngētas drach
Reditus Cæſaris poſt uictoriā. mas unicuiq; rep̄ſentatuꝝ eſſe. Quibus dictis mille, & ſexcētoꝝ talētoꝝ tributa Siciliæ impoſuit. Prætores ad hæc Libyæ Siciliæq; declarauit, exercitu in utraq; diuiſo. Naues ab Antonio ſuſceptas Tarātū p̄miſit. Reliquaꝝ copiaꝝ partē in Italiā claſſe deferri iuſſit, partē ex inſula ipſe enauigās ſecū duxit, Aduenīēti Senatus honores nullo adhibito modo exhibuit, quoꝝ omniū iudicē, an uniuerſos, an partē potius ſibi aſſumeret, eūdē ſtatuit. Eſt a lōge ꝓficiſcēti cū populo pariter occurrit.

Turba oīs certis redimita ad ſacra primū, ex ſacris deinde domū redeūte comitata eſt. Poſtridie delatus in Senatū concionē de geſtis p eū in reipublicæ adminiſtratione a principio uſq; in finē būit. Porro q̄ elocutus fuerat, in ſcriptis redigēs, libellū edidit, p quē pacē, & cōcordiā confectis ciuilibus bellis oībus ediceret. Tributa q̄q; debētes abſoluit. Publicanorū, & mercedes aſſumētiū debita recēſuit, & ex decretis ſibi honoribus p cepta pōpa, ſacerdotiū annuū iis qbus uiciſſet diebus ſibi aſſū pſit. Aureūq; tropheū in foro ea forma qua ipſe ingreſſus eſſet, colūnæ roſtratæ ſupeminēte decerni paſſus eſt. Cuius ſtatuæ huiuſmodi iſcriptio adiecta fuit. Q m̄ pacē iāpridē cōturbatā terra, mariq; ſtabiliſſet. Populo pōtificatū maximū a Lepido in ipſum tráſferrēte ad uitæ uſq; finē nō admiſit, & ut hoſtē iterficere illū ſuadētē ultro renuit. Epiſtolas p uniuerſos emiſit exercitus, quę inſcripta eſſent adoptis ipſis, ſtatuta die, executioni mādari imperās. Erāt aūt hæc de ſeruis inſcriptæ, q p ſeditionē arrepta fuga, militiā exercuiſſēt, & qbus libertatē Pōpeius poſtulaſſet, Senatus uero ex fœdere ſanxiſſet. Hi igitur una die intercepti ſunt, quos Romā miſſos Cæſar Romanis, Italiſq; qbus inſeruiuerāt, aut eorū ſucceſſoribus aſcribi iuſſit. Reddidit & uiciſſim Siculis eorū ſeruos. Quorū autem dñi haud inuenti ſunt, iuxta urbes e qbus pfugiſſent, eius mādato iterficiuntur. In hūc modū ſeditiōibus finis adhiberi uiſus, Cū Cæſar octauū ſupra uigeſimū ętatis attigiſſet annū, quem urbes in deorū ſuorū numero aſcripſerūt, déuaſtata ex ſeditiōbus Roma urbe, ac Sicilia omni palā deprędata, & raptoribus audacia potius q̄ latrocinio graſſantibus, Sabinus a Cæſare electus ad directionē earū rerū, multa cōprehēſorū ppetrata cæde, eodē anno pacem tutā, incuſtoditāq; firmauit. Et ex eo tēpore exercitū cuſtodū noctis, morē, formāq; ſumpſiſſe memorāt. Magna igitur cūctorū admiratiōe tā celeriter, inſperateq; directis oībus. Plurima

etiã circa Remp. annuoſq; magiſtratus, & patrios mores emẽ- dare inſtituit, & epiſtolas quæ alicuius diſſenſionis ſigna con tinerent, igne cremauit, prefatus uniuerſam rempublicã tũ de mũ reſtituere uelle, ꝗprimũ Antonius e Parthis rediiſſet. Fide re quippe illũ principatum depoſiturũ eſſe, ciuilibus cõpoſitis bellis. Quãobrem præconiis, illũ extollentes Romani ciues, in futurũ perpetuũ ſibi tribunum delegere, ut a primo magiſtratu & ipſum pariter auerterent. Quibus idem aſſentiri uiſus eſt. Antonio quoq; ex eadem cauſa nunciũ emiſit. Ille Bibulum ad eum uenientem, his de rebus cõferre monuit, duceſq; ad pro- uincias pariter elegit, contra Iyllrios geſturus bellũ. Pompeius interim ex Sicilia ad Lacinias prouectus arces, Iunonis tem- plum donariis inſigniſq; refertũ, ad Antoniũ paraturus fugã, prædæ expoſuit, Mitylenas poſt modũ delatus, morã egit, quo in loco puerũ quondam exiſtentem Pompeius genitor, Cæſaris ſubiturus belli, cũ matre dereliquerat, demum ſuperatus inde auexerat. Antonius ea tempeſtate in mediam profectus Medos Parthoſq; oppugnabat. Cui Põpeius in reditu ſeipſum debere in ſtituerat. Sed cũ ab hoſtibus bello uictũ intelligeret, idq; latius uulgaret fama iterum in ſpem conuerſus eſt, quaſi ſucceſſurus Antonio ſi iteriiſſet, aut cũ eo diuiſurus imperiũ ſi accederet. quippe Labienus pauloante Aſiam excurrẽs plurimũ illi obſer uabatur animo. Nõ multo deinde Antoniũ Alexãdriã rediiſſe nunciatũ eſt. Ad utraq; igitur cõuerſus iterum, oratore ad eum deſtinat, uerbo quidem ut ſe amicũ, belliq; ſocium ueniſſe oſtẽ deret, re aũt ut uires eius pſpectaret. Sic in Thraciã & oſtẽ deret, re aũt ut uires eius perſpectaret. Sic in Thraciã & Põ tum nõnullos mittit clanculum cũ eorũ regibus inituros fœdus, ut ſi cogitata minus proſpere ceſſiſſet, ex ponto in Armeniam fuga penetraret. Miſit & ad Parthos, ratus ad reſidua belli cũ Antonio promptiſſime admiſſuros ducem Romanũ. ſ. & Põpeio

Simulatio.

magno genitum. Interea claſſem cõſtitui præparari, & exercitum eam inſcenſurũ exerceri iubet, Cæſarẽ uereri ſimulans, aut Antonio hæc ipſa inſtruere. Antonius perceptis his quæ a Pompeio agitabant ducẽ cõtra Titium elegit, & naues, exercitumq; e Syria ducẽtem, Põpeio ſi bello gereret, arma inferre, Sin ſedebat, cũ honore ad ſe ducere admonet. Legati a Põpeio uenientes his uerbis ſtrũtur uſi, Pompeius ad te nos o Imperator, neutiq̃ impotẽs, ſi bellũ gerere affectet, in Iberiam claſſe penetrare eamq; prouinciam ob parentem eius, iãpridem amicam ac beneuolam, & adhuc ipſi cũ adoleſcentior eſſet, ſe dedentem, eũq; nunc inuocantem ad res gerendas excitare. Verum cũ tecum pace perfrui, aut tuis auſpiciis ſi opus ſit, arma ſumere, & bellum agere prius aueat, Idq; non in præſenti modo, ſed cũ Siciliam in poteſtate haberet, Italiamq; popularetur, ac matrem tuam ſaluam præmiſiſſet, enixe, cuperet. Nos a te q̃ primũ uenire uoluit, eandem in præſentia tibi relaturos, quæ ſentiret, Quẽ ſi admiſeris, neutiq̃ ſe Sicilia pulſum arbitrabitur. Non enim naues contra ipſum, Cęſari te conceſſiſſe exiſtimat, uoluntate ductũ ſed neceſſitate, cum in Parthos minime uictoriã adipiſci poſſes, Cæſare exercitũ non præbẽte tibi, ut cõuenerat. Sed cũ facile tibi foret, his quas obtinebas copiis, Italia potiri, idq; a te minime i tpe factũ ſit, nũc ut diligẽtius cõſideres te ẽt atq; ẽt admonet, ne plerũq; Cæſaris circũuẽtus inſidiis, aut affinitate irretitus, ab illo capiaris, Cũ ſcire poſſis Põpeiũ illi affinitate coniunctũ, præter fœdera nulla occaſione adhibita, oppugnatum extitiſſe, Lepidũ magiſtratus participẽ ab illo exercitibus dignitateq; ſpoliatũ. Et ne aliena proſequatur, ſolum te derelictũ eſſe ait, qui quo minus concupita monarchia frueretur impedimento eſſes. Ita ut ambiguum non ſit Pompeio e medio ſublato Cæſarem tecum ad arma uenturũ eſſe, Hæc profecto tui cauſa æquum eſt te animaduertere.

Oratio legatorũ Põpeii.

Tibi aũt põpeius ob bñuolentiã ſeſe offert,uiꝝ optimũ,ac ma= gnanimũ ſubdolo añponẽs ac doloſo.Nec ꝑterea claſſẽ a te Cę ſari cõceſſã ex neceſſitate ꝗritur,cũ exercitu ad oppugnandos Parthos indigeres quẽ ab eo aſſumeres.Cęteꝝ memorię ſubii cere uiſũ eſt, ut intelligas exercitũ quẽ nũdũ ad te miſerit tuo ĩpio ſubeſſe,& aduenieti ſecũ his quas hẽt nauibus,exercituqꝫ fidiſſimo,& nihil ex fuga relinquẽte ultro dedere.Pacẽ qppe meditãti nõ in ultimis laudũ fuerit Põpeii magni ſuaſſe filiũ, Arma uero prius eligẽti cõdignã ſortẽ i futuꝝ bellũ cõtuliſſe. Hæc legatis referẽtibus,Antonius mãdata,q̃ Titio iniunxerat illis ꝓtulit,ut ſi re ipſa,eadẽ ſentiret Põpeius,q̃ illi retuliſſent, cũ ſub Titio ad ſe uẽtuꝝ nõ ãbigeret.Dũ hæc iter eos gerũtur, hi q a Põpeio ad Parthos mittebantur,ab Antonianis ducibus itercepti ſunt,& ad Antoniũ Alexãdriã ducũtur,a qbus ſin= gula edoctus Antonius Põpei legatos acciri ĩpat,captoſqꝫ illi oñdit.Legati depcantiũ in morã,uiꝝ iuuenẽ,extremis circũ= uẽtũ cladibus,trepidãteq; ne ab Antonii excluderetur amici tia ad hæc inductũ retulerũt,ut ꝑpetuos Romanoꝝ expiretur hoſtes.Ceteꝝ id ſe ope ſtatim oñſurũ,ꝗprimũ,Antonii mentẽ cognouiſſet,nec ulterius expiẽtia alia aut meditatõe uſuꝝ eẽ. Quibus Antonius ob ingenii ſimplicitatẽ,magnanimitatẽqꝫ fa cile aſſẽſus eſt.Interea Furnius Aſię ꝑfectus ſub Antonio,Põ= peiũ ad ſe ueniẽtẽ ac nihil trepidãtẽ ſuſcepit,nec ꝓhibere,aut aduerſus cõtẽdere potentẽ,nec Antonii animũ adhuc clare di gnoſcẽtẽ,Sed cũ exercitãtẽ copias ſuas intueretur,nõnullos ex ſibi ſuppoſitis elegerat,& Aenobarbũ finitimi exercitus ducẽ, aliaqꝫ ex pte Amuntã magna celeritate cõuocarat,qbus ꝑpe ac cẽdetibus Põpeius q̃ſtus eſt,ſi hoſtẽ eũ arbitrarẽtur eſſe,q lega tos ſe ſuaqꝫ dedentes ad Antoniũ miſiſſet.Et hæc dicẽs Aeno= barbũ ex Curii ꝓditiõe,q cũ eo obuerſabatur intercipe cogita bat,ſperans ad eius reſtõnẽ Aenobarbũ magna ex pte cõferre

Detegitur Põpeii fraus.

Antonii laus

poſſe.Proditiōe detecta,Curius iter primos Romanoꝝ dephẽſus interiit.Pōpeius Theodoꝝ libertũ q̃d ſolus eius cōſilii erat, particeps,ne cōmiſſa pderet occidit.Et q̃ circa Furniũ aderãt nihil ulterius inquiſituros autumãs, Lapſacũ p ꝓditionẽ capit, quod oppidũ multos Italos, ex incolam C.Caſaris, eũ in locũ trãſlatos cōtinebat,quos magna mercede allectos ſtipẽdio ſibi adiũxit.Iã eq̃tes ducẽtos,peditũ legiões tres in unũ cōgregarat,& Cyzicum terra,mariq; oppugnare cœperat,q̃ ẽ illi ab utraq; parte repellebãt.Nã exercitus q̃dã Antonii licet modicus intra urbẽ caſtra hẽbat,& cuſtodes nōnulli gladiatoꝝ qui his in locis alebãtur,ut frumẽtũ cōportarẽt in Achęoꝝ portũ ſe trãſtulerãt.Furnio haud deterioribus eoꝝ imꝑante,ac continue cũ eq̃tũ ingẽti manu ꝓpius illi caſtrametante,nec ad urbes aut frumẽtatũ ire ꝑmittẽte, Pōpeius equitatu nullo fretus Furnii exercitũ,ex circuitu q̃dã latẽs a fronte aggreditur.Ob id Furnius in Pōpeiũ uerſus, a tergo ab exercitu excuſſus eſt, quẽ per Scamãdriũ cãpũ inſecutus Pōpeius plures in fuga occidit.Erat q̃ppe ex imbribus lubricus admodũ,& madẽs cãpus, nec greſſus ſuſtinebat. Qui uero e fuga ſaluati ſunt congredi nō auſi,cũ ipares illis eſſent,ceſſere loco.Id cũ in Myſiis Propōtide,ac aliis finitimis in locis uulgaretur,egeni,tenueſq; ob tributoꝝ aſſidua onera, ſpōte ac Pōpeii mercedes cōfluebãt, uictoriæ potiſſimũ fama ducti,q̃ in Achęoꝝ portu adepta ferebatur.Eq̃tatu itaq;,haud abũde munitus Pōpeius,& ob id inter pabulãdũ nō ſine dãno reiectus ab hoſtibus,eq̃tũ cohortẽ Italiã ab Antonio ſeducere tentauit,q̃ ab Octauia Athenis hyemãte ad eũ mittebatur,ſtatimq; nōnullos eius rei cauſa,cũ auro ad cohortẽ deſtinat. Veꝝ hos Macedoniæ ꝑfectus ab Antonio deꝑhenſos intercepit,aurũq; inter eq̃tes diſtribuit.Pōpeius capta Nicea,& Nicomedia,pecuniis abunde potitus eſt,ac ſubito præter opinionẽ uniuerſa illi adaucta ſunt.Furino haud

Proditio.

Cãpus Scamãdriũ.

Nicea, & Nicomedia urbes.

longe caſtrametãte, primũ ex Sicilia incipiẽte uere octoginta naues ad eũ acceſſerũt, quæcũq; ab Antonio Cęſari accõmodatę aduerſus eum, ea in pugna ſupfuerãt. Bello qppe Siculo pacto, Cæſar eaſdẽ a cæteris abſoluerat. Venit & ex Syria Titius uiginti ſupra centũ comitatus nauibus, copiis quoq; in gẽtibus adauctus, oẽſq; in Proconeſſũ arma ſuſtulerũt. Territus igitur ob Titii aduentũ Põpeius, naues incendit. Remiges oẽs, quaſi cæteris ad cõgrediendũ in terra potiores, armis inſtruit. Caſſius ãt Parmẽſis, & Naſidius, et Saturnius, & Thernus Antitiuſq; & qcunq; alii digniores cũ Põpeio orbuerſabãtur, & honoratior cũctorũ Fanius, ſocer quoq; ipſius Libo, ĝprimũ pſente. Titio, cui Antonius Põpei res iniũxerat, potẽtia longe ſupabat, a bello minime ceſſãte cõſpexerũt, deſperatis rebus ſuis, fide pro ſeipſis habita, ad Antoniũ trãſiere oẽs.

Infelix Põpeius Ita ab amicis deſtitutus Põpeius ad Bithyniæ mediterranea ſe cõuertit, in Armeniã ſubinde pfecturus ut aiebãt, quẽ clanculum nocte diſcẽdentẽ Furnius & Titius, & ultra hos Amintas inſecuti ſunt, eũq; circa ueſperã cõtinuo curſu dephendẽtes ſeparatim appoſitis caſtris obſidere pgunt, in colle quodã ſine uallo & foſſa, utpote nocte defeſſi cõſidentes. Sic ſe habẽtibus, Põpeius ter mille ſcutigerulos p tenebras immiſit, multoſq; ex illis decũbentes adhuc, & raptim e ſtratis exercitos neci dedit. Illi igitur nudi turpiſſime in fugã abeũt. Creditũq; eſt ſi hoſtes uniuerſo cũ exercitu, cõuerſione iam accepta Põpeius nocte iſecutus eẽt, celerẽ forte uictoriã de oibus fuiſſe habiturũ. Verũ hęc deo aliq̃ aduerſante neglexit, nec aliud ulterius conatus iterũ ad mediterranea iter tenuit. Illi uero pda bũdi iſequebãtur, & frumẽtatũ ire phibebãt, donec inopia deuictus cũ Furnio in colloqũ uenire poſtulauit, magni Põpei bñuolo oli atq; amico, & quẽ p cęteris egregiũ, moribuſq; conſtãtẽ arbitrabãtur eſſe, fluuiũ igitur i medio nactus ſe legatos

ad Antoniũ miſiſſe aiebat, adiiciebatq; ſe ob famẽ, & incuriã de ipſo habitã, hæc interim egiße. Vos.n.aiebat ſi ex Antonii mẽte bellũ mihi infertis, male ſibi cõſulit Antonius, inſurgẽs in ſe bellũ, haud aduertẽs. Sin Antonii mẽtẽ pueniſtis, teſtor, ſuaſo deoq; ut legatos meos ad eũ miſſos expectetis, uel me ſuſcipiẽtes ad illũ adducatis. Dedo.n.iã me tibi ſoli Furni, hoc tm̃ pro fide exigẽs, qđ me ad Antoniũ ſaluũ comitabere. Sic ille locutus eſt. Antonio ob naturę eius bonitatẽ facilitatẽq; cõfiſus, & quę in medio erãt dũtaxat ueritus. Furnius Põpeio in hũc modũ retulit. Si qdẽ ſeipſum a principio Antonio dediſſet, ad illũ fuiſſe pfectuꝝ, aut reſpõſiones eius Mitylenis qeſcentẽ moraturũ, uerũ cũ ad oĩa geſſiſſet bellũ, ut notũ erat, nihil ad intelligẽtes his uerbis opus eße. Nũc.n.te inquit pœnitet neq; nos duces in unũ repuliſſe neq; te Titio uiciſſim permiſiſſe. Titio nẽpe quæ ad Antoniũ pro te neceſſaria erãt, cõmiſſa ſunt, & quã a nobis fidẽ poſtulas, ab illo prius fuit exigẽda. Cui iniũctũ eſt, aut te bello graſſantẽ iterimere, aut illi pmittẽtẽ cũ honore ad ſe ducere. Cęteꝝ Põpeius Titio uehemẽter ſuccẽſebat qđ belli gerẽdi curã in eũ ſuſcepiſſet, quẽ alias a ſe captũ cõſeruarat. Hac igitur opiniõe ira cõcitus, cũ Titiũ haud pclarũ uirum arbitraretur eſſe, & ut ſuſpectũ uereretur, & inueteratã quãdã cõtumeliã bñficio eius adiũctã itelligeret, Furnio iterũ ſe dedere uelle aiebat, & ut eũ ſuſcipe orabat. Nõ admittite eo Amintæ ſe cõmittere rñdit. Cui Furnius nec Amintã eũ ſuſcepturꝝ eẽ ait cõtumelia ductũ eoꝝ q̃ i Antoniũ egiſſet. Et his pfecto q circa Furniũ erãt, opinio affuit, Põpeiũ ex pſenti iopia in ſequẽti die, ſe ſuaq; Titio pmiſſuꝝ fore. At uero Põpeius iſtãte nocte, cõſuetos ignes dereliq, et tubicies ĩterualla noctis more ſolito pciere mãdauit. Ipſe clãculũ cũ potioribus tẽtorio egreſſus ẽ, qbus nec qd acturus foret, aut q̃ pfecturus patefecit. Deliberauerat qppe ad mare pgredi, igneq; Titii claſſi imittere,

Mos in caſtris per nocte.

Quod fortaſſis effeciſſet, niſi qđ Scaurus ab eo transfuga iter ꝑ qđ ſe ꝑriꝑet, quẽq̃ meditationẽ eius ignoraret, edixit hoſtibus. Tũ uero mille & qngẽtis eqtibus Amĩtas comitatus, Põpeium nullo eqte ſtipatũ inſecutus eſt, ac ꝓtinus, q cũ Põpeio fuerãt ad Amuntã iã ꝓpinquũ effugerũt, nõnulli clã, alii palã diſcendentes. Deſtitutus igitur ab oĩbus Põpeius, & iam ſuos ueritus, nullo fœdere ſeipſum Amintę tradidit, q nec fœdere ꝓpoſito ſe Titio tradere ſuſtinuit. Eoq́ʒ modo Põpeius Sextus captus eſt, reſiduus magni Põpei filius, natu iunior a patre derelictus, ac ſub fratre adoleſcẽtior adhuc reſidens, clã in Iberia ꝑdatoris uſus nauibus, donec multis ad eũ cõfluẽtibus, cũ Põpeii filius eſſe noſceretur, palã maria deꝑdatus eſt, & aduerſum C. Cæſarẽ audaciſſime pugnauit. Exercitũ quoq́ʒ ingentẽ ſibi aſciuit naues pecunias, inſulaſq́ʒ cõſecutus, uniuerſi etiã maris circa occidẽtẽ effectus iꝑator, Italiã fame afflixit, hoſtes ad fœdera q̃ optaret pariter induxit, & qđ maximũ eſt, in ꝓſcriptionibus patrię penitus ruenti opẽ attulit, Plures & illuſtres uiros ſaluti reddidit, q tũc propriis ob ipm̃ fruebãtur laribus. Cæteꝝ deo aliq̃ aduerſante, ut pręmiſimus cũ fortunę ꝓſperitas afflaret, nentiq̃ hoſtes bello inſecutus eſt, abũde illis ſuccẽſere exiſtimãs. Hmõi igitur Põpeius habitus tandẽ inter hoſtiũ ꝑuenit, manus. Titius Põpei exercitũ Antonio aſciuit. Ipſum ꝑterea Põpeiũ Mileti interemit, cũ quadrageſimũ ętati attigiſſet annũ, ſiue ꝓpria ad id ꝑuectus ira ob cõtumeliã illatam benefici ꝑcepti imemor, ſiue iubẽte Antonio. Sũt q Plãcũ nõ Antoniũ id iuſſiſſe exiſtimẽt, quẽ Syriæ ꝑtorẽ exñtẽ, & ad epiſtolas, quę Antonio cõferrẽt inſtitutũ, Antonii annullo utentem, id ſcripſiſſe referũt. Nõnulli ſciente Antonio, Cæteꝝ erubeſcẽte ob Põpeii nomẽ ac Cleopatrã, quę magnũ Põpeiũ ꝑcipua beniuolẽtia coluerat. Quidã a ſeipſo id egiſſe Plancũ, hæc intelligentẽ, & tẽpus obſeruãtẽ, ne Antonio & Cæſari aliqñ

Capitur Sextus Põpeius.

Põpeii laus.

Mors Sexti Põpeii.

diſſidẽdi cãm, Cleopatra Põpeio aſſẽtiẽs afferre poſſet. Defun
cto Põpeio Antonius cũ exercitu Armeniã iterũ aggreſſus ẽ,
Cæſar in Illyrios, q Italiã latrociniis, ꝑdationibuſq; uexabãt,
bellũ mouit, cũ quidã Romanis minime parerẽt, alii ciuilibus
diſtraherẽtur ꝑliis. Ac mihi qdẽ uiſum ẽ Illyriorũ res, nõ utiq;
diligẽter a me cognitas, neq; ꝓprię ſcriptiõis adimplẽtes opus
aut ꝓuinciã alibi ſortitas, eius tẽporis, quo geſtæ ſunt, in fine
prius iũgẽdo ſcribere, eaſq; Macedõię illis finitimę ſubiicere.

Appiani Alexãdrini bellorũ ciuiliũ Liber
Quintus & Vltimus finit.

Appiani Alexãdrini ſophiſtæ Romanorũ Liber incipit, qui Illyrius inſcribitur. Traductio. P. Cãdidi.

I LLYRIOS Gręci eos exiſtimãt, q ſu
pra Macedoniã, & Thraciã, a Chaonibus Chaones po
& Theſprotis ad fluuiũ Iſtrũ, ſedes ha nes po
bẽt. Hæc. n. totius ꝓuinciæ longitudo eſt. puli.
Amplitudo eius ex Macedonia & Thra
ciæ mõtibus, ad Pæones uſq;, & Ioniũ mare, alpiũq;, abiecta
ꝓtenditur. Quæ dierũ q̃nq; itinerationẽ cõtinet, Lõgitudo in Illyrio
triplo ꝓductior eſt, ut Gręci ꝓhibẽt, Romani eã regionẽ mẽ rũ ſitus
ſurę ſubiiciẽtes, lõgitudinẽ ſex milliũ ſtadiorũ, latitudinẽ mille & eo
& ducẽtorũ numero cõtineri putãt, aſſerũtq; eius ꝓuiciæ co rundẽ
gnomẽ ab Illyrio Polyphemo ortũ habuiſſe. Polyphemo quippe origo
Cyclopi, ac Galatęę, Celtũ, & Illyriũ, & Gallũ, filios extitiſſe populo
eoſq; ex Sicilia progreſſos, Celtis & Illyriis, & Galathis, ab rũ ꝑue
ipſis cognomẽ aſſumẽtibus, imꝑitaſſe. Et hæc mihi inter ple tuſta.
raq;, a multis memorata, placuere. Illyrio deinde, filios Achil
lem Autariũ, Dardanũ, Medũ, Taulãtiũ, Perrebũq; referũt, fi
lias quoq; Parthã, Daortẽ, Daſerã, aliaſq;, a quibus Taulãtii,

Perrebi, Achillei, Autarici, Dardani, Partheni, Daſaretii, Darſiiq; ꝑdiere, Autario ipſi, Panoniū, uel Pæonū potius, & Scordiſcū, filios fuiſſe aiūt, Pęono Tribalū, a quibus pariter nationū cognomina traducta ſunt. Et hæc quidē ab antiqtate repetūtur. Illyrioꝝ gens itaq; ut in tam āpla regiōe multa, & uulgata, nūc quoq; ineſſe cernimus, Scordicioꝝ, & Tribaloꝝ fuit, qui tellurē ingentē poſſidētes tam diu inter ſe bello dimicarūt quo ad Tribaloꝝ, qui ſuperāt, ad Getas ſupra Iſtrū, fuga tranſiere. Hæc natio ad Philippi, & Alexādrini, uſq; tēpora, potens habita, nunc adeo enituit, ut nullo fere cognomine, ſupeſſe uideatur, Scordificioꝝ inſup gens, debilior effecta. Hi. n. a Romanis bello ſuperati, ad Iſtri tandē fluminis ꝑuenere inſulas. Procedēte mox tēpore, nōnulli iterū regreſſi Pæones incoluere ultimos, & ob id nunc quoq; inter Pæones Scordiſcioꝝ genus ineſt. Pari modo & Ardiei cū mari finitimi, optima Autarioꝝ loca circa littus inuaſiſſēt eos expulere. Poſt hos Liburni nauibus plurimū inſignes fuiſſe memorātur, Illyrioꝝ natio alia, qui Ioniū, inſulaſq; ꝑdabātur, nauibus citis uſi, leuitateq; ꝑcipuis, Qua ex cauſa, Romani nunc quoq; naues, quæ leuitate, celeritateq; ꝑſtarēt, Liburnicas ſolēt appellare. Fama eſt Autarios, Apollinis indignatione in extremā decidiſſe cladē. Quippe eoſdē, Celtaſq; quos Cimbros uocāt, ad Delphos poſuiſſe caſtra, ſtatiq; oēs diſperſos aufugiſſe, multos ante inceptā pugnā, pluuia in eos cū ꝑcellis fulguribuſq; deſęuiēte. His uero, qui ad propria rediſſent, infinitā ranarū nim ſubortā, quę putreſcētes flumina corrūpūtur, Vapore deinde ex terra exhalāte, peſtē Illyrioꝝ ac corruptionē inſecutam eſſe, quæ potiſſimū Autarios inuaderet, donec profugi a patria, ac peſtē deſerētes, cū nemo ob timorē ſuſcipet, auderet, triū & uiginti dieꝝ ꝑgreſſi iter, ad tellurē paluſtrē, inhoſpitēq; uenere, & iuxta Baſtarnaꝝ gentē, cōdidere urbes.

Iſter fluuius

Celtarũ porro tellurẽ Apollinẽ cõcuſſiſſe aiunt, urbeſq; abſorbuiſſe. Nec prius finẽ tantę cladi ipoſitũ, quã & ipſi pari modo e laribus egreſſi ſunt, & in Illyrios q cũ ipſis una deliqſſent, ꝑuenere, Quos peſte iã cõfectos, & ob id debiles, cũ facile uiciſſẽt, cõtractione earũ rerũ, morbo correpti, in fugã abire et ad Perenẽ uſq; mutauere loca. Cũ deide ad oriẽtẽ greſſus cõuertiſſent, Romani, Celtarũ metu ducti, cum qbus antea inſigni bello dimicauerant, ne & hi ſupatis alpibus in Italiã uenirẽt, cõſules oppoſuere, q cũ omni exercitu deleti ſunt. Huiuſmodi Romanorũ clades, & terribile Celtarũ nomẽ, oẽm inuaſit Italiã, donec Mariũ impatorẽ eligẽtes qui prius Libycos, Numidaſq;, ac Mauruſios ingẽti ꝓlio deuicerat, Cimbros ſuparũt, plurimãq; illis cædẽ ſæpenumero intulerunt, ut a me cũ de Celtis ſcriberẽ ſuo loco celatũ eſt. Qua ex re debiliores iã effecti, & ob id excluſi tellure omni, multa ꝑpeſſi, atq; inferẽtes dãna, ad ꝓpria tandẽ rediere loca. Et hic finis impietatis adeo Illyriis, Celtiſq; impoſitus. Nec ꝓpterea a ſacrilegio impias cohibuere manus. Verũ iterũ ex Illyriis Celtiſq; Scordiſcii pręcipue ac Medi Dardaniq; Macedoniã ſimul ac Gręciã excurrere, & multa ex ſacris depdati, Delphicũ iterũ inuaſere templũ, pluribus ex ſuis, tũc quoq; amiſſis, duobus ac trigita, a prima inter Romanos, & Celtas incepta pugnã, ela pſis annis, & ex illo p interualla, cũ eiuſdẽ depugnãtes, denuo ob ſimile ſacrilegiũ in eos mouere bellũ, Lucio Scipione ducẽte exercitũ, Iam tunc qdẽ Gręcis, Macedonibuſq; imperãtes feruntq; finitimos ad hæc nefanda ſocios illis acceſſiſſe, uerũ ſua ſponte nulla exhibita ope Scipioni eos reliqſſe, Autariorũ memoria ductos, q per Illyriũ omne cõcidiſſẽt. Scipionẽ uero Scordiſciorũ uniuerſos fere deleuiſſe. Qui ãt e bello ſupfuerãt ad Iſtrũ, fluminiſq; iſulas ꝑueniſſe fuga. Ipſum deide cũ Medis & Dardanis, ſacri auri pactiõe corruptũ, iecíſſe fœdus, ex q̃

Clades Romanorũ.

Medi, & Dardãi ex Illyriis

nõnulli Italorũ monumẽtis ſuis pdidere, ob hãc potiſſimũ cau ſam Romanos ſæpenumero poſt Luciũ, uſq; ad monarchiã ci uilibus inter ſe cõcertaſſe bellis. Hæc igitur de Illyriis a Græ cis habita lõgioribus uerbis a me pſcripta ſunt. Romani uero nõ hos dũtaxat,ſed Pæones ultra eos, necnõ Retios,Noricos, & Myſios q Europã incolũt,& quoſcũq; alios his finitimos,q Iſtrũ a dextra nauigãtibus,ſeſe offerũt, uiciſſim ut Hellines a Græcis diſtingũt,eoſq; pprijs appellationibus ſeparatim nomi nãt,cæteros comuni uocabulo Illyrios oẽs arbitrãtur.Qua opi nione a pricipio ducti,neutiq, adhuc in ea pſiſtẽtes finẽ eas rum inuenere nationũ,ſed ab Iſtri ortu, uſq; ad mare Põticũ quod ſub tributo obtinet,Illyrici fines eſſe uoluerũt. Quẽad modũ aũt ſub impio illos adegerint Romani,cũ de Celtis ſcri beremus,pfati ſumus minime nos abũde cognouiſſe,neq; bel lorũ principia,aut occaſiones pcepiſſe.Eãq; ob cãm q clarius Illyriorũ res diſcerneret,ad ſcribendũ hortati ſumus.Quæ ãt nobis nota ſunt ppalã efferemus.Agrõ Illyriorũ partis rex fuit eius quæ circa Ionii maris ſinũ,ſita eſt,quã & Pyrrhus Epiri rex,& q Pyrrho uiciſſim adhæſerũt, olim tenuere.Ideq; & Epiri partẽ quandã,& Corcyrã ultra hãc,& Epidãnũ , Pha rũq; ſuſcipiẽs ſub cuſtodia detinuit. Reliquũ aũt Ionii cũ ad Eſſios navigaret , Inſula quædã Eſſios nomine ad Romanos deficit, inſula. & ſubide legatos ad eos miſit accuſationẽ eorũ,quæ in Eſſios Agron cõmiſiſſet deferẽtes. Illyrii nauigãtibus inuecti Eſſiorũ oratorẽ,Calẽporũ noie,necnõ Romanorũ,Corũcaniũ, ut quidã arbitrãtur,interemerũt.Reliqui ſeipſos neci tradiderũt,Et ex hoc Romani nauibus ſimul ac pedeſtri exercitu Illyrios ago greſſi ferũtur.Agron infante filio ſupſtite, cui Pine nomẽ fuit, diẽ obiit.Vxori uero regnũ,quo filii curã aſſumeret , qq nec illius,eſſet genitrix,ſeruandũ dereliqt.Demetrius q ex Agro nis impio Pharũ obtinebat,Corcyra interim adepta,Romanis

adnauigãtibus, utrãq; ex ꝓditione illis tradidit. Romani Epi
dannũ in amicitiã eorũ pellexere, & Eſſiis, Epidamniſq; ob-
ſeſſis ab Illyriis ad eorũ opẽ exercitũ miſere. Quãobrẽ Illyrũ
obſidione diſſoluta retrouertere copias, & quidã ex ipſis qui
Atintani appellabãtur, ad Romanos defecere. Interea Agronis
uxor legatos ſuos Romã miſit, & captiuos, trãsfugaſq; Roma
nis exhibẽs, ueniã ab illis ſupplex poſtulauit, quaſi hęc non ab
ea, ſed ab Agrone potius geſta eſſet. Romani Corcyrã, Pharũ,
Eſſios, atq; Epidamnũ, poſtremo Illyrios q Atintani appellãtur
ſub eorũ imꝑio ceſſiſſe retulerũt. Pinẽ aliã Agronis regionẽ re
tinere, ac Romanorũ ſocietate uti poſſe, ſi a præmiſſis ſe abſti-
neat, nec ad Eſſiũ Illyrii pręterq̃ duobus lembis, & his quidẽ
inermibus adnauigẽt. Quæ oĩa ab illis ſuſcepta ſunt. Et hæc
prima Romanorũ cũ Illyriis ꝓlia, fœderaq; extitere. Poſt quæ Pria fę
Corcyrã & Apolloniã libertate donauerũt. Demetrio quoq; dera
ꝓditionis dedere præmia, ob ea quæ cõtuliſſe. Infidelitatẽ tñ Roma
aſpernãtes quæ paulopoſt ab eo prodiit. Romanis q̃ppe ꝑ triẽ- norũ cũ
nium circa Eridanũ cũ Celtis dimicãtibus, Demetrius ueluti Illyriis
bello implicitos, minus ueritus, mare ꝑcurrit, & Iſtros Illyrio
rum nationẽ aliã ſibi uẽdicauit, Atintanos etiã a Romanis de
ficere coegit Romani q̃primũ Celtarũ res cõpoſuiſſent, ſubito
adnauigãtes, ꝓdatores intercepe, qui nuꝑ cũ Demetrio, cæ-
teriſq; deficiẽtibus, Illyriis ſe coniũxerãt. Demetriũ porro ad
Philippũ Macedoniæ regẽ fugientẽ, atq; iterũ in patriã reuer
ſum, & Ioniũ claſſe deꝑdantẽ interemere, & Pharũ eius pa-
triam cũ illo coniurantẽ, euertere funditus. Illyriis ob Pinẽ de
nuo illos admittentẽ, indulgẽtes. Sic ſecundo bello, fœderaq;
cum Illyriis inita ſunt. Reſidua uero a me neq; tẽpore neq;
ordine magis omnia, q̃ per Illyriorũ nationes, quẽadmodũ ſin
gula quęq; repperi deſcripta ſunt. Romani Macedoniã bello
inuaſerãt, cum Perſeus poſt Philippum eius regno potiretur.

Perſeo Gethius Illyriorum rex alius, pecuniis inuitatus ad bellū, ſocius acceſſerat. Illyrioſq; in Romanos cōcitarat, ac Romanorum legatos ad eū ꝓficiſcētes uinculus iniecerat, cauſatus nō legiōis ſed explorādi occaſiōe ad ſe ueniſſe. Ob eā rē Anitius Romanorū ꝑtor, nōnullas Gethii naues mari cepit, deinde in terrā progreſſus, eūdē bello ſuꝑauit, Et loco q̊dā cōcluſum, cū ueniā deſpoſceret, Romanis ſe dedere ſuaſit. Ille ad cōſultandū tres dies poſtulauit. Quibus cōceſſis, cū interim ſibi ſubditi ad Anitium trāſirēt, ut ad eū accedere poſſet exorauit. Ad quē delatus genu ꝓcūbens ſumma turpitudine pro ſeipſo depcatus eſt. Anitius trepidantē adhortatus, manu ſuſtulit, & ſimul in cōuiuio diſcūbere monitū, tū e triclino diſcederet, a miſtris i cuſtodiā iniici mādauit, quē Romæ deinde cū filiis in triūpho habuit. Gethii bellum diebus uiginti cōſumatū fuit. Septuaginta illius urbes. Emilius Paulus q Perſeū regē bello ſuꝑauit, & ad Senatū miſit, in hūc modū depdatus eſt. Clanculū.n. Romā ꝓfectus, & inde reuerſus, a Senatu ſumma celeritate urbiū incolis cōmiſſorum ueniā cōcedere uelle, allato omni qđ haberent auro atq; argēto pollicetur. Cōſentiētibus ipſis exercitū ad unāquāq; eorum urbiū per ꝑtes immiſit. Tandē uniuerſis exercituū ducibus, diffinita die, ad aurorā ꝑ ꝑconē urbes publice diſcurrere, omneſq; pecunias intra horarum triū ſpaciū in forum deferri a ciuibus imperat. Quibus allatis reliqua oia prædę expoſuit. Sic Paulus una hora ſeptuaginta ſpoliauit urbes. Ardiei aūt, & Palarii alia Illyriorum natio, Illyriū quod a Romanis tenebatur inuaſerāt. Quibus Romani ob occupatiōes miſere legatos q illos deterrerēt. Non parētibus uero, exercitū decem milliū peditū, equitū ſexcentū deſtinant. Illi cognita re, nundū parati in bellum, legatos ſuos Romā mittunt, & ueluti geſtorum per eos pœniteret ueniā expoſtulant. Senatus dānorum impenſam, q̄ indigne oppreſſis intuliſſent, ꝑſoluere illos iubet. Cū id quoq; neglexiſſent Fuluius

Illyrii depda tio Palatii populi.

Flaccus ingētibus copiis in eos p̄ficiſcitur. Pręliũ ad excurſionē dũtaxat uſq; finitũ eſt. Non.n.exitũ diligenter inuenire potuerunt. Iapodes intra alpes incolentes. Sēpronius Tuditānus cognomine, & Tiberius Panduſius pugna ſuperarunt, uiſumq; eſt illos ambobus paruiſſe. Pari modo, & Segeſtani, Lucio Cottæ, ac Metello ſe dedere. Verũ oēs nō multo poſt a Ramanis deſciuere. Dalmatæ Illyriorũ ab his diuerſa natio, Illyrios Romanis obſequentes inuaſerunt, & legatos Romanorũ eā ob cauſam ad eos uenientes minime admiſerunt. Quāobrē uidentur Romani aduerſus illos ſumpſiſſe arma, Marco Figulo conſule ducente. At hi Figulo q̄primũ inferente copias, cuſtodias agreſſi ſuperarunt, eaſq; ab exercitu in campũ pepulerũt, ita ut ad Neronem uq; fluuiũ fuga peruenirent. Verũ iidem retrouertere gradum. Iā.n.inſtabat hyems. Figulus ratus eos inopine aggredi poſſe, diſcurrentes undiq; ad eius impetũ ex oppidis offendēs in fugam uertit, donec ad urbē Delminiũ, a qua Dęlmatarũ nomen illis inditũ, terga dare compulit. Cũ nihil ex impetu aduerſus munitā urbem conari, neq; machinas ob altitudinem adhibere poſſet, ad alias excurſiones ſe conuertit. Deſtitutis omnibus ob inſultus in Delminiũ factos, Ipſe bicubitas ſudes, pice ac ſulfure ſtupaq; cōponens ex catapultis in Delminiũ iacit, quæ ab impetu ſuccenſæ, & lampadarũ uice, per inane uolitantes quæcunq; attigiſſent igne corripiebant. Ita multa flammis abſumuntur. Eoq; modo finis belli a Figulo Dalmatis imponitur, Sequenti tempore Cecilius Metellus, conſulatum adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis, triumphandi libidine bellum ex decreto intulit. A quibus amice ſuſceptus, in Salone eorum urbe tranſegit hyemē. Poſtremo Romam delatus, nulla ex cauſa triumphauit. Cæſare haud longe in Celtas ducente copias. Dalmatæ, aliiq; Illyriorum populi, proſpere rem geſſiſſe uiſi ſunt, & Liburnis, quæ Illyriorum gens alia habetur.

Vrbs Delminiũ, a q̄ Dalmatæ.

Cecilius Metellus.

Promonã abſtulere urbẽ. Liburni Romanis ſe dedẽtes, ad Cæſarẽ iã ꝓpinquũ fuga puenere. Cæſar legatos ad illos miſit, hortatuſq; eſt ut q Promonã ſuſcepiſſet, Liburnis reſtituerẽt. Deſpiciẽtibus illis mãdata exeq, exercitũ ingẽtẽ intulit, q ab Illyriis oppreſſus eſt, Cæſar curis ꝑpeditus inſtãte Põpeianoꝝ ſeditione cũ iã ad bellũ inclinaret, nihil ulterius molitus eſt, uerũ cũ omni exercitu, q̃q̃ tẽpeſtate aduerſa, a Brũduſio Ionium trãſmiſit, cũ Põpeio i Macedonia geſturus bellũ. Reliquũ exercitum Antonius in Macedoniã Cæſari ꝑduxit. Ingenti deinde tẽpeſtate tenẽte Ioniũ, Gabinius cohortes peditũ quinq; ſupra decẽ eqtes ter mille ꝑ Illyriũ ad Cæſarẽ adducere tentabat, quos Illyrii timore eoꝝ, quæ paulo ante in Cæſarẽ egiſſet, cũ uictoriã eius, internitionẽ rebus ſuis allaturã arbitrarentur, Gabino excepto, paucisq; cũ illo fugiẽtibus, ad unũ interemere oẽs, magnãq; pecuniaꝝ copiam ob hoc, ſpoliaq; innumera obtinere.

Hæc Cæſar ob belli cũ Põpeio neceſſitatẽ diſſimulanter tulit.

Deuicto deinde Põpeio, cũ reliquias ſeditionis huius ꝑ partes ꝓſecutus eſſet, tãdẽ cõpoſitis oĩbus Romã rediit, expeditionẽq; in Getas, Parthoſq; ꝓparauit.

Illyriorũ legatio ad Cæſarẽ

Veriti itaq; Illyrii ne Cæſar ex itinere in eos inſultaret, legatos Romã mittunt, q actoꝝ ueniã depoſceret, ſeq; in amicitiã eius, ſocietatẽq; dederent, Illyrioꝝ gẽtẽ ueluti bello inclytã uerbis extollẽtes. Cæſar in Parthos ꝓfecturus acerbius reſpõſum reddidit, Minime amicoꝝ loco habiturũ eos, q talia in ipſum ꝑpetraſſent. Indulgere aũt uelle ſi tributa cõtuliſſet, obſideſq; dediſſet. Vtraq; pollicẽtibus ipſis, Atiniũ cũ tribus legiõibus magnoq; eqtatu ad eos mittit, q tributa quædam parua imponeret, obſideſq; reciperet. Defuncto īterim Cæſare, rati Romanoꝝ res, ut in illo potiſſimũ uires habuiſſet, ita eius morte penitus extinctum iri, Atinio ulterius parere recuſarũt, neq; tributa aut obſides conferre uoluerũt. Graſſãte in eos quoq; cohortibus Antonio, Illyrii in illũ cõuerſi,

bello ſuperarūt ductoreq́; ordinis Bebiū conſulare͂ uirū interemerūt. Atinius cū reſiduis ex fuga Epidānū ſeſe cōtulit. Romanorū deinde Senatus exercitū huiuſmodi, & Macedoniā ultra ipſum, Illyrioſq́ꝫ oēs, qbus imꝑabat, Marco Bruto, q Cæſarem occidit, quēadmodum & Syriam Caſſio, eiuſdē necis conſcio, & participi, cōceſſit. Sic illis aduerſus Antoniū, Cæſarēq́ꝫ Auguſtū cognomine pugnātibus. Illyrii nullo ocio potiti ſunt. Pæones uero natio ingēs, circa Iſtrū ꝑ lōgū incolēs, ab Iapodū populis ſupra Dardanos ꝑtēditur. Hi pæones, a græcis, a Romanis Pānonii appellantur, & ab illis ut ꝓmiſimus inter Illyrios annumerati ſunt. De qbus nūc mihi Illyriorū res recēſenti uidetur diſſerēdū. Glorioſi admodū ob Macedonū Agrianos q potiſſimū Philippo, & Alexādro i bellis ꝓfliterūt, qm̄ & hi Pæones fuere, ex his q inferiora incolūt, ab Illyriis coloni editi. Cæterū cū Cornelius aduerſus Pæones exercitū deducēs, turpiter reiectus eſſet, ingēs Pæonū fama, uniuerſam formidine cōcuſſit Italiā, Ac deinceps ꝑ longū tēpus, q cōſulatū apud Romanos gerebāt, haud q̄q̄ Pæones bello aggredi auſi ſunt. Et hæc iāpridem tā ingētia de Illyriis, & Pæonū populis, ſcrutando repperi. In Cæſaris uero cōmētariis, eius, q Auguſtus cognominatus eſt, nihil antiquius de Pæonū gente ꝑſcriptū legi. Aliā quoq́ꝫ Illyriorū gētē, ꝓter eā q̄ retuli, Romanis paruiſſe mihi uiſum eſt, uerum quæ ea ſit haud intelligo. Nō. n. alienas res Auguſtus, ſed proprias cōſcripſit, Quēadmodū ab imperio deficiētes ad tributa redegit, & alias ſub ꝓpriis legibus degentes bello ſuꝑauit. Poſtremo reliquas oēs, quæ ſummitates alpium incolūt barbaras, bellicoſaſq́ꝫ nationes ꝑ uim ſubdidit, quę finitimę Italiā furtim prędabātur. Et ꝑfecto mirū mihi uidetur, cū tā multæ magnęq́; Romanorū copiæ cōtra Celtas, & Iberos alpes ꝑtrāſierint, eas nationes cōtēpſiſſe. Caiū etiā Cæſarē feliciſſimū in bellis uirū, pari modo eos neglexiſſe, cū Celtas oppugnaret, & ꝑ decem

Geſta ꝑ Auguſtū uſq́ꝫ in fine.

ſere annos circa prouinciã illam hibernaſſet. Cæterũ arbitror hos uiros ad ea quæ elegiſſent properantes, de tranſitu alpiũ dũtaxat cogitaſſe Caius Cæſar circa Celticam moram ducens, & ſeditioni Põpeianæ, quæ hæc ipſa ſibi aſſumeret finem ſolũ apponere curauit. Videtur inſuper & Illyrium, & Celtas ſimul eligens, nõ omnibus, ſed his quæ ad Romanos pertinerent pręfuiſſe. At uero Cæſar Auguſtus uniuerſa adeptus, cum inter loquendum. Antonii inertiam Senatui explicaſſet, Illyriã gentem præ cæteris bellicoſiſſimã, & eundẽ ſæpenumero infeſtantẽ, mitam reddidiſſe, Oxyeos, Perthenetas, Bathiates, Taulãtios, Cãbeos, Cinẽbros, Merromenos, atq; Pyriſſeos, omni experiẽtia edita ſibi ſubdidit. Maiore inſup labore capti ſunt, & ad tributa quæ ſoluere deſierãt impulſi, Docleatæ, Corinii, Inter fruri ni, Nariſii, Climtidiones atq; Tauriſci. Quibus uictis finitimi metu territi, Ippaſini. ſ. & Beſſi, ſe illi tradidere. Deficiẽtes uero Melitimos & Corcyreos, q̃ iſulas incolũt, ingẽti belli mole ſupauit, qm̃ maria claſſe prędabãtur. Et hoꝝ quidẽ impuberes Cæſar iuſſit interfici, reliquos p̃cio uenũdedit. Liburnis naues ademit, qm̃ & hi pariter maria infeſtabãt. Ex Iapodũ gente, quæ intra alpes habitat, Moëtini & Edeatæ ipſi aduenienti ſe ultro tradiderũt. Auripini q plurimi & bellicoſiſſimi ex Iapodũ natione referũtur, ex uillis ad urbẽ ſeceſſerũt. Appropinquãte quoq; illo, inter ſiluas latuerunt. Cæſar capta urbe neutiq̃ ignẽ iniici paſſus eſt, ratus eos ſe tandẽ illi eſſe dedituros. Quo facto urbẽ ut incolerent, omiſit. Maxime aũt inter oẽs Cæſari impedimẽtũ attulere Salaſſi & Iapodes q ultra alpes incolũt. Segeſtani, Dalmatæ, Daiſii, Pæoneſq; q Salaſſiis ſpõte adhęſerãt, Hi uertices alpiũ tenent, montes inacceſſi, arcta ſemita, ac difficilis, ad eos ducit, quoꝝ fiducia ꝓpriis degebant legibus, & uectigalia a trãſeũtibus poſcebãt. Hos Veterus iopine aggreſſus, anguſta locoꝝ ꝑ inſidias occupat, & ꝑ bieniũ obſeſſos

tenuit. Illi ſalis inopia ducti quo maxime īdigebāt, tādē admis ſere coſtodias. Poſtremo a Vetero deficiētes munimēta deiece re, & anguſtiis locorū occupatis qui a Cæſare ad ipſos mittebā tur, irriſere, cū nihil magnū in eos conari poſſent. Ea ex cauſa Cæſar inſtāte cōtra Antoniū bello, ſuis legibus degere cōceſſit, Et qui Vetero inſultaſſent ueniā indulſit. Hæc oīa ad ſuſpitio nē uertētes ipſi, alias iterū urbes cōgregabāt, & qua Romanis parerēt inuadebāt, donec Meſſala Coruinus, ut illos expugna ret a Cæſare ꝓmiſſus fame domuit. Eoq; modo Salaſſi in Ro manorū ceſſere poteſtatē. Iapodes qui ultra alpes incolūt, natio ferociſſima, ac pene ſilueſtris, bis a ſe, p ānos fere uiginti Ro manos repulere. Aquileiā quoq; excurrere, et Torgiū Romano rū coloniā deprædati ſunt. Inſurgēte ī eos Cæſare pariter aſpe rū atq; aduerſum, adhuc magis cōtra eū irritabātur, nemora in oppoſitū illi ꝑcidētes. Cū deinde ad aliā ſiluā diuertiſſet Cæ ſar in fugā abeūt, & appropinquāti ſtruxere inſidias. Cæſar id ipſum ſuſpicatus, ad mōtiū apices ex ſuis mittit, q eos utraq; ex parte aggrederētur. Sūmiſſius aduētāte illo, & ſiluas exciden te, Iapodes ex inſidiis ſubito apparuere, multoſq; affecere uul neribus. Verū maior eorū pars ab his qui ex apicibus decurre rent interfecti ſunt. Reliqui iterum ad ſiluas reuertūtur, ur bem relinquentes, cui Terponus nomen fuit. Eam interceptam Cæſar minime cremauit, ſatis arbitratus, pariter illos ſe eſſe dedituros, ut fecere. Deinde ad aliā proceſſit urbem. Metulium incolæ nuncupant, quæ Iapodum primaria habetur urbs. Sita eſt autē in monte nemoroſo, duobus condita tumulis, quos ual lis modica interſecat. Et iuuentus ad trium millium numerum, armis, animiſq; præpollens, Romanos circa mœnia pugnātes, facile ab illis repellebat. At hi aggerē erigentes a Metullis hinc inde diſcurrētibus die noctuq; uexabātur, & e muris machina rū ope, quas in bello accepant lōgius diſtare cogebantur. Nam

Meſſala Coruinus.

ea pugna, q̃ Brutus haud lõge ab eo loco, cũ Antonio & Cæſare ipſo ſimul habuit, machinas ſuſceperãt. Diſſipãtibus interi Romanis eorũ mœnia, illi interius ꝓpugnacula alia ſtruebãt, & labore deſeſſi in ea quæ cõſtruxerãt ſaltu ferebãtur. Romani recepto muro, q ab illis relictus fuerat igne ſuccedũt, ad reliquũ uero aggeres binos erigũt, a qbus põtes ſubinde quatuor, ad mœnia ſtruxere. Peractis oibus Cæſar nõnullos ad aduerſam urbis partẽ ire iubet, ut cives ab inuicẽ diſtraheret, relquos ex ſuis p pontes ad mœnia accelerare admonet. Interim ab edita turri, quæ fierẽt, intẽtus ꝓſpectabat. Barbari aſcẽdẽtibus ipſis ex aduerſo p mœnia occurrũt. Ca tari a tergo inſidias ſtruẽtes cũ põtes lõgos lãceis appellarẽt, adhuc magis exultare ciepiũt. Vno igitur ex põtibus, deide alio poſt primũ corruẽte, cũ tertius in ruinã laberetur, timor oi ex parte Romanos occupat, nec ullus quartũ põtẽ audebat igredi. Cæſar igitur e turri eos icrepare pgit. Cũ nec ſic in bellũ cõcitare poſſet, Ipſe clypeo aſſũpto p põtẽ curſu ferebatur. Accurrũt & cũ eo ex ducibus Agrippa, & Hierõ, Luciuſq̧ ex corporis cuſtodibus Iolas, quatuor hi ſoli, ac ſcrutiferorũ nõnulli põtẽ occupãt. Cæſare igitur põtẽ trãſeũtte, rubore ducti milites cõferti ad eũ aduolãt. Qua ex cauſa p̃grauatus põs ad iſeriora ſtati labitur, uiriq̧ inuicẽ plurimi in terrã corruũt, ex qbus nõnulli piere, Alii ferme cõtritis mẽbris efferũtur. Cæſar crus dextrũ & utrũq̧ brachiũ ſaucius, denuo turrim cõſcẽdit, cõſularibus qbuſdã ꝓſequẽtibus, ut ex fide ſe incolumẽ eſſe oſtenderet, ne qs interim ex rumore mortis eius, tumultus oriretur, aut hoſtes illum terga uetere putarẽt, ac ꝓtinus aliũ exedificare iubet põtẽ, quæ res p̃cipue Metulios exterruit, cũ ſe aduerſus hoiem aio penitus inuictũ bellũ iniiſſe cernerẽt. Poſtridie itaq̧ legatis ad eũ miſſis, qngẽtos q̃s idẽ poſtulant, exhibuere obſides, & cuſtodias admittere polliciti, altiorẽ ut cuſtodirẽt, reliquere tumulum. Ipſi-

Notabile magnanimitatis exẽplũ de Auguſto.

in alterũ oẽs ſeceſſerũt. Cũ cuſtodes ad eos uenientes arma deponere iuberẽt, aio turbati, mulieres eorũ, atq; filios intra Senatus cõcluſere locũ, & cuſtodias ſimul admittẽtes Romanis annũciãt, Si qd inſolitũ erga eos moliri audeãt, ſe locũ illũ incẽſuros, & cũ deſpatiõe pariter Romanos inuaſuros. Quibus dictis ex inferiore loco quaſi ſuperiorẽ aſcẽſuri in unũ coeũt. Tũc uero cuſtodiæ Senatus locũ ultro incendũt. Plurimæ igitur mulierũ ſeipſas filioſq; interemere. Quædã natos uiuos deferẽtes inijcere igni. Sic omni Metuliorũ iuuẽtute fere in armis cõcidẽte, & inutiliũ maiore parte igne cõflagrãte, ciuitas quoq; incendio abſumpta eſt, ita ut nullũ tã ingẽtis urbis ſuperfuerit ueſtigiũ Deuictis Metuliis, Iapodum reliq timore ducti, ſeipſos Cæſari dedere. Sic Iapodes, q ultra alpes, incolũt, tũc primũ Romanorũ tulere iugũ, recedẽte deĩde Cæſare. Poſſeni ab illo defecerũt quos Marcus Elbius ad eos miſſos bello domuit, & q defectionis cauſa fuerãt, occidit, reliquos pcio uenũdedit. In Segeſtanorũ igitur tellurẽ bis anteaꝓfecti rõani, neq; obſides neq; aliud qq̃ ab illis abſtulerãt. Qua ex cauſa Segeſtani maiores ſpiritus ſibi aſſumpſerãt. Cæſar p Pæonũ tellurẽ, cũ & hi nõdũ Romanis paruiſſẽt, in eos ꝓfectus eſt. Nemoroſa qppe Pæonum regio eſt, & in lõgũ ab Iapodũ populis, uſq; Dardanos ꝓtẽditur. Pæones nullas urbes habẽt, agros dũtaxat, & uillas p cognationes poſſidẽt. Neq; iudicia cõmunia illis adſunt, neq; principes qui cæteris pſint. Ipſi cẽtũ millia uirorũ, ætate ad bellum integra, utiq; habebãt, uerũ imperio carẽtes minime in unũ cõgregabant. Appropinquante Cæſare, ad ſiluas delati fuga, ſi quos ex Romanis palãtes reppiſſent, occidebãt. Cæſar quo ad illos ad ſe uenturos credidit, neq; uillas, neq; agros eorũ depopulatus ẽ. Nõ accedẽtibus, ignẽ oibus imiſit, & p cõtinuos octo dies maximis affecit cladibus, qbus in Segeſtanorũ & Pæonũ regionẽ, uſq; ad Saũ fluuiũ eſt ꝓfectus. Huius in ripa, ciuitas, latiſſimo

De ſcriptio regionis Pæonũ.

ſluuio & ingēti foſſa munita cōcidet, Qua ex cauſa potiſſimū
Cæſar illā inuaſit, ueluti belli horreū in Dacos, Baſtarnaſq́,
q ultra Iſtrū incolūt habiturus. Idē fluuius his in locis Danu
bius, dicitur, nec multo deinde inferius elapſus, uberioribus

Differētia nominum Iſtri et Danubii.

aquis, pro Danubio Iſtri nomē aſſumit. Saus autē Iſtrū influit.
Erātq; Cęſari naues eo in flumine, quæ cōmeatū ad exercitū
per Danubiū afferrent, ob id Cæſar Segeſtā urbē ſibi aſſumēdā
pſerat. Progrediēte eo, Segeſtāi legatos deſtināt, qd facto opus
ſit, ab eo exqrūt, Ille cuſtodias accipe, & obſides cētū afferre
imperat, ut tute eorū urbe, ueluti horreo aduerſus Dacos uti
queat. Frumēti inſuper quantū ipſis liceat afferre. Hæc igitur
primores exequi haud iniquū exiſtimabāt. Populus cōtra turba
ri cœpit, obſideſq́ cōtēnere, qm̄ nō ab ipſis forſan liberi, ſed
a primoribus dādi eſſēt. Accedente igitur cuſtodias, aſpectū
ferre nequeūtes, furibūdo impetu aduolāt, portaſq; ptinus oc
cludūt, ac deſup e mœnibus iterū ſeſe offerūt. Ea ex re Cæſar
fluuiū ponte coniūxit, uallū. foſſaſq́ undiq́ cōmunit. Cōcluſis
ciuibus intra urbē aggeres binos erigit, ad quos Segeſtani ſæ
penumero curſu ferebātur, ſed cū aggeres inuadere, neqret, fa
ces, ignēq; plurimū ex ſupiore loco iaciūt. Appropinquātibus
ad eos ſubſidiis a Pæonū natione alia, Cæſar ex occurſu inſi
dias illis inſtruit, Sic eorū pars interimitur, pars in fugā uerti
tur, nec ulla ulterius Pæonū ad Segeſtanos acceſſere ſubſidia.
Segeſtani obſidionē oēm fortiſſime ppeſſi, trigeſima tandē die
difficili pugna ſuperantur. Ac tum primū ſupplicare didicere.
Quorū uirtutē Cæſar admiratus, necnō pcū pietate motus neu
tiq̄ occidit, aut clade ulla cōturbauit, ſed pecunia mulctare cō
tentus in ciuitatis ſemota parte cōcluſit, & qnq́ ſupra uiginti
cohortes p cuſtodia urbis intulit. His pactis, Romā, denuo in
Illyriū rediturus abſceſſit. Fama deīde uulgāte Segeſtanos cu
ſtodiā quā in urbē recepiſſēt, per uim intereміſſe, Cæſar q̄q̄

*hyemis tẽpore, curſu ad eos proficiſcitur. Tandẽ rumorẽ falſo
editũ intelligẽs, ueritatis cãm ſubinde inuenit. Suos in ꝑiculo
cõſtitutos fuiſſe, Segeſtanis inopine eos inuadẽtibus, a qbus mul
tis cõfeſtim interẽpti eſſẽt, uerũ ſequẽti die milites ciues in-
uadẽtes obtinuiſſe urbẽ. Quãobrẽ Cæſar copias in Dalmatas* Felici-
cõuertit, gentẽ Illyrioꝝ aliã, & Taulãtis finitimã. Dalmatæ tas Au
qdẽ ex quo ſub Gabinio qnq; cohortes interimẽtes ſigna ade guſti.
*merãt, ob res ꝓſpere geſtas animis elati, ꝑ decẽ annos neutiq̃
depoſuere arma, & adueniẽti Cæſari una cũ Segeſtanis oc-
currere ſtatuerãt. Erãt qppe bellicoſiſſimoꝝ millia duodecim* Bellum
& ultra, ducẽ quoq; ipſis Verſum noĩe ꝓfecerãt. Ille Promonã dalma
Liburnoꝝ urbẽ denuo inuadẽs, uallo, foſſaq; munierat, aliaq; ticũ.
*ex natura locoꝝ munitiſſima occuparãt. Nam regio oĩs mon-
toſa, collibus undiq; acutis, pinnaꝝ in modũ, erectis ꝓminet.
Maior itaq; eoꝝ pars urbẽ inſederat. Cuſtodias uero ꝑ colles
in altũ eminẽtes collocarũt, ſic ut ab excelſo, Romanoꝝ caſtra
facile reſpicerẽt. Cæſar ꝑ palã oẽs muro ſepire uelle ſimulat,
clãculũ aũt audaciores q aditus ad montiũ ſumma deferẽtes,
explorarẽt, emittit. Hi igitur ꝑ ſiluas ſe occulẽtes, nocte cuſto
dias inuadũt, & adhuc ſomno cõſopitas ferro cedũt, ac Cæſaris
finẽ itineris ſibi adeſſe ſignificãt, ad expugnationẽ urbis ma-
ioribus copiis eſſe opus, & ex tumulis per uim captis alios ſu-
pra alios emittũt, ad eos, q ulteriores colles occuparant. Cõfe-
ſtim igitur turba ac trepidatio barbaros inuadit, cũ ſe oĩ ex ꝑte
circũuẽtos eẽ ĩtelligũt, maxĩe uero q ĩ tumulis ſteterãt eminẽ
tioribus, ob q̃ ĩdigẽtiã ĩ primis formidãtes, ne exitus undeq̃q;
clauderẽtur, ĩ Promonã deferũtur. Cæſar urbẽ duoſq; aſſiſtẽtes
colles, q ab hoſtibus tenebãtur adhuc, ꝑ q̃drugita ſtadia muro
ſepſit, et iterũ Teutinũ, aliũ Dalmataꝝ exercitũ ducẽtẽ, ut his
q obſidebãtur afferret opẽ inuadit, fuſumq; ꝑ mõtes inſeq ꝑgit,
& adhuc proſpectãte eo. Promonã capit. Nam cũ munimentis*

nōdū editis ciues ab extra decurriſſēt, citoq; repellerētur. Romani fugiētibus illis ſe immiſcētes urbē ingrediūtur, ac tertia ciuiū parte deleta, reliq i arcē fuga abeūt. Romanorū cohors iterim ad portas eos obſeruabat. His cū barbari quarta nocte inuecti eſſet, cohors timore ducta portas dereliqt. Verū Cęſar hoſtiū impetū cōfeſtim repulit, ac ſequēti die ſedētes ultro cœpit. Ex cohorte q̄ cuſtodiā reliquerat, ſorte iacta, decimum quēq; morte mulctauit. Ex turmarū ducibus binos ex decē ſingulis iminuit. Reliquos ea æſtate hordeo, frumēti uice, cibari iuſſit. In hūc modū Promona capitur. Teutinus exercitū p mōtes fugientē in uarias partes effuderat. Quāobrē Romani nō lōge illos inſecuti ſunt, diuiſionē eorū p tam multa loca, ob uiarū inexpientiā, ueſtigiorūq; iplicitā cōfuſionē formidātes. Nulla qppe itinera in unū copulāt nemorū ingreſſus, & Dalmatę Gabinio inſidias ſtruētes, p uallē pfūdā, & in longū pdeuntē inter duos mōtes deliuerāt, Quo in loco inſidias Cæſari pariter inſtruxerāt. Cæterū illi itinerū cōcurſus igne ſuccēdii, & p mōtiū ſupiora pmiſſo exercitu, q ab utraq; parte ad eum pperaret, iter p uallē arripit, ſiluas undiq; pcidēs, urbeſq; inuadēs, & quęcūq; obuia in itinere igne corrūpēs. Setouia urbe obſeſſa, barbarorū manus ingēs in auxiliū aduenerat, qbus obuius Cæſar urbē igredi phibuit. Eo in pīio lapide genu ſaucius, p multos dies æger iacuit. Cōualeſcēs Romā ad cōſulatum rediit, cū Barbatio Tullo collega magiſtratū initurus. Statyliū Taurū ad reſidua eius belli dereliqt. Mēſis initio igreſſus cōſulatū. Eamet die Antonio adminiſtratiōe pbita. Ipſe in Dalmatas iterū pcurrit Triūuiratū adhuc obtinēs. Iam.n. ſecūdi qnquēnii tēpus effluxerat, quē a ſeipſis a principio inuaſerāt. Populus uero ſubinde cōfirmaret. Delmatæ igitur fame fatigati, cōmeatu undiq; excluſo, uenienti Cęſari ſpōte obuiant. ſeq; illi ſuppliciter dedūt, obſides nūero ſeptingētos ex ppriis

Cęſaris pitia i expugnādis Barbaris.

filiis exhibet. Hos Cæſar Romanorum ſigna Gabinio adepta aſferre monuit. Tributa quoque quæ ſub C. Cæſare olim polliciti, in id tēpus diſtuliſſēt, pſoluere impauit. Ita Romanis obſequētiores deiceps effecti ſunt. Ea ſigna Cæſar in porticu q̄ octauia dicitur, appēdi. Deuictis Dalmatis, Derbani, appropiquāte Cæſare, ueniā depcari uelle, obſides tradere, & tributa olim intermiſſa exoluere cōfeſti pmiſere. Igitur Cæſar ppius ad illos uenit, Cui obſides iuxta fœdus exhibuere, quos abſenti ob uaſtitudinē tradere, & fœdus firmare recuſauerāt. Videtur, & hi poſtremo inducti a Cæſare q Illyriorum tellurē oēm quæ a Romanis deſecerat, aut prius ſub impio neutiq̄ aſſueuerat, ad obſequiū redegit. Eā ob rē triūphus Illyrius a Senatu Cæſari decretus eſt, quē poſt diuictū tandē egit Antoniū. Reſidui deinde Illyriorum hēbūtur ante Pæones a Romanis, Retii. Poſt Pæones, Norici, Myſiiq̄, q ad Euxinū pontū, uſq icolūt. Retios igitur, & Noricos exiſtimo C. Cæſarēcū aduerſus Celtas depugnaret, ſubegiſſe, aut Auguſtū cū Pæones aggrederetur bello ſupaſſe. In medio qppe āborum ſedes habēt. Nec ullū in Retios aut Noricos Bellū geſtū priuati reppi, q̄obrē cū reliqs finitimūs una deuictos fuiſſe arbitror. Marcus.n. Lucullus, Lucii Luculli frater q Mithridatē debellauit, Myſorum Regionē excurrit oēm, & uſq ad fluuiū curſum tenuit, quo in loco quamor Græcorum urbes Myſiis finitimæ ſitæ ſunt. Iſtros v3, Dyonyſopolis, Odiſus, & Meſembria. Deide Romā ex Gallia, magnū illū Apollinā q in palatio ſitus eſt, adduxit. Nec ulterius qcq̄ a Romanis rēpu. regētibus, cōtra Myſios actū fuiſſe, aut a tributa redactos eſſe, aut ab Auguſto geſtū, lebiſſe menūni, ſed Tyberiū, q poſt Auguſtū impauit eos tenuiſſe. Verū hæc a me ante Aegypti adeptionē a populo pacta ſuo loco, pſcripta ſunt. Quæ uero poſt Aegyptū impatores tenuerūt, aut bello uēdicarūt, ueluti ppria ipſorum opa, poſt cōmunia tādē diximus i qbus

Triūphus Illyrius.

multa de Myſiis quoq; continentur. Nūc autē ex quo Myſios, Illyrios Romani exiſtimant, hic liber a me Illyriorꝝ appellabitur, qui ut abſolutus crederetur, ꝑſcribere uiſum eſt, Lucullū iam antea ſub populo imperantē Myſios excurriſſe, Tyberiū uero ſub monarchia illos recepiſſe.

Appiani Alexādrini ſophiſtæ Romanorꝝ Liber incipit, qui Celticus inſcribitur. Traductio. P. Cādidi.

Breuis explicatio Celtici belli uſq; in finē.

CELTAE primi Romanis inſurrexiſſe dicūtur, urbē quoq; capitolio excepto ui captā incēdiſſe, quos Camillus uicit & expulit, & poſt tēpus iterū regreſſos denuo deuicit, triūphūq; ob id egit, cū iam octogeſimū ætatis attigiſſet annū. Tertio deinde, Celtarꝝ copię Italiā ingreſſæ ſunt, quas Romani ſub Quinto Imꝑatore deleuere pēitus. Poſt hos Boii Celtarꝝ natio ferocius Romanos aggrediūtur. His C. Sulpicius dictator cū exercitu occurrit, Stratagēmate hmōi uſus. Iuſſit.n.milites a frōte cōſtitutos uno impetu tela iacere, eodēq; momēto ſtati conſidere, donec ſecūdi iacula emiſſiſſēt. Idē tertia & q̄rta acie locatos agere, ceſſātes q̄q; a iactu cōtinue uſimul iūgi, ne in eos tela uibrarētur. Cū poſtremo iacula emiſſiſſēt accurrere oēs uno ipetu, & cū clamore ꝓtinus inuadere hoſtes, manuſq; cōſerere. Terrefacere nēpe aduerſos, tot telorꝝ uno ipetu excuſſorꝝ miſſionē, ſubitāq; poſt hac aggreſſionē. Tela aūt nō his ſimilia fuere quæ Romani Yſſos appellāt, ſed ex ligno quadrāgulo, medietas ꝑfecta fuit, reliquū ex ferro pariter quadrāgulo, moliq; mucrōe excepto. Hoc pacto Boiorꝝ exercitus a Romanis diſſipatus eſt. Alios iterū Celtas Popilius deuicit, & poſt illū Camillus, prioris Camilli filius eoſdē debellauit, Erexit & cōtra Celtas Emilius Paulus trophea. Ante Marii āt cōſulatus, lōge numeroſior

bellicoſior, & ætate formidatior exercitus Celtarum Galli i inuaſit & Italiã, & q̃ſdã ex cõſulibus Romanis ſuperauit, exercitusq; deleuit, cõtra quos electus Marius uniuerſos bello uicit. Vltia, maiorq; Gallorum cũ Rõanis pugna, a C. Cęſare pacta ẽ. Plura quippe millia ferociſſimorum uirorum p decẽ fere annos, quibus Galliæ pfuit, cũ eodẽ geſſere bellũ, q̃ ſi qs ſub uno nũero cõplecti cupiat, q̃drigẽta & ultra millia fuiſſe itelliget. Cẽtũ eteni millia uirorum capta, totidẽ in pugna cecidiſſe cõſtat, quadrigẽtas nationes, urbes octigẽtas, quaſdã deficiẽtes ab ipſis, nõnullas eũ ſuſcipiẽtes redegit in ptãtẽ. Ante Mariũ Fabius maximus Emilianus modicũ ferme deducẽs exercitũ, cẽtũ & uigiti mil lia Celtarum unica pſtrauit acie, cũ qnq; ſupra decẽ ex ſuis dũtaxat amiſiſſet. Et hæc q̃q; ex uulnere qd in genã acceperat, grauiter ſaucius pagere non dubitauit, acies diſcurrẽs, ſuoſq; ad bellũ icitãs, & quẽadmodũ aduerſus barbaros eſſet pugnãdũ, uerbis inſtruẽs, partim curru uectus parti manu ductus inãbulãs. Cæſar contra eoſdẽ bellũ gerens primũ Luetios, & Tigryos ad ducẽtorum milliũ numerũ ſubegit, qm Tigyrii ſupiori tẽpore Piſone, & Caſſio quodã ducẽte exercitũ, Romanos pugna ſuperatos ſubiugũ miſerãt, quẽadmodũ in antiqs monumẽtis Paulo Claudio uiſum eſt. Hos qdẽ Tigyrios Labienus prætor ſuperauit, Reliquos Cæſar, ac eũ bis Tricurios illis afferẽtes opẽ, deinde cũ Arioviſto germanos domuit, quorum magnitudo maior magnitudinẽ lõge ſupauit. His mores ferociſſimi inſunt, in aggrediẽdo inſignis audacia, contẽptus mortis maximus, ob reuiuiſcẽdi ſpẽ. Ad hæc frigore fouẽtur, pabulũ in neceſſitatibus pro cibo habẽt. Equi eorum nõnũq̃ lignis alũtur, Fuere tñ ut creditũ eſt in bellis nõ admodũ laborioſi, aut ratione ulla inſtructi, uerũ belluarum in modũ, furore ſæuiẽtes, ob id q̃ a Romanis p patientiã ac tolerãtiã ſubacti. Nã barbari graui ĩpetu in Romanis iſurgẽtes, Phalãgẽ primus oẽm diſcurrebãt,

Romani cōtra ordinē ſeruātes, peritia rei militaris eos facile uincebāt. Poſtremo octogīta millia eorꝫ ꝑ interualla dedere
Belgæ neci. Poſt hos Cęſar in eos, q Belgæ nominātur inuectus, in trā
Picardi ſitu fluminis deꝑhēſos, tā ingēti cęde ꝓſtrauit, ut cadaueribus oppoſitis, pōtis ī modū flumē ꝑtrāſiret. Neruii tñ aliqñ illū ter ga dare coegerūt, cū exercitū ad iter ꝑparātē iopine aggreſſi plurimo, ex ſuis occidiſſēt. Nā ductores ordinū, & turmarꝫ fe re duces oēs cōfecerūt. Ipſumq; in tumulū quēdā cū ſcutiferis redactū ꝑ circuitū obſederūt, uerū legiōe decima a tergo in cūbēte ad ſexagita millia eorꝫ opp̄ſſa ſunt, q ex Cimbrorꝫ, Teu tonūq; ꝓgenie extitere. Vicit porro, & Allobroges Cęſar, Sy petū, & Tācherorꝫ populos ad q̄dragita millia, q parti bello aſſueti, parti inexꝑti in acie ceſſerūt. Sycābri q gētis eqtibus qnq; mille Cęſaris eqtes, ſubito illis incūbētes uerterūt, Verū poſt hæc uicti dedere pœnas. Primus .n. Romanorꝫ omniū Cæ
Britā ſar Rhenū ꝑtrāſiuit, & ad Britānorꝫ inſulā mediterraneo ma
norꝫ in xima maiorē exiſtētē exercitu delatus, qm̄ loco mortalibus ni
ſula. hil pēſi eius fama fuit, circa inū datiōis tēpus iter cœpit. Nam prius idē motus macre ꝑturbauerat, & exercitus hinc inde ꝑ fluctus iactabatur ſenſim primo deide uehemētius, donec uio lēta tādē prōptitudine Britāniā inſulā igreſſus eſt.

Appiani Alexādrini ſophiſtæ Romanorꝫ Liber finit, qui Celticus inſcribitur. Traductio. P. Cādidi.

EPISTOLA.

P. CANDIDI IN LIBROS APPIANI SOPHISTAE ALEXANDRINI AD NICOLAVM QVINTVM SVMMVM PONTIFICEM PRAEFATIO INCIPIT FELICISSIME.

APPIANI ALEXANdrini hiſtoriā ſeu ueterum incuria, ſeu tempoꝝ iniquitate deperditam, & ueluti longo poſtliminio ad nos redemptē optime, ac maxime Pontifex Nicolae. V. tuo nutu, tuoq́; imperio e gręca latinam facere inſtitui, ut non modo apud noſtros nota eſſet ſedulitas mei obſequii, ſed ad poſteros quoq; uirtutis tuæ fama tranſiret. Quid enim dignius tuis meritis impendi pōt, q̄ ut ii, qui ſequenti æuo hæc aliquādo legent, cū ędificioꝝ magnitudinē ornatūq; intuebūtur, quæ ętate noſtra tuo auſpicio confecta ſunt, te Nicolaū cū eſſe intelligāt, qui nō minorē in recuperādis libris, q̄ in reſtituēdis mœnibus huic urbi adhibueris curā. Et ꝑfecto licet illa pręclara & magna ſint, quæ manu & arte cōſtāt, & a plurimis ſummo ingenio diligentiaq́; parātur, præſtantiora tamē habēda erūt, quæ ſtudiis adiuncta monumētis quoq; ſeruātur literarum. Itaq́; qui Petri Baſilicę cōtiguā domū admirātur a te

ſtructam quadrato lapide, qui Hadriani molē uiciſſim reſtitutā, qui deoꝝ templū ab Agrippa cōditū a te ſuffectum ætate noſtra, q plura alia, breui ceſſura uetuſtati, ni tua caritas admonuiſſet pias manus, eoſdē quoq; admirari cōueniet tot illuſtres libros, ad nos tua opa traductos e græcis, nec tuā ſapiētiā, nomē, dignitatē, cōmemoratione laudis ſuæ immunes pterire, & ſi nō huius tpis eſſe putem, uirtutes tuas leſgantiori ſtilo debitas, in mediū pferre, hoc ſolū dixerim, te his rebus geſtis aſſecutū, ut uerus præſul digniſſimus princeps habere. Sed ad Appianū redeā. Doleo equidē ſumme pater his in libris traducendis nō mediocrē mihi laborem, & induſtriā ereptā eſſe. Nam cū mecū ipſe reputo duos & uiginti libros (tot. n. Appianus exaraſſe dicitur) ita euanuiſſe ut nouē uix a me, ac ne hi quidem integri poſteritati tradi poſſint ois mihi ſcribēdi feruor ille dilabitur, q̄q̄ hæc uetus apud nos hiſtoriæ q̄rela ſit, ut reꝝ geſtaꝝ ſcripta deflere potius uacet, q̄ inſpicere. Nam ut clariores referā, quis Liuii lacteum illum eloquentiæ fontē exaruiſſe nō defleat? interceptā nobis Curtii elegantiā? Trogi grauitatē intermiſſam eſſe? Taciti magnā partē interiiſſe? Criſpi nil extare, quod cupiditatē noſtram expleat? Siue reꝝ ille ſummus opifex, ita ſtatuit, ut nihil ætati obſiſteret, nihil pmaneret, ſiue cauſaꝝ uis latentiū, mortalitati deuouit oia, paucoꝝ certe auxilio, fragilitati noſtræ cōſultū eſt. Inter quos cū unicus ætate iſta uideare, qui dignitati tuæ uirtutē adiunctā teneas, nec pſentibus modo, uerū poſteris literaꝝ ſpecimē, ornamēta priſcæ cōſerues urbis, meritos tibi honores reddimus, te ſacro illo ſolio dignum confitemur, & quicqd bonum fructuſq; cōtinget nobis, beatitudini & fœlicitati tuæ acceptū referemus.

Liuius.
Curtius.
Trogus.

Appiani ſophiſtæ Alexandrini Romanæ hiſtoriæ prœmium fœliciter incipit.

ROmanoꝝ hiſtoriā ſcribere adorſus, neceſſariū in primis mihi exiſtimaui, terminos prępponere qbus nationibus imperēt Romani. Sunt aūt huiuſmodi in oceano Britānico plures ꝑtes. Ab Herculeis igitur colūnis in id mare, qđ ad illas denuo circūq; nauigatur inſulæ, litora, populi omnes, Romano parent imperio, Hoꝝ primi in dextra Mauruſii qcunq; circa mare omniſq; altera Libycoꝝ natio uſq; Carthaginē, his ſupiores Nomadę, quos Romani Numidas appellāt, & regionē Numidiā. Altera aūt Libyca natio, q̄ Syrtes ac Cyrenem uſq; incolit, & Cyrene ipſa & Marmaridę Hāmoniq;, & q paludē marinā tenent, urbs q̄q; magna quā Alexāder ad Aegyptū cōdidit. Aegyptus quoq; uniuerſa ad Aethiopes orīētales a Romanis regūtur. Per Nilū aūt nauigāti ad Peluſiū uſq; p mare, uertentiq; nauigationē & colluſtranti litora Syria occurrit Palæſtina, & ſupra ipſam pars Arabū, finitimiq; Palęſtinis Phœnices ſupra mare, & Phœnicibus ulteriores Ciliſyrii ſuper Euphratē uſq; fluuiū. Armari ſupius Palmyrini ſunt, & Palmyrinoꝝ arenę quæ ſupra Euphratē incolūtur. Cilices Syris propinqui, & Cappadoces Cilicū finitimi. Armeniorūq; pars quā Armeniā minorem uocant. Apud Euxinum autem pontum quæcunq; alia maritima Romanis parent. Syri qdē & Cilices ad mare proſpectāt. Armeni āt & Cappadoces inter pōticas gētes habitāt. Per mediterranea uero ad Armeniā maiorē Romani nō impant ex tributo ad modū ueꝝ reges illis approbāt. A Cappadocia & Cilicia i Ioniā deſcēdēti magna adeſt Cherroneſus, cuius a dextra Euxinus pontus,

Propōtis,& Helleſpōtus,Aegeūq; mare. Aleua Pāphilū,& Aegyptiū pelagus.Ferūtur qppe ambo Cherroneſum facere. Adſint etiā,& in Aegyptiū mare proſpectantes Pāphylii & Lycii,& poſt ipſos Cares uſq; ad Ioniā. Qui aūt ſup Euxinū pōtū Propōtidē & Helleſpontum, Galathæ & Bithyni Myſi Phrygeſq;,i mediterrāeis Pyſidę & Lydii tot natiões Cherróeſum incolūt,qbus oibus imperāt Romani. Vlterius uero trāſeūtes aliis circa pōtū imperāt gētibus & Myſiis q in Europa,ac Thracibus qcūq; circa Euxinū ſunt. Ab Ionia āt ſinus maris ē Aegeus,& alter Ionii maria,ac Siculū Thyrrenūq; pelagus uſq; ad Herculeas columnas,hæc lōgitudo ac Ionia ad oceanū.Et in hac iterū nauigatiōe tot Romanos ſubiectæ natiōes,uniuerſa Græcia,ac Theſſalia Macedones,& q̄cūq; alia ad Thraces ptinēt, Illyriorū & Pæonū gēs,& ipſa Italia omniū gētiū domina,quæ ab Ionio circundata plurimū a Tyrrheno mari,uſq; ad Celtas quos ipſi Galathas uocāt extēditur,omniſq; Celtarū natio,quorū pars ad mare,pars ad oceanū reſpicit ſeptētrionalē,pars apud Rhegnū fluuiū hitat Iberia ois & Celtiberi ſup Heſperiū, & Borealē oceanū ad Herculeas finiētes colūnas. Ac de his qdē & ſingulis earū diligētiſſime ediſſerā cū de oibus particulariter natiōibus ſcribēdū fuerit. Nūc aūt q̄ longis terminis principatū aſſūpſerint circa maria,dictū eſt. Terras deinceps peragrāti pars quędā Mauruſiorū ſupeſt,q ad Aethiopes occiduos ſpectāt, ac calidiorē feriſq; horrētē Libyā uſq; ad oriētales Aethiopes,hic quidē Libyæ Romanis terminus. Aſiæ aūt Euphrates fluuius & Caucaſus mons maioriſq; Armeniæ principiū, & Colchi ad Euxinū pontū habitātes,reſiduaq; huius maris. In Europa fluuii duo Rhenus & Hiſter potiſſimū Romanis fines imponūt,quorū qdē Rhenus ad Borealē oceanū,Hiſter ad Euxinū

pontũ influit. Progredièetes ulterius nõnullis Celtarũ, q ſupra Aegenũ habitãt imperãt natiõibus, & iis q ſupra Hiſtrũ quos Dacos appellãt. Fines terrarũ q̃ diligẽtiſſime ingrẽti ꝑpemodũ hi uidebũtur Sporades, uel Oẽs aũt inſulæ quæcũq; intra mare ſitæ ſunt Cyclades, uel Hyades, uel Echiades uel Thirrenides, uel Meſiæ, uel quæcũq; aliæ alio nomine aliter dicũtur circa Lybiã & Ioniã, uel Aegyptum, uel Myrthoũ, uel Siculũ, uel aliud cuiuſcũq; nominis mare quæ ſingulariter a Græcis magnæ inſulę dici ſolẽt Cypros, Creta, Rhodos, Leſbos Euboia, Sicilia, Sardinia, & Cyrnos, uel alia q̃cunq; minor maiorue uniuerſæ Romanis parẽt. Borealẽ p̃teria oceanũ & Britannicã inſulã penetrantes ingẽtiꝗ terra maiorẽ ſupra dimidiũ potẽtioris ſoli in ea poſſidẽtes alterius nõ indigẽt, cũ nec utilis admodũ, nec ferax ipſis ſit, neq; q̃ tenent. Harũ tãtarũ innumerarũꝗ nationũ cũ tãta ſit magnitudo. Italiã tñ magno labore, ac uix qngẽtis ãnis ſtabilẽ, ſibi reddidere cũ medio interim tẽpore regibus uſi ꝑ reliquũ his expulſis, nullos deinceps reges admittere iureiurãdo ſanciẽtes. Ariſtocratiã coluere politiã, & ab inde imperiis utebãtur annis uerſariis, ducẽtis aut amplius ultra qngentos quos diximus, annis quo tẽpore rerũ principatũ adepti externã omnẽ oppreſſere potẽtiã uniuerſas fere nationes ſibi ſubigẽdo. Caius aũt Cæſar ſuperatis Romanis imperioq; ſuſcepto, & in poteſtatẽ redacto formã qdẽ politiæ nomẽꝗ ſeruauit, re aũt principẽ ſe cũctis p̃ſtitit. Eſtq; in hãc uſq; ætatẽ eadẽ ſub uno poteſtas principe, quos neutiq̃ Romani reges appellant uetus iuſiurãdũ, ut ego arbitror i primis ueriti imꝑatores eos dici ualuere, quod Priſcorũ ducũ nomen fuit. Sũt aũt re ipſa uere reges, a quibus ad ætatẽ uſꝗ noſtrã anni fere ducẽti elapſi ſunt quo tẽpore potiſſimũ Romana res floruit, ꝑgreſſuſꝗ ad

Ariſtocratia optima poteſtas.

C. Cæſar.

maiora uidetur adaugeri cũctis in pace cõſtitutis ampliſſima ſummaq; fœlicitate, ac nõnulla a prioribus nationibus iidem imperatores in principatu ſuſcepere, deficientiaq; reſtituere integritate cõſilii, terræ, mariq; dominãtes, potiuſq; augere diginitatẽ cupiebãt, q̃ inter barbaros ꝓpagare imperiũ gentẽ inopem minimeq; utilitatis. Quorũ ego nõnullos Romæ uidi ob id miſſos quo ſe ſuaq; Romanis dederẽt, neq; imꝑatorẽ ad mittentẽ, quos ut inutiles ſpõte recuſabat. Plurimis etiã nationibus quarũ infinita pene eſt multitudo Romani reges ſtatuũt nihil iis ad imperiũ indigẽtes. Et nõnullis ꝓterea imperio parẽtibus, atq; ſuppoſitis plus detrimẽti capiũt q̃ utilitati. Quos licet inutiles, abiicere cũ pudeat, principatũ oẽm, magnis copiis, magniſq; ꝓſidiis circũquaq; uallantes tm̃ terræ, tãtũq; maris, quaſi fundũ quẽdã ſeruãt, ac cõtinẽt. Nullũ qppe in ꝓſentẽ diẽ tã paruo tẽpore in tãtũ creuit, ac ſurrexit imperiũ ne Græcorũ qdẽ. Quod ſi qs Athenienſiũ & Lacedæmoniorũ, & Thebanorũ q ſeparatim imperarũt a Darii regis expeditiõe qua maxime floruere uſq; ad Philippũ Amyntæ filiũ Græcorũ res geſtas in unũ colligat, anni plures uidebũtur, in qbus cõtẽtionibus potius, ac diſcidiis inter ſe ad ambitionẽ certaſſe dicẽtur q̃ ob principatũ, aut libertatẽ in poſteros ſucceſſurã bella geſſiſſe. Quidã.n. ex ipſis in Siciliã ꝓfecti ob alterius ſpẽ imꝑii ultro corruere. Vel ſi qs in Aſiã prouectus eſt minimũ adeptus non multo poſt in patriã rediit. Græcorũ qppe potẽtia & ſi maximis cõflictata præliis, nũq̃ tñ ultra Græciã firmiter ꝓgreſſa eſt. Verũ potẽtes dũtaxat extitere ſe liberos aliq̃ndiu & inuictos ꝓſtãtes. A Philippo qppe Amyntę filio & Alexãdro Philippi magno, in deterius ęorũ res labi uiſę, ꝓterq; dignitatẽ priſcã decidiſſe. Aſię quidem principatus ſi quæ in Europa geſta ſunt, uel minima

cōſideres, nullius ferme mométi aut uirtutis hēbitur ob igenitā timiditatem imbecillitatēq; populoꝝ, quod & ſequētia ſcripta declarāt. Modicis quippe exercitibus Romani tot in Aſia gētes populoſq; ſubegere, quot in pſenti adhuc obtinēt. Macedonibus ipſis reſiſtētibus, atq; oppugnantibus plurima tamē circa Libyā & Europā cōfecta ſunt. Cōgeſtæ porro in Alexādrū Philippi filiū, Aſſyrioꝝ, Medorū, ac Perſarū uires triū maximaꝝ, potētiſſimarūq; nationū neutiq ad nōnigētos annos ſeruare potuere, qta nūc poſſidēt Romani. Magnitudo nēpe illoꝝ imperii, nec ad dimidiū huius, ut exiſtimo, quit attingere. Cōiecto id aūt, cū Romanoꝝ ab occidēte & Heſperio oceano ſupra Caucaſum mōtē, et Euphratē fluuiū, & Aethiopes ſuperiores p Aegyptū, & Arabes ſupra occidētalem rurſus oceanū, ptendētiū imperiū, & terminus illis ſit idem oceanus incipientis, & finientis diei, tū mari uniuerſo, quod interius eſt, inſuliſq; in eo imperent omnibus. Oceano præterea Britannico, ac Medis & Perſis ubi plurimū maris uel Pamphilius ineſt ſinus & unica Cypros inſula, uel qd aliud modicū Ioniæ in mari, ſinuſq; Perſici, nempe quicqiid huius eſt maris, Romani tenent. Quæ autem Macedonū ante Philippum Amyntæ filium geſta referuntur pro modica fuere cū nonnullis, & ipſi paruerint. Ipſius uero Philippi labore, & erumnis non inficior referta eſſe omnia, uerum circa Grçciā & unicam duntaxat geſta prouinciam. Alexandri aūt principatus magnitudine rerum, ingenti fœlicitate, celeritateq; geſtarū permaxime enituit. Sed cum infinitum & nulli imitabilem gradum attigiſſet, breuitate temporis, fulguri coruſcanti aſſimilis, & hinc inde diſcurrenti, in multos dominatus plurimaſque partes effulſis. Noſtris autem temporibus, & quidem ſolis copiæ ingentes adſunt, peditum du-

Alexāder magnus.

Magnitudo Romāi imperii.

Philippus.

cẽta, eqtũ quadragita millia, elephãtorum trecẽtorum bellicoſorum numerus. Curruũ pterea ad plia inſtructorum duo millia, ac armorum in ſupplemẽtũ trecẽta millia, Et hæc qdẽ terreſtribus copiis. Maritimus uero minorum nauium duo millia, triremiũ a ſexcuplis in qnqremes mille qngentarum claſſis. Inſtrumẽtorum q̃q; naualiũ numerus bis totidẽ. Ad hoc naues pti auro pris ptim puppibus exornatæ, q̃s thalomigas appellant, ad belli põpã, qbus iidẽ iperatores uehi cõſueuere, octuagita. Pecuniarũ p̃terea i theſauris Aegyptiorum talẽtorum, q̃tuor & ſeptuagita millia, Tãti apparatus ſũmã, ac rei militaris ex regiis codicibus licet imeri ab ipſis i unũ cumulatã, atq; relictã. Cęterum ſecũdus ab Alexãdro Aegyptiorum rex, q & lucrari potẽtiſſimus regũ fuit, ac ſplẽdide ipẽdere, & magnifice elegãterq; cõſtruere, cũ eius regnũ diuitiis & opulentia nulli cederet, oẽm circa ſobolẽ eius exhauſit, diſſidẽtibus inuicẽ filiis, q̃ res ſũmos pricipatus iter ſe cõtẽdẽtes ſolet euertere.

De Romanis nota.

Romãorum ãt magnitudo, ac felicitas maturitate cõſilii diuturnitateq; tpis adaucta ę uirtute patientia, ac tolerãtia eos ſup cũctos extulere. Nõ. n. in pſpis ſe euexere rebus, qad ſtabilẽ uictoriã ſũt adepti, nec aduerſus cõfracti aio cũ aliqñ mili tũuigiti millia una die alia, q̃dragita alia, qnq̃gita bello amiſerint. Periclitãte pene urbe, cũ aliqñ fames cõtinua iſtaret, aliqñ peſtis urgeret ſeditioq; eodem tpe uexaret urbẽ, neq; tñ a magnitudie animi cõſtãtiaq; deſiuere donec, p ſeptingẽtos afflicti ãnos piculis, ac diſſidiis enecti ad hũc i q̃ nũc ſunt, uenere pricipatũ, felicitatẽ p ſalubria adepti cõſilia. Et hæc qdẽ multi gręcorum, multi ẽt Romanorum pſcripſere. Eſtq; Macedoniæ tũc qdẽ priorum magnæ exñtis multo maiorum, cõfecta hiſtoria. Cæterum cupientẽ Romanorum res geſtas p uniuerſũ cõtẽplari, adduxit ſępenumero hęc ſcriptura Carthag

gine i Iberiā, ex Iberia, in Siciliā uel Macedoniā p legatos, aut auxilia ad exteros dimiſſa, itẽq; in Carthaginẽ, ac Siciliā reduxit, ueluti errabundū, ac denuo ab his ipſectis ſe cōuerti q̃uſq; a me p ptes eſt collecta. Quotiēs Romani in Siciliā bella geſſere, aut emiſere legatos, aut qd aliud ggere i Sicilia, donec inſulā i hūc in q̃ nūc eſt, ornatū ſtatuerūt. Quotiēs Carthaginēſibus itulere bella, aut inducias cū illis effecere, aut legatos ad illos dimiſerūt, aut ab illis recepe, aut aliud egerūt, aut paſſi ſunt ab eis, donec Carthaginis urbē euerterūt, & nationē Libycā reduxere i ptātē, & denuo ſibi ipſis erexere, Carthaginē Libyā, ut nūc eſt, demū ſtatuētes. Hęc oia a me p natiōes ſūt deſcripta. Cupiēs nẽpe Romanoꝝ geſta, apud oēs clara eē, qppe qpopuloꝝ ibecillitatē uel potētiā, aut uictoꝝ uirtutē felicitatēue cognouerī, aut ſi qd illuſtre cōtigit, notū habeā ſatis fiſus, & aliū quēpiā eadē oia ſcire cupe p natiōes q̃ſq; ſuo ordine deſcribo. Quæ uero interim apud alios illis euenere, enarro ſingula & eoꝝ geſtis iterpono. Tēpora āt i oibus referre ſupuacaneū exiſtīo, tū ſi q̃ memoratu digna ex interuallo cōtigere uiciſſim, refero, & q̃ Romanis fuere noia. Oli qdē unū dutaxat ſingulis, ut cūctis mos ē hoībus, erat nomē, deide aſſumpſere duo, nec multo poſt tertiū, in uirtutis paſſiōiſue cognomē iponi cœptū, & iuxta Gręcoꝝ morē ultra noia cognomē bitū, qđ & ipſe ānotaui, ac potiſſime ea, q̃ ad cognitionē ptinent illuſtriū uiroꝝ. Plura q̃q; his & aliis ſimulia, q̃ eximia habētur ſubide refero. Tribus āt libris exītibus, in qbus oia q̃ a Romanis i Italia geſta ſūt cōgerūtur eos oēs Romanoꝝ Italicos puto appellandos, uerꝝ ob reꝝ magnitudinē in ptes diuidēdos. Primus āt q̃cūq; ſub ſeptē regibus acta ſunt, q̃ ue ab illis cōtinet, quē Romanoꝝ regiū dicemus. Qui uero de

deinceps q̃ p reliquã Italiã ſeparatim ab iis q̃ p Ioniũ ſinũ geſta ſunt, cõtinet in prioris cõparatione Romanoꝝ dicemus Italicum, Vltimi Sãnites erũt, q Ioniũ incolũt, & magno difficiliq; bello p annos octogita cõflictati ſunt, & poſt hos, quæcũq; gens illis finitima auxilio fuit, & Græci oẽs q ſub Italia ſunt, colligũtur, quẽ in prioꝝ cõparatione Romanoꝝ Sãniticũ dici uolumus. Reliq; iuxta ordinẽ iſcribẽtur oẽs, Romanoꝝ Celticus, Siculus Iberius, Hãnibalis Carthagineſis, ac Macedonicus, & deiceps pari modo unus aliũ ex ordie ſequetur, quẽadmodũ bellũ ex bello naſci cõtigit, q̃uſq; multa tandẽ finis huic gẽti dabitur. Quæcũq; aũt Romani inter ſe diſſidẽtes, aut ciuilibus bellis cõtẽdẽtes egere, quę omniũ formodoloſioro illis extitere, p ſeditionẽ duces acta, deſcribemus, parti p Mariũ atq; Syllã, partim p Põpeiũ & Cæſarẽ, alia p Antoniũ, & Cæſarẽ alterũ cognomine Auguſtũ, p pcuſſores primi Cæſaris, alia p Antoniũ, & Auguſtũ inter ſe diſſidẽtes, atq; bellãtes, quoad poſtremũ p acto ciuili bello, Aegyptus quoq; ad Romanoꝝ acceſſit principatũ. Hæc igitur p libros ſingula populoꝝ ducũq; ciuilia bella partimur. Poſtremo exercitus eoꝝ & copias quas habuere, aut prouẽtus quos ex ſingulis carpũt nationibus, aut ualidioribus pſidiis abſumũt, & quæcũq; alia hmõi cognitione digna. Aequũ eſt aũt de uirtutibus eoꝝ differẽtẽ ab hoc genere capere initiũ. Qui uero iſta pſcripſerim multi nouere, & ipſe apertius dicere ppoſui Appianus Alexãdrinus prius qdẽ in patria degẽs mox Romæ ſub impatoribus forẽſes pſeſſus cauſas, quoad me ipſis inſeruire dignũ putant. Sin & reliqua ſcire appetis etiã de his a me cõſcriptũ eſt.

Finit Proœmiũ. P. Cãdidus tranſtulit.

APPIANI ALEXANDRINI SOPHISTAE ROMANORVM LIBER INCIPIT QVI LIBYCVS INSCRIBITVR.

CARTHAGINEM IN LIbya Phœnices cōdidere annis qnquaginta ante Illii captiuitatē. Cōditores fuere Xorus & Carchedon. Sicut aūt Romani & ipſi Carthaginenſes exiſtimãt Dido mulier e Tyro pfecta, cuius uiaꝝ cū Pigmaliō urbis tyrãnus clã interimiſſet ſomnio munita, collectis iis quibus Pigmalionis ſeuitia inuiſa fuerat, pecuniiſq; in unū cōgeſtis in Libyã enauigauit & eo loci ubi nūc Carthago ſita eſt cōſedit. Expellētibus deīde eos icolis tm̄ ſoli depacti ſunt in qđ ſe cōferrēt, q̄tū taurino corio circūdare poſſent. Ea ex cauſa primū riſus īter phœnices ortus, rei exilitate, demū q̄ hmōi foret aſtus ſcire cupiētes, potiſſimū cū ãbigerēt queãd modū ciuitas tã ãguſto ſpacio icludi poſſet, cōceſſuros ſe in reiurãdo firmauere. Hi coriū p minuta ſecãtes, circūpoſuere loco ubi nunc Carthaginis arx reſidet, quæ ob id Byrſa appellata eſt, pcedēte mox tēpore hicinde profecti, cū finitimis lōge prōptiores haberētur, deducta claſſe, & mare queãdmodū reliqui phœnices enauigãtes, urbē extra Byrſam cōdidere. Demū ſubacta Libya magnã maris tenuere partē. Vlterius bella mouētes Siciliã Sardiniã ceteraſq; inſulas quæ mari illo continētur occuparunt, & in Iberiã uſq; emiſere

Xorus. Carchedō. Dido. Pigmaliō. Carthago Byrſa.

colonos. Ab huiuſmodi igitur initio, principatũ aſſumpſerũt Græcis quidẽ potẽtia non imparẽ, opulẽtia, Perſaꝗ regno cõparãdũ. Septingẽtis deinde ex quo urbẽ cõdidere, elapſis annis, Romani Siciliã illis abſtulere, deinde Sardiniã. Secũdo aũt punico bello Iberiã omnẽ. Magnis igitur copiis adinuicem congreſſi peni duce Hannibale Italiã oẽm depopulati ſunt annis fere ſexdecim. Romani contra Cornelio Scipione maiore imperãte Carthaginẽ uſq; cępere oia, naues ꝓterea & elephãtos ac tributũ pendere ad tẽpus coegerũt. Secũdę deinde induciæ inter Romanos & Charthaginẽſes factæ, ꝑ quinquaginta annos ꝑmanſere donec ſolutis bis tertiũ & ultimũ incepe bellũ, in quo Scipione minore duce Carthago a Romanis euerſa eſt, & pręter ſpem demũ reſtituta priore tamen anguſtiore effecere, ueluti opportunũ in Libya locũ. Quæ aũt in Sicilia geſta ſunt, ſatis appparet eo in libro quẽ de Siculis rebus ſcripſimus, quæ in Iberia, in eo quẽ de Ibericis & quæcũq; Hannibal in Italiã ꝑfectus egiſſe dicitur, in eo quẽ de Hannibale quæ uero in Libya acta referũtur, hic a principio collegimus. Incepe aũt Romani iuxta Siculum hoc ſtatim bellũ & nauibus quinquaginta ſupra trecẽtas in Libyã delati plęraſq; urbes ſibi ſubegerũt. Ad hęc impatorẽ Atiliũ regulũ ſtatuere, a quo urbes fere ducentę in ditionẽ redactę ſunt, quæ Carthaginenſium odio ad eum defecerũt, & regionẽ præteruectus depopulatus eſt. Carthaginẽſes contra ducẽ a Lacedęmoniis poſtularũt ſatis arbitrati ob ducũ imperitiã minus ꝓſpere pugnatũ eſſe. Hi Xantippũ Carthaginẽ miſere. Atilius ea tẽpeſtate circa paludẽ caſtra habebat, a ſtatiſq; tẽporibus paludẽ circũibat in hoſtes deducturus, armoꝝ grauitate, ſiti, & angore difficulter agmen agens, & ex editis ac ꝓruptis locis in plana de

ſcenderat. Cum ueſpera appropinquaſſet fluuio inhibēte ſta tim copias traducere curauit quo Xantippū aduentu ſuo ter reret. At ille inſtructa acie prope ipſas urbis portas eduxit exercitū ſatis fiſus hoſtes calore ac tedio cōfectos facile de leri poſſe, & noctē ad uictoriā plurimū cōferre, nec ſpe ſua fruſtratus eſt, nam ex triginta militū millibus quos ducta bat Atilius uix pauci arma ſumpſere, reliq oēs partim cæſi partim capti, & cū iis Atilius imperator & cōſul captiuus ductus. Quē non multo poſt ꝑpeſſi Carthaginēſes cū legatis ſuis Romā miſere inducias imperaturꝗ, aut Carthaginē de nuo cum illis rediturꝗ. Atilius aūt ſiue difficultate rerū, du bius, ſiue diſſimulans bellum a Romanis ſequendū perſuaſit. Ita Carthaginē reuerſus cauea clauis circūuallata incluſus extinguitur. Hæc fœlicitas Xantippo calamitatis initiū attu lit. Quippe ueriti Carthaginēſes ne Lacedæmonii tanti fa cinoris gloriā ſibi aſciſcerēt, publice illū multis affecere do nis, ac triremi impoſitū denuo ad ſuos reuerti ſuaſerūt nau tis uero clā edixere ut illū inter nauigādū, mari obruerēt. Ita rerū proſpere geſtarꝗ pœnas haud merito luit Xantip pus. Et hęc quidē primo punico bello Romanis uel aduerſa, uel lęta cōtigere, quoſqꝫ Carthaginēſes Siciliā illis cōceſſe re. Quēadmodū id contigerit eo libro dictū eſt, quē de ſicu lis rebus ſcripſimus. Poſt hæc inter Romanos & Carthagi nēſes pax inuicē ſecuta Libyci, deinde geūq; Carthaginēſiū imperio parebāt aut pro illis in Sicilia bellū geſſerāt, Celtæ quoqꝫ mercede cōducti, ſtipēdio ſe fraudati cōquerētes acri ter in eos bella uerterūt. Carthaginēſes ea tēpeſtate Roma nos in auxiliū uocauere ueluti ſocios ex fœdere cōiunctos. At Romani iure hoſpicii dūtaxat illis aſtricti, bellū ab Ita lia expulerāt. Sic.n. fœdera inter utroſqꝫ inita teſtari uide

Quæ inter bellum primū Punicū & ſecūdū inciderūt.

bantur. Miſere tamē legatos Romani qui pacē illis cōciliarent, qbus Libyci parere recuſantes urbes illis ſi uellēt, polliciti ſunt. Abnuētibus aūt Romanis Carthaginēſes magna claſſe in eos delati, nauigationē maris oēm abſtulerūt. Deſtitutis itaq; urbibus, rerū inopia ut in bello fit, uniuerſam Libyā reduxere i poteſtatē. Peracto bello, negociatores mari nauigātes aggreſſi depdabātur. Romanos uero ſi quos intercepiſſēt mari obruebāt, clam ſcelus cōtegentes, quod aliquādiu latuit. Verū cognita re cū Romani pœnas ab iis exigerēt, idq; differrēt, bellū in eos decreuere ea ex cauſa coacti ſunt, & Sardiniā inſulā illis dedere. Sic.n.priori ex fœdere pſcriptū erat. Non multo poſt Carthagineſes in Iberia mouere bellū, & puinciā per partes ſubigere cœpe quouſq; Sagūtinis ad Romanos cōfugiētibus terminus illis in Iberia ſtatutus ne Iberū ptranſirēt amnē. Hæc tamē fœdera a Carthaginēſibus neglecta, cum fluuiū duce Hānibale tranſiſſēt tranſgreſſus Hānibal nōnullis in Iberia relictis ipſe cū reliquis copiis in Italiā deſcēdit. Imperatores Romanoꝝ in Iberia P. Cornelius, & Cn. Cornelius Scipio ambo fratres ſplēdida rei militaris opa edidere. Verū cum uterq; bello cōcidiſſet, milites q cum illis erant, fere capti & uenūdati ſunt, quod Scipio P. Scipionis illius filius q in Iberia pierat nauibus aduectus quaſi ſpiritu quodā diuino comitāte uictoriā aſſecutus eſt, urbēq; ob has res dignitate & gloria illuſtrē reddidit. Ipſe depoſito magiſtratu, & iis qui ad eū ex urbe uenerāt cōceſſo Romā pfectus dignus iterū uiſus eſt qui in Libyā mitteretur, Hānibalē pulſurus Italia, ac Carthaginēſibus domi bellū illaturus. Huic ex primoribus nōnulli aduerſabātur. Quidā nō opportere dicētes prius q̄ Italia a pœnis liberetur. Hānibale uaſtāte oia, & Magoni in lateribus eius

Ligures Celtaſq́ ducēte in Libyā trāſire, nec exteris inferre bellū, anteq̄ a ſuis cladē expuliſſēt. Alii aūt Carthaginenſes nil domi ueritos continue in Italia māſuros, ſin bellū Carthagini inferretur, Hānibalē reuocaturos eſſe. Tandē ex ſentētia uiſum eſt Scipionē in Libyā mittere, nec tamen illi exercitū decernendū eſſe ex Italia Hannibale gerēte bellū. Euntē uero ſi quos aliūde inueniret pro libito accipe, & iis qui in Sicilia adbuc erant in bello uti poſſe. Triremes p̄terea decē, ut pararet ad belli uſum & ſupplementū pro iis capere & quæ in Sicilia uiciſſim forēt, addere iuſſerūt, pecunias tamen pro iis nequaq̄ præbuere niſi ſi quæ Scipioni ab amicis collatæ ſunt. Adeo negligēter huic bello ab initio Romani addidere animū, quod omniū maximū & glorioſiſſimū paulo poſt illis futurū erat, Scipio igitur Carthaginēſibus iā pridē infenſus ſeptē millibus equitū peditūq; in unū collectis in Siciliā enauigauit tyrones electiſſimos trecētos circum ſe ducēs, quibus ſine armis inſequi iuſſū erat. Siculorꝝ præterea totidē ex opulētioribus, equis armiſq́ ornatiſſimos ad ſtatutā diē adeſſe iuſſit. Cū acceſſiſſēt an aliquā pro ſe q̇ſq́ militare mallet interrogauit. Annuētibus cūctis trecētos illos armis exutos in mediū acciuit, eoſq́ Siculorꝝ armis eq̄ſq́ ornari iuſſit. Eo modo tyrones trecenti ex Italia Siculorꝝ loco ad bellū iſtructiſſimi Scipioni aſtitere aliis gratias agētibus, q̇bus ad oīa utiliter in bello uſus eſt. Carthaginēſes his p̄ceptis, Haſdrubalē Gignōis filiū ad cōducēdos elephātos demiſere. Magononi uero finitimorꝝ aduenarūq́ peditos, ſex mille, eq̄tes octīgētos, & elephātos ſeptē tradiderūt, eiq́ iniūxere q̄maximis poſſet copiis ī Hetruriā deſcēdere q̄ Scipionē a Libya auerteret. Hānibali copias adiūgere feſtinās ob loci diſtātiā differre cogebatur. Cæterꝝ rei euētū

intentus expectabat. Haſdrubal ab elephãtis reuerſus Carthaginẽſiũ & Libycorum circiter pedites ſexies mille pari numero aduehebat. Equites ꝑterea octingẽtos. His ſeruorum quos ad nauale uſum cõparauerat qnq; millia adiũxerat, ex Numidis eqtes bis mille, exteroſq; mercede cõductos quos exercitando ꝑ ducenta ſtadia ab urbe aberat. Numidarum in Libya reges plæriq; referũtur, quorum e numero Siphax omniũ primus ſummo in honore a cunctis habebatur. Emeſſuliorum aũt genere illuſtri regis filius Maſſiniſa Carthagine innutritus, & eruditus fuerat. Huic cum & pulchritudine corporis & morũ elegãtia polleret, longe Haſdrubal Giſgonis filius nulli Carthaginenſiũ nobilitate inferior filiã ſuã uxorem dederat q̃q̃ ille Numida ipſe Carthaginẽſis eſſet. Cum autẽ generum eum aſſumpſiſſet ſtatim iuuenẽ in Iberiã ducem ad bellũ miſit Siphax ob amorẽ zelo cõmotus in Carthaginenſiũ agros impetũ facit, Scipioniq; ex Iberia aduentanti, & pœnis bellũ inferre ſtatuenti una cõuenit. Hæc cũ intellexiſſent Carthaginẽſes haud parui exiſtimãtes Siphacem Romanis ad bellũ conſpirare uirginẽ Siphaci dare decernũt, Haſdrubale & Maſſiniſa in Iberia exiſtẽtibus ac huius rei prorſus ignaris. Demũ ꝑcepta re indignatus Maſſiniſa cũ Scipione in Iberia fœdus iniit, clam Haſdrubale, ut arbitrabatur. At ille intellectis oĩbus q̃q̃ huiuſmodi cõmeliã filiæ, genero pariter infringi grauiſſime ferret, tamẽ e reipu. utilitate uiſum eſt Maſſiniſam e medio tollere. Huic igitur ex Iberia in Libyã redeũti eqtes quidã ꝑmiſſi qbus occulte imperatũ erat ut inſidiis circũuentũ eum occiderẽt ille fraude ꝑcepta in fugã uerſus, domũ redĩt, patriũq; regnum ſibi uendicauit. Poſt hæc eqtes plurimos in unũ collegit. His opus dũtaxat erat haſtis, inſtructi die noctuq; ra-

piendo

piendo aggredi, deinde retrocedere mox ad rapinam denuo ꝓdire, nec alio pugnãdi genere q̃ fugiẽdo & inſequẽdo uti. Sunt.n.hi præ cæteris Numidaꝝ inediæ patientes, & pleᷓrunq; herbis pro pane ueſcũtur, nec aliud omnino q̃ aquã bibũt. Equi p̃terea eoꝝ neq; bordea guſtã, uerũ gramine aſſidue paſcuntur fameſcũtq; q̃plurimũ. Hos Maſſiniſa ad uigĩti millia in unũ collectos ad rapinas prædãq; aliaꝝ enũtebat nationũ, quẽadmodũ opus illi uidebatur, Carthaginenſes ac Siphax huiuſmodi multitudinẽ in ſe parari exiſtimãtes, non enim qua iniuria illum affeciſſent ignorabãt primũ ipſi bellũ inferre ſtatuũt, mox cũ illum ſubegiſſent, Romanos aggredi, nam copiaꝝ multitudine longe pręſtabãt ueꝝ magno curuũ impedimentorũq; pondere & apparatu exercitũ ducebant. Maſſiniſa contra aſſiduo labore ſuos exercebat, nec alio q̃ equitatu utebatur nullos currus nulla impedimẽta, ac ne cõmeatũ quidẽ ſecum ducens, ex quo facile inſequebatur fugiebatq;, & in abdita quæq; ad munita ſeſe retrahebat. Nõnũq̃ diuiſis copiis loco per quę faciliime elaberetur eligebat, ubi cũ paucis deliteſcẽs quoad ſui ad ſe redirent expectabat diẽ noctẽq; in unum ducens. Per triduũ q̃ppe in ſpelunca hoſtes circũſidẽtes latuit, nec quo locũ exercitu ſtabularetur ſciri poterat, ſed deliteſcẽs cõtinue ducebat agmẽ. Qua ex cã nullo i loco iuſta acie ſecũ cõgredi hoſtes poterãt, cæteꝝ irruẽtẽ aſſidue expectabãt, prælia p̃terea ab illo p ſingulos dies agitabantur ut nocte locũ capet uillã, aut oppidũ occuparet, quibus interceptis uniuerſa rapiebat tradebatq; ſequẽtibus. Quãobrẽ multi Numidaꝝ nullo ſtipẽdio uerũ ingenti mercede pellecti ad illũ confluebãt, eoq; modo cum Carthaginẽſibus bellũ gerebat, Scipio rebus in Sicilia fęliciter geſtis ſacris Iouẽ, ac Neptuno rite peractis in Libyã enauigauit,

Maſſiniſæ aſtutia.

longarum nauiũ duas ſupra q̃nquaginta, onerariarum uero quadrigentas ſecũ agẽs, celoces inſuper ac lembi q̃plures claſſem ſequebantur. Ad hoc exercitũ ducebat peditũ ſex millia ac ſexcentorum. Armorum p̃terea & inſtrumẽti bellici, ingentẽ copiã cõmeatũ abũde, eoq; apparatu curſum dirigebat. His intellectis Carthaginẽſes ac Siphax cũ Maſſiniſa rẽ diſſimulandam cenſent amicitiãq; illi ultro offerendã quoad Scipionẽ bello ſuperaſſent. Maſſiniſa haud ignarus ſe ab his decipi, uiciſſimq; inſidias illis ſtruẽs uniuerſa Scipioni p ſuos nũciat, nec lõgo apud Vticã interuallo intra ſe caſtrametati Haſdrubal Siphax & Maſſiniſa q̃ in loco Scipio quoq; a uẽtis delatus exercitũ habebat haud multũ deinde ab eo Haſdrubal caſtra locarat peditũ uiginti millia, eq̃tũ ſeptẽ ĩ armis agẽs, elephãtos p̃terea centũ, ſupra quadragĩta. Siphax igitur ſiue formidaret ſiue utriſq; partium fideret, regnum ſuũ a finitimis barbaris uaſtari q̃ſtus diſſimulato negocio in patriã rediit Scipio nõnullos ex ſuis Haſdrubalẽ aggreſſuros p̃miſit, q̃dã enĩ ciuitatũ illi adhæſerãt. Maſſiniſa clam noctu in Scipiõis caſtra delatus ducẽq; cõplexus monet ſequẽti die, ad locum

Inſidię. triginta ſtadiis ab Vtica diſtantẽ in q̃ turris q̃dã ab Agathocle Syracuſanorum tyrãno erecta fuerat q̃nq; millia ex ſuis in inſidiis ponere. Ipſe orta luce Haſdrubali perſuadet Hãnonẽ eq̃tũ p̃fectũ, ad explorãdos hoſtes mittere & in uticẽſes una curſum facere ne, hoſtiũ p̃pinq̃tate tumultus in urbe fieret, ſeq; uiciſſim iter ſi iubeat pollicetur. Hãno mille Carthaginenſiũ eq̃tes electos ac Libycorum plurimos ſecũ duxit. Maſſiniſa Numidas dũtaxat ex ſuis hẽbat. Cũ turri appropinquaſſent & Hãno, uerſus Vticã iter faceret pauci ex inſidiis p̃diere. At Maſſiniſa Carthaginẽſiũ eq̃tibus ſuadere cœpit, ut illos aggrederẽtur utpote numero ĩpares, & ipſe ſubſ

inde ferebatur, ueluti auxiliũ allaturus. Cũ in mediũ Libycorũ puenißet, pluriũ inſidię patefactę ſunt, & pugna hicinde inter Romanos & Maſſiniſam fieri cœpta. In ea treciti capti Maſſiniſa bis pactis Hãnoni ueluti amicus, feſtīe obuiãs illũ cœpit, & ad Scipionẽ ſecũ ĩ caſtra pduxit, eoq; mõ matrẽ eius ab Haſdrubale recepit. Scipio iterim ac Maſſiniſa regionẽ depopulati qſcũq; Romanoꝝ opi dãdatos, ĩ agris inuenere priſtinę reddidere libertati. Hos Hãnibal ex Iberia & Sicilia, plures ẽt ex Italia miſerat. Obſidẽtibus ãt Romanis urbẽ magnã, cui Loces erat nomẽ, & multa grauius ppeſſis Locẽſes cũ ſcalas muro appoſitas uiderẽt, p pcone annũciãt urbẽ ſe illis ultro cõceßuros eẽ. Qua ex re Scipio ſtatĩ milites a pcone iuſſit reuocari. Illi parere recuſantes, ac urbẽ p tegulas igreſſi mulieres æq̃ ac pueros oẽs necauere. Hac re indignatus Scipio ciues oẽs, q cladi ſupfuerãt libere abire iuſſit, militibus uero pdã ademit. Ex pricipibus aũt factiõis cũ eos ĩ mediũ ſortitus eẽt tres dũtaxat mali auctores ſupplicio affecit. Haſdrubal cũ haud lõge caſtra hẽret Magonẽ eqtũ pſectũ a fronte pmittit, ipſe poſtremus cũ ſuis ſeqbatur. Cũ ĩ medio ſtetißent Romani opus iter ſe partiti ĩ ſingulos coꝝ, cõuerſi ad qnq; Libycoꝝ milia occidere, mille & octigẽtis captiuis ductis, reliquos ſaxis obruere. Scipio poſt hac ad Vticã mari terraq; oppugnãdã, cõuerſus, qnq; remibus, duabus in unũ cõnexis turres deſup impoſuit ex qbus tris cubitoꝝ iacula, ingentiſq; põderis ſaxa in hoſtes emittebat. Cũ multis eos cladibus affligeret, nec ſecus ab illis pateretur, plurimis iuuenum ſauciis, educto ĩgẽti aggere arietibuſq; adhibitis mœnia pulſare cœpat, tegmẽta & q̃cũq; alia ptectionis inſtrumẽta falcibus auertẽs. At illi pfoſſo aggere falces laqueis diſtinebant arietes quoq; ab opere tardabant.

Vticę propugnatio.

Trabes pręterea e nauibus ereptas, in mediũ iaciẽtes cũ uẽ‑tus flare cœpiſſet igne adhibito machinis ipſis adigebãt, ita ut Scipiõi deſperatio quædã oriretur obſidẽdę urbis. Siphax intellectis iis quæ acta fuerãt cũ exercitu uenit, nec lõge ab Haſdrubale caſtra locauit utriſq; ſe amicũ eſſe ſimulãs. Cæterum pugnã ex induſtria trahebat, quo ad cæteræ naues ad Carthagineſes pfecturæ ueniſſent, ac Celtarũ Ligurũq; plurimũ mercede cõducti. Inter hæc de pace agitare cœpit, iuſtũ eſſe ingens, nec Romanos Lybiæ, nec Carthaginẽſes Italiæ inferre bellũ. Romanos Siciliã Sardiniã cæteraſq; inſulas quas habuiſſẽt, tenere, Iberiã quoq; poſſidere. Si qs fefelliſſet obſeruãtibus ſe fœdera auxilio futurũ eſſe. Hæc agitans clã Maſſiniſam ad ſe reducere tẽtabat Meſſuliorũ regnũ hac cõditiõe ſe illi cõfirmaturũ ſpõdet. Ex tribus pterea ſororibus ſuis cõiugẽ illi daturũ q̃ eligeret. Afferebat & nũcius aurum cui hæc cõmittabãtur, ut ſi minus illi ſuaderet, ex ſeruis quẽpiã mercede corrũperet, q Maſſiniſam polliceretur occidere. Itaq; cũ illi pſuadere non poſſet, cuidã ex ſuis aurũ tradidit, necis pmiũ. Ille parere ſimulãs rẽ omnẽ regi apit, & q deiſſet inſinuat. Siphax nõ ultra differẽdũ ratus, palã Carthaginenſibus fauere cœpit urbẽq; in mediterraneis ſitã, in qua bellici apparatus, frumẽti magna uis a Romanis cõgeſta fuerat, p pditionẽ capit, interfectis iis q urbem tuebãtur, ac ſub ſpe fœderũ abire recuſantibus. Auxilia deinde Numidarum multo maiora acceſſit & iã mercenarii milites aduenerãt, naues quoq; egregie inſtructæ una ferebãtur. Cũ pugnã inire decreuiſſet Siphax eos q Vticã obſidebant aggredi inſtituit. Haſdrubal Scipiõis exercitũ inuadere, naues aũt nauibus una cõgredi, & hæc ſequẽti die ſimul agere, ne Romani numero inferiores pugnam ſuſtinere poſſent, Inſtãte nocte

Siphacis ſimulatio.

Cõſiliũ in Romanos.

Maſſiniſa a qbuſdã edoctus Scipionẽ rei certiorem facit. Ille neritus ne exercitus in tot partes diuiſus ad cætera debilior fieret duces nocte in tabernaculũ cõuocat. Ambigẽtibus his aliquãdiu cõtactus, audacia inqt & celeritate nobis, ad belli fiducia opus eſt amici, aggredientes præueniamus hoſtes, quæcunq; in exercitu ſunt, noſtra faciemus. Quæ dicã igitur aduertite, nihil illos æque pturbare poteſt q̃ ſubitus cõgreſſus noſter ac totius rei inopina cogitatio, qđ a tã paucis plures inuadãtur, nos exertim in partes diuiſo haud quaq̃ poterimus uti, ſed in unũ collecto, neq; oibus cũ hoſtibus cẽſeo cõferẽdũ, ſed cum iis quos primos elegerimus. Caſtra ſeparatim unuſquiſq; eorꝝ habet, ad quorꝝ partes æque potẽtes ſumus, audacia & felicitate pſtamus. Si deus ex primis uictoriam dederit reliquos cõtenemus. Quibus aũt primis inſurgendũ ſit quodue belli tẽpus futurꝝ ſi placet exponã. Annuẽtibus cũctis tẽpus inqt ab hoc cõſilio ſtatim capiẽdũ reor, dũ nox eſt, & bellũ formidoloſius, & eorꝝ imparata ſunt oia, nec quiſq; ſociorꝝ in tenebris auxiliũ afferre poteſt. Eo modo cõſilia hoſtiũ licet pũenire cũ ſequẽti nocte nos aggredi ſtatuãt. Ex tribus qppe eorꝝ exercitibus primũ naues a lõge diſtãt quarꝝ in nocte nulla utilitas. Haſdrubal & Siphax caſtra inter ſe ppe poſuere. Ex iis Haſdrubal belli caput. Siphax noctis tempore plium inire uerebitur utpote uir barbarus deliciis ſeptus & pauore. Copiæ oẽs in Haſdrubalẽ uertẽdæ ſunt. Maſſiniſam inſidias Siphaci ſtruere utiliſſimũ exiſtimo. Erit. n. inopinus illi exercitus aduẽtus, pedites ad Haſdrubalis caſtra locabimus. Sic undiq; aſſiſtẽtes aggrediemur hoſtes bona ſpe audaciaq; cõfiſi, qbus in pſenti potiſſimũ nobis opus eſt. Equites nã ipſis nihil in nocte neceſſe eſt lõgius emittãt, ut hoſtium agmẽ circũueniãt, ac ſi forte ab his pelleremur, nos ſuſtineãt.

Scipionis oratio.

& ad amicos ſalui tutiq; redeamus. Sin uicerimus fugientes pſequãtur, cõpræhẽdãtq;. Hæc fatus duces emiſit, q exercitũ in armis poneret. Ipſe audaciæ & pauori pactis ſacris nemi nẽ nocte qeſcere i caſtris iubet, ſe exercitũ in prõptu cũ opus ſit habere. Tertia tãdẽ uigilia ſenſim tuba ſignũ dare impat iugi ſilẽtio ingẽtes agẽs copias, q̃ ad eqtes hoſtiũ caſtra circũ= dedere, pediteſq; ad aggerẽ applicuerũt. Tũ uero ingẽti ſub= lato clamore tubæ, ſtrepitu ac machinis multifariã excuſſis, cuſtodias e uallo deturbãt, caſtra deiectis ppugnaculis inua dũt, nõnulli audaciores cõcito curſu tabernacula incẽdũt. Li byci e ſomno exciti pſiliũt, armiſq; ppere aſſũptis, in ordines cõfuſi redeũt, nec quæ pcipiebãtur p ſtrepitum ſatis audire poterãt nõ ipſe duce admodum diſcernẽte tumultus cauſam. His inuecti Romani parti arma capiẽtes, partim trepidãtes itercipiũt tabernaculis pluribus icẽſis, eos q aduerſum ſtete rãt, occidũt. Nã hoſtiũ clamor, aſpectus, & opa formidolo= ſiora cũcta faciebat, eũ nocte & ignorãtia reꝝ circũuẽtũ pu tarẽt, cãpos quaſi tutiora quo ſe referrẽt petẽtes loca. Hos eq= tes Romanoꝝ q a lateribus extabãt, iuadẽtes cõtrucidãt. Si phax noctis clamore pcepto, flãmis undiq; accẽſis taberna= culo ſe cotinuit. Eqtes uero nõnullos Haſdrubali auxilio mi= ſit. Quos aggreſſus Maſſiniſa plæroſq; fœdere cęde diſiecit. Illuceſcẽte die Siphax pcepta Haſdrubalis fuga, exercitũ par tim cõfiſſũ, ptim ab hoſtibus detẽtũ, ptim fugiẽtẽ cõſpicatus, caſtra a Romanis occupata, impedimẽta oia direpta eſſe, de= relictis oibus ad interiora Libyæ fuga penetrauit, ratus Sci pionẽ a Carthaginẽſiũ in ſecuſiõe redeũtẽ q̃primũ in ſe co= pias motuꝝ. Qua ex re tabernaculũ eius cęteraq; ipedimẽta a Maſſiniſa direpta ſunt. Eo modo Romani audacia perfuncti pmodica noctis parte cõſumpta, duobus exercitibus lõge ſuis

Glorioſa uictoria.

amplioribus potiti ſunt. Ex Romanis circiter cẽtũ interfecti dicũtur, Ex hoſtibus paulo minus ij triginta millia deſiderata, captiui ad duo millia quadrigẽti abacti, ex eqtibus ſexcẽti cũ Scipioni e pugna redeũti occurriſſẽt, ſeſe illi ultro dedidere, elephanti partim interfecti, partim uulnerati ſunt. Scipio cum arma argentũ auꝫ plures elephãtos & equites alios ac Numidas cœpiſſet & unica pugna illuſtris, clarusq; euaſiſſet Carthaginenſiũ cũcta deſpiciens prẽmia militibus reddidit, prædã, & ſpolioꝝ quodcũqꝫ eximiũ ſibi uidebatur Romã miſit. Interim milites cõtinuo labore exercebant Hannibalem ex Italia, Hannonem uero ex Liguria in dies uenturos opperiens. Cũ hoc ſtatu eſſet Scipio, Haſdrubal Carthaginenſium dux cũ equitibus fere qngẽtis e pugna noctis elapſus, & ſaucius in Andriam confugerat. Ibi nõnullos ex iis qui mercede cõducti erant, a pugna fugiẽtes ac Numidas reperit. Seruos igitur ad libertatẽ cõuocare cœpit, certior factus Carthaginenſes ob res minus proſpere geſtas eũ morti condannaſſe, Hannonẽqꝫ Bomolcharis filiũ, qui copias eoꝝ regeret ducem inſtituiſſe. Is quippe ſceleratis omnibus aſſũptis adhibitis cõmeatibus cunctos ad bellũ inſtruebat, ad tria millia equitũ, peditũ octo milla ſecũ habens, in ſola dũtaxat pugna ſpẽ po‑ſuerat. Hoc agitans diutius Romanos ac Carthaginenſes diſtinebat. Scipio exercitũ armis inſignem, ad ipſa Carthaginis mœnia adducit, & Carthaginenſes in bellũ prouocare cœpit. Cũ nec prodiret Amilchar claſſis imperator, cẽtũ nauibus ꝑpere aduectus in Scipionis claſſẽ recta ducebat ratus ueniẽtẽ inopine ꝑuenire, nec difficulter cẽtũ nauibus uiginti Ro. triremes ſuperari poſſe. Scipio hoſtili claſſe cõſpecta, nõnullos ex ſuis ad portũ miſit, ab his onerarias naues ãchoris ꝑ interualla diſpoſitas i ordinẽ poni iubet, ut ex illis triremes

Haſdrubalis fuga.

Amilchar claſſis imperator.

ueluti ex portis emiſſę cũ tempus exigeret in hoſtes deduci poſſent. Naues p̃terea antennis ad inuicẽ annexas cõpoſuit, ĩ uice muri cæteras tuerẽtur. Eo op̃e perfecto minus trepidare cœpit. Inſurgẽtes itaq; Carthagineſes ꝑtim e nauibus, partim e terra, nõnulli e mœnibus, ab ĩpis nauibus uulnerabãtur. Tã dẽ p̃lio deſeſſę circa ueſperã cũ diſceſſiſſẽt, Romãoꝝ naues alia ex parte ꝑ interualla maioꝝ penetrãtes, in eos ferebantur, & ſi pellerẽtur facile ad ſuos redibãt, Vnã igitur e Carthaginenſiũ nauibus uiris uacuã cæꝑe, eãq; ad Scipionẽ adduxerũt. Poſt hæc cũ oẽs in hiberna cõceſſiſſent, Romanis q̃dẽ ob maris ꝓpinq̃tatẽ cõmeatus abũde aderat. Vticẽſes uero ac Carthaginẽſes fama p̃mebãtur. Qua ex cauſa latrociniis undiq; maria infeſtabãt, q̃ad aliæ Romanoꝝ naues ad Scipionẽ uenere, eoſq; liberius uagari ꝓhibuere. Iam fames in dies acrius urgere cœꝑat cũ Maſſiniſa haud lõge a Siphace in hibernis cõſtitutus tertiã copiaꝝ partẽ quas Scipio ducebat, ad exercitũ ſibi adiũgi poſtulat. His ſumptis duce Lelio Siphacẽ inuadit. Ille in fugã uerſus ꝓhibente fluuio pugnam inire cogitur, ut eoꝝ mos eſt ĩ unũ cõglobati repẽtino curſu in Romanos ferũtur. Romani oppoſitis clypeis eoꝝ impetũ ſuſtinuere. Siphax cõſpecto Maſſiniſa ira cõcitus in eũ fertur, cui læte Maſſiniſa obuiat. Dũ igitur ſingulari certamine diutius inter ſe dimicãt Siphacis milites terga uertẽtes, ad alterã fluminis ripã traiecere, Hic dũ q̃ſpiã Siphacis equũ propuliſſet, regẽ inſidentem humi deiicit, eoq; modo accurrẽte Maſſiniſa captus eſt Siphax & cũ eo alter ex filiis, quos ſtatim ad Scipionẽ deduci iuſſit. Cecidere ea pugna ex Siphacis exercitu decẽ millia, Romanoꝝ uero q̃nq; dũtaxat & ſeptuaginta, ex Maſſiniſæ militibus circiter trecẽti deſiderati ſunt, Siphax ipſe cũ tribus millibus captus. In his Maſſilii duo

Duellũ Siphacis & Maſſiniſę.

Capitur Siphax.

millia & qngēti fuere, q ad Siphacē a Maſſiniſa cōfugerant. Hos cū Maſſiniſa a Lelio impaſſet ad unū iterfecit. Poſt hęc in Maſſilios & Siphacis regionem ſigna uertere partim ut Maſſiniſa i regno reſtitueret, parti ut diſſimulātes ac dubios ad fidē reuocarēt. Aduenere interim ex Cirta legati, regnū Siphacis pollicētes, nōnulli pterea amicorū a Sophoniſba Siphacis cōiuge ad Maſſiniſam delati, priuatim cōnubii neceſſitatē referebāt. Hāc Maſſiniſa læto aio ſuſcepit, deinde ad Scipionē reuerſus cū in Cirta reliqſſet anxius rei finē expectabat. Tū Scipionē ita Siphacē allocutū ferūt. Quæ infelicitas te amicū nobis, & pro Romanis in Libya ferentem arma adeo lęſit, ut nō deos ſolū iureiurādo, ſed Romanos ipſos falleres, & pro Carthaginēſibus in Romanos bellum gereres, qui p te cōtra eoſdē auxilia tulere? At ille Sophoniſba inqt Haſdrubalis filia, q̄ de peo, patriæ amiciſſima, & quę uult facile ſuadere potēs hæc nos a mutua amicitia ad patriæ amorē cōpulit, & in hāc q̄ cernis miſeriā ex illa felicitate deiecit. Te aūt oportet & quæ a me, & Sophoniſba acta ſunt omittere, ſtabileq́; nobis amicū eē. Cuſtodi Sophōiſbā, ne Maſſiniſa ad ea q̄ cupit cauſa cōpellat. Nō .n. cōuenit ne ſi hāc uxorē duxerit, quæ Romanorū ſunt aliquādo ſperare audeat, ſic .n. ciuitatis ſuę uehemēs amatrix eſt. Hęc fatus, ſeu uere, ſeu amore ſaucius Maſſiniſam certe maximis affecit cladibus. Scipio cū Siphacis prudētiā facile pſpiceret, eūq́ regiōis gnarū & expertū ſciret, inter domeſticos recepit, nec ſecus ac Creſo Lydio Cyrus amico uſus eſt, cōſiliiq́ & ſecretorū participē eſſe uoluit. Accedēte demū Lelio, & quæ de Sophoniſba ferebātur audiſſe dictitāte, Scipiōis edicto Maſſiniſa Sophoniſbā reddere cōpellitur. Excādeſcēte rege & quę prius acta erāt cū illa repetēte turbatius a Scipione reſpōſum eſt. Nihil

Cirta urbs Siphacis.

Scipionis uerba ad Siphacē.

ſpolioꝝ Romani populi ab illo ꝑ uim capi poſſe i mediũ afe
ferret, ſi qd deinde uellet, ſuadẽdo poſtularet ea ex cauſa cũ
qbuſdã Romanoꝝ egreſſus, q̃ſi mulierẽ illis traditurus, clam
uenenũ primus obtulit ſortẽ præſentẽ reſerẽs, admonebat. n.
uel uenenũ ſumpturã eſſe uel Romanoꝝ ſeruitutẽ ſpõte ſubi-
turã, nec plura locutus equũ calcaribus abigit. Illa nutrici ca
licẽ oſtentãs, & palã profeſſa nihil queri de mortis genere
Mors ſo- quo egregie uitã obitura eſſet, uenenũ intrepido uultu hau
phoniſbæ. ſit. Eius corpus Maſſiniſa Roãnis q una aderãt oſtẽdi iuſſit.
Ipſe iuſtis ꝑſolutis, regio more ad Scipionẽ rediit. Scipio uir
tute eius collaudata, ſuaſionibus adhibitis qd iniquã mulie-
rẽ a ſe abegiſſet, coronatũ ac plurimis donis exornatũ in re
gnũ demiſit. Siphace Romã deducto nõnulli ſaluti ſuæ cõſu
lẽtes populi Romani amicũ, ac ꝓpugnatorẽ in Iberia fuiſſe
fatebãtur, nõnulli ſupplicio dignũ aiebãt, quo ſociis et amicis
bellũ intuliſſet. Hos inter rumores Siphax mœrore cõfectus
interiit. Haſdrubal ex quo milites armoꝝ patiẽtes & exp
tos reddidit, ad Hãnonẽ Carthaginẽſiũ ducẽ quoſdã ex ſuis
mittit, q illũ belli ſociũ & participẽ accirẽt. Admonebat p̃te
rea plures ex Iberis cũ Scipiõe in caſtris eſſe, q auro & pol
licitationibus facile adduci poſſẽt, ut ignẽ caſtris iniicerẽt,
addidit & ſe unã ituꝝ cũ tẽpus ſciſſet. Hæc Haſdrubal, Et
Hãno aſtutia in illũ uſus rẽ cõfici poſſe nõ deſperat. Cæteꝝ
hominẽ ꝓbatæ fidei, cũ auro uelut trãsfugã in Scipionis ca-
ſtra mittẽdũ q facilẽ ad quoſq; cõgreſſũ hẽat, plures in ſentẽ
tiã trahere poſſit, ſtatutaq; illis die ad ſuos reuertantur, diẽ
Mirũ de ſa uero Haſdrubali Hãno annunciet. Inter hæc Scipioni ſacra
cris. facienti ꝑiculũ incẽdii clare oſtẽdebatur, q̃obrẽ exercitũ om
nem ſcrutari iubet, & ſicubi liberior ignis fieret extiguit,
ac deiceps ꝑ plures dies immolãti cũ eadẽ ſigna apparuiſ-

ſent, dubitare cœpit, & exercitũ inde mouere inſtituit. Interim eq̃tis Romani ſeruus intellecta re, ſe ſcituꝝ q̃cq̃d eſſet, pollicitur, demũq; ad berũ reuerſus cũcta ex ordine ediſſerit. Ille ad Scipionẽ ſeruũ mittit, eoq; modo uniuerſa multitudo facinoris cõſcia itercepta eſt & iuſſu Scipionis necata cadauera e caſtris abiecta. Hãnoni cũ ꝓpius exercitũ haberet rumor ſubito delatus ẽ. Itaq; a cõgreſſu ſe cõtinuit Haſdrubal uera rei ignarus cũ ſuis uenit. Cæteꝝ cadauerũ multitudine ꝑſpecta, ſatis quid eſſet arbitratus abſceſſit. Hãno capta occaſiõe in exercitu palã retulit Haſdrubalẽ Scipioni ſe dedentẽ ad eum acceſſiſſe. Scipionẽ aũt admiſiſſe, quoꝝ cauſa multo magis a Carthaginẽſibus odio haberi cœpit. Eadẽ tẽpeſtate Amilchar Romanoꝝ naues inopine aggreſſus, triremẽ unã & onerarias ſex, inde capit. Hanno altera ex parte iis q̃ circa Vticã caſtra habebãt, ꝓpere inuectus fœde pellitur. Scipio cum nihil proficeret ſoluta obſidione machinas oẽs ad Hipponã trãſtulit. Cũq; huiuſmodi inſtrumẽtis nihil ulterius uideretur cõbuſtis oĩbus, ĩdigere regionẽ depopulatus eſt, nõnullis in amicitiã admiſſis, q̃buſdã p̃dę ſuppoſitis. Carthaginenſes deſpatis rebus Hãnibalẽ belli ducẽ ſtatuerũt. Nauiũ uero p̃fectũ cũ claſſe demiſere, q̃ eũ in Libyã prope acciret. Interim ad Scipionẽ legatos mittũt, pacẽ poſtulãtes. Sperabãt. n. ex duobus alterũ cõſequi poſſe, ut uel pacem imperarẽt, uel quoad rediret Hãnibal, tẽpus cõſultãdo tererẽt. Scipio indiciis dũtaxat illis cõceſſis, refecta exercitus impẽſa Carthaginẽſiũ legatos Romã miſit. Hi legatiõis officio fugẽtes, extra mœnia, ut hoſtiũ mos ẽ, ꝑſiſtebãt. Cũ ad ſenatũ acceſſiſſẽt, ueniã ſuppliciter dep̃cati ſũt. Senatoꝝ igitur plærıq; Carthaginẽſiũ ꝑfidã, corã referebãt, qui toties fœdera inita uiolaſſẽt. Porro quot clades Hãnibal intuliſſet

Hippona urbs.

Dubitatio cõſultatio nis. populo Romano Romanorumq; ſociis in Iberia & Italia una recenſebãt. Alii pacis cõmoda penſitãda eſſe, cuius utilitas non Carthaginẽſibus magis q̃ ipſis conſpicua eſſet Italia, ab

Pacis fœdera. hoſtibus uaſtata, futuros etiã metus ante oculos ponebãt. Hãnibale magnos exercitus ex Italia in Scipionẽ deducente, Magone ex Libya, Hãnone uero ex Carthagine ciente bellum. Quibus ex rebus cum addubitaret ſenatus, legatos Scipioni in Aphricã miſit, cũ quibus, quid facto opus eſſet, mature conſulere & iudicare poſſe. Scipio Carthaginẽſes ad pacem adhortatus, in hæc cõueniſſe dicitur, Magonẽ q̃primũ ad Liguribus claſſẽ abducere, Carthaginẽſes nullos deinceps exteros mercede cõducere, naueſq; non ultra triginta lõgas tenere poſſe, nec ulterius q̃cq̃ bello conari præter ea quæ intra Phœnicũ foſſam poſſiderent, Reſtituere Romanis captiuos eorũq; trãsfugas, Argẽti p̃terea mille & ſeptingẽta talenta ſtatuto illis tẽpore pendere debere. Maſſiniſam maſſilios, & quæcũq; ex Siphacis regno occupet poſſidere. Hæc inter utroſq; firmata fœdera, legatiq; utrinq; miſſi, hi quidem Romã ut ea apud cõſules ſancirent, alii a Roma Carthaginẽ profecti qui a Carthaginẽſibus p̃miſſa firmari poſcerent, Maſſiniſa Romani ſocietatis & fidei monumẽta huiuſmodi contulere. Coronã auri enſemq; ex auro pariter cælatum, curtum ex ebore & purpurã ſtolãq; Romanã equum præterea phaleris ornatũ aureis, & arma quibus in bello uteretur. Dum hæc ita gerũtur Hãnibal q̃q̃ inuitus & dolens ad Carthaginẽſes p̃ficiſcitur, infidelitatẽ populi erga principes, rerumq; celeritatẽ nimiã accuſans. Diffiſus igitur inducias fieri poſſe, uel ſi factæ eſſent p̃manſuras eſſe Adrumentũ Libyę urbẽ proficiſcitur, frumẽtoq; in unum collecto plurimos ad cõparãdũ equos miſit, Numidarum p̃terea prin

cipem Arearchidē nomine in amicitiā pepulit, quatuor eq̃ tum millibus trāsfugarū qui ad eum uenerāt, & ſub Siphace olim militātes Maſſiniſæ adhæſerāt, ex ſuſpitione interēptis quorū equos cæteris in exercitu partitus eſt. Venit ad eum & Meſopylus ex primoribus item eq̃tibus mille comitatus, & Vernas alter ex Siphacis filiis plurimū adhuc paterni regni obtinens. Ex Maſſiniſæ q̃ppe urbibus quaſdam ſuaſione pellexerat, nōnullas metu adduxerat, & tunc apud Narcē caſtra habebat, & cōmeatibus uſus, tanq̃ ſocia fruebatur urbe. Cum inſidias inferre decreuiſſet plæroſq; in urbem miſit, clam enſes ueſte tegentes quibus imperatū erat, ut ciuibus parcerent quoad tuba ſignū traderetur. Tūc uero mœnia cuſtodientes aggredi & portas ſibi uendicare. Per hunc modū Narcē capta eſt. Carthaginēſiū interim plebeū priuſq̃ fœdera inirētur p̄ſuaſi. Tunc Scipione adhuc p̄ſente Seditio.
eum legati eorū Romæ morarētur Scipionis cōmeatū Carthaginem delatū ui uentorū rapuere, uectoribus in uincula coniectis. Aduerſante autē ſenatu eorū, & ne fœdera prius inita uiolarent ſuadēte, ut inique ab illis facta queſti ſunt, famēq; ob huiuſmodi moras inualeſcere. Scipio p̄ inducias bellū illis inferre haud dignū ratus, pœnas ab iis qui fœdus uiolaſſent exigebat. Illi contra legatos Romanorū quoad ſui Carthaginē redeāt detinere inſtituunt. Cæterū hos Hanno magnus & Haſdrubal Heriphus e populi manibus ereptos duabus emiſere triremibus. Alii igitur Haſdrubalē claſſis p̄fectū hortari cœpe, ut circa Apollinis montē p̄teruectus, cum triremes applicuiſſet legatos inuaderet quod ab illo factum eſt. Qua ex re nōnulli legatorū ſagittis interfecti, reliq̃ ſaucii ad Scipionis claſſē puenerūt, ibi nauibus aſſumptis inſequētes hoſtes effugerūt. Quæ cum Romæ nūciata eſſet

Attēde Scipionis magnanimitatem. Carthaginēſiū legatos qui pro pace ad urbē uenerāt, u elut hoſtes excedere iuſſere. Hi uentorꝰ ui ad Scipionis caſtra delati capiūtur. Cū aūt nauiū pͤfectus Scipionē interrogaret qd de ipſis fieri oporteret nihil p ſimile Carthaginēſibus inqt, ſed liberos ire iubet. Hæc cū Carthaginēſiū ſenatus audiſſet, plebeios uehemētius increpare cœpit, cōſilioq; inito Scipionem placādū ſtatuit, ut fœdera ſeruaret, pœnas ab iis q facinoris rei eſſent ſumeret. Illi ſenatui aduerſantes ob inique actā, quaſi nihil utile ab eo pſpectū eſſet, a ſeditioſis qbuſdā irritati querebātur, & in uanas ſpes elati Hannibalē, cū iis quas haberet copiis accerſcendū pdicabāt. Ille belli magnitudinē inſpiciēs, Haſdrubalē cum exercitu uocandū ſuadebat, Haſdrubal igitur pœna liberatus Hānibali ſe impatori facile cōceſſit, neq tamē palā a Carthaginēſibus uideri auſus in urbe latitabat. Scipio ad Carthaginē deducta claſſe, ciues denuo a maris cōmeatibus ībibere cœpit, nō multū etia mediterraneis abūdātes copiis deſtituta ob bellū incultaq; tellure. Iſdē ferme diebus equeſtris pugna inter Scipionē & Hānibalē cōmiſſa eſt. In ea Scipio lōge ſupior ſequētibus porro diebus concertationes & pͣlia inter utroſq habita. Cæterꝰ cū Scipio Hānibalē uehemēti inedia premi, & cōmeatū naui aduentantē oppiri cognouiſſet nocte Thermū tribunū in

Thermus tribunus. eos q ueherēt emiſit. Thermus igitur tumultū quendā anguſtis tramitibus adeptus, ad tria millia Libycorꝰ occidit, cōmeatūq ad Scipionē detulit. Hānibali itaq ad extremā inopiā delato, & queadmodū pͤſentē ſortē pferre poſſet meditanti, tandē ad Maſſiniſam legatos mittere, uiſum eſt, qui illū præcarētur, cōtubernūq & eruditionis priſtinæ cū Carthaginēſibus monerent, orarētq; ut Scipionē ad ineūda denuo fœdera hortaretur. Quę.n.a plebeis p prius geſta eſſēt ſtulo..

tiſſimi cuiuſq; temeritate proceſſiſſe. Maſſiniſa igitur urbis dignitatẽ, in qua altus eruditus fuerat haud paruifaciens, multorũ prȩterea in ea amiciſſimus, Scipionẽ ad huiuſmodi fœdera induxiſſe dicitur. Reddere Carthaginẽſas naues uiroſq; oẽs quos Romanorũ cõmeatũ ferentes intercepiſſent, quæ ue ab illis ui abſtuliſſent aut damni præciũ, quẽadmodum Scipio illis imperet exoluere. Gõmiſſorũ præterea mulctam mille talenta Carthaginẽſes pendere debere. Hæc fœdera introſq; icta, induciæq; inſtitutæ quoad hæc oia Carthaginẽ nũciata eſſent. Et eo qdẽ modo ſalutẽ adeptus uidebatur Hãnibal. Carthaginẽſiũ porro ſenatus hæc ipſa libentiſſime cõplexus plebeios ad ſeruãda fœdera hortatus eſt, pſentẽ in oibus diritatẽ temporũ recenſens exercitus pecuniarũ, reiq; frumẽtariȩ inopiã cõmemorabat. At illi populari ritu in ſuſpitionẽ elati duces eorũ priuatæ utilitati cõſulẽtes hæc omnia cũ Romanis iniſſe criminabãtur ut illorũ potẽtia freti, urbẽ ſibi ipſis ſubderẽt. Quodq; Hãnibal nunc faciat pauloante Haſdrubalẽ feciſſe, q per noctẽ exercitũ hoſtibus pdere tentaſſet, nec multo poſt ſeipſum Scipioni dedere, & hæc agitantẽ in urbe latitare, ob hæc rumore & tumultu ſubito exorto plȩriq; relicto cõſilio Haſdrubalẽ hic inde ingrere cepe, at ille anticipato piculo ad ſepulchrũ patris pfectus ſeipſum ueneno cõfecit. Illi extracto cadauere ceruice abſciſſa, caput pilo infixũ p uniuerſam circuntulere urbẽ. Sic Haſdrubal prius qdẽ inique criminatus, deinde ab Hãnone mẽdatio reiectus tãdẽ a Carthaginẽſibus i hũc modũ extictus eſt, defunctus q̃q; calũniis agitatus. Poſt hȩc Carthaginẽſes ad Hãnibalẽ miſere ut inducias ſolueret, bellũ cũ Scipione q̃celerrime iniret, famẽ qppe in dies magis igrauеſcere. Quod cũ ille egiſſet Scipio ad Pãrthã urbẽ iclytã cũ

exercitu uenit,captaq; urbe caſtra ab Hānibale haud lōge metatus eſt Hannibal educto exercitu,tres ex ſuis ad explo randa Romanoꝝ caſtra demittit.Hos Scipio ad ſe deductos nequaq̃ occidi ꝑmiſit,ut in talibus mos eſt, uerū per exer- citum oēm apparatuſq; bellicos , ac machinas circūduci & exercitātes copias inſpicere mādauit, deinde liberatos ad Hannibalē reuerti,& quæ uidiſſent ex ordine referre. Ea clementia cōmotus Hannibal, aut indignū ratus eſt cū Sci- pione iterū uerba facere. Cum in colloquiū ueniſſent Car- thaginenſes ob pecunias dūtaxat ipſis impoſitas fœdera fre- giſſe ait,q̃obrem ſi hæc excludatur a Romanis.Siciliā uero, Iberiā,ac reliquas inſulas qbus imperāt retinere uelint,pa cem perpetuo māſurā eſſe.Tum Scipio, non parū utilitatis, (inqt) ex Italiæ fuga cōſecutus es Hānibal, ſi hæc a Scipiōe impetras,ꝓhibuitq; ulterius quēq̃ ad ſe mittere.Nōnulla igi tur inter ſe cōminati ad exercitus q̃ſq; ſuos rediere, Erat ci uitas haud lōge ab his nomine Cilla, huic ꝓximus collis ſta tuendis caſtris idoneus,quē cum Hannibal occupare uellet, nōnullos ꝑmiſit,q locū caſtris metarentur. Ipſe ſublato exer citu ꝓceſſit quaſi collē recepturus. Præueniēte aūt Scipiōe in mediis deſtitutus eſt aruis, ſine aquatione ꝑpetē noctē in effodiendis puteis aſſumēs. Cum milites iugi labore ſuf- foſſis arenis,modicū qd aquæ turbatioris haurirēt,ſine ci- bariis neglecti & inculti,multi quoq; in armis peruigiles ſtetiſſēt. Quibus intellectis Scipio die luceſcēte exercitū in eos emiſit ex itinere,uigilia ſitiq; cōfectos. Hoc loco Hāni balē contriſtatū ferunt cum pugnā detractaret,diuq; cogi- taſſe quid potiſſimū eſſet acturus. Si.n.ꝑſiſteret fore uide- bat,ut in arida regione deſtitetus ſiti cōficeretur. Sim fu- geret,animos hoſtiū alacriores redderet.Tādē multa uer- ſanti,ob

Hānibalis exercitus.

ſanti, ob præſentē ſortem neceſſariū uiſum eſt, q̄ primū bello decernere, ac ſtatim ad quinquaginta millia militū in aciem eduxit, elephātos uero octoginta quos in hūc modū inſtruxiſſe dicitur. Primū q̄dē elephātos in frōte p interualla diſpoſuit, quæ formidoloſiora uiderētur anteponens oculis. Sub iis tertiū totius exercitus agmē collocatū Celtæ. ſ. ac Ligures, q̄bus ſagittarii inuicē admixti ſuberant. Funditores p̄terea Mauruſii, & Gymnaſii. Poſt hos ſecūda ſtabat acies. In hac Carthaginēſes & Libyci inerāt. Vltimi uero q̄cunq; Italia excedentē ſecuti fuerāt, in q̄bus potiſſimū ſpē poſuerat, eq̄tes in cornibus locati ſunt. Hoc modo acies ab Hanibale inſtituta. Scipioni uero ad tria ſupra uigīti millia militū fuere. Italoꝝ & Romanoꝝ eq̄tes mille & q̄ngenti. Aderat auxilio Maſſiniſa plurimo humidaꝝ ſeptus eq̄tatu, & Dacamas alter rex, regulis eq̄tes ſexcētos agēs. Pedites igitur uniuerſos quēadmodū Hānibal in tres diſtinxit ordines. Cohortes oēs rectas iuſſit cōmorari, ut liberius p eas eq̄tatus ſine impedimento decurreret. Singulis aūt cohortibus p̄pugnatores in fronte cōſtituit, q̄ ſudes bicubitas maxime denſas, plures etiā ferro munitas e pelthis in elephātos manu iacerēt. His cæteriſq; peditibus edictū fuerat, ut elephātoꝝ declinarēt impetū, curſuq; hincinde citato beſtias telis agitarent. Demū p̄pingores effecti ſi poſſent eaꝝ neruos ferro cęderent, In hunc modū peditatus a Scipione diſtributus eſt. Eq̄tes uero & in primis Numidas cornibus p̄ſidere uoluit elephātoꝝ faciē, atq; impetū p̄ferre ſolitos. Italos cōtra ob inſuetudinē in extremā trāſtulit aciē, ut cum elephātoꝝ uim primi propuliſſent ipſi per acierū interualla facile trāſire poſſent, ſingulis aūt eq̄tibus miniſter additus qui tela plura deferret, elephātos cū opus eſſet ab icurſu auerteret. Eo modo equi

Scipionis exercitus.

Dacamas regulus.

tatus ab illo diſpoſitus eſt, dextrũ cornu Lelio, ſiniſtrũ Octa uio regendũ dedit. Ipſe inter medios conſtitit. Pari modo locutus eſt Hãnibal. Vterq; ex eoꝝ gloria multis hicinde ſtipatus militibus, qbus cũ maxie laborandũ eſſet in bello uterentur. Hos ad quatuor millia Hannibal, duo millia dũtaxat Scipio ducebat trecẽtis additis Italis, quos in Sicilia ſecum agẽs armis, equiſq; inſtruxerat. Cum in prõptu eſſẽt omnia duces equis diſcurrẽtes ſuos uiciſſim ad bellũ hortabantur. Scipio deos in conſpectũ militũ inuocãs Carthaginẽſiũ perfidię teſtes aſſerebat, q fœdera toties inita uiolaſſent, nõ magnifaciendã eſſe hoſtiũ multitudinẽ. Cæteꝝ uirtutẽ exiſtimãdam, ob quã multo plures in eadẽ prouincia uiciſſent, quod ſi uictoribus ad belli euentũ timor aut ignauia, aut trepidatio ulla inſit, q̃to magis uictis ipſis ex neceſſitate ineſſe exiſtimẽt. Ad hũc modũ Scipio ſuos allocutus poſthabito pauore ad bellũ incitabat. Hãnibal altera ex parte quę in Italia a ſuis geſta eſſent memorabat, quã multa & p̃clara egiſſent nec cũ Numidis uerũ cũ Italis oĩbus & in ipſa Italia, paucitatẽ præterea hoſtiũ illis oſtẽdebat, hortabaturq; ne deteriores paucioribus, ipſi multo plures in ꝓpria tellure exiſterẽt. Diſcrimẽ deniq; inſtãtis belli unuſq;ſq; ſuis recẽſebat. Hannibal non Carthaginẽ modo, ſed Libyã omnẽ ex huiuſmodi pugna pendere aiebat, & an ſerui futuri eſſẽt, an eoꝝ principatũq; cepiſſent retenturi. Scipio ne uictis quidẽ fugã tuto patere, uictoribus gloriã, ſummũ imperiũ, præſentiũ laborũ requiẽ, reditũ deniq; ad ſuos polliceri. Sic quiſq; ſuos adhortatus ad prętiũ acceſſit. Prior Hannibal ſignũ dare tuba imperat. Cui a Scipione uiciſſim reclamatũ eſt. Congredietibus ipſis primi elephãti terribili apparatu inſidẽtiũ ſtimulis agitari pugnã incepe. Ad hos eqs accurrẽtes Numi

Exhortatiões imperatoꝝ.

Initur pugna.

dæ turmatim eos uulnerabāt,quouſq; ſaucii,ac fugientes,nec
ſatis aſſeſſorꝝ imperio parentes,e pugna diſceſſere. Et hæc q
dē circa elephātos ad cornua exercitus geſta,At media acie
Romanorꝝ pedites locati fœdere ꝑterebātur. Quippe cū pu-
gnæ aut ſatis gnari timidioreſq; ꝑterea armis onuſti neq; fu-
gere,neq; inſeq facile poterāt,his Scipio eqtes Italos a ter-
go inſtātes,ac leuius armatos ꝓlio adiūgit, eoſq; ex eqs me-
tu territis deſcēdere haſtiſq; elephātos paſſim diſcurrētes in-
ſectari iuſſit.Ipſe inter cæteros primus eq̄ deſcēdit, elephā-
tūq; irruētē haſta trāſuerberat. Qua ex re excitati reliq in
elephātos celeri curſu ferūtur,uulneratoſq; ab impetu auer-
tūt.Vacuefacta igitur elephātis acie pugna uirorꝝ,equorūq;
fieri cœpta.Dextrū Romanorꝝ cornu cui Lelius ꝑerat.Numi- Lelius.
das aduerſos pellere cępit.Nā Maſſiniſa unū ex regulis Maſ-
ſathen nomine humi ſtrauerat.Cæterꝝ accurrente Hānibale
pugna ex integro reſtituta eſt.Siniſtrꝝ uero Romanorꝝ cornu Octauius.
qđ Octauius regebat Celtę, ac Lugures uehemētius urge-
bāt,his ꝓpter Scipio Thermū tribunū cū electioribus auxi-
lio mittit.Hānibal in leuū Ligures, ac Celtas adeqtare iu-
bet,ſecūdā Carthaginēſiū, ac Libycorꝝ aciē iferēs Romanis,
Vidēs igitur illū Scipio cū aliis copiis accurrit. Duobus igi-
tur clariſſimis ducibus i pugnā ꝓdeūtibus cōtētio inter oēs
ſplēdida, timorq; uerſabatur,nihil ꝓmptitudiīs ab ullo omiſ-
ſum eſt,uehemēti ꝓlio labore,ac uociferatione cūcta ſtrepe-
bāt.Cū lōga & incerta pugna eſſet milites imꝑatorꝝ ſortem
miſerari inuicē armis concurrūt, eo modo celerius ꝓliū cō-
fici poſſe ſperantes. Infeſtis etiā haſtis inter ſe cōcurrere du-
ces.Id aduertēs Maſſiniſa.Romani porro ducē militari mo-
re certantem conſpicati uehementius in pugnam ruūt,per-
turbatoſque hoſtes inſequi cœperunt. Hi neque adequitante

Hannibale, atq; rogãte, ut fugã ſiſterēt, pugnã denuo ingrederentur exorari potuere. Itaq; deſtitutis ipſis Italos, q cũ eo uenerãt, ſtabilē q; adhuc aciē ſeruabãt, in pugnã excitat ratus, Romanos ſparſim, ac ſine ordine ſuos inſequentes facile turbari poſſe. At illi ducis aſtutia pſpecta, dato ſigno celerri me ſe inuicē ab inſecutõe reuocãt, iterũq; ad plĩũ redeũt, qbus cũ haſtæ eqq; deficerent enſibus inter ſe cõplexi, bellũ gerũt, hic uero ingētē cædē, immēſa uulnera cernere erat, cadētiũ gemitus, interficiētiũ minæ exaudiebãtur donec Itali hoſtes in fugã uertũt, fugiēteſq; iſequũtur, Tũ belli ſentētia illuſtris uiſa. Hãnibal cũ e fuga pceps, Numidarũ equites q̃ plurimos adhuc ſtãtes uideret, indignũ ratus eos derelinquere, cõuer ſis accurrit habenis, iterũq; in pſequētes adhortatur ſperans utile qppiã eo in plio ſe facturũ. Primis igitur Maſſyliis inue ctus præliũ renouat. Et hæc unica Maſſiniſſæ & Hannibalis pugna fuit cũ uterq; cõſiſteret. Prõptis ergo animis inuicē cõ greſſi depugnabãt. Maſſiniſa equo plapſus hoſtē pedes aggre ditur, accurrētēq; ſibi ante alios eqtē obtrũcat. Deide tela ab elephãtis derelicta ſuſcipiēs infixaq; diuellēs, in hoſtē detor quebat, uerũ diũ fruſtra nititur eqtē ppius ſtãtē cõfodit. Poſtre mo telũ educere cõatus brachio traiicitur. Poſt modicũ itaq; pugna excedere cõpellitur. Scipio intellecta re, ut Maſſiniſſę inſtãti piculo conſuleret auxilio accurrit. Interim Maſſiniſſam alterius equo inſidētē, & in pliũ redeũtē, cernit uulnus palã oſtētãtē. Erat belli diſcrimē iterũ inter utroſq; par, ipſis duces uerētibus quouſq; Hannibal Iberos & Celtas tumulo quodã cõſiſtētes curſu ad eos delatus, euocat, ueluti ĩ pugnã deducturus, tũ uero cæteri plio intēti cũ cauſam ignorarēt, motum ducis fugã arbitrati e plio diſcedunt, nulloq; ordine palãtes effundũtur, nec qua Hannibalē eũtē conſpexere, uerũ

ut caſus quéq; impulit, fugam capeſſũt, eoq; modo exercitus Victoria
oĩs diſſipatus eſt. Romani deuictis hoſtibus temere effuſi in de Hanni-
ſequi cœperunt, nec ipſi admodũq; quæ ab Hannibale geſta bale.
erãt diſcernentes. At ille Iberiis & Celtis denuo comitatus
aderat. Qua ex re Scipio iterũ ſuos ab inſecutione reuocari
monet, lõgeq; plures q̃ quos ducebat Hannibal, e tumulo re
diẽs in acie ſtatuit, ita ut eorũ ipetũ facile pferre poſſet. Han
nibal hac ultima fruſtratus ſpe poſtq̃ oia a ſe incaſſum atteta
ri uidit, deſperatis rebus nõ iã cláculũ, ſed apte fugã arripit,
quẽ plurimi Romanorũ eqtũ ſubinde cõſpicati ppere inſequũ-
tur, Verũ ante alios Maſſiniſa quéq̃ uulneris dolore ppedi- Maſſiniſæ
tus, cõtinuo ppius urgebat equo haud parui faciẽs Hanniba- probitas.
lẽ Scipioni captiuũ ducere. Ceterũ beneficio noctis ereptus
cũ uiginti dũtaxat eqtibus, q eius curſum ſeq potuere ad ur-
bẽ puenit, cui Thunex eſt nomẽ. Hic Bretiorũ, & Iberorũ eq-
tes q̃ plures e pugna aufugiſſe uidet. Veritus igitur Iberos,
utpote barbaros nõ minus Bretios ſuſpectos habuit, gẽtẽ Ita-
licam Scipioni amicã arbitratus, facile ob ea quæ in Italia
egiſſet ueniã ab illo petituros eſſe, ob id unico comitatus eq
te cui maxime fidebat, Adrumentũ urbẽ maritimã acceſſit, Adrumẽtũ
duabus noctibus totidẽq; diebus ad tria millia ſtadia emen-
ſus. In ea exercitus ſui partẽ q̃ ad cõmeatus curã deſtinaue-
rat, inuenit. Præmiſſis itaq; nonnullis ad finitima loca, q̃uſq;
e bello fugiẽtes reuocabat, arma machinaſq; præparabat. At
Scipio tã inſigni uictoria elatus q̃cunq; ex pda minus utilia
uiſa ſunt igne cremauit, cętera ut Romanis ducibus mos eſt
aſſeruari iubet. Ex his decẽ auri talẽta, argẽti uero duo mil
lia & quingẽta, elephãtũq; eximie ornatũ, ac captiuorũ quoſ- Vtilis ui-
cũq; clariſſimos Romã miſit. Ad hæc Leliũ uictoriæ nunciũ ctoria.
cum claſſe ire iuſſit. Reliqua inter milites, ut cuiuſq; uirtus

mereri uiſa eſt diſtributa ſunt. Maſſiniſa aurea corona donatus eſt. Ipſe urbes oẽs circũuectus i poteſtatẽ redegit. Et hic finis Hãnibalis & Scipionis in Libya belli fuit, in quo inuicẽ tũ primũ collatis uiribus dimicatũ eſt. Romanorum duo millia & quingenti ea pugna cecidere. Ex Maſſiniſæ militibus multo plures. Hoſtiũ uero qnq; & uiginti millia, cæſa tradũtur, captiui octo mille & qngẽti abacti. Præterea Iberi q ad Scipiõem traſſugerãt trecẽti. Numidæ uero q ad Maſſiniſam octingẽti. Ignorãtibus adhuc Carthaginenſibus, Romaniſq; belli euẽtum Carthaginẽſes Magonẽ q Celtas deduceret in Italiã deſcẽdere, ſin minus id queat cũ ipſis in Libyã adnauigare iubẽt. Interceptis aũt literis & Romã miſſis nouũ denuo exercitũ, eqtes, naues, pecuniãq; Romani Scipioni decernũt. Scipio Octauiũ terreſtri itinere Carthaginẽ pmittit. Ipſe ſubinde nauibus aduẽtabat. At Carthaginẽſes cognita Hãnibalis clade legatos Scipioni cũ naui deſtinãt Hanonẽ cognomine magnũ, & Haſdrubalẽ Heriphũ. Hi tubicinẽ in pra nauis ſtatuẽtes porrectis manibus ſupplicũ more deprecabãtur, quos Scipio in exercitũ uenire iuſſit, Ipſe editiori ſolio locatus quæ dicturi eſſẽt expectabat. Legati pfuſio lacbrymis humi ſe pſternũt. Hos miniſter aſſurgere monitos quæ uellẽt effari impat. Tũc Haſdrubal Heriphus in hũc modũ allocutus eſt. Nihil qdem fas eſto Romani & Annoni ipſi, reliquiq; Carthaginẽſibus qcũq; nõ inſipientes ſunt purgare crimina q̃ nobis obiiciũtur. Legatos ueſtros in quos ciuitas noſtra, haud ſpõte deliquerat fame cõpulſa, tutati ſumus, eoſq; ad uos ſaluos miſimus, æquũ eſt aũt nõ oĩbus ſuccenſere Carthaginẽſibus iis q pacẽ prius petiere, cupideq; ſuſceptã firmauere ſacramẽto. Sũt aũt populi ad deteriora pcliues, & qcqd multitudini gratius eſt locũ obtinet, qđ & nos paſſi ſumus, neq; ſua-

dere potentes, neq; cōtinere, ob illos qui nos criminabantur, omnemq; fiduciam a nobis auferebant. Neq; noſtra ſuaſione, aut conſilio hæc ipſa indicetis o Romani, uel ſi fidere cum ſtantibus peccatum ducitis, famē, ac neceſſitatem eorum quæ ob hæc paſſi ſumus cogitate, quorum nullum opus uoluntariū nobis fuit. Modo quidem pacem exorare, pecunias tot impendere, naues longas præter paucas omnes dimittere, plurimū quoq; imperii uobis ſinere, & hæc omnia firmare ſacramēto. Iuſiurandum interea Romam mittētes cum legati noſtri apud uos adhuc eſſent, ſpōte deliquiſſe creditis, Verum potius deorum quempiam uobis inimicum fuiſſe putandum eſt, ac tempeſtatem quæ ueſtros commeatus Carthaginem detulit, ex quo tempeſtate fames uos eripuit non bene ſuper iis, qui omnium indigni ſunt indicantes. Non enim a multitudine incompoſita, atq; infelici ratio exigenda eſt. Sin uobis & hoc modo erraſſe uidemur non infelices extitiſſe, id quoq; fatemur, & ob id ueniam a uobis deprecamur. Eſt quidem innocentium iuſtificatio propria, delinquentium uero deprecatio cenſenda, in qua feliciſſimorum miſericordia eo facilior eſſe debet, quo humana contemplantes ob ſubitos caſus eos deprecari uident, quos paulo ad nocendum potentes conſpexere. Qualis Carthaginenſium ciuitas olim fuerat, quæ cunctarum in Libya, potentia ſuperior nauibus, pecuniis, atq; elephantis abūdabat, equeſtribus copiis, pedeſtribuſq; florebat, pluribus nationibus per ſeptingentos annos imperauerat, totius Libyæ, aliarumq; gentium, inſularum præterea, mariſq; domina nōnunq̄ de imperio uobis contenderat, nunc omnibus deſtituta neminem ſibi obſequentem habet, nō equitem, non peditem, non nauim, non elephantum, quorum omniū ſalutis ſpem nobis ademiſtis. Sed & in nobis ſunt qui mala ſuo

Populi ad malū procliues.

Multitudo in cōpoſita

lerunt, ad quæ opus eſt o Romani, uel indignationēq; fortunæ in uobis obſeruātes mediocriter pſperitate ueſtra uti, magnanimitatiſq; ueſtræ nequaq̄ obliuiſci, & aliquādo Carthaginenſium infelicitati condigna facere, rerum mutationes ſine inuidia, in noſtris diſponentes cladibus, ut apud deum irreprehenſibilia ueſtra ſint erga homines laude, & cōmendatione digna. Non enim ut deficiant Carthaginenſes a uobis metuendū eſt, qui tantū pœnitentiæ tantūq; pœne ob præteritorū tulere perfidiam. Eſt profecto ſapientibus innocentię cuſtodia, ſalubre conſiliū, delinquentibus uero pœnitentia atq; pœna. Conſtantioreſq; eos eſſe neceſſe eſt, qui caſtigatione affecti ſunt, quā qui nihil mali pertulerūt. Neq; dignū eſt o Romani quæ Carthaginenſibus obiici a uobis ſolent perfidiā crudelitatēq; ea uos imitari. Infelicibus quippe aliorū delicta exempla ſunt oburgētes clades. Felicibus aūt in poteſtate clementia eſt. Nec uero utilius aut glorioſius imperio ueſtro futurū eſt, tamen urbem delere potius q̄ ſeruare. Eritis enim in utilitatibus ueſtris meliores uobis iudices. Nos autem uobis, & ad ſalutem ueſtram hæc duo magis efferemus dignitatem ſcilicet principatus noſtri, & ueſtram erga nos moderationē quā ſi armis tamē imperii tantumq; potentiæ eſſetis aſſecuti. Quibus autē conditionibus pacem obtuleritis iis utemur, ſuperuacuū eſt illis ulterius loqui qui ſe ſuaq; arbitrio ueſtro permiſere. Hæc effatus Heriphus fletum edidit. Scipio illis excedere iuſſis primores conuocat, cū his diutius conſilio immoratus tandē legatos acciri iubet, quibus in hunc modū locutus eſt. Ne minima quidem uenia digni eſtis o Carthaginenſes qui totiens fœdera inita uiolaſtis, & hæc ultima in legatos adeo apte, adeo inique ſęuientes corrupiſtis, ut neq; negare, neq; contradicere fas

Salubre cōſiliū.

Reſponſio Scipionis.

ſit, quin extremo ſupplicio digni ſitis. Quid manifeſta accuſare opus eſt? Ad p̃ces cõfugite qui ne Romanoꝝ quidẽ nomen liquiſſetis, ſi uictoriam fuiſſetis adepti. Sed neq; nos ſimilia uobis egimus, ex quo legatos ueſtros Romæ cõmorantes, fœdera pro uobis ſancientes, cũ noſtros uiolauiſſetis ciuitas noſtra liberos ire iuſſit. Ego ueſtros in caſtra delatos ad me inſtante adhuc bello illeſos remiſi. Neceſſe eſt igitur ut errores aliquãdo cognoſcatis ueſtros, & quodcũq; nobis reliquerimus id omne in lucro deputetis eſſe. Dicã igitur quæ mihi uidebuntur. Senatus uero ſanciet ſi putauerit. Dabimus iterum uobis pacem o Carthaginenſes, ſi naues longas, decem duntaxat exceptis Romanis tradideritis, ſi elephantos quos habebitis & cætera prius per uos ſublata reſtitueritis uel eoꝝ precium me indice ſi qua incerta erunt, perſoluetis. Captiuos præterea omnes ac transfugas & quoſcunq; ex Italia eduxit Hannibal tradideritis, & hæc intra trigeſimã diem ex quo pacem ſuſceperitis a uobis fieri poſcimus. Intra ſexageſimã uero Mgonem Liguria excedere, præſidiaq; ueſtra ex urbibus educere, quæ extra Phœnicũ foſſam ſitæ ſunt, obſides uniuerſos reddere, quotannis etiã talenta Euboica ducenta in annos quinquaginta Romanis pẽdere, neq; Celtas aut Ligures ſtipendio cõducere ulterius, neq; Maſſiniſſę aliis ue Romanoꝝ ſociis inferre bellum, aut Carthaginenſium quẽpiam ad id mittere. Ciuitatem liberã habere, & regionem omnem quæ intra Phœnicum foſſam cõtinetur. Me autem nauigante in Libyam Romanoꝝ ſocios & cõfœderatos terra mariq; habere ſi ſenatui populoq; Romano uiſum fuerit. Quibus approbatis Romanoꝝ exercitũ intra dies centum e Libya educemus, inducias quas uolueritis impendemus. Sin legatos Romam mittere uobis placet

pueros obſides centum quinquaginta mihi dabitis quos ipſe elegerim. Adhæc exercitus impēſam talenta alia mille per ſoluetis, cōmeatūq; conferetis. Elapſis induciis obſides ſuſcipietis ueſtros. Hæc a Scipione prolata legati ad Carthaginenſes deſerūt. Multitudine itaq; in unum collecta per plures dies & quid agendū foret conſultante potioribus quidē quæ a Romanis proponebātur ſuſcipienda eſſe ne bis diffidentes omnia in diſcrimen ponerent uidebantur. Plebei ecōtra non tamen periculum imminens quā eorum quæ ipſis auferrentur copiam æſtimantes, diſcidere cœperunt. Palā etiā quæri frumentum quod in fame pernéceſſariū ciuibus etiā a primoribus per inducias tradi hoſtibus. Deniq; in unum collecti eorum domos igne ſuccenſuros ſpoliaturoſq; minitabantur. Tandem placuit Hannibalē qui pedites quinq; mille equitēs ſexcentos in unum collegerat, & in urbe Mathamacaſtra habebat in conſilium uocari. Cum acceſſiſſet ac plæriq; moderatiores uereri cœpiſſent, ne uir bello deditus multitudinem ultro in illos concitaret, ille pudice admodum pacem ſuſcipiendam exhortatus eſt. At multitudo ira concita in illum proclamare, omnibuſq; minitari cœpit ſicut plurimi ex notis deſperata urbe partim ad Maſſiniſam partim in Romanorum caſtra confugerent, Carthaginenſes plurimum frumenti in foro cumulatū ab Hannibale intelligētes.

Marthama urbs.

Defectus unius folii in quo tumultus populi contineri uidebatur. Deinde Romanoꝝ cōſultatio de rebus Carthaginenſium, ut patet ex fragmēto oratiōs ſequentis.

Oratio cui pacem aũt non admittere turpe & inuidioſum eſt,quæ Sci & princi pio optime callens, ut apparet eius ſententiã ad nos miſiſſe piũ deeſt, exiſtimo,ut conſultãdi morã uel cunctãtibus adimeret. Ae & nomen quum eſt illũ multo melius hæc ipſa intelligere p̃ſentẽ operi auctoris. atq; intuentẽ. Cuius ſuaſiones ſi cõtemni a nobis ſenſerit nõ Suadet au mediocri dolore eum afficiemus,patriæ amatorẽ imperato tem Roma remq; pręcipuũ,qui nos in Libyã ire dubitantes conſilio ſuo nis Scipiõi impulit,exercitũ a ſeipſo confirmauit,& ad ea quæ nũq̃ ſpe obſequẽdũ rauiſſemus euexit. Quod profecto admiratione dignũ arbi & Cartha tror,nos qui a principio huius belli deſides,negligẽteſq; fui ginenſibus mus,nunc adeo ſup̃be,adeo intemperãter, in hoſtes ferri, pacẽ cõce quod ſiq̃s hæc bene fieri exiſtimat, ac fœdera denuo a Car dendã. thaginẽſibus uiolari metuit, nũc uel inprimis ab illis obſer uatum iri certo ſciat, qui ob p̃teritoꝝ inconſtantiã tot ma la p̃peſſi ſunt,pietatẽq; in futuꝝ obſeruaturos magis, qui ab impietate corruerũt. Nec p̃fecto eiuſdẽ conſilii eſſe exiſti mo,modo quidem Carthaginẽſes, ut impotẽtes ſpernere,de inde ne deficere iterũ poſſint,expaueſcere. Cuſtodire autẽ eos ne in maius extollãtur, facilius eſſe arbitror q̃ delere. Nunc q̃dem ex deſperatione pugnaturos reor quos ſubinde cum timore ſeruare oporteat. Satis illis maloꝝ etiã ſine no bis iniunctũ eſt,q̃bus omnes finitimi infenſi ſunt, ne uim ali quando ab illis patiãtur, & Maſſiniſa nobis amiciſſimus cõ tinue illis imminet,quod ſi quis hęc oia cõtemnit,ut & ipſe Scipionis imperiũ aliquando mereatur, hoc ſolũ quod ad ſe ſpectat,reſpicit,et quę illi euenere,ſibi futura cõfidit.Quid enim utilitatis aſſequemur urbem ſuſcipiẽtes quã habemus? Delebimus ne funditus,q̃m frumentũ naueſq; rapuerũt,quæ cum multis aliis nobis debent?Hoc certe nos facere iniuriã eſt ſi deoꝝ indignationẽ ſi hominũ inuidiã multifacimus,

Maſſiniſæ ne habendã dabimus? At ille quidẽ amicus nobis eſt, quẽ tamen in maius adaugeri haud tutũ æſtimo, qui potius inuicẽ eos cõtendere, ac bellare utilius arbitror populo Romano. At quos prouẽtus ex ea regiõe referemus? Sed eos in ſeruãdis exercitibus illic noſtris cõſumere oportebit. Multis qppe, ut inter plurimos accolas potiſſimũ barbaros indigebimus. Colonos ne illuc emittemus in medio tot Numidarum, qui barbaroꝝ potiſſimi ſemp dira meditãtur? Qui ſi forte ſuꝑiores euaſerint, ut in futuꝝ nobis formidoloſi ſint, atq; aduerſi neceſſe eſt regionẽ tam amplã, noſtraq; uberiorẽ, multo magis poſſidentes. Quæ ꝑfecto animaduertẽs Scipio, conſulere mihi uidetur Carthaginenſiũ preces haud ſpernẽdas eẽ a nobis. Quãobrẽ ſupplicãtibus ipſis, ſuadẽtiq; Scipioni aſſentiendũ arbitror. Sic ille effatus eſt. P. aũt Cornelius Cornelii Lẽtuli affinis, ac cognatus, q tum cõſulatum obtinebat & Scipioni fauere uidebatur, cõtra in hũc modũ dixit. Hoc quidem cõmodũ o uiri quod ſolũ hoſtibus utile eſt, quod & iſti inquãtũ poſſũt nobis ſuadere conãtur, quorum ꝑfidiã cum potentia cuſtodire opus eſt, aut uires delere ex quo ꝑfidiã non licet, in qua re nullũ tẽpus habilius q̃ ꝑſens eſt quod nos a Carthaginenſiũ timore liberet, in quo omniũ maxime imbecilles ſunt, atq; infirmi ad utrũuis iterum augeri. Non. n. quod iuſtũ, & æquũ eſt, effugere eſt animus, nec immoderatã mihi opinionẽ in Carthaginẽſes uideor afferre, qui in rebus proſperis inique agunt, iniurias õibus inferunt, in aduerſis uero deꝑcantur, & ſi quid proſperi ſubito affulſit iura ꝑuertunt, neq; fœderꝝ reuerentiã aut iuſiurandi rationẽ tenent. Hos quis ſalute dignos eſſe exiſtimat, ob inuidiã hominũ indignationẽq; deoꝝ. Ego quidem deos arbitror ad hæc deduxiſſe Carthaginẽſes, ut alie

quãdo impietatis ſuæ pœnas luãt eorũq; quæ in Sicilia, Ita lia Iberia, & in ipſa Libya erga nos, alioſq; oẽs uiolatis cõtinuo fœderibus, egere crudeliter, impieq; fecere. Quorũ ex tera prius uobis q̃ domeſtica referre cupio, ut plane illos intelligatis Carthagineſibus infenſi an pœnas dederint. Hi Saguntinorũ adoleſcẽtes q Iberiæ urbẽ inclytã amiciſſimã nobis incolũt, cũ qua fœdera inierãt, cũ nihil mali ab iis paſſi

Nuceria urbs.

eſſent, interemerũt. Hi Nuceriã urbẽ nobis obſequentẽ p fœdera ingreſſi, iureiurãdo adhibito ſingulos ciuiũ cũ duabus tunicis ſe dimiſſuros eſſe, cũ in poteſtatẽ redegiſſet primũ ſenatũ eorũ intra balnea cõcluſum, adhibito igne necarũt. Ciues uero abeũtes telis inſecuti ſunt. Acheranorũ p̃terea ſenatum per inducias fidentẽ puteis merſere ora ſaxis obruẽtes

M. Cornelius.

M. Corneliũ conſulẽ noſtrũ pari perfidia deluſum cõpulere imperatorẽ ſuũ ueluti morbo cubantẽ inuiſere. Demũ ui ſublatũ ex Sicilia in Libyã cũ duabus & uiginti nauibus ca

Atilius regulus.

ptiuũ abduxerũt. Porro Atiliũ regulũ alterũ imperatorẽ noſtrũ, ob fœdera ad eos redeũtẽ afflixere tormẽtis. Quod autem Hannibal uel bello, uel inſidiis, uel iureiurãdo uiolato ciuitates, aut exercitus noſtros, aut Ligurũ cõfederatos populi Romani decepit, eorũ urbes diripuerit, aut cum eo militantes ad id induxerit longũ eſſet enumerare. Hoc ſolũ dixerim quadringẽtas nobis affuiſſe urbes, quarũ captiuos partim foſſis obruerit, partim fluminibus immerſerit per quorũ corpora tanq̃ per pontes ductaret exercitũ. Alios elephãtis obterendos ſubiecit. Fuere quos inuicẽ pugnare cogeret, fratres fratribus, patres filiis opponens. Nuper aũt legatis pro pace ad nos miſſis, non rogauerũt modo Carthagineſes uerũ iureiurãdo cõfirmarunt. Demũ cũ legati eorũ apud nos adhuc eſſent, naues noſtras in Libya dep̃dati ſunt militibus in

uincula coniectis tm̄ ipſis ignorātiæ ob crudelitatē̄ īmeſt. His igitur quicq̄ miſericordiæ aūt moderationis ab aliis im pendi debet, qui nihil moderatū, nihil manſuetū norūt, quiq; uictoriā adepti, ut Scipio inquit neutiq̄ Romanoꝝ nomē no bis reliqſſent. Sed fides illis incōcuſſa dextera inuiolata eſt. Quæ fœdera, quæ iura excogitari queūt quæ iſti non cōtē pſerint, quæ tam iuſte facta, aut gratis data quæ pro nihilo non habuerint. Non imitabimur inquit eos. Sed quę fœdera a nobis diſſolui poſſunt qui nunq̄ fœdus iecimus. At crude litatem eoꝝ, ut aiunt, non ſequemur. Amicos ergo & ſocios tam crudeles habebimus, neutrū certe laude dignū. Cæteꝝ ſe nobis lege, belli permiſcere queādmodū multi ſæpe fece runt. Scrutemur igitur an pro iis quæ daturi ſimus gratias ſint habituri, an potius ex fœdere impoſitū ſibi exiſtiment. Differūt hæc.n. inter ſe. Quouſq; uero hæc nobiſcū cōpoſue rint uiolabūt denuo excuſationē quādā fœderū, ut olim præ ferētes quaſi a nobis inique ſpoliati ſint. Dubia uero ad diſ ſentionem ſunt aptiſſima. Cum autē ſeipſos nobis dederit, ar miſq; adeptis corpora in poteſtate noſtra fuerint, ſentiētq̀ ſe nihil habere proprii, idq̀ animis eoꝝ infixū ſteterit, quicqd a nobis oblatū erit, tanq̄ alienū ultro cupient. Sin aliter Sci pioni uiſum eſt ſententias rogare licet. Sin inſciis uobis hæc ipſe cū Carthaginēſibus egit, qd nobis rē cōſultandā defert. Ego uero tanq̄ primoribus uobis in indicio quę ſentirē, apire nolui, quæ ne utilitati publicæ cōuenire exiſtimaui. Hæc a publio in hūc modū relata ſunt. Senatus p ſingulos ſētētiā rogare cœpit. Plures igitur Scipionis mētē ſecuti ſunt. Et hęc tertia cū Romāis ac Carthaginēſibus fuere fœdera, ad q̄ po tiſſimū Scipio illis uidetur induxiſſe ſiue eoꝝ rōne quę prius dicta ſūt, ſiue qꝫ Carthaginēſibus pricipatū ademiſſe abūde

Dubia diſſentionem afferūt.

ad felicitatē uiſum eſt. Sunt qui putent Scipionem utilitati publicę conſulentē, urbem illā Romanis finitimā, atq; emulam ſeruari maluiſſe ne aliquādo ſecūdis elati rebus, p ociū ignauiāq; torpeſcerent. Quod & paulopoſt Catonē illis dixiſſe ferunt cum Rhodios infenſos ſermone cōpeſceret. Scipio poſt hæc ex Libya in Italiā profectus uniuerſas copias claſſe traduxit, Romāq; ad triūphū reuerſus eſt, quod omniū ante ſe ſplendidiſſimū dicitur egiſſe. Eius forma, ut nunc fit, ab illis ſeruata eſt. Fuit autē huiuſmodi. Sertis redemiti omnes p̄cinētibus tubis, currus ſpoliis refertos deducebāt. Ferebātur & ligneæ turres captaꝝ urbiū ſimulachra p̄ferentes. Scripturæ deinde & imagines eaꝝ quas geſſiſſent. Aurum deinceps & argentū partim rudibus maſſis, partim notis, aut huiuſmodi impreſſum figuris. Coronæ p̄terea quas uirtutis gratia urbes aut ſocii, aut exercitus urbi parentes militibus dediſſent. Cādidi ſubinde boues & elephāti illos ſequebantur. Poſt hos Carthaginenſiū, ac Numidaꝝ principes bello capti. Imperatorē lictores p̄ibant purpureis amicti ueſtibus, tum citharedoꝝ, ac tibyarum turba ad Hetruſcæ ſimilitudinē prōptę. Hi ſuccincti, coroniſq; aureis redemiti, ſuo quiq; ordine canētes pſallenteſq; prodibant. Hos Lidyos appellāt, ut facile crediderim Hetruſcas a Lidyis ſumpſiſſe originē. Hoꝝ in medio qſpiā talari ueſte fimbriis, ac armillis auro ſplēdētibus amictus, geſtus uarios edebat, hoſtibuſq; deuictis inſultās riſus undiq; ciebat. Poſt thuris & odoꝝ copia imperatorē circūſteterat, quē curru deaurato multiſariamq; notis refulgenti candidi uehebant equi, aureā capite geſtante coronā lapillis ornatā gēmiſq;. Hic ueſtem ſuccinctus purpureā patrio more aureis intextā ſyderibus, altera manu eburneū ſceptrū, altera laurū pręferebat, quā Romani

Triumphi forma conſueta.

uictoriæ

uictoriȩ inſigne profitetur. Vehebātur & cum eo pueri uirgineſq;, & ad habenas hincinde cognati iuuenes, denūq; exercitū ſecuti fuerāt ſcriptores, miniſtri, ſcutiferi ue, poſtremo exercitus in turmas acieſq; diuiſus currū ſequebantur. Milites quoq; lauro redemiti laurū manu ferentes, q̄bus meritorū inſignia adiūcta aderāt, quȩ primores hos quidē laudibus ferrent, hos ſalibus inſectarētur, nōnullos infamiā notarent, ſimplex deniq; triūphi forma & quā unuſquiſq; ſermōe facile explicare queat. Cum in Capitoliū uentū eſſet, Scipio depoſito apparatu epulū, ut amicis mos erat in tēplo p̄buit. Et hic finis ſecundi belli Romanis, ac Carthaginēſibus fuit, quid in Iberia inchoatū, in Libya finē habuiſſe cōſtat, ictis inter utroſq; fœderibus olympiade apud Grȩcos quarta & quadrageſima ſupra centeſimā Maſſiniſſa deinde Romanorū potētia fretus illato Carthaginēſibus bello, plurimū agri ueluti ad ſe ptinētis per uim ademerāt. Ea ex re Carthaginēſes Romanorū opē iplorare coacti. Maſſiniſſam cōciliari precabātur. Illi legatos ex ſuis miſere, q̄bus editū fuerat, ut Maſſiniſſæ clanculū fauerēt. Per hūc modū Maſſiniſſa Carthaginenſium agros magna ex parte adeptus eſt, fœderaq; inter utroſq; icta, quæ p annos q̄nquaginta p̄manſere, quo potiſſimū tpe Carthago floruit, in paceq; cōſtituta, ad ſummū potentiæ dignitatiſq; puenit ob agrorū aūt fertilitatē mariſq; cōmoda, ut in felicitate mos eſt, diſcidētibus inter ſe ciuibus hi Romanorū partes ſeq. Illi populo fauere, nōnulli Maſſiniſſæ hærere certabāt. Erāt aūt facinoris, capita plæriq;, q gloria & uirtute lōge p̄cellerēt. Romanis plurimū fauebat Hanno cognomine Magnus Maſſiniſſæ prior aderat Hanni- Hāno magnus.
bal Sarus appellatus. Populariū uero partes Amilchar Sānitis, Carthaloq;, ſequebatur, qui Romanos obſeruabant,

Celtiberis aduerſos, Maſſiniſam ſubinde ab aliis Iberis obſideri cōſpicientes, Carthaloni ſuadent, ut opē illi afferat, ut quæ in principio regionem præteruectus, eoſq; inuaderet Maſſiniſæ aduerſabātur, ac in medio utrorūq; tellure cōſiſterāt, Verū ille multis interfectis, pluribus expulſis, Libycos qui in agris morabātur, in Numidas cōcitat. Qua ex re uaria denuo inter illos prælia extitere, quouſq; Romanorū legati ad cōciliandos eos iterū miſſi, uenerūt qbus uiciſſim, ut prius a Senatu editū fuerat, ut Maſſiniſę clā fauerēt. Hi igitur q̄cūq; a rege ꝑ aſtū intercepta fuerant, hoc pacto firmauere. Primū qdē nihil dixere, aut ab ullo dici paſſi ſunt, ne qs ut in iudicio plerūq; fit, qcq̄ auferre Maſſiniſę poſſet. In medio autem ꝓgreſſi manus extenderūt. Hæc eorū ad utroſq; mādata cōciliationeſq; fuere. Nō multo poſt Maſſiniſa diſceptare iterū cœpit, & agros q magni nominantur, & rationē qnquaginta urbiū Tyſcā appellatā ſibi uēdicare. Quibus ex rebus Carthaginēſes denuo ad Romanos cōfugerūt opē poſtulātes. Hi legatos ad certā diē miſſuros ſe polliciti, eouſq; diſtulere, quoad plurima in Maſſiniſę poteſtatē perueniſſe crederēt. Tum demū illos emiſerūt, inter quos Cato fuit. Cū ad locū in q̄ de finibus agebatur uētū eſſet, ut ſibi poteſtatē omniū utriq; darēt poſtularūt. Maſſiniſa cū Romanis plurimū fideret lucri, haud incertus ſe ſuaq, eorū arbitratui facile ꝑmiſit. Carthaginēſes cōtra addubitare cœperūt. Quæ.n. antea ꝑpeſſi fuerāt, haud ęqua uidebātur. Dixere igitur quæcūq; a Scipione prius cōpoſita eſſent, inter eos neq; indiciobus, neq; correctiōe ulla indigere, niſi ſi qua interim eorū culpa emanaſſe dicerēt. At legati ſpretis illis ꝑ ꝑtes indicare ꝑgūt. Regionē itaq; i primis ſcrutari incipiūt diligētiſſime cultam, magnoſq; apparatus oſtendentem. Vrbem præterea

ingreſſi cũ potẽtiam eius cũ ciuium multitudinem, non mul to poſt Scipionis uictoriam adauctam cõſpexiſſent, admirati ſunt. Romam itaq; reuerſi ſingula ſenatui populoq; Romano rum retulerũt non æmulatione magis quã ſuſpitione cõmoti, Carthaginenſiũ urbẽ adeo infidam adeoq; finitimã in tan tum augeri dietimq; inualeſcere. Cato etiã præ cæteris ni hil tutum illis fore, ac ne libertatẽ quidẽ adeſſe poſſe ſalua atq; incolumi Carthagine profeſſus eſt. Quæ omnia intelli gens ſenatus bellũ gerere inſtituit, excuſationes etiã habuiſſe dicitur quæ nulli patefactæ ſunt. Catonem quoq; in ſenatu ſententiam dixiſſe ferunt Carthagineſes delendam eſſe. Sci pionem autem Naſicam contraria illi ſentientem, ſeruãdam ſuaſiſſe ad Romanorum metũ diutino ocio deſidiaq; languẽtiũ. Interea Carthaginenſes qui populares habebãtur. Maſſiniſſe ſocios atq; amicos aggreſſi, ad. xl. urbe pellunt, decreto fugę indicto. Populum præterea ſacramento adegere, neq; ulte rius quẽq; ex his admittere, neq; ſuadentibus, ut hos recipe rent annuere, hi uero expulſi ad Maſiniſſã cõfugiũt, eũq; ad bellũ cõcitant. Ille haud ſecus belli cupiditate ductus Geloſ ſem ac Micipſam filios eius Carthaginẽ legatos deſtinat. Ci ueſq; urbe pulſos denuo admitti poſtulat. Carthalon obuiã pro greſſus, portas illis occludi mãdauit ueritus ne expulſorum co gnati atq; amici, populum ad cõmiſſationẽ flecterẽt. Geloſſi porro redeũti Amilchar Sãnitis inopinus occurrit, occiſiſq; nõnullis ex ſociis eius Geloſſem metu terruit. Quibus rõni bus adductus Maſſiniſſa, urbẽ Horoſcopã cõtra fœdus obſide re cœpit. Carthaginenſes. v. & . xx. peditum millibus, equiti bus urbanis trecentis in unum collectis, pluribus additis. Haſdrubalem plebis fautorem in ducem eligunt, qui in Maſſiniſſam ſtatim copias mouit. Appropinquantibus autem

Bellũ inter Haſdrubalẽ & Maſſiniſſam.

ipſis Aſaſio & Subaſæ regis prætoribus cum diſſenſio inter eos & regis filios orta eſſet ãbo ad Haſdrubalẽ eqtes ſexies mille adducẽtes cõfugiũt. Quibus ex rebus elatus Haſdrubal propinqor regi caſtra poſuit, locorũ iniqtate cõfiſus. At Maſſiniſa inſidias illi ſtruẽs, copiis retro abductis fugã ſimulat Carthagineſes illũ ſequẽtes in cãpũ late patẽtẽ, uaſtũq; deducit. In eo omni ex parte colles qdã, ſcopuliq; pminebãt. Cõmeatuũ uero inopia p magna aderat. Cum in hũc locum ueniſſet Haſdrubal Maſſiniſa cõuerſis ſignis medio in cãpo caſtra locat. Haſdrubal quo tutius inſiſteret ad aſpiora loca deduxit exercitũ. Cũ ſequẽti die pliũ uiderẽtur inire, Scipio iunior q poſterius Carthaginẽ cæpit, ad regẽ uenit. Militabat aũt ea tẽpeſtate cũ. L. Luculo aduerſus Celtiberos gerẽte bellũ, & ab illo miſſus elephãtos a rege poſtulabat. Eo loco Maſſiniſa in pugnã parato corpore eqtes uniuerſos ire iuſſit, filiũq; ad ſe ueniẽtes recipe impat. Ipſe orta luce copias in ordinẽ ſtatuit, octauũ iã & octogeſimũ ætatis annũ agẽs, equitãdi peritiſſimus, nudũ ephippiis equũ, ut Numidis mos eſt ſolus inſcẽdere ſiue ducis munus obiẽs ſiue militis ſolebat. Sunt qppe Numidæ Libycorũ omniũ lõge fortiſſimi, lõgæuiſq;, ut aiunt uita lõgiores, cauſam afferũt, quod non admodũ illis frigida ſit hyẽs, ſub qua oĩa fere corrũpũtur, æſtas nõ multũ torrida, ut ad Aethiopes atq; Indos, ob idq; imaniſſimas omniũ belluas regionẽ illã gignere, homines ſub diuo aſſidue degẽtes, labore maximo exerceri, modicũ illis adeſſe uini. Cibus uero ſimplex, nulloq; apparatu, Maſſiniſa igitur aſſũpto equo copias ad bellũ inſtruebat. Haſdrubal multitudinẽ omnẽ in ordinem educit, & iã multi in equis ad plana deſcenderãt. Cũ Scipio pugnã ab edito quodã loco ueluti e theatro inſpecturus cõſcendit. Sępenumero itaq; dicere ſolebat, cũ paulo poſt

uariis in prælijs aliquãdo exerceretur, nullo unquam tẽpore tantã ſe pcepiſſe uoluptatẽ, cũ decẽ ſupra centũ milia hominum inter ſe depugnãtium, ipſe omni periculo ſolutus & cura ab alto intueretur. Addebat pterea gloriãs duos dũtaxat ſimili ante ſe ſpectaculo gauiſos eſſe, Iouẽ .ſ. ab Ida. Neptunũ uero ex Samotracia cũ acies inter ſe pugnãtes a lõge uiderẽt, pſeuerãte ab aurora uſq; in noctẽ pugna, multis hinc inde cadentibus, tandẽ Maſſiniſſa ſuperior uiſus eſt. Dũ igitur prælio excederet. Scipio illi occurrit, quẽ rex ut amicũ iãpridẽ ab auo cognitũ amplius, læte ſuſcepit, Carthagirienſes cognito Scipionis aduentu, ut eos cũ Maſſiniſſa cõponeret magnopere rogabãt, hoc munus a Scipiõe ultro ſuſceptũ oblatis inuicem petitionibus Carthaginenſes terrã omnẽ quæ circa emporiũ ſita eſt, a Maſſiniſſa reddi poſtulabãt. Daturos ſe talẽta argẽti ducenta attica, octaginta uero ad tẽpus polliceri. Transfugas quidem repetenti ne aurem quidẽ adhibuerũt, ſed infectare ad ſuos abiere. Scipio cum elephantos a Maſſiniſſa recepiſſet in Iberiã ad ducẽ rediit. Maſſiniſſa interea collem quem hoſtes inſederãt circũducta undiq; foſſa uallauit, & ne cõmeatus inferri poſſet prohibebat, cũ alioquin prope nihil eſt uixq; e lõginquo quicq̃ & id modicũ afferri poſſet. Haſdrubal itaq; belli diſcrimẽ prior cũ hoſtibus uidebatur initurũs, utpote q exercitu ualido atq; inuicto comitatus regẽ quoq; cõmeatu ſuperaret. Et hoſtes quidẽ prouocare inſtituit. Mos cũ Romanorũ legatos pacem utriq; conciliaturos aduentare intelligit amplius differre maluit. Venere tãdem legati, quibus impe ratum erat ut ſi Maſſiniſſam prælio inferiorem cernerent, ad pacem hortarentur. Sin ſuperiorem ad bellũ incitarent. Interea fames Haſdrubalẽ cęteroſq; Carthaginẽſes uehemẽtius urgere cęperat, adeo ut afflicti atq; egentes infirmis corpo

Maſſiniſſa bello ſuperior euaſit.

ribus nihil in hoſtes conari aut facere auderent. Impedimenta itaq; primum aut currus deinde equos igne torrebant. Lora atq; habenas uice ferculi mandentes, ex quibus uaria morborum genera ob ciborum prauitatem immobilitatemq; operum, æſtatis maxime temporibus illos pati contigit, cum anguſtia loci clauderentur. Ad hæc neceſſitas militũ multitudo gentium, calor Libyæ uniuerſa corruperant. Dificiente denum materia lignorum ad parandos cibos, arma cremabãt, neq; morientium quiſquam efferri Maſſiniſa cuſtodiẽte locum, neq; ob lignorũ inopiam cremari poterat, ex quo contagio ac peſtis occluſis dentibus, tabidiſq; corporibus dietim pullulabat, Iam maior pars exercitus morbo conſumpta defecerat, cum reliqui nullam ſalutis ſpem ſupereſſe rati tranſfugas Maſſiniſæ ac tria millia argenti talẽta in quinquaginta annos dare pollicentur, fugitiuos eorum iuxta fœdus recipere debere, Ipſi per unicam portam quæ in hoſtes ueheret ad unũ tranſeuntes cum ſingulis dũtaxat tunicis abire uelle. Diſcedentibus illis Geloſſes regis filius factæ paulo ante in eum perſecutionis memor, ſiue conſcio patre ſiue inſcio equites Numidas poſt illos miſit. Hi armis deſtitutos quibus ſe tuerentur, nec ſatis ad fugam promptos ob imbecillitatẽ deprehendãtes ferro cædunt. Ex octo igitur & quinquaginta millibus hominum, tot enim eos fuiſſe conſtat, uix pauci Carthaginẽ ſalui peruenerũt, inter quos & Haſdrubal eorum dux nonnulliq; Carthaginẽſiũ illuſtres extitere. Huiuſmodi igitur inter eos Maſſiniſamq; bellum geſtum. Secutum deinde tertium ac ultimum in Libya Romanorum bellum. Nam Carthaginẽſes Maſſiniſæ culpa ad has delati clades urbe diutius afflicta regem uerebantur propinquum admodum magniſq; adauctum copiis Romanos præterea aſſidue infenſos, & ex-

cuſatione imprimis in regem deferentes ſuſpectos habebant, q́ utrunq; haud indigne uibebantur ſuſpicari. Statim quippe Romani exercitus per Italiam omnem parare quaſi magnū quippiam inſtaret nulla propoſita cauſa properabant. At Carthaginenſes belli occaſionem auferre cupiētes, primum quidem Haſdrubalem Maſſiniſam mouiſſet bellum, dein Carthalonem eorum præſidem, cæteroſque eiuſdem belli ſocios, capitali pœna publice condamnant; culpam omnem in eos referentes. Legatos inſuper Romam miſere qui Maſſiniſam accuſarent, reliquoſque ſimili culpa affectos dicerent, quod inter ſe contendentes Carthaginenſium urbem in has clades conieciſſent, inimicamque inter ſe reddidiſſent, Tunc quidam ex ſenatoribus legatos in hunc modum rogaſſe feruntur. Cur ſontes a principio nequaquā condamnatis, cæterum peracto bello accuſare pergitis, & cum prælia meditati eſtis, nunc ultro irriſuri ad nos uenitis? Silentium illis tandem in hunc modum reſponſum eſt. Carthaginenſes neutique Romanis abunde adhuc ſatiſfeciſſe. Vlterius diſceptātibus illis ac rogātibus, quo tandem pacto eum ſe peccaſſe faterentur, ueniam adipiſci poſſent? Denno his uerbis reſpondetur. Si quod ſufficiens eſt, Romanis præſtiteritis. Scrutantibus ipſis inter ſe quid ſufficiens id eſſet, quidam Romanos pecuniis a Scipione impoſitis quicq̄ adiicere uelle putabant, alii regionem quæ in dubio eſſet Maſſiniſæ concedendā. Ambigentibus illis nouos denuo legatos Romam deſtinant, qui quod ſufficiens id eſſe, explicari poſcerent, quibus uiciſſim a Senatu reſponſum eſt optime Carthaginenſes quid id eſſet intelligere hiſq; dumtaxat expoſitis eos dimiſere. Qua ex re maximo in timore & trepidatione uerſari eos contigit. Vtica autē in Libya maior poſt Carthaginem ciuitas eſt protus

Carthaginiēſes Haſdrubalem ſuū ducem publice cōdemnant.

accõmodo ad cõtinendas rates, exercituũq; quoq; perfaciles receptus habet. Hæc ſexaginta ſtadiis a Carthagine diſtat, & ad bellũ opportuna maxime Carthaginenſiũ ab antiquo ęmula, tũc odio ad tẽpus patefacto legatos Romã miſerat, q urbẽ ultro illis offerrẽt. Qua ex re Senatus in bellũ pnus, paratis copiis cũ urbẽ munitiſſimã & in tpe obſequentẽ facile uideret, patefacta animi ſui interiori ui in capitoliũ pficiſcitur, quo in loco de bello cõſultare mos fuit, ibideq; Carthagineſibus bellũ inferẽdũ ſtatuit. Impatores aũt ad id cõſules. M. Maniliũ q pedites duceret. L. uero Martiũ q eqtatui præeſſet, elegerũt, qbus clã edictũ fuerat nõ prius a Carthagine exercitũ tollere q̃ urbẽ euertiſſent. Hi peractis ſacrificiis ex Sicilia ſoluẽtes Vticã uerſus nauigare pgũt, qnqueremes qnquaginta ſexcuplex, cẽtũ una deducẽtes. Has onerariæ & roſtratæ naues plures ſequebãtur, quæ octoginta millia peditũ, eqtũ quatuor millia ex omni lectoꝝ numero ſecũ ueherent, cũ oẽs ferme ciues, oẽs ſocii ueluti ad inſignẽ quandã militiã ac ſperatã uictoriã ultro accederẽt. Carthaginenſibus igitur eodem tpe belli moles rumorq; ab unico dũtaxat nuncio allatus. Is quippe belli decretũ afferebat, cũ naues in eos tendẽtes in alto uiſę. Stupẽtibus itaq; ipſis rei nouitate, cũ claſſe deſtituti nõ ſocios nõ mercenarios milites ullos haberẽt, frumẽti inopia pmerẽtur, quo obſidionẽ tolerare poſſent omneſq; ut inſperato inualidoq; bello trepidarẽt. Legatos denuo Romã eoꝝ duces mittere uiſum q pſentibus quoquo pacto obſiſterẽt, Quibus a ſenatu in hũc modũ reſponſum eſt. Si cõſulibus in Sicilia exiſtentibus intra trigeſimũ diẽ trecẽtos pueros ex nobilioribus Carthaginenſibus obſides dediſſent, fore ut cæteris quæ dicturi eſſent accõmodarẽt aures, ferrent itaq; Carthaginẽ mandatũ. Ipſi deinde

ad cõſules quæ uellent ſecreto impat. At Carthaginenſibus qq̃ eoꝝ uoluntatē ſuſpectam haberēt, nec ſatis fidei iis quæ Romanis proponebãtur ſi obſides darentur, adhiberent, ta-men ut in extremo piculo euenire ſolet ne qd ſpei intenta tū ſinerent, depoſita ſtatim mora pueros in Siciliã mittunt, parentibus eoꝝ ac domeſticis & in primis matribus fletu reclamãtibus, quæ proprios natos eiulatu gemituq; pſecutę, furibũdis ſimiles, naues quibus illi, milites, & argentũ ferebatur, inuadũt, funes auellũt, nautas pterea aggreſſę exire prohibebant. Fuere quæ p undas enatarent, filios pfuſis lachrymis intuentes, quædã quæ in littore pſiſterent, comas laniãtes, tundenteſq; pectora, is in funere mos eſt, cũ quidē uerbo, obſides ab illis exigi crederēt, re aũt, urbē Romanis tradi, ex quo nullũ huiuſmodi fœdus propoſitũ fuiſſe cõſtat, quo pueros exigerent, ob id plurimæ eaꝝ hoc ipſum inter fletus, & eiulatus diuinaſſe dicũtur nullã pueroꝝ præbitionem Carthaginenſiũ urbi utilitatē allaturã eſſe. Huiuſmodi igitur obſidũ exhibēdoꝝ Carthaginēſibus ratio fuit. In Siciliã aũt cũ adducti eſſent, cõſules eos Romã miſerũt, Carthaginenſibus uero rñſum pbuere in fine belli cętera ſe in Vtica dicturos eſſe. Ita claſſe delati caſtra diſponunt, pedites quo pridē a Scipione locati fuerãt, ſedem capiunt, naues uero in Vticæ portu cõſtiterũt. Accedentibus deinde ad eos Carthaginēſiũ legatis, conſules in edito quodã loco conſedere ducibus ac tribunis eos circũſtantibus, quos uniuerſus deinde exercitus longo ordine inſignibus obibat armis, uexilla porro recta tenuere, ut facie legati copiaꝝ multitudinem intueri poſſent. Conſulibus demum tubę ſigno cunctos ſilere iubētibus, tubicen legatos iuſſit accedere. Illi per ingentia profecti agmina neutiq̃ ad conſulũ tribunal habuere

Oratio carthaginēſiũ

adituun, ſed eo tabernaculo, quod in medio ſitum erat, perſiſtere, quibus conſules ſi quid uellent, affari imperarūt. Legati miſeranda plurima ac uaria locuti fœdera, quæ cū illis prius extitere repetebāt. Carthaginis præterea ſortem quæ tempore multitudine potentia ac principatū terræ mariſq; floruiſſet recenſentes nequaq̄ id ex iactātia ſe loqui prędicabāt. Non.n. in aduerſis iactātiæ eſſe locū, ſed ut nobis dixere, Romani & ad ueſtram moderationē ac tranquillitatē hæc exempla ſūt. Quoſcūq; etiam potentiores infelicium caſus miſereri ſolitos & ſuoꝝ ſpē ſibi pponere ne quid in aliorum fortunas indigne agāt. Hæc quippe nobis ac ueſtra pietate digna, diſſimulare maxime quæ hominū ſunt. Sin uero inter homines impios inhumanoſq; incidimus abunde nobis miſeriaꝝ hęc erunt, quę pertulimus, qui principatū terræ mariſq; amiſimus, naues noſtras omnes dedimus, nulla retinemus, elephātoꝝ poſſeſſionē uobis liquimus, obſides porro qui potiores fuerant aſſignauimus, uectigalia ſuo ordine dimiſimus, qui ab aliis continue aſſumpſimus. Hæc quidē patribus ueſtris abunde fuere cum quibus bella geſſimus. Qui fœdera nobiſcū ſancientes ut ſociis & amicis uſi ſunt. Iuſiurandū fœderibus ab utriſq; additū. Sed hi nobiſcū belligerātes fideles demū extiterunt. Vos autem cum quibus nullū unq̄ bellū fuit fœdera non obſeruaſſe criminantes tam ſubito proſiluiſtis ad arma, ac ne monitos prius inuaſiſtis. Cur id enim? An ꝙ tributa nobis non exoluimus? an naues retinuimus? an elephantos adeo inuiſos poſſidemus? Non miſericordia ulla uos detinet o Romani ꝙ quinquaginta millia hominum fame amiſimus. Sed Maſſiniſæ dicet aliquis intulimus bellum qui plurima iam ſuperlucratus eſt. Quæ omnia propter uos perferre uiſum, cum tam impie ac ſcelerate

terram illam in qua innutritus & altus eſſet, bello inua-
ſerit, aliam quæ circa emporium ſita eſt ademerit qua ſum-
pta reliquam habere cupiat quoad fœdera inter nos iacta
confuderit. Hæc enim totius belli occaſio nobis eſt. Nos au-
tem eos, qui auxilium in illum attuliſſent condemnauimus,
legatos ea de cauſa ad uos miſimus, qui pro omnibus iſtis
ſatisfacerent, & ad alios duces ueſtros, ſi quid libuiſſet im-
ponere. Quid igitur nauibus aut copiis, aut exercitibus
opus eſt contra eos, qui nec ſe peccaſſe diffitentur, & uobis
cum placuerit ſe ſubiicere parati ſunt? Quod igitur neq;
uos decepimus, neq; paruifecimus, & pati quodcunq; li-
buerit, parati ſumus, hæc ideo uobis propoſuimus. Satis ani-
mi quid eſſet, nobis perſpectum eſt cum optimos pueros po-
ſcentibus uobis, ut mandati ueſtri ratio exigebat intra ui-
geſimã diem obſides ad uos miſimus, quibus traditis æquũ
& nos fuit leges ueſtri ſeruare mandati Carthagineſiũ ur-
bem liberam ſuiſq; degentem moribus, & quæ nunc habet
poſſidentem, nobis linquere. Hæc a legatis palam dicta. Ad
quæ Cenſorinus cum aſſurrexiſſet in hunc modum reſpon- Cēſorinus
diſſe dicitur. Cauſas belli quid uobis opus eſt referre o Car-
thaginenſes legatis ueſtris Romę a Senatu de his abunde cõ-
monefactis? Quę autem apud nos mentiti eſtis paucis refel-
lam, quod & mandatum noſtrũ in primis arguit. Nos quip-
pe uobis in Sicilia ediximus cũ obſides nobis dediſſetis ue-
ſtros reliqua, in Vtica relaturos eſſe. Obſidũ uero quos mi-
ſiſtis cum celeritatem tum electionem cõmendamus. Sed
quid armis uobis opus eſt, in pace nobiſcum firma degenti-
bus? Afferre quicquid apud uos publice priuatimq; armorũ
ſagittas, catapultas ac alia oĩa nobis tradite. Sic ille locutus
eſt. Quibus legati ſe parituros reſpõderũt. Cæterũ neſcire ſe

quo pacto Haſdrubalẽ quem morte damnaſſent ad uiginti millia hominũ ſecũ adducentẽ inſtantẽq; Carthagini in poteſtatẽ eis traderent. Dicentibus perinde cõſulibus id curæ Romanis fore, & idipſum ſe facturos polliciti ſunt. Aſſumptis igitur una Cornelio Scipione, qui Naſica dictus eſt, & Gn. Cornelio cognomine Hiſpano ad ducẽta millia armorũ attulerunt, ſagittarũ, telorũ infinitã multitudinẽ. Catapultas preterea & acuta iacula, lapidũ excutiendorũ machinas uſq; ad duũ milliũ numerũ, quorũ aſpectus ſplendidus inſigniſq; uiſebatur, tot hoſtilibus curribus ea deferẽtibus, quos legati reliquiq; ſeniores totius populi quicũq; optimi in primis habebãtur, Sacerdotes præterea & illuſtres uiri, quo conſules ad pietatẽ & miſericordiã flecterẽt, ſecuti ſunt, oẽſq; ſuo ordine ante ipſos conſtiterũt. Tum Cenſorinus, erat.n. collega ſuo ad dicendũ prõptior, ſimulato geſtu cum prior ſurrexiſſe huiuſmodi ſermonẽ habuit. Veſtræ qdem obedientiæ ac prõptitudinis o Carthaginẽſes in exhibẽdis obſidibus deferendiſq; armis non mediocri laude digni eſtis. Cæterũ in rebus neceſſariis q̃ breuiſſime loqui opus eſt. Quadobrẽ reſiduũ mandati huius quod a Senatu uobis iniunctũ eſt, ſubire dignum. Tradite itaq; nobis urbem ueſtrã & aliunde quocũq; libido fert octoginta ſtadiis a mare diſtantẽ uobis cõdite. Hãc.n. quã incolitis euertere in animo eſt. Loquẽte adhuc eo Carthaginẽſes elatis ad cœlũ manibus deos inuocare, quaſi ab his decepti, Romanis multa diraq; imprecari, ſiue moribũdi, ſiue amentes, ſiue ꝙ Romanos in legatos irritare cuperẽt, una uoce ſimul occepere. Demũ in terrã prouoluti ii manibus capita contũdere, quidam ueſtes laniare, nõnulli manus ſibi afferre ueluti inſania quadã ſtimulante non ceſſabãt. Cum a fletu qeuiſſẽt mœſti ac ſilentes non alii

Simulata Cẽſorini oratio.

ter q̃ ſi uita functi eſſent pſtitere. Qua ex re ſtupefacti cõſules omniſq; multitudo aliquãtulũ illis differre ſtatuunt, ob mandati diritatẽ quoad mœſtitiæ quies data eſſet, ſatis gnari ingentes dolores audaciã afferre, tempore uero moderari animũ neceſſitateq́; ſuccũbere, quod & Carthaginenſes pati cõtigit. Poſt ſilentiũ.n. cum non minus eos mala ſequerentur, querelę tandẽ modũ poſuerũt. Deplorabãt aũt ſeipſos, ac lamẽtabãtur eorũ filios ac uxores nominãtes, deinde ad patriam ueluti audientẽ referebãt fletus multa dira, ac miſeranda recenſentes. Demũ ſacerdotes ac eorũ nomina deoſq́ cum illis ueluti præſentes inuocabãt, urbis cladẽ in eos referentes. Erat aũt cõfuſio quædã miſerãda lugẽtiũ cũ priuata pariter ac publica defleret, adeo ut Romanis lachrymas excuterent. Cõſules prætereà humanæ uolubilitatis meditatio torqueret, mœſtiq; ac ſilentes querelæ finẽ expectarent. Cũ fletu deſiniſſẽt iterũ cuborto ſilentio intra ſe cogitare cœpere, urbem inermẽ eſſe atq; uacuã, non nauẽ habere, non catapultã, non ſagittã, nõ glaidũ, non ciues ad tuenda mœnia ſufficere quinnquaginta millibus fame abſumptis, peregrinũ adeſſe neminẽ, non amicum, neq́ ſociũ, neq; tempus ad iſta ſufficere, hoſtibus filios, arma, prouinciã in poteſtate habẽtibus, urbem armis, nauibus, peditibuſq́ obſidentibus, Maſſiniſa hoſtẽ in lateribus hærente. Hæc igitur animo uoluẽtes a tumultu denuo ac querelis abſtinebant, nihil utilitatis ob hæc in aduerſis deprehendẽtes ad orationẽ cõfugiebãt. Inter quos, & Hamno fuit q Gallus dicebatur, uir nobilitate, & uirtute præcipuus, qui depcata uenia in hunc modũ loqui orſus eſt. Si qua apud uos dictorũ per nos ratio cõſtat o Romani nõnulla denuo dicemus, non ut iuſta cõprobemus, neq́.n. hoc tẽpore infelicibus cõtentio uobiſcũ æqua eſt, ſed

ut intelligatis non ſine cauſa & ratione pietatē a uobis erga nos habendā eſſe. Nos quidē Libyę ac mari dominātes cum pluribus ex ueſtris de principatu cōtendimus, tandē Scipiōe duce uobis ceſſimus, naues & elephātos, quos habuimus ultro dedimus, tributa dare polliciti in tēpore exoluimus. Per deos quoq; fœdera ineūtes quæ ꝑ nos acta eſſent, quæ ue a Scipione ꝓmiſſa pariter ſeruare cōuenimus, cū iureiurādo affirmaretis Romanos ac Carthaginenſes inuicē ſocios fore & amicos nihil eſt quod interim a nobis peccatū ſit, cū nec naues habemus nec elephantos, nec tributa dare deſineri mus, quinimo aduerſum tres reges nobiſcum depugnauimus. At nos nec urbi parcitis, q̄q̄, & hæc ipſa cum armi a uobis exigeretis proprius diximus, Erumnę q̄ppe loquaciores redūt homines. Verū nihil eſt ꝙ p̄cibus noſtris opitulentur magis q̄ fœdera iure inita, nec aliud reſiduū nobis eſt ad quod cōfugiamus, potentiā oēm uobis dedimus. Priora igitur hmōi ſunt, quoꝝ omniū fideiuſſor eſt Scipio. Præſentiū āt uos cōſules teſtes eſtis, atq; authores. Obſides reqſiuiſtis, q potiores erant exhibuimus. Arma petiſtis, oīa in poteſtate ueſtra ſunt quę nec in expugnatione dep̄heſi ſpōte cōceſſiſſet. Credidimus uobis Romanoꝝ ritu atq; more. Sic.n. ſenatus nobis edixit. Vos porro obſides petētes ꝓfeſſi eſtis cū eos haberetis, liberā nobis urbē dimiſſuros eſſe. Sin aūt & id adiūctū erat ut reliqua, quæ iuberetis nos pati oporteret, nō hercle ęquū fuit id tam cōſtāter nobis polliceri. In depoſitione q̄ppe obſidum liberatio urbis cōtineri debuit. Quā ſi uobis euertere fas eſt, queādmodū liberā aut ſuis legibus uti ſinitis. Hęc.n. habemus quæ priori ex fœdere, aut iis quæ a uobis adiūcta ſunt poſſumus dicere. Sin & ipſa nō admittitis uniuerſa cōcedamus. Verū ꝙ infelicibus reliq eſt defleamus ac p̄cemur.

Via deprecatio.

Magna nobis depcãdi copia ob maloꝝ ineſt inuidiã. Per urbis igitur uenuſtatẽ, oraculis deoꝝ cõditã, ꝑ gloriã eius lõge patentẽ ac uulgatã, ꝑ nomẽ quod uniuerſa in terra notũ eſt, ꝑ ſacra quoꝝ in ea ingẽs copia, ꝑ deos qui nihil impie i ſꝗ egerũt, depcamur ne eoꝝ celebritates, põpas, ſolẽniaq́ʒ eripiatis nobis aut defunctoꝝ monumẽta quod impiũ eſt, cũ nihil ab his paſſi ſitis, uelitis auferre. Et ſi qua uobis ineſt pietas, miſeremini eoꝝ qbus una migrare opus eſt, parcite diis penatibus, parcite foro & plateis, parcite deoꝝ tẽplis cæteriſq́ʒ oibus quę cõſuetis iocũda ſunt atq; honeſta. Quid Carthaginẽ metuere ulterius opus eſt, cũ arma, naues, elephantos qbus oẽs adeo inuidẽt ipſi teneatis? De habitatione aũt & ſi id depcari fas eſt, hoc certe admirandũ uidetur homines mari aſſuetos ad mediterranea uelle traducere, quoꝝ infinita multitudo in mari opatur. Dabimus.n.qđ æque ualeat rẽ nobis cariorẽ, uobis aũt glorioſiorẽ, urbẽ noſtrã. Quę cũ nullius mali cauſa ſit, immunẽ eſſe ſinite, nos aũt quocũq́ʒ inhabitare uultis, eo mittite. Sic.n. hominibus aduerſi eritis, non ſacris, neq; diis, ſepulchris ue aut urbi innocuæ, pietatis uero & clemẽtiæ gloriã ſup oẽs aſſequmini, & in iis q̃ felicia nobis accidẽt moderationẽ ueſtrã oſtẽdetis, qđ in omni uictoria cõtinue a uobis obſeruãdũ eſt, ne Iouẽ cęteroſq́ʒ deos quos Carthago adhuc habet, aliquãdo in uos filioſq́ʒ ueſtros irritetis, neq́ʒ optimã famã ueſtrã i nos abiiciẽtes tã immẽſo ſcelere ad audiẽdũ graui, ad agẽdũ grauiore q̃ a maioribus ueſtris omni ſeculo iauditũ ſint, iſignẽ gloriã ueſtrã maculetis. Pluria qdẽ iter Grecos & barbaros iuicẽ fuere bella pluria ẽt. a uobis ad alios geſta ſunt o Romani, neq́ʒ tamẽ ab ullo gẽtiũ urbẽ funditus fuiſſe euerſã fama ẽ. Ante pugnã cohibuere manus arma filioſq́ʒ tradidere, & ſi q̃ alia inter

Legati urbẽ offerũt.

Bella pluſrima inter Græcos et Barbaros.

homines mulcta ſit ultro ſibierũt,fœdera,deos,fortunã humanã,& quæ fœlicibus rebus admodũ uerenda eſt,indignationẽ nobis pponẽtes. Rogabimus igitur uos ne ſecũdis nobis affluentibus nobis inſultetis,in calamitatibus ueſtro noſtris quæ intolerabilia nobis ſint iponere uelitis. Indulgere qppe nobis ni urbẽ cõceſſeritis legatos denuo noſtros ad Senatum mittere,prop ea depcari breuitatẽ huius ſpacii facile uidetis, quod nobis ob futuri euentũ in tam modico tam ingens tormentũ affert,uobis autẽ æque in tuto eſt ſiue nunc, ſiue paulopoſt quod uidebitur efficere quod piũ & humanũ nobis fuerit cõceſſiſſe.Hæc Hanno.At cõſules loquẽte adhuc eo ſatis mœſtitiæ cũ illis haud q̃q̃ pdeſſe poſſent, cœpiſſe uiſi.Silentibus iterũ ipſis Cenſorinus in hũc modũ fari orſus. De iis quæ Senatus in nos cẽſuit quid ulterius loq opus eſt o Carthaginenſes? Edixit aũt & ita facere neceſſe eſt,neq aduerſari nobis licet quo minus ea exequamini quæ uobis iniuncta ſunt.Hæc.n.ut hoſtibus edicimus noſtris, quæ ſolum effari opus eſt.Deinde ut fiant cogere, ex quo utilitati cõmuni cõgruũt,fortaſſis & ueſtræ. Magis tamẽ hæc uobis o Carthaginẽſes cõducere arbitror, quod & rationibus nitar oſtẽdere,ſi ſuadere facilius eſt q̃ cogere.Hoc mare quod uobis adeſt principatus & poteſtatis antiquæ memores cõtinue extollit,& ad rapinas incitat,& ab illis in has deducit calamitates. Siciliam cũ per ipſum aggreſſi eſſetis, ob id ipſum amiſiſtis.Inde in Iberiam claſſe proiecti prouinciam cœpiſtis,inter quæ ipſa fœdera negociatores depredati noſtros potiſſime ut ſcelus tegeretur mari obruiſtis quoad de-

Athenienſes. prehenſi Sardiniã mulctæ pœnã tradidiſtis.Eandẽ porro inſulam per mare eripere tentaſtis.Sic.n.in mari degẽtibus a natura datum eſt ut aliqd maius ſemp affectẽt ob operũ oppor tunitatẽ

portunitatē celeritatēq; uehendi, quod & Athenienſes cum
nauibus operā dare cœpiſſēt ad ſummū extulit, eoſdēq; ſub
uertit. Maritima quidē negociātibus uidentur ſimulia. Quæ
cum augeantur plærūq; cito tamē decidūt. Scitote igitur il
los de quibus uerba feci cum imperiū ad Ioniū uſq; protu
liſſent, ac Siciliā non prius a cupiditate habendi deſiuiſſe,
q̄ principatū amiſiſſēt, portus, naues hoſtibus dediſſent, p̄ſi
diū intra urbē recepiſſēt mœnia poſtremo tam ingētia ſolo
equaſſent, & ipſi mediterranei quodāmodo effecti eſſent,
quæ res plurimū illis ſalutis attulit, Stabilior q̄ppe in medi
terraneis uita eſt o Carthaginēſes agricultura.ſ.ſollicitudoq;
laboꝝ. Minora fortaſſe lucra firmiora certe ac periculoꝝ ex
pertia multo magis, quæ ab agricolis q̄ quę a negociatori
bus ſolēt experiri. Omnino mihi ciuitas quæ in mari ſita eſt
naui magis, q̄ terræ aſſimilis uidetur eſſe, magnā in ſe nego
tioꝝ continens fluctuationē. Quod autē ex telluris frugibus
carpitur, ſecurius ut in terra fit, p̄pterea & priſcoꝝ regna
ut plurimū a mari longe aberant, ob idq; in maius excreue
runt Medoꝝ, Aſſirioꝝ ac Perſaꝝ aliorūq; q̄ plurimoꝝ. Cæ
terum de regnis in præſenti dicere omittā, quæ nihil a uo
bis differre uiſa, ad Libyā ueſtrā referte oculos. Cuicūq; fi
nitimi eſſe uolueritis, p̄ nos licebit fore, ut obſtātē aliq̄n uo
bis aſpectū memoriāq; maloꝝ, quæ adeo moleſte fertis, poſ
ſitis aduertere ne cū mare ſcaphis uacuū intueamini cōtinuo
nauiū multitudinē, quę uobis adeſſe cōſueuerat, cogitetis, aut
ſpolioꝝ quę abſtuliſtis, aut portuū in quos adeo ſup̄be delati
eſtis recordemini. Quid aūt hęc intra mœnia exercituū re
ceptacula, aut equoꝝ & elephantoꝝ ſtabula, aut horreoꝝ
diſpoſitiōes, ob id cōdite aliud mētibus ueſtris ſuggerunt, q̄
dolores & incitationes quaſdā ad ea redeundi cū licuerit.

Stabilior i mediterraneis.

Paſſio hæc quidē cōſueta mortalium, præteritæ ſorti; ſemper reminiſci ad eāq; reuerti poſſe ſperare. Maloꝝ uero medicina quā optima eſt obliuio, quā neutiq̄ aſſequi fas eſt ni locū mutaueritis, cuius rei argumētū in promptu eſt, quod cū fœdera nobiſcū inieritis, ſacra uiciſſim libaueritis, principatus tamē cupiditate in nos irruiſtis armati, quaſi imperiū nobis irrepturi cōtinue tēpus obſeruantes. Oportet aūt & ciuitatis ueſtræ & portuū huiuſmodi ac naualiū obliuiſci, mœniūq; ueſtroꝝ in exercituū formā modūq;. Quid.n. hoſtibus captis ulterius parcere opus eſt? Sin principatui ſincere ceditis, nec uerbo magis q̄ animo dicitis, educite quæ ueſtra ſunt, nulla excuſatione ꝓpoſita, ꝑmittite inq̄ & opera oſtēdite, & in eā quā tenetis Libyā habitaturi cōcedite ab hoc mari longe diſtantē, neq; excuſationē addideritis ſacroꝝ uos miſereri, penatū, fori, ſepulchroꝝ quæ imobilia & certa ſunt, ſed ad illa cū libuerit accedentes ſacra facite, cętera euertemus. Nō qdē naualibus ſacra fiunt, nō mœnibus litatur. Penates uero templa alia foraq; quæ in ea ad quā migrabitis, erigetis, ſtatim patriā uobis reddent, quēadmodū ex Tyro alias ꝑfecti in Libyam ueniſtis, & hæc olim acqſita nūc patriā dicitis. Breui deniq; ſermone hæc a nobis diſcite, quæ neq; furentes uerum ſtabiles & cōcordes & cōmuni bono cōſulentes dicimus, Nū uos recordatio ſubit. Albanę urbis, quā neutiq̄ inimicā uerū matrē & altricem noſtrā relinquentes, nō ut furentes ſed ut cōditores cōmunis utilitatis prōptis animis Romā tranſtulimus, quod utile fuiſſe credimus. Cæteꝝ ſunt uobis mercenarii plurimi mari degentes. Hoc quidē notiſſimū nobis eſt, quā libenter mari cōtamini. Diſpoſitionem igitur locoꝝ & electionem quā ampliſſimā habetis. Non.n. procul a mari incolere ſed per octoginta ſtadia abeſſe imperamus. Nos quippe

Rōa a mari diſtās ꝑ centum ſtadia.

qui hæc edicimus per centũ ſtadia diſtamus a mari. Locum nobis quocũq; libuerit eligere conceſſimus, in eoq; liberos & imunes degere ueſtris legibus, hoc eſt quod in primis uobis propoſuimus ſuis legibus degentem immuneq; Carthaginem dimiſſuros eſſe, ſi nobis parueritis. Non enim aream in qua urbs ſita eſt. Carthaginem putamus eſſe. Hæc effatus Cenſorinus loqui deſiit. Carthaginenſibus aũt ob mœſtitiã ad ea nihil reſpondentibus iterũ fari cœpit. Quæ ſuadentẽ & hortantẽ dicere oportuit abũde dixi. Quæ uero ſenatus imperat facere neceſſe eſt, & ſtatim quidem facere. Abire igitur, legati enim adhuc eſtis. Sic ille. At hi a lictoribus expulſi ſuturam urbis ſortẽ prænidẽtes uelle loqui iterũ dixerũt. Ita introducti fari incipiunt. Inexorabile mandatũ ueſtrum innuimur, neq; enim legatos Romã mittere cõceditis, ad nos aũt redire non ſperamus, ſed a ciuibus interdicendum opprimi. Precamur igitur non pro nobis quidem, cũ omnia exequi parati ſimus, ſed pro urbe ipſa Carthaginis ſi fas eſt tantis obſtupefactam malis, has erũnas perferre poſſe, ut ad illam propius claſſem propellatis, quoad nos iter noſtrũ recedentes facimus, ut hæc ipſi audientes ciues, atq; intuentes, quæ nobis impatis, ſi potis eſt cõpelli queant. Ad hæc.n.nos neceſſitas adduxit, ac fortuna, ut ad inſerendã patriæ noſtræ claſſem ipſimet nos cogamur deprecari. Hæc cũ dixiſſent legati receſſerũt. At Cenſorinus qnqueremibus uiginti prouectus in altũ haud longe ab urbe claſſem ſiſtit. Interim legati hi quidem a uia currentes declinare, multi ſilentes mœſtiq; præire. Carthaginenſes partim e mœnibus legatorũ aduentum opperiri, morantibuſq; illis ultra modũ angi comaſq; laniare, partem aduentãtibus obuiam prodire moræ impatientes & quæ afferrent ſcire properantes. Cum aũt triſtes tacitoſq;

Alia Carthaginẽſiũ oratio.

intuerentur, facies ſibi ipſis cōtundere lamentariꝗ; cœpere. Nonnulli inuicem progreſſi ut quęꝗ ſibi amicū offendiſſent ad eū diuertebant. Sed cum rogantibus ipſis nihil reſponderēt, ueluti in dubia clade circūuēti flere nō ceſſabāt. Quod audiētes ii qui in mœnibus conſtiterant, cōſono reclamabāt fletu cū nihil intelligerent, ſed tanꝗ manifeſto oppreſſi malo trepidarent. Cū ad portas uentū eſſet, modicū cū illis ambulantes, cū turmatim accurriſſent poſt modicū eos reliquere. Cū hoc unū eis retuliſſent ſenatores, quam primū ad eundos eſſe. Tunc autem ab illis diſcedentes expectabant, quidā audiendi cupiditate ducti ulterius prodibant. Cū prætoriū ingreſſi eſſent ſenatores ſtatim plebem abegere, ipſiꝗ; in conſilio ſoli remanſerūt reliqua multitudine foris expectāte. Legati itaꝗ; in primis conſulū mandata referre incipiūt, ad quę ſenatorꝝ acclamatio ſecuta eſt. Qua audita populus q ab extra ſteterat cœpit reclamare. Addidere pręterea legati quā multa illis dixiſſent, quæ æqua forent referētes, ac rogantes ut legatos Romā mittere liceat. His audiſtis ingens ſilētium ſecutū eſt, rei quippe finem expectabant, populus quoq; ſilere cœpit. Cū autē intellexiſſent nihil legatis cōceſſum eſſe adeo in fletū ac clamorē effuſi ſunt, ut populus accurreret, omniꝗ; imenſum luctus reſonaret, quēadmodū in bacchanalibus myſteriis nouas quaſdā lugendi formas & ignotas Menades dicuntur afferre. Hi conſultorꝝ taciturnitatē in dandis obſidibus reprehēdere, & ut inſidiarꝝ principes hincinde diſtrahere. Nōnulli eos qui arma dari cenſuiſſent, palā criminari. Plæriquæ legatos ut malorꝝ nuncios uerbis inceſſere, quidā per urbem diſcurrere. Alii Italos qui apud eos adhuc erāt, ut inopino ꝑiculo deprehenſos atꝗ; indicto, uarie torquebāt pro armis, obſidibus, cęteriſq; ſe ulciſci ꝑdicātes adeo

ut fletu,ira pauore atq; indignatione tota adimpleretur ciuitas,perq; angiportus diſcurrētes cariſſimos quoſq; uocare,& ad tēpla tanq̄ in aſyla cōfugerent,deos criminātes quaſi ſibi ipſis impotentes ad ferendam opem. Erant qui armamētaria ingreſſi deflerēt,armis uacua intuentes, alii naualia ratibus deſtituta lugerent, tanq̄ infidelibus conceſſa uiris, Nonnulli elephātorū ueluti præſentiū nomina inuocarent,parētes ſuos ac ſe ipſos increpantes.Decētius.n.illis fuiſſe aiebant, ſi neq; elephantos neq; naues,neq; arma aut tributa, pendentes cū patria ſimul uitā amiſiſſent.Maxime aūt ad iram illos cōcitabant obſidū matres quæ ueluti tragicæ quędā hermes fletibus & eiulatibus uniuerſos adorſæ puerorū traditionē quaſi abiectionē quandā ſuorū deplorabant,eorū cauſa uindictā ab iis ſumere deos clamitantes.Cū aliquātū quieſiſſet furor,portas occludi,mœnia pro catapultis ſaxis impleri imperāt.Senatus quoq; eamet die bellū ſuſcipiendū eſſe decreuit ſeruiſq; bellū ſuſcipiendū eſſe decreuit,ſeruoſq; in libertatē uēdicari. Carthaginēſes ad defenſionē ſe pręparēt.

Imperatores ad id bellū duos elegerūt,Haſdrubalē.ſ.qui ad ea quæ foris fierent præſideret, quē antea ueluti hoſtē publice dānatū, nunc ad uiginti millia hominū ſecū adducentem imperatorē fecerant.Ad hūc præmiſſus quidam deprecari cœpit,ne patriæ iniurię memor eēt, in eāq; ſæuiret quinimo in extremo deſtitutā periculo iuuaret,ne ue ex neceſſitate offenſus ob Romanorū metū bellū in eos uerteret.Vrbanis autē rebus alterū prefecere ducem Haſdrubalē Maſſiniſę nepotem.Ad conſules porro delegant qui dierū triginta inducias poſceret quo ad legatos ſuos Romam mitterēt.Repulſi igitur ab his,adeo in admirabilem mutationē uehemētēq; ſublati ſunt audaciā,ut quæcūq; prius pati decreuerint quā urbē derelinquere.Fiducia quoq; ex mutatione repleri

cœpere, ſicut opificia oĩa, negotia publica ac ſacra ceſſarent, & ſi quid aliud maius fieri ſolitũ deſineret, mulieres æque ac uiri die noctuq; nulla interpoſita qete operi intenderent frumẽto p̃ partes diuiſo & ad menſurã tradito. Eo modo clypeos centũ ſingulo die, enſes trecẽtos, catapulticas mille, ſagittas iacula quoq; & lanceas quingentas cuderent, catapultas quo ad potis eſſet fabricarent. In edictis aũt eorũ raſere mulieres funiũ inopia. In hoc itaq; apparatu Carthaginẽſes ſe exercebãt.

Carthaginenſiũ diligẽtia tuẽda urbe.

At cõſules ſtatim qdẽ ne negligentia in difficile aliud opus laberentur, ſimul & urbẽ utcũq; libuiſſet ſuſcipere confiſi, præſtabãt adhuc deditionẽ eius ex inopia ſperãtes, ſatis arbitrati quẽadmodũ in aduerſis euenire ſolet, primũ quidẽ ciues cõtradicturos eſſe, procedente aũt tempore ex ratione diſſuaſos, metuq; ſuccũbere. Quæ Carthaginenſes quiſpiam animaduertẽs abũde ratus eos, iã timorẽ attigiſſe, auſus ẽ tã quã ob alia ingreſſus in mediũ afferre. Ex malis quidẽ quæ mediocria eſſent eligere eos oportere, q armis carerẽt. Hoc autẽ tã aperte ferente ſententiam Maſſiniſſa apud Romanos queſtus eſt, ac grauiter ferre uiſus, quod cũ ipſe Carthaginẽſiũ potentiã ad eorũ genua prior ſubieciſſet, alios litteris hinc inde diſcurrentes cerneret, nec niſi re perfecta quæ egiſſent referentes, quẽadmodũ prioribus in bellis ſæpe feciſſet. Reſpõdentibus aũt conſulibus, ut & ipſe uiciſſim auxiliũ afferret, tũc ſe miſſurũ eſſe ait cum indigere cognouiſſet, paulo deinde poſt cũ ad cõſules miſiſſet ſi quid opus eſſet ſe parãtũ fore. Cõſules ſuperbiã eius nõ ferentes, & ueluti iã inſaniẽti minus cõſidẽtes in hũc modũ reſpõderũt, Miſſuros ſe cum indiguiſſent. Exercitus uero cõmeatũ omni cura & diligentia parabantur, cũ ex ſolis dũtaxat Adrumento, Lepta, Saxo Vtica ac Chellis haberent reſidua qppe Libyæ Haſdrubali

parebāt, ex quibus Carthaginenſibus cōmeatū ſuggerebat. Paucis deinde elapſis diebus cōſules Carthaginē uerſus mos uere copias, ad prælıū inſtructi. Erat aūt ciuitas uaſto quodā in ſinu & magno ſita Cherroneſo maxime aſſimilis. Collum eius a mediterraneo primū inſurgit, & per qnq; ac uiginti ſtadia in latitudine extenditur. A collo prǽterea zona quǽdā in longitudine anguſta, dimidii ſtadii potiſſimū latitudinē tenens ad occaſum uergit inter ſtagnū & mare media, ſimplici muro per ſcopulos munita. Quæ aūt ad meridiē ſpectāt & ad mediterranea ubi & Birſa ineſt ſupra colliū triplici muro clauduntur. Hor̄ quilibet altitudinē triginta cubitor̄ habet, turribus & propugnaculis exceptis, q̄ p̄ duo iugera diſtātes, quaternis teſtis diſtiguūtur, in profundum triginta pedes demiſſi, duobus tectis aſſurgūt, & ipſo quidē cōcauo ac cōtecto inferius trecēti ſtabulabātur elephāti, in quibus horrea quǽ cibaria eor̄ ſeruarent adiūcta erāt, equor̄ deinde ſtabula ſuperius cōdita quater millium facile capacia, & pabuli hordeiq; uiciſſim repoſitiones. Præterea uiror̄ receptacula uſq; ad uiginti milliū peditū, equitū quater millium numerū. Hi apparatus belli tempore, præſertim in ipſis muris continebātur. Angulus porro ultra lingulā illam a muro ad portū flectebatur, debilis admodū ac humilis, quē a principio neglexerāt. Stagna aūt adinuicem nauigabilia & ex ipſis exitus in mari amplius, cuius latitudo pedū ſeptuagita fuit. Hūc cathenis cohibebāt ferreis, primū quidem negotiatoribus patens. In eo funes uarii ac denſi ad cōtinendas rates. Interius uero inſula in medio ſita, & ipſa non mediocribus a ſtagno ſcopulis diuidebatur. His naualia īteriecta erāt, quæ uiginti ſupra ducētas, naues cōtinerent. Horrea porro nauibus ſupim poſita ad triremiū apparatus. Colūnę Ionicę duę ſingulis pro

Cōueniens reſpōſio Romanor̄ ad Maſſiniſā.

minebant nauiũ receptaculis in porticus ſimilitudinẽ inſulæ aſpectũ ſtagniq́ referentes. Supra inſulã naucleri tabernaculum conditũ, ex quo tuba ſignũ dari ſolitũ, & tubicẽ proloqui cum opus foret, & nauclero undequaq; liber eſſet intuitus. Adiacebat inſula iuxta exitum & extendebatur maxime, ex qua nauclerus uniuerſa pelagi facile conſpiceret. Ad nauigãtibus neutiq̃ interiorῳ aſpectus q̃q̃ acute intuẽtibus patebat, neq́ a negociatoribus ſtatim naualia uideri poterant. Nam murus duplex illis prominebat, & ianuæ quædã quæ negotiatores a primo portu in urbẽ non ad naualia deferrent. In hunc modũ Carthaginenſiũ ciuitas eo tẽpore ſe habebat. At conſules opus inter ſe partiti copias in hoſtes mouent. Manlius a mediterraneis ſupra collũ foſſam repleturus ferebatur, ut breui murῳ qui illi imminebat & ab illo altiora mœnia inuaderet. Cẽſorinus parte alia ſcalas e terra mari aduehebat ut anguli quę debiliora uiderẽtur mœnia occuparet, amboq; ueluti inter inermes pugnaturi graſſabãtur donec nuper armatis obuiãtes inopina uirorῳ multitudine deiecti repellũtur. Et hoc primũ illis cõtigit urbẽ metu ſuſcipere cõfiſus. Cũ autẽ denuo ad pugnã rediiſſent denuoq; pellerẽtur. Carthaginẽſes animos attollere cœperũt. Cõſules itaq́ Haſdrubalẽ ueriti qui poſt ſe haud magno iteruallo ſupra ſtagnũ caſtra habebat exercitus ambos uallo muniuit. Cenſorinus prope ſtagnum ac ſub ipſis mœnibus, Manlius ſupra collũ ad uiam, quæ in mediterraneis uergit, inſederãt. Munitis caſtris Cenſorinus ut ad conficiendas machinas materiã quereret per paludem uectus quingentos ad id minus electos, ingentẽq́ armorῳ copiam amiſit. Hi milcone improuiſo e Carthagine occurrẽte, cui Phameas cognomẽ fuit, nõnulla tamen lignorῳ parte aduecta machinas ſcalaſq́ fabricatus eſt. Quibus perfectis cõſu

Conſules Carthaginem oppugnant.

Clades Romanorῳ.

les ambo ad oppugnādā itē⁊ urbē rediere, uiciſſimq́ ab inſultu repulſi ſunt. Mālius cū aliquantū operi incubuiſſet, ac modicū quid muninenti deieciſſet ab incepto deſiſtere maluit. Cenſorinus ſtagni particula prope zonam tellure obruta, quo liberius inſiſteret binas machinas arietibus inſtructas ingēteſq́ appellere cœpit, hāc quidē pręcedētibus tribunis ſex millia militū ducebāt, alterá remiges, præfectis nauiū hortātibus atq́ impellētibus. Cōtētione igitur ut inæquali ac parili opere inter minores primoſq; uiciſſim exorta tādē murus ab imo corruit, interioraq; uideri cœpta ſunt. Carthaginenſes ut illos ab opere auerterent quæcunq; per diem cecidiſſe uiderent, nocte reparabant. Qua non ſufficiente ad peragendū opus cū ob id ipſum timidiores effecti eſſent, ueriti ne Romani denuo urbi machinas afferrēt, ad hoſtiū caſtra impetu feruntur, quidā armis inſtructi, plurimi inermes lampades accenſas manu quatientes ſic, ut magnā eo⁊ partem igne abſumerēt, nec tamen accurrētes Romanos præuenire licuit. Cæte⁊ inutilia multa relinquētes, in urbē reuertūtur. Illuceſcēte deinde die Romani qua murus corruerat, nōdū firmiter refectis mœnibus inuadunt, urbēq́ ui ingredi conantur. Cāpus enim interius ad pugnam accōmodus late patebat. In hoc Carthaginenſes armatos primū á frōte conſtituunt. Poſt eos uero inermes lignis lapidibuſq́ inſtructos, plurimos quoq́ ſuper imminētes domos collocarāt, qui hoſtes ingreſſos inuaderēt. Romani ad pugnā magis incēſi quaſi ab inermibus deſpicerentur, audacius in eos ferebantur. Scipio aūt qui poſt modicū Carthaginē uicit, ob eāq́ rē Africani cognomē meruit, tribunus militū ea tēpeſtate maxīe addubitare cœpit. Cohortes itaq; ſuas in plures ptes diſtribuit, eaſq; ex interuallo in muro ſtatuit, Romanos quoq́ ī urbē ire pro

Sollicitudo Carthaginenſium.

Laus Minoris Africani.

hibebat. Exeũtes uero & ab hoſtibus impulſos, q̄ undiq; illis
inſurgebãt recipiẽs ab ipetu ſeruabat. Quæ res plurimũ glo
riæ ſibi attulit, cũ impatore ſuo prudẽtius illis cõſuluiſſe ui-
deretur. Extat. n. de hac re ipſius epiſtola. At Cẽſorinus cũ
exercitũ infirme degẽtẽ ſupra ſtagnũ imobile aquæq; dirio-
ris ac mœnibus editis ad quæ a mari nullæ ꝑflarent auræ
diu tenuiſſet tandẽ in altũ ſe cõtraxerat, ibidẽq; naues in an
choris habebat. Id cõſpicati Carthaginẽſes cũ uẽtus flare cœ-
piſſet, naues ſarmẽtis ac ſtipulis refertas ſub ipſa mœnia ad-
ducũt, deĩde ignorãtibus Romanis in bellũ ꝓuocãt. Illi mo-
dicũ flectẽtes fere in cõſpectu aderãt, cũ ſulphur ac picẽ ſu
pra naues effundũt, demũ uela uẽtis implantes, ignẽ ſcaphis
iniiciũt, quæ uẽti uiolẽtia & ignis impetu in Romanoꝝ ra-
tes delatæ ſubito incẽdũt, oĩſq; pene claſſis uno momẽto cõ
flagrare cœpit. Nõ multo poſt Cenſorinus Romã ad comitia
ꝓfectus eſt. Qua ex re Carthaginẽſes ſolito audacius Mãlio
inſultabãt, nocte hi q̄dẽ armati plurimi inermes aſſeres in
uicẽ ferẽtes caſtroꝝ foſſis iniicere, alii uallũ aſcẽdere tẽta-
bãt. Romãis igitur noctis timore ꝑterritis Scipio ꝑ eas por-
tas, q̄ lõgius a ꝓlio aberãt, cũ eq̄tibus accurrit. Ab his Car-
thaginẽſibus inuectus adeo cõterruit, ut relictis caſtris i ur
bẽ denuo redire cogerẽtur. Quo egregio facinore pacto ſe-
cũdo Romãis ſalutẽ i nocte trepidãtibus ꝓſtitiſſe Scipio ui-
ſus eſt. Ea ex cã Mãlius exercitũ munire diligẽtius cœpit, mu
ro ãte uallũ addito. Præſidiũ ꝓterea nauale ad cõmeatus cu
rã a mari ipoſuit, ipſe ad mediterranea cõuerſus peditũ de-
cẽ millibus, eq̄tũ uero duobus millibus regionẽ depopulaba-
tur, ligna, pabulũ, cõmeatũ oẽm in caſtra deferebat. Ducebãt
ãt cõtinue eos q̄ frumẽtatũ mittebãtur tribũi, unus iuxta aliũ
iſequẽtes. Veꝝ Phameas Libycoꝝ ꝓfectus nuꝑ ãt ob pugnã

factus audacior, cũ eq̃s puis & agilibus & gramine tm̃mõ
paſci ſolitis uteretur, q̃bus famẽ aut ſiti pati cũ oporteat, pfa
cile eſſet in ſiluis deliteſcẽs ac cõuallibus iopine pabulãtes
aggrediebatur Romanos & ueluti aq̃la quædã iſultãs, ac ſu
binde fugiẽs, depdabatur. Scipionẽ aũt deducẽte nuſq̃ cõpa-
rebat, is.n. pedites i ordinẽ diſpoſitos, eq̃teſq; paratos in prõ
ptu habebat, in metẽdo aũt nõ prius ordines diſſolui patie-
batur q̃ campũ in quẽ eundũ eſſet occupaſſet peditibus eq-
tibuſq; muniſſet, & ipſe cũ aliis eq̃tũ cohortibus pſens aſti-
tiſſet qppe q̃ militũ quoſcũq; ex ordine aut circulo exeũtes
grauiter punire ſolitus eſſet. Itaq; Phameas cum illo cõgredi
neutiq̃ audebat. Qua ex re Scipionis gloria dietim augeba Tribunorum
tur. Quod cæteri inuentes tribuni p inuidiã illi detrahere inuidia.
quaſi amicitia inter Scipionẽ & Phameã uſq; ab auo pſeue
rante nõ ceſſabãt. Libycis aũt ad oppida, ac munitiones quę
plurimæ apud eos ſunt cõfugientibus reliq̃ tribuni p indu-
cias eũtes aggredi ſolebãt. Scipio aũt ad domos eorum demit
tebat. Itaq; nõ prius ſe q̃ſq̃ cõponere audebãt q̃ Scipio ac-
ceſſiſſet, tanta illi uirtutis, ac fidei opinio breui etiã apud ho
ſtes creuit. Redeũtibus igitur a pabulatione Romanis, Car- Opinio uir
thaginẽſes nauiũ cuſtodiã inuaſerant. Clamor quoq; uarius tutis & fi
ac multiplex in ciuitate audiebatur ciuibus ad tumultũ cõ- dei.
clamãtibus Mãlius cũ ſtrepitus cauſa ignoraret, copias intra
uallũ cõtinebat. Scipio cohortes metu territas aſſumẽs accẽ
ſis facibus præire iubet, neq; p noctẽ hoſtibus cõgredi, cę-
terũ cũ igne hic inde diſcurrẽtes multitudinis ſpeciẽ præ ſe
ferre metũq; aduerſantibus incutere, quoad Carthaginẽſes
duplici errore cõpulſi in urbẽ refugerũt, quod Scipionis pro Laus Sci-
bitati pariter aſcriptũ fuiſſe cõſtat. Erat igitur omniũ in ore pionis.
cũ quid ſtrenue agendũ eſſet, quaſi ſolus Paulo patre a quo

Macedonia dicta erat, ſolus Scipione, in cuius familiã trãſlatus fuerat dignus eſſet. Manlio autem ad Nepherim contra Haſdrubalẽ proficiſcẽte Scipio admodũ angebatur animo, cum per rupes, ac conualles & excelſa quæq; iter faciendum eſſe uideret. Cum uero per tria ſtadia ab Haſdrubale abeſſent, ac per fluuiũ quandã tranſitus ad eũ eſſet faciendus, addubitare, & de redim conſiderare cœpit quaſi alio

Salubre cõſiliũ.

tempore & ordine in Haſdrubalẽ eundũ eſſet. Cæteris autem tribunis per æmulationẽ aduerſantibus, & molliciem eius non conſiliũ eſſe dicentibus ſi in conſpectu hoſtiũ cederent, cum fugã arbitrati, ſtatim illis a tergo adeſſet, iterum ſecundo eos monuit, ut exercitũ ante flumen ſiſterent, ut ſi forte pellerentur tutos receptus habere poſſent, cũ fugæ nullus illis aliunde ſupereſſet locus, quod dictum riſu proſecuti ſunt, quodã etiam ex tribunis enſem abiicere per iram minitante ſi non Manlius uerũ Scipio eſſet imperator. Tranſgreſſus eſt igitur Mãlius. q̃q̃ ad bellũ neutiq̃ expertus eſſet, cui ſtatim Haſdrubal ex aduerſo occurrit. Cædes utrinq; magna exoritur. Haſdrubal intra uallũ receptus nihil ad-

Romanorũ ſtrages.

uerſi ſubire poterat. Solũ abeuntes opperiebatur Romanos quos aggrederetur. Hos cum errati ſui pœniteret redire incipiunt. Cum fluuio appropinquaſſent & in ordinẽ tranſire ob uadi anguſtiã aſperitatẽq; non poſſent, ex neceſſitate ordines confundere coguntur, quod animaduertẽs Haſdrubal ſumma alacritate eos aggreſſus, plæroſq; fœda ſtrage cecidit nullis inuicẽ ſibi auxiliãtibus & in fugã uerſis. Ex tribunis tres occubuiſſe conſtat ex iis qui ducem in primis ad præliũ hortati fuerant. Scipio ad trecentos eq̃tes quos ſecũ habuit, cæteris additis quouſq; in unum colligere potuit, in duas diuiſit acies, eaſq; in hoſtes emiſit celeri curſu p par-

tes iaculantes. Sic. n. illis edictũ fuerat, ut pars nũc inceſſe ret, pars reuerteretur, & continue iacula emittẽtes ſe inui cem ueluti circulo quodã cõmutarẽt. Quid cum illi aſſidue & ſine interuallo facerent Libyci in eos conuerſi in Sci pionẽ ferebãtur, ac diſcedentes Romanos minus inſeſtabãt, eoq; modo flumen tranſire ꝑmittebãt, cum interim Scipio continue adequitans in eos depugnaret, inter hæc quatuor Romanoꝝ cohortes belli principio ab hoſtibus diuiſæ, a flu uio ad tumultũ quendã confugerãt, quẽ Haſdrubal obſidere cœpit. Ea res prius ꝗ in caſtra redirent Romanos latuit, mox animaduerſa uehemẽter terruit. Nõnullis quidẽ fugiendũ ui debatur, nec uniuerſos paucoꝝ cauſa periculo ſubiicere. At Scipio manifeſte eos docuit in inchoãdis rebus conſilio & prudẽtia uti oportere, ꝑiclitantibus, ut optimis uiris auda cia & quidẽ admirabili utendũ eſſe. Ipſe nõnullis equitũ de lectis cum illis in caſtra redire, aut læte cum cæteris occu buere uelle pollicitus duoꝝ dieꝝ cibariis aſſũptis iter per agit, uniuerſis de reditu eius deſperãtibus. Cum ad tumulũ in quo milites obeſſi erant ꝑueniſſet, aſcenſum quendã ante tumulũ prominentẽ curſu ſuperat, ſic ut una dũtaxat uallis inter illum & hoſtes intercederet. Tunc uero Libyci ob ſeſſis acrius incũbere, inuicẽq; ſignificat neutiq̃ Scipionẽ ob itineris difficultatẽ ſuis auxiliũ afferre poſſe. At Scipio cum primũ radices utriuſq; tumuli, uallẽq; interiacentẽ contẽpla tus eſt nulla interpoſita mora ꝑ eã in hoſtes fertur. Qui ſta tim ab utraq; parte circũdati in fugã uertũtur. Sed cũ ſuos numero excederẽt Scipio libere abire paſſus. Sic ille milites obſeſſos trepidãtibus reliqs ſaluti reddidit. Quẽ ut cæteri a longe uenientẽ inſperatũq; cum ſociis ſaluũ adeſſe uident, ingẽti uociferatione, ac lætitia excepe uenientẽ, deũ quendã

Victoria Scipionis.

auxiliũ illi ferre rati, quẽ etiã Scipioni eius auo futura ſæpe-numero annũciaſſe fama erat. Mãlius igitur ad exercitũ ur-bi proximũ reuerſus mulctã illis cõminatus eſt, qui Scipioni in reductione copiaꝝ parere neglexiſſent. Mœrẽtibus cun-ctis ob defunctoꝝ funera potiſſimũ cum tribunos inſepultos iacere ꝑmoleſte ferrent. Scipio ex captiuis quendã liberari & ad Haſdrubalẽ mitti iuſſit, qui iuſta illis ꝑſonis poſceret. Ille corpora ſcrutatus ex annulloꝝ forma cũ tribuni aureis, reliqui uero ferreis uterẽtur annulis, ſepulturæ tradidit, ſiue quod humanũ, cõmuneq; cũ hoſtibus id eſſe crederet, ſiue quod Scipionẽ iam tum ueritus potiſſimũ obſequi illi cuperet. Romanis ab Haſdrubale redeũtibus, Phameas ex ipſa clade cõterritis occurrit, quos alia ex parte Carthaginẽſes ciuita-te egrediẽtes inuadũt, ac nõnullos uaſa ferẽtes interficiunt. Inter hæc Senatus qui intelligerẽt, quiq; omniũ diligẽtiſſi-mã curã haberẽt in exercitũ mittũt. Quãobrẽ Mãlius cæte-riq; primores, tribuni ꝑterea depoſita omni inuidia exerci-tuſq; uniuerſus ob res a Scipione feliciſſime geſtas teſtimo-niũ uirtutis eius reddiderũt. Legatis igitur Romã reuerſis cũ prudentiã eius retuliſſẽt, exercitũq; in illũ inclinare pa-lam dicerẽt. Senatus admodũ gauiſus eſt. Sed pleraq; baud ꝓſpere eueniſſe cogitãti, ad Maſſiniſam legatos mittere ui-ſum qui illũ hortarẽtur ſtrenueq; ad bellũ in Carthaginẽſes excitarẽt. Verũ ille ſenio ac ualitudine cõfectus iacebat, qua ex re a legatis haud adiri potuit. Habebat aũt is filios plu-res & qdẽ nothos, qbus multa impẽderat, legitimos uero tres cęteꝝ ad opa male cõcordes. Qua ex re Scipionẽ ueteris cũ illo atq; auo beniuolẽtiæ memor quaſi regni, ac filioꝝ cõ-ſultorẽ futuꝝ acceſierat. Ad quẽ Scipio cum proficiſceretur Maſſiniſa pauloãte aduẽtũ iam morti ꝓximus filiis mãdaſſe

dicitur, ut Scipiõi obſequerẽtur. Ipſum.n.inter eos cõpoſituꝝ oia. Quibus dictis uita exceſſit uir ad oia fortunatus, ac felix cui regnũ deus paternũ a Syphace & Carthagineſibus ereptũ habere conceſſit, adeoq; extulit, ut a Mauruſiis q ab oceano ſunt, ad Cryneos uſq; in mediterraneis ꝓpagauerit impiũ. Mãſueſecit & nationes plurimas Numidaꝝ ꝑcipue quæ ob agriculturæ negligẽtiã pabulo aſſueuerãt. Theſauros pecuniaꝝ ingẽtes, ac exercitũ armis expñiſſimũ reliqt. Inimicoꝝ ꝑcipuũ Syphacẽ manu ſua cœpit. Carthaginenſiũ ꝑterea cũ Romanis diſſenſionis auctor impotẽtes ad reſiſtẽdum illis reddidit, a natura corpore eximio, ac robuſto uſq; ad extremũ fuit ſenectutẽ, ꝑliis ad ultimũ uitæ diẽ opã attendit, equũ ſine ephippis ſolitus inſcẽdere. Maxime aũt in hoc fortitudinẽ ac uiuacitatẽ eius licet cõtẽplari. Nam cũ filios plures habuiſſet, pluresq; amiſiſſet, ultima tñ ſenectute minorẽs habuit, puerũq; quadriennẽ quomodo nõagenarius ipſe cum cæteris reliqt. Hac igitur corporis habitudine, & ætate ꝑditus Maſſiniſa ceſſit e uita. Scipio poſt hæc filiis nothis plura cõtribuit, legitimis uero theſauros reddituſq; cõceſſit, ac regiũ nomen in cõmune habere uoluit, alia quoq; prout libuit inter illos æque partitus eſt. Micipſe igitur natu maiori cui pacis ſtudiũ in primis curæ fuit Cyrtam urbem & quæcũq; regia in ea eſſent, habere conceſſũ. Geloſſo militaribus artibus edocto, qui ſecũdus ab illo fuit, pacis belliq; poteſtas pariter tributa. Maſtanabæ qui minor natu fuerat, & iuſtitiæ fauebat plurimũ quæ dubia inter populos forent adiudicare datum. In hunc modũ Scipio regnũ ac Maſſiniſæ ſubſtantiã inter filios diuiſit. Geloſſum in ſocietatem belli ſecũ duxit. Quo auctore Phameæ inſidias quibus Romanos dietim affligebat potiſſimum auertit. Proficiſcentibus

Maſſiniſæ filii.

Cyrta urbs.

aliquādo Scipione & Phaema p crepidinē quandā quæ uaſtam in medio & inacceſſibilē uallem contineret, ita ut ſe inuicem aggredi nō poſſent ueritus Scipione quis anterius inſidias apponeret, præcedēs cum tribus dūtaxat cūcta rimabatur. Quod aladuertēs Phameas, cum unico ex ſuis proceſſit obuiā. Ratus igitur Scipio illū qppiā loqui uelle unico & ipſe comitatus acceſſit. Cum appropinquaſſet ut ſe inuicem audire poſſent, Carthaginenſes.n.pīuerat, cur inqt Scipio de ſalute tua non cogitas, qui de cōmuni non potes cogitare? At ille. Quæ ſalus mihi futura eſt Carthaginenſiū rebus ſic ſe habentibus, Romanis autē tot mala a me ppeſſis? Tum Scipio polliceor inqt qui fidus & idoneus ſum ueniā tibi apud Romanos & gratiā non defuturā. At Phameas cū annuiſſet digniſſimū omniū te iudico inqt, & an poſſibile id ſit, haud quaq̄ te latere arbitror. Quibus dictis ambo receſſerunt. Manlius cum ob cladē ab Haſdrubale acceptam uehemēter erubeſceret, denuo ad Nepherim mouit exercitum quinq; & decē dierū cibariis aſſumptis. Cum loco appropinquaſſet caſtra poſuit, uallūq; foſſa muniuit. Sed cū nihil neceſſariū omitteret attamē expaueſcere, ac trepidare uiſus ne abeūtibus Haſdrubal a tergo inſtiteret. Cū in hoc trepidationis eſſet nūcius ex Geloſſi exercitu epiſtolā Scipioni defert. Qua accepta ſicut erat obſignata imperatori oſtendit. Soluentes hæc interius ſcripta inueniūt. Hæc ipſa die ego ad locū illum ueniā. Tum cum qbus placuerit, accedito & cuſtodibus impera, ut ad ſe uenientē noctu accipiant. Erat autem ſine nomine epiſtola, & hæc ſolū continebat, ex quo Scipioni uiſum eſt, eam a Phamea emiſſam eſſe. Ob id Manlius de Scipionis ſalute dubitare cœpit, ne qua fraus tegeretur ab homine q īſidiarū omniū eſſet peritiſſimus.

Tandē

Tandē mittere uiſum eſt, ut Phameæ fiduciā ultro offerret gratiā aūt nullā impartiret, uerū quæ honeſta eſſent relatu= rum ſe & Romanos facturos eſſe diceret, ſed neq; relatione opus fuit. Cum primū.n. Phameas in conſpectū Scipionis ue nit pro ſalute ſua ſatis illi fidere profeſſus eſt, gratiā autē Ro manis linquere. Hæc fatus poſtera die ſe ad pugnā cōparat, ac cum cæteris ducibus in mediū ſpaciū profectus, quaſi cō ſultationē facturus aliam, ſic ad eos inquit. Si patriæ auxi= lium adhuc afferre licet paratus ad hoc uobiſcū ſum. Sin ita ſe habet ut nūc habet mihi quidē proprie ſaluti uidetur con ſulendū. Eidē ipſe cū pro me ſumpſero, & pro uobis qui mihi credideritis aſſumā. Tempus.n. eſt quæ cōueniētia ſunt eli= gendi nobis. Hæc ille. Ex ducibus autē nōnulli cum iis q eos ſequebātur ſtatim defecerūt, fuereq; oēs ducēti ſupra duo mil le eqtes. Hos & Hanno qui Leucus cognominabatur imita= tus eſt. Redeūti igitur Scipioni exercitus cū Phamea occur= rit, & ueluti triūphantē lætis clamoribus ꝓſecuti ſunt. Mā= lius præter modū exhilaratus cum iter nō amplius difficile arbitraretur, nec Haſdrubalē metu tertiū ulterius uētuꝝ pu taret, a tergo tandē ob neceſſitatē recedere cōpellitur. Septi mam.n. ſupra decimā agebat diē, cum quintā ultra decimā cogitanti agere, tribus in reditu diebus abeundū eſſet, fa= meſq; patienda. At Scipio aſſūptis Phamea & Geloſſo, cæte riſq; ſub eo militibus, nōnullis porro Italicoꝝ pmiſſis ad cam pum pceſſit, quē Magnū Baratrū incolæ appellāt, ingentēq; uim frumenti & cōmeatus cū exercitu p noctē attulit. Sex tiēs deinde Manlius Calphurniū Piſonē ſucceſſorē ad ſe pro= ficiſci in magiſtratu. Scipionē una cum Phamea Romā mit= tit. Quod aiaduertentes milites ad nauē cōcurrere. Scipio nem laudibus extollere, & ut impator ad eos in Libyā re=

Verba Phameæ.

uerteretur optare, quaſi ſolus Carthaginē eſſet euerſurus. Re ſiduus.n. adeo Scipio ille eiectus uidebatur cui gloria delē dæ urbis eius deberetur, qđ plurimū ab exercitu domeſticis ſuis Romā pſcripſere. Senatus igitur Scipiōe collaudato Phameā xeniis cōdonat plurimis purpurea ueſte & fibula aurea equo phaleris ornato, aureis & iſignibus uiciſſim armis. Ad hęc argēti drachmarū decē millia & minas cētū pariter argēti cōtulit, maiora q̃ꝗ dare pollicitus tabernaculū, & apparatū illuſtrē addidit. Eo modo donis auctus atq; exornatus cū belli reſiduū pro Romanis ſpopōdiſſe agere in Libyam, ad exercitū reuerſus eſt. Iuit & Calphurnius una conſul, & cū eo Lucius Mācinus claſſis præfectus, q Carthaginēſibus & Haſdrubali minime cōgreſſi ciuitates circūibāt. Hi cū Aſpidā terra mariq; oppugnātes obtinere nō poſſēt, alterā haud lōge ab ea ſitam, Piſo cæpit diripuitq; hoſtiliter, q̃q̃ ad fœdera uenire poſtulātē. Ab hac ad Hippargetā pficiſcitur urbē magnā, quę mœnibus arce, & portu, nec non nanalibus inſignis ab Agathocle Syracuſanorū tyrāno iſtructa media iter Carthaginē, & Vticā cōdita fuerat, cōmeatūq; ad Romanos aduētātē mari depdabatur, qua ex re ſūmas cōpararat diuitias. Itaq; Calphurnius q̃ primū de ea ſe ulciſci ſtatuit, opeſq; & lucrū tollere. Aeſtatē deide oēm immoratus cū nihil pfeciſſet qppe bis excurrētes hippargetæ Carthaginēſibus opē afferētibus machinas eius igne aſſūpſerūt. Tādē repulſus Vticā in hiberna rediit. Carthaginēſes cū Haſdrubalis exercitū inſupabilē ſibi adeſſe cernerēt, ac ſe ipſos lōge ſupiores ea pugna quæ ad Hippargetā cū Piſone habita fuerat aiaduertent. Bithiā pterea quēdā octigētis cū eqtibus a Geloſſo ad eos cōceſſiſſe. Micipſā & Maſtanabā Maſſiniſę filios, Romanis illi arma pecuniaſq; pollicētibus nihil aſſētiri uerū cūctari, &

Carthagis nēſiū uana fiducie.

quę futura eſſet præuidere uelle, animis elati uniuerſam Libyã ſuſcepturi ferebantur. Multa itaq; enormia, atq; nefanda hincinde p urbes in Romanos ṗdicãtes, ad eo℞ impotẽtiã cũcta referebãt. His addebãt quæ his cũ illis cõtigiſſent, quã turpiter ad Hippargetã, & ad ipſam deniq; Carthaginẽ ſeſe habuiſſent, quã ṗſidiis, armiſq; deſtitutã obtinere nequiſſet. Miſere deinde ad Micipſam & Maſtanabã & eo℞ cõplices Mauruſios, q eos hortarẽtur edocerẽtq; Romanos denuo illis bellũ illaturos eſſe. Miſere & in Macedoniã alios ad eũ quẽ Romanis aduerſantẽ Perſei filiũ plerięq; credidere ad bellum incitantes. Nõ.n. pecunias, aut arma a Carthaginẽſibus illis defutura referebãt. Quippe iam armis inſtructi atq; ornati haud minimũ de ſe ſentire uidebãtur, ue℞ audacia & apparatu paulatim creuerãt. Auctus erat & ṗ partes Haſdrubal regiõi ṗfectus ob Mãlii errata, urbiſq; principatũ aſſumere feſtinãs Haſdrubalẽ illi ṗſidentẽ Geloſſi cõſobrinũ, in ſenatu cõuiciis adorſus erat q̃ſi urbẽ Geloſſo eſſet traditurus. Quo ſmone in mediũ ṗlato cũ ille, ut inſperato uehemẽter trepidaret, ciues uerberibus eum affecere, ſubiecereq; ſedilibus. Romæ aũt nũciata Piſonis clade, cũ Carthaginenſiũ apparatus uiciſſim referrentur populus triſtari cœpit uehemẽterq; trepidare. Creſcẽte enim in dies bello quod omniũ maxime, ac difficillimũ eſſet, urbiq; finitimum nullũ finem expectabant futurum. Itaq; Scipionis bella quæ tribunus adhuc in Libya geſſiſſet mente repetentes, eaq; præſentibus conferentes rebus, & quæ a domeſticis olim habuiſſet ex eo℞ litteris una recenſentes Scipionem conſulem facere inſtituunt, eumq; in Libya mittere contendunt, & iam comitia aderant. Scipioni uero conſulatum petere haud quocquã per ætatem ſinebant leges. Itaq; ædilitatẽ petere conſtituit.

Pſeudo Philippus.

Verũ populus ſtatim eũ cõſulẽ effecit. Quod cũ inique factũ uideretur cõſules illi legẽ protulerũt. At ciues rogare inſtare, demũ clamare incipiũt ex Iulii legibus, ac Romuli populum omnium eſſe principem, ac legũ quæcũq; ad ea pertinerẽt, ita ut creare ac deponere quoſcunq; uelit fas illi ſit. Tandẽ uno ex tribunis proclamãte creaturã a conſulibus auferẽdã eſſe ni populo placeret. Senatus ut legẽ exoluãt tribunis imperat, eamq; poſt annũ iterũ reſcribãt, quẽadmodũ Lacedæmonii in oportunitate feciſſe dicũtur, captiuorũ infamiã circa pylũ euitantes ad miſericordiã magis q̃ ad ſuppliciũ inclinãtes legẽ. Per hũc modũ Scipio ædilitatẽ petens cõſul creatus eſt, atq; eius collega Druſus de Libya poſt ipſum ſortiri iuſſit quoad unus tribunorũ in mediũ proferre auſus eſt. Præfecturæ quoq; iudiciũ ad populũ ſpectare. Scipionẽ uero populus elegit. Datus eſt itaq; illi ex ordine exercitus q̃tus ante interfectorũ affuiſſet numerũ datum, & uolentes quot ſuaderet e ſociis educere, nec nõ a regibus et urbibus quod ipſe ille probaſſet emittere licere populo Romano epiſtolas ad eos ſubſcribẽte, fuereq; quos ita acciperet a ciuitatibus & regibus. His itaq; diſpoſitis in Siciliam primũ. Ex Sicilia uero in Vticã claſſe appulit. Interim Piſo mediterranea obſidebat. At Mancinus partẽ muri Carthaginis aggreſſus quæ neglecta uidebatur, rupes quippe & aſpere & inuiæ undiq; emĩnebãt, cæteris quæ propiora uidebãtur deſtitutis, & incultis ſcalas muro latẽter apponit, urbẽq; per inſidias ingredi conantur, plæriq; militũ operam illi ſtrenue nauãtibus. Carthaginẽſes ſpreta eorũ paucitate portã quæ ad rupes deferebat, ultro reſerãt, ac celeri curſu in Romanos ferũtur. Romani cõtra in illos cõuerſi, fugiẽtes perſequũtur, unaq; cũ illis portã intrant. Sublato undiq; clamore, ut in uictoria mos eſt. Mã-

Poteſtas Scipionis.

cinus ingēti alacritate ad eos decurrit cum alioquin leuis eſſet, ac citus. Cęteri ſubinde naues ingreſſi Mancinū cōſequuntur, & ad mœnia delati clamore, ac uociferatione nudi inermeſq; bellãtur. Iã ſol ad occaſum uergebat cū muros oppugnarent. Neceſſariis itaq; deficiētibus Mãcinus nūcios ad Scipionē deſtinat, & Vticenſiū primores rogat, ut piclitanti ſibi opē afferãt, cibaria propere mittant. Et ille quidē exorta luce a Carthaginēſibus expulſus in diſcrimē facile adduci poterat. Scipio ueſpere Vticã applicuit. Circa mediam ue ro noctē quæ Mancinus ſcriberet edidicit. Subito itaq; milites tuba ad prælīū citari iubet. Porro quicunq; ex Italia cū eo mari acceſſiſſent a tubicine uocari. Adoleſcentes Vticorū qui p ætatē conuectare poſſent cōmeatū, ad naues ferre. Captiuū præterea ex Carthaginenſibus ſoluens demiſit qui annunciaretur Scipionē Piſoni in auxilū uenire, eqtes alios ſuper alios ad Piſonem mittens, qui eū propere accerſerent. Ipſe poſtrema uigilia milites educit admonitis ipſis ut cū hoſtibus propinqui eſſent erecti ſupra ſtramēta ut plurimū illis facies oſtenderēt. His a Scipione cōſtitutis Mancinus orta iam luce Carthaginēſibus undiq; inſurgentibus quingentos milites, quos in armis ſocios habuit duobus millibus q inermes extitere a frōte oppoſuit. Vulneratus igitur ab illis, & expulſus ſub ipſis muris deleri uidebatur, cū Scipionis naues in alto uiſæ terribili impetu in hoſtes aduētãtes armatis undiq; ex tãtibus refertæ. Carthaginēſes ex captiuis certiores facti Romanos inſperato auxiliū ſuis afferētes pperare, ſtatim ſubſtitere. Cedētibus ipſis Scipio milites piculo iã pximos nauibus excepit, ac Mancinū ſubinde Romã miſit. Aduenerat.n. illi ſucceſſor ab urbe Serras claſſi pfectus. Ipſe haud lōge a Carthagine ſubſtitit. Carthaginēſes ex muris per qnq; ſtadia

Mancini temeritas.

progreſſi ulterius nullũ iaciũt, ipſiq; in eo cõſtiterũt. Haſdrubal regiõis priceps & Bithias eqtũ pfectus peditũ ſex millia, eqtes uero mille, cura tẽporeq; ad bellũ inſtructos deducentes. Scipio cũ nullũ ordinẽ aut ornatũ militibus adeſſe cerneret, ue℞ ad inertiã, auaritiã, rapinaſq; ſub Piſone aſſuetos ad deteriora quæq; pcliues eſſe, multitudinẽ pterea nũdinato℞ illis cõuenire q pdæ cauſa audacioribus ſe iubẽte nullo ad rapinas cõmiſceret. Cũ lex militẽ ab auditu tubæ lõgius diſtantem in hoſtiũ referret nume℞, qppe cũ eo℞ errata exercitui aſcribi ſoleant. Quæcũq; aũt rapuiſſent alterius litis principiũ afferrent, multi nẽpe ſocios ob lucℜ cõtemnẽtes ad uulnera plagas & homicidia paulatim defluebant, ſatis conſcius neutiq ſe hoſtes ſupare poſſe, ni ſuis imperaſſet, oẽs in cõſiliũ uocari iuſſit. Ipſe editiori loco cõſtitutus his uerbis eos coarguiſſe dicitur. Ego qdẽ o uiri dũ ſub Mãlio imꝑatore uobiſcũ militãtẽ fidelitatis in uos meæ experimẽtũ pſtiti, q̃ nũc imperator repeto, q ad ultimũ uſq; ſuppliciũ puniẽdi uos ſi minus parueritis poteſtatẽ habeo, utile tñ exiſtimaui aliqd pręfari. Noſtis. n. quæ facitis & quæ me dicere oporteat, quo℞ erubeſco. Latrocinamini potius q̃ militetis, & fugitis, nõ caſtrametamini, & nũdinãtibus lucri cauſa nõ obſidẽtibus eſtis ſimiles, & delitias quęritis pugnantes nõdũ uictores effecti. Quid quæ hoſtiũ inſperato & breui ex quo dereliqui in tãtã creuere potẽtiam, & uobis labor ex facilitate dietim fit. Cauſas aũt ſiquidẽ in uobis ipſe diſcernerẽ ſtatim punirem. Ve℞ qa alteri potius adſcribo quæ in pſentẽ uſq; diem geſta ſint a uobis ptermiſſã. Venio ego nõ latrocinaturus cæterũ uictor futurus, nec ut pecunias cumulẽ ante uictoriã, ſed ut hoſtes prius ſuperẽ. Abite ab exercitu oẽs hodie qcũq; nõ militatis ſeparatim ab iis quos ſub me munere iſtituãt. Abeũ-

Lex militẽ ab auditu tubæ diſtãtẽ i hoſtiũ referebat nume℞.

tes uero nequaq̃ redire uelim niſi ſiq̃s cõmeatũ ferat, & hũc, qdẽ militare & exilẽ, qbus tẽpus diffinitũ adſit, in quo huiuſmodi diſponãt. Vẽditõis aũt eorũ & q̃ſtor & ipſe geremus curã. Et hæc militibus dicta ſint. Vobis aũt militãtibus unũ adſit mãdatũ in oibus cõmune opibus, meus. ſ. mos atq; labor. Ad hęc ſiqdẽ uos dirigentes neq; prõptitudine egebitis neq; gratia carebitis. Oportet aũt nos in iis defatigari, quibus ineſt piculũ. Lucrũ ãt, ac delitias i aliud differre tẽpus. Hęc ego & lex iubet. Fideliter itaq; ſe habẽtibus multorũ retributionẽ afferrẽt bonorũ, infidelibus uero pœnitẽtiã. Hæc fatus Scipio inutilium uirorũ turbã, & quęcunq; ſupuacua, uana, ac delitiis referta inerãt i medio ſuſtulit. Purificato exercitu, & ad diſciplinã redacto cũ prõptus ad exequẽda mãdata uideretur locũ latẽter aggreſſus eſt quẽ Magara appellãt, inſidiis bifariam appoſitis p nocte. Eſt aũt in urbe locus ſatis amplius Magara, q mœnibus annectitur. Adhuc una ex parte alios ex ſuis pręmittit. Ipſe ex altera cũ ſecuribus, ſcalis, ac uectibus p. xx. ſtadia ingenti ſilentio proceſſit, pceptis deſup qua maxime pximus erat inſidiis, uoceq; e muris reddita ipſe ecõtra primus & cũ eo reliquus exercitus cœpit reclamare. Qui aũt ab altera parte cõſtiterãt uehemẽtius extulere uocẽ, adeo ut Carthaginẽſes q̃ primũ terrerẽtur tot hoſtibus ſubito illis noctu in lateribus undiq; aſſiſtentibus. Circa muros uero q̃q̃ diligẽtiſſime cũcta rimeretur, nihil pfecit. Erat forte priuati cuiuſdã turris, ac deſtituta extra muros, cuius altitudo mœnia æquabatur. Per hanc adoleſcens quidã audacter euectus eſt. Ab hac ad muros emiſſis haſtis per interuallum ligna aßereſq; appoſuere, per quæ ad murũ decurrentes ad Megara uenerunt. Inde perfractis portis Scipionem recepe runt. Ille cum quatuor millibus ingreſſus eſt, ac ſtatim fuga

ueluti reliqua occupata urbe a Carthaginenſibus citiſſime in Byrſam facta, uoxq; multiplex audita clamantium, ac nõ nullorũ captiuitatis, & tumultus fieri cœptus eſt, ſic ut foris caſtrametãtes relicto uallo una cũ cæteris in Byſam ſe conferrent, Scipio cũ Megaræ locũ anguſtiorẽ intueretur, arboribus umbroſis obſitũ, rubis præterea ac uepribus & ripis aquæ ꝓfundioribus uariis, difficillibuſq; repletũ eſſe uereri cœpit, ne exercitui inſequẽti inuiũ, ac difficile iter redderetur potiſſimũ cũ ꝑ ignota cõmeandũ foret, ſi quæ noctu inſidiæ adeſſent, ſubito itaq; regredi inſtituit. Cũ uero illuxiſſet dies. Haſdrubal Megara a Romanis occupata ꝓmoleſte ferens captiuos oẽs, quos ex illis cœpat ſupra murũ ſtatuit eo uidelicet loci quo maxime a ſuis uideri poſsent, ibidẽq; uariis affecit ſuppliciis. Nam eorũ aut oculos, aut linguas, aut neruos, aut pudẽda uncis ademit ferreis, nõnullis ſoleas erasit, digitoſq; abſcidit, aut reliquã corporis cutem ſuſtulit, & ſpirãtes adhuc e muris appendit oẽs quo Carthaginenſes in Romanos perpetuo irritaret odio, ſolãq; in bello ſalutẽ ſpes illis anteferret, uerũ aliter, ac putarat euenit. Nã his p̃ceptis Carthagineſes operũ prauitate deterriti, ex audacibus timidi effecti ſunt, & Haſdrubalẽ ueluti ſalutis uiã, eis ꝑcludẽtẽ odere. Præcipue aũt ſenatores illi acclamare, & ut crudelia, ac ſupba meditãtẽ inter tot domeſticas clades increpare nõ ceſsabãt, q̃ ex cã nõnullos ſenatorũ aggreſſus occidit, ob idq; iter oẽs formidabilior effectus id tyrãnidẽ magisq̃ ad impiũ aſpirare uidebatur, quaſi in hoc dũtaxat ſtabilitatẽ habiturus ſi a multis timeretur, ꝑꝑ quæ incõmunicabilis apud oẽs hẽri cœpit. Scipio hoſtile uallũ qđ i arce primũ fugiẽtes reliq̃re ſuccẽdit. Iſthmũ aũt oẽm circũcapiẽs a mari uſq; ad mare foſſa uallauit ꝑ ſagittę iactum diſtãs ab

Ingreditur Scipio Carthaginem.

Obſidio Carthaginis a Scipione.

hoſtibus, quod opus ꝑ.v. & .xx. ſtadia ꝓduxit a frōte cū cōtinue foderet, atq; pugnaret. Perfecto ope alterā pariter eduxit foſſā, haud multū a prima illa diſtantē, q̄ ad mediterranea ſpectaret. Duas p̄terea prioribus ꝑſimiles illis addidit, ita ut quadrāguli formā uniuerſum opus uideretur obtinere. Has ſudibus undiq; acutis p̄muniuit lignis in crucē ductis, reliquas porro firmauit muniuit quæ uallo, e q̄bus intra urbē eēt intuitus, & ꝑ.v.ac.xx. ſtadia muro ſepſit, cuius altitudo exceptis ꝓpugnaculis, ac turribus, quę muro adiacebant, duodecim pedes ſuꝑgreſſa eſt. Profunditas ſupra dimidiū altitudinē excelluit. In medio turris editior fundata fuit, & ſupra ipſam ꝓpugnaculū e ligno quadrāgulū, ex quo uniuerſa quæ fieret in urbe facile ꝓſpiceret. Hæc ꝑ uiginti dies totidēq; noctes facta ſunt laborāte exercitu & ꝑ uices operante atq; pugnāte, neq; cibo, aut ſomno indulgēte admodū. Quo facto intra uallū exercitū deduxit, fuitq; ea pariter & militū caſtrametatio, & in hoſtes circūſeſſio in ſpaciū deducta, in qua reſidens ipſe cōmeatū oēm q a terra ferebatur Carthaginēſibus adimeret. Cū excepto dūtaxat ſuꝑiori collo cętera Carthaginēſiū introcluſa eſſent, & exinde fames, ac malorꝝ cā ſumpſit initiū. Nā multitudine ex agris in urbē cōfluēte, neq; egrediētibus ullis ꝓpter obſidionē, neq; negociatoribus ob bellū ad eos cōmeantibus cū ſolū ex Libya, & id modicū, ſuꝑaſſe cōmeatus, minimū ēt ex mari cū tranquillū eſſet, ueheretur, quē aūt a terra cupiebāt maximo ꝑiculo laboreq; ꝑciperent, fames uehementius urgere cœpit. Erat Bythias q̄dā p̄fectus eq̄tū apud illos. Is cū ad ferendū cōmeatū iāpridē miſſus, neq; clanculū accedere, neq; Scipionis uallū ſuꝑare ui poſſet cōmeatū a lōge circūuectū ſcaphis q̄buſdā paruis īponebat. Inſurgētibus aūt urbi Scipionis

nauibus,neq; cõtinue ac cõiunctim ſubſiſtere ualentibus iu
xta urbem ipſam ob undarꝝ fluxus,& ſcopulis refertũ mare
Carthaginẽſibus potiſſimũ in muris cõſiſtẽtibus, & undarꝝ
impetu e petris concutiente naues Bithiæ onera,& quęcũꝗ
negotiatores lucri cauſa contuliſſent uim uenti e pelago ex
pectãtes,tenſis uelis in portũ ferebãtur,triremibus minores
rates ob celeritatẽ ueli neutiq̃ haud quaq̃ ꝓhibere,aut aſſeq
potentibus. Verꝝ & id modicũ erat, nec niſi uehementiore
uẽto e mari ſubuectari poterat. Quicqd ꝑterea id eſſet Haſ
drubal triginta millibus quos bello elegerat contẽptis reliqs
ſolis diuidebat, qua ex re fames acrius ꝑmebat urbẽ. Id cũ
aiadnerteret Scipio nauigationẽ quæ a portu ad occidentẽ
uergit,nec multũ diſtat a cõtinẽti inhibere ſtatuit. Aggerẽ
itaꝗ in mari ꝑ lõgũ cœpit a zona quæ ſtagni in medio mu
riſꝗ cõſtituta lingua dicebatur. Progreſſus deĩde in pelagus
& ad exitũ uſq;,directo aggere ſaxis ingẽtibus dẽſiſq; fir
mauit,ne alluuie undarꝝ ſolueretur opus. Fuit autẽ latitudo
aggeris a ſupiori parte quatuor & .xx. pedũ. In ꝓfundũ uero

Carthaginenſiũ magnanimitas.

ꝑ quadruplũ inixa fundamẽto Carthaginẽſibus qdẽ a princi
pio irriſio quædã fuit eius opis quaſi in longũ ac multo uix
tꝑe habituri finẽ,ac qđ uix ꝑfici poſſet. Incũbẽte mox exer
citu uniuerſo,neq; dies,aut noctes ab oꝑe ceſſãte ob rei ma
gnitudinẽ admiratio in timorẽ uerſa eſt. Itaꝗ artificiũ aliud
e cõtraria portus regiõe meditati,pelagi in medio qua nullo
lã molẽ ob ꝓfunditatẽ uiolentiãꝗ uentorꝝ educi cõfidebãt,
effoderãt,mulieribus,ac pueris una laborãtibus. Incœꝑe ãt
interius,ac admodũ latẽter & ſimul naues ex uetere mate
ria,triremes qnqueremeſq; formarũt nihil prõptitudinis,aut
audaciæ omittẽtes,adeoꝗ oia occulta tenuere,ut ne captiui
qdẽ Scipiõi qcq̃ de hac re manifeſte fari poſſet. Ceterꝝ ſtre

pitũ perpetẽ intra portũ diu noctuq; ſe audiſſe diceret, cui aũt utilitati id eßet nequaq̃ intelligere, quoad oĩbus in unũ cõparatis Carthaginẽſes ex oriẽtis parte aperuere portũ, ac nauibus qnquaginta triremibus qnqueremibuſq; iſtructi ce loces myoparones aliaſq; q̃plures minores educentes rates horrẽdã explicauere aciẽ, Romanos uero & os portus ſubito apertũ, & claſſis in ipſo exitu celeriter emiſſa adeo cõterruit, ut ſi Carthaginẽſes eorũ naues ꝑperã aggreſſi eſſent cũ illi ueluti obſidẽtes incurioſẽ degerẽt nullis, aut nautis, aut remigibus eo tẽpore aſſiſtẽtibus, facile eorũ claßẽ delere potuiſſent. Verũ Carthaginẽ a Romanis capi neceſſe erat. Tũc igitur ut ſe oſtẽtarẽt tm̃mõ mouere claßẽ, ac ſupbe hicinde diſcurrẽtes in portũ reduxerũt. Tertia poſthac die ad pugnã cõſtiterũt. Romani naues, ca teraq; diſponẽtes illis occurrere. Clamore igitur ac uociferatione ab utraq; parte uehemẽter editis cũ remigũ, ac gubernatorũ prõptitudo militũq; audacia ubiq; emineret, & in hac dũtaxat pugna, & Carthaginẽſiũ ſalus & Romanorũ uictoria pẽdere uideretur, cõtinue ꝑ diẽ plagæ uulneraq; multipliciter iter utroſq; facta ſũt. Pugnãtibus illis plereq; Libycorũ rates, quę forma iferiores ſcaphæ appellãtur Romanorũ nauibus maioribus in uectę, ac ſubmiſſius illis diſcurrẽtes ꝑrus iſeſtabãt, guberna cula remoſq; abſcidebãt, aliaſq; ꝑterue i eos factitabãt ob fugiẽdi prõptitudinẽ celeritatẽq; redeũdi, quoad die i ueſpã uergẽte Carthaginẽſibus retrocedere uiſũ ẽ, nõ q̃ ꝓlio ceſſiſſent ſed ut i ſequẽti die feruẽtius ſe ad pugnã cõpararẽt, qua ex re miores rates i fugã uerſæ, nauigãdi prõptitudie ſeipas iplicãtes, aditũ clauſere portus. Ob id a maioribus ſubito ꝑ uẽtę, cũ ꝑgredi nõ poßẽt aggerẽ petiere fuga. Ibi locus ãte mœnia haud ãguſtus fuit, i q̃ negociatores onera depõerẽt,

uerum ingruente bello ſuper imminētibus muris in breuiorem redactus formā ne in amplo aliquādo morarentur hoſtes. Ob portus igitur inopiā ad aggerē delatę Carthaginēſium rates conuerſo impetu Romanos infeſtabant, ac hoſtes circūnauigātes, hi quidē a ratibus, nōnulli ab aggere, alii autem e muro depugnabant. Romanis uero & nauigatio leuis erat, & pugna pfacilis conſiſtentibus illis. Cum autē retrocederent ob nauiū conuerſionē, quo maiores erant eo grauiores difficilioreſq; reddebātur, ſic ut illis ſimilia ſæpe paterētur. Cum. n. ſe converterent a Carthaginēſibus ſtatim hinc inde diſcurrentibus ferro petebātur, quoad quinq; Sidetorū naues quæ ob Scipionis beneuolentiā eum ſequebantur hoc modo cœpere pugnā. Ex ingenti quippe interuallo, anchoras mari iniiciebant inde longiſſimis funibus annexe, in hoſtes ferebantur. Cum autem ſe illis miſcuiſſent iterū funes proſecutæ, & in puppes conuerſæ ad ſuos remeabāt, demū roſtro prouectę in hoſtes iterū per puppes retro trahebant. Quod cum a cæteris perſpectū eſſet milites Sidetorū morā imitati facillime inſequētes hoſtes repellebāt. Id præliū nocte intermiſſum eſt. Carthaginenſiū naues quotquot reliquæ illis ſuperfuerāt arrepta fuga urbē repetūt. Scipio exorta luce aggerem aggreſſus cum debile admodū eſſet munimētū, quod portui imminebat arietibus machiniſq; adhibitis partē deiecit muri. Carthaginēſes q̄q̄ fame multiplicibuſq; affligerentur malis, nocte mœnibus erumpūt, Romanorū machinas inuadunt, non terra quidē progreſſi cum nulla adeſſet uia, neq; nauibus cum mare omni ex parte teneretur, uerū nudi facibus extinctis, ne a longe uiderentur, aut præueniri poſſent eo modo mare ingreſſi quidā ad ubera funibus incicti, quidam nantes ptranſibāt, inde ad Romanorū machinas delati

ignem ſuſcitant. Cunq; omnibus conſpicui iam eſſent utpote nudi multis affligebantur plagis, multos & ipſi uulnerabant audacia freti, Fuere ex omnibus qui telorũ, ac enſiũ mucrones in pectoribus ferentes, ac uultibus a pugna non ceſſarent in modũ ferarũ inter uulnera ruentes quoad machinas ſuccendere igne, ac Romanos pepulere. Turbatis omnibus ex inſultu ſtrepituq; qui per uniuerſum effundebatur exercitum, cum trepidatio qualis antea nunq̃ fuiſſet depugnãtibus nudis Scipio turbatus equo accurrit, ſuoſq; niſi a fuga ſiſterent humi proſterni, ſtratoſq; iuſſit interfici, qua ex re plurimi in exercitu ex neceſſitate ſaluati ſunt, ac ꝑpetuã noctem armati ꝑegerũt, inſultũ ac deſperationẽ ueriti hoſtiũ. Illi ſuccẽſis machinis ſubinde in urbẽ ſeſe referũt. Orta luce Carthaginenſes cum ab hoſtibus non amplius infeſtarẽtur, machinis murũ qui ceciderat denuo reficiũt, turreſq; ſuper ipſum cõplures ex interuallo ædificãt. Romani alias interim erexere machinas, aggerẽq; ex aduerſo turribus inſtituunt, faces præterea ex ſulphure, piceq; cõponentes in hoſtes emittũt. Cunq; nõnullas ſuccendiſſent aures fugiẽtes hoſtes ſubinde perſequuntur. Verũ cruore, ac linio madefacta tellus haud inſtabiles ſuſtinebat greſſus qua ex cauſa ab inſecutione ſponte temperabãt. Scipio aggerẽ adeptus omnẽ, foſſa circũſepſit murũ quæ ex lapidibus eduxit, neq; finitimum hoſtibus, neq; longo ab illis diſtantẽ interuallo. Cũ autem foſſam murũq; erexiſſet, quatuor millia militũ in eo ſtatuit qui hoſtes depugnãtes, neq; iacula, aut ſagittas multi facerent. At illi ex aduerſo conſiſtentes e muro propellebant. Eoq; modo æſtas inter utroſq; conſumpta eſt. Incipiente hyeme Scipio cum plurimos illa in regione Carthaginẽſibus fauere, & auxilia ab iis ſummitti uideret, ꝗprimũ eos delere

Obſidio difficilior.

ſtatuit. Miſit itaq́ʒ hincinde ad illos coplures ex ſuis ipſe. Nepheri uerſus in Diogenē qui Haſdrubali fauebat per ſtagnū profectus. C. Leliū terreſtri itinere ire iubet. Cum Diogeni ad duo ſtadia, proximus eſſet, caſtra diſponit, relictoq́ʒ ibidē Geloſſo qui Diogeni obſiſteret ipſe Carthaginē reuerſus eſt, ac modo ad Nepherim modo ad Carthaginē quæ fierent, cuncta pſpiciēs uertebat greſſus. Turribus duabus ad Nepherim in medio collapſus Scipio applicuit, ac mille electos milites Diogeni a tergo in īſidiis locat, tribus millibus a frōte cōſtitutis, cū quibus & ipſe qua turres ruina prociderant aſcenſum capit, non multitudine ſtipatus, uerū per partes, ac cuneatim deducēs agmina ne priores ui deiecti ſubſequētibus aliis in fugā abire poſſent. Cum clamore, ac ſtrepitu cūcta reſonarēt Libycis in pugnā cōcurrentibus cæteri, qui a tergo inſtabāt quēadmodū imperatū illis erat aduertēte nemine, aut id ſuſpicāte uallo inſiliūt, ac ſtatim q iterius aderāt, Libyci pcepta re in fugā abeūt cū multo plures ꝙ quos inſpicerēt arbitrarētur adeſſe hoſtes. Geloſſus altera ex parte Numidarꝝ multitudine, & elephātis comitatus in eos fertur, plurimoſq́ʒ fœda nece pſternit. Ad ſeptuaginta .n. millia hominū cum inutilibus cæſa dicūtur, decem millia capta, ad quatuor millia fuga euaſiſſe. Capta eſt ab exercitu Nepheris poſt duos & uiginti dies ex quo obſideri cœpit a Scipione cum hyemis tēpore in algenti regione multa grauiter ppeſſus eſſet, quæ res potiſſimū illū ad capiendā Carthaginē uidetur erexiſſe. Nam exercitus cōmeatū hoſtibus ademerat, & in caſtris aduentātes Libyci fiduciā pſtabāt. Tum autē eo ſuſcipiente & reliqua Libyæ locū in militū ſuorꝝ uenere poteſtatē, quæ aut difficulter ſuſcepta ſunt. Et iam cōmeatus Carthaginēſibus deeſſe cœperat, & nihil ex Libya quę iam

Stratagēma.

Ingens uictoria.

alterius ditionis erat, aut aliũde nauibus cõuectari poterat: ob bellũ ipſum, ac temporis ſtationẽ cũ hyems eſſet. Oriente uere Scipio Byrſam aggredi, & portũ qui Catoni dicitur expugnare inſtituit. Quod pſentiẽs Haſdrubal noctu partẽ Cotoni quæ quadrangula erat ſuccẽdit igne, ratus Scipionẽ ſubinde inuadere. Verũ cõuerſos in bellũ Carthagineſes Lelius a tergo latuit, qui per ambitũ cotoni circũuectus altera ex parte in eos ferebatur. Sublato clamore, ut in uictoria mos eſt, nõnulli trepidare, quidã ſpretis hoſtibus aſcẽſum ui petere contendũt ligna, machinas, aſſereſq; p interualla ſtatuentes. Verũ non idem uitiũ aut animi cuſtodibus aderat, corporibus famẽ languẽtibus. Itaq; ab impetu ſtatim defecerũt. Capto circa cotonũ muro cõmeatũ ppe exiſtẽtẽ Scipio intercepit. Veſpera ingruẽte cum bello fatigatus nihil ãplius molliri poſſet, cũ oibus pernox in armis cõſtitit. Illuceſcente die alios denuo armatos ad quatuor nullia nũero accerſit. Hi templũ Apollinis ingreſſi eius ſtatuã, quæ ex auro fuit, templũ auro illitũ mille talentorũ põdere inuadũt, porro ſecuribus aggreſſi prædã militibus diuiſere qui una aderãt, deinde ad opus redeũt. Scipioni Byrſam ĩprimũ inuadere mẽs fuit. Nam is munitiſſimus totius urbis locus erat, multiq; in eum cõfugerãt. Tribus autẽ itineribus a foro in Byrſam peruehẽtibus cũ frequẽtes adeſſent domus, ac tectorũ undequaq; domicilia penderẽt ab extra, Romani primis ædificiis ſolo æquatis, loca, capiunt ab iis ad finitimas tranſeuntes ædes. Cum illis quoq; potiti eſſent, ligna aſſereſq; per angiportuum interualla iaciunt, deinde in his ueluti per pontes greſſus dirigunt. Erat igitur atrox prælium, alterũ cum iis qui ſuperius immĩnebant tectis, alterum cum iis qui inferius per uicos ferebantur. Inde ſuſpiria gemitus uoceſq;

Carthagineſiũ fames ultima.

Templum Apollinis.

reſonabāt,uariæ cædes paſſim iacētiū repleuerāt omnia,cū quidā inter manus cæſi,quidā uiuentes adhuc,a tectis præcipites in terrā lapſi inter gladios & erecta pila figerentur.Nemo tamen ignē immittere auſus propter eos qui tectis inſidebāt quoad Scipio Byrſam ingreſſus eſt.Tūc uero tribus itineribus palā diffuſum eſt incendiū, ac continue quod igne cremabatur ulterius iter apire ac diffūdi in maius iubebat Scipio quo facilius per uicos diſcurrens liber ꝑmeare miles,uerū ex hoc atrocior mali prodibat facies. Igne etenim cūcta ꝑuaſtante,& in latū fundente uires ciuiū domos quod cōtigue inter ſe forēt ignē aduertētes ſponte diruebāt ex quo ſtrepitus multō maior audiebatur in urbe cum una cum lapidibus frequētes in medio corruerēt mortui, uiuēteſq; ſenes maxime mulieres atq; pueri qcūq; intra ædiū penetralia cōpulſi,pauore latitabāt, & hi partim uulneribus oppleti,partim ſemiābuſti miſerādas emittebāt uoces.Alii ab īmenſa altitudine delapſi inter lapides,lignaq; cadētia igne torridi & in uarias procidētes formas mēbratim ſpargebātur,neq; tamen finis mali in is erat. Fabri qppe & qcūq; ſecuribus & dolabris exercitu iter faciunt, iacētes telorū mucronibus auulſos quoſdā defunctos,quoſdā etiam uiuētes in quæq; telluris cōcaua,ut lapides lignaq; proiiciebāt atrahētes potius q̄ uoluētes ferro.Erant aūt foſſorū replemēta homines,& hi quidē in caput prouoluti eminētibus ſupra palpitabant cruribus,alii pedibus immerſi extātia proferebāt,qbus equi ſubinde diſcurrētes collis capitibuſq; facies,cerebrūq; proterebāt,non ſpōte quidē,cum ob feſtinantiā fabri inhumatos reliqſſēt.Et iā bellici laboris finis ac uictoriæ gloria adeſſe uidebātur,& militū ſollicitudo ac tibicines undiq; ſtrepētes tumultū cōcitabāt.Tribūi porro & delecti ex oībus ꝑ ordies

Atrox incendiū.

Spectaculū horrendum.

diuiſi ac

diuiſi ac diſcurrentes continue urbē ingrediebātur ob ſtſlio nantiā quæcunq; illis occurriſſēt haud multifaciētes, quod per ſex dies totidēq; noctes uaſtantes urbē effecere. Permu tatis interim ordinibus ne ꝑpetua uigilia aut labore occiſio ne ue aut aſpectu rerū horrendaꝝ defatigarentur milites. Aſſiſtente prǽterea Scipione imperatore, & plerūq; omiſſo ſomno hincinde diſcurrente, ac uix cibū ullū capiente quos ad labore deſeſſus in ædito conſedit quæ geſta fuerant ex or dine diſcernēs omnia. Vaſtatis plurimus cum abūde mali ab illis peractū uideretur ſeptima die nōnulli ad eum conati ꝑfugere Aeſculapii ritu ſerta ſuſtinētes. Erat aūt eius in arce templū præ cæteris illuſtre atq; opulentiſſimū, ex quo ſup plicationes afferentes Scipionē rogare incipiunt ut iis qui e Byrſa excedere inſtituiſſent, ſalutē indulgere uellet, quod ille exceptis transfugis cōceſſuꝝ ſe pollicitus eſt, ſtatimq; ad quinquaginta millia uiroꝝ ac ſimul mulieꝝ e Byrſa exceſſerūt reſeratis muri anguſtiis, quas iuſſit cuſtodiri. Quicūq; aūt Ro manoꝝ transfugæ qui ferme noningēti fuerant, deſperata ue nia in Aeſculapii templū confugere omnes, cum Haſdru bale & uxore duobuſq; filiis ex ea uirilis ſtirpis, & ab illo q̄q̄ pauci eſſent, ob altitudinē templi aſperitatēq; rupis prō ptiſſime pugnabāt. Citra pacem tamē ꝑ gradus ſexaginta ab eo deſcēderūt. Sed cū fames, uigilia, pauor, laborq;, ac mali propinq̄tas eos domuiſſet, templo cedentes intra penetralia eius ac pinaculū aſcendūt. Inter hos deliteſcens Haſdrubal clam ad Scipionē ſupplex fugit, quē Scipio ad pedes eius ſe dere iuſſit, ac ſubinde transfugis uidendū obtulit. Hi Haſdru balem intuentes ſilentiū ſibi impēdi poſtulāt. Quo impetrato eum maxime uarieq; criminātes templū immiſſo igne ſuc cedunt Haſdrubalis uxorē memoriæ proditū eſt cū ignem

Trāsfugarū deſperatio.

immiſiſſet, ex aduerſo factam exornaſſe ſe q̃tũ per erumnas licuit. Dein filiis ante ſe cõſtitutis in Scipionẽ audientẽ hæc dixiſſe. Nulla tibi indignatio eſt o Romani ex equo me hoſtẽ circũſides Haſdrubalẽ hũc patriæ, tẽploꝝ, mei quoq; ac filioꝝ ꝓditorẽ, fortunæ Carthaginẽſiũ ad adiuuent, & tu una cũ illis? Deinde in Haſdrubalẽ cõuerſam exclamaſſe. O ſimeſte infideliſſime & molliſſime uiroꝝ omniũ me q̃dẽ ac filios meos hic ignis abſumet. Tu aũt quod triũphũ præfers quod magnæ Carthaginis dux aliquãdo fueris cur nõ pœnas pendes huic cũ quo aſſides? Et hęc elocutã filios īterfeciſſe ambos, & ſe cũ illis in ignẽ cõieciſſe. Creditũ eſt tñ Haſdrubalẽ quẽadmodũ uxor illi cõſuluerat oppetiſſe mortẽ. At uero Scipionẽ cũ urbẽ intueretur ꝑ ſeptingẽtos annos ex quo condita olim fuerat florẽtẽ rebus oibus, quæ tãtũ terræ inſulaꝝ mariſq; tenuiſſet, nauibus p̃terea armis & diuitiis nulli priſcoꝝ imperio ceſſiſſet, audacia & prõptitudine lõge ſuꝑaſſet, denũ p̃ſidiis ademptis ꝑ tres aſſidue depugnantem annos, fame belloq; ꝓfligatã ad extremũ ueniſſe excidiũ illacrymaſſe ferũt, ac palã hoc fletu ĩ hoſtes oſtẽdiſſe ſe ſatis intelligere atq; dignoſcere q̃m urbes ac nationes, regnaq; omnia nõ ſecus ac hominis fortunã uariari neceſſe ſit, atq; interire. Id.n. paſſa eſt Ilion maxima aliquãdo ciuitas, Aſſirioꝝ præterea Medoꝝ, ac Perſaꝝ regna cũ ad ſummũ ꝑueniſſent uiciſſim pertulere. Quod fortunæ ludibriũ etiam in Macedones maxime enituit. Itaq; ſeu conſulto ſeu temere Homericũ illud ꝓtuliſſe aiũt.

Hõeri carmĩna.

Iamq; dies aderit quo cõcidat Ilion ingẽs, Et Priamus Priamiq; ruat plebs armipotentis. Polybio autẽ ſatis fidenter atq; amice ab illo ſciſcitãte (Erat.n. illi ſtudioꝝ comes, ac pręceptor) quid huiuſmodi ſibi uellet carmen, nõ aliud reſpõdiſſe q̃ Romã, pro qua pẽſitatis humanis caſibus ꝑmaxime adduc

bitaret animo. Hæc enim Polybius ab illo ſe audiſſe meminit. Scipio ex quo Carthago euerſa eſt nõnullos poſt dies exercitui prędã omnẽ præterq̃ aurũ & argentũ ac inſignes ſtatuas diripere cõceſſit. Plurima deinde p̃mia inter milites partitus exceptis iis qui Apollinis tẽplo intulere manus. Nauẽ curſu celerẽ ſpoliis ornauit, nũciũq; uictoriæ cũ illa romã miſit. Prædę diuiſio. Pari modo & in Siciliam demiſit alias, ut quæcũq; illuſtria Carthaginenſes illis abſtuliſſent cũ in bello una cũ Romanis militarent repetentes, domũ neherent. Quæ res plurimum beniuolentiæ ſibi attulit, cũ potentiæ humanitatẽ adiunctã intuerentur homines. Prædã deinde partitus ex ęquo arma, machinas & inutiles naues Marti & Palladi, diſcinctus ipſe more patrio cõbuſſit. Qui aũt Romę fuerunt, inclinante iam ſole nauem intuentes, uictoriæ certiores facti, ad cantus prodeunt, peruigiles quoq; per noctem inter ſe complexi lætiq; morabantur quaſi tũ primũ a pauore liberi tũ primũ principes effecti, tũ primũ urbẽ indubie tenentes ac uictoriã adeopti, qualẽ antea nullus eſſet cõſecutus. Multa eorum uirtutis ornamenta præclara recẽſeri, multa a maioribus ſuis in Macedones, Iberos, & Antiochũ cognomine magnũ, Deniq; per Italiã omnem facinora geſta eſſe glorioſa. Bellũ nullum adeo finitimũ ac formidandum in ipſis portis ſe uidiſſe unq̃ ob hoſtium fortitudinem, prudentiam, atq; audaciam, deniq; ob infidelitatem pernicioſius extitiſſe fatebantur. Quæ deinde a Carthaginẽſibus paſſi eſſent repetebant in Sicilia & Iberia deinde in Italia per ſex & decẽ annos ducente Hannibale, quadringentis urbibus igne abſumptis, trecentis millibus hominũ aut amplius bello interrẽptis, cum urbem ſæpe agreſſus, in ultimum poſuiſſet diſcrimen. Quæ omnia mente recenſentes ad uictoriæ incredulitatem demũ trahebantur, & ſe

inuicē de his pcōtabātur an Carthago re ipſa euerſa eſſet. Poſtremo p totā cōfabulātur noctē quomodo ab illis arma ſubla ta eſſēt, quomodo & alia pter opinionē eſſēt fabricati, quo modo naues oēs abſtuliſſēt, & claſſē tā ingētē ex ueteri materia denuo feciſſēt, quēadmodū portus exitū clauſiſſēt Romani, ipſi uero alia ex parte paucis diebus nouū perfodiſſēt. Plurimus tñ inter eos de altitudine mœniū, & lapidū magnitudine ſermo erat quēadmodū ignē plerūq; machinis itulisſēt hoſtes. Poſtremo q̃ſi plio qd nup geſtū erat, & ipſe affuiſſēt ſe inuicē formabāt, & ui rerū memoriā geſtarū motus corporis inanes effingebāt, Scipionē nūc in ſcalis, nūc in mœnibus in portis deniq; ac pliis oibus accurrētē putātes intueri. In hūc modū Romani noctē ppetuā, iſomnēq; ducebāt. Orta mox luce ſacrificia, pōpæq; ſolēnes diis imortalibus p ciues factę. Agones deinde ac uaria ſpectacula omnifariā ludorū ędita. decē poſtremo optimos ex Romanis ſenatus elegit, q libyā inuiſerēt, eāq; cū Scipiōe ad rei.p. utilitatē ac cōmoda cōponerēt, & ſi qd Carthaginis ſupeſſet adhuc ab eodē demoliri iuberēt, nulliq; ulterius i ea icollatū dari ſinerēt. Maxime aūt in Birſā aſſurrexere oēs, & in ea quæ Megara appellantur. Ingredi aūt nequaq̃ uetuerūt. Quaſcūq; ciuitates quæ hoſtibus eo plio auxilia dediſſēt auertendas. Quæ uero Romanis paruiſſēt regiōe donādas eſſe decernūt, & primū qdē Vticēſibus Carthaginē & Hipponā uſq; altera ex parte tribuendos agros. Reliquis uectigalia impoſita ſunt, agris uidelicet eorū ac corporibus uirorū mulierūq;. Prætorē quoq; e Roma q̃tānis illis mittere decretū. His ita cōſtitutis Romā redire. Scipio quæ ſibi agēda uidebātur ſacrificiis, ſpectaculiſq; pactis, Romā naue deuectus ſplēdidiſſimū omniū, ac plurio inſignē auro duxit triūphū ſtatuis monumētiſq; refertū, quæ

Vticēſibus uictoriæ pmia tributa.

Scipionis triūphus.

ex omni terrarũ orbe continuus uictoriis plurimo tp̄e Carthaginēſes Libyæ itulerãt. Fuit aũt is cũ capto Pſeudo Philippo puirili, tertius e Macedonibus triũphus ductus eſt e Grẽcis ſub Mẽnio primus olympiade ſexageſima ſupra centeſimã. Procedente mox tp̄e cũ Caius Gracbus tribunatũ plebis Romę gereret coborta ſeditiõe ex inopia uiſum ẽ ad ſex mille colonos ſorte ductos i Lıbyã mittere. Verũ deſignatis mœnibus circa urbẽ lupi fundamẽta iã cœpta diſſipaſſe, euertiſſeq; dicũtur. Qua ex cauſa Senatui ab ædificatione cõtinere placuit. Poſterius uero. C. Cęſarũ q dictator ex uictoria creatus eſt Põpeiũ in Aegyptũ, ac deide amicos eius ex Aegypto in Lybiã fugiẽtes pſequẽtẽ caſtris apud Carthaginẽ poſitis p ſomnũ uidiſſe memorãt exercitũ ingentem lacbrimis ante ſe ubertim deplorantẽ, eaq; uiſione territũ ſibi ad memoriam ſcripſiſſe Carthaginẽ denuo reficiẽdam eſſe. Itaq; non multo poſt cũ Romã rediiſſet, tẽuioribus agros ab illo depoſcẽtibus ſic ordinẽ dediſſe quaſi nõnullos ex iis Carthaginẽ, nõnullos Corinthũ eſſet dimiſſurus. Cæterũ illo in ſenatu occiſo a ciuibus Octauiũ Cæſarẽ q poſtea Auguſtus cognominatus eſt inuentis huiuſmodi a patre ſcriptis Carthaginẽ, quæ nũc eſt erexiſſe, uerũ aliquãdo ſumiſſiorẽ cum priſcæ eminẽtiã urbis uereretur cõdidiſſe, colonos ex Romanis ter mille a principio illuc miſſos fama eſt, reliquos ex finitimis in unum collectis additos. In hũc modum Romani Carthaginenſibus olim parentem Libyã ſibi ſubegere, & Carthaginis urbem a fundamentis erutam reſtituere denuo poſt euerſionem duobus & centum elapſis annis.

Ter mille Romani coloni Carthaginem miſſi.

Appiani Alexandrini ſophiſtæ Romanorum liber finit, qui Libycus inſcribitur. Traductio. P. Candidi.

Appiani Alexãdrini ſophiſtæ Romanoꝝ liber incipit,
qui Syrius inſcribitur. Traductio .P. Candidi.

ANtiochus Seleuci Antiochi filius Syrio
rum ac Babylonioꝝ, nec non aliarum
gentium rex ſextus a Seleuco, qui poſt
Alexãdrum Aſiæ circa Euphratem im
peritauit in Mediam profectus & Par
thiam, aliaſq; nationes quæ ante ipſum defecerant cũ pluri
ma ſtrenue geſſiſſet, ob idq; magnus Antiochus diceretur,
progenitoꝝ ſuoꝝ gloria ac ꝓpria appellatione elatus Syriã
inferiorem ac Ciliciã, quæ ab Ptolemęo Philopatro Aegypti
rege puero adhuc tenebãt inuaſit, nec paruũ quippiã mẽte
Ptolemæus Philopater complexis Helleſpontũ ingreſſus eſt. Eoles & Ionios ueluti
Aſiæ p̃ſidenti ꝑ accõmodos ratus, quod prius Aſiaticis pa
ruiſſet regibus tãdẽ in Europã claſſe traiecit. Thraciã ſub
egit, ac minus ſibi parẽtes ꝑ uim cœpit, Cherroneſum muni
uit, Lyſimachiã p̃terea erexit urbẽ q̃ Lyſimachus Thrax
Lyſimachus pro Alexãdro impitãs ut propugnaculũ quoddã in Thraces
olim condiderat. Sed cũ Thraces defuncto Lyſimacho urbẽ
euertiſſẽt Antiochus denuo eã cõdidit ꝓfugos quoſcũq; Ly
ſimachioꝝ ultro reuocãs, ex q̃bus nõnulli in ſeruitutẽ reda
cti ei parebant. Emptis aliis & in unũ collectis boues inſuꝑ
& pecora, ferrũq; ad agriculturã neceſſariũ illis impartitus
nihil moræ p̃ſtitit ad mœnia erigẽda, cũ regionẽ ſitu incly
tam & in uniuerſam Thratiã accõmodã & ueluti horreũ
quoddã opportunũ ad ꝑagẽda reliqua, quæ animo cõplexus
eſſet intueretur. Plures enim ad illũ confluxerãt, & tutelam
Q. Flaminius. urbis timore adducti ſuſceperãt. Ob id Smyrnei & Lapſa
cem, aliiq; Antiocho aduerſantes ad Flaminium Romanoꝝ

imperatorē miſere legatos. Cuius ductu Philippus Macedo inThesſalia ingenti pugna ſuperatus fuerat. Erāt quippe Macedonū & Græcorꝫ inter ſe paulatim p tēpus & ptes inuicem cōmixta oīa, ut a nobis eo libro ī quo de Græcis agitur pſcriptum eſt, ac nōnullę inter Antiochū & Flaminiū legationes hincinde Miſſæ & imꝑfectæ plura ab his tentata. Iā pridē.n. Romani cū Antiocho in ſuſpitionē mutuā uenerant. Illi nēpe haud tute quieſcere ſatis poterāt Antiochū magnitudine principatus ac felicitate elatū intuēte, nec ille cū Romanos adeo inualuiſſe cerneret, ut ſoli potētia adauctū impedire & in Europā tranſeuntē ꝓhibere poſſent. Cęterꝫ cū nulla inter eos & regē manifeſta adhuc interceſſiſſet inimicitia legati ab Ptolemęo Philopatro Romā uenerūt Syriā ac Siciliā ab Antiocho ſibi eripi q̄rētes. Qua ex cā Romani principio huius belli, quod ipſis opportune afferri uidebatur pmaxime legati legatos ad Antiochū miſerūt, q uerbo qdē Ptolemæū Antiocho cōciliare uelle dicerēt, re aūt Antiochi impetū reprimerēt, illiq; quoad poſſent obſiſtere tentarent. Horꝫ autē Cneus prior Antiochū rogare pgit, ut Ptolemæo Romanorꝫ ſocio atq; amico, regni q̄tū pater ei reliq̄ſſet reſtitueret, Vrbes aūt quas in Aſia Philippus tenuiſſet liberas eſſe ſineret. Non.n. æquū eſſe Antiochū eas urbes poſſidere, quas olim Philippo ademiſſent Romani. Omnino neſcire ſe quāobrē exercitū tā ingentē, totq; in armis paratos deſup ex medis adducēs in Aſiā, quæ mari adiacet inferret Europæ, urbeſq; in ea erigeret, Thraciā ſibi uēdicaret, niſi hæc alterius belli eſſent fundamēta. Cui Antiochus ita reſpōdit Thraciā progenitoribus ſuis quondā parentē & ex impedimento amiſſam ſe cū per ocium uacaret recuperaſſe. Lyſimachiā autē erigere urbe ut Seleuco puero habitaculū ſit.

Reſponſio antiochi.

Quæ uero in Aſia urbes eſſent, eas liberas eſſe ſinere ſi ſibi non Romanis gratias ſint habituri, Ptolemęo & affinis inq̃t ſum, & inquãtũ illi ſocer nõ ſim eũ uobis gratias habere cu pio. Cęte℞ & ipſe addubio quo iure Romani Aſię rebus ſeſe imiſceãt cũ nulla mihi Italię cura ſit. In hũc modũ infeſtare legati diſceſſerũt minas iam inter ſe paulatim detegentes. Fama deinde & opiniõe uulgata Ptolemęũ Philopatrũ uita ceſſiſſe Antiochus ꝓpere ad eũ mouit, quaſi rege deſtitutã occupaturus Aegyptum. Cui Hãnibal Carthaginenſes iuxta Epheſum occurrit ob æmulo℞ calũnias patria ꝓfugus, quẽ Romani litis & belli cupidum eſſe aiebãt, nec ullo t͞pe paci daturũ operã. Hæc acta ſunt cũ Carthaginenſes Romanis ꝑ fœdera pareret Hãnibalẽ porro in prælijs exptũ Antiochus lęte ſuſcepit, ſplendideq; circa ſe habuit. Audiẽs deinde Ptolemæũ in Lyciã ueniſſe depoſita Aegypti ſpe, & Cyprum eius loco ſe habiturũ cõfidẽs in inſulã enauigauit. Vi igitur tẽpeſtatis iuxta Sa℞ fluuiũ in diſcrimẽ adductus, multis nauibus amiſſis ex q̃bus nõnullę amicis referte erãt, in Seleuciã Syriæ ꝓfectus eſt, ibiq; exercitũ labore euectũ renouauit. Nuptias p̃terea Antiochi, & Laodicis filio℞ una celebrauit. Cũ uero bellũ a Romanis apte detegi uideret, affinitatibus ſibi reges finitimos cõciliare ſtuduit, & Ptolemæo qdẽ in ægyptũ Cleopatrã miſit Syrã cognomine gratis Syriã inferiorẽ illi offerẽs, quã idẽ Ptolemæo olim ademiſſet, quo iuuenẽ demereretur & in bello cõtra Romanos cõſtantiorẽ redderet. Antiochiã aũt Ariarathi capadocũ regi, reliquã Eumeni ꝑgamo imperãti dare inſtituit. At is bellũ iã cũ Romanis affuturũ uidẽs, & ad utilitatẽ ſimul curã adiũctã eſſe, uxorẽ renuit. Admurãtibus aũt Attalo, & Philetero eius fratribus quod regis tã eximii & adeo finitimi, & ſibi

imperãtis ultro etiã pcãtis affinitatẽ recuſaret palã oſtẽdit
ſuturũ bellũ,principio qdẽ pares habiturũ eſſe euẽtus,pcedẽ
te tpe, Romanoꝝ res in maius euaſuras ob eoꝝ magnitudi
nẽ atq; tolerantiã.Ego eteni inqt Romanis uictoria potitis
firmiorẽ regni mei adipiſcar ſedẽ, Antiocho uero bello ſupe
rãte ſpes oĩs ad ppinquos mihi elapſa eſt cũ ſe illi inſeruiẽtẽ
demũ impaturũ fore ſparet.His adductis rõnibus Eumenes
nuptias ſibi oblatas ultro tenuit,Nec multo poſt Antiochus
in Helleſpõtũ deſcẽdit,ac Cherroneſũ claſſe ꝑteruectus ma
gnũ Thraciȩ ptẽ ſubegit euertitq;,Græcis qcũq; Thracibus
parebãt libertatẽ redditis.Plura quoq; Bizãtiis gratis cõce
lit,ueluti opportunã in ipſo aditu tenẽtibus urbẽ. Galathas
etiã donis,& apparatus ſplendore pellectos in ſocietatẽ cõ
pulit ob eximiã corporis magnitudinẽ bello utiles arbitra
tus.Poſt hæc in Epheſũ cõtẽdit,ac legatos Romã miſit Ly
ſiã.ſ.& Egeſianactẽ,ac Menippũ,q qdẽ re ſenatũ ut tenta
rent ueniſſe niſi,uerbo aũt Menippus ſic effatus eſt.Antio
chũ Romanoꝝ beniuolentiȩ ſtudentẽ,ac ppugnatorẽ cũ illis
eſſe cupiẽtẽ ſi dignũ ducãt uehemẽter admirari quod ab ur
bibus quæ in Ionia ſunt cũ abſtinere uelle dicãt,& reddi
tus quoſdã illi auferre,nõ nulla etiã ex Aſia adimere cũ pa
ci ſuadeat.Thraciã ꝑterea dimittere iubeãt,quæ pgenitoꝝ
ſuoꝝ quondã fuerit.Hæc.n.nõ ut amicis,ſed ut uictis uicto
res impare ſolitos.Senatus eos ad tentandũ ueniſſe ratus,in
hũc modũ rñdit.Antiochũ ſi Græcos in libertate eſſe ſinat,
& ab iis quæ in Aſia & Europa ſunt uiciſſim ſe contineat,
Romanos ſi uelit amicos habiturũ eſſe.Hæc ſolũ a Romanis
dicta cauſȩ adhibitȩ reſpõſo.At Antiochus q̃primũ in Grȩ
ciam deſcendere,& exinde bellũ Romanis inferre ſtatuens
Hãnibali Carthaginẽſi animũ adiecit qui ad illũ his uerbis

Legati ab
Antiocho
Romam
miſſi.

Legatoꝝ
uerba ad
Romanos.

uſus dicitur. Græciā quidē ex longo conflictatā bello q̄ facillimū opus eſſe credere, bella omnia cuicūq; domo eſſe grauiora ob ingruentē famē, foris autē leuius geri. Romanos autem ſi Græciæ inferatur bellū, Antiocho nequaq̄ cōceſſuros cōmeatu domeſtico & apparatu abundantes. Suadere igitur ut in Italiā q̄primū tranſeat, ibideq; bellū gerat, ut Romanis & quæ domi fuerint, & quę foris debiliora æque fiant. Italiæ inquit expertus ſum, & multa hominū millia in tēpore illi inferre poſſum. Carthagine p̄terea amicos euocare, populum ad ſeditionē concitare licet cōtinue inter ſe diſſidētem, & erga Romanos parū fide ſe habentē, audacia præterea tumentē ac ſpe cum me denuo Italiæ potitur eſſe autumet. Hæc haud ingrate ab Antiocho accepta & magni ut erat ad id bellū ducens Carthaginenſiū uires ſtatim illū ad amicos mittere ſuadet quod tamē Hannibal facere diſtulit, non.n. tutū putabat ſcrutantibus oīa Romanis nec bello adhuc ſatis certo plurimis ad Carthaginēſes deferētibus nondū rempu. firmi qcq̄ aut ſtabilis habente iis ex cauſis quibus denuo Carthago euerſa eſt. Ariſtonē autē negociatorē e Tyro per occaſionē mercaturæ ad amicos miſit, eoſq; adhortatus eſt ut q̄primū ipſe in Italiā ueniſſet illi in uidictā eoꝝ quæ paſſi eſſent excitarent urbē quod ab Ariſtone factū eſt. Inimici uero Hannibalis intellecta Ariſtonis profectione tumultuari & quaſi res nouas molientē inquirere cœpere. At is ne huiuſmodi calumniā Hānibalis amici in primis paterētur, noctu clam literas ad Senatū deſtinat, in q̄bus Hānibal uniuerſos ſenatores ad patriæ ſalutē bellūq; cum Antiocho una capeſſendū adhortari uidebatur. His factis inde enauigat. Orta luce timor qui ex Ariſtonis p̄fectiōe Hānibalis amicos cœpat ſubito euanuit quaſi hęc ipſa ad oēs ſenatores

relata eſſent. Verũ ciuitas uaria trepidatiõe agitabatur, nã cum Romanis aduerſaretur hæc minime latere arbitrabatur poſſe. Romanorũ deinde legati alii, inter quos & Scipio ille q Carthaginẽſibus principatũ ademit in primis fuit, ad Antiochũ miſſi quo mentẽ, & apparatũ eius explorarent. Cum ad Picida morantẽ offendiſſent, in Epheſo uenturũ oppiebãtur regẽ. Eo loci ſæpenumero cũ Hannibale in ſermonẽ incidiſſe fama eſt. Carthaginẽſibus cũ Romanis adhuc in fœdere manẽtibus. Antiocho nõdũ manifeſte ſe hoſtẽ pfitente cum qdẽ Hãnibalẽ patria effugiſſe quereretur, Romanis nihil in eũ, aut reliquos ciues delinquẽtibus. Hæc aũt faciebãt quo Hãnibalẽ cõtinua inter eos cõuerſatione atq; cõgreſſu regi ſuſpectũ redderẽt, q̃ ille utpote uir militaris haud quaq̃ aiaduertit. Rex uero cũ intelligeret, addubitare cępit, & an Hãnibali adhiberet fidẽ uarie agitabat aio, zelo q̃dã ac inuidia eũ affari negligẽs ne futurã gloriã ſibi uẽdicaret. Aiũt p̃terea inter hos ſermones nõnũq̃ adſtãtibus plurimis de re militari cõtendere ſolitos Scipionẽ & Hãnibalẽ. Cũq; ab Hãnibale ſciſcitaretur Scipio, quis p̃ſtãtior dux ĩ bello ſibi fuiſſe uideretur, Alexãdrũ dixiſſe Macedonẽ. Scipionẽ uero ſilẽtẽ Alexãdro cõceſſiſſe. Interrogaſſe deinde quẽ ſm ab Alexãdro eſſe diceret, cũ Pyrrhũ Epyrotarũ regẽ nominaſſet quod uirtuti militari audaciã haberet, adiũctã. Nõ .n. facile inter reges uirũ tanta audacia p̃ditũ poſſe reperiri. Reiectũ deide non ſine liuore Scipionẽ q̃ſiuiſſe quẽ tertiũ eſſe crederet cũ laudẽ illã ſibi attribui putaret, Hãnibalẽ uero eum locũ ſibi uẽdicaſſe his uerbis. Iuuenis dũ eſſẽ adhuc ingt Iberiã bello cœpi, exercitũq; trãs alpes ſecũdus ipſe ab Hercule in Italiã duxi, nulloq; ex uobis obſtare auſo quadrigẽtas euerti urbes, nõnunq̃ circa urbem Romam certamen exuli, neq; patria

Legatio Romanorũ ad Antiochum.

mihi pecunias ſuppeditante, neq; exercitus. Cum autẽ eum
iuſto ãplius ſe iactantẽ audiret Scipio ſurridentẽ dixiſſe me
Laus Scipionis. morant. Quẽ locũ tibi deligeres o Hãnibal ſi a me nõ fuiſſes
uictus? Tum illũ emulatione eius intellecta ante Alexãdrũ
reſpondiſſe meipſum poſuiſſem. In hunc modũ Hannibalẽ ul
terius ſe iactare deſtitiſſe, & clam Scipiõi cõceſſiſſe uiſum,
quaſi Alexãdro potiorẽ ſuperaſſet ducẽ. Soluto inter eos col
loquio Hãnibal Scipionẽ in contuberniũ uocauit. Cui Scipio
ꝓhumane reſpõdit, obſecuturũ ſeni Antiochũ, minus iam Ro
manis fidentẽ ſciret, eoq; modo inimicitiæ finem cum bellis
uterq; impoſuit. Quod neutiq̃ a Flaminio pariter factũ ẽ.
Victo nẽpe in poſterũ Antiocho fugientẽ Hannibalẽ & cir
Pruſias rex. ca Bithiniã demũ errantẽ cum ad Pruſiã alia ex cauſa miſ
ſus eſſet, non ob ea quæ ab Hannibale prius ꝑtuliſſet Roma
nis minime iubentibus, non.n. illis ulterius formidabilis eſſe
poterat deuicta Carthagine Hannibal, Pruſiæ tamen uene
no confecit huiuſmodi oraculo fidentẽ Libyſſa gleba corpus
teget, Hãnibalis cum in Libya moriturũ ſe ſperaret. Eſt au
tem Libyſſus fluuius in Bithinia & campus ſubinde ab eo
Oraculũ. Libyſſa dictus. Hæc ideo apponere uiſum quo Scipionis ma
gnanimitatẽ a Flaminii puſillanimitate diſtinguerẽ. Antio
Q. Flãminius. chus deinde ex Piſidis in Epheſum reuerſus Rhadioꝶ le
gatis ſententiã huiuſmodi protulit. Rhodios ſe Bizãtios ac
Cizicenos & alios quoſcũq; circa Aſiã Græcos liberos eſſe
ſinere, ſi ſibi cum Romanis fœdus iniretur. Aeoles autẽ &
Ionios nequaq̃ eſſe uelle quaſi iampridẽ Aſię regibus & his
quidẽ barbaris parere ſolitos. Romanoꝶ igitur legati Antio
cho cõgreſſi cum nihil ꝑfeciſſent tandẽ infectare Romã re
diere. Interim Aetholoꝶ legati ad Antiochũ uenere, q̃bus
Thoas præſidebat regẽ ſibi ac ducem Antiochũ poſcebãt,

& ut in Gręciā enauigaret ueluti ad rem ſibi paratā horta batur. Non.n.utile eſſe aiebant morari exercitū ab Aſia, quæ deſup eſſet, accedentē. Aetholorū quoq; res in maius extollētes & Lacedæmonios ſibi & Philippū Macedonē ſup Lacedæmonios Romanis ſuccenſcentē auxilio affuturū eſſe. At ille uane admodū cōmotus filiū Ayria nondū deceſſiſſe intelligens, concito curſu cum decem millibus dūtaxat in Eu boiā claſſe appulit, q̄ ex aduentu eius teritā uniuerſam ſibi adiūxit. Porro Micithiō eius pręfectus Romanis circa Delū obuius factus, eſt.n.is locus Apollini ſacer, quoſdā ex his oc cidit, nōnullos cœpit. Aminādet autē Athamanorū rex cum Antiocho in ſocietatē belli cōuenit, hac occaſione pellectus ut aiūt, Cum quidē ex Macedonibus Alexādar in Megalo politana urbe innutritus & eius politiæ primarius uir ob ſeruaretur a multis tanq̄ ab Alexandro Philippi filio originē duceret, filios ab ſe genitos quo ſermoni fidē adhiberet, alte rū Philippū, alterū noiauit Alexādrū, filiū porro Apemā quā Aminandro cōnubio adiūxit. Cū aūt frater eius Philippus ſo rorē ad nuptias euntē comitatus Aminandrū natura imbe cillem omniū rerū inexpertū intueretur, ibi manere inſtituit regni eius curā habiturus. Hunc igitur Philippū Antiochus in regnū Macedonū quaſi iure quodā ſibi debitū inferre ſa tagens Athamanas ſocios ſumpſit ad bellū, & cum his The banos. Ipſe Thebas profectus, & palā cōcionatus, uane quis dem ad tantā rem Thebanis & Aminādro Aetholiſq; con fiſus. In Theſſaliā quoq; deſcēſurus uarie agitabat animo, an ſtatim, an tranſacta potius hyeme exercitum deduceret. In qua re Hannibalē ſilentē intuens primū ſententiā dicere iuſſit. At ille Theſſalis inquit haud difficile ſiue nunc, ſiue poſt hyemē cum uelis inferre manus gentē illam iampridē

Prudens Hānibalis cōſiliū.

laboribus affectã ad te nũc & ad Romanos ſi quid noui ac
cidat facile ceſſurã puto. Inius quippe ſine propria potentia
inquit Aetholis qui nos inducãt confidẽtes, quoniã Lacedæ
monii & Philippus nobiſcũ ſentiũt, ex qbus Lacedæmonios
nobiſcũ bellare audio cum Athæis Philippũ tibi præſentẽ nõ
inmeor in hoc bello maxime potentẽ, in quã uelit inclina
re partẽ. Hæc aũt ſentẽtia mea eſt exercitũ q̃primũ ex Aſia
educere, Aminãdro aut Aetholis ſpem apponere. Cum uero
Italiã depdari dabitur, ac domeſticis circũuenti malis quæ
sua ſunt minus pturbare poterũt. Quinetiã de propriis uerẽ
tes nuſq̃ pedẽ proferre audebũt. Non idẽ ut pdixi mos a no
bis ſeruandus eſt. Cæterum neceſſe erit dimidiũ claſſis edu
centi maritimã Italiæ orã populare reſiduũ ad ea quæ uti
lia erunt in prõptu habere. Te autẽ uniuerſo peditatu inſi
ſtentẽ ad eam quæ Italiæ finitima eſt, Græciã cõgreſſus, fa
mã excitare, & ſi potis erit bello inſurgere, Philippũ omnĩ
ingenio ad ea inducere, inquã uelit portẽ potentẽ plurimũ.
Quod ſi abneget Seleucũ filiũ tuũ per Thraciã inferre bel
lum, quo domeſticis circũuẽtus malis nullius utilitatis hoſti
bus eſſe poſſit. Hęc ab Hannibale dicta, qbus nil ſalubrius
dici potuit. Ob inuidiã aũt extimationis eius ac prudẽtię nõ
ſolũ reliq, uerũ rex ipſe ne militari diſciplina eos ãtecellere
uideretur Hannibal, ne ue futurorum gloria illi merito aſcribi
Polyzenides. poſſet in contrariã partẽ uertere oĩa, niſi quod Polyzeni
des ad exercitũ in Aſiã miſſus eſt. At Romãi cũ Antiochũ
in Gręciã mouiſſe, & Romanorum in Delo necẽ, captiuitatẽq;
ſenſiſſent bellũ ultro inferre ſtatuãt. In hũc modũ Antiochi
& Romanorum bellũ ex ſuſpitione iampridẽ ortũ tunc primũ
Principiũ belli. geri cœptũ eſt. Quod ab Antiocho ſupioris Aſiæ, plurimaru
rumq; ac maximarum nationũ rege mariq; præter modicum

quid imperãte & in Europã deſcendẽte iam fama & appa‑ratu ingenti formidãdo, cum multa rei militaris pclara opa edidiſſet, ob quę magnus cognominatus eſſet, Romani gerẽ exiſtimãtes diuturnius ipſis atq; ingens futuꝶ expectabãt. Philippũ uero Macedonẽ prius ab illis ſuperatũ ſuſpectũ ha‑bebãt Carthaginẽſes quoq; neutiq̃ ſibi fœdera ſeruaturos pu‑tabant Hannibale cum Antiocho ad bellũ conſpirãte. Cæte‑ros uiciſſim iampridẽ ſubactos non minus uerebantur, ne ob Antiochi aduentũ res nouas molirẽtur. Exercitus igitur ad oẽs qui eos quiete pacificeq; detinerẽt ac duces, ad exerci‑tus deſtinãt, quos ipſi Sex ſecures uocant cum conſules duo‑bus ſecuribus totidẽq; faſcibus quẽadmodũ Priſci reges ute‑rẽtur, ſic his dimidiũ dũtaxat dignitatis dimidiũ quoq; adeſ‑ſet apparatus. Quẽadmodũ aũt in maxima trepidatione & pro Italiæ rebus formidantes, cum nemo fere illis in Antio‑chũ conſtãs aut fidus uideretur eſſe, ingentẽ peditatũ Tarẽ‑tum demiſere, qui aſſiſtentes contineret, claſſẽ pręterea quæ maritimã circũiret oram, tantum illis pauoris Antiochus a principio inferre uiſus. Cum autẽ ad imperiũ parata eſſent omnia in Antiochũ palã mouere incipiũt, ex propriis mili‑tum uiginti millia, ex cõfœderatis & ſociis bis totidẽ numero adducentes ut in Ionium aliquando mouerent arma, hye‑meq; fere totam hoc apparatu conſumpſerunt. At Antiochus in Theſſalos deducto exercitu, cum ad locũ quem ad canis capita incolæ appellant, acceſſiſſent ibi quondã Macedones a Romanis uictos fuiſſe conſtat reliquias caſuꝶ inhumatas adhuc ſplendide ſepulchro iuſſit inferri. Sic enim & Mace‑dones ſibi obnoxios, & Philippo aduerſos fore ſuſpicatus cum milites ſuo ductu atq; auſpicio interemptos inſepultos reli‑quiſſet. Hæc cum intellexiſſet Philippus dubius admodum,

Canis ca‑pita.

& quo ſe uerteret inde contemplãs animo tandẽ Romanis hærere inſtituit. Itaq; Bebiũ imperatorẽ Romanũ haud longe ab eo caſtrametantẽ ad locũ quendã ut accederet hortatus eſt, ſine fraude ſe in Antiochũ paratũ offerẽs. Bebius his preceptis collaudato eo fidere ãplius cœpit. Appiũ igitur Claudium per Macedoniã cũ duobus peditũ millibus in Theſſaliam miſit. Appius circa tempe Antiochũ cum exercitu cõſediſſe uidens ignes ingẽtes excitari iubet, quo militũ ſuorum paucitatẽ tegeret. Qua ex re Antiochus Bebiũ ac Philippũ adeſſe ratus timore percitus obſidionẽ omiſit hyemis occaſionẽ præ ſe ferens, & inde in Chalcidẽ proiectus eſt. Hic formoſæ uirgunculæ amore correptus quinquageſimũ iam excedens annũ cum tanta bellorum mole præmeretur nuptias tamẽ ſolemni more celebrauit, exercitũq; per hyemẽ in ocio & deſidia ſecum habuit. Oriente demũ uere in Acarnaniã profectus militũ ſuorum ignauia perſpecta cum ad omnia inutiles eos experiretur, & nuptiarum & laſciuiæ cœpit pœnitere. Acarnaniæ uero parte ſuſcepta, reliquis obſeſſis cum Romanos in Ioniũ pertranſire fama eſſet, in Chalcidem denuo reuerſus eſt. Romani ſumma celeritate equitũ duobus millibus, peditum uero uiginti millibus in unũ cõparatis cum nõnullos elephantos præterea haberent Achinio Mænio Galabrione duce ex Brunduſio Apolloniã, & inde in Theſſaliã mouere exercitum, urbeſq; obſidione ſtatim liberant. In quibus aũt Macedonũ præſidia poſita inuenerũt expulere omnia, ac Megalopolitanũ illum Philippũ captiuũ abduxerũt Macedonũ regnum ſuſcipe ſperantẽ cum quo ad tria millia militũ Antiochi una ſuſcepta. Dum hæc a Manio geruntur Philippus in Athamaniã profectus omnẽ ſibi parere cõpulit Aminãdro in Ambrachiã fuga delato. His preceptis Antiochus cognita rei

Appius Claudius.

celeritate etiã uehemẽtius trepidare cœpit, & ut inſperato
ac ſubito malo circũuentus Hãnibalis cõſiliũ tum primũ ſalu
bre ſentire uiſus alios ſup alios in Aſiã demiſit, q Polizeni
dis accelerarent aduentũ. Ipſe copias oẽs quacũq; poteſt in
unũ cõtrahit. Coactis aũt ex propriis peditibus decẽ millibus
eqtibus, qngẽtis additis inſup qbuſdã ſocioꝶ copiis Thermo Thermo
pylas occupat, ut dũ exercitũ ex Aſia uenientẽ opitur locis pylæ.
iniquitate ꝑpeditos detineret hoſtes. Duplex autẽ ſemita ad
Thermopylas ducit, arcta quidẽ & in longũ producta, &
huic parte ab una mare aſperũ & importuoſum adiacet, al
teri palus inuia ac profunda. Cacumina præterea duo inter
ipſa montiũ abrupta, quoꝶ unũ ticiuntẽ alterum callidromũ
appellant. Habet autem locus ipſe aquaꝶ fontes calentium,
quæ ex cauſa Thermopylæ dictæ ſunt. Murũ igitur Antio- Thermopi
chus duplicẽ in his ędificauit machinaſq; ſupra murũ ſta- læ a fonti
tuit. Aetholos uero in ſummitatibus ipſis manere iuſſit, ne bus dictæ.
quis ꝑ ſemitas lateret accedens, per quas olim Xerſes Leo-
nidã Lacedæmonis præſidentẽ cum incuſtoditæ forẽt ag-
greſſus eſt, Aetholi igitur mille ex ſuis in utroq; montis ca-
cumine poſitis cũ reliquis Heracleã obſidebãt urbẽ. At Ma
nius hoſtiũ apparatu cognito ſignũ prima luce ad pugnã edi
dit, ac duos ex tribunis Marcũ .ſ. Catonẽ & Lucium Vale-
rium quem mallent per noctẽ montis uerticẽ aſcendere eli-
gere imperat, Aetholoſq; qua poſſent ẽ monte deturbare. Ex
his Lucius ab Tichiũtis ſemita repulſus eſt, Aetholoꝶ pri-
mis aduerſum annitẽtibus. Cato a Callidromo inſultans cõ-
motis iam hoſtibus in ultimã incidit uigiliã, ingenſq; præ-
lium circa ipſum factũ eſt hoſtibus ab ſummo per aſpera &
inuia prohibentibus aſcenſum. Et iam Manius exercitũ An-
tiocho aduerſum & in turmas rectas diſtributũ a frõte de-

ducebat. Sic enim præcipue per anguſtias montis uoluebat agmen. Rex leuis armaturæ milites ac clypeatos ante phalangem pugnare imperat. Ipſam uero ante exercitũ ſtatuit. In dextra funditores ac ſagittarios ſupra itinera locat. Elephantos in ſiniſtra. Cateruã uero quæ illũ aſſidue ſequebatur uerſus mare conſidere iubet. Orta deinde pugna primũ quidẽ leuis armaturæ milites undequaq; diſcurrẽtes Maniũ uehemẽter turbauere. Cæterũ Philippus nunc eos opperiens nũc ultro cædens terga uertere coegit Macedonũ phalanx per mediũ diuiſa intra ſe recepit, & antecedẽs eos tutata ẽ. Sariſſas quoq; denſas ex ordine ꝓferre cœpit. At Macedones maxime qui ex Alexãdri & Philippi partibus ſtetere, plurimis ac longis annitentes haſtis, hoſtes terruerũt accedere uerẽtes. Maniſeſte aũt intuentibus Aetholis ex Gallidromo fuga & uociferatio in Antiochi exercitu a diſilientibus facta. Et primũ qdem ut utriſq; ignoratio rei affuit, ita ex ignorãtia tumultus aderat. Vt uero Cato illos inſequens palã ex clamore factus eſt, & iam Antiochi caſtris irruneret pro rege metuentes cũ Romanorũ præliũ a longe ꝑſentiſcerent trepidare incipiũt. Seipſos enim per hyemẽ deliciis & ignauia labefactatos norãt, & irruẽtibus Catonis militibus cũ eos nõ diſcernerẽt, ob trepidationẽ multo plures arbitrabãtur eſſe, & iã de exercitu ſumma metuẽtes nullo ordine ad regẽ cõfluebãt quaſi ab illo ꝓpulſaturi hoſtes. Verũ Romani illos inſecuti in ipm regis incidere exercitũ. Quo metu alia ab Antiocho fuga turpiter fieri cœpta ẽ. Manius uſq; ad Scarphiã eos ꝑſecutus partim cędens, partim capiẽs cũ a Scarphia retro uerteretur exercitũ diripuit regis, ac Aetholos Romanorũ caſtris ob eorũ abſentiã illatos ꝑturbauit. Cecidere ea pugna & inſecutiõe Romanorũ ꝓpe ducẽti-

Cõflictus exercitus Antiochi.

Antiochi uero cũ iis q capti ſunt circi decẽ mille oppreſſi. Ipſe rex cũ primũ terga uertere cœpiſſet, qngẽtis ſtipatus eqtibus in Elatiã nulla cõuerſiõe facta, & inde in Chalcidem atq; Epheſum ꝓfectus eſt. Eubia noua nupta comitãte, hoc.n.nõie eã appellabat cũ nauibus fuga euaſiſſet, nec his qdẽ oibus, quaſdã.n.ex ipſis cõmeatũ ferẽtes Romanoꝝ claſſiarius aggreſſus euertit, Romani q in urbe aderãt ꝯcepta uictoria cũ celerrime cõmodiſſimeq; adepta uideretur, ſacrificiis tẽpla colluſtrãt extremẽda Antiochi ꝯſtimatiõe iã primã expti uictoriã. Et ut Philippo belli ſocio pares gratias referrẽt filium eius Demetriũ obſidẽ apud eos patri remiſerũt. Hæc tũ i urbe agitabãtur. Manius iterim Phocẽſes & Chalcidas & q̃ſcũq; alios Antiocho fauẽtes deꝑcato ueniã exemit metu. Aetholiã uero Philippus circũibat, urbeſq; obſidebat. Hic Democritũ Aetholoꝝ ducẽ ac ſeſe occultãtẽ Manius capit, q caſtra iuxta Tyberim ſe aliqñ poſiturũ e Flaminio fuerat cõminatus. Cęteꝝ Manius cũ ꝑ caliopolis mõtẽ quẽ coruũ appellant iter ageret, altiſſimũ admodũ & trãſitu difficilẽ potiſſimũ exercitui p̃da & ſpoliis onuſto, & cui ex p̃ruptis eſſet cõmeandũ, multi.n.ex altiſſimis rupibus incendẽtes, cũ impedimẽtis ſimul & armis p̃cipites ad ima corruerãt, facile ab Aetholis deleri potuiſſet, niſi quod ab illis nõ conſpectus eſt, & legatis Romã miſſis quo pacem impetrarẽt nullo in loco exeruere agmẽ. Interea Antiochus ſumma celeritate a Satrapis qui deſup incollunt exercitu ad mare conuocato naues præparabat. Claſſis aũt ducẽ Polyxenidẽ Rhodiũ patria pulſum inſtituerat iteꝝq; in Cherroneſum delatus urbes obſidebat. Sextũ & Abydũ occuparat, ꝑ quæ ab Romanis exercitus in Aſiam eſſet traducendus. Lyſimachiã uero urbem quaſi belli horreũ quoddã conſtituerat, arma, frumenti ma

Democritus dux Aetholoꝝ.

gnam uim in eũ cumularat ratus peditũ nauiũq; multitudi-ne opprimere Romanos. Interea Romani Manlio qui ſucce-deret ad exercitus curã Luciũ Scipionẽ eligẽtes cõſulẽ ea tẽpeſtate, ueꝵ rei militaris nõ admodũ gnaꝵ, Publiũ Scipio-nẽ eius fratrẽ a quo Carthagineſes ſupati ſunt, & Aphricani cognomẽ in primis habitũ cõſilii participẽ illi ſtatuere. Erant quippe Scipiones fere oẽs eo apparatu. Liuius uero cur Italiæ cura cõmiſſa fuerat Attili ſucceſſor ad claſſẽ electus eſt, qui ſtatim ꝓpriis nauibus in Italiã delatus ſumptis a Carthagi-nẽſibus & ſociis aliis ꝙ plurimis ad Pireã acceſſit. Ibi acce-pto ab Attilio exercitu una & octuoginta armatis nauibus ſequẽte Eumene cũ qnquaginta ex propriis, quarum dimidia pars armata fuerat ad Phocidã olim Antiocho parẽtẽ, tũc ꝓ-cepta illius clade Romanis obſequẽtẽ recta ferebatur. Cũ na-uigatiõi nõ nihil iſequẽtis lucis addidiſſet Polyzenides regiæ claſſis ꝑfectus cũ ducẽtis leuibus nauibus illis occurrit, quã ex cauſa nauigatiõis curſum ſubito ãtecapit. Romanis adhuc ad pugnã impatis duas quoq; Carthagineſiũ naues ꝑcedẽ-tes conſpicatus tribus ex ſuis ꝓpere emiſſis ambas ſed inanes capit Carthaginẽſibus ui depulſis in mari. Liuius interi ira concitus primus ad tres illas militari naui dirigit curſum. Quæ cũ ab hoſtilibus ſola ſperneretur manicas inie cere fer-reas. Cõnexis itaq; in unũ nauibus ꝑliũ ut in terra fieri cœ-ptũ. Sed cum audacia ꝑcelleret Romani naues ingreſſi illas tẽuere, ac unica naui duas adducẽtes ad ſuos rediere. Et hoc qdẽ naualis pugnæ ꝑludiũ qddã fuiſſe uiſum eſt. Cũ aũt claſ-ſis in unum cõueniſſet Romani prõptitudine, & uiribus lõge ſupabat. Veꝵ ob nauiũ ſuaꝵ grauitatẽ hoſtes aſſeq nequaq̃ poterãt, leuibus ãtefugiẽtes ratibus, quoad Epheſum uſq; fuga ꝑuenerũt, Romãi uero i Chiũ delati ſunt. Hoc in loco naues

Obſidetur Hãnibal.

Rhodie ſeptē & uiginti numero belli ſocię Romanis acceſſe-
rūt. Antiochus ꝑcepta nauiū fuga Hānibalē p̄mitt in Syriā,
qui aliā ex Phęnicia & Cilicia p̄pararet claſſē; quē deinde
redeūtē Rhodii i Pāphylia aggreſſi nōnullis nauibus adēptis
reliquas ipſi aſſidētes fuga ꝓhibebāt. P. aūt Scipio in Aetho-
liā delatus una cū Lucio cōſule aſſūpto Manii exercitu ur-
biū quæ in Aetholia erāt obſidiones nulla fere oꝑa diſſoluit.
Dep̄cantibus demū Aetholis ut legatos Romā mittere lice-
ret, facile conceſſit, Deinde ut in Antiochū moueret prius q̄
frater ab imꝑio diſcederet, ꝑ Macedoniā ac Thraciā in Hel
leſpōtum iter facere inſtituit difficile admodū atq̄ aſperꝝ nī
Philippus macedo iter illi aꝑiret uenientēq; ſuſciperet, & a lō
ge fluminū trāſitus cōmeatūq̄ pararet, His ex rebus Scipio-
nes reſiduo illū tributo liberauerāt. Senatu in ſententiā addu
cto ſi Philippū ad agēda prōptū inueniſſēt. Ad Pruſiā quoq;
Bithynioꝝ regē dimiſere legatos, qui dicerēt oēs q̄bus impe
rant Romani q̄ opē illis atq̄ auxilia attuliſſent principatū ad
auxiſſe, Philippo nēpe Macedoni quē antea bello ſuperaſſent
regnū cōceſſiſſe. Filiū p̄terea obſidē apud nos datū ultro ab-
ſoluimus, tributi debitū remiſimus. Quibus lætatus Pruſias Liuius
cū Romanis in Antiochū bellare inſtituit. Liuius Claſſis prę claſſis prę
fectus in ipſo Scipionū trāſitu naues collocarat. Pauſimachum fectus.
Rhodiū una cum Rhodiis nauibus & exercitus ſui parte in
Aetholia reliquerat, pluribus ipſe in Helleſpōtū ꝑtranſiuerat
imperatorē illuc uenturꝝ recepturus, & iā Sextū & Retium
ſibi aſciuerat. Abydū cūctātē obſidebant. Pauſimachus rece-
dente Liuio plurima ſuorum experimenta meditatus uarias
erexit machinas. Vaſa prætererea ferrea ignē deferentia te-
lis longis annexiuit, ut ignē mari geſtarent, quo proprias na-
ues tueri, hoſtibus aūt appropinquantibus facile obeſſe poſſēt.

Hæc animaduertens Polycenides regiæ claſſis præfectus Rhodienſis patria cũ certis ex cauſis urbe exul eſſet haud longe caſtrametatus Antiochi claſſem in eius poteſtate poſiturũ ſe pollicitus eſt, ſi de reditu eius curam habiturũ ſe promitteret. Ille hominẽ inſidiis aptiſſimũ & aſtutũ reformidãs diligentiore adhuc cuſtodia uti nitebatur. Recepta deinde Polycænidis epiſtola, q̃ de huiuſmodi ꝓditione ꝓpria manu ſibi ſcripſerat, cũ ab Epheſo claſſem ſoluere, copiaſq; in Sitologiã deducere uelle diceret Pauſimachus ꝓfectionẽ eius inniens ſatis arbitratus epiſtolã propria manu ſcriptã, haud facile eũ miſſurũ qui ſimulatione uti uellet fide adhibita cuſtodias diſſoluit, & in Sitologiã ipſe quoq; ex ſuis mittit. Polycænides fiducia illius animaduerſa ſubito exercitũ cõtrahit & Nicãdrũ piratam cũ paucis in Samum præmiſit, qui a tergo Pauſimachũ inuaderet. Ipſe noctem circa mediã claſſem mouet, & matutina uigilia adhuc quieſcentem occupat. Ille repentino malo circũuentus milites derelictis nauibus a terra hoſtes arcere imperat. Inſurgente uero Nicardo a tergo ratus terrã uiciſſim ereptã eſſe, cum non eos dũtaxat quos intueretur uerum multo plures, per noctẽ adeſſe crederet, turbatis omnibus iterũ ad naues ſuos reuocat, primuſq; prælium ingreſſus primus egregie pugnando cecidit, cæteri partim capti partim interfecti ſunt. E nauibus uero ſeptem quæ ignem afferebant, nemine ob periculũ propius illis adire confidente in fugã abeũt, reliquas numero .xx. Polycænides uinculis iniectas in Epheſum adducit. Eius uictoriæ fama & Phocis iterũ & Samos & Cymæ ad Antiochum redire. Veritus igitur Liuius pro iis nauibus quas in Aetholia reliquerat, magna celeritate ad eas rediit, unaq; cum eo Eumenes. Tum Rhodii alias denuo uiginti naues Romanis præfecerunt, modicoq;

Nicander pirata.

interiecto ſpacio magna illos lætitia affecerunt. Itaq; ad Epheſum in pugnam prōpti claſſem adducebāt. Occurrente illis nemine dimidiū claſſis in alto lōge in cōſpectu ſtatuū, reliquiſq; in hoſtili terra conſtitutis, urbem obſidere pergūt, quoad Nicander e mediterraneis egreſſus cōmeatum ſuſtulit, nauēſq; inſequi cœpit. Tum illi in Samum denuo reuerſi ſunt & nauális præfecturæ tempus interim Liuio elapſum eſt. Ea tempeſtate Seleucus Antiochi Eumenis regionem depopulabatur, & Pergamo aſſiſtens uiros ad urbē conuocabat. Qua ex cauſa Eumenes ad Aeliam regni ſui caput ſubito enauigauit. Iuit & una cū eo Lucius Aemilius Regulus qui Liuio ad curam claſſis ſucceſſerat. Venere præterea & ab Achiuis Eumeni auxilio pedites mille, equites centum electi, quorum Diophanes prætor, qui cū e mœnibus Seleucios ludentes & uino madidos intueretur, cōtemptis illis, Pergamenis imperat, ut una cū eo in hoſtes ruerent. Non audientibus illis pedites mille quos habuit, & equites centum in armis ponit, & ſub ipſis muris intrepide cū illis conſtitit, hoſtibus pcul eos aſpicientibus, & q̄q̄ numero longe inferiores, non tamen manum conſerere auſis, Ille uero prandentibus adhuc cū clamore accurrens, perturbauit omnes, cuſtodiaſq; diſcedere coegit, & cū nonnulli ad arma concurrerent, aut frenarent equos, aut fugientes inſequerentur difficulter ue aſcenderent, nec tamē conſiſtere auderent, uictoria potitus eſt, Pergamenis deſuper e muris proclamātibus, nec tamē egredi confiſis. Interfectis igitur quoſcūq; licuit, ueluti repētina inſecutione captiuos uiros, equoſq; celerrime auferēs reuerſus eſt. In ſequenti quoq; die Achæos ad muꝝ ſtatuit. Pergamenis uero iteꝝ exire trepidantibus, Seleucus plurimis ſtipatus equitibus, ac propior illi factus in pugnam prouocabat. Verum ille ne tum quidem

L. Aemilius Regulus.

prodire uoluit,iuxta muꝝ ſeſe cõtinẽs,cęteꝝ occaſionem ex-
pectabat. Cũ aũt Seleucus uſq; in meridiem pręſtãs deſeſſis
iam equis reuerti cuperet,Diophanes poſtremos eorum ag-
greſſus tumultu, ac cæde ꝑmiſcens omnia quoad potuit iteꝝ
ſub ipſis muris rediit.Et hũc morẽ cõtinue cũ pabulatũ ligna
tũq; graderentur milites obſeruãs,hoſteſq; ꝑturbans & infe-
ſtans Seleucũ tandem a Pergamo coegit abſcedere,& a re-
liqua Eumenis regione dimouit.Polycænides interim,ac Ro
mani apud Myoneſiũ ingenti claſſe cõuenere. Polycænides
nauibus nonaginta armatis. Lucius uero Romanæ claſſis ꝑ-
fectus tribus & octaginta,quaꝝ quinq; & .xx. Rhodiorum
fuere. Eaꝝ præfectus Eudorus,qui in ſiniſtro cornu locatus,
cũ ex aduerſa parte Polycænidẽ multũ Romanos pręeuntem
intueretur,ueritus ne eos circũueniret celerrime aduectus,
utpote q̃ nauibus citis,& remoꝝ ui adactis mari ſolitis ute-
retur, naues ignẽ ferẽtes primũ Polycænidi aduerſas ſtatuit
undiq; ſplendida luce micãtes,quas ille ob ignẽ aggredi non
auſus,ſed circũquaq; adnauigãs declinare, & maris fluctie-
bus aſpergere cœpit. Ligna quoq; proras excedẽtia ꝑcutere
quoad Rhodia nauis in Sidoniã inuecta cũ uehemẽtiore im-
petu uſa eſſet anchora ab Sidonia excuſſa eſt,& in Rhodiam
infixa ambæq; inuicẽ connexe, ita ut inſidentes cõmoranti-
Contẽtio. bus ueluti in terra ratibus ſimul depugnarẽt. Prodeũtibus ue
ro ab utraq; parte q̃plurimis quo ſuis auxiliũ afferrent cõten
tio inter utroſq; ſplendida orta eſt.Hac ex re deſtitutis An-
tiochi nauibus,quæ i medio ſteterãt Romanoꝝ naues ſup-
Antiochi claſſis ſuperatur. ueniũt,& hoies adhuc ꝑiculi ignaros circũdare ꝑgũt,quod
cũ aiaduertiſſent illi fugã ſtatim capeſſũt.Ex Antiochi claſſe
una de triginta naues deletæ ſunt quaꝝ tres & decẽ cũ ui
ris captę Romanoꝝ duę dũtaxat periere.Polycęnides abdu-

cta Rhodia naui in Epheſum delatus eſt. Hunc exitũ naua lis pugna circa Myoneſiũ habuiſſe dicitur nõdũ re ab Antio cho pcepta q Cherroneſum, ac Lyſimachiã diligẽtiſſime mu nierat magnũ, ut erat, opus exiſtimãs cõtra Romanos ſi quan do aliũ in Thraciã exercitũ inferrent, difficile ipſis, ac pene inuiũ inter futurũ Philippus cõceſſiſſet. Cæteꝝ Antiochus ut erat inter alia leuis admodũ ſubituſq; ad mutationes cũ clas dem apud Myoneſiũ habitã intellexiſſet, collapſus animo, ac ratus quippiã ſibi diuinũ aduerſari, idq; præter oẽm euenire rationẽ, ut Romani ſuperiores in mari eſſent, in quo ſe longe pcellere putabat. Hãnibale in Pãphylia obſeſſo, Philippo Ro manis expeditũ iter adhibẽte, quẽ æquius erat illis aduerſa ri, a qbus mala plura ptuliſſet lõge ãplius cõmotus eſt quaſi fortuna cogitatus ſuos euertẽte, quẽadmodũ in occurrẽtibus ærũnis ſolet euenire. Itaq; nulla impletẽ rõne Cherroneſum dereliqt, anteq̃ in cõſpectũ ueniſſet hoſtis, neq; q̃tũ frumenti ea in ciuitate cumulauerat alio trãsferens, neq; arma pecu nias, machinas, uel igne ſaltẽ abſumẽs, ueꝝ integra oia tanti momẽti relinquẽs hoſtibus. Lyſimachiis ſubinde ueluti ex ob ſidione fugiẽtibus cũ eiulatu & gemitu ſequẽtibus, ac pueris uniuerſa hæc deſpiciẽs ſola claſſe circa Abydũ hoſtes arcere meditatus, & reliquã belli ſpẽ in hoc uno dũtaxat ſtatuens, neq; nauigationis rationẽ habẽs, ob deoꝝ irã ad mediterra nea delatus eſt, ut hoſtes pueniret accelerãs cũ nullã in na uigãdo cuſtodiã adhibuiſſet. Tum uero Scipiones diſceſſu re gis intellecto, Lyſimachiã curſu capiũt, & in Cherroneſo the ſaurũ armaq; adepti ſunt. Helleſpontũ porro cuſtodia uacuũ audiẽtes, magna celeritate regẽ puenerũt nõdũ eos in Sar dis acceſſiſſe cogitãtes. Quibus ex rebus cõterritus Antio chus, & errata oia in fortunã referẽs Heraclidẽ Bizantiũ ad

Lyſima chia a Ro manis cap pitur.

Antiochi legatio ad Scipiones.

Scipiones miſit qui bellũ quoquo pacto diſſolueret. Smyrnā & Alexādriā quæ ſupra Granicū eſt Romanis linqueret, & Lapſa cum quaq; cauſa bellū cœptū fuerat, Impenſaq; quoq; dimidiū eius belli ſoluturū ſe ꝓmitteret, cui etiā mādatū fuerat ſi opus foret Ionias, & Aeolicas urbes quotqt idē bello recepiſſet reſtituere Romanis, uel ſi qd aliud Scipiões poſcerent, Hæc in publico Heraclidē effari impoſitū. Priuatim uero. P. Scipioni ab Antiocho pecunias & oblatiões afferebat. Filiis ꝑterea liberationē quē ex Demetriade in Chalcidē adnauigantē Antiochus in Hellada cœꝑat pollicebatur. Erat is puer Scipio qui deinde Carthaginē cœpit & euertit, & ſecūdus a Scipiõe Aphricanus cognominatus eſt Pauli filius, q Macedõiā Perſeo eripuit Scipiõis genere ex filia nepos, adoptiõe filius. Ambo igitur Scipiões in hūc modū reſpõdere. Si qdē Antiochus pacē cupet non ſolū Ioniæ & Aeoliæ urbiū poſſeſſionē, ſed ab oibus citra Taurū mõtē ultro excederet. Porro belli impēſam ob ipſum factā uniuerſam ſolueret. Separati deide Publius Heraclidi dixit. Nēpe ſi Antiochus Cherroneſum obtinēs hęc ꝓponeret ꝑlibēter, Romanos eius ꝓces admiſſuros crederē, forte etiā ſi Helleſpontū claſſe, cuſtodiret. Nūc aūt cū tranſierint Romani, & in tuto locati ſint, & frenū, ut dicitur ipoſuerit equo, ipſum quoq; aſcēderint nullam ex hmõi uerbis pacē ſuſcepturos puto. Se aūt gratias regi agere qđ pacē elegat & maiores reddere, filiū ultro accipiēs uelle pares illi referre ac cõſulere, ut quæ ſibi ꝓponūtur admitteret anteq maioꝝ ſubiret onerū difficultates. Hęc effatus Publius in Aeliā ualitudine correptus abſceſſit. Cõſiliariū fratri Gn. Domitiū reliqt. Antiochus uero quēadmodū & Philippus Macedo ſatis arbitratus nihil tributoꝝ amplius ex bello ſibi auferri poſſe. In Thiatirū cāpū haud lõge

Scipionum reſpõſio.

ab hoſtibus copias eduxit. Filiū autē Scipioni in Aeliā mi-
ſit. Ille adducentibus cōſulere cœpit, ne quoad rediret ipſe
Antiochus bellū caperet. Qua ex re confiſus ille circa Sipy-
lum montē caſtra poſuit murū caſtris circūducens, & fluuiū
Phrigiū in obiectū ſtatuens hoſtibus ne inuitus pugnare co-
geretur. Domitius belli euentū ſuo auſpicio decerni cupiens
fluuiū ingenti audacia traiecit, & per uiginti ſtadia ab An-
tiocho diſtās uallū iacit. Per quatuor igitur dies ex quo q̃ſq;
iuxta eoꝝ caſtra exercitū ꝓtulerat nemo bellū attigit. Quin-
to die Domitius militibus denuo in ordinem eductis ardue
progreſſus eſt. Non educente Antiocho copias proximior illi
caſtra ponit. Vnica quoq; die interpoſita audientibus hoſti-
bus per prçconē annūciat in ſequenti ſe cum Antiocho etiā
nolente habituꝝ bellū. Qua ex re conturbatus ille conſiliū
immutat. Cumq; ſub muris conſiſtere aut ſtrenue ab ipſis pu-
gnare poſſet, quoad. P. adeſſet turpe ducens cum multo plu-
ribus detractare pugnā, acies educit. Eduxere aūt ābo circa
ultimā uigiliā inſtante adhuc nocte. Ordines uero ab utroq; Ordo Ro-
eoꝝ in hunc modū diſtributi ſunt. Leuū cornu decē millia mani exer-
ex Romanis ſtrenue armatis iuxta fluuium ipſum tenuere. citus.
Poſt hos totidē Itali milites in tres diuiſi turmas ab utraq;
parte inferius. Supra Italos uero Eumenis exercitus cōſtitu-
tus, & Acchinoꝝ ſcutigeri circa tres mille. Ita leuū inſtitu-
tum Romanoꝝ cornu, In dextro eqtes erant Romanoꝝ Ita-
loꝝ. ſ. & Eumenis non plures q̃ tres mille. Omnibus autē le-
uis armaturæ milites & ſagittarii plurimi imixti erāt. Circa
Domitiū ipſum equitū cohortes tres. In hunc modū ad tri- Nota ele-
ginta militū millia fuiſſe cōſtat. Dextro Domitius pſidebat. phātorum
In medio conſules cōſtitit. Siniſtrū Eumeni datū. Elephantos diſſimilitu-
uero quos ex Libya ſuſceperat cum nullam ex ipſis utilitatē dinē.

in bello adeſſe crederet, ob eorū paucitatē exilitatē corporum ut Libycorū eſt natio, quorū minores maiorū reformidant inuitū, in ultimis poſuit. Sic Romani inſtituere acies. Antiocho ſeptuaginta militū millia affuiſſe fama eſt, quorū potiſſima pars phalāx, ex Macedonibus ſex & .x. millibus numero fuit a Philippo primū deinde ab Alexādro in ordinem poſita. Statuit autē eos in medio diuidens, ac ſupra mille & ducentos in .x. partes diſtribuit, & horū uniuſcuiuſq; partes aderant in frōte qnquaginta uiri, in ultima duo & .xxx. in lateribus ab utraq; parte duo & .xx. Erat aūt muro aſſimilis phalangis forma, elephātorū ad inſtar turriū. Eo modo peditatus ab Antiocho inſtitutus. Equites ab utraq; parte ab illo diſpoſiti Galathæ loricis ſplēdidi, & Macedonū agima. Sunt aūt equites electi, & ob hoc agima appellātur. Hæc ab utraq; phalangis parte ex æquo diſtributa. Poſt eos deinde cornua tenebāt. In dextera leuis armaturæ quidē & argēteis clypeis ornati eqtes & ſubſagittarii in equis ducenti. In ſiniſtra Galatharū gens tecto Sagitrocimi, & Lyſtobii, Cappadoceſq; nōnulli, quos Ariarathes miſerat, & aduenæ alii noti militabāt. Loricati deinde equi ſuper his alia ex parte, & ea quā ſocialē uocant manū leuiter armatā. Hæc Antiochi exercitus forma fuit. Verū is in eqtatu ſpem magnā apponere uiſus quē plurimū in fronte locauerat. Phalangē uero denſam in arctū cōtraxit, ut in bello rudis quā potiſſimū uelut exercita uti oportuit. Sagittariorū uero, ac funditorū infinita pene multitudo illi aderat. Lanceatorū ꝑterea & ſcutigerulorū ex Phrygia, & Lycia, item ex Pamphylia & Piſidæ Tralienſes & Cilices in Cretenſiū morē exornati. Sagittarii equeſtres ultra hos alii Dacæ, & Myſii & Clymi, & Arabes, qui camelis citis inſidētes, ſagittis eminus utūtur,

cominus autem gladiis bellant acriter, quos longos & ſtri-ctiores deferentes falcatis curribus belli principio medio in ſpacio ſolent decertare. Hi in frōte diſpoſiti, quibus manda-tum fuerat, ut poſt fugā iterum pugnā capeſſerēt. Hoꝝ aſpe-ctus fere duoꝝ fuit exercituū, unius pugnare incipiētis, al-terius in acie & campo conſiſtentis. Vterq; uero ad terro-rem admirabili inſtructus multitudine & apparatu. Cōſtitit autem in dextera cum eqtibus Antiochus ipſe, in altera Se-leucus eius filius. Phalangi Philippus elephantoꝝ princeps præſidebat, propugnatoribus Mendis & Cæuſis. Lucæ te-nebris & nebulis obducta aſpectus omnis apparatus uideri deſiit, & ſagittaꝝ iactus haud apte emitti poterat aere ob-ſcuro & humido. Quod animaduertēs Eumenes alios quidē contempſit omnes. Curruū autem imperiū in ordinē diſpo-ſitoꝝ ne obeſſet extimuit. Omnes igitur funditores & iacu-latores, leuiſq; armaturæ milites in unū congregās antepo-ſuit curribus, ut ad eos diſcurrētes aſſeſſoꝝ loco uulnera-rent equos. Quippe illis in iugo depugnantibus reliquū to-tius currus, ut inutile ſpernitur, plurimūq; ex ordine ipſo turbatur ipſis falces ſuas euitantibus, quod & tunc fieri cō-tigit. Vulneratis nempe turmatim equis, & currus in equos deferentibus, primi cameli qui turribus proximi aderant tre-pidare incipiunt, & ſubinde loricati conturbātur equi, q ex armoꝝ pondere haud facile occurrentes falces euitabant. Tumultus itaq; immenſus exoritur, multiplexq; turbatio. Quæ potiſſimū ab iis initiū aſſumēs totius cāpi mediū inua-ſit cum ſuſpitio diligentiā omnē ſuperaret, quēadmodū lōgo interuallo & denſa multitudine, ac multiplici uoce cōfuſaq; pauore etiam iis qui patiētibus proximi aderant induſtria nulla ſuppeditaret, & maioꝝ ſuſpitionē unuſquiſq; ſibi fin-

Pugnę principium.

Confuſio exercitus.

geret. Eumenes cum ad uotũ rem ſibi primo impetu ſucceſsiſſe uidit, & ſpaciũ mediũ quantũ cameli utriuſq; tenerent equis deſtitutũ eſſe, quoſcunq; Romanorũ, Italorũq; penes ſe habuit aduerſus Galathas Cappadoceſq; deduxit, turmãq; aliã peregrinorũ cũ clamore adhortatus eſt, ut in homines belli ignaros, & a propugnatoribus nudatos armis ruerẽt, quod ab illis factũ eſt. Ex inſultu igitur ab his ĩpetuoſe edito non ſolũ hi in fugã uertũtur, uerũ eqtes illis adiuncti, & armati pridẽ territi a curribus ceſſere loco & eos potiſſimũ, quos ob grauitatẽ fugere oportuit cũ ſe uertere negrẽt cõſequũtur & cædũt. Et hæc circa leuũ phalanges Macedonũ. In dextro uero Antiochus ubi locatus cõſtitit Romanorũ ordines infrĩgẽs diu fugiẽtes inſecutus eſt. At Macedonũ phalanx utpote cũ equitibus in arcto conſtituta & quadrãgula ipſis a ſe dimotis ũtraq; ex parte leuis armaturæ milites qui in fronte eius depugnabãt ſeipſam diuidẽs in ſe recepit, interiuſq; cõcludit. Domitio antẽ plurimis eqtibus, ac uelitibus facillime illã ueluti lapidũ cõgeriẽ quãdã ex omni parte diſcurrẽte, cũ nec emittere tam imẽſam turbã nec explicare poſſet difficulter admodũ ferebat onus, ita ut augerẽtur ipſi cum nihil amplius experiẽtiæ in hoſtes ederẽt, ſed ubiq; hoſtilibus uulneribus obiicerẽtur. Itaq; ſariſſas ex phalãgis quadrãgulo dẽſas exerẽtes Romanos laceſſebãt, & formã quãdam exilientiũ p̃ ſe ferẽtes nequaq̃ pdibant. Pedites utpote armis onuſti, hoſtes in eqs intuẽtes maxime ne robur ordinis exoluerẽt aciẽ ſeruabãt, nec Romani illis appropiquare, aut ad manus accedere auſi, uirorũ in bello experiẽtiã, multitudinẽ, & in primis deſperatiõnẽ formidabãt, haſtas dũtaxat & ſagittas a longe iaciebãt, quo nihil damnoſius uelutĩ plurimis in arcto cõſiſtẽtibus. Nõ.n. quẽadmodũ tela decliu

Attẽde formã phalãgis, qua ẽt ætate noſtra utũtur Suetii.

narēt,aut occurrētibus cederēt habebāt. Quādobrē cū diu multūq; ſuſtinuiſſet ex neceſſitate uertūtur, & retrocedētes minis utebātur tam cōſtāti uultu,ut Romani uererētur. Nec .n. propius adhuc illis accedere audebāt, ſed circūcurrētes eos uulnerabāt quoad elephātis metu territis in ipſa phalāge,nec aſſeſſoribus aures p̄bētibus ordo fugę diſſipatus,& Domitius phalāge potitus eſt, q mox exercitū p̄ueniēs Antiochi cuſtodias e loco depulit. Antiochus cū Romanos diu perſecutus eſſet ea ex parte qua aduerſus eos ſteterat nullo eq̄te,ac ne pedite q̄dē auxiliū ipſis afferēte, nō.n.acceſſerat Domitius nil opus eſſe exiſtimās,ob fluminis p̄pinq̄tatē uſq; ad Romanoꝝ caſtra p̄uenit. Occurrēte aūt illi tribuno cum electioribus cui caſtroꝝ cuſtodia cōmiſſa fuerat ulterius progredi deſiit,& q fugiebāt immixti aliis ac ipſum exhortantes auertebāt. Regrediebatur itaq; ueluti ex uictoria lætus & inſolēs,nihil eoꝝ quę alia in parte geſta erāt intelligēs. Interim Attalus Eumēis frater plurimis ſtipatus eq̄tibus regi occurrit. Quibus ſupbe īuectus Antiochus īterfectis nōnullis curſu defertur aſſiſtētibus circa ip̄m adhuc multis paucis derelictis. Vt uero cladē īſpexit campūq; oēm hominū, equoꝝ & elephātoꝝ paſſim iacētiū refertū cadaueribus, cognita exercitus ſui ſtrage irreuocabili fuga delapſus eſt,circaq; mediā noctē i Sardis p̄uenit, īde ad Celenas quā Apamiā uocāt p̄trāſiuit. Ibi filiū una e bello aufugiſſe intelligit. Sequēti die ex Celenis in Syriā p̄ficiſcitur p̄fectos in Celenis linquēs,q fugiētes exciperēt,in unūq; redigerēt. Pro induciis uero habēdis oratores ad cōſulē miſit. Ille autē domeſticos ſepeliri iuſſit,hoſtes ſpoliis exui,captiuos præterea ſimul uinciri. Romanoꝝ itaq; ciuiū equites quatuor & uiginti, pedites treceētos ab Antiocho cæſos iuenerūt. Eumeis eq̄tes

Antiochi fuga.

ſeptē & decem dūtaxat cecidiſſe. Ex Antiochi uero parte cū captiuis circa quinquaginta millia oppreſſa fuiſſe, non.n.facile ob multitudinē annumerari poterant. Elephantorū porro plū rimi interfecti, quinq; & decē capti fuere. Quod cum in tam celebri uictoria & pene ultra rationē omnē parta accidiſſe putaretur. Non.n.æquū uidebatur pauciores multo pluribus aliena in patria tantū ualuiſſe, potiſſimū Macedonū phalāge depugnāte atq; aſſiſtente, quæ & uirtute & robore lōge præſtaret, & inſupabilis quodāmodo ac tremenda uideretur eſſe. Antiochi familiares atq; amici & proteruiā illius in Romanos, & a principio inexperientiā, ſtultitiāq; accuſabāt qui Cherroneſum, ac Lyſimachiā tot armis & apparatibus munitam e manu proieciſſet, ac prius q̃ in aciē prodiſſet hoſtis Helleſpōti cuſtodiā ultro neglexiſſet, nec adhuc Romanis per uim tranſire ſperantibus. Querebātur præterea nouiſſimā illius inſipientiā quod optimam exercitus ſui partem in tam anguſto poſitā inutilē ſibi reddidiſſet, ſpēq; omnē in multitudine confuſa prius poſuiſſet ad bellū, q̃ in illis qui & experientia & tēpore, belli operi callerent, & quorū in tam multis animi audacia, ac fiducia pręcelleret. Hęc de Antiocho ab illis ferebātur. Romanis uero animi elati ſunt, ut nihil ulterius illis difficile, diis ac uirtute iuuantibus uideri poſſet. Hoc.n.uel maxime eos ad felicitatis gloriā exexit, cum adeo numero inferiores ueluti ab incurſu, ac prima pugna exteris in locis tantā regii apparatus multitudinē, cui & mercenariorū militū uirtus, ac Macedonū fama inerat, regis p̃terea ipſius, prope immenſum obtinēs imperiū, ex quo magnus uocabatur, una die ſuperaſſēt. Plurimus tamen illis in ore Antiochus ille magnus uerſabatur. Hæc igitur Romani inter ſe referētes gloriabātur. At cōſul ex quo Publius

Macedonū phalāx.

ab Aelia

ab Aelia ualitudine liberatus ad eũ uenit Antiochi legatis reſpõſum dare inſtituit. Illi nempe ſcire poſtulabãt quid Antiochus agens Romanis ſocius, atq; amicus eſſe poſſet. Quibus Publius ita reſpõdit. Cauſas ſibi ipſi ob ambitionẽ & cupiditatẽ attuliſſe Antiochũ ob hęc quæ in præſenti & prius peregiſſet. Qui cum principatũ magnũ obtineret nihil prohibentibus Romanis Ptolemæo eis affini, ac Romanorum ſocio Syriã abſtuliſſet inferiorẽ, & in Europã ad ſe nihil ptinentem exercitũ inducẽs Thraciã euertiſſet Cherroneſum muniuiſſet. Lyſimachiã ṗterea erexiſſe urbẽ. Deinde in Græciam trãſgreſſus Græcos in ſeruitutẽ redegiſſet prius a Romanis libertati traditos quouſq; ad Thermopylas pugna ſuperatus eſſet neq; tamen fuga elapſum a cupiditate hac habendi deſiuiſſe, ſed mari ſæpenumero deuictũ Romanis nondum trãſgreſſis Helleſpõtũ inducias petiiſſe, deinde ob ſuſpitionẽ quæ ſibi proponebãtur deſpexiſſe, exercitũq; denuo ingentẽ immẽſo apparatu induxiſſe Romanis, ut bello contẽderet cum melioribus uires expiri auſus quoad extrema clade eſſet ſuperatus. Nobis aũt inqt æquus fortaſſe foret maiore adhuc illũ mulcta condẽnare, qui nobis totiẽs inſurgere conatus eſt. Sed nec felicitatẽ noſtrã deturpabimus, nec aliorum clades adaugebimus. Dabimus quęcũq; antea illi ṗpoſuimus modica quædã adiiciẽtes quæ & nobis utilia fore exiſtimamus, nec illi in ſecuritatẽ a futurũ inutilia. Diſcedere ipſum ab Europa omni & Aſia quæ circa Taurũ montẽ ſunt, & iis q apponẽtur terminis tradere quoſcũq; habet elephãtos & naues, quas imperabimus princeps elephãtos non tenere, naues quas illi cõcedemus ſolũ poſſidere, tradere inſup uiginti obſides quos prætor ſcripſerit, pecunias porro ad belli impẽſam ob ipſum geſti talẽta. ſ. Euboica ſtatim qdẽ qngẽta expo

Publius fratris cõſiliarius reſpõdet legatis Antiochi.

nere. Dum uero hæc fœdera ſenatus approbarit, duo millia
& quingenta, annis duodecim ſubinde ſequentibus decem
millia, & quingenta, quæ per partes ſingulis Romã deferan-
tur annis. Tradere præterea nobis captiuos & trãsfugas oẽs
cũ uolumus. Eumeni uero q̃cũq; reſidua ab Attalo eius pa-
tre ꝑ fœdus debet reſtituere. Hæc Antiocho ſine fraude ex-
hibẽti pacẽ amicitiãq; pollicemur cũ ſenatus iuſſerit. Huiuſ-
Antiochus iunior obſes datur. modi a Scipione ꝓlata legati admiſerũt, & ſtatim q̃dẽ pecu-
niæ partẽ & uiginti obſides exhibuerũt, ĩter quos & An-
tiochus iunior fuit Antiochi filius, quẽ Romã Scipiones cũ
legatis miſere. Senatus his ꝑceptis fœdera nonnulla addidit
& ꝑſcripſit, quæ a Scipione dicta cõfirmarẽt, & pro impfe-
ctis q̃dã adderẽt, & breuia alia cõp̃hẽderũt. Videmus ꝗp-
pe dixere Antiochi principatus duo eſſe ꝓmõtoria Calyca-
dinũ v3 & Sarpidoniũ, ultra hos in bello Antiochũ nauibus
uehi nequaq̃ uolumus naues cataphractas duas & decẽ dũ-
taxat a principio hẽre q̃bus in ſubditos bello utatur bellan-
tẽ uero pluribus uti poſſe, neminẽ ex Romanis apud eũ pe-
grinum eſſe, neq; trãsfugas ex ipſis penes ſe recipe obſides
infra triẽniũ mutare poſſe Antiochi filio excepto. Hæc a ſe-
natu cõſcripta, & in tabulis æneis ad Capitoliũ affixa ſunt,
ubi & alia fœdera apponi ſolita. Antigrapha uero Manio
Vliſoni exercitũ a Scipione ſuſcepturo Senatus miſit, a quo
iuſiurandũ cũ Antiochi legatis circa Apamiã Phrigiæ præ-
ſtitutũ, quod ab Antiocho uiciſſim Thermo tribuno ad ipſũ
præmittente firmatũ eſt. Hic igitur belli finis cũ Antiocho
magno Romanis fuit, uiſum quæ eſt ad hæc uſq; proceſſiſſe
Belli finis. ob Scipionis filii gratiã ab Antiocho habitam. Qua ex cauſa
nõnulli Scipionem cũ domũ rediiſſet calũniis aggreſſi ſunt.
Inter quos & tribuni duo fuere qui Scipionem peculatus

& proditionis accuſaret. Verum ille deſpecta accuſatorum improbitate cũ in iudicium ueniſſet eamet die, qua Carthaginem ſubegerat ſacrificiũ præmiſit in Capitolium. Ipſe ad iudices profectus geſtu uenuſto, nec ut obnoxii ſolent miſerando & abiecto oẽs in ſtuporẽ eius beniuolentiãq; cõuertit, quaſi bonitate cõfiſus, ac uirtute, cætera haud multi faceret. Deinde loqui orſus accuſationis uerbum nullum fecit, uitæ autẽ eius ſtudia & exercitationes omnes retulit, quotiens pro patria bellũ geſſiſſet, & quẽadmodũ bellare ſolitus, quotiens deinde uictoriã adeptus eſſet, ita ut audientibus iucunditas quædam ob magnitudinem geſtarum rerum facile occurreret. Cũ uero altius progreſſus eſſet a primordio belli, quod cũ Carthaginenſibus olim geſſerat ſermone in longũ producto & multitudine ad audiendum intenta ſic inquit. Quoniã hac ipſa die hæc omnia deuici & Carthaginẽ uobis ſubegi ciues prius nobis formidãdam ad Capitoliũ ſacra facturus accedo quod & a uobis pariter qbus patriæ amor ineſt mecũ reor eẽ faciẽdũ. His dictis nihil iã de accuſatiõe ſollicitus uerſus Capitoliũ greſſus mouit, quẽ ingens multitudo pluriniq; iudiciũ uotiua acclamatione ſecuti, & iam ſacrificanti una cõſenſerũt. Accuſatores ob hæc cõſilii inopes ulterius accuſationem proſequi nõ auſi ueluti imperfectã, fauorẽ quoq; populi uerebãtur uitæ ipſius modeſtiã accuſatione & calũniis potiorẽ intuẽtes. Scipio uero huiuſmodi calumniã geſtis ſuis indignã aduerſatus Ariſtide mihi ſapiẽtior uiſus eſt fuiſſe, cũ peculatus & ipſe reus diceretur, & ſocrate i iis quæ ab accuſatoribus obiiciebãtur nullũ i ſimili indignitate faciẽtes uerbũ uetera ẽt loquẽte quæ Plato meminit. Magnificẽtius & illud Epaminũde dixerim, q Bœtiis præfectus una cũ Pelopida militaribus functus eſt officiis.

Permiſcuere aũt eos Thebani exercitũ utriq; dantes, ut archadibus & Meſcniis aduerſus Laconas depugnãtibus offerrent opẽ. Cum aũt ea quæ mente agitabant nondum executi eſſent in indiciũ eos uocauere. Hi uero belli curã ne ſucceſſoribus qdẽ ut mos fuit infra ſextũ menſem præſtitere, uerũ tãdiu morati ſunt, quoad Lacedæmoniorũ pręſidia expulere ex oppidis, & Archadũ illis impoſuerũt Epaminũda milites ad hæc cõpellẽte, eoſq; ab omni mulcta quę propterea inferretur defenſurũ pollicente. Cum aũt in patriam reuerſi eſſent accuſatores unũquãq; perſecuti morti dãnauere. Sic enim ex lege præſcriptũ erat, ut qui ui alterius principatum, gereret morte mulctaretur. Qua ex cauſa amici eius in fugã uerſi, eius latu multiſq; uerbis culpã in Epaminundã referẽtes eos ſic inſtruxiſſe, ut dicerẽt, & dicentibus adeſſe teſtem fatebatur. Tũ ille morti cõdẽnatus cõfiteor inquit me inique geſſiſſe principatũ, & quos abſoluiſtis a me coactos eſſe, nec propterea uitam ob ſcelus deprecor. Hoc ſolum a uobis peto, ut pro iis quæ a me geſta ſunt ſepulchro uelitis inſcribere. Hic eſt, inquit, qui circa Leuciã uictoriã adeptus, & patriã hoſtes nõ ferentẽ ne quis pegrinus Laconicũ pilõ habeat ſupra. Spartã ipſam deduxit, hic patriæ iniquitate ob eius utilitatẽ extinctus eſt. Hæc effatus e tribunali deſcendit, uolentibuſq; eũ abducere corpus obtulit. Verũ iudices ſermonis inuidia cõmoti cũ reſpõſum eius admirarẽtur, uiri quoq; auctoritatẽ erubeſcerẽt ſortes aſſumere non auſi e iudicio abiere.

Verba uiri fortis & prudẽtis.

Hæc ut cuiq; gratius fuerit iudicare licet, Manius uero qui Scipioni in imperio ſucceſſerat regionẽ ab Antiocho ereptã præſens ipſe ſuſcepit; & Galathas qui cũ Antiocho pugnauerant lãtrocinius deditos, & ad Myſiũ Olympum fugiẽtes ipſe nõ ſine iugi labore ſupgreſſus mõtẽ, e fuga reuocauit, inter

ſectoſq́ præcipitauit e rupe, qui tamẽ ob multitudinẽ annus merari nequere. Captiuorum ad quadraginta millia ob eo habita quorum arma cõbuſſit igne. Corpora, cũ tantã turbã inter bella educere haud q̃q̃ poſſet, cæteris barbaris finitimis uendidit. Ipſe inter tectoſagos & proemos in inſidias delapſus demũ aufugit. Reuerſus inde ad eos, qui morabantur adhuc & ob multitudinẽ immoti cõſiſtebãt leuis armaturæ milites aduerſum miſit, & ipſe circũequitans iaculari iuſſit, necq́ in unũ confertos, neq́ finitimos hoſtibus. Nullo aũt telo in irritũ cadente ob hoſtiũ turbam ad octo millia occidit, reliquos uſq́ ad Halym fluuiũ inſecutus ẽ. Ariarathi aũt Cappadocũ regi, qui propugnatores Antiocho miſerat uerẽti admodum, & ut ducẽta talenta ſuſciperet oranti regionẽ reliquit intactã. Ipſe in Helleſpõtũ reuerſus eſt cũ ingenti gaza pecuniis prope innumerabilibus præda grauiſſima, & exercitu põdere onuſto. Quæ uero hactenus, nulla ratione ab eo facta exiſtimãtur, nã ætatis tẽporibus, nauigationẽ diſtulit, & põdus earum, quas ferebat, rerum, haud multifaciens neq; ſollicitus labore & induſtria exercitui iter aperire, nõ ad bellũ intẽto, ſed domũ ſpoliis redire properanti per Thraciã prouectus eſt iter longũ & anguſtum & difficile ad ſuperandũ caloris tẽpore, necq́ in Macedoniã ad Philippũ mittere curauit, ut illi occurreret quo tute progredi poſſet, neq; exercitũ in partes multas diuidere, ut facilius incederet, & neceſſaria paratiora haberet, necq́ uaſa deferentes in ordine rectos ponere, ut ſe inuicẽ tueri poſſent, uerum omnem in lõgitudinem immẽſam exercitũ deduxit, & impedimẽta in mediũ ſtatuit, ita ut necq́ p̃cedẽtes illis opẽ afferre poſſent, neq; ſubſequẽtes ob lõgitudinem ſimul & itineris difficultatem. Qua ex re undiq; ex tranſuerſo inſurgẽtibus Thracibus plurima pars prædę ſub-

Tectoſagi & proemi

Halys fluuius.

Manii reditus. ſtructa eſt, publicæ quoq; pecuniæ & ipſius exercitus arrepte hoſtibus, ipſe cũ cęteris in Mecedonia ſeruatus eſt. Quo in loco maxime intueri licuit, quantũ ad Scipiones ꝑmittens ꝓfuerit Philippus, & quãtũ uiciſſim peccarit Antiochus, qui Cherroneſum reliquiſſet. Manius ex macedonia in Theſſaliã ueniẽs ex Theſſalia in Epirũ, inde ad Brũduſiũ traſgreſſus eſt, ac reliquũ exercitus ad propria dimittens Romã acceſſit. Rhodii. Eumenes rex. Rhodii & Eumenes Pergami rex quod bello in Antiochum una conceſiſſent, animis elati Romã legatos ſuos diſmiſere. Senatus Rhodiis Lycios. Careſq; cõceſſit, quos paulo poſt ab ipſis abſtulit, quaſi Perſeo potius regi, q̃ ipſis in Perſeũ depugnantibus prõptos, ac fauẽtes. Eumeni quæcũq; reliqua ab Antiocho ademerant exceptis Græcis, qui in ipſis erant ꝑſtitere. Hoꝝ uero quicũq; Attalo Eumenis patri tributa perſoluiſſent. Eumeni quoq; ꝑbere uoluere. Qui Antiocho prius penderant tributo liberarũt, ac ſuis legibus uti permiſerũt. In hunc modũ Romani quæ bello cœperant, partiti ſunt. Magno deinde Antiocho exẽpto rebus humanis, Seleucus eius filius hæres inſtitutus eſt, qui fratrem Antiochũ obſidẽ apud Romanos, tradito eius loco Demetrio filio liberauit. Is cũ in patriã reuerteretur, & iam Athenis propinquus eſſet Seleucus ex inſidiis Heliodoꝝ porro regnũ ſuſcipere conãtẽ Eumenes & Attalus ui pepulere. Antiocho in regem ſubſtituto, cui iure blandiebantur maxime. Ex nonnullis quippe offenſionibus iã Ronanos ſuſpectos habere cœperãt. In hũc modum Antiochus Antiochi magni filius Syriæ principatum adeptus eſt, quod nomẽ apud Syrios iãpridẽ inſigne fuerat, quod arrepto ab exteris regno, ipſe indigena rex habitus eſt. Firmata itaque cum Eumene beneuolentia, atq; amicitia. Siriæ & quæ circũ incolũt gẽtibus imperio præfuit. Satrapẽ in Babylonia

Timarchū habēs, ad exigēdos aūt reditus Heraclidē germa nos inuicē, qui ambo antea exoleti illius fuerant. Exercitū q̄q; in Attraxē Armenio℞ regem duxit, quo pacto exceſſit e uita Antiochū nouem iam habentem annos relinquens filiū, quē ob patris uirtutem Syrii Eupatrū cognominauerunt. Hunc pue℞ Lyſias aluit. Senatus cū Antiochi ſtirpem ad minimū redactā, & breui interiturā uideret, lætatus eſt. Demetriū aūt Seleuci filiū Antiochi illius præclari nepotē filio℞ ma gni Antiochi puero illi cōſobrinum & Romę obſidem cū anno nū tertium ſupra uigeſimū agens in regnum demitti poſceret quaſi utilius futurum populo Romano nequaq̄ conceſſit, haud utile arbitratus iuuenem iam ætate adultū pueri loco Syriæ præeſſe regno. Intelligens deinde elephanto℞ gregem & na ues plures iis, quæ Antiocho ex pace conceſſerant in Syria aſſeruari legatos miſit qui elephantos interfici, naues igne abſumi iuberent. Miſerandum itaq; ſpectaculum præbuit beo ſtiarum interitus iam manu aſſuetarum, & quæ raræ apud omnes erant, tum ignis claſſi iniectus. Quo ſpectaculo com motus quidam in Laodicia urbe Leptinus. Gn. Octauium le gato℞ principem deprehenſum intra Gymnaſium occidit, quē deinde Lyſias ſepulcro dedit. Demetrius igitur iterum ſenatum ingreſſus, ex ſeruitute dumtaxat liberari poſtulabat cum Antiochi loco obſes datus eſſet, Antiochus autem ine teriiſſet. Cū uero id conſequi non poſſet clanculum enauigauit, & Syriis pgrate eum ſuſcipientibus imperio pręfuit, Ly ſiā pariter, ac pue℞ necauit. Heraclidem quoq; e Babylone expulit. Timarchū uero illi aduerſantē tandē pemit, plurima alioquin in Babylonios nequiter agentē Quibus ex rebus im perantibus Babyloniis Soter ab illis appellatus eſt. Adeptus igitur imperiū Demetrius decem millium aureo℞ coronam Demetrii donum.

ꝙ obſes apud Romanos fuiſſet gratis illis miſit, unaq; Leptinũ deſtinauit, qui Octauiũ interemerat. Illi ſuſcepta corona Leptinũ recuſarũt iã inde crimen in Syrios ad tẽpus obſeruantes. Demetrius ex Cappadocũ regno Ariarathe depulſo Olophernẽ nulle talentis eius loco induxit fratrẽ Ariarathi habitũ, Cęteꝝ Romanis Ariarathẽ & Olophernẽ ueluti fratres inuicẽ regnũ adminiſtrare placuit. Decedẽtibus igitur his & Ariobarzane haud multo poſt ſub Mithridate ponti rege demẽcto Mithridaticũ bellũ ſubinde & ĩ alios fieri cœptũ maximũ qdẽ & multiforme, & qđ a plurimis nationibus ꝑ quadraginta fere annos geſtũ eſt in qbus multi Syriis principes ex regio genere ueꝝ tpe ꝑ breues extitere, multę ꝑterea defectiones redditus in regna factiſunt. Parthi ab his deficiẽtes in Seleucidaꝝ regnũ Meſopotamiã ſibi uẽdicarũt, quę Seleucidis parere aſſueuerat. Et rex Armenię Tigranes, qđ rõnes quaſdã finitimas ꝓpriis utẽtes regibus ſibi ſubegiſſet rex regũ exiſtimatus ẽ. Seleucidas ꝑterea parere recuſantes bello deuicit. Nõ aduerſante ẽt Antiocho Euſebii Tigranes Syrię ultra Euphratẽ potitus eſt, omniũꝗ Syrię nationũ uſq; in Aegyptũ tenuit & Ciliciã. Nã & hęc Seleucidis olim parauerat. Megadatẽ quẽdã ꝑ quatuordecim fere ãnos in uniuerſam ꝑtorẽ ſtatuẽs. Lucullo deinde impatore Romano Mithridatẽ, q ad Tigranẽ cõfugerat bello ꝓſequẽtẽ Megadates cũ exercitu opẽ allaturus illi occurrit. Quo tpe Antiochus Euſebii ĩ Syriã delatus Syriis ſpõte obſequẽtibus regnũ cępit. Lucullus deinde cũ Tigrane primũ congreſſus & Parthis ꝑ eum ꝓuinciis explẽs patrio tñ regno nõ priuauit. Põpeius deinde cũ Mithridatẽ Lucullo abſtuliſſet Tigrani Armeniã hẽre cõceſſit. Antiochũ e Syrioꝝ regno expulit cũ nihil is in Romanos deliqſſet, hac re, ut arbitror, cõmo-

Ariobarzanes.

Bellũ Mithridaticũ

Tigranes Armeniæ rex.

Rex regũ.

Lucullus.

tus qm̄ facile erat exercitū plurimū hn̄ti principatū inermē tollere. Verbo autē quod Seleucidas ſub Tigrane deuictos Syriis magis p̄eſſe quā Romanos, haud æquū arbitrabatur qui Tigranē ſupaſſent. In hūc modū Romani Ciliciæ & Syriæ quæ in mediterraneis colitur & inferior appellatur, ac Phœnicis, & Paleſtinę, & oīs p̄terea Syrię quocūq; noīe nūcupetur ab Euphrate uſq; in Aegyptū bello p̄fuere. Vnico Iudæoꝝ genere aduerſante Pōpeius cū exercitu ꝓfectus regem eoꝝ Ariſtobolū Romā miſit. Hieroſolymā urbem magnā, & præ cæteris ſanctiorē apud eos uicit, quā olim Ptolemæus primus Aegypti rex euertit, & Veſpaſianus iteꝝ reſtitutam diripuit, & Hadrianus ætate mea ſubuertit, qua ex cauſa Iudæis tributa corpoꝝ, reliqua eoꝝ ſubſtātia grauiora ſunt. Eſtq; Syriis, & Cilicibus anniuerſarius cuilibet poſſeſſionis cuiuſq; impoſitus. Pōpeius uero nationibus quæ Seleūcidis parere aſſueuerāt, nōnulli reges ꝓprios impoſuit, ac dynaſtas quēadmodū Galathis in Aſia quatuor dynaſtas attribuit, eoꝝq; tetrarchias confirmauit, ut aduerſum Mithridatē auxilio eſſent, quæ nō multo poſt Auguſto imperāte ad Romanos cōceſſere ꝑ partes. Syrię p̄terea Scaurū, qui cū eo in p̄liis queſturā geſſerat Pōpeius p̄ſidere iuſſit. Senatus Marcū Philippū pro Scauro, Marcellinū uero Lentulum pro Philippo prætores ambos eſſe uoluit. Cęteꝝ in utroq; tēpus elapſum eſt, dū Arabes finitimis aduerſos repellūt. Hac de cauſa p̄tores ſubinde creati ſunt qui noīe præ cæteris in urbe pollerent, ut ex ordine belli exercitusq; quēadmodū cōſules haberent poteſtatē. Hoꝝ primus Gabinius cū exercitu miſſus, q bellū gereret. Mithridates Parthoꝝ rex principatu eiectus ab Herode fratre ex Arabia ad Parthos ſe cōtulerat. Ptolemæus uero undecimus Aegypti rex & ipſe re-

Cilicum & Syrioꝝ poſſeſſionibus anniuerſarius impoſitus.

gno pariter expulſus multis pecuniis hortatus eſt, ut a Par-
this in Alexãdrinos ſe cõuerteret. Et quidẽ Ptolemæũ Gabi-
nius in regnũ reſtituit illato Alexãdrinis bello. Sed is Roma
noꝝ cõſilio dãnatus aufugit, q̃d abſq; Senatus decreto Ae-
gyptũ inuaſiſſet bello apud eos nefaſto ex Sibyllinis monitis
ꝓ Gabinio mihi uiſus eſt Syriæ Craſſus pfuiſſe, quo pugnãte
ingẽs clades accepta eſt. Lucio deinde Bibulo poſt Craſſum
Syriã tenẽte Parthi in eũ mouere bellũ. Saxa porro poſt Bi
bulũ regnãte uſq; ad Ioniã Parthi ꝑuenere, Romanis iter ſe
diſcidẽtibus ciuili bello. Sed de his latius in Parthoꝝ libro
referemus. In hoc aũt q̃ Syrius inſcribitur queadmodũ Sy-
riam adepti ſunt Romani & in hunc in quo nũc eſt gradũ
ſtatuerũt abũde diximus. Nõ incongruũ tamen uidetur cum
de Syria ſcribamus ad Macedones tranſire, qui ante Roma
nos illi pfuere, Alexãder nẽpe Syriis ſupra Perſas impitaſſe
dicitur, & omniũ rex inquantũ ꝓgreſſus extuliſſe. Alexan-
dro demũ intereũte uſq; ad ſobolẽ eius modicũ q̃d omnino
qua nondũ edita Macedones Philippi deſiderio Arideũ Ale
xandri fratrẽ eoꝝ regẽ ſtatuere q̃q̃ haud admodũ prudẽtẽ
habitũ quẽ Aridei loco Philippũ appellarũt. Opperiẽtibus in
terim illis Alexãdri ſobolẽ, nam uxorẽ eius grauidã ſerua-
bant, amici ꝓuincias inter ſe partiti ſunt Perdica illis ſub Phi
lippo diuidẽte. Nõ multo deĩde cũ deceſſiſſẽt reges Satrape
eoꝝ loco credıti ſunt. Syrioꝝ ãt primus Satrapes Laumedũ
Mitylenæus iſtituitur. Ex Perdica & Antipatro poſt Perdicã
regibus cũctis pſidẽte. Ptolemęus Aegypti Satrapes in Lau-
medõtẽ claſſe deuectus multis pollicitatiõibus ut Syriã ſibi
traderet hortatus eſt quaſi ingreſſũ Aegypti quẽdã ac pro
pugnaculũ in Cyprũ aſſerẽs quod cum aſpernaretur ille ui
eũ cœpit. Laumedũ interfectis iis a qbus ſeruabatur Alcetã

profugit in Cariã, Sicq; aliquãdiu Syriæ Ptolemæus pſuit, & præſidiã urbibus imponẽs in Aegyptũ enauigauit. Antigonus uero Phrigiæ & Lyciæ ac Pãphiliæ Satrapes,& cuſtos totius Aſiæ inſtitutus ab Antipatro cũ in Europã transmearet. Eumenẽ Cappadociæ Satrapẽ & Macedonũ hoſtẽ a ſe iudicatũ obſedit. Ille fuga elapſus mediã ſibi uendicauit, demũ ab Antigono interceptus neci dedirur. Antigonus cũ in patriã rediret a Seleuco Babyloniorũ Satrape ſplendide ſuſceptus eſt. Increpãte deinde quendã ex ducibus Seleuco neq; id Antigono præſenti referãte iratus rerũ ac pecuniarum rationes ab eo petiit. Ille cum debilior exiſteret ad Ptolemæũ in Aegyptũ abiit. Antigonus poſt Seleuci fugã Blitorũ quẽdã Meſopotamiæ ducẽ e principatu expulit quod Seleucũ abeuntẽ eſſet eo mutatus. Babyloniã uero ac Meſopotamiã altaſq; ex Medis ſupra Helleſpontũ nationes ſibi ſubdidit. Decedẽte autẽ Antipatro a cæteris Satrapis inuideri cœpit, quod tantũ regni tantũq; terræ ſolus poſſideret. Seleuco igitur in primus ſuadente Ptolemæus ac Lyſimacus Thraciæ Satrapes,& Caſſander Antipatri pro patre agens in unũ cõuenerũt, pmiſſiſq; ad Antigonũ legatis regiões, ac pecunias p eum habitas Macedonibus q e regnis decidiſſẽt partiri popoſcerũt. Irridente eos Antigono bellũ in cõmune ſtatuerũt. Ille ex aduerſo paratis copiis quęcũq; pſidia in Syria relicta erant ab Ptolemæo expulit. Phœniceã deinde ac Syriam, quæ inferior dicitur Ptolemæo adhuc patentes ſibi aſciuit. Profectus ſubinde ad Cilicias portas Demetriũ filiũ uix annũ ſecundũ & uigeſimũ agentẽ cum exercitu reliquit in Gaza aduerſus Ptolemæi motus in Aegyptũ, quẽ Ptolemæus iuxta Gazã ingenti prælio uicit. Demetrius ad patrem rediit. Ptolemæus Seleucũ in Babyloniã ut principa

Bellum in Antigonũ paratur.

Vincitur Ptolemęus Antigonus, & Demetrius, ab exercitu, reges appellati. Fit rex Ptolemęus a ſuis

tum ſuſciperet emiſit, pedites porro mille, eqtes trecentos illi dedit, cum quibus licet pauciſſimis Seleucus cæteris ſuſcipientibus Babyloniã prõpte inuaſit, & pricipatũ haud multo poſt in immenſum extulit. Antigonus interim Ptolemæo ſuccenſebat, demũ nauali pugna circa Cyprũ euicit Demetrio filio una militãte. Qua uictoria tam illuſtri adepta exercitus ãbos reges appellauit, Antigonũ.ſ.ac Demetriũ. Intereũtibus interim regibus Arideo Philippo & Olympiade cum Alexãdrini ſtirpe proprii exercitus Ptolemæũ regẽ nominarunt cum poſt acceptã cladẽ haud minus tamen iis poſſideret qui uictores habebãtur. Illis aũt e cõuerſo eadem opinio aderat, quos ſtatim reliq imitati ſunt, omneſq; e Satrapis reges euaſerunt. In hunc modũ Seleucus Babyloniæ præfuit, Mediæ præterea imperauit, Nicatoreq; prælio deuicit, ex iis q ab Antigono i Mediã Satrapes relicti fuerãt. Plura quoq; bella cum Macedonibus geſſit ac barbaris, uerũ duo imprimis maxima cum Macedonibus ipſis egit, ultimũ cum Lyſimacho Thracũ rege, Primũ uero cum Antigono iuxta Hipſeũ Phrygię eodẽ ducẽte atq; pugnãte cũ octogeſimũ ętatis annum attigiſſet. Poſtremo Antigono in bello cõcidente qcũq; reges una cum Seleuco in Antigonũ cõuenerãt eius regna ĩter ſe partiti ſunt. Ex igitur tẽpeſtate Seleucus omnis circa Euphratẽ Syrię quæ mari imminet, Phrygiæ quoq; ſup mediterranea regnũ ſortitus eſt, nationibus quoq; finitimis cõtinue imminẽs, cũ eas ad ſe ſuadendo attrahere potens eſſet & cogere Meſopotamiæ, Armeniæ, ac Cappadociæ quę Seleucis appellatur, Perſis deniq; ac Parthis, Bactriãis & Arabum populis p̃fuit. Epirũ inſup Gordianos Aracoſios, & Hyrcanos ſibi ſubdidit, aliaſq; adiacẽtes uſq; ad Indũ tenuit natiões, quæ olim ab Alexãdro uictæ fuerãt ita ut Aſiæ fines

poſt Alexādrū hic maxime putetur attigiſſe. A Phrygia qppe uſq; ad Indū fluuiū deſuper omnia Seleuco parebāt. Indū p̄terea tranſgreſſus cum Androcoto Indorū rege tamdiu pugnauit quoad ipſum in amicitiā affinitatēq; pellexit. Et hæc quidē ante Antigoni obitum, partim uero poſt ab illo geſta. Ferūt cum ſub rege militaret adhuc & in Perſiā euntē ſequeretur in Didymea oraculū huiuſmodi obtigiſſe. Cum.n. de reditu ſuo in Macedoniā percōtaretur reſpōſum fuiſſe Europam haud queras, Aſię tibi tutior orta eſt, & in Macedonia paternū larem inſpirante nemine ingentē emiſiſſe flammam matrē quoq; eius per ſomnū exiſtimatā eſſe quē annulum ipſa repiſſet Seleuco geſtandū tradere. Regnaturū qppe illum iis in locis in quibus decidiſſet annulus. Poſt modum cum ancorā ſculptā ferro inueniſſet dediſſe filio. Seleucum autem iuxta Euphratē eum amiſiſſe. Dicitur prǽterea cum in Babyloniā poſt hæc ꝓficiſceretur, ad lapidē quēdā offendiſſe, quo euulſo ancora ſtatim apparuiſſe. Tumultu ſubinde inter natos orto quaſi detentionis indiciū id præ ſe ferret Ptolemæū Lagi ad eos mittentē p̄dixiſſe firmitatis ancorā non detentionis eſſe indiciū. Seleuco uero ob hæc eū regno potiretur ancoræ ſculpturā pro ānulo affuiſſe. Superſtite adhuc Alexādro ac inuēte aliud Seleuco ſignū de principatu eius apparuiſſe memorāt Alexādro qppe ex Sidone in Babyloniā reuertēte & per ipſas Babyloniæ paludes cum Euphrates Syriā terrā inundaret nauigāte incumbens ſubito uentus diadema e capite eius abſtulit, nolitāſq; in arundine non longe a quodā ueteſti regis tumulo depoſuit, quod regiæ necis ſignū in primis fuit, nautā uero adnatantē diadema capiti impoſuiſſe ferūt, & Alexādro parū ab humiditate attuliſſe, eius rei prēmiū a rege argēti talentū accepiſſe. Augu

Ptolemęus Lagi.

ribus autem illum interfici iubentibus nõnullos Alexandro idem ſuaſiſſe, alios aduerſatos eſſe. Fuiſſe etiam qui ꝑtermiſſis his non nautã uerũ Seleucũ ad regis diadema adnataſſe dicerent & capiti impoſuiße quo purũ afferrent, & hæc ſigna in fine ambobus accidiſſe. Alexandrũ quippe in Babyloniã finiſſe uitã, Seleucũ Alexãdri imperii plurimũ præter cæteros eius ſucceſſores tenuiße. Hæc de Seleuco ab auguribus ãtedicta fuiſſe legimus. Diſcedẽte demũ Alexãdro dux ſocialis & equeſtris agminis inſtituitur, Quod & Ephestion quondã ſub Alexãdro, & poſt Epheſtionẽ Perdicas rex erat. Dehinc Babyloniæ Satrapes, & rex demũ pro Satrape effectus cum in prælijs feliciſſime pugnaret Nicator cognominatus eſt, Mihi autem probabilius uidetur, Nicatorẽ interfeciſſe, uel quod corpore ingenti fuerit ac robuſto, ſilueſtrẽq; taurũ in Alexãdri ſacrificio olim elapſum e uinculis ſeſe opponens manibus tenuerit ambabus, quod in ſtatuis cõſpicitur quibus cornua deſup adiecta ſunt. Vrbes aũt cõdidit ad imperii eius magnitudinẽ ſex & decẽ Antiochias in memoriã paterni nominis. In honorẽ uero matris quinq; Laodicias, nomen in ſui nominis Seleucias, quatuor in mulierũ ſuaꝝ cõmemoratione urbes, tres Apamias, & Stratoniciã unã, quarum ætate noſtra illuſtriores adhuc extant Seleucia quæ in maris littore ſita eſt, & quæ ſupra Tigri fluuiũ cõdita, Laodiciæ in Phœnicia, & ſub Libano monte Antiochia, Syriæ quoq; Apamia. Alias ꝑterea a Grecia aut Macedõia aut ab opibus qbuſdã ſuis nominauit, aut ad Alexãdri regis laudẽ nomẽ indidit. Ob hoc in Syria & iis q ſupra ipſam incolũt barbaris multa Græcoꝝ multa quoq; Macedonum oppidoꝝ inſunt nomina, Berria, Edeſſa, Perithus, Maronia, Callipolis, Achaia, Bella, Oropus, Aphipolis, Arethuſa, Aſtacus Thegea

Noĩa græcaꝝ urbiũ inter barbaros.

Chalcis, Lariſſa, Erea, & Apollonia. Inter Parthos autẽ, Sotira, Calliopi, Charis, Hecatomplis, Achaia. In India p̃terea. Alexãdropolis. In Scythia, Alexãdreſcheta. Et ob uictoriaꝝ ſuaꝝ famã ac memoriã, Nicíphoriõ in Meſopotamia, & Nicopolis in Armenia, quæ Cappadociæ maxime confinis eſt. Fama eſt cum Seleucias urbes conderet eam quæ mari imminet cœlo tactã eſſe, & ob id fulgur, deũ incolis ab eo tradium, ſolitoſq́ꝫ choreas ducere fulgur hymnis p̃cinentes. Ad eam uero quæ ſupra Tigrim colitur, magi a Seleuco acciti, qui diem, & ex die horã qua fundamẽta urbis iaceret eligerent cum illam ueluti iugũ ipſis imponi formidarẽt, horã ementiti ſunt. Interea Seleucus horę intẽtus in tabernaculo cõſiderat. Exercitus ad officiũ paratus quoad rex mãdaſſet expectabat. Statim uero incũbẽte fatali hora a nullo moniti cum p̃ceptũ ſibi putarent eſſe milites ultro ad opus aduolant, nec cohibẽtibus tubaꝝ ſtrepitu ceſſerũt, eoq; modo urbem cõditã eſſe ferũt. Seleuco uero id grauiter ferẽte & magos denuo de fortuna urbis cõſulẽte in hũc modũ ueniã dep̃catos reſpõdiſſe. Fatalẽ quidẽ ſortẽ o rex ſine malã neq; hominis, neq́ꝫ urbis fas eſt p̃mutare. Quędã.n.urbiũ queadmodum & hominũ ſors eſt. Hanc diuturniorẽ fore diis uiſum eſt, quæ ab hac hora qua cœpta eſt ſumpſit initiũ. Quippe dum urbẽ ut propugnaculũ in nos futurã formidamus, quod fatale fuit aperuimus quod ideo felicius habendũ eſt ſimulãtibus magis, te autem ignorãte. Diuinitas profecto quędam felicitatẽ iſtam militibus oſtendit tuis, quod in teipſo hoc modo intellige ne nos ſimulare amplius credas. Tu.n.rex cum exercitu tuo quiete degẽs opperiẽdi cęteris p̃ceptũ dederas, At ii, q̃ in periculis, laboribus cõtinue mãdatis tuis paruere, neq́ꝫ expectare, neq́ꝫ ordies ſuare potuere, nec turmatim Opinio magorum de fato.

uerum impetu quodã exciti neglectis ducibus mandatũ ſibi credidere, & mandatũ quidẽ fuerat, & ueluti non probibẽte deinceps paruerunt. Quis igitur in bominibus rex deo potentior cenſendus eſt? qui mentis ſuæ cõpos extitit, & condẽdæ urbis noſtrę loco dux ipſe affuit, ſuccenſens nobis, finitimæq; ſtirpi noſtræ. Vbi nam noſtra quibunt conſiſtere fortioribus undiq; nobis inſurgentibus? Hæc igitur ciuitas feliciter a te condita indies adaugebitur, in longumq; manebit æuum. Nobis autem q rerũ noſtrarũ caritate ducti erga te deliquimus propitius mentẽ firma. Hæc depcantibus magis lætatus rex ſponte ueniam illis tribuit. Huiuſmodi de Seleucia urbe pcepimus. Seleucus uero Antiochũ filiũ ſupſtes adbuc omnis quæ deſup eſt regionis, eius loco regem eſſe uoluit. Et q̃q̃ id magnificũ ac regale exiſtimari queat magnificentius tamen ac ſapiẽtius quiddã adoleſcẽtis amor & ad amorẽ eius inſignis moderatio uidetur attuliſſe Stratonicẽ q̃ppe Seleuci uxorẽ Antiochi ipſius nouercã & iam puerũ Seleuco enixã miſere adoleſcẽs deperibat, uerũ paſſionis impudentiã abborrens non facinus aggredi, non palã cuiq; fateri audebat, tantũ morbo indulgẽs ultro mortẽ appetebat; neq; Eraſiſtratus medicus inter pcipuos aulæ a Seleuco babitus ualetudinis buius cauſam ſcrutari poterat quoad corpus eius omni ex parte ſincerũ intuens animæ pfecto egretudinem illam eſſe arbitratus eſt, cuius amantis & infirme paſſionibus laboraret corpus. Triſtitiã nempe & indignationẽ accogitationes alias a prudentibus plærũq; ſimulari, amorẽ, uero intus tegi cõſueuiſſe, nibil borũ tamẽ Antiocho ſibi profitente ſatis ratus in ſecreto deprehẽdi poſſe propius aſſedit & corporis ipſius mutationes quẽadmodũ ad quoſq; ingrediẽs ſe baberet diligẽtius obſeruare cœpit. Quod cum

aliis ad

alijs ad eum accedentibus ſegnem torpidũq; pari modo eſſe cerneret. Stratonice uero aſſidente ut eũ inuiſeret, mẽte ex rubore cõſciẽtiaq; cõfuſa uehemẽtius turbari tacitũq; pſiſtere, corpus pterea q̃q̃ inuito eo reuiuiſcere admodũ, ac uiua eius effici, excedẽte ea cõſidere ac debilitari ad Seleucum pfectus filiũ eius inſanabili morbo correptũ eſſe retulit. Cũ triſtari & exclamare cœpiſſet rex, Paſſio hæc inqt Eraſiſtratus amor eſt, & mulieris quidẽ amor, uerũ q̃ conſequi haud potis eſt. Admirãte admodũ Seleuco ſi quẽ ipſe ob adoleſcẽtis huiuſmodi cõiugiũ pcibus, pecunia, aut donis, deniq; totius regni ſui pollicitatione flectere neqret q uniuerſę Aſiæ impitaret, ac ſupſtite rege qui morbo laboraret datuq; ſe pro ſalute eius quod qſq; uellet promittere, & ſolũ quæ mulier hæc eſſet efflagitãte. Eraſiſtratus meã inqt, uxorẽ deperit. Tum Seleucus qd ergo inquit tu tam bonus & nobis adeó beneuolentia affectus & caritate; uirtute uero & ſapientia paucis ſedens iuuenem florentẽ ętate & regno debitũ, amici pterea & regis filiũ in infelicitate prudentẽ & morbum adeo celantem ut mortẽ libens oppetat nobis non ſeruabis? uerum Antiochũ ſi deſpicies, deſpicies & inuicẽ Seleucũ. At ille regi aduerſatus incõuincibilẽ ſermonẽ protulit. An tu inquit q̃q̃ eius parens ſi uxorẽ tuã cuperet Antiochus illam ultro daturus es? Hic Seleucus reges oẽs ac deos per ſancte deierãs ſponte ſe ac læte datuq; obtulit boniq; parentis beneuolentiæ exemplũ cũctis exhibituq; erga filiũ adeo prudẽtem continentẽq; paſſionis & huius mali prorſus indignũ, aliaq; his ſimilia ædiſſerens triſtari ac lamentari ni illi infelici medicã afferret opem. Ille cum regis mentẽ non ſimulatam quidem, uerũ ad rem promptã certamq; diſcerneret paſſionẽ omnem filii detegit, & quẽadmodũ id deprehen

Aſtutus medicus.

diſſet enūciat. Seleucus gaudio elatus unicū opus ſibi ſupereſſe arbitratus eſt, quo pacto id filio pſuadendū eſſet, quo pacto & uxori. Cū uoti tandē ſui cōpos eſſet coacto in unum exercitu, qui forte id præſenſerat quæcūq; ab eo geſta eſſent ediſſerit. Deinde de principatu loqui orſus Alexandri ſucceſſorē in longū proferre q̄ maxime opus eſſe oſtēdit. Se uero ſenio cōfectū aut quāq̄ tāto imperio ſufficere. Diſpoſuit itaq; inquit ipſius magnitudinē ſine ueſtra in futurū cura diuidere & partē cariſſimis meis tradere. Aequi eritis ad hæc pagēda mihi omnes, qui ad tantum principatus ac potentiæ poſt Alexandrū regem ſub me euecti eſtis. Amātiſſimi itaq; mihi & regno digni uiſi ſunt, filius iam ætate adultus & uxor, filii nempe ab his in flore cōſtitutis ſtatim oriētur, ſtatim regni noſtri aderunt cuſtodes. Coniugam eos ad inuicem uobis inſpectantibus, & reges gentium quæ deſuper incollunt ambos ſtatuam, nec uobis potius Pſarum mores aliarum ue nationum quā quæ omnibus cōmunis eſt imponam legem inſtitum ſemper id eſſe uobis quod reges ſtatuent. Sic ille effatus eſt. Exercitus uero tanquā regem ab Alexandro maximum & parentem optimum ſummis laudibus cœpit conclamare. Seleucus autem hæc ipſa Stratonicæ & filio imperās connubio adiunxit, ſolutoſq; ad ſe in regnum dimiſit. Opus p̄fecto memorabile & lōge fortius is quę in hoſtes geſſit meditatus. Satrapiæ quidem ſub illo fuerant duę & ſeptuaginta tantum ille imperii tenuit, quarū maiorem filio partem tradidit. Ipſe a mari duntaxat uſq; ad Euphratem regnum ſibi ſtatuit. Nouiſſimo demum bello circa Phrygiam quæ ſupra Helleſpōtū eſt cum Lyſimacho depugnās Lyſimachum acie cadentem uicit. Inde Helleſpontum trāſgreſſus, & in Lyſimachiam aſcendens a Ptolemæo Ceranno cognomine qui cum

Seleuci oratio.

Seleuci regnū ingēs.

ſequebatur occiſus eſt. Fuit aũt Ceraunus ex Ptolemæo Sortita & Euridice Antipatri filia genitus, quẽ Aegypti regno excedẽtẽ ob timorẽ patris quod iuniori filio regnũ dare decreuißet Seleucus filii ĩ morẽ ea calamitate ſuſceꝑat enutrieratq́ qui ſe illi interfectorẽ ſubornauit. In hũc modũ igitur Seleucus periit cũ tres ſupra ſeptuaginta uixiſſet annos, duobus & quadraginta regno p̄fuiſſet. Non iniuria itaq; in eum uerſus ille accõmodari uiſus. Europã haud q̃ras. Aſiæ tibi tutior ora. Lyſimachia q̃dẽ Europȩ pars eſt, ac tũ primũ ab Alexandri exercitu trãſitus in Europam factus. Ferũt & de eius obitu nõnũq̃ referente eo huiuſmodi uerſus peruulgatos eſſe. Argos effugiẽs fatali in tp̄e p̄ges. Argos cũ fueris tunc ſortẽ mortis obibis. Eſt.n. Argos Peloponẽſiũ, & agros Amphilochiũ Argos quoq; in Horeſtia, a qua Argeadæ Macedones dicti, & quæ in Ionio ad Diomede errãte putatur condita, & ſi qua alibi terra, Argos dicta eſt ab illo diligẽter quæſita & animaduerſa. Aſcendẽte autem eo in Lyſimachiã ab Helleſpõto ara quædã magna & illuſtris in cõſpectu aderat. Dũ igitur intelligit aut Argonauta eã condidiſse in Colchũ nauigãtes aut Achiuos ad Ilion caſtra mouẽtes & ob id arã ab incolis corrupto uocabulo Argos dici, aut ꝓpter atridarũ patrã. Hæc igitur dum intelligit a Ptolemæo atergo inſtante occiditur, Corpus eius Philetrus Pergami præfectus combuſſit igni cũ illud a Ceraunio pecunia ingenti redemiſſet, reliquias uero Antiocho filio miſit. Ille in Seleucia quę mari ĩminet ſepulchro cõdidit. Templum præterea exædificauit, quod Niceterium deinceps appellatum eſt. Seleucum audio cũ Alexandri ſcutifer adhuc eſſet per longum tempus equitandi pedes aſtitiſse, Cumq; ex labore deficeret apprehenſa equi cauſa inſequi perſeueraſse. Caſu uero extremam

aciem regii teli frontem eius perſtrinxiſſe, Statimq; cruore effuſo Alexandrũ cũ tænia careret, diademate proprio obligaſſe uulnus, diadema ex cruore fœdatũ eſſe. Ob hæc Ariſtandrũ uatem inſpecto eo prædixiſſe ferũt, regem illũ futurũ quidem, uerũ cum maximo labore regnaturũ. Sic ille per quadraginta regnauit annos cõputatis iis quibus ſatrapes habitus eſt. Cæterũ ingi labore ut ſeptuagenarius adhuc bellum gereret, & depugnãs extinctus ſit. Cũ Lyſimachus interfectus eſſet corpus humi ſtratũ canis domeſticus plurimũ contendens atq; decertans ab auibus feriſq; illæſum præſtitit, quoad Phorax quidã Pharſalicus inuentũ humi cõdidit. Nonnulli tradũt Alexandrũ Lyſimachi filiũ qui ad Seleucũ olim fugerat patrẽ ueritus quod Agathoclẽ alterũ eius filiũ interemerat deducente cane iam tabidũ corpus offendiſſe, oſſaq; in Lyſimachiã cõdidiſſe eorũ templo quod Lyſimachũ appellabatur. Hũc igitur finem ambo reges ſortiti ſunt cum uterq; fortiſſimo & excellenti corpore eſſet præditus, & hic quidẽ ad ſeptuageſimũ uixiſſet annum, alter uero tres amplius attigiſſet, & quiſq; eorũ in bello manu propria ad extremũ uſq; pugnaſſet ſpiritũ. Defuncto deinde Seleuco qui deinceps ab illo Syriæ regnũ ſuſceperũt hi fere habentur Antiochus primus, qui nouercã fertur dilexiſſe, & Sotheris cognomẽ habuit, Galathas ex Europa in Aſiã trãſgreſſos expulit. Secundus Antiochus alter ex huius & nouercæ coniugio genitus, cui etiã dei cognomen affuit a Mileſiis primũ indutũ, quod Timarcũ eorũ tyrãnum expuliſſet, uerũ hunc uxor pharmaco necauit. Duas quippe habuit Laodicem. ſ. & Berenicem. Ob zelũ igitur & nuptias Philadelphi filiæ a Laodice occiditur, & cum eo Berenice ac eius infans, q̃ ut ulciſceretur Ptolemæus Laodicẽ interficit, & Syriam deducto exercitu

Babyloniã inuaſit, & ex ea tempeſtate Parthi tũ primũ ab ipſis defecere ueluti iam perturbato Seleucidarũ regno. Poſt Antiochũ cognomine deum filius eius Seleucus ex Laodice genitus regnũ accepit Callinicus cognominatus. Seleuco aũt ipſi filii duo affuere ætate adulti. Seleucus.ſ. & Antiocho Seleucus cũ ualetudine minus pſpera uteretur, nec exercitui admodũ gratus eſſet ab amicis conſulto per pharmacũ ſublatus eſt cũ duobus tantũ regnaſſet ãnis. Antiochus uero is eſt qui magnus dicebatur de quo a principio retulimus. Cũ Romanis bellũ geſſiſſe, anniſq; ſeptem & trinta tenuiſſe regnũ de cuius etiam filiis abunde ſcriptũ eſt a nobis Seleuco.ſ. & Antiocho, qui ambo reges extiterũt, Seleucus annis duodecim exiliter tamen & infirme regno præfuit ob paternã cladem cũ Antiochus nõ amplius duobus regnauiſſet, in qbus Artaxã armeniorũ regẽ cœpit, & in Aegyptum cõtra ſextũ Ptolemæũ cũ fratre deſtitutum a parẽtibus arma intulit. Cui circa Alexãdriã exercitum habẽti Popilius a Romanis miſſus tabellã attulit, in qua hæc ſcripta inerãt. Non pugnare in Ptolemæos Antiochum. Quã cũ legiſſet ille, & ad cõſultandum tempus poſceret circulum Popilius uirga conſcripſit inquiens. Intra hũc conſule. Quo mandato ſtupefactus ille ſtatim abiit, & ueneris elimeæ templũ ſpoliauit, demũ ex ualitudine tabeſcens mortẽ obiit filiũ nouennem reliquens Antiochũ uidelicet cognomine Eupatorẽ de quo uiciſſim a nobis dictũ eſt. Dictũ præterea de Demetrio, qui poſt eum fuit & Romæ obſes morã duxit, deinde cũ clãculũ effugiſſet regnũ ſuſcepit, & Soter a Syriis ſecũdus, poſt Seleucũ Nicatoris filium cognomen meruit. Inſurrexit aũt illi Alexander quidã ex Seleuco ſenatum emẽtitus, & Ptolemæus Aegypti rex ob Demetrii odiũ Alexandro fauens. Verũ Demetrius ob Ptole-

Seleucus callinicus.

Antiochus eupater.

meum regno eiectus ſtatim obiit. Alexādrū porro demetri⸗us expulit Demetrii Soteris filius, & quia ſpuriū genus ſu⸗peraſſet Nicator a Syriis poſt Seleucū ſecūdus appellatus eſt, cū & ille in Parthos poſt Seleucū mouiſſet arma, inde in ca⸗ptiuitatē lapſus apud Phraatē regē aliquādiu moratus ē, quo tēpore Rodogunem eius ſororē rex cōnubio illi adiunxit, ue

Alexāder nothus.

rum ad indignitatē quoq; Diodorus regū ſeruus Alexandrū puerū ex Alexandro notho, & Ptholemæi filia genitū regno induxit deinde interfecto eo regnū ipſe inuaſit, & Triphō ſua ſponte cognominatus eſt, quē Antiochus Demetrii illius captiui frater in Rhodo ob captiuitatē perſuaſus adiit, ac eo interfecto paternum regnū nō ſine iugi labore recuperauit. Porro in Phraatē bellū mouens fratrē petere cœpit, Qua ex re Phraates timore percitus Demetrium illi tradidit. Sed cū in Parthos denuo mouiſſet, uictus ſemetipſum ſpōte occidit. Occiſus eſt & a Cleopatra muliere Demetrius, cū in regnū reuerteretur, ob Rodogunæ nuptias zelo cōmota cum ea ex cauſa Antiocho Demetrii fratri prius denupſiſſet. Erāt āt illi ex Demetrio filii duo Seleucus & Antiochus Grypus co⸗gnomine. Ex Antiocho uero Antiochus Cyzicinus appella⸗tus. Ex his quidē Grypū Athenas, Cyzicinū in Cyzicū alen dos miſit. Seleucū uero poſt demetrii patris obitum diadema ſibi uendicantē ſagitta ſuſtulit ſiue dolū uerita, quo in parena tem eius uſa fuerat, ſiue furore quodā peroſa oēs. Poſt Seleu⸗

Seleucus Grypi fi⸗lius.

cū igitur Grypus rex creatus eſt, qui matrē ſibi uenenū per⸗miſcentē bibere coegit, pœnaſq; parēti ſuo pendere, haud ab ſimilis profecto a matre Grypus. Inſidiabatur & ipſe Cyzici no q̄q̄ ex eadem matre eſſet genitus. Quod præſentiens ille bellū fratri intulit regnoq; dimouit. Ipſe in eius locū Syriis præfuit. At Seleucus Antiochi Grypi filius motis in patriā

copiis regnũ illi abſtulit, Ipſe cum tyrãnicus crudeliſſimuſq́ haberetur Ciliciæ in ara Mopſi poſt gymnaſiũ cõbuſtus eſt, Regnũ deinceps ſuſcepit Antiochus Cyzicini filius, cui cum inſidiaretur Seleucus cõſobrinus eius Syrii ob pietatẽ cõſernatum putant, & ob id Euſebium nomine appellãt, re aũt ab amica quæ pulchritudinem eius deperibat ſeruatus eſt. Mihi uero ad irriſionem potius hoc nomen a Syriis uidetur inditũ. Lunã q̃ppe ſibi cõnubio adiũxiſſe ferũt, quæ & patri eius olim Cyzicinio, deinde & Grypo patruo denupſerat. Quẽadmodũ igitur huiuſce diuinitatis participẽ Tigranes e regno depulit & filiũ eius ex luna uiciſſim genitũ & in Aſia innutritũ, ob idq; Aſiaticũ cognominatũ Põpeius Siriæ regno priuauit, ut a nobis ſupius ſcriptũ eſt ſeptẽ & ducentis ã Seleuco elapſis ãnis. Eximio q̃ppe Alexãdrũ, & Alexandrini filiũ uelut nothos & ſeruũ eorũ Diodotũ ceſſãte adhuc Põpeio p annũ dũtaxat imperãtẽ Seleucidarũ itaq́ imperiũ per ſeptuaginta ultra ducẽtos ãnos pueĉtũ eſt. Et ſi ad Romanorũ tẽpora ab Alexãdro uſq; cõtemplabimur his ſeptuaginta & ducentis annis quatuor & decẽ Tigranis cõputabimus. Hæc igitur de Macedonibus qui in Syria regnarũt ueluti in aliena a nobis hiſtoria perſcripſimus.

Ara Mopſi

Seleucidarũ imperiũ per ſeptuagita & ducẽtos annos.

Hiſtoriȩ cõcluſio in Põpeiũ. Et ſic hiſtoriã omnem Syriæ intuemur ab Antiocho magno uſq́ ad Romanorũ uiĉtoriã, Deinde ab Alexãdro ſupius reuertẽdo uſq; in Antiochũ ipſum. Poſtremo ab Antiocho in Pompeium magnum.

Appiani Alexandrini ſophiſtȩ Romanorum liber explicit, qui Syrius inſcribitur.
Traduĉtio .P. Candidi.

Appiani Alexandrini ſophiſtæ Romanorum liber incipit, qui Parthicus inſcribitur. Traductio .P. Candidi.

Gabinius.

POST Pompeiū, & deinceps ab eo quos in Syria magiſtratū geſſiſſe diximus Gabinius prętor qui eam prouinciā regeret emiſſus eſt. Is cum in Arabes deduceret Mithridates Parthorum rex ab Orode fratre imperio eiectus ex Arabia ad Parthos ire pſuaſit. Ptolemęus autē undecimus Aegypti rex & ipſe regno pariter expulſus multis pecuniis hortatus eſt, ut a Parthis in Alexandrinos ſe cōuerteret. Ptolemaū igitur Gabinius in regnū reſtituit illato Alexādrinis bello. Sed is Romanorum ſententia dānatus aufugit, quod abſq; ſenatus decreto Aegyptum inuaſiſſet bello apud ipſos nefaſto ex Sybillinis monitis. Poſt Gabinium Syriæ Craſſus præfuit. Quo pugnāte in Parthos ingens clades accepta eſt. Lucio deinde Bibulo poſt Craſſum tenente Syriā Parthi in eam mouere bellum. Saxa porro poſt Bibulum regente uſq; ad Ioniā Parthi peruenere Romanis inter ſe diſſidētibus ciuili bello ut a nobis ſuperius dictū eſt, operęprecīū nihil tamē peregere ut latrociniis potius q̄ bello functi uideantur. Sed hæc poſterius geſta. Craſſi autem caſus ac calamitas Parthorum animos ad ſummū extulit, qui deinde ſub Antonio repreſſi ſunt. Quēadmodū uero id bellum cœptū ſit, a Craſſo paulo altius uidetur repetendū, Aderat forte comitiorum dies ſtatuto tēpore aſpirabantq; pmaxime ad cōſulatū in unū cōcordes Caius Cæſar, Pōpeius magnus, & Craſſus prænomine Marcus, qui nōnullos ipſis aduerſantes, Ciceronem .ſ. ac Catonē repellētes per uim magiſtratu potiti ſunt, partitiq; inter ſe prouincias Cæſari in aliud quinquennium

Ptolemęus undecimus rex ægypti.

L. Bibulus

Saxa.

Cato uticenſis.

Galliam prius habitã ab illo cõfirmarũt, Sibiipſis porro Pompeius & Craſſus Syriam Iberiamq; ſortiũtur, ex qbus Syria Craſſo, Iberia Pompeio obuenit, quæ ſors omnibus fere fuit acceptiſſima, Multi nempe Pompeiũ haud longe ab urbe eſſe cupiebant, & ipſe uxoris amore diutius in ea morã agitabat. Craſſus accepta ſorte ultra modũ lætus nullam ſibi præſenti fortunam ſplendidiorẽ obuenire poſſe ratus eſt, adeo ut uix quietem ageret. Cũ amicis enim una quædã, ac fere puerilia præter ætatẽ ex natura loqui ſolitus cũ minime continens & ſeuerus haberetur tunc admodũ elatus & ueluti ſolutus omni lege non Syriã, non Parthos felicitatis ſuæ fines apponere cõtentus, quæ Lucullus in Tigranẽ. Pompeius in Mithridatem egiſſe dicerentur, ueluti ludũ quendã præ ſe ferrens ad Bactros uſq; & Indos & maris terminos inani ſpẽ ſeipſum efferebat. Sed cũ ex huiuſmodi lege bellũ in Parthos nullũ traderetur nemini ambiguum erat Craſſum uoto ſuo decidiſſe. Scripſit autẽ illi Cæſar e Gallia belli impetũ collaudãs & exacuens. Itaq; cũ Ateius tribunus ingreſſu illi obſtare cuperet, multiq; pterea in unũ cõueniſſent ſuccenſentes ac q̃rentes quod in homines nihil mali meritos fœdere etiã cõiunctos populo Romano bellũ iniretur, ueritus Craſſus Pompeiũ rogare cœpit ut illi adeſſet, unaq; auxiliũ afferret. Erat q̃ppe Pompeio apud populũ ſumma auctoritas. Quãobrem cũ plures in unũ ueniſſe cerneret, illiq; obſiſtere paratos uiciſſim acclamare, in mediũ progreſſus hilaritate uultus, atq; audacia eoꝝ impetũ motũq; cõpeſcuit. Subſecuto deinde ſilentio cũ per ipſos progredi tentarent. Ateius aduerſum factus primũ quidẽ uoce cohibuit, & ne egrederetur teſtatus eſt, deinde ad lictorem conuerſus ut corpore apprehenſum detineat edicit. Cæteris tribunis idipſum prohibẽtibus lictor Craſſum

Ateius tribunus.

emiſit. Tum uero accurrēs Ateius ſudē igne torrentē ante
poſuit ianuæ. Obueniētq; illi Craſſo delibatis auide ſacris exe
crationes diras extulit & horrēdas, ſæua quædā numina &
immania inuocās atq; in eos imprecatus. Has quidē execra
tiones Romani condi ſolitas, & antiquas profitetur, tale q̃ p
habere poteſtatē ut nemini fas ſit q in eas inciderit effu
gere, peſſime ꝑterea operari his utentē ſi nō a cōuenietibus
his, aut a multis excitētur, qua ex cauſa Ateiū pl'riq; repre
hendebāt, q ut urbē in Craſſum irritaret in execratiōes im
pias & ſupſtitionē tam ingentē eam cōiecisſet. Craſſus uero
cū Brundiſiū ueniſſet nondū q̃eto & tranq̃llo mari claſſē ſol
uit. Pluribus igitur amiſſis nauibus ui tēpeſtatis reliq̃s aſſūa
ꝑtis copiis p Galatiā terreſtri itinere profectus eſt. Ibi cum
Deiotaꝝ offendiſſet regem iam admodū ſenē nouā condentē
urbē, cauillo in eum uſus o rex inq̃t duodecim horaꝝ domū
Deiotarus
incipis? Cui ſurridēs Deiotarus ſed nec tu imꝑator inq̃t tem
peſtiue admodū in Parthos bellū moues. Erat. n. ſexagenarius
iam Craſſus aut paulo minus ætatis habēs aſpectū tamen ſe
niorq; ętate. Venientē aūt ipſum primū quidē res haud eius
ſpe indigne ſuſceꝑe, nam & Euphratē ponte facile cōiunxit,
& exercitū traduxit incolumē ac urbes plures in Meſopo
tamia ultro ſe dedētes accepit. Vnā uero in qua Apollonius
tyrannus præſidebat cū milites centū in pugna ꝑdidiſſet ui
tandē captā diripuit hoſtiliter, & rebus ademptis corpora
ſubiecit haſtæ. Hanc urbē Zenodociā Græci appellāt. Qua ca
pta paſſus ſe imperatorē dici ab exercitu, haud mediocrē cō
traxit infamiā, uiliſq; ab omnibus haberi cœpit, quaſi ma
iora deſperarēt, qui rem minimā tanti faceret. Impoſitis de
inde p̄ſidiis iis urbibus quas cœpat uſq; ad numerū ſeptem
milliū peditū, equitū mille cū reliq̃s copiis Syriā in hiberna

conceſſit. Ibi ſuſcepto filio quem Cæſar e Gallia multis inſi-gnibus ornatũ, & equitibus mille electis ſtipatũ miſerat, in hoc primũ erraſſe in re bellica uiſus eſt, & prioribus longe maius peccatũ edidiſſe, quod cum Babyloniã ac Seleuciã ſuſcipere opus eſſet, urbes Parthis cõtinuo infenſas, tẽpus hoſtibus ſe ꝑparãdi uiſus eſt præſtitiſſe. Quippe in Syria morã duces cũ pecuniariæ magis q̃ rei militari nauaret operam, nõ armoꝶ ordines ſupplere ſtudẽs, non milites contentionibus bellicis inſtruere, ſed redditus dũtaxat urbiũ excogitans & pecunias per plures dies in Hierapolitbea lancibus expendẽs trutinis, populis præterea ac dynaſtis militũ rationes per epiſtolas imponẽs, & afferẽtibus argentũ acerbius, ac æquũ erat uerbis inſultãs tandẽ contẽni & pro nihilo haberi cœpit. Signa uero futuræ cladis huiuſmodi fuiſſe conſtat. Primũ quidẽ ab ipſa dea (hãc q̃ppe nõnulli Venerẽ, alii Iunonẽ, q̃dã originẽ, ac ſemina uniuerſis ex humiditate tribuentẽ cauſam & naturã nominãt) cum ex eius templo egrederetur primus in ipſo limine prolapſus eſt Craſſus iunior, deinde ſupra ipſum Craſſus pater. Cum ex hybernis copias educeret legati ab Arſace ad eũ ueniũt breuẽ quendã ſermonẽ afferentes. Ita n. dixere. Si quidẽ a Romanis exercitus in eos mitteretur bellũ contra fœdus eſſe ac nefandũ. Sin inuita patria ut acceperãt ob ꝓpriã utilitatẽ arma Parthis īferret, regionẽ occuparet, ęqua Arſacẽ dicere, & Craſſi ſenectutis miſereri, derelinquere Romanis uiros in cuſtodia magis poſitos q̃ cuſtodiẽtes. Ad hæc obſtrepẽte Craſſo & reſpõſum i Seleucia datuꝶ pollicẽte, unus ex legatis ſenior Vagiſes nomine uolã manus ſupine ꝓferens. In hac inq̃t crines potius naſcẽtur o Craſſe, quã tu Seleuciã uideas. Hæc aũt ita intellexiſſe uiſus eſt ut Orodem regem prius debellandũ eſſe

Hieropolis thea.

signa cladis.

Vagiſes legatus.

diceret. Ex urbibus autem quas in Meſopotamia præſidiis Romani munierant repente nõnulli decidentes mira quædã & ſollicitudine digna referebãt, ultro.n.territi multitudine hoſtium, ac bellorum, quæ pro urbibus olim ptuliſſent, ut amicis mos eſt omnia in maius extollentes ineuitabiles hos eſſe inſequẽtes fatebãtur, inſuperabiles uero cum fuga raperentur ſagittas oculorum aciẽ pennis anteuertere, ac prius q̃ emittẽtem cernere fas eßet percußo inſurgere. Ex iis q armis munirentur partim hoſtibus occurrere, partim nemini inſurgenti cedere. Quæ omnia audientes milites fere conciderãt animo ſatis pſuaſi nihil Armeniis & Cappadocibus differre Parthos, quos oppugnãs Lucullus & pſequẽs demũ reliqſſet. Grauiſſimã præterea belli partẽ inter longũ arbitrati bominumq; inſecutionẽ nunq̃ inter manus uenturorum prælia pericula q; præter ſpem futura formidabãt. Cum autem ſacrificia quædã inſtanter eum facere oportere, iterũq; ex ſentẽtia omnia proponere putarent tacite prodidere uates ſigna continue peſſima, & in ſacris cõdita apparuiſſe Craßo. Sed

Artabaxes neq; his mentẽ addidit, neq; aliis qbuſuis niſi feſtinare ſuadẽtibus. Non minus quoq; illum Artabaxes Armeniorum rex ad bellum excitaße creditur. Venit non in exercitu ad eum equitũ ſex millia qui cuſtodes, ac pcurſores regis ferebãtur, adducens alios quoq; uſq; ad.x.milliũ numerũ cataphratorum & tria peditũ millia domeſticorum pollicitus adducere. Craſſumq; adhortatus eſt, ut per Armeniã in Parthos transferret exercitũq;, enim ſolũ non per uberrima loca copias deductum eſſe ipſo aſſiſtente uerum tuto inceſſum per montes & colles inuicẽ coniũctos, loca admodũ difficilia adducẽtibus equos, in quibus omnis Parthorum uis ſita eſſet. Ille prõptitudine eius & militũ ornatũ collaudauit iter p Meſopo

tamiam factum ſe eſſe dixit, quo in loco multos, ac pcipuos Romanorum reliquiſſet ciues. Armenius itaque ad ea ſe cõuertit. Craſſo igitur exercitũ per pontẽ traducẽti multa præter ſolitum emicuere fulgura, plurimũque ex aduerſo militibus intonuit uentus preterea nebulis corruſcationibuſque pmixtus claſſes anchoris annexas adeo cõcuſſit, ut pleraſque ex iis denuo ſubmergeret, duplici quoque iactu fulgurum tactus eſt e cœlo loco locus, in quem caſtra eſſet habiturus, Equus prætorius quoque & eximie ornatus ui diſtracto auriga ad riuũ & ipſe immerſus ſubito uideri deſiit. Ferunt & aquilã quæ prius ſublata eſſet a caſu cõuerſam decidiſſe. Ad hęc porro euenere poſt iter cum neceſſaria forte militibus apponerẽtur primũ lentes & offas eſſe allatas quę lugubria Romani exiſtimãt, & in funeralibus apponi ſolita. Ipſi etiã Craſſo ad milites cõcionãti uox excidit quæ haud parũ turbaret exercitum. Dixit. n. ſe ideo pontẽ ſoluere, ut nemo ex ipſis poſſet retrouerti. Deinde errore cognito triſtitiã uerbi aſſumere & explicare ad eos qui in ſiniſtrũ id acceperant ob inſolẽtiam neglexit. Poſtremo cum ſolito more luſtraret exercitũ & mactatis hoſtiis augur extra illi porrexiſſet decidere e manibus. Qua in re cum pręſentes ſubtriſtari cerneret riſu edito huiuſmodi inqt ſenectus eſt, ſed nec armorum ulla e manibus effugiẽt noſtris. His q; pactis copias trans flumen mouit ſeptẽ armarum legiones ducens, equitũ paulo minus quatuor millia, leuius pterea armaturæ eqtibus parẽ numerũ. Præcurſorum igitur nõnulli explorare iuſſi ad eũ rediere nũciantes uiris quidẽ uacuã eſſe regionẽ, plura tamen equorum notaſſe ueſtigia ueluti cõuerſione retrocedentium. Ob quæ Craſſus ſpe elatus eſt, militibus quoq; Parthos deſpicere cõtigit quaſi ad manus ueritos accedere. Subinde aũt Caſſius

Tranſitus Euphratis.

Craſſi copiæ.

& qui cum eo militabãt Craſſum hortabãtur, ut in aliqua urbiũ ex iis quas munierat copias reduceret quouſq; hoſtiũ motus certius audiret. Sin id recuſaret ad Seleuciã uerſus fluuiũ ductaret exercitũ facilitatẽ quippe itineris rei frumẽtariæ præbere copiã & ad ſalubritatẽ exercitus cõferre inuicem cuſtodiã illis ne circũueniri poſſent præſtãte fluuio hoſtibus ex aduerſo inſuetis cõferre manũ. Hæc igitur Craſſo uoluente animo & adhuc cõſulente primarius quidã Arabum nomine Abarus uir ſimulator ac pfidus ad eum uenit, q omniũ deinceps calamitatũ quas ſors fœda illis attulit pcipua cauſa uidetur extitiſſe. Hunc nõnulli ex iis q cum Põpeio militauerãt familiarẽ ſibi & nominis Romani haud inimicum extitiſſe nouerãt q tunc Craſſo ex ſentẽtia quorundã regis pfectorũ ſe ſubiecerat, ut eum longe a fluuio & montiũ itineribus auerſum iter uaſta corporũ ſpacia quoquo pacto adduceret, oĩa etenim prius expiri q iuſta cũ Romanis acie certare parati erãt. Is igitur ad Craſſũ pfectus, erat.n. eloqo ad ſuadendũ potens, Põpeiũ ut benefactorẽ in primis ſummis laudibus cœpit efferre. Craſſũ uero tanta potẽtia pditũ pbeatum appellãs inepte morã ducere quæſtus eſt cunctantẽ, ac ſe pparantẽ quaſi illi armis, ac non potius manibus & pedibus uelociſſimis opus eſſet cõtra homines q iãpridẽ pcioſiora ſuaq; rerũ rapiẽtes ad Scythas, & hyrcanos trãsferre cuperẽt, & ſi pugnaturi ſint inqt accelerãdũ eſt tamẽ prius q oẽm in unũ adhortãte rege conferãt potentiã, nam nũc quidem Surena ad Sillaces defertur ſup ipſos aggreſſionẽ ſuſcepturus. Id quippe nemini notũ eſt. Hæc aũt cõfecta erant oĩa. In duas etenim partes potentiã ſuã diuidẽs Orodes ipſe Armeniã ingreſſus populabatur Artabaxẽ. Surenã uero aduerſus Romãos miſerat, nõ ea uſus prudẽtia quã multi pdidere,

Abarus proditor.

non.n.credibile erat Craſsū primariū Romanorū uirū contē nentē Artabaxo potius iſurrexiſſe & Armeniorū uillas belli ſorte ſibi eligere. Cęterū hoc mihi uero ſimilius uidetur eſſe piculo deterritū ſe in tuto poſuiſſe, & futurā ſorte opperientem Surenā aduerſum deleg:iſſe hoſtibus, an aliter eos circūuenire poſſet meditantē; non.n.ex plebe Surena fuerat uerum genere diuitiis & gloria regi ſecūdus, fortitudine uero & robore inter Parthos ætate ſua ſere primus. Ad hæc magnitudine & forma corporis nulli cedēs, cōtinue a ſeipſo q onera deferrent mille camelos ſolitus adducere, ducētos pterea pellicū currus, equos cataphractos mille quos plæriq; leuiorū præcedebāt. Summa equorū omniū clientibus & ſeruis additis decem milliū æquebat numerū. Huic a principio ob generis nobilitatē id decus additum ut primus Parthorū regi diadema apponeret. Orodem igitur hic primus in Parthos deducentē iuuit auxilio, & Seleuciā urbem magnam prior ipſe murū ſupgreſſus cæpit, aduerſantes propria detrudens manu cum nondū trigeſimū ætatis attigiſſet, annum, cōſilii & ingenii non mediocrē adeptus gloriā. Quibus ex rebus cum Craſſum multifaceret ob audaciā & ingenii ſpecimen primarium Romanorū uirum ita ex timore & dolis rerum fortuitarū iam propinquū obſeruabat. Abarus igitur cum Craſſum ſuaſionibus a fluuio auertiſſet inter media camporū ſpacia deduxit nullis cōſita arboribus & inaquoſa & quæ circūquaq; proficiſcētibus nullum præberent itineris finem, ut non ſitim dūtaxat & itineris difficultatē uerū gradientiū oculis uaſtitatē & deſolationē anteferrent, non arborē aſpicientibus, non riuū, non mōtis aſcenſum, nō germinantē herbā, ſed profunditas quædā, & terrarū fluxus tempus deſertuſq; circūſtaret exercitū. His ex cauſis dolus iam Seleucia.

Detegitur dolus Abari.

ſuſpectus eſſe cœperat. Poſtea uero cũ ab Artabaxo Armeno nũcis aduenissent, qui regem ingenti prælio detineri dicerent Orode in illũ irruente auxiliũ Craſſo mittere non poſſe ſuadere ut ad eum ſe conuerteret, ut una cum Armenis in Orodẽ bellũ gereret. Sin autem id negligeret proficiſci continue & caſtrametari equis ꝑuia euitante loca & colles eligente Craſsus ob irã nihil ſcribere dignatus hoc ſolũ uerbis reſpondit Armeniã ne nũc quidẽ quietẽ agere. Cæteꝝ cum ad eum rediiſset Artabaxũ proditionis pœnas datuꝝ eſſe. Quibus uerbis ſubiratus Caſſius, & qui cũ illo erant Craſſum in legatos ſæuientẽ admonitionibus lenire priuatim uero Abaro inſurgẽtes dicere. Quæ te ſors infelix ad nos detulit mortaliũ peſſime q̃bus pharmacis, ac beneficiis Craſsum impuliſti in ſolitudine tam uaſtam, ac profundã diſpergentẽ copias, uiam ingredi Numidis latronibus potius q̃ Romano duci congruentem? Ad quæ Abarus uir fallax, ac uarius ſe ſubiiciens eos hortabatur ſuadebatq; ꝑmodicũ pati, ac tollerare, deinde ad milites decurrẽs, ac nõnunq̃ auxilio aſſiſtẽs riſu adoriebatur & ſalibus, uos per Campaniã iter facere fortaſſe creditis fontes & flumina umbraſq; nemoꝝ, necnõ balnea & hoſpicia aſſueti petere nõ recordamini inter Arabum & Aſſirioꝝ fines Proficiſci? Sic Abarus Romanos pædagogi in mortẽ corrigebat, cum cæteris prius q̃ eius proditio innoteſceret adeq̃tans non lauit tamen Craſſum. Cæterum hoc illi ꝑſuadebat quod plura faceret ut terrorẽ incuteret hoſtibus. Ferunt die illa Craſſum nõ ut Romanis imperatoribus mos fuit purpurea ornatũ ueſte, ſed nigra indutum proceſſiſſe, eamq; cũ aĩaduertiſset immutaſſe. Ex ſignis etiam nõnulla ueluti infixã uix magno labore ab efferentibus trahi potuiſſe. Qua ex cauſa irridẽs Craſsus agmẽ pro-

perare

penare iuſſit phalãgẽq́ʒ eqtatũ pariter accedere quoad nõnulli ſpeculatũ miſſi alios ab hoſtibus interfectos eſſe, ſeipſos uix eoꝝ manus effugiſſe dicerent, aduentare illico eos in pugnã paratos ĩgẽti multitudine audaciaq́ʒ cõfiſos. Quo nũcio cõmoti omnes ipſe etiã Craſſus uehemẽter cœpit trepidare. Summa igitur feſtinatione nec admodũ cõſtanter milites in aciẽ eduxit. Et primũ quidẽ ut Caſſio uiſum eſt phalangẽ leuius armatã in mediũ extendens, ne circũueniri ab hoſtibus poſſet eqtibus cornua firmauit, deĩde immutato cõſilio in unũ reducens duplici munimento cõnexuit & quadrata profundaq; multitudine ſtipatã in. xii. acies diſpoſuit, quæ ſingulæ latera auigerẽt, iuxta aciẽ uero turmã equitum locauit, ſic ut nulla eaꝝ auxilio equitũ careret, ſed ab omni latere eodẽ munimẽto cõtectæ eſſent. Ex cornibus alterum Caſſio alterũ Craſſo iuniori dedit ipſe ĩ medio cõſtitit. Eoq́ʒ modo exercitũ deducens ad riuũ ꝑuenit qui Baliſſus dicitur haud quaq̃ uberibus fluentẽ aquis gratũ tamẽ militibus in tanta ſoli ſiccitate & ardore iuxta aliã difficilẽ aquiſq; carẽtẽ itinerationẽ. Præfectoꝝ igitur plurimis eo in loco manendũ uidebatur ſuſtinendũq; ꝑ noctẽ & quoad potis eſſet, hoſtiũ ordines multitudinẽq́ʒ dignoſcendã, demũ cum illuceſceret in eos ducendũ. Interim Craſſo iuniori & eqtibus q̃ cum illo erant edictũ, ut iter agerent ſeq́ʒ ad pugnã p̃pararent, qua ex re elatus ille in ordine adhuc ſtantes ſi qui indigerent cibũ capere, ac prius q̃ ab oĩbus abũde ſumptũ eſſet aciẽ progredi iuſſit nõ pedetentim, nec ut ad pugnã quiete mouens uerũ ſita itineratione cõtinuaq́ʒ deducens, quoad hoſtes præter eoꝝ opinionẽ apparuere, non plurimi quidẽ nec admodũ elati, reliquã.n. multitudinẽ præcedentibus Surena ſubmiſerat, & ſplendore contegẽs armoꝝ ueſtes, & paluda-

Baliſſus riuus.

menta illis iuſſent adiicere. Cū appropinquaſſent & ſignum a duce datū eſſet primū quidem ſtrepitu graui & horrendo campum circū intonuere omnē. Parthi etenim non cornibus, aut tubis pugnæ ſignū dare conſueuerūt uerum lances corio affixo concauas, & clauis extenſo æris ſimul ab omni parte uerberant quæ horrēdum & profundū quiddam reſonantes fremitu ferino & ſubito tonitrus mixtā referunt ſimilitudinē optime cōſiderantes, quoniā ex omnibus ſenſibus auditus per maxime conturbat animam & circa eam paſſiones excitat, & in primis omniū terret intellectum. Turbatis itaq; Romanis inopino ſonitu ſtatim quidē operimēta iacientes, galeis ſplendidis & clypeis lucēte ferro coruſcantibus induti prodiere, equis inſidentes ex ære ferroq; uiciſſim contectis armis. Præcipuus tamē inter omnes Surena & pulcherrimus aderat & ipſe qdē uirtutis fama molicie decoris haud ſimilis, uerū modico inſtructus apparatu uultum comaſq; lorica diſtinxerat inter Parthos longe inſignis atq; formidandus.

Parthoꝝ cōſuetudo.

Belli principium.

Primū igitur eos qui in fronte cōſtiterāt telis inceſſere, ac ni ꝓpellere conati ſunt. At cū acieꝝ firmitatē armoꝝ cōnexionē uiroꝝ ꝑterea cōſtantiā expti eſſent retroceſſere & ſegregari hincinde uiſi, unaq; acieꝝ ordines diſſoluere, circulo quodā quadratā aciē in unum collegere. Craſſo aūt uelitibus ut excurrerēt imperāte nō multū qdē illi ꝓceſſere cæteꝝ ſagittarum multitudine oppreſſi, iteꝝ ad ſuos, reuerſi ſunt, quæ res turbationis principiū & terrorē attulit ſagittaꝝ uiolentiā & ſtridorē intuētibus quę arma dilacerātes equę mollia & dura penetrabāt. Parthi uero eminus diſtātes ſagittas undequaq; emittere cœperūt nō diſtincte qdē iacētes cū Romani denſitate cōiunctā tenerēt aciē ſic ut ēt uolentes fruſtra ſagittā emittere nō poſſēt, crebra uulnera recto itu inferētibus

telis ui adactis flexuris neruoꝝ ab arcubus firmitate magnitudineq́ꝫ ꝓſtãtibus. Erat igitur iã clades aꝑta. Romanoꝝ ordinẽ qppe ſeruãtes undiq́ꝫ ſagittaꝝ ſauciabãtur incurſibus cedentes tantũdẽ a ꝑiculo aberãt, fugiebãt.n. ſimul iacẽtes Parthi qđ apud Scythas fortiſſimũ hẽtur eos nãq́ꝫ ſapientiſſimos iudicãt q̃ a quæ auxilio aliis adeſſe & ſe tutari nouerint fugeq́; turpitudinẽ hoc conſilio adimere. Romani uero q̃ad eos effuſis ſagittis ad ꝓliũ accedere & manũ unã collaturos credidere patiẽter eoꝝ cõſultũ ꝑpeſſi ſunt. Cũ aũt ſagittaꝝ ingentẽ uim a camelis allatam fuiſſe cognouiſſent, qbus primũ depugnantes demũ uterentur animis collapſi ſpem oẽm abiecere, nec minus Craſſus ipſe cõmotus eſt. Nuncios igitur ad filium præmiſit ſcrutariq́; iuſſit ſi quo pacto hoſtibus ſe immiſcens prius q̃ ab illis circũueniretur aduerſos propellere poſſet nã ipſi potiſſimũ inſtabãt, iam.n. cornu eius adequitabant ueluti a tergo inhæſuri. Aſſumẽs itaq́ꝫ iuuenis equites mille, ac trecentos ex quibus mille a Cæſare adduxerat, ſcutigerulorum etiã qui proximi aderant turmas octo ad impetũ miſit quos Parthi nonnũq̃ euitantes aliquando telis inceſſantes, & ut quidam referunt quo Craſſum longe ab exercitu per aſtum interciperent nunc retrocedentes nunc conuerſi ſequebantur, quoad exclamans Craſſus non expectant hi nos uiri, inſequi perſeuerant, & cũ eo Cenſorinus & Megabacchus & hic quidẽ magnitudine animi & fortitudine longe prior. Cenſorinus amplius ſenatoriam nactus dignitatem & eloquio potens ambo Craſſo amici & eiuſdem fere ætatis. Inſequentibus deinde dũtaxat equitibus promptitudo omnis & hilaritas ſperatæ occaſionis ablata eſt uiciſſe etenim ſe exiſtimãtes & hoſtes ꝑſequi cũ longius ꝓgreſſi eſſent ſe dolo circũuentos cognouere cõuertentibus ſe iis q̊s fugere ꝑutabãt & pluribus

alijs inſurgentibus. Hoc in loco aliquãtulũ morati hoſtes numero inferiores ad manus tandẽ uenturos crediderũt. At illi cataphratis aduerſum Romanis poſitis, reliquos equites nullo ordine emiſſos circunfundũt qui campum omnem quatientes arenaꝝ cumulos e profundo eruerent, pulueriſq; immenſum excitarent. Qua clade circũuenti neq; facile proſpicere, neq; loqui Romani poterãt, ſed in arctũ deuoluti inter ſe uiciſſim corruebãt nõ tela iacere, aut ſubdita intercipi morte cuiquã fas erat. Cæteꝝ ſpaſmo & dolore circũſepti undiq; a ſagittis carpebantur, quas cũ ui educere tẽtarent, & mucrones barbulaſq; e uenis nerviſq; diuellere ſeipſos affligẽtes, mẽbra undiq; traiecta lacerabãt. In hũc modũ intereũtibus plurimis uiuentes quoq; nihil agere aut moliri poterãt. Hortãte igitur Publio ut cataphratos adorirẽtur manus clypeis ĩfixas pedes a ſagittis humi detẽtos oſtẽderũt, neq; ſe prælio, neq; fugę amplius idoneos eſſe dixerũt. Ipſe igitur ad equites aduolãs audacter qdẽ in hoſtes deduxit ſeq; illis immiſcuit ueꝝ impar certamen erat cũ æquæ ferire ac præcauere opus eſſet, nã cũ debilibus qbuſdã & paruis telis thoracis corio & ferro ſolidas inuaderẽt, ex aduerſo contis robuſta Galloꝝ corpora, & nuda petebãtur, quę res maxime eos extulit, opera tñ rei militaris inclyta edidere, nã cũ telis eos uulneraſſẽt, inuicẽ cõplexi uiros ab equis ꝓpellebãt armoꝝ grauitate haud facile ſe ſuſtinẽtes. Plurimi p̃terea eoꝝ equis derelictis hoſtiũ ſubibãt equos, eoſq; infra uẽtrem uulnerabãt. At hi dolore cõciti & una patiẽtes eodẽ momẽto aſcẽſuros & hoſtes inuicẽ ſanguine madẽtes opprimebãt. Afflixit aũt uel maxime Gallos calor, & ſitis utriuſq; inſuetos. Equos porro plurimi admiſerãt hoſtilibus cõſumptos telis, ui itaq; ad armatos reuerti ꝓperarũt, Publiũ iã uulneribus cõfectũ intuentes. Cũ igitur ſemitam

Conflictus Romanoꝝ

colli proximã uiderẽt, ad eã accurrerũt, equiſq; in medium redactis clipeis ab extra eos cõtegentes facile barbaros repellere putarũt, quod ex aduerſo illis contigit. In ordinibus quippe qui poſteriores ſunt, ab antecedẽtibus cõtegi ſolent. In hoc aũt aliis ſupra alios ſine ordine locũ occupãtibus, & cõtinue eos qui poſterius reſidẽt detegẽtibus, nullus fere modus fugę aderat. Cæterũ uno impetu ad ima pellebãtur tã ingloriã & inertẽ deplorãtes necẽ. Erãt forte cũ Publio uiri duo e Gręcis ibidẽ, q Carras habitabant, Hieronymus & Nicomachus, hi illũ adhortari cœpere, ut una cũ ipſis ad Ichnas fugerent urbẽ Romano populo obſequentẽ, quibus cũ reſpondiſſet ille nullã tam acerbã eſſe mortẽ, quæ Publiũ deterrere poſſet, ut eos linqueret q pro ſe in bello cecidiſſẽt ſalutem ſibi quærere adhortatus eſt, cõplexuſq; a ſe dimiſit, deinde cũ manu uti nõ poſſet ſagitta ſaucius, ſcrutiferũ ut ſe gladio conficeret admonuit, ultroq; illi latus obtulit. Eodẽ modo Cenſorinũ deceſſiſſe memorant, Megabachus ſeipſum gladio pemit, quod genus mortis ab illuſtrioribus ſeruatũ eſt. Cęteros adhuc ſuperſtites Parthi inuadẽtes telis oppreſſere, uiuos nõ amplius quingentis captos fuiſſe memorãt, capita Publii & q cũ illo fuerant abſciſa, ſtatim ad Craſſũ delata ſunt. In hũc.n. modũ res proceſſerat cũ filiũ in Parthos inſurgere mandaſſet, qdã ad eũ uenit nũcians ingẽtẽ cõuerſionẽ aſperãq; inſecutionẽ in hoſtes fieri cœptã. Vides igitur ppaucos ex iis qui adeſſe cõſueuerãt, plurimũ qppe effluerãt aliquãtulũ gauiſus eſt, ſuoſq; in unũ cõgregans exercitũ ad oppoſita loca ire iuſſit filiũ iã inde ab inſecutione rediturũ autumãs. Qui autem a Publio pręmiſſi erant, ut nunciarent eum in periculo conſiſtere in hoſtes delapſi primũ interiere, qui uero poſterius uix effugerunt Publiũ iam cedere affirmabant ni magno, ac repentino auxi-

lio illi aſſiſteret. Craſſum igitur plurima aduerſa diſtinebāt. Nihil enim ex his quæ acta fuerāt ratione cōplecti poterat, timore uero ad omnia & filii ductus caritate, utrū auxilium afferret, aut nō afferret dubitabat. Tādem potentiam omnē inferre ſtatuit. Inter hæc Parthi aduētabāt clamore & exultatione lōge priore bello formidabiliores; ac plurima denuo timpana Romanis obſtrepebant alterius prælii initiū adeſſe ratis. Illi aūt Publii caput afferentes pilo infixū & propius inſtantes cōuiciis, Craſſum genuſq; parentū inſectati ſunt, nō.n. decuit aiebant Craſſum parte inuirilē, & peſſimū, filiū adeo generoſum & ſplēdidū uirtutis ſpectaculū obiicere Romanis Super alia autem dira & horrēda eo℞ animos uel maxime infregit non impetus ad uindictā promus, ut par erat, uerum terror, ac trepidatio paſſim diffuſa in omnes & quidē Craſſum in hac calamitate ſeipſo fortiorem fama eſt exhibuiſſe. Clamore etenim circūiens acies, ad me unū hæc clades pertinet o Romani aiebat. Cæte℞ maior gloria uirtutiſq; fœlicitas in nobis ſita eſt ſi uos incolumes inuictoſq; præſtabitis, & ſi mihi ſors inuida filium cuncto℞ optimum eripuit, hanc ſaltem iram oſtendite in hoſtes lætitiam illis ademite crudelitatem digna pœna uindicāte; nec pro iis quæ nobis inuenerūt animos uelitis abiicere. Neceſſe eſt nonnunq̄ eos pati qui magna adoriūtur, nec Lucullus quidem Tigranē ſine ſuo℞ ſanguine deiicit, neq; Scipio Antiochū, mille rates priſci illi noſtri circa Siciliam amiſere. In Italia imperatores, atq; duces plures quo℞ nullus ante uictus cæteros ne uictoria uterentur in hoſtes uetuit. Nō enim proſperitate Romani ſed patientia & uirtute ad aſpera quæq; tendētes tantum poteſtatis & gloriæ ſibi peperere. Hæc cū diceret & adhortaretur Craſſus perpaucos aures adhibentes animaduertit, quinimo eos

Craſſi uerba generoſa.

exclamare iubens facile totius exercitus mœſticiam aperuit,
debilē admodū & inordinatā uocem emittentis. Cōtra bar-
barorum audacia & exultatio undiq; eminebat. Proſequentes
igitur inceptū opus ſerui quidē, & ſcutigeri ex trāſuerſo ſa-
gittas emittebāt, qui uero inter primos locati erāt cōtis depu-
gnātes Romanos paruo quodam incluſere ſpacio uiſi, ſi quos
mortē fugientes mira audacia in hoſtes impulit parua quędā
auſos, ac ſubito ſagittaꝝ magnitudine, acerbitateq; cōſumptos
quę cū telum ferro adiicerent, equos nōnūq̄, interdum binos
homines transuerberabant. Eo modo depugnantes cū nox in-
ſtaret intermiſere prælīū, noctē unam Craſſo elargiri profi-
tentes, ut filiū deflere liceat. Nihil enim melius ſperari pote-
rat in re ſua conſulente ſi ad Arſacem graderetur uel ad illū
prius adduci mallet. Parthi propius caſtrametantes in maxi-
ma ſpe uerſabātur, uox permoleſta Romanis aderat nō de-
functoꝝ ſepulchra, nō ſaucioꝝ & pene intereūtiū curā me-
ditātibus, ſed ſingulis ſe deflentibus ineuitabilis ꝗppe dies ui-
debatur per noctē operātibus, & inter auia deſertaq; cam-
poꝝ ſpatia relictis. Vulnerati p̄terea ingentē deſperationem
afferebāt, impedimentū nō modicū celeritati prę ſtaturi ſi du-
cerentur. Sin linquerentur uoce fugā proditur i. Craſſum uero
q̄q̄ maloꝝ omnium cauſam & originē eſſe ſcirent, alloqui ta-
men ac uidere magnopere optabāt. At ille a cæteris diuiſus
in tenebris latebat, fortunæ plurimis ſapientibus uero teme-
ritatis & ambitionis futurus exēplar qui cū primis & maxi-
mis inter tot uiroꝝ millia haberi poßet, quod duobus dūta-
xat inferiorē ſe putaret omniū egēus ſibi uidebatur. Tū igitur
Octauius legatus, & Caſſius eū adhortari & excitare co-
nati ſunt, recurſante eo & aio fere cōcidēte, ipſimet duces,
ac p̄tores in unū cōuocant. Cū excedere uiſum eßet cōſulē-

tibus, uerum ſine tuba per ſilentium agmen agere omniũ ſtatim qui ſe linqui exiſtimabãt, ac id pręſenſerant tumultus ingens, ac cõfuſio fletu muxta exoritur. Clamor quoq; uniuerſum tenuit exercitũ. Qua ex re trepidatio, & pauor abeuntes cœpit quaſi ſubito eos hoſtes eſſent inuaſuri. Itaq; plæ rũq; in ordines redacti ſaucios, qui eos ſequebantur, partim ſuſcipientes, partim repellentes morã facere coacti trecentis

Gnatius. equitibus exceptis, qui Gnatio duce circa mediã fere noctẽ

Coponius. Carras ꝑuenerunt. Allocutus igitur Gnatius mœniũ cuſtodes Romano ſermone Coponiũ admonere iubet ingentẽ pugnã a Craſſo cũ Parthis geſtam eſſe, nihilq; ulterius elocutus, nec ipſe quis eſſet referẽs, equites per pontẽ intulit, & qui cũ eo erãt ſaluos pręſtitit. Nõnullis igitur cõuitiis agitatus eſt quod ducem reliquiſſet. Nam eius uox ad Coponiũ delata utilis Craſſo fuit. Quippe hæc animo uolutans Coponius cũ nihil boni annunciare eũ ex ſubito ſermone cõfuſoq; ꝑcipet ſtatim milites arma capere iuſſit, & Craſſum nõdũ uenire audiens obuiã illi prodiit, eũq; cũ exercitu intra urbẽ recepit. Parthi igitur ea nocte q̃q̃ Romanoꝝ motũ fugãq; ſenſiſſent neutiq̃ inſecuti ſunt. Statim uero orta luce eos, qui ab exercitu relicti fuerant non plures quatuor millibus aggreſſi ad unũ interficiũt, plæroſq; etiã ꝑ agros palantes, ipſi in equis diſcurrentes capiũt. Quatuor p̃terea cohortes quas nocte Barguntius legatus deducebat cũ a uia aberraſſet in arctis deprehenſas & ſe inuicẽ mutantes cõfecerũt. xx. dũtaxat hominibus exceptis, qui nudis enſibus ꝑ mediũ eoꝝ tranſeuntes nõ ſine omniũ admiratione ad Carras ꝑuenerũt. Interim ad Surenã falſus rumor delatus eſt effugiſſe Craſſum reliquoſq; cũ eo captiuos qui autem in Carris reſtitiſſent, turbã imixtã hominesq; haud multifaciẽdos eſſe. Arbitratus igitur ſe totius ui

ctoriæ finē perdidiſſet, & adhuc animo dubius & an uen
eſſent ſcire,cupiēs,utq; ad urbē delatus uel Craſſū obſide-
ret,uel abeuntē ſequerētur,ad Carrinos quēdā ex ſuis pmit-
tit interpretē,iubens ſub mœnibus Romano ſermone Craſſū
poſcere aut Caſſium,ac dicere,libenter Surenā in colloquiū
cū illis eſſe.Hęc referēte interprete cū Craſſo nūciatū eſſet,
poſtulationi eius aſſenſus eſt, ac paulopoſt uenere a Barba-
ris Arabes qdā q Craſſū, ac Caſſiū optime ab aſpectu noſce
rēt in exercitu ante pugnā uiſos. Hi Caſſiū e muro intuentes
Surenā fœdus cū eis inire uelle,dixerūt,cōceſſurūq; ſi regi
amici eſſe uellent,& Meſopotamiā linquere, ut ſalui abire
poſſēt.Hęc cū utilia Caſſio in extrema neceſſitate uiſa eēnt
cōditionēq; ſuſcipet,locū aūt & tēpus diffiniri poſceret,qui-
bus in unum cōuenirēt,ad ſe facturos polliciti ſunt. Gauiſus Aſtutus
igitur Surena in hoc eos obſidione detinere poſſe,orta luce Surena.
Parthos ipulit,q multa aduerſum cōminātes eos admonerēt,
ſi fœdus cū ipſis inire Romanī uellent Craſſum traderēt,ac
Caſſiū, Ad quæ cū ſe deceptos qrerētur lōgas & inutiles Ara
bū ſpes Craſſū, ut omitteret hortari ſalutēq; ſibi fuga qrere
cōtēdūt. Idq; Carrinis nullo pacto dicēdū monet. Suadebat
id omniū infideliſſimus Craſſo Andromachus, ſeq; itineris Androma
ducē pſitebatur,qđ nemini Parthorꝝ clā fuit,eodē ad ſingu chus pdi
los cūcta deferēte. Cū igitur Parthis cōſuetudo,haud adeſſet tor.
belli noctu gerēdi. Craſſus uero eo tpe eſſet abiturus ne lon
ga inſecutiōe hoſtes retardaret militari aſtutia eos diſtine-
bat,nā alia aliis iplicabat itinera,tādē uero in ſiluā delatus
ampliſſima loca foſſis undiq; ipedita quæ nō ſine iugi labore
hincinde ſequētes morarētur circūibat. Qua ex re nihil ſa-
nū fidū ue moliri. Andromachū plęriq; intuētes ſequi recuſa
rūt,inter quos & Caſſius denuo ac Carras redire inſtituit.

Suadētibus illi Arabibus, ut maneret quoad luna ſcorpionē ꝑtrāſiſſet, ego inqt ſagittariū magis timeo. Profectus itaq; in Syriā qngētis ſtipatus eqtibus fido duce ad iter uſus mōtana itinera ſecutus, quæ ſinaca appellātur, & orta nondū luce cū qnq; militibus in tutū eſt delatus. Ducebat autē illos uir optimus Octauius. Craſſū uero ſub Andromacho ꝑ inuia ſalutiſq; palantē illuſtris dies attigit. Erant cū eo ſcutigeror̄ cohortes quatuor, eqtes ꝑpauci, lictores numero qnq; cū qbus magno labore uix tandē in ſemitā redactus incūbētibus iam hoſtibus cū non lōgius .xii. ſtadiis Octauio abeſſet, ad alium collē fuga ꝑuenit non eqtabilē adeo aut manitū, adiacētē uero reliqs cōuallibus & lōgo pendentē iugo campis in medio patētibus. Itaq; ab iis q Octauiū ſecuti erāt facile eius ꝑiculū ſpectari poterat. Primus igitur Octauius cū paucis deinde ſequētibus cęteris in hoſtes ferebatur, qbus a colle depulſis Craſſū in medio eor̄ recepe, clypeos qppe obiicientes gloriari ꝑgunt, nullas Parthis adeſſe ſagittas quæ imꝑatoris ſui corpori obeſſe poſſent ni ſup illū pugnātes ipſi occūberēt. Videns igitur Surena Parthos iam ſe lāguidius ꝑiculo immiſcentes, quaſi nocte tenerētur, tumulū ꝑterea quē Romani occupaſſent omni ex parte tutos eos reddere huiuſmodi dolū Craſſo annecti. Plurimi nēpe ex captiuis demiſſi fuerāt qui Barbaros in exercitu audiſſe dicerēt inter ſe colloquētes regem neutiq̄ bellū cū Romanis ſine fœdere omiſſurū cæterū amicitiā cōciliandā eſſe Craſſi gratia, quo beneuolo uti cuperet. Ceſſerāt .n. iam a pugna Barbari. Surena igitur cū optimis ſtrenue ad tumulū ꝓfectus primū quidē ab arcu neruū ſoluit, deīde dextrā ꝓtulit. Craſſū quoq; in colloquiū uocare cœpit, inquiēs potētia regē, ac uirtute inuite uſum māſuetudinē ac clementiā ſponte erga illū oſtenſurū eſſe, cū fœdus

Surenę dolus i Craſſum.

abeuntibus & abeũdi p̃ſtaret facultatẽ. Hæc Surena refe-rente alii ſuſcipientes ad gratiam quoq; referebant. Craſſus nihil niſi infidum ab his expertus ſubitamq; eorũ mutationẽ nequaq̃ rationi innixam arbitratus, haud aſſenſſus eſt, ue-rum conſilio uniuerſa agenda eſſe dictitabat. Militibus uero reclamantibus ac iubentibus demum maledictis inceſſanti-bus quaſi eos pugnantes abiiceret cum q̃bus ſine armis, nec in colloquiũ uenire auderet principio eos ſermonibus lenire & aliq̃ tentauit quod reliquũ lucis inter mõtes & rupes ſu-ſtinẽtes facillime noctu eſſent abituri. Iter quoq; oſtẽdit hor-tatuſq; eſt ne ſpem ſalutis quæ iã p̃prius adeſſet ultro abii-cerent. Cum uero ulterius eos conquerẽtes & arma quatiẽ-tes minis uti cognouiſſet, pauefactus ſtatim ceſſit hæc ſolum cõuerſus inquiẽs Octauii & Petronii & quicũq; Romanorũ adeſtis duces, uos quidẽ itineris mei neceſſitatẽ cernitis præ-ſenteſq; conſpicitis quã fœda & dura patior, uerũ ad alios cum ſalui eritis hæc ſolũ dicite Craſſum p̃fidia hoſtiũ dece-ptum interiiſſe, non autem a ciuibus traditũ, non.n. qui circa Octauiũ erãt reſtiterũt, uerũ a tumulo inferius p̃fecti ſunt. Solũ lictores ſequẽtes Craſſus repulit. Primi igitur Barbaro-rum obuiã illi prodeũt duo ſemigræci q̃ ab equis deſcendẽ-tes debito eũ honore ſuſceperũt, & Græco ſermone ut quoſ-dam ea ſuis præmitteret hortati ſunt, q̃bus ſe Surena cũ ſuis inermẽ adeſſe oſtẽderet. Craſſus his reſpondit & ſi modica uiuendi cupiditate teneretur, non tamẽ ſe eorũ manibus per-miſſurum eſſe. Itaq; Riſcos fratres præmiſit ſciſcitaturos qui quot ue in unum conueniſſent quos Surena ſtatim de-prehenſos iuſſit detineri, ipſe cum illuſtrioribus in equo proceſſit, uiſoq; Craſſo & quid hoc, inquit, Romanorum imperator pedes ambulat, nos in equis uehimur & ſta-

tim equũ iuſſit adduci. Craſſo autem neq; ſe, neq; illum pec
caſſe profitente, cum utriq; patriũ ſit in unũ conuenire eſſe
ibi inducias, ac pacẽ Orodi regi Romaniſq; Surena inquit.
Oportere autem ad fluuiũ eũtes fœdera conſcribere Non.n.
uos omnino memores promiſſorũ eſtis, o Romani, ait, & dex
tram illi obtulit. Recuſante deĩde Craſſo equũ, nihil neceſſe
inquit, rex qppe illum tibi tradit, & ſimul equus aderat pha
leris auroq; conſpicuus, & qui præſto eum ſuſcepturi uene
rãt, circũſidẽtes plateis inſequebãtur, accelerareq; cogebãt.
Octauius — Octauius igitur equũ per frena arripit, & poſt eum unus
Petronius. — ex tribunis Petronius, demũ reliqui circũſtetere equũ occi
dere quærentes, & qui Craſſum impellebãt ab utroq; parte
deturbãtes. Tumultu itaq; & impulſione fieri cœptis cũ ad
uerbera uentum eſſet. Octauius exerto enſe aglonẽ quendã e
barbaris occidit, alius uero Octauiũ a tergo inſtãs uulne
rauit. Petronius cum armis haud admodũ munitus eſſet, in
Thoracẽ percuſſus uulneratus abiit. Craſſũ autem Maxar
thes Parthus interfecit, quod quidã negãt, aliũ quendã oc
ciſorem aſſerẽtes. Craſſo deinde iacenti caput dextrãq; ab
ſciſſam referunt. Opinãtur tamen iſta potius q̃ intelligãtur.
Magna ſtrages Romanorũ. — Qui.n.pſentes erãt, partim circa ipſum pugnãtes interfecti
ſunt, partim fugiẽtes ad tumulũ ſtatim redierũt. Aduenĩẽti
bus demũ Parthis & Craſſum pœnas dediſſe referentibus
reliquos omnes tuto deſcẽdere Surena iuſſit, itaq; e tumulo
delapſi ſeipſos Parthis credidere, & hi quidẽ nocte palãtes
uix paucis exceptis in tutum euaſere. Reliquos omnes Ara
bes, aut uiuos cœpere, aut confecere ferro. Ferũtur qppe ad
.xx. millia hominũ interiiſſe, decem millia in poteſtatẽ reda
cta eſſe. Caput autem dextrãq; Craſſi Orodi regi in Arme
niam Surena miſit. Ipſe in Seleuciã pmiſſis nuntiis Craſſũ

captiuũ duci ridiculã cõmeatus eſt pompã per contumeliã triumphũ agẽs, nam captiuorũ gratiſſimus Craſſo Caius, ue ſtem regiæ mulieris indutus, & pro Craſſo iuſſus reſpõdere cum imperator uocaretur equo inſidebat, ante ipſum uero ti bicines, ac lictores camelis uehebãtur; quorũ uirgis ſacculi pendẽtes inerant, iuxta ſecures nuper abſciſſa Romanorũ ca pita, poſt hos Seleucides incedebãt pellices cantoreſq́; , q ſcur rilia plura & riſu digna referentes, mollicie Craſſi & igna uiam eius decantarent; & hæc quidem omnibus conſpicua erant. Seleucidarũ uero ſeniores in unum congregãs, Ariſti des, Mileſiorũ impudicos protulit codices, non quidem emẽ titus, in reconditis. n. Ruſtii inuenti referũtur, quã Surenæ contumeliarũ materiã in Romanos pſtitere, nec niſi bello im pliciti huiuſmodi rebus ſcriptis nequeũt continere. Seleuci dis quippe uir ſapiens uidetur Aeſopus Surenã intuentibus Mileſiarũ impudicitiarũ ſollem prius appendentẽ, poſterius uero Parthicã autrahentẽ pompã, inter tot pellicũ currus iis quæ Echidnæ nominãtur & Scytalæ haud abſimilẽ. Et hæc quidem priori in parte illuſtria. Terribilia deinde telis, ar cubus equiſq́; inſequentiũ, phalangis uero caudã in choreas, plauſus, pſalmos, feſtiuitateſq́; impudicas mulierũ finientem Mendax profecto uir Ruſtius impudici Parthi Mileſia hæc ementiti ludicra quorũ plurimi eorũ regno pfuerint e Mile ſiis, Ioniiſq; pellicibus nati Arſacidę. His peractis Orodes cũ Artabaxe Armeniorũ rege in colloquiũ uenit & ſororẽ eius Pacoro filio ſuo coniugẽ deſpõdit. Potus deinde & conuiuia inter utroſq; multaq́; alia uiciſſim præbita. Certamẽ præ terea eſt Græcorũ inſtitutũ uocibus, non. n. cantibus Græcis & litteris indoctus omnino putabatur Orodes. Artabaxes etiam tragœdias edidiße & orationes hiſtoriaſq́; ſcripſiſſe

Irriſio in Craſſum.

Ariſtides Mileſius Ruſtius. Obſcura hiſtoria.

Reges bar bari literis tñ eruditi.

dicitur quaꝝ nõnullæ poſteritati adhuc ꝑmanẽt. Craſſi ca-
pite ad fores delato ſtatim e mẽſura cõſurrexere oẽs. Trage-
doꝝ deinde mimus Iaſon nomine Tralianus, cũ Bacchi or-
gia ab Euripide in iis quæ de Agaue referũtur decãtaret,
eſſetq; eius uox ꝑgrata oĩbus Silacis ante ſtãtiã procumbẽs
eam ꝑ ueneratus, Craſſi caput iecit in mediũ; plauſum autem
in immẽſum cũ lætitia & clamore extollẽtibus Parthis Si-
lacis ſtatim i inclinauere ſerui iuben e rege. Tum Iaſon Pen-
thei cõfictã poema a cuidã e pſallẽtibus tradidit, Ille Craſſi
capite aſſumpto bacchatus in more in id ſe totũ extulit ſupe-
ſtitione huiuſmodi uſus & cãtu. Ferimus ex mõtis ãbitu nuꝑ
cæſam uenatione optimã. Eo cantu gauiſi oẽs reſpondẽtibus
deinde reliqs cũ quidã ex iis q chorizabãt addidiſſet; meus
meus hic eſt honor, ꝓlixiẽs Maxarthes, nã & ipſe conuiuio
inerat; caput e manu abſtulit quaſi id ipſum a ſe cõuenientis-
bus dicendũ putaret. Gauiſus igitur rex quod ex patriæ mo-
ribus conſuetũ fuit donũ illis tribuit; Iaſoni uero talentũ cõ-
tulit. In hũc ita ꝑ cantũ Craſſi militiã ueluti tragœdiã quã-
dã finiu ſſe ſcriptũ eſt. Pœnas tamẽ huiuſce crudelitatis Oro-
Surenæ mors. dem ac piurii Surenã dediſſe meritas. Nã Surenã nõ multo
poſt dignitati & gloriæ eius inuidẽs Orodes neci tradidit.
Orodes porro cũ Pacoꝝ filiũ a Romanis bello ſupatus amiſ-
Orodis regis mors. ſiſſet, & morbo intercutis laborare cœpiſſet a Phraarte filio
ꝑ inſidias aconito aggreſſus, ſuſcipiẽte medicinã morbo; ita
Labienus Parthus. ut longius prorogaretur attenuarẽturq; mẽbra alia breuiori
uia e uita pulſus eſt. Tumultuante deinde Parthico exercitu
circa Meſopotamiã Labienũ regii milites Parthoꝝ principẽ
ſibi ſtatuentes Syriã ingreſſuri uidebãtur, uel ulterius pro-
deũtes in Alexãdriã ſecũ deducturi. Agentẽ igitur Parthos
& ab Euphrate & Syria Lydiã uſq; & Ioniã, Aſyriã per-

uaſtante oēm Antonius ut reprimeret eiq́ obſiſteret copids aduerſum mouit, quē uxor Fuluia multis lachrymis & literis ad ſe reuocās in Italiā demū redire coegit. Ibi Cæſari cōciliatus, ac Pōpeio qui Siciliā regebat Ventidiū p̄miſit in Aſiā impedimentū quoddā allaturꝰ Parthis. Ipſe ultro ſibi indulgens ſacerdos primi Cæſaris creatus eſt pluraq́ alia benigne comiterq́ in politicis rebus exercuit. Erat forte cū eo magus quidā Aegyptius ex iis q hominū genituras ſorteſq́ ſcrutantur. Is ſiue ut Cleopatræ morē gereret ſiue ueritati inniteretur erga Antoniū dicere auſus eſt fortunā eius illuſtrē & inſignē ſub Cæſare admodū deficere ac debilitari, & ut lōge ab eo adoleſcēte ſe trāsferret hortatus eſt. Tuus inquit dæmō huius reformidat geniū. Quibus ex uerbis palam ſubtriſtari uiſus eſt Antonius, ita ut Aegypto potius inhærens ex Italia diſcederet, & quæ propria in Græcia illi fuerāt Cæſaris poteſtati traderet. In hybernis igitur circa Athenas cōmorāti quæ in Parthos a Vētidio fœliciter geſta fuerāt referūtur. Supatos bello Parthos. Labienū, ac Phraarte bellaciſſimos Orodis duces acie interiiſſe. Quaꝝ cauſa epulū Græcis p̄bitū, ludi præcipui Athenis acti. Cū autē ad bellū pfecturus eſſet ſertū ſibi ex oleo ſacro deſumpſit & a Clepſydria uas aquę plenū ex p̄cepto hauriens ſecū detulit. Inter hęc Pacoꝝ regis filiū magnas Parthoꝝ copias i Syriā ducēte Vētidius circa Cyriſtū occurrēs pepulit. Pacoroq́ inter primos occūbēte magna ſtrage eos afflixit, qđ opus inter cætera memoratu dignū oēs fere calamitates quas Romāi ſub Craſſo ptuliſſēt uidicta ſuſtulit, Parthoſq; intra mediā Meſopotamiāq́. Cōcluſit tribus p̄liis ſūma ui ſupatos a Romāis. Vētidius igitur Parthos ulterius pſeq neglexit Antonii ueritus inuidiā. Deficiētes āt inadēs ad deditionē redire cōpulit.

Ingēs Parthoꝝ ſtrages tribus prælijs.

Antiochus Comagēus a Vētidio obſidetur. Antiochū porro Comagenū in urbe Samoſatis obſedit. Deprecante deinde illo & mille talenta dare pollicēte Antonii q̄q; mandatis obſequi ad Antoniū mittere iuſſit. Iam.n.proximus aderat, & Ventidiū cum Antiocho inducias agere uolentē eam rem ſuo nomine, ut conficeret admonuit, non.n.omnia a Ventidio exequēda iudicabat. Obſidione deinde in longū procedēte, & ciuibus iam pace deſperata ad audaciā cōuerſis cum nihil proficeret rubore & pœnitētia cōpulſus qnq; & trecenta talenta cupide ab Antiocho accipit, & parua quędā in Syria cōponens denuo Athenas rediit Ventidiū quibus decuit pecuniis ornatū ad triumphū mittens. Hic.n.de Parthis uſq; ad ętatē noſtrā, ſolus triūphat uir natione ignobilis cum in Antonii amicitiā ſeſe inſinuaſſet illuſtrum rerum occaſiones adeptus eſt, quibus ſtrenue uſus ſatis approbaſſe creditur quę de Antonio & Cæſare dicta ſunt, feliciores per alios q̄ ꝑ ſeipſos eſſe in bello duces. Etenim Caſſiū Antonii ducē in Syria multa feciſſe & Canidiū ab eodē in Armenia relictū his deuictis, Iberorum quoq;, & Albanoꝝ ſubactis regibus ad Caucaſum uſq; proceſſiſſe, quibus ex rebus Antonii potentiæ gloriā inter Barbaros potiſſimū adauctam eſſe. Nam cum Phraates Orodē patrem interemiſſet, regnūq; ſibi uendicaſſet plurimi ſubinde Parthoꝝ aufugere, & Muneſſes uir clarus & potens ad Antoniū pariter fuga ꝑuenit fortunā ſuam Themiſtocli aſſimilās. Antonii uero fa-

Rex Perſarū tres urbes Antonio donauit. cultates ac magnificentiā Perſaꝝ regi q tres urbes illi dono dederat Lariſſem. Arethuſam & Hierapolim quā Callinicē prius appellabāt. Parthoꝝ deinde rege dextrā Muneſſi offerente ꝑlibenter eum dimiſit Antonius Phraatē dolo circūuenire ratus quaſi pace demū inter eos ſecutura, dignū putans q̄bus Craſſum fraudibus cœpiſſēt Parthi eos quoq; ſibi aſciſcere.

aſciſcere. Cleopatrá itaq; in Aegyptũ pmiſſa ipſe per Arabiã & Armeniã profectus eſt. Eo in loco cõuenictibus copiis auxilia etiã regũ contrahit. Hi uero ꝑplures fuere quoꝝ Maximus Armenioꝝ rex Artabaxes ſex milliũ equitũ, ſeptẽ peditum exercitũ ducebat. Erant & cum eo Romanoꝝ peditũ ſexaginta millia. Equitatus quoq; & Liberis & Celtiberis a Romanis inſtitutus ad numerũ decẽ milliũ. Reliquaꝝ porro nationũ ad triginta millia cum eqtibus & uelitibus annumerabãtur. Huiuſmodi itaq; apparatũ ac potentiã quã ultra Bactros extimuere Indi & qua Aſiã quoq; tenere potuiſſet inutilẽ ſibi ob Cleopatrã extitiſſe immemorãt. Cũ illa ſi qdẽ hybernare cupiens bellũ ante tẽpus inferre auſus cum nulla ratione uteretur quaſi Pharmacis qbuſdã & incantaminibus addictus eſſet, ad eã ſolũ diuertit oculos, celeriuſq; ad conſpectũ eius regredi ꝗ hoſtes bello ſupare ſatagebat. Principio quidẽ cum in Armenia hybernare opus eſſet, & exercitum labore feſſum reparare octo milliũ ſtadioꝝ itineratiõe cõfectũ ac prius ꝗ ex hybernis Parthi excederẽt ueris principio mediã inuadere, tempus operiri haud paſſus eſt, uerũ ad ſiniſtrã deflexis copiis capta Armenia Atropatinã depopulatus eſt regionẽ. Machinas pterea quas urbiũ oppugnandaꝝ gratia trecẽtis uehiculis adducere ſolebat, inter quas acies octogita pedũ lõgitudine inerat licet his ſimiles haud quaꝗ in tẽpore reperiri poſſent cũ ſupior regio lignũ omne ingeneroſum ob exilitatẽ moliciẽq; producat celeritati ſtudens, uelut itineris impedimẽta poſt ſe reliqt, cuſtodiã quandam & exercitus ducẽ uehiculis apponẽs. Ipſe Phraarta urbem inclytã in qua Medoꝝ regis filii mulieresq; habitabãt obſidere pergit, neceſſitate uero errorẽ omnẽ quẽ in dimittendis machinis ediderat ipſum arguente aggerẽ ſummo la- Atropatia

bore cõtra urbẽ erigere cõpellitur. Inter hęc maximis copiis aduentãs Phraartes cũ machinas ab Antonio deſtitutas intelligeret ingentẽ equitatũ aduerſum miſit, a quo circũuentus Tacianus interemptus eſt, & cũ eo ad decem millia militum cæſa. Capti autem complures, inter quos & Polemon rex fuit Machinas deinde barbari immiſſo igne ſuccendũt. Quæ omnia animaduertẽs Antoniani milites maxime ue-reri cœpere tã inſperato, ac repentino aggreſſi malo. Armenius itaq; Artabaxes deſperatis iã Romanoꝝ rebus cũ exercitu ad propria reuerſus eſt cũ potiſſimũ huius belli cauſa extitiſſet. Splendide igitur ſe exercẽtibus iis qui obſidione prę-mebãtur, & Parthoꝝ fiducia minis cõtumeliiſq; abutẽtibus nolens Antonius exercitu deſidia laborãte, huiuſmodi calamitatis plagam inaleſcere & dietim adaugeri. x. legionibus aſſumptis & p̃toriis cohortibus armatoꝝ tribus oẽm equitatum frumentatũ mittit, ſatis fiſus inſurgẽtibus id eũ hoſtibus pugnã ex ordine eſſe ſecuturã. Progreſſus igitur ꝑ diei dũtaxat iter ut Parthos circũfuſos uidit, & ex itinere p̃liũ inire cupiẽtes pugnæ ſignũ caſtris ponit, diſiectiſq; tentoriis quaſi bellũ detrectaret & abinde deducturus horridũ barbaroꝝ declinaret aſpectũ, eq̃tibus edicit, ut cũ primi ex hoſtibus in arcto cõſtituti effugere nõ poſſent, equos ad eos flecterent. Barbaris itaq; effuſis potior uiſus eſt ordo Romanoꝝ, & paribus interuallis trãſeũtes eos inuadebant ſine ſtrepitu & ſilentio tela quatiẽtes. Cũ ſignum datũ eſſet ſublato clamore equiſq; cõuerſis aggreſſi uulnerabant q̃q̃ intra ſagittaꝝ ſpacia deprehenſos. Armatis itaq; clamore & armoꝝ ſtrepitu in unũ abeũtibus territi Parthoꝝ equi ceſſere loco, & ipſi prius q̃ ad manus uenire poſſẽt abire fuga. Antonius aũt ab inſecutione nequaq̃ deſtitit magna ſpe adductus totum fere

Polemon rex capitur

bellũ, aut certe maiorẽ eius partẽ eo prælio confectam eſſe. Sed cũ in caſtris rediiſſet pedites p quinquag nta equites ter tot inſecutos ſtadia ex hoſtibus qdẽ captiuos c, ſoſq; dinume rans, trigita dũtaxat captos ad octogita in acie cecidiſſe cõ perit. Qua ex re ſtupor ac triſticia oẽs fere milites inuaſit dirũ arbitrantes ſi uictores adeo paucos interemiſſent uicti tot uiris ſpoliati eſſẽt, quot circa machinas pdidiſſẽt. Sequẽ ti die ad bellũ inſtructi copias i Phraarta deduxere. Occur rentes deinde ex itinere hoſtibus primũ parua manu ſe in ferẽtibus, ſubinde maiore. Poſtremo oĩbus copiis ueluti inui ctis, & nup ad pugnã prouocãtibus & undiq; inſurgentibus uix magno labore, ac difficulter in caſtris ſeruati ſunt. At cũ Medi excurſionẽ quandã ad aggerẽ feciſſent, ppugnatoreſq; terruiſſẽt iratus Antonius ex iis q pauore ceſſiſſẽt decimũ quẽq; ſupplicio affecit, aliis pro tritico hordeũ, apponi iuſſit. Difficile qdẽ utriſq; erat bellũ & euẽtus belli formidoloſior Antonio famẽ ingruẽtẽ formidãte, nec ppterea uulneratorũ defunctorũ copia carẽte, & Phraartes Parthos intelligẽs oĩa prius q̃ hyemẽ in caſtris ſuſtinere, nec extra habitacula cõ morari poſſe maxime formidabat, ne pſeuerantibus Romanis moráq; ducẽtibus ſui eũ derelinquerẽt æquinoctio autũnali potiſſimũ inſtante. Talem igitur machinatur dolũ, Parthorũ quippe primores cũ aut frumentatum aut adalias excurſio nes mitterentur, languidius admodũ Romanis nauabãt ope ram nõnulla ab illis auferre negligentes, ac uirtutẽ eorũ uer bis extollentes, bellicoſos etenim illos prædicabant eorũq; uir tutem ſummæ admirationi apud regem ſuum eſſe. Deinde proximiores illis facti ſemotis Antonium increpabant quod Phraarte eum eodem conciliari cupiente, ac talibus totq; uiris indulgere neutiquã præberet aures, uerum maxime Decimatio

opperiens hoſtes famē.ſ.& hyemē per diſidiā quietem agee ret,pro qbus opus eſſet etiā pmiſſos ad Parthis fugā capere. Pluribus igitur hæc ad Antoniū deſerentibus inani ſpe deluſus nō prius Parthis bellū indicii iuſſit q̄ a blandiētibus barba ris intelligeret,an hæc ipſa conſcio rege dicerent.Affirmantibus illis ac ſuadentibus ne dubitaret,ne ue diffideret quēdā ex amicis iterū miſit,qui ſigna captiuoſq; reſtituit æquū dice ret quaſi nō multi ſalutem ſua faceret, aut de fuga cogitaret. Partho aūt hæc omitti reſpōdēte,abeūti uero pacem ſecuritatemq; pollicēte intra paucos dies collectis uaſis capeſcit iter.

Laus Antonii.

Quorū autē ſtudioſiſſimus ſemper fuerat, populares.ſ.blāde alloqui, & exercitū ratione ducere q̄tumuis alter tūc ob ruborē mœſtitiamq; in alloquēda multitudine omiſit.Domitium itaq; Aenobarbū ei muneri addixit,qua ex re nōnulli excādeſcere quaſi ab eo deſpicerētur & triſtari uiſi. Plura tñ omiſſa ſunt ut gloriæ parceret cuius cauſa hæc ipſa ab impatore potius ſuadenda & exorāda milites arbitrabantur. Cū iter ingreſſurus eſſet quod retro per plana arboribuſq; deſerta faciūdū erat uir quidā genere Mardus Parthorū moribus inter plura aut diſſimilis,& q in pugna circa machinas olim acta fidē præſtitiſſet illeſam ad illū uenit ſuadetq; at fugā a ueſtra uerſus mōtes arripiat,nec exercitū armis grauē uacuis incurſibus & aptis æquitatui ſagittiſq; ſubiiciat.Phraartē nēpe per beneuolētiæ ſimulationē inſidias illi ſtruereſe ducē breuiori uiç polliceri,& quę neceſſariarū rerū copia exuberet. Quæ intelligēs Antonius conſulere in mediū cœpit,nec æquū eſſe aiebat exhibita p inducias fide ſe Parthis minus credere uideri,circūciſionē aūt itineris ad oppida & aſſuetā ſemitā col laudās fidē a Mardo petit,Ille uinciri ſe iubet quoad in Armenia firmaſſet exercitū. Eo modo iniectis uinclis per duos

Mardus.

dies miro modo deduxit agmen. Tertia die Antonio nihil iã de Parthis formidãte, & negligẽtius agente, iter cũ plurimũ de ſe fideret uidẽs Mardus aptionẽ q̃dã ad egreſſum flumi-nis nup̄ efoſſum & plurmũ aquæ p̄ iter qua cõmeãdum eſſet effuſum, id opera Parthor̃ effectũ eſſe indicat, quo difficultatẽ morãq; abeũtibus obiicerent & fluuiũ ueluti impedimẽtũ anteponerẽt. Antoniũ quoq; hortatus eſt, ut diligẽtius inſpiceret animũq; adhiberet, nõ. n. longius abeſſe Parthos ſtatim igitur milites in ordine armiſq; diſponendi, & iaculatoribus funditoribus excurſionẽ præparãtibus in hoſtes Parthi in cõſpectũ ſe dedere & undiq; ſeſe effundẽtes quaſi eos circũituri Romanos terruere. Occurrẽtibus deinde uelitibus multas ex arcubus cõfligebãt plagas, multas & ipſi a fundis teliſq; patiebãtur, demũ terga uertere coacti, nõ multo poſt reuerſi ſũt quoad Celtæ equos inferẽtes & in eos conuerſi diſſipauere oẽs, cũ illa die nullũ adhuc exẽplar uirtutis præſtitiſſent. Ex his igitur quę agenda erãt intelligẽs Antonius funditoribus, lanceatoribusq; cũ plurimis nõ ſolũ terga uer̃ etiã latera cõfirmans exercitus quadrato agmine incedebat. Eq̃tibus uero edictũ ẽ, ut cũ hoſtes aggreſſi eſſẽt eos auerterẽt. Cũ aduertiſſent neutiq̃ lõge ſequerẽtur eo modo Parthi, p̄ quatuor inſecuti dies cum nihil amplius læderẽt q̃ paterẽtur, debiliores effecti & hyemis occaſionẽ prætẽdẽtes de reditu tandẽ cogitare cœperunt. Quinta demũ die Flauius quidã Gallus uir bello expertus & acer, qui partẽ ducitabat exercitus ad Antoniũ uenit plures ex poſtremis uelites & equites quoſdã e fronte petit, quaſi magnũ q̃ppiã acturus, hiſq; acceptis multos ex hoſtibus cõtinue inſurgẽtes opprimit, non ut prius in eos inuectus deinde retrocedens, uer̃ inſtans ſeq; audacius illis immiſcẽs, intuentes autem eum poſterioris ordinis duces in

Aſtutiã remorãdi hoſtes. nota.

ſequẽtem hoſtes miſſo nũcio reuocare pergunt quibus parere renuit. Titiũ aũt quæſtorẽ aiũt auferentẽ ſigna uertiſſe retro, gallũ quoq; conuiciis aggreſſum eſſe, quaſi multos & optimos uiros exitio traderet. Reddĕti cõuitia gallo & qui cũ eo erant manere ſuadenti Titius retroceſſit gallũ deinde in exercitus fronte cõpulſum plurimi ex his qui a tergo inerãt accurentes protegũt, oppugnatus undiq; opẽ ab aliis per nũcios exquirit. At illi armatos deducentes inter quos & Canidius q plurimũ apud Antoniũ poterat, fuiſſe dicitur, nõ modicũ peccaſſe dicũtur. Nã cũ opus eſſet denſam cõuertere phalangem, dum pluries in auxiliũ emittũt, ac his deuictis alios denuo certamini adiiciũt parũ abfuit, quin bello ſuperati uniuerſum fuga repellerent exercitũ, niſi quod Antonius cũ armis a frõte ſtrenue progreſſus p fugiẽtes tertiã immiſit legionẽ, hoſteſq; occurrentes a longe pepulit. Cecidere ea pugna ad tria millia, ſaucior ad quinq; millia in caſtris relata ſunt. Inter quos & gallus fuit iã quatuor laceratus ſpiculis, ſed his e uulneribus nõ cõualuit, reliquos adiẽs Antonius ad unũ ſolabatur illacrymanſq; hortabatur ad ſalutẽ. At illi allacres apprehẽſa dextra abire eũ & ſe curare, nec ulterius dolori indulgere præcabãtur illũ imꝑatorẽ ſuũ eũ eſſe, & ſaluos dũmodo incolumis is eſſet fatebãtur. Omnino quidẽ neq; audacia neq; tolerantia neq; corporis uiribus ætate illa ſplendidiorẽ quẽpiã fuiſſe qs dixerit, neq; cuipiã ex ducibus tantũ reuerentiæ obedientiæq; ue cum beneuolẽtia præſtitũ eſſe, idq; ab omnibus præclaris ignotiſq;, ut gratia & honore plus ſalutis, & ſecuritatis omnibus illis priſcis imperatoribus ſit adeptus. Huius rei cauſas plures memorãt quæ a nobis præmiſſæ ſunt nobilitatẽ. ſ. dicẽdi uim, ſimplicitatẽ, largitionẽ, magnificẽtiã, ad iocos deniq; & urbanitates mirã æqualitatẽ. Tum aũt cum iis qui morbo

laborabāt una aſiſteret, & cōpateretur, neceſſaria q̄cꝫ impartiret nemo facile dignoſcere poſſet, utrū ægros an incolumes potius, & ſaucios ob ſequentiores ſibi redderet. Hoſtes igitur fere detractātes bellū laborecꝫ confectos adeo huiuſmodi uictoria erexit, ut contēptis Romanis nocte in caſtris quiete degerent, & tabernacula ab illis deſtituta, fugientiūq; impedimēta direpturos ſe eſſe crederēt. Itaq; cū illuxiſſet multo plures in unū cōuenerūt. Feruntur enim ad. xl. millia fuiſſe regem ut ad certā manifeſtāq; uictoriā eos præmittēte, cū ipſe nec unica fortuna uſus eſſet. Antonius milites allocuturus uilem propoſcit ueſtē, ut miſerabilior apud eos fieret. Diſſuadentibus aūt amicis purpurea ueſte in medium proceſſit. Victores igitur uerbis extollens, fugientes conuitiis inſectatus eſt. Ex quibus hi ut bene ſperaret confideretcꝫ ſuaſerunt. Alii ſi decimare eos mallet aut alia pœna afficere promptos ſe obtulerunt modo, ut a cura & mœſticia, ut deſineret orabāt. Ad hæc ille manus ad cœlum tendens deos deprecatus dicitur, ut ſi qua indignatio ob proſperitatem ſuarum rerum ſibi incumberet, eam omnem in ſe conuerterent, reliquo exercitui ſalutem uictoriamq; præſtarent, Sequenti die diligentius circunſeptus copiis ad iter pergit, & Parthis inſurgentibus inopiæ occurrit. Ad prædam enim ac rapinam non ad prælium accedere ſperabant. Deinde multitudini telorum obuiantes cum fortiter prompteq; depugnarent Romani ſtatim defecere. Cum uero deſcendentibus ipſis a nonnullis collibus in decliui eos adorirentur & difficulter deducentes conuerterent conuerſi. qui clypeos ferebant omnes leuis armaturæ in medio clauſere. Ipſi in genua deflexi clypeos ante ſe tenuere. Qui uero poſterius ſteterant armis ſuperiecti primos contegebant, eodem modo & reliqui uiſi ſunt.

Antonius ad iter pe-git.

Huiuſmodi igitur figura pariformiter decliuis theatricū pr̨ebebat aſpectum obiecto q̄dē firmiſſima aduerſus lubricos ſagittaꝝ ictus. At Parthi iclinationē Romanoꝝ ingenua, laſſitudinē & calorē arbitrati, arcus depoſuere, cōtiſq; acceptis quo minus incepe pugnam, q̄bus Romani cū clamore ſubito aduolāt, teliſq; e manibus excuſſis primos interficiūt, reliquos in fugam uertūt. Perſimilia reliq̄s diebus geſta ſunt cū paululū uiæ itermitterēt Parthi & fames inſequeretur exercitū, modicū q̄d frumēti ꝑ pugnā uendicantē, nec inſtrumēta ad molendū apta deferentē, plura q̄ppe dereliquerāt cū nōnullis iumēta ad cōuectandos currus defeciſſent, nōnulli ſaucios ægroſq; deferrent modiū frumēti Atticum q̄nquaginta drachmis ueniſſe in exercitu ſatis cōſtat hordeaceos ad ęq̄le argēti pōdus. Ea inopia ad olera radiceſq; cōuerſi raro notis herbis utebātur. Coacti igitur quæ guſtui inſueta erāt experiri primū q̄dē in herbā incidunt, quæ ꝑ furorē ad interitū adduceret, qui.n.comediſſet nihil aliaꝝ reminiſcebatur rerū, aut intelligebat, nec aliud quā lapidē cōtinue effodiebat uertebatq; quaſi quippiā magni opis acturus. Erat igitur huiuſmodi repletus ager terram ac lapides effodientiū, inter quos debacchati demū bilem euomētes interimebāt, cū primū quod antidotū huic morbo aderat, uinū defeciſſet. Intereuntibus plurimis, nec propterea Parthis ab inſecutione deſinentibus, ſ; penumero Antoniū exclamaſſe ferūt. O decem millia eos qui cū Xenophonte profecti erant admirantē cū ex Babylone ꝑ longius profecti iter & multo pluribus depugnātes Parthis ſalui euaſiſſent. Parthi igitur cū exercitū deflectere, aut ordines infringere nō poſſent, iam pluries ſuperati atq; fugientes iteꝝ quiete amiceq; admiſcebātur Romanis qui pabulatū, aut frumētatū quoquo pacto irent. His ar-

Xenophōtis cōmendatio.

cus neruis exutos oſtendētes ſe retro proficiſci uelle, & hic finem belli ponere dicebant, paucos ex mediis per unius aut duorum dūtaxat dieꝵ iter ſecuturos eſſe, nihil ut inferrent mali, cæteꝵ ut uillas remotiores a dānis uendicaret. Talis libus uerbis, ac blanditiis denuo fiduciā pręſtitere Romanis, adeo ut hæc audiens Antonius per campos potius proficiſci cuperet, cū itinera quæ ad montes ueherent inaquoſa eſſe audiret. Dum id facturus eſſet uir quidā nomine Mithridates ab hoſtibus in exercitū ad eum uenit conſobrinus Munessi illius qui cum Antonio alias fuerat, & tres urbes dono acceperat, petens cū aliquo colloqui uelle, qui Parthicā aut Syriā didiciſſet linguā. Et accedēte ad eū Alexādro Antiocheno Antonii neceſſario, atqꝫ amico qs eſſet retulit, & in Muneſſem gratiā referēs. Vides inqt a longe colles illos aro duos & in unū coniunctos. Cū ſe ille uidere diceret ſub illis inquit Parthoꝵ copiæ inſidias nobis ſtruūt. Patentes igitur campi collibus illis ſubiacent per quos ab ipſis deceptos iter arrepturos eſſe exiſtimant uiā quæ ad montes ducit, relinquētes in illa quippe ſitis laborqꝫ dūtaxat a nobis ſuſtinenda ſunt. Sin alterā tenueritis ſciat Antonius Cruſſi fortunas ſibi eſſe ſubeūdas. Hæc locutus retroceſſit. Antonius animo turbatus amicos ad ſe cōuocat, & una itineris ducē Mardū acerſit ſimilia illi ſentientē. Intelligebat. n. ſemitas, quæ ꝑ plana ducerēt difficiles, & erroris plenas ac uix itinerantibus ꝑmeabiles eſſe, aſpera uero & montuoſa nihil aliud in ſe difficultatis hēre niſi quod unica die ꝑ inaquoſa eſſet comeādū. Ad hęc igitur cōuerſus nocte proficiſci ſtatuit. Aquā in utribus milites afferre iubet. Cūqꝫ uaſoꝵ inopia plures detineret, qdā galeas aqua repletas, nōnulli caprinos utres attulerunt. Iam iter capeſſebant cū Parthis nunciatur & q̄q̄ nocte

Antonii cõſiliũ i deſerẽda i utribus aqua.

incedentes præter ſolitũ aggrediũtur. Illuceſcente die in poſtremos incidere uigilia laboreq; confectos, ꝑ ducentũ q̃ppe & quadraginta ſtadia progreſſi erant, nec hoſtes tam ſubito affuturos arbitrabãtur, quæ res calamitatẽ permagnã attulit. Sitim præterea prælium adduxerat. Nam pugnãtes ſimul incedebãt. Primi igitur ad fluuiũ quendã ꝑuenere, cuius aqua frigida admodũ ac ſplendida fuit uerũ ſalſa ac uenenoſa, cuius cauſa adurente ſiti p̃cordia a dolore uexabãtur. Quod cum a Mardo prædictũ eſſet nihil minus eos qui a potu ꝓhibebant aduertentes hauriebãt aquã. Antonius præſens ipſe per modicũ tẽporis ferre ſuadebat non lõge adeſſe fluuiũ potui & aquationi accõmodũ, reliquũ itineris adeo ineq̃tabile & aſperũ ut hoſtes reuerti cogerẽtur. Simul autẽ pugnãtes reuocabat & ut equos iungerent nutu ſignificabat. Cũ ad umbras uentũ eſſet fixis iam tabernaculis & Parthis ut ſolebãt recedentibus uenit denuo Mithridates & Alexandrũ allocutus hortatur aliquantulũ cum ſilẽtio exercitũ mouere & fluuio proprius copias adiũgere Parthos non ulterius tranſituros, uerũ ad illũ uſq; inſecuturos eſſe. Hęc cũ Antonio Alexander retuliſſet, aurea quædã pocula phialaſq; Mithridati iuſſit afferri, ex q̃bus ille quotquot ueſte celare potuit aſſũptis ad ſuos rediit. Iam lucis aliq̃d ſuperat cũ caſtra mouere incipiũt, hoſtibus nullo in loco ꝓdeũtibus. Ipſi uero inter ſe noctẽ difficillimã, & omniũ quæ ſecuta eſt terribiliorẽ ꝑegere. Eos quippe qui aurũ & argentũ deferebãt aggreſſi ſpoliabant, & pecunias rapiẽtes e uehiculis ad ultimũ Antonii impedimẽta inuaſerãt pocula, ac menſas ingẽtis pretii cõcidentes inter ſe partiebãtur. Tumultu itaq; ingenti & errore paſſim detinente exercitũ incũbentibus Parthis fugã & cõfuſionẽ ab illis ortam arbitrabãtur. Antonius itaq; ſatellitem

Aquarũ natura.

Mithridatis reditus ad Antonium.

unum ex libertis ſuis nomine Rammũ ad ſe aduocans, ſacramento adegiſſe dicitur, ut cum iuſſiſſet ipſe mucrone ſe transfigere, caputq; reliquo corpori adimeret ita, ut nec uiuus ab hoſtibus capi, neq; mortuus dinoſci poſſet. Illacbrimantibus amicis Mardus Antoniũ exhortatus eſt iam propius adeſſe fluuiũ. Nam aura quædã humida efflare cœpat & aer frigidior occurrens iocundã præbebat aſpiratione, & tempus inquit itineris hanc mihi ſuadent adeſſe uiciniã. Non multũ adhuc noctis ſupererat cum ab amicis nunciatũ eſt tumultũ illum non ex hoſtiũ inſultu, ſed ob militum ſcelus auaritiãq; increbreſcere. Multitudinẽ igitur ex tumultu & confuſione in ordinem referre ſatagens impedimenta deduci imperat. Iam dies terrã illuſtrabat cum exercitu in ordinẽ & ſilentium educto Parthorum ſagittarii poſtremis incidere, & uelitibus pugnæ ſignũ datũ eſt, armatiq; ut prius ſe inuicẽ tutantes obiectis clypeis inſurgentes opperiebãtur hoſtes. Deducentibus igitur primis poſt modicũ fluuius apparuit, & equites ſupra ipſum ſtatuẽs Antonius aduerſos obiecit hoſtibus. Præmiſſis itaq; debilioribus tranſire cœpit, & iam pugnãtibus licentia & facilitas bibendi aderat, cum Parthi conſpecto fluuio neruos arcubus educunt, & Romanos uirtutem eorum cõmendãtes tuto tranſire admonent. Tacite itaq; trãſgreſſi ſeipſos colligebant. Non enim Parthis fidentes incedebant. Sexta demũ die peracto poſtremo prælio ad Araxem peruenere fluuium qui mediã ab Armenia regione diuidit. Araxes fluuius. Viſus eſt autẽ fluuius ipſe & pfunditate, & celeritate difficilis admodũ ad tranſmeãdũ & rumor increbuerat hoſtes Difficilis Araxes. in iſidiis paratos Romanos trãſeũtes inuaſuros eẽ. Poſtremo cũ tuti trãſgreſſi eſſẽt, & in Armeniã ueniſſẽt q̃ſi prius terrã illã e pelago imẽtes ſe paſſim pſternebãt, & ad lacbrymas

complexuſq; ob lætitiã uertebantur. Incedentes ergo ꝑ regionem uberem, ac felicẽ, & omnibus ad libidinẽ abutẽtes, bidericos & ictericos incidere morbos. Hoc in loco cũ numerũ militũ recenſeret Antonius, uiginti millia peditũ, quatuor eqtũ millia amiſiſſe cõperit, non tamen omnia bello cęſa uerum ſupra dimidiũ morbis ualitudineq; conſumpta. Profecti igitur a Phraarta per. V. & xx. dierum, prę liis. viii. & x. Parthos ſuperarũt, q̃q̃ uictoriæ ipſæ neq; uiribus neq; ꝑſeuerantia confectæ paruis quibuſdã inſecutionibus & imꝑfectis adeptæ ſint, Sed cum in primis conſpicua omniũ cauſa perhiberetur Artabaxes armenioꝝ rex, q finẽ eius belli e manu rapuiſſet Antonii cum e media. vi. & x. millia equitum adducens, qui Parthoꝝ in morẽ armati cum eiſdẽ pugnarẽ ſoliti eſſent & Romanis Parthos inſequẽtibus facile eos ſeq & debellare potuiſſent totiens in illos inſurgere & audacia uti recuſaſſet certatim ut ab eo pœnas exigere hortabãtur. Verum ille aſtutia uſus nihil de ꝑfidia queſtus eſt, nihil a ſolito honore, aut conſuetudine omiſit, exercitu imbecillo adhuc atq; egeno rerum omniũ. Poſterius cum in Armeniã iterum diuerteret multis ſuaſionibus, ac blãditiis ad ſe allectũ tandẽ cœpit, & uinculis iniectis in Alexandriã deductum in triumpho habuit. Quæ res potiſſimũ Romanos mœſtitia affecit cum optima & ꝓcipua patriæ ſuæ monumẽta Cleopatræ gratia Aegyptiis impartiri cernerẽt. Verũ hæc poſterius. Secuta eſt deide inter Medoꝝ Parthorũq; reges diſcordia quædã quæ principiũ, ut aiunt ex Romanoꝝ ſpoliis aſſumens ſuſpitionẽ amittendi regni, & pauorẽ medo attulit. Nũciis itaq; ad Antoniũ miſſis in auxiliũ uocare cœpit cum omnibus copiis ſuis ad bellũ pollicitus adeſſe. Ob quæ magnã in ſpem adductus eſt Antonius cũ hoc amico ad ſuo

Parthi .xviii. prælíis ſuꝑati.

Triũphus Antonii in Alexãdria

Origo diſcordiæ inter Medos & Parthos

perandos Parthos indigere uideretur equitū & ſagittarioꝝ deſtitutus copia, quem ad ſe gratia potius & amore q̄ preci bus inductū crederet. Armeniā itaq; denuo inuadere & medo circa Araxē fluuiū cōgreſſus, bellum agere decreuit. Verum Octauię & Cleopatrę neceſſitudinibus adductus, æſtatis temporibus ad Medū proficiſci, q̄q̄ Parthi, ut ferebatur inteſtinis agitarētur ſeditionibus, ſtatuit. Ad hunc igitur denuo profectus in amicitiā pellexit. Cumq; filiā eius infantem uni ex Cleopatrę filiis uxorē deſpōdiſſet domū reuerſus ad ciuile bellū conuertit animū.

Appiani Alexādrini ſophiſtæ Romanoꝝ liber finit, qui Parthicus inſcribitur. Traductio. P. Cādidi.

Appiani Alexādrini ſophiſtę Romanoꝝ liber incipit, qui Mithridaticus inſcribitur. Traductio. P. Cādidi.

ROMANI IGITVR Bithynios & Cappadoces & quæcūq; illis finitimæ nationes Euxinum pontū incolunt Mithridati per duos & .xl. depugnātes annos ſibi ſubegere, eodē quoq; bello Ciliciā minime antea illis parētem, Syriāq; Phœnicē & inferiorem. Paleſtinā porro prouinciā & mediterranea ad Euphratē uſq; fluuiū quæ Mithridatis imperio neutiq̄ parue rant, impetu quodā eius uictoriæ ſibi uendicarūt, & tributa qbuſdā ſtatim, nōnullis denuo impoſuerūt. Paphlagoniā autē

Bithynii. Cappadoces.

Regiones uictę a Romanis.

& Galatiã, Phrygiãq; & propinquã Phrygiæ Myſiã, & ſu per has Lydiã Cariã & Ioniã & quæcũq; aliæ Aſiæ prouinciæ circa Pergamũ ſunt, ueterẽq; Græciã & Macedoniã deuicto Mithridate ſtatim imperio ſuo ſubiecere, ac pluris mis earum nondũ quicq̃ perſoluentibus impoſuere tributa. Quãobrẽ hoc uel ingens bellũ mihi licet arbitrari, & uictoriam ab illo partam magnã exiſtimare. Præſidẽtẽ quoq; illis bello ducẽ Pompeiũ uſq; in hanc diem merito appellari magnum multitudine gentiũ ac populorũ quos uel recepere ipſi uel amiſere, & longitudine tẽporis quod p. xl. & amplius annos geſtũ eſt. Audacia præterea ipſius regis, ac tolerantia quẽ in omnibus potẽtẽ experti ſunt, cuius imperio naues quadringentæ ex propriis ſuberant, equitũ qnquaginta, peditum ducẽta & qnquaginta millia, machinarũ ac omnis bellici inſtrumenti par potentiæ eius ſumma. Depũgnabãt autem cũ eo reges Dynaſtæq; Armeniæ, ac Scytharũ, q circa Pontum incolũt, ſupraq; Mæotidẽ paludẽ, & ab illa ad Thraciũ Boſphorũ nauibus uehũtur contra Romanos, eo potiſſimũ tempore acri inter ſe bello diſcidentes, & Iberiã qui in eos cõcitaret emiſerat, & cũ Celtis fœdus amicitiãq; inierat, ita ut in Italiã omnia pdatoribus referta ab Cilicia ad Herculeas uſq; colũnas maria inqetarentur, eaq; ſeparata & impmeabilia ad nauigandũ fierẽt ciuitatibus & famẽ & plurimũ laboris adũcerẽt. Oino nihil homini poſſibile omiſiſſe uiſus eſt uel agẽs uel cogitans, ut hic maximus rerũ motus ab oriente in occidẽtẽ uniuerſos, ut ſic dixerim moleſtia afficeret, uel bello iplicitos, uel auxilia ferẽtes, uel latrociniis impendẽtes operã uel bello ipſi finitimos. Tam ingens hoc bellũ fuit, ac tam uariũ, & ad maxia demũ finiẽs extulit Romanos, ut imperii termi os ab occidente ad fluuiũ pduxerint Euphratẽ.

Pompeius magnus cur.

Mithridatis potẽtia

Diuidere uero hæc ipſa ꝑ nationes haud facile eſt quęq; ſi-mul geſta ſunt, & inuicē cõnexa. Quæ uero diſtinguere no bis licet per partes explicabimus. Thraces græci eos exiſti-mant, qui cum Rheſo ad Ilion pro Troianis caſtra habuere. Rheſo deinde noctu a Diomede interfecto, queadmodũ ab Homero carminibus ꝑſcriptũ eſt fugientes ad ponti oſtia quę arctiora in Thraciã ſunt quoſdã deſtitutos ratibus in ea tel-lure conſediſſe, eamq; partē tenuiſſe, quæ Bebrycia appella-batur. Quoſdã tranſgreſſos ultra Bizantiũ & Thraces qui Bithynii dicũtur prope Bithym habitaſſe fluuiũ. Fame deīde compulſos in Bebryciã rediiſſe & Bithyniã pro Bebrycia a fluuii nomine iuxta quē incoluiſſent nominaſſe. Eius uero ap pellationē nulla ratione cum tēpore ab illis immutatã cũ pa rum admodũ Bithyniæ nomē a Bebrycia uideatur differre hoc multi iam exiſtimãt. Alii uero Bithym. Iouis & Thra-cis filiũ eoꝝ regē primũ extitiſſe, & utriuſq; appellationē utriq; terrę nomē inditũ. Huiuſmodi de Bithynia referre ui ſum. Quæ uero ad Romanos ꝑtinēt q eam rexere prouinciã duos & .xl. deinceps annos res geſtas expediã. Sic. n. mihi ma xime recenſere opus eſt eoꝝ facta ꝑſcribenti. Pruſias cognos-mine Cynigus cui Perſeus Macedonũ rex ſororē eius uxorē dederat cum nõ multo poſt Perſeus idē Romaniq; ad inuicē belligerarent neutrã partem ſecutus eſt. Capto demũ Perſeo ad Romanoꝝ duces peruenit ueſte amictus Romana quã togã appellant, & calciamēta gerens Italica raſo capite pilea tus, quo more, nõnulli, libertati redditos ex decreto iceſſiſſe memorãt cũ alias facie turpis eſſet ac corpore ꝑbreuis. Itaq; ad Romanos delatus Romanis uerbis ſe eorum libertum profeſſus eſt. Cum riſum excitauiſſet omnibus, Romã miſſus etiã ridiculus multo magis habitus ueniã tandē impetrauit.

Bithyniorum hiſtoria.

Perſeus a Romanis captus.

Senatus legatio ad Pruſiā.

Sequēti deinde tempore Attalo effectus hoſtis eius q circa
pergamū Aſiam regebat, Aſiaticā ingreſsus eſt prouinciam.
Quæ Romanoꝝ audiens Senatus ad Pruſiam legatos mi-
ſit, qui eum monerent ne in Attalū eoꝝ ſocium atq; amicū
bellū gereret. His cum minus ille paruiſſet, legati ex man-
dato eum monere ut ſenatui morē gereret, & cū mille dūta-
xat eqtibus ad fines ex fœdere impoſitos accederet. Illic.n.
Attalū pari equitū numero illum expectare. At is ſpreto At-
talo ex ſuoꝝ paucitate ratuſq; ex inſidiis facile eū detinere
poſſe legatos antecedere iuſſit, quaſi cū mille ſecuturus. Vni-
uerſo deīde ſublato exercitu ueluti ad pugnā profectus eſt.
Itaq; cum Attalus legatiq; aduentū eius præſenſiſſēt, & in
fugā ut quiſq; potuit abiiſſēt, ille ꝑtermiſſis iis qui Romano-
rum uaſa deferebāt, cæteros inſecutus eſt. Interceptoq; op-
pido quod Niciphorium appellatur funditus euertit, naues
porro quæ in eo fuerant incendit. Attalū quoq; in Pergamū
delatū obſidere ꝑgit, quoad hæc intelligentes Romani alios
denuo miſere legatos, qui pro damnis quæ Attalo idem in-
tuliſſet ſatisfactū iri iuberent. Tunc uero pauefactus Pruſias
mandatis paruit, copiaſq; abinde ſuſtulit, mulctā quoq; le-
gatis ſtatuentibus. Attalo ꝑſoluit, naues ſtatim uiginti cata-
phractas, argentiq; talenta quingēta in tempore pollicitus.
Erat is ob crudelitatē fere omnibus exoſus ſuis. Nicomedes
autem eius filius a Bithyniis ſummo honore colebatur. Qua
ex cauſa ꝑmoleſte eius præſentiā ferens Pruſias Romā ubi
uitam duceret ire iuſſit. Certior deinde factus filiū a Ro-
manis plurimū diligi, & in honore haberi ſenatui ſuppli-
care inſtituit, eum a pecuniis quas Attalo deberet, liberum
eſſe ſineret. Minā autem legatū hac de re ad Senatū mittit,
cui ita imponit, ut ſi, quæ petit a Senatu impetret nihil in

filium

ſilium eius moliatur. Sin uoto decidiſſet Nicomedē intra urbem conetur occidere. Rates illi ob hoc nōnullas deſtinat, milites prætereà uſq; ad duum milliū numerum. Cum mulctæ remiſſio a Senatu repudiaretur, nam Andronicbus ex aduerſo Attalo ſubmiſſus mulctā a legatis inditā rapina inferiorem eſſe pdicabat. Nicomedē porro aggredi inſtituēs cū omni diligētia munitū circūſpiceret addubitare cœpit. Itaq; iuuenē interficere non auſus, in Bithyniā ob timorē redire deſtitit. Protracta diutius in urbe mora tandē cū Nicomede in colloquiū uenit. Inſidias Pruſię cū eo ſtruere aggreditur. Andronichū Attali legatū ad rem cōficiendā comitē accerſit, q Nicomedē ut in Bithyniā induceret ſuaderet Attalo. Illi ſe inuicē in oppido quodā mediterraneo, quod Bernice appellatur expectātes ueſpere nauē igreſſi, quæ facere opus eſset meditantur, deinde nocte nondū peracta diſceſſere. Cū illuceſceret Nicomedes purpurā indutus regiā diademate capite ipoſito nauē egreditur. Andronichus obuiā illi factus ac regē appellans cū eqtibus quingētis, quos ſecū habuit antecedere ſuadet. Minas aduentū Nicomedis tum primū ſentire ſimulās inter duo mille quos agebat ueluti pauidus ferebatur, & ſermone prolato duobus inqt regibus uno in prouincia exiſtente, aduenīēte altero neceſſe nobis arbitror cōſulere cui melius ſtatuendū ſit, & quæ futura ſunt uiciſſim prouidere tanq̄ de ſalute noſtra cogitātibus, cui bene prouiderimus pſcrutātes quis eorū dignius regno præſit. Ille quidem ſenex eſt hic iuuenis. Bithynii illū odere hūc amplectūtur, quē Romanorū etiā primores charū habēt, & Andronichus iam illi fauens Attali ſocietatē uidetur polliceri magno pſidētis impio & Bithyniis finitimi & plurimū cum Pruſia bellū gerat. Hæc inquiens Pruſię crudelitatē una detegebat

Simulatū attēde hominem.

quæq; in omnes ſuperbe impieq; feciſſet. Cõmune præter hæc Bithyniorum in illum referebat odium adeo, ut Pruſiæ iãpridem infenſos & regnũ eius deteſtantes ad Nicomedem facile traduxerit, & ſimul dicens hic rex ſecundus nobis cum Andronicho duobus millibus ſtipatus eũ ſequebatur. Attalus iuuenẽ perlibenter accepit. Pruſiãq; adhortatus eſt ut ciuitates quaſdã ad inhabitandũ, regionem prçterea ex qua reditum percipere poſſet filio traderet. Pruſias regnum omne Attali ſtatim dare ſe dixit, cuius cauſa, ut Nicomedi acquireret in Aſiam ueniſſet. Hæc fatus Romã nõnullos ex ſuis miſit, qui Attalũ ac Nicomedẽ accuſarent, eoſq; in iudiciũ accirent. Qui aũt cũ Attalo fuere ſtatim in Bithyniã pfecti ſunt, qbus uenientibus paulatim Bithynii ad eos defluxerunt. Pruſias nemini fidens, Romanos quoq; ab his inſidiis liberaturos ſe arbitratus Thracẽ quendã elegit qui Thraces quingentos

Nicea. in unũ cõgregans ſolus corporis ſui curã ageret. Ipſe in arcẽ quæ in Nicea eſt aufugit. Romanorum igitur prætori q in urbe fuerant nõ ſtatim Pruſię legatos in ſenatũ duxit quo Attalo morẽ gereret. Cum aliquando induxiſſet, & ſenatus prætorem ipſum legatos eligere mãdaſſet qui finem bello imponerent tres uiros elegit, quorum unus lapidẽ caput ſaucius, fœdas præferebat cicatrices, alius podagra laborabat, tertius

Cato cenſorinus. ſtultior haberi conſueuerat. Quãobrem Catonẽ legatos contemplatum dixiſſe ferunt ſenatum legationem emittere, quæ ratione pedibus capiteq; careret. Legati igitur in Bithyniã delati ut bello finem imponerent utriſq; mandauere. Nicomede uero & Attalo parere illis uelle reſpõdentibus, Bithynii præterea percepta re Pruſiæ crudelitatem ulterius ſuſtinere non poſſe clamitabant, maxime cũ eorum odium ex pluriuum querelis iam illi uulgatũ eſſet. Ea ex cauſa legati quod

hæc Romanis nondum inoteſcerent infecta pace ad ſuos re-
diere. Pruſias deſperatis Romanoꝝ rebus quibus potiſſimum
fiderat nullius expectata ope, in Nicomedem profectus eſt ut
urbe intercepta, iis qui in eum inſurrexerant, bellũ gereret.
At illi rege prodito portas cõtinuo reſerant. Nicomedes ſubin
de cũ exercitu ingreditur Pruſiã uero Iouis templũ cõfugere
nitentẽ nõnulli a Nicomede iuſſi interficiunt. In hũc modũ
Nicomedes Pruſiæ loco Bithynioꝝ regnum adeptus eſt. Cui
deinde functo rebus humanis Nicomedes eius filius cognomi
ne Philopater impio ſucceſſit Romanis regnũ ueluti paternũ
illi ſtatuentibus. Quæ igitur ad Bithynios ꝑtinent huiuſmodi
fuiſſe cõſtat, quæ haud inutilia arbitror, ſciũt eſſe. Alterius
autem Nicomedis filius ex teſtamento regnũ Romanis dere
liquit Cappadociæ ante Macedones qui imperarint neutiq̃
aperte poſſum dicere, an ipſi proprio potiti ſint imperio, an
Dario potius paruerint. Alexander quippe dicitur cũ in Da
riũ deduceret principes eaꝝ gentiũ ſub tributo reliqſſe. Sic
urbem Amiſum genus Atticum in Democratia ueluti patria
ipſis politia ſtatuiſſe. Hieronymus nec has qdẽ nationes atti-
giſſe eũ ſcribit, uerũ ſupra maritima Pamphyliæ & Ciliciæ
ꝓgreſſum aliud in Dariũ tenuiſſe iter. Perdicas deinde qui
ab Alexãdro Macedonibus præfuit Ariarathem in Cappado
ciam mouentẽ uel ab eo potius deficientem ſiue ut illius re-
gnum Macedonibus acquireret bello cœpit eũq; ſuſpendit,
nationibus illis Eumenẽ Cardianum præfecit. Eumene dein-
de interfecto cũ Macedones hoſtem illum iudicaſſent. Anti-
pater poſt Perdicã, regionis, quæ ſub Alexandro olim fuerat,
curã agens, Nicanorẽ Cappadociæ Satrapẽ inſtruit. Macedo
nibus nõ multo poſt inter ſe diſſidẽtibus Antigonus Laome-
donte regno pulſo, Syriæ præfuit. Mithridates huic adhæſit Laomedõ.

uir genere Perſaꝝ regio. Ferunt Atigonũ per ſomniũ exiſtimaſſe agrũ ſe auro ſerere. Mithridatẽ deinde aurũ metentẽ in Pontũ receſſiſſe. Qua ex cauſa illũ capiẽs interficere conatus eſt. Ille cũ ſex dũtaxat equitibus aufugit, & locũ quẽdã Cappadociæ muniẽs multis illuc cõfluẽtibus Macedonũ incuria Cappadociã finitimaſq; circa pontũ tenuit natiões. Poſtremo imperiũ in maius propagatũ, filiis tradidit, quod uiciſſim unus ab alio ſuſcepit uſq; ad ſextũ a primo Mithridatẽ q cũ Romanis bellum geſſit. Huius itaq; generis Cappadociæ, ac ponti reges cũ extiterint facile erit exponere, quẽadmodum eoꝝ regna diuiſerint, & q Ponto, qui ue Cappadociæ p̃fuerint. Primus igitur ex his Romanis amicitia cõiunctus, naues quaſdã in Carthaginẽſes, ac belli p̄modicã p̃ſtitit ſocietatẽ rex Ponti Mithridates, Euergetus cognomine, q Cappadociã quaſi ſibi alienã excurrit. Huic ſucceſſit filius Mithridates Dionyſius cui Eupater fuit cognomẽ, quẽ Romani excedere Cappadocia iuſſere. Ariobarzane ad eos cõfugiente & digniore illis uiſo q Cappadociæ p̃eſſet, ſiue quod Mithridatis regno in maius adaucto, nõ nihil uererẽtur, & in plures eã diuidere optarẽt, & is qdẽ ſucceſſit in regno. Nicomede aũt Nicomedis Pruſiæ ueluti paterno in regno a Romanis Bithyniæ præſidere iuſſo Socrates fratrẽ Nicomedis eius q Chriſtus dicebatur cũ exercitu in eũ miſit, eoq; mo-

Socra.rex. do Bithynioꝝ principatũ Socrates ad ſe tranſtulit. Per idẽ fere tẽpus Miſtralus & Bagoas cõtra Ariobarzanẽ q a Romanis regno p̃fectus fuerat in Cappadociã ducẽtes Ariarathẽ regẽ p̃fecerũt. Romani Nicomedẽ ſimul & Aribarzanẽ in regnum una reduci ſtatuerũt, & legatos hac de cauſa ad illos miſerũt, qbus Manius Atilius p̃erat, aſſumereq; ex itinere a Lucio Caſſio q circa Pergamũ caſtra hẽbat & exerci-

tũ pmodicũ ducebat, & ab Mithridate Eupatro auxilia iuſſerũt. Sed is qdẽ qđ Cappadociã ſibi abſtuliſſent Romani ac Phrygiã, cõqueſtus queadmodũ Græcis literis perſcriptũ eſt nihil fauoris illis pſtitit. Caſſius aũt & Manius Caſſii copiis plures alias ex Galathis Phrygiiſq; adiicietes. Nicomedẽ in Bithynię, Ariobarzanẽ uero in Cappadociæ reſtituere regna. Et cũ uterq; Mithridati eſſet finitimus una cõuenerũt, regionẽ eius ĝprimũ excurrere eumq; in bellũ puocare, ſatis ſiſi Romanos auxilio illis affuturos eſſe. Formidabat tñ p ſe qſq; cũ finitimi illi eſſent, tanti belli ſubire principiũ. Mithridatis in primis ueriti potẽtiã. Inſtãtibus aũt legatis Nicomedes multas in parãdis auxiliis, ducibus, ac legatis dediſſe pecunias, plures ẽt debere cauſatis, ãpliores pterea a Romanis qui eũ ſequebãtur mutuo ſumpſiſſe ueluti coactus, in Mithridatis regionẽ mouit exercitũ, & uſq; ad Amaſtrẽ pgreſſus urbẽ uniuerſam depopulatus eſt nemine uel phibẽte illũ uel aduerſum occurrẽte. Quippe Mithridates q̃q̃ paratas copias hẽret, ultro ceſſerat plurimas iuſtaſq; belli occaſiones in illũ præparans. Reuerſo deinde multis cũ ſpoliis Nicomede Mithridates Pelopidã ad Romanorũ principes ac legatos deſtinat ſatis cõſcius eos ſibi aduerſos eſſe & huiuſmodi inſultus cãm ab illis pceſſiſſe. Diſſimulãs adhuc igitur, & plures ſimul & honeſtas huius belli pferẽs occaſiões paternę ſocietatis & amicitiæ memoriã illis ptulit, quarũ cauſa Phrygiã & Cappadociã ſibi ablatas fuiſſe qrebatur, cũ altera pgenitorũ ſuorũ cõtinue fuiſſet & a parẽte ſuo tenuo ſuſcepta, Phrygia in uictoriæ ſignũ cõtra Ariſtonichum ab impatore Romano pbita nec cõmode admodũ pecuniis impatori ipſi traditis, & nunc inquit Nicomedẽ introitũ ponti ſibi intercludentẽ, omnẽq; regionẽ ad Amaſtrã, urbẽ uſq; populantẽ prędamq;

Origo belli Mithridatici.

Amaſtris urbs.

Ariſtonicus.

illã abducẽtẽ quã optime noſtris, uidere negligitis cũ ad offe-
renda auxilia nec debilis rex meus ſit, nec imperatus. Cete-
rũ uos teſtes earũ rerũ quæ in cõſpectu ueſtro geſtæ ſunt ex-
pectat. Ex quo igitur affuiſtis & uidiſtis omnia hortatur uos
Mithridates amicus & ſocius amicos ſibi pariter & ſocios,
ſic.n.fœdera inter utroſq; iacta teſtãtur, ut ſibi a Nicomede
iniuriã paſſo uel opẽ afferatis, uel ab eo inferri ꝓhibeatis. Sic
ille effatus eſt. Nicomedis deinde legati ex aduerſo illi aſſiſtẽ
tes ita fari cœpere. Mithridatem iãpridẽ Nicomedi inſidias
ſtruẽtẽ Socratẽ cũ exercitu in regnum eius induxiſſe q̃eſcẽte
illo, & quæ maiorꝶ ſuorꝶ olim fuerãt iuſte poſſidẽte, & hæc
a Mithridate in illũ geſta eſſe, quẽ uos o Romani Bithyniorꝶ
regẽ eſſe uoluiſtis. Liquet igitur nõ magis in uos q̃ in uos ab
illo tẽtatũ eſſe. Hic etiã iubẽtibus uobis ne a regibus in Aſia
exiſtẽtibus Europæ inferretur bellũ, magnã cherroneſi inua-
ſit partẽ. Et hęc ſunt in uos cõtumelię, & temeritatis ac diſ-
fidẽtię eius opa. Apparatus uero tã ingẽtes quaſi ad magnũ,
& deliberatũ iã ab eo bellũ inſtituti ꝓpriorꝶ exercituũ uideli
cet ac ſociorꝶ Thracũ Scytharũq; & aliarꝶ ſibi finitimarum
nationũ, & iã cũ Armeniis coniugia cõtraxit, ac in Aegyptũ
& Syriã præmittit ex ſuis reges ad amicitiã alliciẽs ac ſocie-
tatẽ. Naues illi adſunt cataphratę numero trecẽtæ tamẽ alias
inſtruit, gubernatores ulterius & nautas in Phœniciã miſit
& Aegyptũ. Quę q̃dẽ nõ in Nicomedẽ tot ac tãta ſed in uos
o Romani molitur Mithridates inſaniẽs, nũc quod Phrygiam
ſubdole largitionibus extortã ab imperatore ueſtro tãq̃ inde
bite poſſeſſã deponere iuſſiſtis, ꝑgrauiter etiã ferẽs Cappado
ciã a uobis Ariobarzani traditã ueritus ſucceſſus ueſtros &
occaſiõe ꝓpoſita cõtra uos apparatus inſtruens ut aliq̃d uobis
queat iponere, Sapiẽtũ q̃ppe eſt non expectare quoad ſe uobis

profiteatur hoſtẽ,ſed ad opa eius potius q̃ ad uerba adhibere animũ,neq; ſub amicitiæ figmẽto latitãti ueros & pbatos tradere amicos neq; indiciũ ueſtrũ quo nobis regna decreuiſtis debilitari ſinere ab hoie nobis pariter uobiſq; inimico. Hæc Nicomedis legati retulere. Ingreſſus deinde in Romanorũ cõciliũ Pelopidas de iis quę a Nicomede prius geſta ſunt denuo cõqueſtus eſt, & ut indiciũ ſuũ promerent efflagitabat. Hæc enim aiebat ante oculos ueſtros geſta ſunt o Romani Mithridatis regione uaſtata, interclufo mari, præda tã ingẽti abacta nõ uerborũ circuitione opus eſt neq; indicio, ſed uos iterũ precamur ut uel facta phibeatis, uel Mithridati iniuriã paſſo feratis auxiliũ, uel hoc ſaltẽ ultimũ o Romani ne ſe ulciſcentem uelitis prohibere ſed utriuſq; labori cedere. Hæc Pelopida longioribus uerbis repetente uiſum eſt ut plurimum Romanorum ducibus auxilia præbere Nicomedi, eorum tamẽ cõtentionibus per diſſimulationẽ adhibebãt aures. Cæterũ ob ea quæ a Pelopida relata ſunt, erubeſcẽtes amicitiã uidelicet cũ Mithridate ex fœdere adhuc pmanere, quẽadmodũ illi reſpõdere addubitabãt. Maturo deinde conſilio in hũc modum retulere, Neq; Mithridatem quicq̃ indebite perpeti a Nicomede uolumus, neq; Nicomedem ab eo debellari patiemur. Non enim utile Romanis arbitramur Nicomedi damna inferre Mithridatem. Hæc effati Pelopidã reſponſionis ambiguitati contradicere uolentẽ emiſere concilio. Mithridates igitur tanquã a Romanis aperte iniuria affectus eſſet, Ariarathem filium cũ magna manu in Cappadocię regnum mittit, quod ſtatim expulſo Ariobarzane ſuſcepit. Pelopidas ad Romanos iterum reuerſus in hunc modum effari cœpit. Quæ Mithridates a uobis iniuria affectus patienter tulit, cum Phrygiam ac Cappadociam illi abſtuliſſetis audiuiſtis.

Iterata Pelopidæ q̃rela.

Qui uero dāna a Nicomede paſſus ſit intuētes negligitis amí citiā & ſocietatē offerentibus nō tāq̄ accuſantibus apud nos ſed reus potius reſpōdetis minime cōducere aientes Romanorū rebus dāna Nicomedi inferri ueluti iniuria affecto. Vos igitur hoc cōmmuni Romanoꝝ in Cappadociā danno cauſam præbuiſtis. Propter uos.n.a quibus adeo deſpecti ſumus cū in hunc modū ſophiſtica reſponſione ſperneremur. Hoc egit Mithridates & legatos cōtra nos ad ſenatū ueſtrū mittit, in quo nobis reſpōdentibus adeſſe pollicetur, nec quicq̄ in peius uertere, neq̄ principiū tanti belli ſine cōmuni Romanoꝝ cauſa ſuſcipere. Intelligētibus ipſis Mithridatē patrio prçeſſe regno, cuius magnitudo uiginti ſtadioꝝ millia amplectitur pluresq̄ alias finitimas tenere regiones, Colchos gētē Arimanā, Grçcosq̄ ſupra pontū habitantes, & barbaros quicunq̄ ſupra illos ſunt, amicis præterea ad mandata paratis uti poſſe Scithis, Tauris, & Baſtarnis. Thracibus quoq̄ & Sarmatis & uniuerſis circa Taniā & Hiſtrū & paludē Meotidē incollentibus, cui Tobanes Armenius ſocer eſt, & Arſaces Parthorū rex amicus. Nauiū prçter hçc multitudo in prōptu eſt, aliaſq; de nouo inſtruit. Apparatus uero ad hæc oia abeūde adſunt.

Magnum imperiū.

Minime ementiti ſunt nobis q̄q̄ calūniantes Bithynii de iis q in Aegypto & Syria ſunt regibus, quos nō ſolum nobis opus eſt ſi bellū fiat aliis adiacere, ſed etiā a uobis nuper poſſeſſam Aſiā, Grçciā Lybiā multaſq̄ Italiæ partes, quç auariciā ueſtram ferre nequeūtes in deſinendi uobiſcū prçlio decertant, huic bello inſerere, qd modū diſponere potentes Mithridati inſurgitis Nicomedi & Ariobarzani per partes auxilia mittentes & profitemini nobis amici eſſe & ſocii & ita reſpōdetis, deinde ut hoſtibus utimini. Afferte igitur ſi qd ob cōmiſſorū pœnitētiā eligitis, uel iniuriā amicis ueſtris ne a Nicome

Verba minatoria Pelopidæ.

de inferri ſinite. Sic.n.facietibus nobis auxilia contra Italos regē noſtrū latu pollicemur uel apparentē ſaltem amicitiam diſſoluite uel Romam ad iudiciū cōtendamus una. Sic Pelopidas elocutus eſt. Hi aūt inſolentius illū loq arbitrātes Mithridatē a Nicomede & Cappadocia abſtinere iperāt, ſe ſtatim Ariobarzanē in eam reducturos eſſe. Pelopidā inſup ab exercitu cedere iubēt, nec ulterius ad eos reuerti niſi in iis quæ mādata eſſent pmaneret rex. In hūc modū igitur tulere ſententiā & diſcedēti abinde Pelopide cuſtodiā exhibuere ne quēpiā in itinere puerteret. Quibus pactis cōſilia tanti belli neutiq expectātes, aut ut populo nota fierēt exercitū ex Bithynia & Cappadocia, nec nō ex Paphlagonia & Galatis q in Aſia ſunt ſtatim mouēt. Ve quia proprius ipſis exercitus aderat, quem Lucius Caſſius Aſiæ procōſul retinebat & oēs ſocio uires in unū conuenerāt diſpartitis copiis unuſquiſq caſtra ponit, Caſſius Bithyniæ & Galatiæ in medio. Manius per inferiora Bithyniæ Mithridatē uerſus Appius præfectus alius ſupra Cappadociæ montes copias ſiſtūt eqtes bis unuſ ōuiſq, a pedites uſq; ad quadraginta milliū nume. Supuenerat & claſſis illis q Minutius ruffus circa Bizātiū, & Caius Popilius adduxerant pōti introitum obſeruātes. Aderat porro & Nicomedes rex peditū qnquaginta, equitū ſex millia ſecū ducēs. Tātus illis exercitus in unū coactus affuit, Mithridates uero ex ppriis peditū ducēta, eqtū quingēta millia habuit parata, naues cataphractas trecētas, dierotas centū, ceterrū quoq ingentem apparatū Duces illi copia Neoptolomus & Archelaus ad inuicē fratres fuere qbus ut plurimū ipſe aderat. Auxilia quoq ducebant Arcathias Mithridatis filius ex minore Armenia equitū decē millia, & Dorilaus in Phalangem cōſtituta. Craterus aūt cētū &.xxx.currus habuit. Tam

Minutius Ruffus.

maximus utriſq; apparatus fuit. Feruntur ſe mutuo tum pri-
mum ṗlio immiſcuiſſe Mithridates, ac Romani olympiade
octuageſima ſupra centeſimã. Patẽtibus igitur campoꝝ ſpa-
ciis iuxta Amneũ fluuiũ ſe adinuicẽ intuentes Nicomedes,
ac Mithridates duces inſtruxere aciẽ, Nicomedes ſuos edu
xit omnes. Neoptolemus & Archelaus expeditos dũtaxat,
& quos Arcathias ducebat equos, nõnullos ṗterea ex cur-
ribus. Et iam phalanx ꝓcedere cœpat cũ paucos ex ſuis ad
tumulũ quẽdã petroſum campi in medio ṗmittũt, ne a Bithy
niis numero ſupioribus, circũueniri poſſet, quos cum emulo
depulſos intueretur Neoptolemus, ueritus ne eodẽ periculo
circũueniretur, ſubito in auxiliũ aduolat, Archatiã una inuo
cans, Nicomedes hæc contẽplatus ex aduerſo occurrit. Fit
hoc in loco ṗliũ ingẽs, ac cædes. Inſtante itaq; Nicomede,
Mithridatis milites fugã capeſſũt, quoad Archelaus ab dex
tro cornu ꝓgreſſus pſequẽtes inuadit. Illi aũt in eũ cõuerſi
ſunt. At is paulatim retroceſſit, ut Neoptolemi milites ex fu-
ga reuocaret. Cũ uero abũde id factũ intelligeret, ſe ſubito cõ
uertit, ac currus in Bithynios falces deferẽtes cũ impetu im
mittit, eoſq; cõcidere, ac ſecare cœpit, nõnullos in duas, alios
in plures diuidẽs partes, quæ res Nicomedis exercitũ uehe-
mẽtiſſime cõterruit, cũ hoĩes ſe laceros, aut in plures deſe-
ctos partes, aut falcibus appẽſos ſpirãtes adhuc intuerẽtur.
Aſpectus igitur magis, ac nouitas, q̃ pugnę uis ordies in unũ
cõfuderat. Cõturbatis illis Archelaus a fronte, Neoptolemus
& Arcathias a fuga reuertẽtes a tergo inſtãt. Illi ſe inuicẽ
tutãtes tandẽ in utroſq; ruũt. Cęterũ cũ diutius iſtarẽt, Ni-
comedes una cũ cæteris in Phalagoniã fuga abiit, Mithri-
datis phalãge nõdũ ꝓgreſſa ad bellũ. Capta Nicomedis caſtra
& quęcũq; in illis fuerãt tũ captiuoꝝ multitudo abacta, quo-

Mithrida. militũ fuga

Currus falcati Mithridatis. Bithyniorũ ſtrages a curribus edita.

oẽs Mithridates ꝑlata pietate exhibito et uiatico ſolutos ad ꝓpria iuſſit remeare, humanitatis opinionẽ ꝓferens hoſtibus quod opus Mithridatici belli primũ fuit, & Romanoꝝ aios maxie cõfregit, quaſi ꝑteruia potius ꝙ cõſilio ducti, ſine om niũ cõſenſu tm̃ ꝑlii diſcrimẽ adiiſſẽt. Pauci qdẽ plures ſupa uerãt nõ ulla locoꝝ fœlicitate aut errore hoſtiũ, cæteꝝ uir tute imperatorẽ & militũ ꝓbitate uſi. Nicomedes igitur cum Manio caſtra iungit. Mithridates ſupra montẽ Scorobã ſe lo cauit, q Bithynioꝝ Põtiq; regionis ſeruat fines. Interim ꝓcur ſores eius circiter cẽtũ ex Sauromatis octingẽtis Nicomedis eqtibus obuiã ꝓgreſſi nõnullos capiũt quos uiciſſim Mithri dates exhibito uiatico in patriã reuerti iuſſit. Maniũ uero fu gientem Neoptolemus & Nemanes Armenius circa primũ Parchiũ locum hora ſeptima cõprehendũt & accedentẽ ad Caſſiũ Nicomedẽ in pugnã cõpulerũt, equitũ quatuor millia peditum in decuplo amplius deducentẽ, ex quibus circa de cem millia cæſa ſunt, trecenti fere capti, quos ut prius ad ſe ductos Mithridates quo militũ gratiã apud hoſtes merere tur, liberos eſſe iuſſit, Maniũ cum exercitu interceptus eſt, uerum fugiens ipſe ſupra Gargarũ fluuiũ inſtante nocte ab altera parte tranſgreſſus in pergamũ euaſit. Caſſius & Ni comedes & qui cum illis fuere Romanoꝝ legati ad Leon tum caput peruenerũt qui totius Phrygiæ munitiſſimus locus eſt. Militabat & cum ipſis multitudo ingens qualẽ non mul tos ante in unũ collegerat, fabroꝝ, agricolaꝝ & priuatoꝝ quos ad bellum inſtruebant Phryges quoq; illis addiderunt. Veriti itaq; utriq; moleſtiã afferre uiris bellicoſis eos libe rantes retrocedere cœperunt. Caſſius in Apamiã exercitum adducẽs. Nicomedes autẽ in Pergamũ. Mancinus ſubinde in Rhodũ uenit. Quæ omnia intelligẽtes ii qui Ponti ingreſſũ

Gagarus fluuius.

Mithrida tis uicto ria.

obſeruabāt ſtatim receſſere, ac ponti clauſtra, naueſq; quas a Nicomede acceperant Mithridati tradidere. Ille congreſſu uno uniuerſum Nicomedis regnū ſibi uendicans ciuitates circūibat, eaſq; ad ſe aſciſcebat. Progreſſus deinde in Phrygiā in Alexādri hoſpitio cōmoratus eſt, felicitati ſuę aſcribēs quo in loco diuertiſſet Alexander in eodē quoq; hoſpitari Mithridatem, & his quidē Phrygiæ reſidua, Myſiam quoq; & Aſiam quæ Romani nuper poſſederāt inuaſit, & ad domeſticos præmittens Lyciā & Pamphyliā & quæcūq; uſq; ad

Laodices. Ioniā ſibi ſubdidit, Laodicibus porro circa Lyciū fluuiū ſibi

Q. Oppius aduerſantibus. Nam Romanoꝝ prætor Q. Oppius nomine equites nōnullos, ac milites mercede conductos ſecū habens urbem tuebatur, tibicē qui hæc diceret præmiſit regē Mithridatē Laodicibus ueniā polliceri ſi Oppiū ſibi traderent. Qua ex re ꝑmoti illi Oppii milites ſtatis liberant, ducē autē ipſum ad Mithridatē deſtināt non ſine riſu lictorē ſecū deducentē Mithridates nihil immoratus undequaq; ſolutū illū duxit Romanoꝝ imperatorē in captiuitate poſitū oſtentans omnibus. Nō multo poſt Maniū Atilium q̄ legationis & belli huiuſce potiſſimū cauſa fuerat intercipiens in aſino etiā uinctum iuſſit circūferri p̄cedente tibicine qui intuentibus annunciaret, hic eſt Manius, quoad in Pergamo os eius percuſſit auro auaritiā obiiciēs Romanis, Satrapas poſt hæc populis imponēs ad Magneſiū atq; Epheſum Mithylenaſq; delatus omnibus læte eum ſuſcipientibus. Epheſiis inſuper Romanoꝝ abolentibus imagines quaꝝ cauſa non multo poſt dedere pœnas, cum ex Ionia reuerteretur Stratoniciā cœpit, illataq; urbi cuſtodia etiam pecunia mulctauit. Formoſam præterea uirginē inter mulieres conſpicuus ſecum abſtulit. Cū Magneſiis Paphlagonibus & Lyciis aduerſantibus ad-

huc per duces proprios bellum geſſit. Hæc igitur a Mithridate gerebãtur. Romani cum primũ eius impetum ingreſſum ꝗ in Aſiam audiſſet exercitũ in eam mittere decernũt ꝗꝗ cõtentionibus pene inextricabilibus, & domeſtico in urbe uexarentur bello tota fere Italia per partes ab eis deficiente. Cõſulibus itaꝗ prouincias inter ſe ſortientibus Aſiæ principatus belluꝗ in Mithridatẽ Cornelio Syllæ obuenit. Cui ob pecuniaꝝ inopiã cum nihil ad bellũ conferre poſſet ex decreto ſtatuere, ut quęcũq; Numa Põpilius rex ad deorum ſacra olim contuliſſet ea uenui ſubiicerent. Tantaꝗ fuit tunc omniũ inopia & ad omnia contentio honoris, ut quædam ex ipſis uendere prauenerint, cum quibus libraꝝ auri nouem millia, in unũ congeſta ſunt, quod omne in id bellum ſubinde contulerũt. Interim Sylla uariis contentionibus diſtinebatur, quẽadmodũ a nobis ciuilibus in bellis ꝑſcriptũ eſt. Mithridates ex quo plurimus Rhodiis naues impeſuerat Satrapis urbiũꝗ primoribus ſecreto ꝑſcripſit, ut trigeſimã diẽ obſeruantes omnes pariter Romanos qui apud eos eſſent, & Italos eorũꝗ mulieres cũ pueris, & liberis qui Romani ſanguinis eſſe cenſerent interficerẽt, eoſꝗ inſepultos abiicerẽt. Bona autem eoꝝ cum rege diuiderent. Pœnã quoꝗ ꝑ præconem annũciari iuſſit iis, qui uel eos ſepeliuiſſent, aut alter occuluiſſent. Pręmia uero prapoſuit qui indicia tuliſſent, uel latitantes interfeciſſent. Seruis quidẽ ſupra dominos libertatem, debitoribus in fœneratores dimidiũ eius quo tenerentur. Et hæc qdẽ ſecrete omnibus a lege impoſita. Cũ adeſſet deſtinata cædi dies uniuerſam per Aſiã calamitatũ multiformes uiſebãtur aſpectus, quaꝝ nõnullas huiuſmodi fuiſſe conſtat. Epheſii eos qui in Arthemiſiũ confugerant ſtatuas complexos per uim detrahentes interfecerũt. Pergameni illos q

Cornelius Sylla.

Numa Põpilius.

Crudele mãdatũ.

in Eſculapii templũ ſe cõtulerant & abire recuſantes ſagit-
tis confecerũt q̃q̃ ſimulachris deoꝝ inhęrentes. Adramutani
ſi quos e uia fugientes deprehendiſſẽt inuadentes in mare
iaciebant eorũq; impuberes una ſubmergebant. Caunii ſub
Antiochi bello cũ Rhodiis tributarii effecti eſſent, & a Ro-
manis pauloante liberati Italos in templũ Veſtæ fugientes
e loco rapuerũt, & primũ quidẽ infantes in conſpectu ma-
trum necauerũt, deinde matres ſuper illos, nouiſſime aũt ui-
ros illis addiderũt. Traliani Theophilũ quendã ſerũ & agre-
ſtem hominẽ conduxere precio, qui uniuerſos in templo cõ-
gregatos cędere adorſus iis, qui ſtatuas amplexi eſſet abſci-
dit manus. Talibus igitur q in Aſia fuere Itali, ac Romanĩ
exagitabãtur cladibus, nec ſolũ uiri ſed mulieres & infan-
tes, eorumq; liberti, ſeruiq;, & quicũq; Itali cẽſerentur eſſe.
Qua ex re clare intueri licuit Aſiã non tam metu Mithri-
datis q̃ odio in Romanos ſic impie crudeliterq; deſęuiſſe.
Sed hi duplices ſuſtinuere pœnas, Mithridate nõ multo poſt
uarias illis inferẽte iniurias. Et Cornelio Sylla bello ſubinde
in eos inſurgente. Mithridates poſt hęc in Choũ claſſe de-
latus Chois ꝑgrate eum ſuſcipiẽtibus Alexandri filiũ eius q
Aegypto p̃fuerat ſecũ duxit, mulieriq; cũ pecuniis a Cleopatra
auia relictũ in Choo regiæ penes ſe habuit. Ex Cleopatræ
autem theſauris gazã plurimũ ornatũ p̃cioſoſq; lapides, ac
muliebrẽ mundũ, infinitãq; uim pecuniæ p̃miſit in pontũ. In-
terea Rhodii mœnia urbis, ac portũ munire adorſi machi-
nas illis impoſuerãt & quidã cũ ipſis ex Telmiſſis, Liciiſq;
pugnabãt, q cũq; Itali ex Aſia fugiſſent cũ illis ſe conimxe-
rant. Aderat & L. Caſſius Aſiæ ꝓcõſul. Aduenięte igitur cũ
claſſe Mithridate Rhodii euacuauere ſuburbia nẽ qd utile
relinqueretur hoſtibus. Demũ ad pugnam conuerſi naualem

Rhodioꝝ ꝓbitas & fides i Romanos.

quaſdā a frōte nōnullas a lateribus oppoſuere rates. Mithridates qnqueremi profectus in altū ſuis imperat, ut in mare cornua extenderent, deinde citato remigio hoſtes numero inferiores omni ex parte inuaderēt. Quod animaduertētes Rhodii ueriti ne ab illis circūuenirentur paulo poſt abiere. Inde fuga in portū delati oppoſitis clauſtris e mœnibus propulſabāt hoſtes. Mithridates diu cōmoratus cū aſſidue portum ingredi conatus ab īcepto fruſtraretur, pedites ex Aſia affuturos oppiri ſtatuit. Interim breues continueq; inter eos pugnæ gerebātur, qui ad mœnia conſtiterant, in quibus cum Rhodii ſuperiores euaſiſſent non multo poſt audacia repleti naues, quas in promptu habebant captato tempore in hoſtes mouent. Oneraria regis naui, uelo iter faciente Rhodiorū dicrota in eam mouit, aliiſq; hincinde in auxiliū affluentibus acre præliū exoritur. Mithridate autem excandeſcēte & nauium multitudine in eum inſurgeūte Rhodii nauigādi peritia ſcaphis circūuecti eos uulnerabant. Demū triremē uiris oneratā, plurimaq; ex nauibus ſpolia ferentes in portū redierunt. Inter hæc qnqueremē ab hoſtibus captā ignorantes ad inquirendā eam conuertūtur; præmiſſiſq; leuioribus adnauigare incipiūt. Inter has Damagoras claſſis præfectus ferebatur. Mithridates qnq; & uiginti naues antemiſit, quæ illi occurrerēt q̄d Damagoras circa ſolis occaſum retrocedere cœpit. Iā nox aduētabat cū eas quæ reuertebātur aggreſſus duas imerſit undis, totidē uero in Lyciā cōuerſas ꝑſecutus eſt, demū nocte ſapato pelago ad ſuos rediit. Et hic finis maritimi belli cum Mithridate Rhodiis fuit. Quod inſperatū ob paucitatē Rhodiis, Mithridati ob multitudinē militū cōtigit. Hoc ꝓlio adnauigāte rege, & ſuos ad pugnā adhortāte nauis Chia, quæ auxilio illi aduenerat i regiā icidit eaq;

Pugnæ nauales.

ex tumulum confracta eſt. Verũ rex tum nihil uidere ſimulãs gubernatorẽ poſtmodũ & qui in prora fuerat pœna affecit, Chiiſq; omnibus ſuccenſuit. Iſdẽ fere diebus peditatu ad Mithridatẽ onerariis triremibuſq; aduecto Chaonius incumbens uentus naues fere omnes in Rhodũ propulit, quibus celeriter inuecti Rhodii, cum a fluctibus concuſſæ hinc inde raperentur, nõnullas capiunt, quaſdã penitus euertũt, alias uero igne ſuccendũt captiuos quoq; uſq; ad quadrigẽtos in poteſtatem redigũt. Quibus ex rebus Mithridates aliam denuo maris pugnã obſidionẽq; apparabat. Sambucam igitur quoddã machinamẽti genus ingens duabus nauibus inſtituit, ac transfugis tumulũ quendã perfacilẽ aſcenſu regi oſtẽdentibus, qui Tabyrii Iouis templũ ferebatur, & Maceriam ſuper illum corruentẽ exercitũ noctu nauibus imponit. Scalas porro quibuſdã attribuit, & ab utraq; parte cum ſilẽtio ſubſidere iuſſit, quouſq; nõnulli ex Tabyrio ignem protuliſſent. Tũ uero confertim q̃ maximo quiſq; clamore poſſet hos quidem portum inuadere, alios mœnia ſcãdere imperat. Illi miro ſilentio propius accedunt. Rhodiorũ uigiles idipſum ſentientes, ignem proferũt, Mithridatis milites ignem e Tabyrio emiſſũ arbitrati ex longo ſilentio una uoce clamare incipiunt. Qui ſcalas afferebãt, reliquiq; exercitus in auxilium aduolant. Rhodiis ex aduerſo illis reclamãtibus & impigre ſimul ad mœnia ruẽtibus hoſtes nihil ea nocte moliti ſunt. Orta die ab illis repellũtur. Sãbuca mœnibus impacta ea ex parte ubi Iſidis templũ fuit timorẽ maximẽ intulit. Sagittas enim inumeras, arietes telaq; emittebat. Milites ſcaphis plurimis cũ ſcalis accurrebãt quaſi ab ea muros aſcenſuri. Rhodii immoto greſſu ſuſtinuere hoſtes quoad machina ex grauitate confracta eſt, ut Iſidis prodigio ignis ab ea emiſſus uideretur.

Chaonius uentus.

Rhodiorũ uictoria.

Sãbuca machina.

uideretur. Qua ex re Mithridates deſperata pugna exercitum deduxit a Rhodo. Ad patareos deinde copias agens ſacrum Latone nemus in conficiendis machinis cōcidere aggreſſus eſt. Verum ſomnio ꝑterritus luco abſtinuit, & Pelopidam qui cum Lyciis bellū gereret ducē ſtatuens, Archelaum præmiſit in Græciā, qui uniuerſa uel gratia uel metu ſibi aſciſceret. Ipſe cum cæteris ducibus tumulētus & uino madens aut delectus faciebat aut arma ꝑtractabat, & cum Stratonicia oblectabatur muliere, & ius in eos qui uel inſidias ſibi intuliſſent aut noui aliqd moliti eſſent aut omnino Romanoꝝ partibus fauiſſent proferebat. In his itaq; uerſabatur rex. In Græcia uero hæc deiceps ſecuta ſunt. Archelaus magno cōmeatu & exercitu claſſe mouens, cœlū ab Atheniensibus deficientē aliaq; loca ui, ac potētia redegit in ditionem uiginti millibus hominū his in locis neci traditis quorum plurimi Itali fuere, Loca præterea Atheniēſibus attribuit, aliaq; huiuſmodi arrogāte admodū exercēs & Mithridatem ut plurimū extollens ad amicitiā compulit. Pecunias uero & ſacra per Ariſtonē Athenienſem, ac pecuniaꝝ cuſtodes uſq; ad duū milliū numerū pręmiſit e Dolo, quibus uſus Ariſton tyrannidē patriæ intulit. Ex Atheniēſibus hos ſtatim interficiēs, ueluti Romanoꝝ ſecutos partes alios ad Mithridatē ire iubens. Et hic quidē Epicuri edoctus diſciplinis. Sed nec profecto ſolus iſte Athenienſiū, neq; Critias etiam ante hunc, & quicūq; cum Critia philoſophiæ una dedere, operam tyranni extiterunt. Sed in Italia & Pythagoras & in reliqua Græcia q ſeptē ſapiētes dicebātur, & q negocia ſibi deſumpſere potētia uſi ſunt & tyrānide crudelius plerūq; ignaris literaꝝ ſic ut de aliis philoſophis dubiū ſit ac ſuſpitioſum, an ꝑꝑ uirtutē aut paupertatē potius & inhabilitatē

Res in gręcia geſtæ.

Fallacia Ariſton.

reꝝ gerendaꝝ ſolamen quoddam ſapiētiā ſibi effecerint cū plurimi ignorantes nunc & egeni aut neceſſitate ad philoſophiam delati diuitibus, ac principibus calūnias acerbe inferant nō ob inſolentiā diuitiaꝝ magis aut principatus gloriā quā ob inuidiā hæc ipſa proferentes. Eos aūt multo ſapientius deſpiciunt ii ꝗbus calūniæ inferūtur. Hæc igitur quiſpiā Ariſtonis philoſophi gratia dicta arbitretur, ꝗ hinc ſermoni cauſam ꝑbuit. Achiui deinde ac Lacedæmonii cū Archelao cōuenere & Boeotia ois exceptis Theſpiis dūtaxat, quos agreſſus obſedebat, ea tēpeſtate Metrophanes aliis cū copiis ac re

Metrophanes. ge miſſus Euboiam ac Demetriadē Megneſiāq; Mithridatis iuſſa cōtinētes bello infeſtabat. Brytius ex Macedonia delatus exigua claſſe illi obſidebat, & nauigium quodam cum ſexcuple imergēs mari oēs ꝗ in eis fuerāt occidit, qđ aduertens Metrophanes pauore ductus fugā arripit. Ipſum quidē

Sciathum. ꝓſperio uēto uſum cū Bryttius aſſeꝗ nō poſſet Sciathū deprædatus eſt, ꝗ locus barbaricæ ꝑdæ uelut horreū quoddā fiat, & ſeruos quoſdam eoꝝ ſuſpēdit, liberis uero abſcidit manus. In Boeotios poſtea cōuerſus aliis mille equitibus peditibuſq; ex Macedonia illi aduētātibus circa Cheroniā Ariſtoni Archelaoq; ꝑ tres dies cōgreſſus eſt. Cū par labor, ac certamē uniuerſum teneret ꝑliū Lacedæmoniis, & Achiuis in auxiliū Archelao Ariſtoniq; ꝓficiſcētibus Bryttius oibus in unū collatis ſe imparē arbitratur ad Pireū ꝓfectus eſt quoad Archelaus claſſe delatus locū tenuit. Sylla ab Romanis ad bellum Mithridaticū electus impator legionibus quoq; ſtipatus ac cohortibus ꝗbuſdā turmiſq; adiūctis ex Italia in Græciā enauigauit. Eo in loco pecunias ſtatim a ſociis cōmeatūq; ab Aetolis Theſaleaq; collegit. Cū uero abūde ꝓuiſum uideretur in Atticā contra Archelaū proficiſcitur. Iter agenti Boeotia

omnis paucis exceptis obuiã illi prodiit, inclyta Thebarũ ciuitas reiectis admodũ leuiter Romanorũ partibus Mithridati obſequebatur. Sed ea prius quã ad manus ueniret in Archelao ad Syllã ſubito defecit. Ipſe in Atticã cõuerſis ſignis parte copiarũ ad urbẽ p̃miſſa Ariſtonẽ obſidere cœpit, & ubi Archelaus inerat ad Pireũ p̃uenit hoſtibus intra mœnia cõcluſis. Erat autẽ murorũ altitudo cubitis .xl. amplior machina oĩs ex lapide quadrato ingentiq; cõpacta Periclionis opus cũ Pelopõneſiaco bello Atheniẽſiũ dux ſpẽ oẽm uictoriæ in Pireo poſuiſſet eũ locũ maxime cõtinuit. Sylla perſpecta murorũ altitudine ſtatim ſcalas iuſſit apponi. Cũq; multa tentaret pluraq; pateretur Cappadocibus uehemẽtiſſime pugnãtibus tandẽ labore confectus in Eleuſinã cõceſſit ac Megaram. Ibi machinas in Pireũ ſtrui iubẽs aduerſum excogitauit aggerem. Opa. n. & apparatus oĩs ferrũ ac catapultæ, & alia huiuſmodi ex Thebis afferebantur. Achademiæ luco conciſo ſublimes machinas fabricatus eſt. Trũcos p̃terea ingẽtes arborũ ramis exutos, lapides, ligna, magnãq; uim terræ ad aggerẽ cõgeſſit. Interim duo ex Pireo ſerui Attici Romanis fauentes, uel ſibi ipſis ſi qua fuga incideret cõſulentes, bullas quaſdam ex plũbo inſcriptas, quod cõtinue ab hoſtibus fieret funda ad Romanos iaciebãt. Idq; cũ diutius feciſſent, ita ut noti iã eſſent Romanis Sylla animũ illis adiiciens hæc ſcripta comperiunt. Sequẽti die pedites in operarios a fronte curſum emittẽt, equiteſq; ab utroq; latere Romanos inuadẽt. Ea re p̃cepta exercitum ingentẽ occulens Sylla cũ hoſtes curſu deferrẽtur, idq; repentinũ eſſe credidiſſent ipſe copias iampridem latitentes multo celerius in eos emittit, plurimiſq; interfectis nõnullos in mare depulit, ita ut ab huiuſmodi inſultu deinceps temperarent. Elato iã admodũ in ſublimi aggere Archelaus turres

Pirei portus.

aduerſas illi ſtatuit, ac multa ſup iis erexit inſtrumēta, nouas quoq; denuo copias ex Chalcide cęteriſq; acceſſebat inſulis remiges etiam armis inſtruebat quaſi ꝑiculo omni ex parte prodeūte. Fuerat maior Syllæ exercitus & ex his maiorem Archelao adeſſe cōtigit. Nocte media Archelaus multis luminibus accurrēs alterā ex teſtudinibus omniaq; quæ ſup illā michinamēta fuerāt incendit. Diebus decē Sylla aliis denuo refectis eodē loco quo prius ſteterāt imponit, qbus Archelaus turrē e regione muri oppoſuit, allatiſq; cū claſſe aliis a Mithridate copiis, quas Andromichetes agebat oēs i pugnā extulit. His ſagittariis funditoribuſq; ꝑmixtis, ſub ipſis mœnibus inſtruxit aciē, ut mœniū quoq; cuſtodes hoſtes ꝓpulſare poſſēt. Alii præterea in portis ignē deferētes tēpus quo emitteretur expectabāt. Cū pugna difficilior utrinq; fieret utraque pars ꝑ uices inclinare cœpit, & primū quidem barbari quoad Archelaus eos ſuſtinēs reduxit ad pugnā. Ea ex re turbati Romani cū ipſis fugere incipiūt. Sed his Murena obuiās denuo cōuertit. Itaq; rubore cōciti pugna undiq; feruēte in Mithridatis aciē fecere impetū, & ex hoſtibus ad duo millia interficiūt, cæteros intra mœnia cōpellūt. Archelaus iterum eos auertens ac ob prōptitudinē diutius pugnans a mœnibus excluſus fune relatus eſt in arcē, Sylla eos q infamia notati ſtrenue tamē bello interfuiſſent pœna liberauit, alios multis accumulauit donis. Inſtante deinde hyeme in Eleuſina exercitum conſtituens foſſam deſuper a mari ingentem fodit, ne hoſtium equitatus ea ex parte facile decurreret, q̄q̄ hæc ipſa laborantem noua quotidie prælia laceſſerent nonnunq̄ circa foſſam, aliquādo e mœnibus, egredientibus ſæpenumero hoſtibus, & lapidibus, ſagittis, fundiſq; certātibus. Ipſe cū claſſe idigeret in Rhodū miſit. Addubitātibus Rhodiis claſſem

Romanoꝝ fuga.

Barbaroꝝ cædes.

emittere Mithridate obſidēte maria Lucullū uirū illuſtrē & L. Lucul-
Romanū & ſub ſe prętorē eo in bello in Alexādriā & Syriā lus.
ad reges ciuitateſq; quęcūq; claſſem cōtinerent clā adnaui
gare iuſſit, naueſq; in Rhodū mittere. Obſeſſo undiq; pelago
hoſtili claſſe nihil tamē ueritus Lucullus in Celetiā deſcen-
dit, & nauem ex naue ꝑmutans quo facilius latere poſſet in
Alexādriā tādē uenit. Interea qui e muris quęcūq; interius
fierēt, fraude Romanis annūciare cōſueuerāt denuo ſcripſere
Archelaū nocte inſequēti ꝑ milites frumētū Athenas miſſu
rū iis q fame ꝑmerētur. Sylla diſpoſitis iſidiis milites frumē
tūq; dephēdit. Eamet die Munatius circa Chalcidē Neopto-
lemū alterū ex Mithridatis ducibus uulnere afflixit, & ad
mille & qngentos interfecit. Suſcepit & captiuos plurimos.
Nō multo poſt in Pireū uigilibus adhuc nocte quieſcētibus Ro
mani ob machinaꝝ ꝓpinquitatē ſcalas muris afferentes, mœ-
nia aſcendūt & qui ꝓximiores cuſtodibus fuerāt interficiūt.
Qua ex cauſa nonnulli barbaroꝝ a Pireo deſiluere murū ue-
luti ab omni parte interceptū relinquentes. Quidā audacia
freti, ducē eoꝝ q aſcēderāt interemerūt, reliquoſq; ab extra
detrudūt. Poſtremo portas egreſſi alterā Romanoꝝ incēdiſ-
ſent turrē, niſi ab exercitu occurrēs Sylla noctē perpetē inſe-
quentēq; diem illis obuiās machinās ab igne eſſet tutatus. Ac
tūc quidē ceſſere barbari, Archelao uero turrē alterā ingen
tem ſupra muros aduerſam Romanoꝝ turri ſtatuēte utrinq; ex Catapulta
parte inuicē pugnatū eſt, aſſiduaq; & frequētia undiq; emit maior.
tebātur tela quoad Sylla ex catapultis uiginti ſimul plumbeas
emittens pilas multo occidit & Archelai turrē cōfregit inuti Vrbis fa-
lēq; reliquit ita ut Archelaus ex timore poſt mœnia latere mes.
cogeretur. Increbreſcēte dietim in urbe inedia atq; fame fun
ditores denuo hęc plūbo iſcripta annūciāt Archelaū ſequēti

nocte cõmeatũ in urbẽ eſſe miſſuꝝ. Archelaus contra aliquã ꝑditionẽ aut indiciũ rei frumẽtariꝫ adeſſe ſuſpicatus ſimul cũ emitteret nõnullos in portis ignẽ in Romanos delaturos collocat ſi forte Sylla frumentũ conarẽtur inuadere, quod utrũq; euenit. Sylla quippe frumentũ deferentes intercepit. Archelaus uero quaſdam ex machinis cõbuſſit igne. Ea tempeſtate Arcbathias Mithridatis filius aliis ſtipatus copiis in Macedoniã deſcẽdens, haud q̃q̃ difficulter prouinciã cepit modica Romanoꝝ manu in ea reſidẽte. Satrapas quoq; ſibi aſciſcens in Syllã uertebat exercitũ, uerũ nõ multo poſt ualitudine correptus circa Tideũ extinctus eſt. Athenienſiũ interea urbe fame laborante, Sylla cuſtodiis appoſitis ne quis egrederetur, & ex multitudine uehementius augeretur fames ſummopere curabat. Aggerẽ aũt uerſus Pireũ in arduũ adducens machinas impoſuit. Archelao deinde aggerẽ ſuffodiẽte & terram ut plurimũ latẽter aſportante agger inopine corruit, uerum occurſus antecapto ſenſu Romani machinas e loco ſubmouent aggereq; denuo implent. Eodẽq; modo & ipſi terrã ad muros fodere incipiũt. Sub terra igitur inuicem congreſſi tellis enſibuſq; e manu miſſis quoad fas erat in obſcuro depugnabant. Dũ hæc inter eos gerũtur Sylla ab aggere multis erectis machinis muros ariete cõcutit, & parte inferius deiecta turrẽ quę in proximo fuerat incẽdere feſtinat, innumere q̃ppe in eũ faces telaq; torquebantur. Audaciores etiã cũ ſcalis ad mœnia præmittit. Feſtinantibus ab utraq; parte omnibus turris igne corripitur; & muri parte delapſa Sylla cuſtodiã imponit. Deſiecta aũt muri fundamenta lignis ãnexa ſulfure, pice, ſtupaq; repleta ab omni parte flãmas effũdũt. Aliis itaq; ſup alios corruẽtibus q mœnibus inſtiterãt ad ima deuoluũtur. Repẽtinus q̃ppe tumultus & in latũ diffuſus oẽs cuſtodia

ſubdito exterruit quaſi quod ſub ipſis ſteterat una laberetur. Ex quo ad omnia aſſidue cõuerſi mentem ex timore amſerant & leuius hoſtes inſtãtes repellebant. Sylla eo modo labentes ſtrnue aggreſſus, & ex propriis deſeſſis cõmutans integros alios ſuper alios lanceatores emittit. Cũ ſcalis præterea clamore & adhortatione cõuertens nũnis ſimul ſuaſionibusq; ad bellũ excitabat, quaſi in hoc dũtaxat modico de tota eſſet pugna iudicandũ. Archelaus altera ex parte territis milites olios opponens prœliũ ſubinde renouabat uniuerſos inuocans & ad pugnã excitans, in hoc uno ſalutem illis ſitam eſſe referebat. Magna itaq; promptitudine, ac diligentia utriq; ex parte feruẽtibus laboris tolerantia cædeſq; iter utroſq; par ſimiliſq; uiſebatur donec Sylla exterius ꝓgreſſus cum uehementer laboraret exercitũ tuba iuſſit reuocari & militibus eductis eorum uirtutem admiratus eſt. Archelaus interim mœnia prælio collapſa nocte repãrabat, plurima ex lapide rotũdo interius apponẽs. Ob id Sylla uniuerſo cũ exercitu debilia admodum atq; humida & quę facile deleri poſſent expugnare ratus prælium iniit. Verũ cum in arcto pugnandum eſſet mileſq; deſuper a fronte per apices & infirma quæq; ueluti ſalebroſis in locis niteretur Pirei tandẽ oppugnatione omiſit, & ad urbis obſidiõe ut hoſtes fame inenectos facile optimeret ſe cõuertit. Intelligebat.n. eos qui in ciuitate obſidebãtur fame adhuc magis laborare, & iumẽtis oĩbus abſumptis coria burſaſq; decoquere, excremẽta etiam aſſumere, nõnullos porro cadaueribus uti humanis. Exercitui igitur ut urbẽ circunquaq; uallaret imponit ut ne unicus q̃dẽ latenter poſſet inuadere. His ita cõſtitutis ſcalas adduci, muros pfodi imperat. Cũ fuga ut inter debiles fieri cœpiſſet urbẽ ingreditur, & ſtatim in urbe occiſio immenſa adhibita

Archelai ꝓbitas & prudẽtia.

miſericordia exoritur. Non. n. ob debilitatē fugere poterant, neq; in mulieres aut infantes pietas ulla uiſebatur. Sylla obuios quoſq; ob irā per præconē iubente interfici cū ſimul ex celeritate & in barbaros ſubita mutatione immoderata cōtētione uteretur, adeo ut plurimi intellectis iis quæ per præconē nunciabātur ſe ipſos interfectoribus obiicerent, Paucorū debilis admodū erat in arcē curſus. Cū qbus & Ariſtō una fugiēs orcheſtrā icēdit igne ne parata lignorū materia Sylla facilius arcē expugnaret. At ille urbē uetuit incēdi, corripe aūt quæcūq; exercitui cōceſſit. Plurimūq; in domibus humana corpora in cibos præparata inuenta ſunt. Poſt hæc Sylla ſeruos oēs uēdidit, liberis aūt qcūq; ingruēte nocte ſibi ipſis nō attuliſſēt manus quorū minimus fuit numerus libertatem elargiri dixit & decretū quo inuictos uti licet penitus adimere eadēq; filiis & nepotibus eorū indulgere. In hūc modū Atheniēſiū cladibus finis tādē datus eſt. Sylla his pactis cuſtodiā arci appoſuit, & Ariſtonē reliquoſq; q in eā cōfugerāt fame ac ſiti maceratos nō multo poſt redegit in poteſtatē. Ipſum q̄q; Ariſtonē & q cū illo craſſabātur aut principatū moliri cœperāt, aut qd aliud iniuſte egerāt, cū primū Grecia a Romanis cepta eorū ditioni ſubiecta eſt morte mulctauit, cæteris uero pepcit, legē præterea oībus impoſuit, quēadmodū a Romanis p prius illis fuerat edictū. Elata ex arce referūtur auri pōdo quadraginta amplius argēti ſexcentū. Et hæc qdē circa arcē modico poſt confecta. Sylla q̄primū capta urbe nihil imoratus Pireū obſidere pgit, ſimulq; arietes & ſagittas ac tela torquebat, uiros porro q̄plurimos q teſtudinibus operti muros foderēt ac cohortes, quæ muris imminētes iaculis ſagittiſq; abigerēt undiq; cōſtituit. Lapides inſup humidos adhuc ac minus inter ſe copulatos cū nouiter erecti

eſſent facile diſiecit. Cedētibus ipſis cum Archelaus ꝑ prius alios, erigeret, & multos his ſimiles interius ędificaret muros inſuperabilis, cōtinuuſq; Syllæ obiiciebatur labor, cū ex uno in aliū deſilire opus eſſet & ipetu aſſiduo & mutatione mi litū cuebra uti. Itaq; diſcurrēs ipſe & ſuos ad opus inuocans quaſi in hoc reliquo, & ſpes, & utilitas, & laboris adeſſet finis præſens hortabatur, milites quoq; re ipſa laboꝝ exitum rati adeſſe, minus egregium & illuſtre facinus exiſtimantes huiuſmodi ſupare mœnia inter ſe honoris cōtentione ꝑmoti per uim conabātur ingredi. Hoꝝ itaq; impetu pauefactus Ar chelaus cū timore quodā nulla ratiōe inniti uiderētur muros dereliqt & ad Pirei firmiſſimā partē, quæ mari claudebatur ſeſe contulit. Eo in loco cum nauibus deſtituerentur Sylla nihil moliri poterat. Archelaus inde in Theſſaliā Boeotios ꝑfectus eſt & ad Thermopylas delatus exercitus ſui reliqas in unū cōtraxit, quo facto Andromichete accedēte exercitū q Arca thiā regis filiū in Macedoniā ſecutus fuerat cæteris adiūxit, inſignē admodū & multis ſtipatū gentibus. Addidit & alios qui a Mithridate mittebātur. Nō eni in delegādis copiis uſq; defecerat. Hos igitur celerrime congeſſit. Sylla interea Pirei partē quæ ciuitati potiſſimū aduerſa erat igne ſuccēdit, nec portubus aut naualibus aut alicui inſigni pepercit operi. In de in Archelaū ꝑ Boeotios & ipſe trāſmiſit. Cū ad inuicem ꝓpinqui eſſent, illi qdē ex Thermopylis per prius accedētes in Phocidam uenere, Thraces uidelicet & a Pōto Scythæ, Cappadoces Bithynii Galathæ atq; Phryges, & quicunq; a Mithridate nouiſſime ſubacti fuerant uſq; ad centum uiginti millia hominum quibus duces per partes aderant. Super om nes autem Archelaus imperabat. Sylla contra Italos duce bat, Grecorum preterea ac Macedonum quicunq; prius ab

Optimus impator. · Receſſus Archelai.

Archelao ad eum uenerunt, & ex finitimis nõnullos qui oẽs-
ne ad tertiã hoſtiũ attigere partẽ. Cum aduerſi inter ſe ſte-
tiſſent Archelaus ſuos in aciem diſponit hoſtes continuo in
præliũ laceſſẽs. Sylla cunctandũ ratus loca multitudinẽq; cõ-
templabatur hoſtium. Recedentẽ deinde in Chalcidẽ Ar-
chelaum inſecutus tẽpus & locũ obſeruabat. Cum illũ circa
Cheroniã inter aſpera quæq; caſtrametantẽ offendiſſet, ubi
non niſi uincentibus reditus ullus præſtabatur captũ ingen-
tem ac proximũ inuadẽs ſubito copias mouit quaſi nolentẽ
etiam in pugnã coacturus Archelaũ. In quo cũ ſupinus &
apertus eſſet locus facile ad inſequendũ & recedendũ præ-
ſtabat iter. Archelaũ uero rupes undiq; cingebãt. Quæ res
ne cõmune quidẽ opus ulla ex parte utriſq; fecerat, cũ pro-
pter inæqualitatẽ quo in loco conſiſterent non haberẽt, &
terga uertentibus ob rupes difficilis eſſet fuga. His itaq; ra-
tionibus ex locorũ difficultate ꝑmotus Sylla, in eum profi-
ciſcitur ſatis gnarus multitudinẽ, nihil utilitatis Archelao af-
ferre poſſe. Sed ille ne tũ pugna omnino ſe immiſcuit ocio-
ſeq; eo in loco morabatur. Inſurgẽte demũ Sylla inter ipſas
rupes tarde uixq; præſenſerat, quoſdã etiã præmiſit equites
qui illi obſiſterent. Cõuertẽtibus ſe retro illis & inter rupes
decurrentibus ſexaginta emiſit currus ut hoſtiũ aciem ma-
gno conatu infringeret. Cedẽtibus Romanis currũ ex impetu
in ultimos delati, cum nullo pacto retrouerti poſſent ſed ab
illis obſiderẽtur rumperẽturq; confracti ſunt. Archelaus quoq; ſe-
cure adhuc e caſtris pugnare poſſet citoq; iter rupes referre
exercitũ cũ impetu aciẽ emittit, in ordinẽq; celerrime tam
immenſam multitudinẽ & ꝑiculi ſui haud ſatis gnarã ipſe in-
ter anguſta cõſtitutus loca ſubito exponit, Syllã iam appropin-
quãtẽ timẽs. Principio itaq; eq̃tes celeri curſu in hoſtes cõ-

citans, Romanorũ phalangẽ per mediũ ſecuit, & in duas diuiſam partes ob paucitatẽ circũdare aggreditur. Illi in oẽs cõuerſi ſtrenue pugnabãt, maxime uero laborabãt ii q circa Galbã Hortenſiũq; uerſabantur quibus Archelaus aduerſus ſteterat, barbaris ut in cõſpectu imperatoris cum promptitudine audaciaq; pugnãtibus donec Sylla eqtatu plurimo inſtante Archelaus militaribus ex ſignis puluereq; in altum edito imperatorẽ adeſſe ratus ulterius Romanos circũdare omiſit, ſeq; in ordines denuo retulit. Sylla ex eqtibus pręcipuos quoſq; producẽs duabus cohortibus in trãſitu aſſũptis cõtinue eos obſeruabat, & hoſtibus nõdũ in circuitũ prodeũtibus, aut a fronte firme permanẽtibus inuehitur, & magna eorũ parte conciſa in fugã uertit. Incipiẽte ab hac parte uictoria Murena in leuo cõſtitutus cornu neutiq̃ motus eſt, uerũ qui ſub ſe fuere increpatis & hoſtibus ſtrenue incũbẽs uehemẽtius inſequi cœpit. Cõuerſis iam Archelai cornibus neq; qui in medio erant pſtitere ſed repentina inter oẽs fuga exoritur. Hoc in loco quęcũq; Sylla opinatus fuerat euenere hoſtibus. Non.n.locũ facile aut amplum quo fugerent habentes a perſequẽtibus inter rupes trudebãtur, ex quibus nõnulli eo in loco concidebãt quidã ſponte ad exercitũ redibant. Archelaus eos ſuſcipiens imprudẽter tum maxime ſe hoſtibus incluſit cladibus. Caſtrorũ.n.portas occludi, & in hoſtes redire imperat. At hi ex promptitudine facile reuertebantur, uerũ neq; præſentibus ducibus a quibus in ordinem redigerentur, neq; ſuorũ ſignatis diſcernentes cum in ordinata quiſq; cõuerſione raperetur locũq;, uel ad fugam, uel ad pugnã ignorarent cum anguſtior ex inſectione illi fieret, ueluti per inertiã paſſim cædebatur, non nullũ hoſtes nihil attentare auſi, quidã a ſeipſis & loci anguſtia oppreſſi

Galba. Hortẽſius

Murena.

Fuga excitus Archelai.

ad portas ferebantur circaq; illas intercipiebãtur eos a q̄bus
excluſi fuerant increpãtes deos patrios, ac domeſtica quęq;
aduerſa ipſis præcabantur quaſi non ab hoſtibus magis q̄ ab
illis eos deſpicientibus interficerentur quoad tandẽ Arche-
laus ſero tamen portas ex neceſſitate iuſſit aperiri ac nullo
ordine excepit fugientes. Romani his intellectis ſe inuicem
in hoſtes adhortati curſu fugientes inſequũtur. Ita in exer-
citum delati uictoria ad ultimũ potiti ſunt. Archelaus cæ-
teriq; omnes ſeparati ſibi quiſq; fuga cõſuluere, & in Chal-
cidem profecti ex centũ uiginti millibus uix decẽ millia eo
Romanorũ ex prælio in unũ colligunt. Ex Romanis quinq; dũtaxat &
uictoria. decẽ deſiderati ſunt, ex quibus duo demũ redierũt. Hic igi-
tur Syllæ & Archelao Mithridatis duci circa Cheroniam
Latebra belli finis Syllæ potiſſimũ prudentia & Archelai inſcitia in
aſſidua. hunc modũ ab utroq; geſti. Sylla magnũ captiuorũ armorũq;
Archelai. numerũ ac prædã nactus ingentẽ inutilia in unũ congre-
gãs ut Romanis mos fuit adhibito igne ipſemet martialibus
adoleuit diis. Modicis deinde ſatisfacto milite ad Euripum
cum expeditis in Archelaũ contendit, qui claſſe carentibus
Romanis intrepide inſulas circũnauigabat, maritimaq; oĩa
depopulabatur, & Zacintho egrediens cum caſtrametatus
eſſet, & a nõnullis Romanorũ inſidias illi ſtruentibus impe-
diretur noctu inopine euadens denuo in Chalcidẽ delatus
Mithrida eſt prædatori magis q̄ bellatori aſſimilis. Mithridates tam
tis crude- inſigni clade accepta ſubito ut in re maxima cœpit trepi-
litas. dare. Exercitũ inſup alium ex omnibus quæ ſub eo fuere na-
tionibus ſumma celeritate collegit, arbitratus etiã ob eiuſ-
modi cladẽ nõnullos, aut ſtatim, aut cũ tempus affuiſſet in
eũ moturos arma ſuſpectos omnes prius q̄ bellũ oriretur in
unum contraxit, & in primis galatarũ tetrarchas qui cũ eo

ut amici una militauerãt, & quicũq; illi non parebant cum filiis & uxoribus neci tradidit tribus dũtaxat fuga ereptis nõnullis inſidias præmittens, quoſdã in cœnaculo unica noe ᴄte conficiens ratus nihil tutum ſibi futurum appropinquãte Sylla, & ſubſtantias eorꝫ ſibi uendicans cuſtodias intulit ci uitatibus. Satrapẽ quoq; ad eas gentes miſit prępotentẽ, quẽ ſtatim tetrarchę q ab eo aufugerãt cõgregato exercitu prę ſidiis a Galathis expulſis e regione pepulerũt, ita ut Mithri dati Galatharꝫ pecunias tãtũmodo cõtigeret habere. Chiis autem ſuccenſens ex quo nauis eorꝫ ad regiã delapſa eo prę lio quod apud Rhodios geſtũ eſt eam latenter incurrerat. Primũ eorꝫ bona q ad Syllã transfugerant publicauit. Ad hęc quæ Romanorꝫ fuerant in Chio qui inquirerent emiſit. Poſtremo cum Zenobius cum exercitu in Græciã proficiſci di ceretur Chiorꝫ mœnia & quæcũq; alia munita loca noctu inuaſit. Deinde præſidiis appoſitis ad portas hæc per præ conem annũciari iuſſit peregrinos omnes tutos fore, & illes ſos, Chios autem ad cõſiliũ accedere oportere cum nõnulla ipſis a rege eſſet relaturus. Cum in unũ omnes conueniſſet hæc breuiter retulit. Quoniã rex de ciuitate illa dubitaret ob eos qui Romanis fauerent a ſuſpitione ceſſaturꝫ ſi arma attuliſſent & pueros nobiliores obſides dediſſent. At illi ciui tatem iam captam intuentes utrunq; tradidere, quæ omnia a Zenobio ad Erythras miſſa ſunt. Poſt hęc ueluti a rege ad Chios pſcribẽte huiuſmodi epiſtola plata eſt. Beneuoli adhuc eſtis Romanis cum multi ex uobis apud eos diuerſantur & eorꝫ contubernis utamini nos utiq; ſpernẽtes. In meã prę terea nauim cum apud Rhodũ bellũ gererẽ triremẽ ueſtrã impuliſtis, a qua confracta eſt quæ omnia patienter ferens ſponte in gubernatores ſolos aiaduerti, ut ſalui eſſe poſſetis

Mithridatis epiſtola ad Chios.

& beneuoli mihi eſſe atq; amici. Vos aũt nũc etiã latenter optimos ex uobis ad Syllã mittitis nemine ueſtrũ ut a cæteris ſibi impoſitũ oſtendẽte aut quod huiuſmodi actoꝝ opus ſit annũciante. Hos igitur imperio corporiq; meo inſidiãtes amici mei non iniuria morti condẽnarunt. Ego autẽ mulcta talentoꝝ duũ milliũ uos condẽno. Huiuſmodi cõtinebat epiſtola. Cum legatos ad regẽ mitti popoſciſſent prohibente Zenobio armis ſpoliati & filiis quos potiores habuerant, exuti tam immẽſo barbaroꝝ inſtante exercitu lachrimãtes quoq; deoꝝ ornamẽta atq; mulierũ in ſupplementũ huius oneris coacti ſunt conferre. Quibus pactis Zenobius argenti pondus impfectũ cauſatus eſſe ciues in theatrũ cõuocari imperat, & exercitu undiq; appoſito nudis enſibus cæteriſq; angeportibus obſeſſis uſq; ad mare eos deduxit, unũquẽq; ex theatro euocãs ac ſeparatim uiros ſeparatim mulieres, filioſq; nauibus imponẽs, rituq; barbarico crudeliter adducens ad Mithridatẽ miſit qui oẽs ad Euxinũ pontũ duci iuſſit. Hæc igitur in Chios acta. Zenobiũ uero Epheſii cum exercitu ad eos uenientẽ arma ante portas deponere, & cũ paucis ingredi iuſſere. Quod facere pollicitus trãſiit ad Philopomonem patrẽ Monimes, quę a Mithridate diligebatur, prę ſidẽ Epheſioꝝ a Mithridate conſtitutũ & Epheſios per p̃conẽ in cõciliũ iuſſit acciri. At illi nihil utile ab eo euẽtuꝝ expectãtes in ſequẽtẽ diẽ diſtulerũt, & nocte alios excitãtes adhortanteſq; Zenobiũ in carcerẽ coniũctũ necauerũt. Deinde interceptis mœnibus multitudine ex agris undiq; collecta ciuitatẽ in poteſtatẽ eoꝝ redegerũt. Quę intelligẽtes Traliãi & Ypapeni & Meſopolitæ & alii qdã quæ Chii ꝑtuliſſet eoꝝ caſus miſerati, patria Epheſiis operati ſunt Mithridates ex quo exercitũ ad eos q deficerãt emiſit & pleruq; in illos

Crudelitas iterata Mithridatis.

quos ſuſcepat crudeliter opatus eſt. Pro reliqs anceps & du dius Græciæ ciuitates libertati reddidit æris alieni remiſſione, p p. onē iuſſit annūciari & aduenas in quacūq; eaq; haberi ciues, ſeruos liberos eſſe uoluit ratus cū illos in unū collegiſſet, q fœnori obligabātur, aduenas pterea & ſeruos q eius principatu minus firme ſibi futuros eſſe. Interim Minion & Neoptolemus Smyrnei ambo, Cliſthenes & Aſclepiodatus e Leſbo oēs regi noti. Aſclepiodatus alias apud eū militaris ductor ordinis uiciſſim in regē cōſpirarūt. Ex qbus Aſclepiodatus cōiunctionis index ad phibendā fidē ſub lecto quodā latuit, ut myrlonē audiret loquentē. Cōſpiratoribus itaq; comprehenſis & uerbere affectis ſuppliciū de ipſis ſumptū eſt. Suſpitio igitur multos ad ſimilia impulit, & ex Pergamenis eadem meditantibus octoginta capti ſint, & in aliis ciuitatibus q̄plurimi. Ingrēs ergo Mithridates ad alias urbes nōnullos miſit quoq; induſtria publicatis ſontibus ad mille ſexcenti interfecti ſunt, uerū ex accuſatoribus ipſis non multo poſt quidā a Sylla necati, nōnulli ſeipſos interemerūt, alii cū Mithridate in pōtū pfugerūt. His in Aſia geſtis exercitū uſq; ad octoginta militū millia a Mithridate cōgregatum Dorialus in Græciā ad Archelaū deduxit qui ex prioribus ad decē millia adhuc in armis cōtinebat. Sylla caſtris ad Orchomenū poſitus contra Archelaū cū eqtatus multitudinē aduenientē cōſpexiſſet campū foſſis undiq; muniuit decem pedū in amplitudinē eductis, & accedite Archelao copias aduerſum ſtatuit. Debilius aūt pugnātibus Romanis ob eqtatus multitudinē plurimū illos adq̄quitās hortabatur ad bellū, plerūq; etiā nimis increpabat. Cum neq; illos in hunc modum excitare poſſet equo deſiluit, arreptaq; aquila camporum in medio cum ſcutiferis conſiſtit uoce intonans.

Nouus exercitus in Syllā deducitur.

Si quis nos o Romani interroget quo in loco Syllã impera-
torem ueſtrum prodidiſtis in Orchomeno pugnantẽ dicite.
His auditis copiaꝝ duces ex propriis ordinibus ad eum iã
periculo proximũ accurrunt. Aduolat, & reliqua multitudo
rubore ducta. Cõuerſione itaq; in hoſtes facta tandẽ terga
dare coegerũt. Incipiente uictoria denuo in equum relatus
ſuos circũibat, ſtrenueq; ad pugnã incitabat, quo opere finis
bello datus eſt. Hoſtiũ ad. xv. millia interiere, quoꝝ maior
pars equites fuere cum quibus & Diogenes Mithridatis fi
lius intereptus eſt, pedites in exercitũ confugerũt. Veritus
igitur Sylla ne Archelaus ut prius cum ipſe nauibus care-
ret, in Chalcidẽ ꝑfugeret campũ ab omni parte noctu iuſſit
cuſtodiri per diem non ultra ſtadiũ ab eo diſtans. Cum ad
præliũ neutiq̃ prodiret campũ in circuitu undiq; ꝑfodit. Mi
lites tum uel maxime, ut reſiduũ belli adimplerent adhorta
tus hoſtibus haud longe diſtantibus exercitũ quoq; ad ual-
lum deduxit Archelai. Similia apud hoſtes ex mutatiõe ſe-
cuta ſunt ducibus ob neceſſitatẽ hincinde diſcurrẽtibus, &
inſtans periculũ illis oſtendẽtibus, increpantibuſq; uehemẽ
ter niſi a uallo propulſarent hoſtes, numero illis inferiores.
Impetu igitur & uociferatione ab utraq; parte editis multa
inuicem egregia belli facinora geſta ſunt. Angulũ deniq; ca-
ſtroꝝ obiectis clypeis inuadẽtes Romani lacerarũt, ad quos
barbari e caſtris occurrentes intra uallũ conſtituerũt quaſi
gladiis inſurgẽtibus obuiaturi hoſtibus, neq; tamen q̃ſpiam
ingredi eſt auſus. Primus Baſillus poſterioris ductor ordinis
Fuga ac cædes barbaroꝝ. intercepit aditum, & aduerſantẽ oppreſſit hoſtem, tunc uni
uerſus poſt eum ſecutus eſt exercitus. Fit fuga primũ, deide
hoſtium cædes oritur nõnullis aduerſantibus q̃buſdã in pro-
pinquam paludẽ ſe impellentibus, nec ulterius ſuſtinentibus
impetum,

impetũ, & prece barbarica interfectores eorũ deprecantibus. Archelaus in ſtagno quodã & ipſe latuit, & ſcaphis inuectus denuo in Chalcide deuectus eſt. Eo loci quaſcunq; Mithridatis copias adeſſe cõperit, p partes inter pedites locatas mira celeritate collegit. Sylla die ſequenti ductorẽ nullũ cõ̃ na donauit, cæteris oĩbus belli pmia cõtribuit, & Boeotiã cõtinue deficientẽ depdatus in Theſſaliã ad hyberna ſe cõtulit claſſem a Lucullo uenturã oppiens. Dubius deinde quo in loco Lucullus moraretur alias naues denuo cõtrahit. Cornelio interim, Cinna & C. Mario Romæ Syllæ aduerſantibus, ac eum hoſtẽ decernẽtibus populi Romani, domũ pterea & uillas eius dirruẽtibus & amicos pariter interficientibus nihil tamẽ ſolitæ poteſtatis omiſit exercitũ promptũ nactus ac fidelẽ. Cinna Flaccũ in cõſulatu collegã ſibi aſſumẽs duabus cum legionibus in Aſiã miſit, ut Syllæ loco hoſtis indicati ipſe Aſiã inuaderet, belliq; Mithridati inferret. Cum rerũ militaris admodũ inexpertus eſſet Flaccus ultro e Senatu egreſſus eſt uir bellicis artibus inſignis cui Fimbria nomen fuit. In Brũduſio igitur morã trahentibus plurimæ naues ui tempeſtatis obſorptę ſunt, & quæ prius receſſere exercitus alius a Mithridate miſſus incedit. Supbe igitur ac crudeliter ſe habẽte Flacco in ſupplicijs pmiſſiſq; militũ exercitus eum dereliqt, & pars eorũ q in Theſſaliã pceſſerãt ad Syllã defecerũt. Reliquos autẽ Fimbria cũ Flacco tractabilior, & humanior haberetur ne deficerẽt ab eo cõtinuit. In cõductione uero cuiuſdã hoſpitii orta inter ipſum & quæſtorẽ lite Flaccus nihil iudicãs in Fimbriæ dignitatẽ quæſdam annotauit. Turbatus igitur Fimbria Romã redire uelle cõminatus eſt. Flacco autẽ ſucceſſorẽ illi ſtatuente qui hæc ipſa ingreret cuſtodiẽs illũ Fimbria in Chalcidẽ adnauigãs

Virtus Archelai.

tem, primũ qdẽ Termũ faſcibus priuauit eius loco prętorẽ cõſtitutũ a Flacco cui ut exercitus pturã dederat ita Flaccũ paulopoſt cũ ira redeũtẽ inſecutus eſt. Flaccus in domũ quandam fugiẽs nocte ſupatis mœnibus in Chalcidẽ primũ, inde in Nicomediã fuga abiit, portaſq; obſerauit. Eum inuadens Fimbria demũ in puteo latentẽ interemit Romanorum cõſulẽ belliq; imperatorẽ, cũ ipſe priuatus dũtaxat exiſteret, & ueluti amico indulgeret admonenti caput abſcidit, in mareq; proiecit, & reliquũ deinde inſepultũ abiiciẽs, ſeipm exercitus impatorẽ nũcupauit, & plia quædam nõ ignaue cũ filio geſſit Mithridatis, regẽ in Pergamũ uſq; pſecutus, & a Pergamo in Pitanẽ aggreſſus fugientẽ foſſa circũclauſit quoad rex in Mitylenẽ claſſe delatus eſt. Fimbria Aſiã ingreſſus oẽs q Cappadocũ partes ſecuti fuerãt ſupplicio affecit, & minus impio ſuo obſequentiũ regiones depopulatus eſt. Illienſibus obſeſſis ab eo & ad Syllã confugientibus Sylla ad illum accedere, & hoc tm̃ Fimbriæ dicere ſuaſerat qđ ſe Syllę dediſſent. Quibus pceptis Fimbria eos ueluti Romanorum amicos collaudauit, monuitq; ut ſe etiã Romanorum ciuẽ exiſtentẽ intra urbẽ reciperẽt, per Ironiã faſſus Romanos atq; Ilienſes inter ſe cognatione deuinctos eſſe. Ita urbẽ ingreſſus oẽs ſibi obuios occidit, urbem incẽdit, illos qui ad Syllam legati ierant uarie cõfecit, nullis pterea ſacris pepcit, neq; q iis ad Palladis tẽplũ cõfugiſſent, qs cũ tẽplo ſimul igne cõflagrauit. Diſiecit & urbis mœnia & ſequenti die oia diligẽter colluſtrans oculis an aliqd ex urbe ſupeſſet adhuc inueſtigauit. Hæc igitur deteriora iis quæ ab Agamẽnone olim ptuliſſet ab cognatis paſſa Ilienſiũ ciuitas funditus interiit, ut nullũ illis domiciliũ nullũ templũ, ac ne ſtatua quidẽ eſſet reſidua. Palladis quippe ſacrariũ q Palladiũ uocãt & a Ioue miſſum

Flaccus cõſul a Fimbria interimitur.

Fimbria ſe ipſum imperatorẽ nuncupat.

putant oraculum tunc illæſum inuentũ referunnt, Parietibus ſupra ipſum delapſis, & undiq; operientibus, niſi Diomedes illud & Vlyxes bello Troiano, ut aiunt ex urbe ſuſtulerunt. Hæc igitur a Fibria in Illiẽſes geſta tertia & cẽteſima olympiaue tũc primũ finiente, quod nõnulli arbitrãtur poſt Agamẽnonẽ mille & quinquaginta annis huic urbi occidiſſe. Mithridates ex quo cladẽ ad Orchómenũ acceptam intellexit animo cõſiderãs quantã a principio multitudinẽ in Græciã miſiſſet, quã ue in pſenti eſſet habiturus & in breui interitum omniũ ſibi affuturũ putans ad Archelaũ miſit, ut quoad liceret honeſtiores belli inducias ſtuderet adipiſci. Is ergo cũ Sylla in colloquiũ delatus hæc inqt. Amicus uobis paternus exiſtens o Sylla Mithridates rex ob aliorũ impatorũ auaritiã coactus eſt decertare ob tuã aũt uirtutẽ finẽ huic bello cupit imponere, ob quã iuſta illi imperaturũ te eſſe nõ dubitat. Sylla igitur ob nauiũ defectum, ac pecuniarũ inopiã q̃ nullæ mittebãtur, cũ nihil reſidui ex domo euẽturum ſperaret ab inimicis hoſtis iudicatus abſumptis iã iis quæ in Pythia Olympia & Epidauro fuerãt pecuniis pro qbus æquo iure ſacris locis dimidiũ Thebanæ regiõis attribuerat. Sæpenumero hoſtibus ob diſſentionẽ deficiẽtibus ab eo exercitũ incolumen tutũq; quoad liceret abducere feſtinãs ad inducias cũ hoſtibus acceſſit hæc inquiẽs. Licuit o Archelae Mithridati iniuria paſſo ob ea quæ patiebatur legationẽ emittere. Sed cũ inique agens tam immenſas aliorũ occuparit regiones, tantã uirorũ occiderit multitudinẽ quæ cõmunia & ſacra urbium fuere, priuata quoq; interfectorũ ad ſe uendicans eaq; ex cauſa in pprios amicos ut ipſe ſimus in fide ſe exercẽs plurimos necarit & tetrarchas quos contubernales habuit nocte una cũ mulieribus & liberis a qbus nũq̃ oppugnatus fuerat neci de- Syllæ uerba ad Archelaum.

derit, in nos deniq; naturā magis hoſtilē & inimicā q̄ neceſſitatē ullā belli oſtēderit, uniuerſas malo℞ calamitatibus Italos qui in Aſia fuere pſecutus ſit, nec ſolū uiros, ſed & mulieres & filios ſeruoſq; quicūq; Italici generis cenſerēt eſſe, tm̄ Italo℞ cōtraxit odiū, q nūc nobis paternā ſimulat amicitiā, ut neceſſe fuerit tot millia, ut recordamini e nobis ſub me cōcidere atq; debellari, pp quæ merito nullā in rebus noſtris fiduciā debuit apponere. Tui aūt gratia intelligo eūdē a Romanis ueniā adipiſci cupere ſi tamē re ipſa cupit ignoſcere. Sin uero & nunc ſimulare ante tēpus eſt tibi Archelae hæc ipſa pſcrutari & diligēter animaduertere quēadmodū præſentia erga te et illū ſeſe habebāt. Scrutari etiā qbus ille amicis & beneuolis utatur nobis, Eumene & Maſſiniſa, Hæc illi referēte Sylla experimētū obtulit, & ueluti turbatus tradentē ſibi inquit imperiū nō proditu℞ te eſſe exiſtimo, ſed cōciliatu℞ ſe tibi ſi ęqua imperaueris. Cū aliquātulum cōticuiſſet

Cōditiōes a Syllæ requiſitæ.

Sylla ſic effatus eſt. Si exercitū quē habes Archelae nobis integrū tradet Mithridates prætoreſq; noſtros reddet tū legatos & captiuos, trāſfugas porro ac mancipia quę a nobis aufugere, & chios ultra hos & quoſcūq; in pōtum alios miſit, cuſtodias e munitionibus omnibus eduxerit iis exceptis quæ ante fœdera iſta tenuit, belli præterea impēſam eius cauſa a nobis geſti integre pſoluerit, & intra paterni regni fines ſe reduxerit ſperamus Romanos nō ulterius in eū mouros arma. Hæc igitur Sylla locutus eſt, Archelaus uero cuſtodias e locis omnibus amouit. Pro cæteris aūt ad regē miſit. Sylla interim præmiſſis uacationē ſtatuens Enetos, ac Dardanos &

Eneti in Aſia.

quaſcūq; Macedoniæ finitimas gentis, quæ Macedoniā aſſidue inuaſerāt depopulatus eſt, exercitūq; in hyberna deducto pecunias omni ex parte contrahit. Aduenere interim a

Mithridate legati qui hęc dicerēt regē uolūtati eius pręterq̄ in reſtituēda paphlagōia parere uelle cū multo plura a Fimbria ſi cū eo de pace agere uellet poſſet conſequi. Ea oratione perturbatus Sylla & Fimbriā pœnas daturum eſſe & ipſi in Aſia exiſtēti ſatis patere dixit utrum his pacis cōditionibus an bello potius indigeret mithridates. Quibus dictis ad cypſelia ꝑ thraces deduxit Lucullo ad abydū pręmiſſo. Iam.n. ad illū redierat, qui cū pluries a piratis pene foret intercepeptus claſſem quēdā in unū cōgregās ex cypro, Phœnice, Rhodo, & Pamphylia, & plærūq; hoſtes inſecutus. Mithridatis etiā naues mari aggreſſus oppugnauerat, Sylla igitur ex Cipſeliis & Mithridates e Pergamo, cāpi cuiuſdā in medio cū paucis in colloquiū uenere, exercitibus utraq; ex parte ſpectātibus. Fuure aūt Mithridatis ſermones amiciciæ recordationes propriæ & ſocietatis paternæ cū Romanis & de legatorꝶ miſſione, ducūq; accuſationibus ob inſultus in eū neqter factos cū Ariobarzanē in Cappadociā ducētes Phrygiā ſibi abſtuliſſēt. Nicomedē inique in eū agētē punire neglexiſſēt, & hęc inquit pecuniarꝶ cauſa ab illis facta ſunt, quæ inuicē a me & ab illis receperūt. Quod quiſpiam fortaſſe ueſtrū o Romani nō inboneſtū duceret, quibus lucri ineſt cupiditas. Ingruente igitur a ducibus ueſtris in primis bello quæcunq; operatus ſum neceſſitate magis fecīſſe fateor q̄ uolūtate. Hæc effatus Mithridates loq deſiit. Sylla deinde ſermoni eius reſpōſum in hūc modū ꝓbuit. Ad alia inqt nos aduocas, o rex, ueluti qui ꝓpoſita in primis diligis, neq; dubitas de his q̄ breuiſſime uerba facere. Ego Ariobarzanē in Cappadocia induxit Ciliciæ imperans, & hoc Romanis ſtatuentibus, & tu nobis paruiſti. Neceſſe igitur fuit reſpōſum nobis reddere non aūt admonere nos, neq; iāpridē cognitis cōtraria imponere.

Cypſelia

Mānius. Phrygiā tibi Mānius dedit pecunia corruptus, quod cōmune utriſq; delictū fuit, & tu idē cōfiteris non iuſte eā ex huiuſmodi ambitu accepiſſe, uerū Mānius & in aliis duoq; apud nos ob pecuniā geſtis repudiatus eſt, & oīa a ſenatu diſſoluta ſunt. Eadē ratione & Phrygiā impie tibi traditā nō tributo ob noxiā eſſe uoluit, ſed ſuis legibus immunē degere. Quibus ex cauſis nos bellū aſſumētes minime dignū arbitramur te huic

Nicōedes. imperare quacunq; ratione eā adeptus ſit. Nicomedes qdē te accuſat, & Alexādrū uulnera corpori eius inferētē a te ſub ornatū eſſe ait, & Socratē q Chriſtus appellatur tuo auxilio in regnū eius immiſſum eſſe. Si tu uiciſſim ab illis uexabaris Romā legatos mittere oportuit, & reſpōſiones opperiri. At ſi celerius Nicomedi iraſcebaris q̄ nā pacto Ariobarzanē nihil in te moliē tē regno eiiciēs neceſſitatē præſentibus Romanis indidiſti ut eū reſtituerēt? & inductū phibens hoc bellū intuliſti? ſed cū agnoſceres ac ſpe cōplectereris, tū demū uniuerſi orbis impiū tibi adeſſe, cū Romanos ſuperaſſe occaſiones huic libidini tuę addidiſti. Cuius rei argumētū in prōptu eſt, quod Thraces & Scythas & Sauromatas cū nōdū cuiquā inferres bellū in ſocietatē pellexiſti, ad finitimas quoq; reges miſeris, naues porro fabricatus ſis gubernatores & remiges in unum cōgregās. Maxime aūt tempus inſidias tuas arguit quod cum Italia a nobis diſſidētē percepiſti, occupationes noſtras iā inde obſeruās Ariobarzani ſtatim & Nicomedi Galathiſq; ac Paphlagonibus inſurrexiſti. Aggreſſus es & Aſiā ad nos ptinentē. Quæ omnia cū adeptus fuiſſes qualia opatus es uel in ciuitates quibus ſeruos liberos eſſe uoluiſti, uel obnoxios ære alieno liberaſti, uel in Grecos quorū unica occaſione mille, & ſexcētos interemiſti, aut i Galathar ū tetrarchas quos cōtubernales habēs occidiſti, aut in Italos, quorū genus unica die cū

īfantibus, & matribus diuerſo mortis genere occidiſti ſimerſiſtiq; non ad templa confugiētibus coercens impuras manus ob quæ quātā in te crudelitatem quātā ue impietatē, odiiq; magnitudinē in nos contraxeris quis nō nouit. Ad hoc pecunias omnes tibi uēdicans in Europā magnis exercitibus trāſmiſiſti, nobis prohibentibus ne quis Aſiæ rex in Europam penetraret. Claſſe deinde delatus Macedoniā nobis parentem inuaſiſti, Græcis quoq; lebertatem ademiſti, quorum omniū non prius te cœpit pœnitere, aut Archelaum pro his ſupplicem ad nos miſiſti quam Macedoniam tibi abſtulimus, Græciam a uiolentia tua uendicauimus centum & ſexaginta millibus ex tuis exercitibus noſtrorum manu cæſis impedimētis & apparatibus tibi adeptis. Itaq; maxime te miror nunc iuſta a nobis poſtulare ex quę iis per Archelaum exigis niſi me longe exiſtentem metuis, prope accedentem ad ſumendas pœnas credis accedere eorum cauſa, pro quibus nunc tēpus fuit ſupplicandi, te nobiſcum depugnante, nobis uero fortiſſime tibi reſiſtentibus & in finem uſq; pugnaturis. Hęc Sylla cum ira referente mēte collapſus Mithridates uereri amplius cœpit, & conditione ab Archelao oblatas ultro ſubiit, naues & alia omnia ſibi tradidit. Inde in pontum & intra paterni regnum limites ſeſe retulit. Et hic primum inter Mithridatem & Romanos geſtum finem tandem ſuſcepit beliū. Sylla deinde a Fimbria p duo ſtadia procul abſens exercitum ſibi dari depoſcebat, cui præter legis imperaret. At ille cauillo uſus, nec ipſum a lege dicebat imperare. Sylla foſſam illi circumfodiente, multis prꝑterea nec occulte fugientibus ab eo relis quos Fimbria in concilium aduocans, ut in obſequio perſiſterent orabat. Reſpondentibus illis neutiq; cum ciuibus pugnare uelle, dilacerata ueſte ad pedes cuiuſq; ſupplex ſe piecit, cum

& illud quoq; auerterent milites, ac dietim ex ſuis ad Syllā
ſe tranſferret prætor tabernacula cœpit circuire, & ex iis
quoſdā pecunia corrūpens in cōciliū uocauit, ac ſe denuo ſa
cramento iuſſit obligare. Acclamantibus Enetis neceſſe eſſe
unūquēq; nomine ad iurādū cōuocari, ille quidē per præco
Nonius. nē fidi maxime obnoxios acciri imperat, & in primis Noniū
in omnibus ſibi participē uocat. Detractāte eo iuſiurādū, en
ſem extens mortē illi cōminatus eſt donec acclamātibus cū
ctis pauefactus ab incepto deſtitit. Seruū deinde pecuniis ac
ſpe libertatis adhortatus trāſfugā ad Syllā miſit ut illū inter
ficeret. Sed iis Syllæ proximus cū ex metu ſuſpitionē indidiſ
ſet cōprahēſus machinati facinoris ꝓdidit indiciū. Ea ex cau
ſa Syllæ exercitus ira cōcitus Fimbriæ uallū magna indigna
tione circūdedit. Calumniantes quoq; cū milites Athenionē
inclamare occipiūt. Fuerat aūt Atheniō qui alias Drepanitis
deficiētibus in Sicilia exiguæ cuiuſdā dartis regē ſeſe effece
rat. Fimbria igitur deſperatis oībus ad aggerē profectus Syllā
Rutilius. in colloquiū uocare cœpit. Ille Rutiliū pro ſe miſit, quæ res in
genti Fimbriā mœrore potiſſimū affecit, cū ſe cōgreſſu etiam
ab hoſtibus cōcedi ſolito ueluti indignū arceri cognouiſſet.
Rogāte deinde eo ut ſibi ignoſceretur ſi quid nouiſſime pec
caſſet. Rutilius Syllā uſq; ad mare eum tutū permiſſurum ire
pollicitus eſt, ſi ex Aſia, cuius Sylla ꝓcul eſſet uelit enauiga
re. Ille uero aliud facilius iter ſe habiturum dicēs in ꝑgamū re
diit, & ad Eſculapii templū profectus enſem ſibi intulit. Cum
uulnus minus alte impreſſū eſſet, iuſſit ſeruū qui una aderat
afferre manus. Ita ille dñm in primis deinde ſe ipſum gladio
confecit. In hunc modū igitur Fimbria ceſſit e uita, cū mul
ta in Aſia cōtra Mithridatē bellum gerens nequiter egiſſet.
Sylla libertis ut eum ſepelirēt facile cōceſſit, ſequebāt Cinnā

& Mariũ imitari uelle dixit, qui cũ Romæ multoꝝ necis eã Cinna Ma
extitiſſent, defunctoꝝ cadauera pariter inhumata iacere ne rius.
glexiſſent. Poſt hæc Fimbriæ exercitum ad ſe uenientẽ ꝑhu
mane ſuſcepit, cæteriſq; copiis eius adiungẽs Curioni impat,
ut Nicomedẽ & Ariobarzanẽ in Cappadociã deduceret. Se
natui aũt de oibus ꝑſcripſit haud q̃q̃ illi ſuccenſens quod bo
ſtis eſſet iudicatus. Aſiæ deinde rebus cõſtitutis. Illienſes, Chi
os, Lycios, Rhodios & Magneſios, ac quoſdã alios q auxilia
ſibi atuliſſẽt, uel ꝓpter prõptitudinẽ incõmodis affecti eſſent,
quæ liberos eſſe uoluit in populi Romani amicoꝝ numero ꝑ
ſcripſit. Ad reſidua uero omnia miſit exercitũ & ſeruos a Mi
thridate libertati traditos, ſtatim ꝑ præconẽ ad dños iuſſit
reuerti. Multis ex iis recuſantibus & ciuitatibus nõnullis de
ficientibus ab eo ingens multitudo eoꝝ qui libertatẽ uendica
uerãt ac ſeruoꝝ uariis occaſionibus iterfecta eſt, mœnia mul
taꝝ urbiũ euerſa, & pleraq; Aſiæ in ſeruitutẽ redacta ſunt.
Qui Cappadocum partibus adhæſerãt & pleræq; ciuitates
ſupplicio affectæ & in primis Epheſii quod turpi adulatione Epheſii.
Romanoꝝ inſignia oboleuiſſent. Nam cũ per præconẽ mun
datũ eſſet omnibus ut ad præſtitutã diem ad Syllam acce
derent in Epheſum & ipſi una adeſſent in hunc modum eos
affatus dicitur. Nos quippe cũ exercitu in Aſiam quãprimum
uenimus Antiocho Syrioꝝ rege bello uobis inſurgẽte expel
lentes deinde ipſum; & Halym fluuiũ Tauruq; montẽ ter
minos regni ſui ſtatuentes nõ uos tamen detinuimus ex illo in
ditionem noſtrã iure deditos, ſed ueſtris legibus uiuere cõ
ceſſimus, niſi ſi quos Eumeni & Rhodiis qui nobiſcũ bellum
geſſerant non tributo obnoxios, ſed ad mandata paratos eſſe
diximus. Cuius rei argumentum eſt quod Lycios nõnulla de
Rhodiis conqueſtos ob illis ſoluimus. Nos igitur erga uos ta

Ariſtonicus.

les ſuimus, Vos autem Attalo Philopatro ex teſtamẽto nobis regnũ relinquente ob Ariſtonicũ contra nos per quatuor decẽ pugnaſtis annos quoad Ariſtonicus captus eſt, & plurimi e nobis neceſſitate ac timore ſe nobis dedidere. His peractis ꝑ quatuor & uiginti annos cum ad ſummũ diuitiarũ, ac priuatæ ſubſtantiæ publicæq́ꝫ ꝑueniſſetis, pacis ocio ac delitiarũ iniurias nobis denuo intuliſtis, & occupationes noſtras in Italia obſeruãtes partim Mithridatẽ induxiſtis, partim cum eo accedente ieciſtis fœdera, & quod omniũ teterrimũ eſt cũ eodẽ die una Italos omnes cum filiis matribuſq́ꝫ neci tradere cõueniſtis, nec ad templa confugiẽtibus ob deos ueſtros peperciſtis quorũ cauſa Mithridatẽ nõnulla pœna affecimus infidũ erga nos & nece ac rapinis replentẽ omnia. Terrarũ quoq́ꝫ diuiſiones ſolutioneſq́ꝫ debitorũ ꝑquirentẽ, & in nõnullis ſeruorũ liberationes machinantẽ, ac tyrannides, latrocinia prætereá plurima per terras agitantẽ, ac maria ut ſubinde nobis inferret bellũ & partes noſtris haberet duces. Dedere tamen pleriq́ꝫ pœnas ex his qui hæc inchoauerãt. Sed & uobis cõmunes eſſe oportet ꝙ ſimilia edidiſtis & opibus ueſtris cõdigna pendere. Sed ne Romani occiſiones impias, aut onera incõſulta, aut ſeruorũ inſurrectiones, aut alia quæcũq́ꝫ barbarica in animo habuiſſe dicãtur, Græcoq́ꝫ nomini ac generi pariter indulgeãt, & gloriæ uiciſſim Aſiæ, & is qui Romano afficiũtur nomini benignitatis gratia tributa dũtaxat annorũ quinq́ꝫ in præſentia uos afferre iubeo, & impẽſam belli idẽ ꝑ mili reſidua ad inſtitutũ exequẽtur meũ. Diuidã n. hæc ſingulis iuxta urbes & ſpaciũ tributis ſtatuã. Inſtituta autẽ non ſeruantibus ut hoſtibus indicam bellum. Hæc & huiuſmodi elocutus Sylla mulctam legatis diuidi, eoſq́ꝫ ꝑ pecuniis ſubito emittit. Vrbes igitur egeſtate & fœ-

norum magnitudine oppreſſæ, quędã theatra creditoribus, nõnullæ gymnaſia, aut mœnia portuſue aut quid aliud pu blicũ, non ſine inſtantiũ militũ contumelia exponere ſunt coa ctę. Pecuniæ igitur in hunc modũ Syllæ afferebãtur, & fi nem tandẽ malorũ ſuſcepit Aſia. Enauigauit tamẽ ipſam & multorũ latrocinia exercitibus magis q̃ latronũ conuenticu lis ſimilia. Mithridate in primis eam detinente intra mare coniecta cum non multo eam tenuiſſet penitus eiecit. Cum ob id plurimũ lucri aſſequeretur, nec in nauigãtes ſolũ, ſed portubus, regionibus, ciuitatibus apte inferretur bellũ Samos Clabomenæ & Samothracia omnis præſente Sylla in captiuitatẽ datę. Samothracũ fama mille talentorũ ornamẽtis ex poliata, ut quidã putant. Verum ſiue delinquentiũ pœnas in aliud tempus differre cuperet, ſiue Romã ſeditionẽ inferre properaret in Græciã primũ & ex ea in Italiã cũ maiore exercitus ſui parte nauigauit. Et hæc quidẽ circa Syllã ci uilibus in bellis a nobis perſcripta ſunt. Sumpſit deinde ini tium ſecundũ Romanorũ cum Mithridate ab hac cauſa bel lum Mœrena cum duabus legionibus a Sylla relictus ut re liqua Aſiæ cõponeret quędã belli præludia ueluti ioco age ret ob triũphi deſideriũ agitabat. Mithridates eã tẽpeſtate in pontũ claſſe delatus, cum Colchis & Boſphoranis ab eo deficiẽtibus depugnabat, ex quibus Colchi filiũ eius Mithri datem in regẽ ſibi dari depoſcebãt, quo ſumpto ſtatim parue rũt. Suſpitione igitur inter regẽ & filiũ hac de cauſa oborta quaſi regnũ affectaret eum reuocãs cathenis iniecit aureis, nec multo poſt neci tradidit, cũ in plurimis tñ quæ in Aſia cõtra Fimbriã geſta erãt non inutilẽ eſſet expertus. Deinde in Boſphoranos claſſẽ præparauit, ingentẽq; inſtruxit exerci tum, ita ut apparatus magnitudo famã ſubito excitaret quaſi

Extrema neceſſitas Aſiæ.

non in Boſphoranos, ſed in Romanos potius prępararet arma nõ.n. Ariobarzani Cappadociã omnẽ reſtituerat ſed aliquas adhuc detinebat partes. Archelaũ quippe ſuſpectũ habebat quod multa in Græcia præter q̃ opus eſſet in conſtituendis cum Sylla inducijs illi conceſſiſſet. Quibus pceptis Archelaus timore concitus ad Murenã confugerat, & illũ in regẽ irritans, ut eidem inferret bellũ perſuaſerat. Murena igitur exercitũ per Cappadociã deducens ad Cumas peruenit maximã in Mithridatis regno urbẽ, quæ ſacrariũ quoddã dei opulẽtiſſimũ habebat ibiq; nõnullos Mithridatis occidit eqtes, & legatis eiuſdẽ ſibi fœdera oſtendẽtibus reſpõdit ſe fœdera nequaq̃ intueri, non.n. a Sylla ea eſſe pſcripta, uerũ opereq; dicta fuerant affirmantẽ receſſiſſe. Hæc fatus Murena ſubito regionẽ inuaſit, neq; pecunijs ſacris abſtinens in Cappadociã ad hyberna ſe cõtulit. Mithridates his auditis ad ſe natum & ad Syllã miſit ea quę a Murena gerebãtur accuſans. Sed ille ultra Halym tranſgreſſus fluuiũ ingentẽ admodum nec tranſitu pfacilẽ cum maximis tunc inundaret imbribus, ad quadrigentas Mithridatis uillas depopulatus eſt rege nullo in loco ſibi occurrente, ſed legatos dũtaxat uenturos expectãte. Prędã itaq; ingẽtẽ nactus in Phrygiã & Galatiã reuerſus eſt. Eo in loco Calidius a Mithridate miſſus ob querelã nullũ a Roma detulit decretum. Solũ inter audiẽtes medius retulit. Senatũ iuſſiſſe ut regi parceretur inducias cum eo habenti. Quibus dictis cum rege ſolus loqui uiſus eſt. His ex cauſis Murena nihil ſoliti omittẽs impetus tũ uel maxime regionẽ inuaſit Mithridatis. Ipſe a Romanis iã aperte ſe oppugnari cernens Gordium ad Cumas deducere imperat, ac ſtatim Gordius currus q̃plurimos & impedimẽtorũ uehicula, ac priuatos homines militareſq; ſecũ arripit.

Cumarũ urbs maxima.

Cui Murena in medio fluuiũ aſſumens ex aduerſo caſtra po nit, pugnã tamẽ eoꝝ neuter attigit quoad Mithridates am plioribus cũ copiis acceſſit, & ſtatim circa fluuiũ atrox prælium exoritur, in quo ui prouectus Mithridates fluuiũ exuperat, cum alias Murena potentior longe eſſet, Ille ad tumu lum munitiſſimũ euadens inſurgente in eũ rege magnã copiaꝝ parte amiſſa per montana nulla ſemita in Phrygiã au fugit. Cũ difficulter iter ageret uictoria ex itinere ipſo par ta eſt, multoſq; in Mithridatẽ incitãs amiſit. Rex igitur Murenæ præſidia quæ in Cappadocia fuerant uniuerſa percur rẽs oppidis eiecit. Inde more patrio Ioui militari in ſublimi montis uertice ſacra fecit ingentẽ quendã lignoꝝ cõponens ſtruem. Sic.n.ſacra inſtituũt. Primi quidẽ reges ligna inferũt & alterã in circo breuiorẽ cõſtruentes pyram lac deſup ac mel pſpargũt, oleũ præterea, ac uinũ & omnes odoꝝ ſpecies infundunt. In paulo uero triticũ & pulpamentũ in prandiũ aſtantibus præparant, quẽadmodũ in Perſargades ſacrificii cauſa mos eſt Perſaꝝ regibus, deinde pyræ ignẽ inferũt. Hæc uero ob magnitudinẽ ampliſſimas emittens flãmas per mille ſtadia a longe nauigãtibus pſpicua eſt, nec per multos dies, ut aiunt, æſtuante aere appropinquare illi licet. Sic ille ſacrificiũ patrio more peregerat. Sylla cum indignũ arbitraretur Mithridatẽ fœdere Romano populo coniunctũ debellari. Aulũ Gabiniũ emittit, qui Murenæ ſuaderet uere inter eos cõſtitiſſe ne Mithridati inferretur bellũ. Ariobarzanẽ, ac Mithridatẽ una cõciliaret. Mithridates in hoc cõgreſſu filium quadriennẽ ſponſorẽ exhibens Ariobarzani & huiuſmodi occaſione nactus ut eam quã habebat Cappadociæ retineret partẽ & alia ulterius. Epulum cunctis exhibuit, Aurum præterea calicibus & ferculis apponens in Salibus Finis ſecũdi belli cũ Mithridate.

& cātibus cęteriſq;,ut illi mos fuit,liberalitate uſus eſt,quorum nihil attigit Gabinius. Hic igitur ſm Mithridati cū Romanis bellū tertio maxime ſequente finē cœpit, & ocio uacans Mithridates Boſphoꝝ redegit in poteſtatē. Regē autē ipſis unū ex filiis Macharē nomine præfecit. Deinde cum in Acheos qui ſupra Colchos ſunt bellū intuliſſet, uidentur ꝗppe ex iis eſſe qui a Troia poſtliminiū ꝓfugere, duabus exercitus ſui partibus bello, frigore, inſidiiſq; amiſſis domū rediit, & Romā qui hæc cōpoſita annunciarēt emittit. Miſit, & Ariobarzanes, incertū an ſpōte nō tamē ut moleſte ferens, quod Cappadociā non recepiſſet, ſed qui magnā illius partē Mithridatē ſibi eripere quereretur. Mithridates igitur iubēte Sylla ut Cappadociā dimitteret ultro paruit, alterā uero legationē Romā deſtinat quæ fœdera cōſcriberet. Verū defuncto iā Sylla cū nemo aſſenſum illi ꝓſtitiſſet, ſed ueluti in uacatione rerū omniū ad cōmunia intenderēt Mithridates ad Tigranē generū miſit, ut Cappadociā quaſi a ſe ipſo inuaderet, quod ſophiſma haud quaꝗ Romanos latuit. Armenius uero Cappadociæ retia innectēs ad trecēta millia hominū hic inde educta in Armenia conglutinauit, & cum aliis certo in loco iuſſit habitare. Ipſe in primis diademate Armeniæ

Tigranos certa urbs

aſſūpto Tigranocertā a ſe ipſo nominauit, quæ Tigranis ciuitas dici poteſt. Et hæc ꝗdē in Aſia agitabātur.

Sertorius.

Sertorius uero in Iberia deducto exercitu Iberiā, & quęcūq; finitima loca in Romanos excitauit, & cōſiliū ex iis qui una aduenerant ad imitationē Romani cōſtituit Senatus, ex quibus duo

L.Mānius & L.Fannius ſeditioſi.

præ cæteris ſeditioſiores L.ſ.Mānius, & L.Fanius Mithridati ſuaſere, ut cum Sertorio una depugnaret ſpē illi afferētes multa ex Aſia finitimorūq; populoꝝ in ditionē ſuā uenturu. Quibus perſuaſis rex ad Sertoriū miſit. Ille legatis in

Senatū introductis multa & magnifica elocutus quod gloriam eius in potū cōſtimeret, Romanoſq; ab oriente ad occidente uſq; obſideret cum rege fœdus iniit, Aſiā, ac Bithyniam necnon Paphlagoniā, Cappadociā, Galatiā ſibi traderet. Ducē porro Martiū Varū & cōſilii participes L. Mānium, & L. Faniū cum eo deſtinat, cū quibus Mithridates una contulit tertiū, ac ultimū quod cū Romanis geſſit, exorſus bellū, in quo uniuerſum poſtremo amiſit principatū. Sertorio in Iberia occiſo Romanis imperatores in eum mittentibus ex urbe primū L. Lucullū q cū Sylla claſſe rex erat, deinde Pompeiū ſub quod quæcūq; Mithridatis fuere, illiq; finitā uſq; ad Euphratē fluuiū occaſione & impetu eius belli in eorū ceſſere poteſtatē. Mithridates igitur cum Romanorum uires ſæpenumero eſſet expertus, & hoc potiſſimū bellum nulla occaſione ſubito incœptū inſperatū fore credidiſſet uniuerſum excogitauit apparatū, quaſi de omnibus tum primū belli iudiciū eſſet ſubiturus. Ita æſtatis reſiduū & hyemem integrā in cędendis ſiluis fabricādiſq; nauibus abſumpſit. Arma pręterea & tritici ducentū millium modū ſupra mare impoſuit, belli cōplices ultra priora ſubſidia illi acceſſere Calybes, Armenii Scythię, Tauri, Achei, Enyochi, Leucoſyri & quicūq; circa Thermodoōtem fluuiū terrā incolunt, quæ Amazonū appellātur. Tum ingentes ultra primas copię ex Aſia aduenerāt. Tranſeuntē deinde in Europā Sauromatarū reges & Lazyges & Coralli, Thracūq; gēs omnis quæ ultra Hiſtrū aut Rhodopē aut Hemū ſedes habet, & ultra hos Baſtarnæ ferociſſima eorū natio ſecuta eſt. Hac potētia in Europā progreſſus ex oībus bellicoſiſſimis peditū cētū quadraginta millia ſecū duxit. Ad hæc multitudo ingēs uias ſternentiū, & uaſa deferentiū mercatorū quoq; ſequebatur.

Incipiente uere nauticos expertus apparatus Ioui militari more patrio ſacra fecit. Neptuno uero equũ album, currũq; ſimul mari conſecrans in Paphlagoniã deduxit Taxillo & Eumocrate ducibus illi adſtantibus. Eo loci cum applicuiſſet oratione de progenitoribus ſuis ſuperbã admodũ, nec minus de ſe diffuſam, ac prolixã habuit, quod principatũ ex minimo ad ſummũ perduxiſſet, nec a Romanis quidẽ præſens uinci potuiſſet. In eorũ deinde audaciã & inſolentiã inuectus quaq; cauſa, ut aiebat non Italiã modo, ſed patriã in ſeruitute redegiſſent, nouiſſima cũ ipſis fœdera recenſuit, quæ ſcribere recuſaſſent; tempus dũtaxat expectãtes ut illi inſurgeret, quã uel pcipuã huius belli cauſam aſſerebat. Omnẽ deinde exercitum & apparatũ palã retulit, Romanorũ porro occupationes qui cum Sertorio in Iberia eo tẽpore bellũ gererent cũ in Italia ſeditionibus agitarentur inteſtinis, hac ex cauſa inquit maria contemnunt, multis iampridẽ agitata latrociniis quibus ñ illius belli ſocius aut amicus adeſt, aut qui illis ſpõte

Varus.

ſe ſubiiciat. Num optimos eorũ inquit, cernitis. Varũ oſtẽdẽs

Mithridates copias in Bithyniã mouet

& utroſq; Lucios patriæ ſuæ, hoſtes, nobiſcũ depugnãtes, his dictis copias omnes ſimul mouẽs in Bithyniã puenit Nicomede iam uita functo ſine filiis & regno Romanis derelicto. Cotta igitur Bithyniæ prætor cum ad bellũ eſſet impotens in Chalcidẽ cum omni præſidio aufugit, qua ex cauſa Bithynia in Mithridatis ſtatim peruenit poteſtatẽ. Romanis omni ex parte in Chalcidẽ ad Cottã cõfluentibus. Inſurgẽte deinde in Chalcidẽ rege Cotta ob impotẽtiã nequaq; prodiit. Nudus autem claſſis præfectus cum parte copiarũ quæ munitiora camporũ fuerant inuaſit. Cæterum inde expulſus per ſuperiora quæq; ſumma difficultate ad portas perfugit urbis. Erat autẽ circa tumultus ingens omnibus pariter ad eas concurrẽtibus.

concurrẽtibus, ob id nullũ inſequentiũ fruſtra emittebatur te lum, ſed cũ veriti portarũ cuſtodes, clauſtra e machinis deſ miſiſſent. Nudũ ac nõnullos e ducibus intra fines receperũt. Reliq ad ſocios manus porrigẽtes iter amicos pariter & ho ſtes trucidãtur. Mithridates aſpirãtis fortunæ uſus impetu, eadẽ die claſſem in portũ detulit, & clauſtra quæ cathenis æreis firmata erãt ſubito infringẽs quatuor hoſtiles cõbuſſit naues, reliquas numero ſexaginta in uincula cõiecit nihil ul terius Nudo aut Cotta prohibẽtibus, ſed intra urbis mœnia cõcluſis. Periere ex Romanis ad tria millia, inter quos & Lucullus Manlius uir ſenatorius fuit ex Mithridatis partiſ bus .xx. dũtaxat, ex Baſtarnis, qui primi portũ ingreſſi fueſ runt interierũt. L. Lucullus ad cõſulatũ pariter ac bellũ ele ctus imperator legione militũ e Roma habita, duas Fimbriæ & ultra has totidẽ in unũ cõgregãs uſq; ad numerũ peditũ .xxx. milliũ, equitũ mille & ſexcentũ ad Cyzicũ cõtra Miſ thridatẽ caſtra ponit. Qui cũ a trãſfugis qbuſdã intelligeret Mithridati uſq; ad trecẽta uirorũ millia in exercitu adeſſe cõmeatũ, partim a frumẽtariis, partim a mari ſubuectari ad aſtantes dixiſſe fertur, ſtatim ſine pugna hoſtes debellari poſſe, & ut huius orationis reminiſceretur admonuit. Monſ tem deinde paccõmodũ ad metenda caſtra cõtemplatus ob quẽ & facilitas cõmeatus ſibi adeſſet, hoſtibus aũt interclu dere liceret, eum prius ſtatuit inuadere cũ ex ipſo uictoriã ſine piculo ſperaret adipiſci. Vna igitur dũtaxat, & ea qdẽ anguſta ſemita ad eum deducẽte a Mithridate ſumma cura obſeruabatur, cũ Taxillus, ac pleriq; ducũ cũ Lucullo forte adeſſet. L. Mãnius q Sertorianæ cõſpirationis cũ Mithridate cauſa fuerat, defuncto iam Sertorio clã ad Lucullũ miſit, a quo fide percepta Mithridati pſuadet, ut Romanos quocũq;

Proditio Mãnii.

prodeũtes & caſtra ubilibet metãtes haud multifaceret. Quę
enim Sertorii ſub Fimbria fuiſſẽt copiæ uix duas æquare le
giões, cõſulit ut ſe trãſfugã emittat, ſtatim.n.ad ipſum eſſe re
diturꝝ. Quid.n.bello & cædibus opus eſt, inqt, ſi hoſtes ſine
prælio & diſcrimine licet ſuperare? Quibus cũ fidẽ incõſul
te, ac nulla ſuſpitione adhiberet Mithridates, Romanos ꝑ an
guſtias ſine metu trãſeũtes, & mõtẽ excelſum muro muniẽtes
facile deſpexit, quo adẽpto ipſi a tergo impauidi cõmeatũ de
ferre poterãt. Mithridatẽ uero paludibus, fluminibus, & mõ
tibus ab omni tellure excluſerãt, ut niſi ꝑ exilẽ aliquãdo nã-
ciſceretur cõmeatũ cũ exitus ãplos nõ ulterius haberet, neq;
Lucullũ ab itinerꝝ difficultatibus quæ ab eo occupari negle-
xerat, ui ꝓpellere ulterius poſſet. Et iã hyems inſtabat cuius
cauſa ſi qd a mari deferretur commeatus, breui tamẽ uideba
tur defuturꝝ. Quæ oĩa aduertentes Lucullus iterꝝ amicos ut
Mithridatis error. pollicitationis ſuæ reminiſcerẽtur & quæ pſentibus olim annũ
ciaſſet admonuit. Mithridates cũ adhuc potẽs eſſet ob multi
tudinẽ ꝑ medios penetrare hoſtes & uiam ferro ſibi facere id
uniq; neglexit. Ad Cyzicũ uero quę ad obſidionẽ pparauerat
exponit, ſperãs in hoc iterꝝ difficultatem ſimul & cõmeatus
euitare inopiã, utpote q copiarꝝ multitudine abũdãs oĩa pfaci
le expugnare poſſe crederet. Caſtra ãt duplici muro uallauit,
reſidua urbis foſſa circũdedit, aggeres pterea & machinas
plures erexit, turres ultra hæc & teſtudines arietes deferẽ-
tes imlit, & machinã ad urbis iſtar cẽtũ cubitorꝝ, i q̃ turris
alia emiebat, et ab ea catapultas, lapides ſagittas multiformes
Oppugnatio Cyzici ui. emittebat. Ad portũ porro qqueremes duas cõnexuit, turrem
aliã inſup ſtatuẽs, ex qua potẽs cũ machinas mœnibus appella
ret immitteret. Oĩbus in hunc modũ pparatis primũ qdem ad
tria captiuorꝝ millia ex Cyzicenis nauibus urbi ꝓpius addu-

cit q ciuibus manus ad mœnia erigẽtes ut in extremo ꝑiculo cõſtitutis ſubuenirẽt p̃cabãtur q̃ad Piſiſtratus Cyzicenoꝝ dux e muro ꝑ p̃conẽ illis ãnũciari iuſſit captiuitatẽ patiẽter ferrẽt. Mitbridates hac ſpe deiectus machinã cũ nauibus inulit, potens quæ ad muros ꝑꝑe imittit, e qbus quatuor in primis uiri muro inſiliũt. Ea ex re ueluti noua pauefacti Cyzicini aliquã tũ retroceſſere, nõ accurrẽtibus demũ cũ ĩpetu reliqs reaſſũꝑtis animis quatuor illos ab extra detrudũt. Nauibus deinde ignẽ, ac picẽ infundẽtes ex neceſſitate cõtractis puppibus naues cũ machina retrocedere cõpellũt. Quibus e portu excuſſis Cyzicini eo ꝑlio ſuꝑiores euaſerunt. Tertio illos eadẽ aggreſſus die oẽs ſimul machinas exeruit. Laborãtibus illis ac diſcurrẽtibus ad q̃d cõtinue inſtiterãt primũ qdẽ arietes petris repulerũt, aut laqueis fregerũt aut obiectu lanæ eoꝝ ſuſtulere uiolentiã. Sagittis uero ignẽ deferẽtibus aqua & aceto occurrẽtes miſſiliũ reliquoꝝ ipetũ, ueſtibus & lintbeis obiectis obtundebãt. Cũ nihil prõptitudinis q̃ad homini potis eſt omiſiſſet. Illi aũt difficillima quæq; ꝑferẽtes repugnarẽt, uno ĩpetu murus igne accẽſus circa ueſperã ad imũ corruit nec tñ qſpiã ꝑ eũ inſilere auſus uapore ignis adhuc æſtuãte. Cęteꝝ nocte aliũ erexere denuo Cyzicini. Iſdem diebus conuentus uebemẽtior increbuiſſet reſidua machinaꝝ contriuit regis. Dicitur quippe ea urbs dotalis eſſe & a Ioue Palladi attributa filię, quã Cyzicini ſummo honore p̃cæteris uenerantur diis ſolẽnius itaq; inſtãtibus in qbus bouẽ nigram ſacrificare mos fuit cũ ea carerẽt ex frumẽto fixere ſacra. Interim bos nigra e pelago ad eos accurrit, q clauſtra aditus ingreſſa & in urbẽ delata ultro in tẽplũ uenit, ibiq; ad altare conſtitit, quã Cyzicini ſũma ſpe deę imolarũt. Amici itaq; Mithridatis ut ab urbis oppugnatiõe deſtiterẽt ueluti deæ ſacræ cõſulebãt.

Quibus haud ãnuẽs ille ſupra montẽ Dindymũ urbi adiacẽtẽ
caſtra ponit & aggerẽ ab eo in urbẽ nactus, turres inſtituit,
cuniculis ẽt ſuffoſſa mœnia ſuſpẽdit. Equos præterea quos ob
pabuli inopiã minus utiles & diutina ex mora infirmos ha
buit in Bithyniã miſit. Quibus Rhindacũ trãſeũtibus inue-
ctus Lucullus multos interfecit, captiuoꝝ ad qndecim millia
equoꝝ ſex millia uaſaq́ plurima adeptus eſt. Hæc igitur ad
Cyzicũ gerebantur. Eadẽ tempeſtate Eumachus Mithridatis
dux Phrygiã igreſſus ingẽtẽ Romanoꝝ numeꝝ cũ uxoribus
ſimul & filiis occidit. In Piſidas deĩde Iſaurios ac Ciliciã &
Deiotarus uſq; ad tetrarchas Galataꝝ inſurgẽtem ꝓſecutus Deiotarus
multa cęde cõtriuit. Et hęc circa Phrygiã geſta. Appropinquã
te interea hyeme qcqd cõmeatus ex mari cõuectari poterat,
Mithridati ſublatũ ẽ, ita ut exercitus fame ꝑmeretur, multiq́
ex media periere. Fuere q inteſtinis barbaroꝝ more ueſce-
rẽtur, alii q pabulũ ederẽt, qua ex cauſa peſte dietim carpebã
tur, & cadaueribus in ꝓpinquo abiectis & inhumatis moro-
Mithridatis fuga. bus ex morbo pullulabat. Subſtitit tñ Mithridates ſperans ex
turribus Dindymo ĩpoſitis urbẽ obtinere. Sed cũ ad illas oc-
currẽtes Cyzicini machinis ignẽ inieciſſẽt hoſtiũ qppe fame
cognita tãq̃ debilioribus ſæpenumero inſurgebãt abire medi
tatus ꝑ noctẽ fuga ſe ꝑripuit, & i pariũ claſſe deuectus exer
citum terreſtri itinere in Lapſacũ ꝓmiſit. Tranſeũtibus ipſis
Eſepũ fluuiũ, q tũ uel maxime aqs inũdabat. Lucullus accur-
rẽs magnã eoꝝ cõcidit partẽ. Hoc i loco Cyzicini ꝓmaximũ
regis apparatũ ſubtraxere cũ & ipſi ſtrenue pugnaſſẽt, Ibi-
Luculli ſolennia. dẽq́ fame domiti ſub Lucullo regis monumẽtũ ſtatuẽtes ſolẽ-
nia edidere ꝑludia, quæ in ꝑſentẽ uſq́ diẽ pagẽtes Luculleia
ſolẽt nocitare. Mithridates iis q in Lapſacũ ꝓfugerãt Lucul
lo illis iſurgẽte ꝑmittẽs naues cũ Lapſacenis una ſuſtulit & ex

electioribus ad.xx.millia. L.nauibus impoſuit,quos Sertorius ad bellũ miſerat,& Alexãdro Paphlagõi,Dionyſioq́ eunucho dereliquit.Ipſe cũ pluribus Nicomediã enauigauit, ueꝝ mo ſtãte hyeme magnũ utrorũq́ amiſit numerũ. Lucullus qppe e terra eos famẽ vrgebat & naues ex Aſia educens pfectis q ſub eo fuerant diſtribuit. Triarius in Apamiã claſſe delatus urbẽ cœpit. Multis uero Apaniorum ad delubra cõfigiẽtibus,ne fanda cædes inſecuta eſt Barbas Pruſiadẽ quæ ad mõtes uer git & Niceã cœpit urbes Mithridatis pſidiis ab utraq́ fugiẽ tibus. Lucullus circa Acheoꝝ portus tres & decẽ hoſtiles in tercœpit naues. Vaꝝ deinde & Alexãdrũ ac Dionyſiũ circa Lemũ in deſtituta nactus inſula obſedit. Hoc i loco Philocte tis ara oſtẽditur & ãguis æreus,arcus pterea ac thorax,uiꝰ tis circũamicta in paſſionis monimentum. Direxit aũt in eos claſſẽ magno impetu Lucullus ueluti cõtẽnens. Sed illis cõſtã ter oppiẽtibus pſtrictis remis duas incẽdit naues & ad con grediẽdum impulit. Nõ mouẽtibus ſe illis & a terra dũtaxat ſuis opem afferẽtibus inſulã aliis circũuectus eſt nauibus,& pedites in eam immittẽs hoſtes naues ingredi coegit. At illi Luculli exercitũ uerẽtes nec ad pelagi iteriora pgreſſi ſunt, ſed circa litus enauigãtes inter terrã aquãq́ dubii,telis unꝺ diq; petebãtur. Multis igitur ex iis intereuntibus & ſubinde aliis ad naues fugientibus, Varus, Alexander ac Dionyſius eunuchus in ſpelunca latitãtes deprehẽdũtur,ex qbus Diony ſius uenenũ quod una attulerat exhauriẽs extinctus eſt. Va rũ interfici iuſſit Lucullus. Nõ.n.æquũ cẽſuit Romanũ homi nẽ ſenatorẽq; in triũphũ duci. Alexander ad põpã reſeruatus eſt. Quibus ex rebus Lucullus nauẽ lauro ornatã ut in ui ctoria mos eſt cũ literis Romam miſit, ipſe in Bithyniã de ſcẽdit. Mithridati in põtũ nauigãti tẽpeſtas iſurgẽs horrida

Triarius.

Mithridatis duces capiũtur.

ſexagita cōfractis nauibus, ad decē uirorꝶ millia mari obruit, reliquas caſus hinc inde diſpulit. Rex periclitāti naui in qua uehebatur q̃q̃ diſſuadentibus amicis, in piraticā deſiliuit ſcaphā cū qua in Sinopem a piratis ſeruatus eſt. Eo ex loco ad Amiſum enauigās ad Tigranem ſocerꝶ ac inde ad Machaorē filiū Boſphororꝶ regē miſit, auxiliū ab utroq; expetens. Ad Scythas uero Dioclē obſides, aurūq; iuſſit afferre, uerum ille ad Lucullū cū auro doniſq; profugit. Lucullus ſtrenue uictoria uſus quæcūq; propiora aderāt ferro ſibi uendicauit. Milites bello defatigatos in regionē uberē fœlicemq; deducēs alacriores ad cætera peragēda reddidit. Mancipiū nempe quattuor dragmis, bouē una dūtaxat ueniſſe cōſtat, capras, oues, uestem & alia eodē fere precio. Poſt hęc Amiſum & Eupatrā, q̃ Amiſo finitimā in nominis ſui memoriā Mithridates cōdidit & regia illius appellabatur, obſidere pergit, & altero pariter exercitu Themiſyrā, quæ ab Amazonis cuiuſdā nomine appellabatur iuxta Thermodontē amnem ſita eſt, obſedit.

Horribile naufragiū.

Qui ad Themiſyrā caſtra habebant, turres & aggeres appulere, urbi cuniculis ulterius tellurē effodere adeo amplis ac patētibus, ut in ipſis ſub terra plures inuicē progredi poſſent. Themiſyrii contra deſup eos fodientes urſos ferasq; alias, nec nō apū examina in operarios emittebāt. Qui uero circa Amiſum fuerāt alio modo laborabāt. Amiſis cū ipſis depugnantibus & plærūq; ad eos accurrētibus & in ſingulare certamē nōnunq̃ prouocantibus. Mithridates interea magna illis commeatus uim arma & exercitū ex Cabiris deſtinat. Eo loci cū hybernaret exercitū aliū interim collegit, in quo peditū quadraginta, equitum tria millia inerant. Inſtante uere Lucullus per mōtes in Mithridatem mouit. Cuſtodiæ regis quidē aderant, quę Lucullū ab ingreſſu prohiberent, & ſiquid noui oc

Nouū pugnæ genus

curreret igne ſublato annunciarent. Regebat autē cuſtodias huiuſmōi a Mithridate uir delectus regio e genere, cui Phœnix nomen fuit. Is cū Lucullū appropinquantē cerneret ignē extulit, inde ad Lucullū cū præſidio omni aufugit, Qua ex cauſa Lucullus per montes intrepide progreſſus ad Cabiras acceſſit. Equeſtri igitur prælio inter ipſum & Mithridatem geſto uictus denuo ad mōtes rediit. Pōponius apud illū magiſter equitū captus ad Mithridatem ſaucius adducitur quē cū interrogaret rex an gratiā, ſi ſaluus eſſet, uellet reddere. Si quidē Lucullo amicus fueris, per dignā (inquit) ſi hoſtis, nullā. In hūc modū cū Pōponius elocutus eſſet & barbari interficere illum ſuaderent reſpondit rex, non deſpicere æquū eſſe uirtutem a felicitate deſtitutā. Et cōtinuo aciem inſtruens cū Lucullū in pugnam adducere non poſſet, circumiens aſcēſum ſuper illum quæritabat. Interim non mediocre periculū Lucullus adiiſſe uiſus. Nam uir quidam Scytha nomine Olcabas iampridē ad illum tranſfuga, & qui prælio equeſtri multos e periculo exemerat, & ob id a Lucullo nō in menſe modo ſed conſiliis & ſecretis particeps adhibebatur, ad tabernaculū eius circa meridiē acceſſit cū quieti indulgeret, ac breuem accinctus gladiū ingredi conatus eſt. Prohibitus uero excandeſcere cœpit, neceſſitate quadā deſtinari ſe profeſſus, ut imperatorē excitaret. Seruis autē reſpondentibus nihil ſalute neceſſarius eſſe Lucullo equū ſtatim aſcēdit & ad Mithridatē infecta re puenit, ſiue quod inſidias illi ſtrueret ut ex eo ſuſpicari licuit, ſiue ira cōcitus q̄ſi ab his deſpiceretur abierit. Alterꝫ deide Scythā nomine Sobadacū ipulit, ut Mithridati cōſuleret trāſfugā ſe ad Lucullū mitti, ueꝝ Sobodacus interceptus eſt, Lucullus deſcēſum quēdā ad cāpos quos hoſtilis detinebat equitatus, ingreſſus, cū reditū nullū adeſſe cerneret

uirũ quẽdã itinerꝝ edoctũ per quæ ferę agitari ſolent in ſpe
lũca repperit, quo duce ſine mora ad iter uſus ſupra caput re
gi aſtitit. Per id itaq; delatus cũ cãpos ab eqtibus obſeſſos de
clinaſſet, uallẽ aquis refertam ab hoſtili parte metatus caſtra
poſuit, Cõmeatũ uero eũ nullũ haberet e Cappadocia acceꝛ
ſit, eoq; ex loco in hoſtes tela emittit, interim nobilioribus a
rege fugientibus Mithridates eos a ualle increpans, retroce
dere coegit, ac Romanos aggreſſus adeo cõterruit, ut ꝑ ſu
periora mõtiũ arrepta fuga neutiq; retrocedẽtes ſentirẽt ho
ſtes, uerꝝ quoſcũq; inſequẽtes & una fugiẽtes eos eſſe arbitra
rentur. Ea uictoria admodũ elatus eſt Mithridates, ita ut ad
oẽs literas emitteret. Ex eqtibus porro magnã partem, & hiſ
qdẽ pugnaciſſimis in inſidiis locat, qui cõmeatũ e Cappado
cia ferentes Lucullo interciperent, ſatis ratus ut quẽadmodũ
ipſe apud Cyzicũ fame uictus fuerat ſic Lucullũ inedia de
bellari poſſe, quæ ꝑfecto animaduerſo haud contẽnenda uiſa
eſt ſi Lucullo cõmeatũ quẽ ex ſola dũtaxat Cappadocia habe
bat intercluderet. Sed regii eqtes ꝑcurſoribus eorꝝ, qui fru
mẽtũ deferebãt in anguſto occurriſſent, deinde impetũ nõ ſu
ſtinẽtes ad liberiora loca diuertiſſẽt equos, ut inutiles in ar
Equitatus Mithridatis uicitur.
cto reddidere. Eo in loco ex itinere ꝑueniẽtes Romani prius
q̃ in aciẽ ꝑdirẽt hoſtes ex regiis plures occiderũt, peditũ in
morẽ inter anguſtias pugnãtes, nõnullos etiã e primis cõfece
rũt, alios fugiẽtes ꝑcipitauere e rupibus, pauci nocte in exer
citum delati & ſe ſolos euaſiſſe referẽtes, q̃q̃ euẽtus pleriſq;
ex ſe formidoloſus eſſet multo tamẽ formidoloſiorem retulere
regi. Mithridates prius q̃ uictoria Lucullo innoteſceret ratus
in tãta equitũ clade, nõ multo poſt Lucullũ ſibi inſurrecturũ,
fugam ex trepidatione meditatur, idq; amicis in tabernaculo
ſubinde refert. Illi prius q̃ annunciaretur cũ nox adhuc eſſet

ſtudio quæ quiſq; habuit e caſtris educit. Turba igitur eorum q uaſa deferebát ad portas cōcurrēte cū cæteri animaduerterēt & qui ea deferrēt cognoſcerēt, deteriora his arbitrati, & quia nihil ipſis annūciaretur cū timore & querela decurrētes ad uallū properant, diſiectiſq; omnibus eo ex loco ut quiſq; potuit turpiter arripuere fugā, nullū a duce aut præfectis mādatū expectātes. Quæ Mithridates nullo ordine, celeriuſq; quā putarat eueniſſe cernēs, ex tabernaculo proſiluit, ac nonnulla dicere aggreſſus nemine adhibēte aures turbatus, ut in multitudine fit, in terrā concidit, indeq; in equū relatus ad mōtes cū paucis aufugit. Lucullus ac uictoria certior factus pcepta etiā hoſtiū fuga ſtatim equites plures emittit, qui eos inſequerētur. Deferētibus uero uaſa per exercitum pedites iuſſit occurrere, & neqd eo tēpore arriperēt, uerū nullo reſpectu ut eos interficerēt, imponit. At illi uaſa aurea & argētea quā plurima ueſtēq; multi pcii inuētes mādatū neglexere. Ipſum quoq; regē capiētes cumulū auro onuſtū qui ſarcinā ferro cōfodiſſēt, fluēte auro ad id cōuerſi Mithridatē uerſus Cumas fugiētē ſequi neglexerūt, quo ex loco cū tribus equitū millibus ad Tigranē peruenit. Ille ad cōſpectū ſuū neutiq admiſit, uerū certis in locis regio more uiuere cōceſſit. Mithridates deſperatis rebus Bacchū eunuchū ad regiā eius ire impat, utq; ſorores ſuas, mulieres, ac pellices quoquo modo neci traderet imponit. Sic illæ partim enſibus, partim ueneno & laqueis finiere uitā. Quæ aiaduertētes ii, qui præſidiis a rege impoſiti erāt, paucis exceptis ad Lucullū pfugerūt. Lucullus deinde in regē cōuerſus exercitū confirmat, & quæ in ponto fuere ciuitates claſſe circūuectus omnes fere in poteſtatē redigit Amaſtrem uidelicet & Heracleam aliaſq;. Sinopis uero acriter adhuc Romanis reſiſtebat, & nauali prælio haud

Victoria de Mithridate.

Mithridates captus aufugit.

ignaue depugnabat. Obſeſſi a Lucullo ciues, naues quas grauiores habuere igne cõſumũt. Leuiores deinde ingreſſi fugã ſe ꝓripiũt. Lucullus ſtatim urbẽ liberã eẽ ꝓnũciauit, ſomnio ꝓmotus ut aiũt. Nam Antiochũ cũ in amazones cũ Hercule belligeraſſet, ui tẽpeſtatis pulſus, & i Sinopẽ delatũ eã urbẽ ſibi uẽdicaſſe fama eſt, ob idq; eius ſtatuã Sinopẽſibus maximo in honore fuiſſe. Itaq; cũ ciues arrepta fuga ſtatuã ui efferre conarẽtur funibus, lintheaminibuſq; obuoluiſſe, neſcio igitur Lucullo, nec qd tale meditãte ꝑ qetẽ apparuiſſe memorãt, ſe ab Antiocho uocari & inſequẽti die ſtatuã a nõnullis deferri cũ offendiſſet, ſolui iuſſiſſe ꝑ ſimulẽ ei, quẽ uidiſſe exiſtimaſſet. Lucullus inde ad Amiſum ſupra Sinopẽ caſtra poſuit, & ciuibus ſimiliter ꝑ mare fugiẽtibus cũ intellexiſſet eã urbẽ ab Atheniẽſibus dũ mari imperarẽt conditã fuiſſe, & diutius populari ciuilitate uſam, ſubinde Perſarũ paruiſſe regibus, denuo uero eadẽ ciuilitate reſtitutã ab Alexandro, iterũ a ponticis ſubactã fuiſſe urbis ſortẽ, miſeratus Alexãdri morẽ cuius gloriã æmulabatur, & quod genus eſſet Atticũ, ſuis legibus uiuere cõceſſit. Amiſinoſq; oẽs iuſſit reuocari. In hunc modũ Lucullus Sinopẽ atq; Amiſum depdatus denuo reſtituit. Cũ Machare uero Mithridatis filio Boſphororũ rege, coronã ſibi ex auro ꝓmittẽte fœdus amicitiãq; firmauit, & ad Mithridatẽ apud Tigranẽ ingrendũ ꝓficiſcitur. Inde in Aſiã tranſgreſſus Syllanis adhuc oppreſſã grauaminibus quartã tributi partẽ i fructibus, reliquas ex domorũ poſſeſſionibus & mãcipiis iuſſit pẽdere. Epinicia etiã ſolẽnia inſtituit, ueluti bello rite pacto. His geſtis in Tigranẽ quod Mithridatẽ recuſaſſet reddere copias mouit duas ex electioribus legiones ac qngentos educẽs eqtes. Cum his Euphrate ſupato pecunias a barbaris expoſcẽs iter peragebat. Hi qppe

Somniũ de Antiocho.

nullis inſerebāt bellū, nec quid pati digne uidebantur bello inter Lucullū & Tigranē ingruente. Tigrani nemo Luculli duentū nūciare auſus, qui.n. primus id attulerat in crucē ſuſ blatus eſt. Ciuitatū deinde tumultu quæ ab eo infeſtabantur, audito Metrobarzanē cū duobus millibus equitū ire iuſſit, qui Lucullū ab incurſu prohiberet. Mazeo autē Tigranocer tam cuſtodire imperat, quā urbē ut a nobis ſupius dictū eſt, in honorē ſui nominis condiderat, & optimos quoſq in eam conuocarat pœna unicuiq impoſita ut quæ in eam nō trāſ ferrent ſibi iure uendicaret. Vrbi quippe muros in altitudinē gnquaginta erexit cubitorum, equorum ſtabula inferius habētes, regia ad hæc & pomaria in ſuburbis pfecit ampliſſima fe rarum inſup ſepta ad uenādi uoluptatē, lacuſq; amœnitate re ſertos. In proximo autem arcē munitiſſimā cōdidit. Quæ om nia Mazeo curāda derelinquēs, copias omni ex parte con trahit. Metrobarzanē qdē Lucullus ſtatim ab cōgreſſu pri mo repulit. Deinde cōuerſum inſequi cœpit. Mazeū Sextis lius intra Tigranocertæ mœnia cōcluſit, regiāq; muro mi nus ſeptam depdatus eſt. Vrbi uero & arci foſſam ab omni parte circūdedit, machinas etiam attulit urbi, & cuniculis mœnia ſuſpēdit. In his Sextilius obuerſabatur. Tigranes pe ditū ducēta, & gnquaginta millia, equitū pariter gnquagita in unū cōgregauit, ex quibus ad ſex millia in Tigranocertā ire iuſſit qui per medias Romanorum acies pellices attrahen tes regias profecti ſunt. Tigranes cū reliquis copiis in Lucul lum mouit. Ferūt tum primū Mithridatē in conſpectū eius ueniſſe, regi quoq conſiliū dediſſe, ne cū Romanis bellū ca peret, ſed equeſtribus dūtaxat copiis hincinde diſcurrēs ua ſtatis agris eos quoq fame pcludere tentaret. Eo modo ſe a Lucullo ad Cyzicū obſeſſum ſine prælio exercitum omnem

Tigranocerta urbs inclyta.

Sextilius.

perdidiſſe. Verũ ille Mithridatis militiã irridens ad pugnã paratus acceſſit. Romanoꝝ quoq; paucitate ꝓſpecta cauillo huiuſmõi uſus dicitur. Eos qdẽ ſi legati accederẽt ꝑmultos. Sin ut pugnarẽt perpaucos eẽ. Lucullus tumulũ accõmodũ poſt Tigranẽ cõſpicatus, eqtes in fronte cõſtituit, q hoſtes laceſſerẽt, & ex agmine deductos ipſi cedẽtes poſt ſe traherent, ut inſequẽtibus barbaris nullo ordine palãtes intercipet. Ipſe tumulũ circũuectus, pedites in occulto collocat. Cũ primũ igitur hoſtes ueluti in uictoria Romanos hicinde diſperſos pſequi uidit, eoꝝ quoq; uaſa paſſim iacentia cõſpexit ſublata uoce uicimus, o uiri inqt, & ſubito ad eos q uaſa deferebãt accurrit. Illi magno tumultu inter pedites ferũtur, & eqtes peditibus occurrũt. Fit fuga undiq;. Sed cũ inſequẽdis Romanis lõgius a ſuis decurriſſẽt eqtatu inſurgẽte conuerſi trucidãtur, & q uaſa ferebãt inuicẽ collapſi ut in tumultu fit ſeipſos collidebãt. Omnibus igitur in tanta multitudine cõfuſis, nec ordinẽ ullũ intuẽtibus ad quẽ ſe referrẽt cædes immẽſa editur, nemine hoſtẽ ſpoliãte. Sic.n.a Lucullo maximis propoſitis pœnis editũ fuerat, adeo ut armillas, & torques in tranſitu euitãtes ꝑ centũ & xx. ſtadia hoſtes cõtinue cędẽdo pſecuti ſunt, quoad nox eos excepit, tunc quidẽ cõuerſi ſpolia inuadebãt. Sic.n.a Lucullo conceſſũ erat. Mazeus percepta clade a Tigranocerta oẽs Græcos quos mercede cõduxerat in urbẽ armis exurere decreuit. Nam cum dep̄hẽſionẽ ueritos in unũ ambulare una cõuerſari & ſcutulis qbuſdã ornari cõſpexiſſet barbaros ſtatim cũ armis in eos immitit. Illi ueſtes clypeoꝝ in morẽ ſiniſtris adaptãtes ad eos ſe cõuertunt, pluribuſq; interfectis aſſumpſere arma, qbus inuicẽ diuiſis iam potẽtiores ciuibus extulere faces, & Romanos ab extra depoſcẽtes in urbẽ recepe. In hũc modũ Tigranocerta

a Romanis capta, ingēteſq; Theſauri in ea direpti ſunt ut poteſ in ciuitate nup ad æmulationē gloriæ condita, Tigranes interea ac Mithridates exercitū aliū denuo inſtaurare properabāt, cuius regimē Mithridati attributū erat cū Tigranes cladē illā ob imperitiā rei militaris acceptā, exiſtimaret. Ad Parthoꝝ etiā regē miſere legatos auxilia ab eodem expetētes. Sed cū Lucullus ad eum pariter ſuos demiſiſſet, rogaretq́ꝫ ut uel ſibi afferret opē uel neutri impēderet rex clā utriſq́ꝫ pollicitus nulli p̄mittere curauit. Mithridates arma interim ꝑ ſingulas deſumpſit urbes & delectū fere omnē ex Armeniis cōfecit. Ex electioribus uſq́ꝫ ſeptuaginta peditū millia, equitū ad dimidiū fere numerū elegit, reliquos oēs ab exercitu emiſit. Hos igitur per turmas, cohorteſq; diuiſit Italici in modū diſtinguēs ordinis. Ponticis uero ſe exercere p̄miſit. Aduentāte Lucullo Mithridates peditatum omnē partēq́ꝫ eqtatus in tumulo cōtinuit. Reliquos Tigranis eqtes cum in frumētarios Romanos impuliſſet amiſit. Qua ex cauſa audacius Mithridati appropinquātes frumenta legebāt, & caſtra iuxta eum metebātur. Interea pulsuis ad altiora editus, Tigranē aduētare indicat. Hoc.n. inter ſe meditati fuerāt quo Lucullū in medio dep̄hēderēt. Id animaduertens Lucullus p̄cipuos equitū lōgius ire iubet, q Tigranē deſtinerēt, nec ex itinere in ordines redire ſinerāt. Ipſe Mithridatē in pugnā ꝓuocās foſſa circūſepſit, nec ante ab incepto deſtitit q̄ fames incidēs amboꝝ diſſoluit opera, & Tigranes ad interiora Armeniæ ſe cōtulit. Mithridates uero in pontū & ad reſidua ſui ꝑuenit principatus quatuor millia ex ſuis adducēs, totidē a Tigrane aſſumptis. Inſequebatur & eum Lucullus. Sed cū ob cōmeatus inopiā reuerteretur, præueniens illū Mithridates Fabiū aggreditur, q po

Tigranocerta a Romāis capta

ſtrenuus ſub Lucullo ad bellũ ibidẽ fuerat relictus. Eũ itaq; in fugã uertens, ad quingẽtos occidit. Fabio uero ſeruos qui in exercitu aderãt in libertatẽ uendicante, & per diẽ integrã denuo depugnãte, iterũ belli fortuna cœpit immutari quoad Mithridates genu lapide ſaucius, & ſub oculo trãſfixus a ſagitta magna celeritate auectus eſt, & pluribus diebus hos quidẽ timor regię ſalutis, illos uero multitudo uulnerũ quietos reddidit. Mithridatẽ Agari curabãt genus, Scythicũ qui ad ſerpentũ morſus ſolent adhiberi, & ob id regi, continue aſſidebãt. Interim Triarius alter ex Luculli ducibus cum exercitu ꝑprio ad Fabiũ delatus in eius locũ ſucceſſit, nec multo poſt cũ ipſe ac Mithridates ad pugnã cõueniſſent uentus ꝑpere exortus qualẽ ãtea nunq̃ obueniſſe memoriæ proditũ eſt amboꝝ tentoria ſuſtulit, curruſq; ꝑfregit, ex millibus nõnullos ui raptos ſuſpendit in aere, qua ex cauſa ceſſere ambo. Sed cũ Lucullus aduẽtare diceretur, Triarius uictoriã ꝑoccupare ſtudens, noctu adhuc Mithridatis cuſtodias aggreditur. Cũ pugna aliquãdiu ꝑ etiã rex, cum parte copiaꝝ quæ eũ ſequebãtur fortiter iuectus belli uictoriã auſpicatur. Diſſipatis.n. hoſtibus peditatũ eoꝝ in paluſtri quadã uoragine cõcluſit, quo i loco cũ ſubſiſtere nõ poſſent iterimũtur. Eqtes deĩde ꝑ cãpos inſecutus eſt impetu quodã aſpiratis fortunæ uſus. Inter hæc Romanus qdã turmæ ductor ſerui in modũ cũ rege cõgreſſus magno uulnere ꝑ femur enſe traiecit, ratus ob thoracẽ neutiq̃ eũ a tergo poſſe cõfigere, uerũ illũq; regi ꝑximiores aderãt ſtatim confecerũt, Mithridates in caſtris retro defertur at amici arridentẽ eoꝝ cœptis fortunã, ꝑſequẽtes magno impetu in Romãos ferũtur. Pugnãtibus ipſis inopinus reuocationis clamor auditur, ſubitq; dubitatione aliũde qd infauſtũ illis accidiſſet, qad intellecta re ſtatim

Triarius alter ex Luculli ducibus i locum Fabii ſuccedit.

Mithridates denuo uulneratur

In campo magna trepidatione regē circūſtetere, nec abinde diſceſſere donec Timotheus compreſſū ſanguinē ex ſupiore loco retulit, quēadmodū apud Indos ab Alexādri militibus olim trepidatū fuiſſe memorāt, donec ipſe ſe rex ex uulnere curatū ſuis oſtēdit. Mithridates cū ad ſe rediſſet, eorū q pugnā reuocaſſent, ignauiā cōqueſtus eſt, & orta quē primū luce duces in Romanorū cōcitat exercitū. Illi timore pciti in fugā uertūtur. Cū cadauera ſpoliis exuerētur tribunos militū quatuor & .xx. cēturiones cētū qnquaginta occubuiſſe reptū eſt. Quorū ſuperiorū iacturā unū in plio nunq̄ pſimilē Romani ſuſtinuere. Mithridates in Armeniā pfectus quā minorē Romāi uocāt quęcūq; facile aſportari poterāt frumēta collegit, quae uero difficulter penitus euertit, ut Lucullū inſtantē a ſe repelleret. Interea uir qdē e Romanis ſenatorii ordinis Attilius nomine pb mulctā derelicta patria ad Mithridatē cui antea familiaris fuerat acceſſit. Qui cū inſidias regi pararet ab eodē interceptus eſt. Rex neutiq; dignū ducēs hominē Romanū ſenatoriūq; ſupplicio afficere, eū interfecit, cōſpirātes uero cū illo grauius afflixit. Seruos pterea q Attilio hac in re obſecuti forēt impunitos eſſe uoluit utpote q hero ſuo paruiſſēt. Lucullo interim cōtra Mithridatē caſtra habente quidā Aſiae pfectus pmiſſo tibicine palā pclamari iuſſit Romanos Lucullū incuſare quod ultra pſcriptū ſibi tēpus bellū gereret, exercitū ab eo eſſe dimittendū, q illi paruiſſēt eorū bona ex decreto fore publicāda. Quibus temere platis exercitus fere oīs paucis exceptis diſſolutus eſt, q n. tenuiores fuerāt, & pœnā minus formidabāt cū eodē pſiſtere. Hac ex cauſa Luculli in Mithridatē bellū nullius momēti hēre cǫptū, nec qd ad optatū finē poſſet attigere. Diſſidēte quippe Italia turbati oēs, mari latrocinijs obſeſſo fame pene

enecti tempus bello accõmodũ arbitrabãtur eſſe prius,q̃ alterum p̃ ingẽs ac difficile cõpoſuiſſent bellũ. His p̃ceptis Mithridates in Cappadociã deſcẽdit, & ut propriũ regnũ ſibi cõfirmauit. Et hæc quidẽ agentẽ Romani uidere neglexerunt quo ad maria tuto patebãt. Cum aũt uexari cœpiſſent, & Põpeius ad ea pacãda in Aſiã ueniſſet bellũ Mithridaticum cõtinuo aſſumpſere, & id Põpeio exequẽdũ tradidere. Ea ex cauſa pars quędã Põpeianæ ſeditionis bellũ cõtra Mithridatẽ mari geſtũ mihi uiſum eſt, nec ad priuatã ullã expeditionẽ p̃tinere, ſed ad partes eius eſſe referẽdũ, & quẽadmodũ fuerit exponere. Mithridates cum primũ Romanos debellaſſet Aſiãq; inuaſiſſet, Syllæ circa Græciã elaborãte, ratus illũ non ſatis facile in Aſiã uenturũ cætera oĩa ut p̃diximus depopulatus eſt, mari quoq; pyratas intulit, qui primum pauculis ſcaphis, nec iis ſatis amplis latronũ more, maria infeſtabãt. Cũ uero bellũ exarſiſſet, plures numero effecti nauibus lõge amplioribus oĩa circũnauigabãt lucri potiſſimum dulcedine pellecti, adeo ut neq; deuicto rege, neq; in ducias agẽte ac ne retrocedẽte q̃dẽ a mari tẽperarint. Nam patriæ extorres deficiẽte uictu ob aſſiduũ bellũ ad inopiam maximã delati, uice telluris mari fruebãtur, myoparonibus in primis & ſexcuplis uſi dicrotis poſtmodũ ac triremibus ſe parati enauigãtes latrocinibus q̃buſdã maioribus ipſis p̃ſidẽtibus, imp̃atorũ more, & in urbes mœnibus carẽtes in delati, aliarũ quoq; mœnia ſternẽtes aut ſuffodiẽtes, & i captiuitatẽ uẽdicãtes, palã p̃dabãtur, ſi quos ditiores offendiſſet claſſi impoſitos ſe ipſos redimere cogebãt. Et hmõi rapinas cũ latronũ nomẽ abhorrerẽt militares mercedes dictitabãt. Artifices p̃terea ad opa adhibebãt uiculis detẽtos, et lignorũ materiẽ ęris et ferri circũferẽtes nullo unq̃ ab ope ceſſabãt. Elati etenim

Põpeio bellũ Mithridaticũ decernitur.

Elati etenim ob aſſidua lucra nec latrocinari adhuc omittē te regibus iam & tyrannis & exercitū magnoꝶ imꝑatoribus ſe ipſos cōparabāt, ſatis ſiſi cū ſe in unū cōtuliſſent a nemine ſuꝑari poſſe, & ob id naues & arma omnifariā fabricati maxime in Ciliciā quā aſperā appellāt, impetū eoꝶ dirigebāt, exercitū eo i loco colligebāt, cuſtodias & mōtiū ſūmitates iſulaſq; deſertas & nauiū receptacula ibidē nacti ꝑcipua eorūdē refugia circa eā cū aſꝑa eſſet & iportuoſa & a picibus ꝑdita maximis conſtituerāt, q̄ ex cā oēs cōmuni noie Scilices appellati ſunt, initiū aſſumēte hmōi fortaſſe clade ab iis q Siliciā icolūt aſperā. Suſcipiētibus deide eos Syriis, Cyprii et Pāphyliis, pōticiſq;, ac fere oībus q ad orietē uergūt nationibus Mithridatico bello ꝑ lōgū tēpus illis incūbēte aliquid potius agere, q̄ ab aliis pati eligētes, maria telluri antetulerūt. Sic ut breui multa hominū millia in unū cōgregātes non ſolū mare quod ad orientē ſpectat, ſed quodcūq; inter Herculeas colūnas ſitū ſibi uendicarent. Iam. n. nōnullos Romanoꝶ duces, alioſq; & q Siliciæ ꝑerāt circa Siliciā naualí bello ſuperauerāt, nullo in loco nauigatio tuta erat, tellus quoq; operibus uacua ob meceneorioꝶ indigentiā. Romanoꝶ tamen ciuitas præ cæteris huius mali particeps, iis qui imperio parebāt undiq; obſeſſis & ipſā ꝑꝑ multitudinē fame laborante. Id autē opus ꝑ difficile & magnū uiſum eſt tot exercitus uiroꝶ nauiūq; depꝛhendere, qui ꝑ omnē circū terram mariaq; diuiderētur, & ob leuitatem apparatus facile hincinde capeſſerēt fugā, nec ad notas terraꝶ partes receptus debitos & ſtabiles haberēt, neq; cōmune quicq̄ aut proprium ſed cōtinue ad occurrentia ſe cōferrent, ita ut belli huius præter conſiliū omne meditatio nihil firmi, aut ꝙ intelligi poſſet in ſe continēs deſperationē ſimul & timorē anto

Piratæ Cilices appellati cur.

ferret. Nam neq; appropinquatio Murenæ ad eos, neq; Servilii Iſaurici aduẽtus poſt illum quicq̃ profecerat ſed iã Italię maritimam oram circa Brũduſium & Tyrenniam audacter inuaſerant, & mulieres nobilium hinc inde tranſeuntes ſimulq; duos exercitus cũ ſignis interceperãt, quarũ rerũ neq; iacturam neq; obprobrium ulterius tolerantes Romani Pompeium qui maxime apud eos auctoritatis habebatur, ex lege imperatorem per tres annos ſtatuentes, uniuerſo mari quod iter Herculeas colũnas ſitũ eſt & terrę omni quę a mari ꝑ quadrigenta ſtadia deſuper extenditur regibus, dynaſtis, gẽtibus, urbibuſq; uniuerſis, præſidere uoluerũt, ipſiq; exercitus in unũ cõgregare, pecuniaſq; exigere uiciſſim conceſſerũt. Exercitũ ꝑter hæc ingẽtẽ, naueſq; quas habuere oẽs ex ordine miſerũt, pecuniarũ itẽ ad uſq; ſex millia Attica talẽta. Sic magnũ ac difficile arbitrabãtur, tã ingentẽ ſuꝑare exercitum, tã imẽſo mari ac longinquitatibus tam uaſtis latitantem facileq; cedentẽ denuoq; inopine inſurgentem, ut nemo illis Põpeio ad hæc uideretur dignior qui cũ tanto nauigeret imperio. Fuere autem illius exercitus ſtatim quidem uiginti millia peditũ, equitũ quater millia. Naues quoq; cũ ſexcuplis ſeptuaginta ſupra ducẽtas. Miniſtri porro quos a ſenatu legatos uocãt quinq; & .xx. ſunt ſecuti, qbus Põpeius naues mariaq; diuiſit, equoſq; ſingulis attribuit, pedites inſuꝑ & milicię ſigna addidit. Ipſe cũctorũ imꝑator legionibus qbus oĩbus illi ꝑ ꝑtes ꝑerãt ueluti rex regũ ꝑſidebat, iuſſitq; unũquẽq; diſcurrere & efferri in regiõibus quas illi aſcripſiſſet ꝑmanẽtes, neq; piratas ultra has inſeq, neq; regiões aliis traditas inuadere, ſed cõtinue ab oĩ ꝑte piratis obuiãtes mutuis cõcurſibus eos iterducere. Sic oĩbus diſpoſitis Põpeius Tiberiũ Neronẽ & Mãliũ Torquatũ Iberię & mari ꝑ ad hercu

Exercitus Põpeio cõtra piratas attributus

leas colũnas pertinet præeſſe uoluit. Liguſtico uero & Celtico. Marcũ Pomponiũ Lybico deinde & Sardinio ac Corſico mari, inſuliſq; finitimis Lentulum Marcellinũ & Publiũ Attiliũ. Circa Italiam autẽ Luciũ Gellium, & Gneum Lentulum præfecit. Siculũ præterea & Ioniũ Plociũ, & Terentium Varonẽ uſq; in Acarnaniã cuſtodire iuſſit. Peloponneſus uero Attica. Euboia, Theſſalia, Macedonia, atq; Boeotia Lucio Cinæ traditæ. Inſulas autem & Aegeum mare omne atq; Helleſpontũ Lucius Cullius aſſumpſit Bythiniã Thraciam aſſumpſit, ac propõtidem, & maris fauces Publius, Piſo, Lyciã deinde Pamphyliã, Cyprũ & Phœnicẽ Metellus nepos. In hũc modũ prouinciæ ducibus diſtributæ ſunt, ut inuicem piratas aggrederentur, auxilia inter ſe cõferrent cuſtodirentq;, & uiciſſim fugientes interciperent, neq; ꝑſequendo longius errarent, ne ueluti incurſu circũferentur, & in longum nimis ꝑduceretur opus. Põpeius ipſe ad oẽs enauigabat, & his qdem duobus & quadraginta diſpoſitis diebus Romã rediit, inde ad Brunduſiũ ex Brũduſio uero tã magno interuallo ad ea loca prouectus oẽs nauigandi celeritate, apparatus magnitudine & gloriæ opinione cõterruit, ut piratas cũ eo cõgredi putantes uel nõ facile ſupari exiſtimantes timore percitos ſtatim ex urbibus quas inuaſerant expulerit, & ad ſolitos mõtiũ apices, portuũq; receſſus fugere coegerit, ita ut Pompeio ſine pugna & ſanguine maria oĩa libere paterẽt. Piratę uero ꝑ partes a ducibus ſuis dep̃hẽderentur. Ipſe deinde in Ciliciã diuerſo exercitu, multiſq; cũ machinis ꝑuenit, ratus omnifariã machinaꝝ copia & expugnatiõis genere ſibi opus fore ad eos qui ſuꝑiora tenerẽt, ueꝝ gloria & apparatu eius cõterriti latrones, fretiq; ſi nõ bello, at ſaltẽ miſericordia eẽ tutos, primũ inclamare & reclamare occipiũt, q̃ p̃ſidia edi

Brũduſiũ.

tiora bibāt, poſt hos mōtani Cilices, poſtremo uniuerſi ſe in manibus eius cōceſſerunt. Arma ad hæc plurima partim pa
Vincūtur rata, partim infecta illi tradidere, naues præterea nondū cō
piratæ a pactas alias mari illatas, æs quoq; & ferrū ad opera paratū,
Pompeio. uela, funeſq; materieq; uariā expoſuerūt, multitudinē inſuper captiuorū quos partim ob redēptionē, partim ad opera agenda deuinxerāt. Quibus ex rebus Pōpeius materiē primū incē dit, naues abſtulit, captiuos ad proprias domos redire iuſſit. Ex his plęriq; ſepulchra a ſuis ſibi erecta ueluti defūctis offē derūt. Ex piratis quoſcūq; nō tā peccādi licentia q̄ inopia ob aſſiduū bellū ad hæc delatos nouerat, Mallū aut Edanam, aut Epiphaniā, aut alind deſolatū & inhoſpitū Ciliciæ aſperioris oppidū iuſſit incollere, nōnullos etiā eorum ad Dymon in Achaiā tranſtulit. Sic piraticū bellū, quod omniū difficillimū putabatur eſſe facillima quędā pars Pompeio obuenit, naueſq; in poteſtatem redegit partim duobus & ſeptuaginta diebus captas, partim ab ipſis traditas numero ſex ſupra trecētas, ciuitates, præſidia, receptuſq; omnes eorū, diebus cētū & uiginti ſuſcepit. Ex piratis ad decē millia eo in bello cæſa referūtur. His igitur adeo celeriter, & præter cūctorū opinionē geſ gis Romani Pōpeiū magnū extollentes cū adhuc circa Ciliciā caſtra haberet imperatorē cū eadem poteſtate ad Mithridaticū bellū elegerūt ita ut pro libito quę ſibi uiderētur cōponeret, atq; pugnaret, amicoſq; uel hoſtes populi Romani iuxta uolūtatē ſuā indicaret, exercituū omniū extra Italiā princeps
Magnus eſſet, quę ſimul omnia nulli alii præterq̄ Pōpeio fuiſſe cōceſſa
Pōpeius. ſatis cōſtat, & forte ob hæc imperatorē ipſum magnū appellarūt. Verū Mithridaticū bellū a primis ducibus iā fere confectū erat. Pōpeius ſtatim ex Aſia copias in unum cōgregās in Mithridatis mōtibus caſtra ponit. Mithridati in exercitu ex

electis per prius aderãt peditũ triginta millia, equitum tria millia, & eã regionẽ q̃ Lucullus prius inſediſſet cõmeatu deſtitutã ipſe inuaſerat, qua ex cauſa plurimi ab eo trãſfugerãt, quos Mithridates ſicubi nactus eſſet in crucem tolli, oculos effodi, igne comburi iuſſerat. Cęteꝝ non tã illum transfugarum cura ob ſupplicii metũ q̃ media & egeſtas ſtimulabat. Legatis igitur ad Põpeium miſſis, quæ belli huiuſce cõciliatio eſſe poſſet, inquirit. Tũ ille ſi transfugas inquit reddideris, & te in poteſtatẽ noſtrã dederis. Qubus intellectis Mithridates hæc trãſfugis aperuit, quos cũ timore cõcitos trepidãteſq; cõſpiceret iureiurando ſanxit, nullã ſibi cũ Romanis cõciliationẽ nũq̃ affuturã ob eoꝝ auaritiam, neq; ſe illis damnꝝ queq̃ aut factturũ quicq̃, quod nõ prius illis aperuiſſet. Sic.n.elocutus eſt. Interim Põpeius equites in inſidiis collocans alios palam emittit, qui cuſtodias regis aggrederẽtur. His mandatum erat irritare hoſtes, & ſubinde fugere ueluti impotẽtes uſq; ad inſidiarum loca, deinde ſe cõuertere. Et profecto celeriter uſq; ad exercitũ ueniſſet, niſi quod ueritus rex pedites eduxit. Illi aũt regreſſi ſunt. Sic finis inſequẽdi ac fugiẽdi Mithridati & Põpeio inuicẽ fuit, & experiẽtia utriuſq; exercitus equitũ cõcertatio. Vexatus tãdẽ ob inopiã rex haud ſpõte diſceſſit, & Põpeiũ in eius locũ ſubire paſſus eſt, fiſus eum ut in regione deſtituta omni cõmeatu nõ ſine magno incõmodo morari poſſe. Veꝝ ille cõmeatũ adhibitũ ex locis quę poſt ſe fuerant ſuſcipiebat, ꝓgreſſus deinde uſq; ad Mithridatẽ cuſtodias illi & exercitus q̃ plures ꝑ centũ quinquaginta ſtadia undiq; apponẽs foſſa circũſepit, ita ut cõmeatum haud facile poſſet cõſeq. Mithridates cũ a Põpeio foſſa clauderetur, minime in illũ inſurgere curauit ſiue timore ductus ſiue inſcitia, ſiue omnibus iã illũ circũſtãtibus malis oppreſſus ſubide cõ- Obſidetur Mithridates.

meatus inopia equos ad uehicula diſpoſitos iuſſit interfici,
ſingulos deinde illis abiiciẽs, uix ad qnquaginta ſuffecturos
dies nocte miro ſilẽtio fugã arripit ꝑ iter adeo aſperũ, ut or-
ta uix luce pſecutus eũ Põpeius ultimos aggrederetur. Ami-
cis itaq; ſuadẽtibus ut ordines iſtrueret pugnã inire renuit,
ſed eqtibus dũtaxat appropiquãtes repellẽs hoſtes, ueſpe iter
ſiluas opaciſſimas detulit. Sequẽti die locũ irrepſit aſperũ, ad
quẽ unica ſolũ ſemita patebat aditus. Hũc quatuor ex cohorti

Cuſtodiæ pliũ expiri incipiunt.

bus ſuis cuſtodiẽdũ tradidit. Ex aduerſo ãt Romani cuſtodias
adhibuere ne aufugere rex poſſet. Orta die exercitũ unuſ-
quiſq; armis iſtruit. Et primũ inter ſe pliũ cuſtodię experiri
incipiunt. Quidã ẽt ex regiis eqtibus ſeparatim ab aliis nullo
iubẽte cuſtodiis auxiliũ afferre pperãt. Plurimis aũt ex Ro-
manis eqtibus ad illos accurrẽtibus regii eqtes turmatim ad
eos aduolãt. Deſcẽdẽtibus deinde aliis ab eqs, & inſup Ro-
mãis q cõtinue ingruebãt, ſe ipſos adequãtibus q ſupius ſtete
rãt iã armis inſtructi, cũ eos curſu & acclamatiõe hic inde
palãtes imerẽtur, neq; qd actũ foret itelligerẽt fugã arbitrati
ueluti exercitu utraq; ex pte intercepto depoſitis armis fugã
capeſſũt. Difficultate aũt loci in deſcẽſu phibẽte exitũ inuicẽ
cõuerſi corruebãt quoad rupibus pcipitati ſunt. In hũc modũ

Barbarorũ cædes.

Mithridatis copiæ ob ꝓteruiã eorũ qui ꝓpugnatoribus ſine
mãdato auxiliũ afferre ꝓperuſſent ex turbatiõe diſſipatę ſunt
ita ut reſiduũ belli faciliimũ Põpeio fuerit hoſtes inermes ꝑſe
quẽti & inter rupes clauſos occidẽti. Cęſa ſunt ad decẽ mil
lia hoſtiũ & apparatus omnis belli interceptus Mithridates
ſcutiferis ſolis cõmitatus per aſpera quæq; cõpulſus & effu-
giẽs nõnullos ex mercenariis equitibus ex peditibus ad tria
millia offendit, qui eũ ad Sinorega oppidũ cõmitati ſunt. Eo
in loco multi ex theſauris ſuis ſeruabãtur, ex quibus dona ac

mercedes annuas iis qui cũ eo aufugerant impendit. Ipſe ſex millibus talentorũ aſſumptorũ ad Euphratis fluminis hoſtia peruenit ut abinde ad Colchos tranſmearet. In deſinenti itaq; curſu prouectus diebus potiſſimũ quatuor. Euphratem ſuperauit, tribus deinde aliis cõſtitutis his & armis cõmunitis qui eũ ſequebantur & continue accedebant ad cotinam peruenit Armeniam. Eo in loco cotinos & Iberos iter illi prohibentes fundis & ſagittis repulit, Indeq; ad apſarum peruenit fluuiũ. Iberos quippe in Aſia quidam ibi genitos eſſe, alii ab Europeis colonos eum in locum deductos putant. Sunt qui nominis parilitate conformes ſolum eſſe exiſtiment, moribus quidem, & lingua nihil ſimilitudinis in ſe habent. Mithridates in Dioſcuris hyberna deducens, quam urbem Colchi Caſtoris & Pollucis cum argonautis profectionis monumentum arbitrantur, eſſe nihil uel parum ut in fuga opus eſt differre, cogitans pontum omnem in circuitu peragrare, deinde Scythas ſupra pontum, poſtremo ad Mæotidam paludẽ proficiſci, & in Boſphorum uſq; penetrare concepit animo, & Machares filii ſui regnum erga ſe parum grati in poteſtatem uendicare, denuo ex aduerſo cum Romanis pugnam capere, & ex Europa in Aſiam profectis inferre bellum, porũ in medio cõſtituens quod non nulli Boſphorum ex Io tranſitu ſolent appellare, quo in loco ob zelotipiam bos effecta Iunonem effugiſſe dicitur. Hæc igitur ꝑter cunctorum opinionem arbitratus. Mithridates ſimul ad effectum perducere feſtinat, & ꝑ Scytharum gentes bellicoſas aliaſq; partim ui partim ſuaſione profectus eſt. In hũc modum quãquam fugiens, & uictus uenerabilis adhuc & tremebundus uiſebatur. Eniochis igitur illũ ſuſcipientibus per eos iter agens Acheos in fugã uertit, quos a Troia redeuntes id pontum ex tempeſtate delatos

Magnanimus rex.
Io i Achia

ſerunt,& multa a barbaris paſſos utpote Grecos nõnullis in patriã per naues miſſis Grecis nationibus eos qui ſibi aduerſarẽtur indicaſſe. Græcos uero quoſcũq; Scytharũ adepti eſſẽt, ſibi ſubdidiſſe. Primũ qdẽ ob irã uniuerſi inſurgẽtes ꝓcedẽte tẽpore optimos eorũ dũtaxat ꝑmittẽtes, poſtremo ſorte electos. Hæc igitur de Acheis Scythicis relata accepimus. Mithridates in Mæotidã deuectus in qua dynaſtę multi inerãt ipſis regẽ ob geſtarũ rerũ gloriã ac principatus magnitudinẽ præſentis adhuc ſuſcipiẽtibus & ex ſuis pręmittẽtibus donaq; plurima deferẽtibus ſocios ſibi aſſũpſit, maiora meditatus ex Thracia uidelicet in Macedoniã, ex Macedonia uero ad pœnas deducere, indeq; in Italiã per alpes pertranſire. Filiarũ quoq; cõnubia ad ſocietates cõfirmãdas cũ potẽtioribus eorũ iniit, Macharis aũt filius eius, ꝑ tam immenſa terrarũ ſpacia tã modico tẽpore ac ꝑ ferociſſimas gẽtes delatũ cũ audiret, Scytharũ quoq; clauſtra ad prohibẽdũ eius curſum nihil momẽti attuliſſe cernẽs, q̃ minus libere euaderet, legatos quoſdã ad eum miſit excuſationẽ præferentes quod neceſſitate ductus Romanorũ partes ſecutus eſſet. Ira deide regis in immẽſum ardeſcẽte ad Cherroneſum quæ in põto eſt incẽſis nauibus oĩbus aufugit, ne ipſum inſequeretur pater. Cæterũ alias pręmittẽte rege ſeipſum interfecit. Mithridates amicos omnes quos illi in regnũ abeũti ut ſocios addiderat necauit, Filii uero ueluti miniſtros amici proprii, illæſos eſſe uoluit. Hæc igitur circa Mithridatẽ geſta. Põpeius regẽ fugiẽtẽ uſq; in Colchos ꝓſecutũ ulterius inſeq deſiit, ſatis ratus neq; põtum a ſe neq; Mæotidã paludẽ eſſe circũeunda, neq; magnis deinceps rebus initi poſſe qui regno cecidiſſet, uerũ Colchos adiit & argonautarũ hiſtoriã, Iouiſq; filiorũ & Herculis ꝑegrinationẽ maxime oculis ſubiicere cupiẽs hęc intelligit. Plures auri

ſeri fontes ex Caucaſo mōte ſcaturiū arenę pene inuiſibilis, ad quos finitimi pelles apponentes in fluxu admodum profundo arenā detētā colligunt, quæ aureæ cuiuſdā pellis ſpeciē præ ſe ferūt. Pōpeio ad cognitionē huius rei potiſſimū intēto non nulli annūciant, q; nationes finitimæ haud longe in armis eſſent. Orazes quidē Albanorum, & Tocus Iberorum reges cū ſex pmaginta millibus hominū ad fluuiū Cirtum cōuenerant, qui duodecim patentibus riuis elapſus in Caſpiū mare diffundi tur plurimis in eū decurrētibus omnibus quorum omniū maxi mus habetur Araxes. Huiuſmodias cū percepiſſet Pōpeius pō tem a fluuio impoſuit, & barbaros inſecutus inter ſiluas opa ciſſimas cōpulit. Sed cū illi latitantes ſubito inſurgerēt, exer citu circū ſiluas poſito ignē immiſit, & fugiētes inſequi cœpit quoad tādem omnes munera obſideſq; attulerūt, de qbus etiā Romæ triumphū egit. Ingens multitudo inter obſides & capti uos mulierum deprehēſa eſt, quæ nō minora uiris uulnera pfer rent, creditūq; eſt eas Amazones eſſe, ſiue quod uicina illis amazonū natio inhabitet, & ob id ad militiam uocatæ una acceſſerint, ſiue pugnace quaſdā fœminas barbari ipſi Ama zones appellare ſoleāt. Reuerſus inde Pompeius, in Armenia caſtra poſuit, accuſationē Tigrani inferens, quod cū Mithrida te in Romanos geſſiſſet bellū, & iā circa Artaxata eiuſdē re giā ſigna hēbat. Tigrani qppe ulterius bellū gerere haud ani mus fuerat nati qdē illi aderāt ex Mithridatis filia, ex qbus duos Tigranes ipſe occiderat, unū uidelicet bello cōtendētē, alterum in uenatiōe cū ex equo pcedēti nullā attuliſſe opē, ſed adhuc iacēte eo diadema aſſūpſiſſet. Tertiū in ipſa uenatiōe conqueſtū mortē eius corona donauerat. Qui poſt modicū illū dereliquēs bello patri illato uictus ad Phraatē Parthorum regē ſe cōtulerat. Is nup ad patris pricipatū fuerat electus, Appro

Orazes & Tocus reges.

Cirtus fluuius. Araxes fluuius.

pinquante demũ Põpeio cum Phraate, re cõmunicata, conſen
tiente illo, & eam eo amicitiã iureiurãdo confirmãte, iuue-
nis ſupplex ad Pompeiũ profugit, q̃q̃ Mithridatis ex filia ne-
pos, uerum magne iuſtitiæ opinio & fidei apud barbaros
quoq; Põpeio aderat, adeo, ut confiſus Tigranes pater cadu-
ceatore nullo p̃miſſo, ad illũ ultro acceſſerit, omnia alia ac ſe
ipſum Põpei fidei, æqtatiq; cõmittens, filiũq; in cõſpectu eius
pariter accuſans, ita, ut Põpeio, p̃toribus, & equitũ præfectis
imperãte ut illi honoris gratia obuiã prodirẽt ad eum acce
dentes cum nullã fideiuſſionẽ itineris præſtitã intelligerent
retroceſſiſſe memorẽtur. Verũ rex ſubinde applicuit, & Põ
peium ueluti dignitate longe p̃ſtantẽ, ritu barbarico uenera
tus eſt. Sunt qui dicãt lictoribus a Põpeio præmiſſis de tan
tum in cõſpectũ eius ueniſſe. Quoquo modo ueniſſe eũ ſatis

Dignũ regge donũ a Tigrãe ad Põpeiũ allatum.

conſtat ex iis quæ ſecuta ſunt. Nam Põpeio ſex millia talenta
dono dedit, militibus uero ſeparatim unicuiq; dragmas quin
quaginta, Ducibus aũt turmaꝝ p̃toribuſq; decẽ millia. Põpe-
ius cõmiſſoꝝ omniũ ueniã illi conceſſit, & cũ puero pariter
cõciliauit, filio quoq; regnũ Sophenes & Gordiane habere

Põpei benignitas.

cõceſſit, quæ nunc Armenia minos appellatur, patri reliquã
Armeniã omnem tradidit. Puero deinceps hæreditatis ſorte
principatus ab eo acq̃ſiti partẽ impẽdere uoluit deditq; Sy-
riam quæ ab Euphrate ad mare ptinet. Hãc qppe & Siliciæ
partẽ quandã Tigranes poſſidebat Antiochũ expellẽs q Euſe
bius uocabatur. Armenioꝝ qcũq; Tigranẽ ad Pompeiũ euntẽ
dereliquerãt cum ob id ſuſpitione tenerentur filiũ eius, qui
apud Pompeiũ adhuc erat hortabantur ut patrẽ interfice-
ret, uerũ iis captus & uinctus cum interim Parthos in Põ-
peium irritaret in triũphũ ductus ſub inde interfectus eſt
Põpeius bellũ omne iam profectũ arbitratus eo loci quo Mi-

thridatē ſuperauerat, urbē cōdiditq; ab opis effectu Nicopolis uocitata in Armenia quæ minore dicitur, ſita eſt. Ariobarzanē deinde Cappadociæ regē declarauit, & Sophenē ac Gordienē illi addidit, quas Mithridatis filio ante cōceſſerat, quæ ad ætatē quoq; noſtrā a prætoribus cum Cappadocia pariter reguntur. Dedit & Ciliciæ urbē Cababala nomine aliaſq;. Ariobarzanes eo modo regionē puero ademptā ſibi uendicauit, de qua plures mutationes uſq; ad Cæſarē ſecutæ ſunt Auguſtū, ſub cuius impio ut alia reliqua ſic hæc regio ad prætorum delata eſt tutelā. Pōpeius Taurū montē ſupgreſſus eoſq; cum Antiocho Comageno bellū geſſit, quoad eum ad obſequiū, & amicitiā pellexit. Egit & bellū contra Dariū Medorum regē, quē ad fugā tandē cōpulit, ſiue cum Antiocho una depugnantē, ſiue cum Tigrane primū. Pari modo cum Aretha Nabatheorum rege prælio cōtendit, & Iudæis cū rex eorum Ariſtobolus a Romanis deſciuiſſet, ſacratiſſimāq; eorum urbem Hieroſolymā euertit. Cilices præterea uicit tot.n.regiones Romano ſubiecit imperio. Syriā inſup aliā, quæ circa Euphratē ſita eſt, & inferior ac Phœnicis & Paleſtinæ dicitur. Idumeorum & Itureorum & quæcūq; alia Syriorum nomina progreſſus Romanis parere cōpulit. Cumq; nullā in Antiochū Euſebiū cauſām haberet præſentē, & pro paterno regno ſupplíciter orantē, ratus ſi & illū debellaſſet, regionē omnē in Romanorum ceſſurā poteſtatē regno expulit. Dū hæc a Pōpeio gerūtur, legati a Phraate & Tigrane q bellū inuicē gerebāt, aduenere, Tigranes uelnti amico & ſocio opē ſibi a Pōpeio ipēdit reqrebat. Parthus uero amicitiā cū Romāis iire poſtulabat, Pōpeius cū haud dignū exiſtimaret Parthos ex Romanorum decreto bellū gerere ad utroſq; conciliatores deſtinat. Hęc hactenus i hūc modū a Pōpeio geſta. Mithridati iterim

ambitus ad ponti ultima fuiſſe conſtat, qui Panticapeio capto Europeo emperio ad ingreſſum ponti delatus Xipharē filiū ſupra portum ipſum interfecit ob matris delictū, quod huiuſmodi fuiſſe dicitur. Arx quędā Mithridati erat, in qua ſubterranei latebāt theſauri multo ære ac ferro pecuniiſq; referti. Stratonice una ex Mithridatis pellicibus ſiue uxoribus, cui arcis curā & notitiā obditarū rerū rex impenderat circūeunte adhuc pontū Mithridate. Pōpeio arcē tradidit, & theſauros ignotos illi perdidit, cōditiōe addita, ut ſi Pompeius filiū eius Xipharē cœpiſſet, ſaluū eſſe uellet. Ille pecuniis adeptus Xipharē ſibi tradere & quę ſua eſſent ſecum aſportare ſinere pollicitus eſt, quibus intellectis Mithridates Xipharē occidit ſupra portū matre alio ex littore iſpectāte necē filii, inſepultū quoq; abiecit. Sic ille filiū deſpexit ut mulierem torquaret delinquentē. Legatos pterea ad Pōpeiū, quē adhuc in Syria uerſari audierat, quod aduentu eius inſcium ſubinde mittit, q pro paterno regno tributū Romanis pendere eum uelle ſignificarēt. Pōpeio autē Mithridatē ad conſpectū eius accedere iubente, & pro ſeipſo depcari, quēadmodū Tigranes fecerat ſed id nequaq̄ polliceri uelle, dū Mithridates etiā reſpondit miſſurū uero ex filiis quoſdā & amicis. Et hæc una dicēs ſumma celeritate parabat exercitum ſeruos in libertatem uendicans. Armorū porro multitudinem ac ſagittarū & machinas in unū cōferebat, non ſiluis cuiuſpiā idulgēs, aut bobus ad aratra diſpoſitis, quo neruos aſſumeret, tributa omnibus uſq; ad minimas ſubſtantias imponēs miniſtri ad hæc ab eo electi multis rege inſcio ludibria inferebāt, cum ipſe ex uulnere in facie oborto trium dūtaxat eunnchorū curaretur manibus, ab iiſq; ſolum uideretur. Cōualeſcēte deinde eo exercitus in unum congrega

ſtatim affuit. Electorum cohortes .lx. quæ ſeparatim ſexcētos ui ros cōtinerent, aliaq́ infinita multitudo & naues plurimæ aderāt. Oportunitas inſup locorumq́ ægrotāte eo duces inuadebant. Partē itaq; exercitus in Phanagoriā trāſire imperat, alterū in ingreſſum emporiū, ut ab utraq; parte exercitus haberet, liberos Pōpeio adhuc in Syria exiſtēte. Erat Caſtor quidā Phanagoreus domo nobilis. Is cū ab Triphone regio eunucho iniuria affectus eſſet, in ipſo aditu dephenſum interemit, & plebeios in libertatē cōuocare cœpit. Sed cū arx Artapherne, & aliis Mithridatis filiis teneretur lignorum ſtrenue apponētes arci ignē intulerūt, ſic ut Artaphernes & Darius & Xerſes atq; Oxatres, & Eupatra Mithridatis filii ex timore ignis ſe in eorum poteſtatē cōceſſerit. Erat iā quadragenarius Artaphernes reliq pueri eximia indole, ac pulchritudine. Sola Eupatra in arce reſtitit, altera Mithridatis filia, quā pater unice diligēs pmiſſis dicrotis ſtatim ex arce ſuſtulit. Quæcūq́ uero pſidia in pximo fuere p prius a Mithridate derelicta inualeſcente phanagoreorum ſeditione ad illos defecerunt, Cherroneſus & Theodoſia, Nimpheūq; & quæcūq́ alia circa pontū accōmoda ſunt ad bellū loca. Territus itaq́ crebriis defectionibus rex, cū exercitū quoq́ ſuſpectū, haberet ne in officio pſiſteret cū ob militiæ difficultatem tum ob tributorum uiolentiā & infidelitatē, quę ut plurimū infortunatos duces ſolet inſeq, ad Scytharum reges, & dynaſtas eunuchos prope emitit, q filias illis cōnubio offerrent, ſubſidia ſumma celeritate exigerēt. Quingēti ab exercitu uiri regis filias cōmitabātur, q cū plurima a Mithridate diſceſſiſſent, eunuchos earum, duces interficiunt inſenſi, quod aſſidue ab illis Mithridatē detinētibus eſſēt oppugnati, puellaſq; ad Pōpeium adducūt. Mithridates tot filiis, ac praſidiis

Phanagoria.

Artaphernes Mithridatis filii.

Regis cōſiliū de filiabus.

& uniuerſo tandē principatu deſtitutus, cū nec amplius Ro
Magnanimus et laude dignus rex. manis ad pugnandū ꝑ etiā, nec Scytharū amicitiā ulterius cōſequi ſperaret nihil tamen miſerū nec abiectū cōcepit animo, ſed ad Celtas iampridē ſocios & amicos eius proficiſci, unaq́ cū illis Italiā ingredi ſtatuit, ſperās multas Italiæ partes Romanis aduerſas eſſe, certior eſſet factus Hannibalem id ipſum in Iberia bellantē affeciſſe, & ob hoc Romanis formidabiliorē extitiſſe. Intelligebat præterea Italiā ferme omnem ob eorū odiū ab Romanis deſciuiſſe, ac pro maiori eius parte in illos bellū gerere a Spartaco ſolo in Romanos cōcitatū uiro nullius famæ aut claritatis. Hæc animo recenſens Mithridates ad Celtas properabat. Tam igitur illuſtre facinus a rege meditatū exercitus ſequi recuſauit potiſſimū ab audaciæ magnitudinē ad tam lōginq̃ militiā abduci, & exteras regiones formidātes, & in homines qbus nihil adeſſet proprii. Mithridatē deſperatione rerum omniū ad hęc ferri milites putabāt maleq; eum qppiā agentē & regnantē interire q̃ per inertiā uitā agere, hæc intra ſe uoluentes, taciti imperiū adhuc eius præferebāt. Non.n. uilis aut cōtemnēdus q̄q̄ in extremis cladibus uiſebatur rex. His ita ſe habētibus

Pharnaces in patrē cōſpirat. Pharnaces filiorū eius longe clarior & iampridē ad principatū deſtinatus hęres, ſiue timore imperii & exercitus pręſentis ductis & quod Romanis ueniā ſperaret, ſiue periculū regni ſui meditatus ſi in Italiā tranſiret pater, ſiue aliis rationibus & cauſis moueretur inſidias patri inſtruit depręhenſis conſpiratoribus, & ad tormēta deductis Menophanes quidā Mithridatē adhortatus eſt quaſi non neceſſe foret enauigāti honoratiorē filiū occidere huiuſmodi nouitates circa bella maxime uerſari, qbus ceſſantibus, & hęc optime diſponi poſſe. His ꝑſuaſus rex ueniā filio cōceſſit. At ille

facinoris memoria cõterritus cũ exercitũ militiã detrectãtem cerneret, noctu ad primos Romanorũ transfugas prope Mithridatis caſtra cõmorantes greſſum mouit q̃ magnũ illis immineat diſcrimẽ ſi in Italiã tranſierint q̃q̃ clare intelligentibus liberioribus adhuc uerbis palã ſecit. Multa p̃terea apud ſe manẽtibus pollicitus impẽdere tandẽ a patre deficere coegit. Cũ hos in ſententiã ſuã deduxiſſet eadẽ nocte ad alia propria caſtra ſtatim mittit. Aſſẽtientibus quoq; illis primũ ad aurorã transfugæ clamare incipiũt, ſubinde proximiores illis extulere uocẽ, quod a caſu fortaſſe quibuſdã euenit, cum nec oẽs uiciſſim cõſpirarẽt uerũ ad res nouas proni, infelicitatẽ regis itũẽtes mutationibus cõtinue ſpẽ addiderãt. Nõnulli p ignorantiã ab iis q intelligebant incitati, uniuerſa pturbabãt cũ ſoli exiſtẽtes a pluribus contẽni ueriti, neceſſitate magis ac timore q̃ uolũtate cõclamabãt. Mithridates tã ingẽti ſono excitus nõnullos deſtinat, q neceſſitatẽ & cauſam huius uocis explorarẽt, qbus illi nihil occulẽtes, filiũ dixere iuuenẽ pro ſene patre ſumpſiſſe regnũ, q eunuchis inſeruiret quiq; plures filios, duces quoq; & amicos cõcediſſet. Hęc intelligẽs Mithridates ad eos locuturus e tabernaculo egreditur, multitudo ex p̃ſidiis ad trãsfugas ſubito accurrit. His p̃dictũ erat ne ad ſe ulterius accederent in magnũ qppiã ad pmixtẽdũ fidẽ pegiſſẽt, Mithridatẽ ſimul oſtẽdẽtes. Illi fugiẽtis equũ intercipe feſtinabãt. Pharnacẽ quoq; ſicut prius detinẽtes, regẽ pariter appellãt. Scirpũ deinde latiorẽ cũ e tẽplo attuliſſet qſpiã p diademate illi ãnectũt, quę oĩa ab edito cõtẽplatus rex aliũ ſup aliũ ad Pharnacẽ ex ſuis mittit, et ut tuto ei fugere liceat expoſcit. Nemie ex p̃miſſis ad eũ redeũte ueritus ne Romanis traderetur corpis ſui cuſtodes, amicoſq; qd' in fide pmãſiſſẽt meritus laudibus attollẽs ad nouũ

Nouũ coronatiõis genus.

regē ire iuſſit, quorũ nõnullos accedētes milites inopine ag greſſi confecerũt. Ipſe uenenũ quod in enſe aſſidue geſtabat educens, miſcere cœpit. Duæ apud regē filiæ puellæ adhuc educabãtur Mithridatia, & Niſſa Aegypti & Cypri regibus in cõnubiũ dicatæ quę uenenũ prius ſumere poſcẽtes & uehemẽtius inſtãtes regē haurire ꝓhibebãt, quoad illuc tandem aſſumẽtes cũ ſubita ueneni uis eas attigiſſet, exanimatæ ceciderũt. Mithridates cum cõtinue & facillime ambularet, haud cõmode extingui poterat potiſſimũ medicaminibus aſſuetus ad uenena ꝓhibẽda, quæ ad ætatē uſq; noſtrã Mithridatica appellãtur pharmaca Bititũ igitur quędã Celtarũ ducē intuens multa inquit, ex tua in hoſtes dextera, & quidē præclara adeptus ſum, nihil autē maius in pſenti cõſequi a te poſſum q̃ ſine periculo eximas, ad triũphi pompã reſeruatũ. Tanti modo principatus regē imperatorēq;, nec a ueneno cõfici potentē, ob medicamẽtorũ uim qbus ad pręſeruandã uim uſus ſum. Eſt.n. perículoſiſſimũ & domeſticũ cõtinuæ uenenũ regibus. Infelicitatē uero exercitus filiorũq; & amicorũ minus caute uitaſſe uideor q cætera diligentius in uita cauerim. His itaq; pmotus Bititius illachrymãſq; indigenti regi opē extulit. Deceſſit igitur Mithridates ſextus decimus a Dario ultimo Perſarũ rege octauus a Mithridate illo qui a Macedonibus defecit, & ponti regnũ ſibi uendicauit. Vixit aũt annis octo ſiue.ix. ſupra ſexaginta in quibus p.vii.&.l. regnũ tenuit. Principatus.n. ad eum adhuc puerũ & pãtẽtibus orbatũ trãſlatus eſt. Finitimos barbarorum populos in poteſtatē redegit, Scytharũ multos ſibi ſubdidit, & in Romanos per.xl. annos potẽter depugnauit quo tēpore Bithyniã & Cappadociã plerũq; adeptus eſt, Aſiã, Phrygiã, Paphlagoniã, Galatiã, ac Macedoniã cũ in Græciã

Mithridatica. Pharmaca.

deduceret

deduceret inuaſit. Multa & præclara egit, ac mari a Cilicia ad Ionium uſq; dominatus eſt, quoad Sylla intra paterni regni limites eum iterum incluſit, centum & ſexaginta millibus hominũ eidem in bello ademptis, Inter tot tamen lubricos prolapſus caſus, bellum ſemper facillime mouit cum optimis ducibus prælio decertans, A Sylla quidem, Lucullo & Põpeio uictus eſt, ſæpenumero illis plura ſuplucratus. Nã L. Caſſium & Q. Oppiũ & Maniũ Attilium captiuos ſibi deditos palã circũduxit, quoad illũ q̃ totius belli cauſa fuerat occidit, reliquos Syllę tradidit. Vicit Fimbriã, ac Murenã, Cottam quoq; conſulatu illuſtrem. Fabiũ inſuper ac Riariũ. Fuit illi ingeniũ ad labores cladeſq; procellens. Non una utiq; uia Romanos aggreſſus eſt, & quãq̃ uictus minime ab incæpto deſtitit. Cũ euanitis & Celtis fœdus iniit, & ad ſenatorium in Iberiã miſit.

Euanitæ.

Plærũq; ab hoſtibus aliiſq; per inſidias ferro impetitus & ſaucius nullo tamẽ ob opere ceſſauit. Cumq; iã ſenior eſſet nemo ex cõſpiratoribus eum latuit ad nouiſſima uſq; eius, uerũ ultro hæc deſpiciẽs ob id ipſum interemptus eſt. Tanta malitiæ ingratitudo eſt cui uenia impẽditur, Sanguinolentus ac crudelis in omnes fuit. Nã matrẽ fratrem, ac filios tres impuberes totidẽq; filias interfecit.

Sãguinolẽtus Mithridates.

Statura ingẽti fuiſſe traditur, ut ex armorũ forma quæ Delphis allata ſunt, licet intueri, ualitudine proſperrima uſus ad ultimũ uitę tẽpus equitabat, iaculabaturq; & per mille ſtadia diſpoſitis p̃ interualla equis, una die diſcurrebat, currus ſex & decem equis agitauit Gręcis imbutus diſciplinis, & ob id ſacris Gręcorũ uſus. Muſicæ p̃terea deditus, ſobrietatis eximię in plurimis, laborũq; patientiſſimus, ſolis mulierũ deuictus eſt illęcebris. His rebus p̃ditus Mithridates Eupater & Dionyſius ceſſit e uita. Romani percepta eius morte feſtiuitatibus ſolẽ

niſq; prodidere lætitiã, ueluti accerbiſſimo hoſte liberati. Pharnaces Põpeio necẽ patris ad Sinopem uſq; per triremes annũciat, & eos qui Maniũ ceperant illi mittit. Obſides ad hæc plurimos, quos e Græcis aut barbaris habuit ſimul deſtinat, & ut ſibi uel paternũ regnũ, uel Boſphori ſolũ concederetur, uel quod Machares eius frater a Mithridate ſuſcepiſſet depcatur. Põpeius ſolẽnia Mithridatis funeri attribuit, & ut regio ſepulchro inferretur, & in Sinopi regalibus cõderetur monumẽtis, ſeruis eius iperauit magnanimitatẽ eius admiratus ueluti regum omniũ, qui cõtra ſe fuiſſent præclariſſimi. Pharnacẽ uero Italiã laboribus diſcriminibuſq; liberantẽ ſociũ Po. Ro. eſſe uoluit, & Boſphori regnũ ſibi tradidit, Phanagoreis dũtaxat exceptis, quibus liberos eſſe & ſuis legibus degere cõceſſit, eã ob rem quod primi inualeſcẽte Mithridate & naues exercituſq; alios & aggreſſus liberos habẽte ſeſe oppoſuiſſent, & duces defectionis reliqs ſe præſtitiſſent, ac Mithridaticæ detẽtionis fuiſſent cauſa. Ipſe unico prælio piratis ſuperatis maiore rege deuicto ad reliqua ꝑlia ſine pontico delatus bello Colchis, Albanis, Iberis, Armeniis, Medis Arapſis Iudeis cæteriſq; oriẽtis nationibus, regnoꝝ fines appoſuit Romanis uſq; in Aegyptũ, cũ ad eam nũq̃ acceſſiſſet q̃q̃ Aegyptiis cũ rege diſſidẽtibus & cũ efflagitãtibus in regẽ. Dona præterea, aurũ & ueſtes uniuerſo exercitui prebẽtibus ſiue magnitudine regni adbuc præpotẽtis ſiue inimicoꝝ territus inuidia, ſiue oraculoꝝ diſſuaſionibus, ſiue aliis permotus rationibus, atq; cauſis quas ad Aegyptios referret. Deuictaꝝ uero gentiũ quaſdam liberas eſſe uoluit, ſocietatis cauſa in bello, quaſdã Romanis celeriter ſubiecit, nõnullas in regna diſtribuit. Nã Tigrani Armeniã, Pharnaci Boſphorũ Ariobarzani Cappadociã & quæ ſuperius retulimus attri

Felicitas ac poteſtas Pompei.

buit. Antiocho Comageno Seleuciã tradidit & quęcũq; alia Meſopotamiæ percurriſſet loca. Inſtituit & Gallo Græcorum tetrarchas q̃ nũc Galathæ dicũtur Cappadociæ finitimi De iotarũ atq; alios, Paphlagoniæ Attalũ Colchis Ariſtarchum Dynaſtã declarauit, & Comagenis Archelaũ ſacerdotẽ, quæ dignitas regia habetur, & Phanagoreũ Maſtorẽ amicũ populi Ro. Multis pterea aliis regiões & pecunias diſtribuit. Vrbes etiã condidit in minori Armenia Nicopoli, ob uictoriã, in ponto Eupateriã, quã ipſe Eupater Mithridates tenuit & a ſe Eupateriã nominauit. Sed cũ poſtmodum a Romanis capta, ac diruta fuiſſet, Põpeius denuo eã erigens, magnopoli appellauit. In Cappadocia item Maxacã reſtituit urbẽ bello funditus euerſam. Sic alias plærũq; detentas, aut incõmodis affectas in melius reddidit circa põtũ & Paleſtinã Syriãq; inferiorẽ, & Ciliciã, inq̃ potiſſimũ piratas tranſtulit, & ubi Paleſoli urbs fuit nunc Põpeopolis eſt. In talariis quædã ciuitas erat, q̃ Mithridates uelut horreum apparatus omnis detinebat. In ea ad duo mille pocula ex lapide, qui onychites dicitur inuenta referuntur auro lita. Phiale inſuper ac uaſa alia uarietate pręcipua, menſæ tronique ad luxuriam exculti, equorum ulterius fræna, pectoralia deinde & tergoralia omnia uiciſſim lapillis ornata & auro circumlita, quorum repreſentatio ob multitudinem uix. xxx. diebus explicita eſt. Ex his alia Darii ultimi fuiſſe memorantur, alia ex Ptolemæi principatu quæcunq; Cleopatra apud Choos detuliſſet, & Choi Mithridati tradidiſſẽt. Erant pleraq; ex iis quę Mithridates ad ornatũ collecta præparauerat pulchritudinis & decoris cauſa. Finiente hyeme Põpeius premia militibus exhibuit uiritim mille & quingẽtas dragmas Atticas. Ducibus eorũ cõdigna pariter impẽdit, quorũ ſumma decies

Vrbes a Põpeio conditæ.

Apparatus rerũ pcioſarum.

Præmia mi litibus Pōpeii exhibita.

ſexagies mille talenta attigiſſe creditur. Ipſe in Epheſum profectus denuũ in Italiam enauigauit. Inde Romã delatus in Brũduſio exercitũ, & domeſtica quæq; reliquit. Quæ res ut depopularim potiſſimũ uiro Romanos in admirationẽ ſui cõpulit, & ipſi aduenienti per partes obuiã progreſſi ſunt, primum longe iuuenes, deinde unuſquiſq;, ut p ætatẽ licuit. Vltra hos Senatus omnis rerũ ab eo geſtarũ gloriã admirãs, non.n. alius tot hoſtibus deuictis tam potẽtes ſimul nationes Romanis ſubiecit, & eorũ imperiũ ad Euphratẽ uſq; propagauit. Triũphũ autem egit ſplẽdidiore q̃ alius quiuis ante ipſum gloria annũ quintũ & trigeſimũ adhuc ætatis agens.

Triũphus omniũ ornatiſſimus

Duobus ſubinde diebus & multis nationibus põticis v3, Armeniis, Cappadocibus, Cylicis, Syriiſq; oibus, Albanis, Eniochis, & Acheis qui in Scythia ſunt, in oriente Iberis, intra portũ uero ſeptingẽtas naues integras deduxit in triũphali pompa iuga, curruſq; refertos auro, & alios ornatu uarios. Darii hyſtaſpis menſam. Eupatris ipſius thronũ, ſceptruumq; imaginẽ octo cubitorũ a pectore aureã protulit. Argẽti puri decies ſeptuagies millia quingẽta & .x. talẽta. Currus præterea armis refertos, quorũ infinita fuit multitudo, nauiũ roſtra captiuorũq; ingentem numerũ, ac pyratarũ neminẽ deuinctũ ducens, uerũ patrio more ſuccinctos ire iubẽs. Põpeiũ ipſum regum duces omniũ cum q̃bus bellũ geſſerat ex ordine præibant. Filii quoq;, ac præfecti nõnulli captiui exiſtẽtes, alii obſides dati numero quatuor & .xx. ſupra trecẽtos, inter hos Tigranes ſenioris Tigranis filius aderat. Mithridatis filii quinq; Artaphanes, Cyrrus, Oxatres, Darius, & Xerſes, filiæ uero Orſabaris & Eupatra. Cũ his Athalces ducebatur Colchorũ ſceptriger, & Iudæorũ rex Ariſtobolus, ac Cylicũ tyranni, Scytharũq; regũ uxores, Iberorũ duces tres, Albanorũ

Filii Mithridatis i triumphũ ducti.

duo, & equoꝝ pręfectus Mithridatis Menãder Laodiceus. Eoꝝ qui p̄ſentes non affuerant ferebãtur imagines Tigranis .ſ. ac Mithridatis quẽadmodũ pugnaſſent, & uictoꝝ fugientiumq; ſimulachra annotata erant. Mithridatis ad hæc obſidio & nocturna fuga cum ſilẽtio. Poſtremo quẽadmodũ interiiſſent. Filiæ etiam depictæ cum illo mortẽ prius eligentes, & filioꝝ filiarũq;, ut ante eum deceſſiſſẽt ſimilitudines cernere erat, deoꝝ etiã barbaricas imagines & ornatus patrios, præferebatur & tabula, in qua naues captæ contenebantur, roſtratæ .ſ. octingẽtæ, urbes præterea ad tributũ redactæ Cappadocũ octo, Ciliciũ & minoris Syriæ .xx. Paleſtinæ uero quæ nũc Seleucis dicitur. Reges bello ſuperati, Tigranes Armenius, Atroces Iberus, Orizes Albanus. Darius Medus, Arethanabatheus, Antiochus Comagenus. Hæc omnia litteris explicabãtur. Pompeius ipſe curru, lapillis, auroq; ſplendẽte ferebatur chlamydẽ ut aiunt, indutus Alexãdri, qui Macedonibus præfuit, ſi tamen id credere dignũ eſt. Putant q̃ppe illã in iis quæ Mithridates ex Cleopatrę rebus in Choo reperit inuentã fuiſſe. Currum deinde eius exercitũ duces ſequebãtur, quidã in equis, nõnulli pede gradiẽtes. Capitoliũ inuectus neminẽ ex captiuis, ut alii triũpho ſecũ tenuit, uerũ publicis impẽſis ad patrias demiſit, regibus dũtaxat exceptis, & ex his Ariſtobolus ſubito extinctus eſt. Tigranes poſt modũ interiit. Põpeii igitur triũphus huiuſmodi fuiſſe dicitur. Pharnaces interim Phanegoreas, & finitima Boſphori obſedit, quoad inedia coacti Phanagores & ad pugnã accedẽtes ab eodem ſuperati ſunt, ex quibus neminẽ iniuria afficiens, cæterã amicos ſibi ſtatuens obſidiis aſſumptis retroceſſit. Non multo poſt Sinopẽ cœpit. Amiſum capere affectãs, & Caluiſio duce bellũ geſſit, quo tempore Põpeius

& Cæſar armis contendebāt, quouſq; Aſander priuatus boſtis Romanis inter ſe diſcidcibus ex Aſia eum expulit, cum Cæſare quoq; depugnauit, cui uicto Pōpeio & ab Aegypto redeūti circa Scorobā montē occurrit, ubi pater quondam eius Romanos qui cum Triario pugnabāt deuicit. Superatus igitur mille comitatus eqtibus in Sinopē aufugit. Cæſare uero ob ociū ulterius eum ſequi negligēte, & Domitiū ad eū demittente Sinopē Domitio tradens per inducias cum eqtibus euaſit, quibus in eum pturbatis equos interemit, nauibuſq; peruectis in pontum aufugit, ac Scytharum nōnullos, Sauromatarūq; in unum congregās Theodoſiā, & Panticapeiū intercepit. Aſandro deinde ob odium in eum bellū cōcitāte equites ob equoꝝ defunctū pedeſtri prælio minus aſſueti ſuperati ſunt. Pharnaces ſolus egregie pugnās, tandem ſaucius extinctus eſt qnquageſimū ætatis agens annū cum Boſphori regnum per quinq; & .x. annos tenuiſſet. In hunc igitur modum Pharnaces regno decidit, quod C. Cæſar Mithridati Pargameno tradidit, ob id quod ſtrenue cū illo in Aegypto depugnaſſet, nunc uero domeſtica Romanis regna ponti & Bithyniæ effecta ſunt, ad quæ ſingulis annis prætor mittitur. Cæſar quæ Pompeius tradidiſſet cum iis qui accepiſſent ab eo queſtus, quod contra ſecum Pompeio geſſiſſet, bellū ſibi aſciuit, excepto eo quod Comanis ſacris ſeruabatur, quod ab Archelao ad Nicomedē tranſtulit. Ea uero non multo poſt, & hæc ipſa Caius Cæſar & Marcus Antonius aliis habēda tradidere, quæ ab Auguſto demū Cæſare ad prætoꝝ curam tranſlata ſunt, cum Aegyptū recepiſſet modica deinceps occaſione ad ſingulos indigentibus Romanis. Itaq; principatu eoꝝ Mithridatico bello ad Pontū uſq; Euxinū, & ad Syrtes ſupra Aegyptū, fluuiūq; Euphratem ad Iberos & Herculeas

colũnas propagato rite hæc uictoria magna, & imperator Pompeius merito magnus appellari debuit. Ipſis autem Libyam tenentibus, quæ ad Cyrenes uſq; pertinet, Cyrenem Apion Laginiorum rex genere nothus ex fœdere illis tradidit. Aegyptus in circuitu maris, quod interius eſt nondum illis ceſſit. Apiõ rex Laginioꝝ

Impreſſum Venetiis opera magiſtri Bernardini de Vitalibus Anno a partu Virgineo. M.D.XXVI.
Die quarto menſis Madii.

Regiſtrum.

a b c d e f g h i K l m n o p q r ſ t u x y z & ? ℞ A B C aa bb cc dd ee ff gg hh ii KK ll mm nn oo pp qq rr ſſ Quaterniones hi ſunt excepto ſſ qui eſt duernio.

2950573

c.372b.

GRIF. 20 89

340/23